

IRYDA GREK-PABISOWA

Polskie wyspy gwarowe
z przełomu XIX i XX wieku
na Białorusi

Gwary późnego osadnictwa na Polesiu,
Witebszczyźnie i Mohylewszczyźnie

*Z wykazem słownictwa
przedstawionym leksykograficznie*

Instytut Sławistyki
Polskiej Akademii Nauk

Polskie wyspy gwarowe
z przełomu XIX i XX wieku
na Białorusi

IRYDA GREK-PABISOWA

Polskie wyspy gwarowe
z przełomu XIX i XX wieku
na Białorusi

Gwary późnego osadnictwa na Polesiu,
Witebszczyźnie i Mohylewszczyźnie

*Z wykazem słownictwa
przedstawionym leksykograficznie*

Warszawa 2017

Instytut Sławistyki
Polskiej Akademii Nauk

Recenzenci:

Prof. dr hab. Krystyna Szczęśniak, Uniwersytet Gdański
Dr hab. Michał Głuszkowski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

**Wydanie pracy sfinansowano ze środków
Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk.**

Okładka

Barbara Grunwald-Hajdasz

Redakcja

Krzysztof Porosło

Skład

Andrzej Cedro

© Copyright by Iryda Grek-Pabisowa

This is an Open Access book distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and noncommercial, provided that the book is properly cited.

ISBN: 978-83-64031-72-4

Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk
ul. Bartoszewicza 1b / 17
00-337 Warszawa
tel./fax 22/ 826 76 88
sow@ispan.waw.pl, www.ispan.waw.pl

SPIS TREŚCI

1. PRZEDMOWA	7
2. O PÓŹNYM OSADNICTWIE POLSKIM NA TERENACH WSPÓŁCZESNEJ BIAŁORUSI	9
2.1. O wsiach polskich i mowie ich mieszkańców na Polesiu	16
2.2. O wsiach polskich i mowie ich mieszkańców na Białorusi północno-wschodniej	22
2.2.1. Wsie polskie na Mohylewsczyźnie	22
2.2.2. Wsie polskie na Witebszczyźnie	24
3. CHARAKTERYSTYKA ŹRÓDEŁ JĘZYKOWYCH DO SŁOWNICTWA POLSKICH GWAR PRZENIESIONYCH PÓŹNEGO OSADNICTWA NA BIAŁORUŚ	31
3.1. Charakterystyka źródeł językowych do <i>Słownictwa polskich gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Polesie</i> (SGPol)	31
3.1.1. Badania i publikacje okresu międzywojennego	31
3.1.2. Badania i publikacje okresu powojennego (lata 1969–1986)	34
3.2. Charakterystyka źródeł językowych do <i>Słownictwa polskich gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Białoruś Wschodnią</i> (SGB)	36
4. CECHY JĘZYKOWE POLSKICH GWAR PÓŹNEGO OSADNICTWA NA BIAŁORUSI	37
4.1. Cechy językowe gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Polesie (gwara mazurska – SGPol)	37
4.1.1. Cechy rodzime	38
4.1.2. Cechy nabyte pod wpływem wschodniosłowiańskiego otoczenia językowego	40
4.2. Cechy językowe gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Polesie (gwara śląska – SGPŚl)	41
4.2.1. Cechy rodzime	41
4.2.2. Cechy nabyte pod wpływem wschodniosłowiańskiego otoczenia językowego	42
4.3. Cechy językowe gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Witebszczyznę (SGB)	43
4.3.1. Cechy rodzime	44
4.3.2. Cechy wschodniosłowiańskie nabyte z otoczenia językowego	47

4.4. Cechy językowe gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Mohylewsczyznę (SGB)	53
4.4.1. Cechy rodzime	53
4.4.2. Cechy polszczyzny północnokresowej	54
4.4.3. Cechy nabyte pod wpływem otoczenia wschodniosłowiańskiego (głównie białoruskie)	55
5. KRYTERIA KWALIFIKOWANIA LEKSEMÓW DO ROZDZIAŁÓW PREZENTUJĄCYCH SŁOWNICTWO POLSKICH GWAR PÓŹNEGO OSADNICTWA NA BIAŁORUSI	57
6. ZASADY OPRACOWANIA SŁOWNICTWA I ZAKRES PODAWANYCH INFORMACJI	61
6.1. Postać leksemu hasłowego	61
6.1.1. Układ haseł	61
6.1.2. Forma haseł	61
6.2. Oznaczenia gramatyczne i kwalifikatory	63
6.3. Akcent	63
6.4. Znaczenia	64
6.5. Konteksty ilustrujące użycie wyrazów hasłowych	65
6.6. Synonimy	65
6.7. Frazeologia i inne stałe związki wyrazowe	66
6.8. Odsyłacze	66
6.9. Adresy bibliograficzne ilustracji kontekstowych i form	66
7. BUDOWA ARTYKUŁU OPISUJĄCEGO LEKSEM	69
7.1. Poziom 1	69
7.2. Poziom 2	70
7.3. Poziom 3	70
7.4. Poziom 4	71
8. SŁOWNICTWO	73
8.1. Słownictwo cz. I: Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu (gwary mazurskie – SGPol)	74
8.2. Słownictwo cz. II: Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu (gwary śląskie – SGŚl)	230
8.3. Słownictwo cz. III: Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Białorusi Wschodniej (na Witebszczyźnie i Mohylewsczyźnie – SGB)	237
9. PODSUMOWANIE	287
10. ANEKSY	295
Skróty	295
Skróty nazw słowników, periodyków, wydawnictw	298
Kanon tekstów 1 (wraz z adresami bibliograficznymi do SGPol)	299
Kanon tekstów 2 (wraz z adresami bibliograficznymi do SGB – Mohylewsczyzna)	300
Kanon tekstów 3 (wraz z adresami bibliograficznymi do SGB – Witebszczyzna)	300
Literatura	301
Literatura uzupełniająca	304
Wykorzystane słowniki	305

1. PRZEDMOWA

Przedmiotem niniejszego opracowania jest opis systemu fonetycznego, gramatycznego i słownictwa gwar polskich osiedleńców z przełomu XIX i XX wieku na terenach współczesnej Białorusi. W tym okresie w różnych punktach Cesarstwa Rosyjskiego powstało szereg polskich osad, głównie chłopskich. Rządowi carskiemu zależało na poprawie sytuacji w rolnictwie oraz rolniczym zagospodarowaniu ziemi. Dlatego też wyznaczano tereny do zasiedlania i popierano starania prywatnych właścicieli ziemskich o sprowadzanie siły roboczej z przeludnionych części imperium. Z oferty skorzystały dość liczne grupy ubogich chłopów z przeludnionego Mazowsza i Małopolski – czyli z terytoriów, które w wyniku zaborów dostały się pod panowanie caratu. Przesiedleńcy otrzymywali znaczne połacie ziemi lub nabywali ją bardzo tanio od właścicieli ziemskich, uzyskując przy tym rozłożenie płatności na raty. Zwykle były to tereny dotąd nieuprawiane. Nadludzkim wysiłkiem karczowali i meliorowali nabyte grunty, by je rolniczo zagospodarować. Na takich warunkach powstały np. wsie polskie w powiecie Lepel na Witebszczyźnie oraz kilkanaście na Polesiu w dorzeczu Prypeci, głównie w powiatach Łuniniec, Żytkowicze i Petryków. Mowa potomków osadników z tych wsi, co pokazuje niniejsze opracowanie, do dziś zachowała liczne cechy swych pierwotnych rodzimych gwar¹.

Gwarami polskimi na Polesiu i ich związkami z dialektem mazowieckim we wsiach, które po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku znalazły się w granicach państwa polskiego, w latach 30. XX wieku (okres międzywojenny), zajmowali się językoznawcy z Uniwersytetu Warszawskiego: Józef Tarnacki i Henryk Friedrich. Ich publikacje stanowią dziś unikatowy dokument językowy. Po II wojnie światowej, gdy obszar Polesia wszedł w skład

¹ W tym samym okresie założonych zostało wiele (kilkanaście?) polskich wsi na Polesiu ukraińskim [Werenicz 1973a: 146] i na Żytomierszczyźnie [Rudnicki 2000] oraz kilkanaście (być może więcej – dokładna liczba nie jest ustalona) na Syberii [Ananiewa 2007: 25–32], z których dziś znana jest i zbadana językowo jedna z nich – wieś Wierszyna na Syberii Wschodniej położona 120 km na północ od Irkucka [Golcekie 1989: 133–147; Figura 2003; Umińska 2013: 27–42; Mitrenga-Ulitina 2015].

Radzieckich Republik Ukrainńskiej i Białoruskiej, mowa mieszkańców polskich wsi nie uszła uwadze znanemu językoznawcy białoruskiemu Wiaczesławowi Wereniczowi. Uczony badał gwarę polską we wsiach poleskich, a także polszczyznę „repatriantów” z tych wsi osiedlonych po 1945 roku na Dolnym Śląsku. Wszystkie publikacje wymienionych badaczy gwar polskich na Polesiu stanowią podstawę opracowanego w niniejszej publikacji *Słownictwa* (Część I – *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu (gwary mazurskie)* [skrót SGPol]; Część II – *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu (gwary śląskie)* [skrót SGPŚl]).

Korzystając z informacji W. Werenicza o przetrwaniu rodzimej mowy w dwu polskich wsiach na Witebszczyźnie, pracownicy naukowcy Instytutu Slavistyki Polskiej Akademii Nauk w latach 2005–2006 przeprowadzili w tych wsiach badania gwarowe. Teksty nagrane w czasie ich badań stanowią podstawę materiałową trzeciej części *Słownictwa*: Część III – *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Białorusi Wschodniej* [skrót SGB].

PODZIĘKOWANIA

Jako pierwszym pragnę podziękować moim byłym współpracownikom – Małgorzacie Ostrówce i Mirosławowi Jankowiakowi – za udostępnienie zebranych przez nich materiałów gwarowych, co umożliwiło mi opracowanie leksyki gwary polskiej na Witebszczyźnie. Dziękuję serdecznie państwu recenzentom – prof. dr hab. Krystynie Szczesniak i dr. hab. Michałowi Głuszkowskiemu za wnikliwe zapoznanie się z tekstem, wytropienie pewnych niekonsekwencji oraz wskazanie propozycji, których zastosowanie przyczyniło się do tego, by opracowanie we wszystkich szczegółach stało się bardziej czytelne także dla użytkowników nie-Polaków. Wdzięczna jestem pierwszej czytelniczce nie opublikowanego jeszcze i nie recenzowanego opracowania, pierwszej nieformalnej recenzentce pani dr hab. Katarzynie Węgorowskiej, za pozytywną opinię o książce i sugestię, by bezzwłocznie skierować ją do publikacji.

2. O PÓŹNYM² OSADNICTWIE POLSKIM NA TERENACH WSPÓŁCZESNEJ BIAŁORUSI

Mówiony język polski na Kresach północno-wschodnich nie był jednolity. Poszczególne jego odmiany różniły się nie tylko w zależności od obszarów etnicznych – Litwa (Wileńska, Kowieńska), Białoruś (Zachodnia, Wschodnia, Polesie), Łotwa (Łatgalia), Ukraina – ale też od genezy, mechanizmów, według których mowa ta się kształtowała, oraz od warstwy społecznej ludności, dla której polszczyzna była lub stała się językiem rodzimym. Różnice ujawniają się także w zależności od poszczególnych etapów/okresów osadnictwa grupowego czy indywidualnego przybywania Polaków z Polski etnicznej.

Znaczne zróżnicowanie obserwujemy też pomiędzy gwarami ludności polskiej osiadłej w okresie późnego osadnictwa na Polesiu oraz na Witebszczyźnie w powiecie lepelskim i na Mohylewszczyźnie w powiecie osipowickim w stosunku do polszczyzny północnokresowej, jak też pomiędzy poszczególnymi gwarami polskimi na wymienionych obszarach. Mówiona polszczyzna na Litwie, Łotwie i Białorusi (poza Polesiem i osadami w powiatach lepelskim i osipowickim) niezależnie od swej genezy – tj. od tego, czy była wynikiem osadnictwa czy polonizacji miejscowych etnosów – ujednoliciła się. Dziś na białoruskim, litewskim i łotewskim obszarach etnicznych różnią ją tylko nieliczne cechy gramatyczne, znacznie bardziej słownictwo. Natomiast polszczyzna wsi polskich późnego osadnictwa na Polesiu i Białorusi północno-wschodniej – to dwie różne, zachowujące swe oryginalne cechy odmiany gwarowe, odbiegające zasadniczo od funkcjonującej na całym obszarze dawnych Kresów północno-wschodnich polszczyzny północnokresowej. Różnice te obejmują fonetykę, słowotwórstwo, składnię i leksykę. Dlatego też wymagają one oddzielnego opisu cech gwarowych i oddzielnego przedstawienia zasobu leksykalnego na każdym z obszarów.

Polesie jest krainą o niezwykle interesującej przyrodzie, ciekawą i bogatą w obiekty etnograficzne przez stulecia niezniszczone przez cywilizację, krainą

² Późne osadnictwo chłopów polskich na obszarach dawnych Kresów Wschodnich miało miejsce w okresie drugiej połowy XIX i na początku XX wieku.

wieloetniczną, wielowyznaniową i wielokulturową. Zamieszkiwała tu ludność rdzenna – Poleszucy, czyli w naszym dzisiejszym rozumieniu Ukraińcy lub Białorusini. Poleszucy³ zwykle nie identyfikowali się z konkretną narodowością (przynajmniej tak było do zakończenia II wojny światowej), lecz z wyznaniem: prawosławnym lub grekokatolickim. Język też nie stanowił zdecydowanego wyróżnika narodowościowego, gdyż miejscowe gwary nosiły cechy gwar mieszanych z przewagą – w zależności od obszaru – cech białoruskich lub ukraińskich. Funkcjonujące tu gwary wschodniosłowiańskie Poleszucy sami określali jako „język tutejszy”. Nierdzenną ludnością byli tu osadnicy: polscy, czescy, niemieccy, nieliczni Rosjanie.

Polesie od XX wieku było obiektem zainteresowań przedstawicieli różnych dyscyplin nauki, także podróżników i pisarzy. Najpóźniej, niestety, wśród nich reprezentowane są relacje i badania językowe oraz zapisy mowy ludności Polesia. Gwary wschodniosłowiańskie tego obszaru zostały pokazane po raz pierwszy na początku wieku XX w pracach Joachima Karskiego (od roku 1903 i w latach dalszych) oraz w pracach Moskiewskiej Komisji Dialektologicznej (1915 rok). Znakomity etnograf polski Józef Obrębski pozostawił nam opis Polesia [praca wydana w 2007 roku w opracowaniu A. Engelking: Obrębski 2007], w którym krytycznie analizował także możliwość językowego przyporządkowania funkcjonujących tu gwar i oparcia na danych językowych podziału etnicznego [Obrębski 2007: 239–242]. Związkami językowymi mazowiecko-poleskimi oraz mową przesiedleńców polskich na Polesiu zainteresowano się również dopiero w okresie międzywojennym. Pierwsze obserwacje pochodzą z lat 30. XX wieku. Wyszły spod pióra dwu polskich językoznawców z kręgu prof. Witolda Doroszewskiego, pracowników Uniwersytetu Warszawskiego – H. Friedricha i J. Tarnackiego⁴. Kontynuację tych badań przerwała wojna.

Po zakończeniu II wojny światowej w wyniku nowego podziału politycznego państw w Europie środkowo-wschodniej obszar Polesia, który przed 1939 rokiem należał do Polski, znalazł się w ZSRR w granicach dwu republik radzieckich – Białoruskiej i Ukraińskiej. Przekreśliło to polskim językoznawcom na długie lata możliwość kontynuowania badań na tych terenach. W powojennej Polsce dialektologia rozwijała się prężnie w wielu ośrodkach naukowych. Powstawały atlasy, słowniki, monografie i inne opracowania. Ale aż do roku 1987 polscy uczeni nie mieli nawet wstępu do wiejskich miejscowości w ZSRR zamieszkiwanych przez ludność polską w celu prowadzenia badań naukowych i utrwalenia w dokumentach polskiego narodowego dziedzictwa językowego. Z możliwości utraty tych niematerialnych dóbr narodowych doskonale zdawali sobie sprawę językoznawcy. Z tego powodu podjęli prace nad zarejestrowaniem mowy przesiedleńców zza nowej polskiej granicy wschodniej, zza Bugu. Od przybyłych do Polski tzw. repatriantów zebrano wiele cennego materiału. Powstały monografie i artykuły. Szczególnie wartościowe opracowania wyszły

³ Sam Werenicz, będąc patriotą białoruskim, najchętniej też mówił o sobie, że jest Poleszukiem.

⁴ Szczegółowe omówienie prac obu autorów zob. niżej, rozdz. 3. Charakterystyka źródeł..., p. 3.1.

spod pióra takich uczonych, jak Alojzy Adam Zdaniukiewicz [Zdaniukiewicz 1972, 1982, 1983], Zofia Sawaniewska-Mochowa [Sawaniewska-Mochowa 1979, 1982, 1984, 2000], Krzysztof Tekielski [Tekielski 1980, 1981, 1982] (wymieniam tylko część ich prac). Zebraniu materiałów językowych od byłych mieszkańców Kresów Wschodnich sprzyjał fakt, że z niektórych dawnych polskich terenów na Kresach Wschodnich ewakuowaną ludność z kilku/kilkunastu sąsiadujących dawniej wsi osiedlano w tej samej gminie na opustoszałych po wojnie terenach na Ziemiach Odzyskanych⁵. Często w jednej wsi lokowano ludność z różnych terenów – w pomieszczeniu z Kresów Południowych i Północnych. Ta sytuacja też nie uszła uwadze językoznawców polskich. Już od 1960 roku zaczęły pojawiać się w piśmiennictwie naukowym artykuły na temat integracji językowej gwar ludności przesiedlonej ze zróżnicowanych obszarów gwarowych na Kresach. Najwięcej badań przeprowadzono w latach 70. XX wieku. Wśród autorów tego typu publikacji widzimy takie nazwiska znanych językoznawców, jak Anna Basara, Edward Homa, Tadeusz Lewaszkiewicz, Janina Węgier i in.⁶ Inaczej było z przesiedlaniem mieszkańców miast. Tylko część rodzin z dawnych dużych miast trafiała do jednej aglomeracji miejskiej. Tak było np. w przypadku Wrocławia. Pozostali szukali sobie miejsca w rozproszeniu, lecz głównie na terytoriach nowo przyłączonych do Polski. Powojenne migracje ludności miały niewątpliwie zasadniczy wpływ na kształtowanie się polszczyzny ogólnej w całym kraju.

W latach 60. XX wieku polonistom radzieckim z Mińska, Moskwy i Rygi udało się przeprowadzić na ziemiach dawnych polskich Kresów Wschodnich (na Białorusi, Litwie i Łotwie) szereg badań polszczyzny potocznej i gwarowej. Ich wysiłkom zawdzięczamy uchronienie od zapomnienia polszczyzny kresowej w wielu regionach. Inicjatorem badań gwarowych, tzw. „duszą zespołu”, był językoznawca białoruski W. Werenicz. Badania terenowe polszczyzny kresowej prowadzono w latach 1967–1971. Zaowocowały one wydaniem w 1973 roku dwuczęściowego zbioru prac pt. *Polskije gowory w SSSR* [Polgow 1973]. Artykuły z tego zakresu oraz kilka tekstów autorów publikacji wydanych w wymienionych tomach ukazywały się w latach późniejszych w SPK.

W. Werenicz poza pracami dotyczącymi gwar polskich na Litwie i Białorusi oraz opracowaniami historii osadnictwa polskiego i sytuacji socjolingwistycznej wiele uwagi poświęcił gwarom polskim na Polesiu, a następnie mowie „repa-

⁵ Terminem *Ziemie Odzyskane* określano dawne ziemie piastowskie i inne słowiańskie na zachodzie Polski, należące przed 1939 rokiem do Niemiec, a więc tereny na Górnym i Dolnym Śląsku i Pomorzu.

⁶ Bibliografię wszystkich publikacji na powyższy temat znajdziemy w opracowaniu: Z. Sawaniewska-Mochowa, *Bibliografia prac o polszczyźnie kresowej*, SPK VI, 1991, s. 223–254; też *Bibliografia prac o polszczyźnie kresowej za lata 1989–1993 (z uzupełnieniami do roku 1988)*, SPK VIII, 1995, s. 263–282. Warto też zwrócić uwagę na pracę Anny Zielińskiej dotyczącą m.in. problematyki współistnienia różnych gwar i języków, ich integracji przy jednoczesnym zachowaniu cech charakterystycznych dla poszczególnych kontaktujących na danym terenie języków. Autorka przeprowadziła badania w regionie lubuskim – ziemi, gdzie większość mieszkańców stanowią przesiedleńcy [zob. Zielińska 2013].

triantów” polskich z Polesia, osiedlonych na Dolnym Śląsku. Z publikacji tego uczonego⁷ zaczerpnęłam większość materiałów do opracowanej tu w postaci wykazu słownictwa (SGPol) części leksykalnej.

Na podstawie dokumentów archiwalnych (lustracji, aktów hipotecznych, spisów ludności) oraz własnych badań terenowych W. Werenicz ustalił, że osadnictwo polskie na Polesiu odbywało się trzema etapami czy falami [Werenicz 1973a: 130; tenże 1990: 13–24].

Pierwsza fala osadnictwa według tego badacza przypada na okres od XV do XVII wieku, od chwili włączenia Polesia w obszar władania Wielkiego Księstwa Litewskiego, a następnie od 1569 roku w skład Rzeczypospolitej. Możliwość władcy litewscy i królowie polscy nagradzali za służbę wojskową wielkimi połaciami poleskich lasów. Korzystało z tych danin nie tylko bojarstwo zachodnioruskie, ale też Polacy i Tatarzy litewscy w służbie wojskowej. Na otrzymanych ziemiach zakładali swe osady. Spośród nich po jakimś czasie wyrosła cała warstwa społeczna szlachty zaściankowej i zagrodowej, a założone przez pierwszych osadników pojedyncze osady rozrosły się we wsie szlacheckie – okolice. Jako przykładową dużą wieś szlachecką, jedną z siedmiu podobnych w powiecie mozyrskim z okresu pierwszej fali osadniczej, W. Werenicz wymienia Kustownicę [Werenicz 1973a: 131]. Pierwsi jej mieszkańcy ziemię otrzymali z nadania.

Jakim sposobem ta Kustownica rozsieliła się, to tego ja nie wiem. Tylko ja wiem, że panszczyzny nie robili, w nas pana nie było. A naokoło byli majontki i najwiecej, znaczy, panowie polskie. Ruskich tutaj dziedzicy mało było. Ziemi naszej nikt nie kupował. Ja słyszałam tak, że ta ziemia jakaś darstwienna [pochodząca z darowizny] była, od kogo, ja nie wiem. Ot, mój dziad był dworzanin. Za cara my liczyli się mozyrskie [...] dworanie [Werenicz 1973b: 213–214]⁸.

Mieszkańcy Kustownicy od trzech–czterech pokoleń są dwujęzyczni. Posługują się miejscowym dialektem poleskim, ale dobrze mówią też po polsku, który jest dla nich językiem religii i wyróżnikiem statusu społecznego. Używają go w sytuacjach oficjalnych, „reprezentacyjnych”⁹. Okoliczni Poleszacy nazywają ich do dziś *przeki kustownickije, lachi* (*lach m, lacha* *o* *ka* *ż*). W Kustownicy w roku 1970 badacz zapisał cztery krótkie teksty, opublikowane w zbiorze *Polskije gowory w SSSR II* [Werenicz 1973b: 212–214]. Nie znalazłam w nich żadnych dialektalnych cech gwar etnicznych, nie da się więc przyszeręgować pierwszych osadników do jakiegokolwiek gwarowego obszaru Polski. Poza tym osiadająca tu szlachta pochodziła z różnych terenów Rzeczypospolitej. Należy domniemywać, że raczej nie posługiwała się gwarą, lecz ówczesnym

⁷ Pełny wykaz wykorzystanych publikacji W. Werenicza zob. Kanon tekstów 1. Wszystkie publikacje dotyczące polszczyzny północnokresowej zob. Literatura.

⁸ W cytowanych fragmentach wypowiedzi respondentów zastosowano zapis uproszczony.

⁹ Wg słów Werenicza: ...в качестве культового и репрезентативного социального диалекта [Werenicz 1973a: 131].

językiem ogólnym z pewnymi cechami regionalnymi, które z czasem zanikały. W okresie zapisywania przez W. Werenicza tekstów w Kustownicy, czyli w roku 1970, według jego słów – średnie i młodsze pokolenie nie znało już języka polskiego. Przyczyniła się do tego II wojna światowa, od 1944 roku władza radziecka, a więc brak szkoły polskiej i język rosyjski jako urzędowy. O języku w pozostałych sześciu polskich wsiach szlacheckich wymienionych przez W. Werenicza¹⁰ i o ich mieszkańcach brak wiadomości. Jedna z informaterek z Kustownicy, 70-letnia Floriana Zaborowska, powiedziała:

Takie jak nasza Kustownica wioski, to jeszcze Drozdy jest, Twaryczówka, Pieńki, Jasieńszczyzna; a w narowlanskim rejonie – Gabryjelówka, Lichawonia [Lichownia], Świeczka [Świeca?], Hruszawka [Gruszówka], Romanówka, Hołowczycy [Hołowczyce], jeszcze jakaś tam wioska Bieriozawka [Brzozówka], dzie Niemcy żyli i Polaki, a Zielony Dworek, Kopanka, Kruhła [Krugłe] jelskaho [jelskiego] rajona spalone za wojne. To wszystko było powiązane z Kustownico, jeździli jedne do drugich, społeczność taka była, o [Werenicz 1973b: 213]¹¹.

Niestety, autor nie wskazuje okresu założenia wsi. Może to być zarówno okres pierwszy, jak i drugi. Z wypowiedzi informatorki możemy tylko wnioskować, że musiały to być wsie szlacheckie, na co wskazuje fakt, że tworzyli z Kustownicą jedną społeczność.

Z relacji zapisanych od respondentów w czasie badań prowadzonych w 2006 roku przez dialektologów z IS PAN (M. Ostrówkę i M. Jankowiaka) we wsiach późnego osadnictwa (trzeciej fali) dowiadujemy się, że także w okolicy Lepła (Witebszczyzna) istnieją wsie Krasnołuczka, Ozierce i Wołosewicz, zamieszkane przez katolicką szlachtę, która już od dawna, przy zachowaniu obyczajów i wyznania, nie posługuje się językiem polskim, a nawet „pisze się” Białorusinami. Wsie te prawdopodobnie powstały w okresie pierwszej fali osadniczej. O tym, że nie jest to spolonizowana szlachta białoruska, świadczą ich nazwiska, takie jak: Żurawski, Żachowski/Żakowski, Starzewski, Radziszewski, Jakubowski.

No, my w dobrych odnoszeńjach z tymi ozierskimi ludźmi żyli. To uny jak przyjdum do nas, my ich ugaszczali co było. Każdy starał się, żeby lepiej, co kto miał. [Rozmawiało się z nimi] po białorusku. Uny i teraz, stare chtóre były, [...] to rozumiom, dużo chto

¹⁰ Są to: Twaryczówka, Pieńki, Drozdy, Zagoryny (Zagórzany?), Narowszczyzna, Strzelecka Góra [Werenicz 1990: 15].

¹¹ O dwu wymienionych przez informatorkę wsiach – Gruszówce i Hołowczycach – pewne informacje znajdujemy przy zapisanych przez W. Werenicza tekstach [Werenicz 1986: 113, 114]. Gruszówka (powiat Narowla, województwo homelskie) należy do wsi o najbardziej jednorodnym polskim osadnictwie na wschodnim Polesiu. Przodkowie jej mieszkańców przesiedlili się tu z Żytomierszczyzny, gdzie spędzili jakiś czas po przybyciu z Polski etnicznej. Stąd w ich mowie odnalazłam pewne ślady języka ukraińskiego (np. *bojałasja* ‘bała się’, *bratką m* ‘brat, braciszek’, *chwartuszek*, *de* ‘gdzie’, *dytią* ‘dziecko’, *ručzeńky* ‘rączki’, *upyw się* ‘upił się’, *zerkato* ‘lustro’). W obu wsiach, mimo dobrze zachowanych polskich tradycji, nikt nie włada już tym językiem. W Wereniczowi z trudem udało się zapisać 11 pieśni. Respondenci najlepiej pamiętają i śpiewają pieśni religijne [Werenicz 1986: 113].

rozumi jenzyk polski jak my mówim... Una katoliczieski wiary szlachta [...] to uny po białorusku zawsze rozmawiali sie.

Uny i teraz sun. A uni teraz i w kościele, o kaplice zrobili w Wesołowie i modlum się po białorusku. Póki ksiądz przyjedzie to my po swojemu, po polsku, a jak ksiundz przyjeżdża, tak tedy [ze względu na nich] po białorusku [Grek-Pabisowa i in. 2008: 235]. W Wołosowiczach [jest] dużo szlachtów. [...] Szlachta to wyższa rasa. To i te krasnołuczańskie wyższa rasa była, rozumniejsze za Polaków... I wot jeśli do szkoły [razem] chodzili, to przygłaszali [zapraszali]. U nich tam sady byli, ugaszczali tam jabłkami, no czym mogli. Tak družno żyli.

[A nazwiska tej szlachty] zakonczaly się na -i : Żachowski, Żurawski, Radziszewski, Wołoszewski, Jakubowski, a wszystko równo oni pisali się wszystkie Białorusy, uny białoruska szlachta [Grek-Pabisowa i in. 2008: 236].

My już tutaj się rodzili, a nasze baćki poprzyjeżdżali z Polski. A tam dalej [wieś] Krasnołuczka, szlachta. Szlachta się nazywa. Krasnołuczka tam już dwa kiłometry od nas. To oni przychodzą do nas do kapliczki. No, ale my mówim między sobo w domu po polsku, a oni po białorusku. Pójdiesz do Krasnołuczki, tam też choć szlachta, jak nazywają, [to] tam też trzeba mówić po białorusku [Grek-Pabisowa i in. 2008: 218].

Druga fala polskiego osadnictwa miała miejsce od końca wieku XVII i trwała z różnym nasileniem do lat 70. wieku XIX. Początki rozwoju przemysłu i coraz szersze wykorzystywanie bogactw naturalnych, między innymi lasów do przerobu na drewno budulcowe, wyrób potasu, smoły, dziegciu, wymagało większej liczby rąk do pracy. W tym okresie na wschód kierowała się ludność z Mazowsza, gdzie odczuwano głód ziemi, a mazowieckie lesiste tereny były już wyeksploatowane. Na początku migracja z Mazowsza była znaczna, zaś w wieku XVIII i XIX przesiedlały się już tylko małe grupki wykwalifikowanych robotników leśnych, którzy nie zdołali zyskać *arendy* lub osiąść *na czynszach* w majątkach magnackich [Werenicz 1973a: 132]. Na Polesiu fachowcy leśni z Mazowsza (smolarze, dziegciarze, drwale i in.) byli zatrudniani chętnie. Dawano im znaczne ulgi i pomoc w zagospodarowaniu się. W. Werenicz za O. Kontrymem podaje [Werenicz 1973a: 134], że osiedleńcy pochodzący z Mazowsza – Mazurzy – początkowo, w wieku XVII i XVIII, osiadali na Wołyniu (mogła to być wspomniana Żytomierszczyzna). Dopiero później przenieśli się na Polesie w dorzecze Prypeci. Nazywano ich *budnikami* – od skromnych chat mieszkalnych, które budowali sobie wokół *majdanów*, czyli wykarczowanych placów, na których prowadzono przetwórstwo drewna. Po wyeksploatowaniu jednego miejsca robiono następne majdany i budowano nowe chaty. Po jakimś czasie zamiast tymczasowych powstawały budynki stałe. Mazurzy *arendowali* ziemię płacąc właścicielom czynsz dzierżawny. Stąd zyskali nazwę szlachty czynszowej [ibidem].

W siedmiu zbadanych poleskich powiatach było ponad 15 osad mazurskich zwanych tu *koloniami* lub *zaściankami*. Osiedla te, według W. Werenicza [Werenicz 1973a: 136], uległy prawie całkowitej asymilacji językowej z dialektem poleskim. O polskim pochodzeniu świadczy natomiast wyznanie katolickie i nazwy wsi: Budy (Буды), Budki Wojtkiewickie (Будки Войткевичские),

Budki Borowskie (Будки Боровские), Budki Snowidowskie (Будки Снови-довские), Mazury (Мазуры), Rudnia Koleńska (Рудня Коленская), Rudnia Żytkowicka (Рудня Житковичская), Rudnia Uborcka (Рудня Убортьская). Dlatego też w literaturze językoznawczej dotyczącej języka polskiego nie ma ani jednego zapisu tekstu z tych miejscowości. Wiadomo natomiast, że Mazurów do pracy w przemyśle drzewnym werbowano w niewielkich grupach – po kilka rodzin. Rozmieszczani byli w rozproszeniu, a poleskie bezdroża skutecznie uniemożliwiały ich wzajemne kontakty, co sprzyjało szybkiemu wtapianiu się w żywioł miejscowy.

Trzecia fala osadnictwa. Początek kolejnej fali osadnictwa polskiego na Białorusi (także w innych regionach imperium rosyjskiego) wiąże się ze zniesieniem poddaństwa (w 1861 roku w zaborze rosyjskim, w 1864 w całej Rosji). Objęła ona głównie ludność chłopską. To brzemiennie w skutki posunięcie polityczno-ekonomiczne spowodowało niedobór siły roboczej w majątkach ziemskich. Rozpoczęło się więc sprowadzanie jej z przeludnionych obszarów. Ponieważ właścicielami ziemskimi na Kresach Wschodnich byli w większości Polacy, chętnie sprowadzali chłopstwo polskie z przeludnionego Śląska, Podkarpacia, Mazowsza [Werenicz 1973a: 136]. Były też mniej liczne grupy: czeskie i niemieckie. Powstawały wsie o ludności mieszanej. Zawierano mieszane małżeństwa. Wiadomo też, że wśród kolonistów ukrywali się uczestnicy powstania styczniowego z Podlasia i Wileńszczyzny.

Mieszkańcy powstałych tu osad zyskali nazwę *chateczkowych* – od warunków, na których byli przyjmowani do pracy. Dziedzic dawał „chatę” lub budulec na nią, ogród, kawałek pola i łąki. W zamian z każdej chaty musiało codziennie stawić się za bardzo skromną opłatą dwoje robotników. Jak podkreśla W. Werenicz [Werenicz 1973a: 138], właściciele majątków dbali o podtrzymywanie tradycji polskich. Urządzali wspólne polskie święta katolickie, uczyli młodzież języka polskiego. Na zachowanie rodzimej mowy i tradycji znaczący wpływ miał okres międzywojenny, kiedy tereny te należały do Polski. Jednocześnie *chateczkowi* musieli szybko opanować gwarę poleską, by móc porozumiewać się z ludnością miejscową. Po II wojnie światowej większość Polaków skorzystała z możliwości wyjazdu do Polski. W niektórych dawnych polskich wsiach Polacy po okresie repatriacji stanowili zaledwie 25% mieszkańców. W wielu osadach dawniej polskich nie ma już ich w ogóle, chociaż W. Werenicz wymienia też pozostałe na miejscu całe polskie wsie – Łagwoszca, Bronisław i Rudnia w powiecie Żytkowicze oraz Poleżacz Góra i Budy w powiecie Petryków. Więcej rodzin polskich pozostało na Polesiu ukraińskim¹².

W okresie późnej kolonizacji z południowego Mazowsza przesiedlona została również inna grupa Mazurów. W rezultacie różnych przemieszczeń w powiecie

¹² Jedną ze wsi późnego osadnictwa na Żytomierszczyźnie opisał pod względem językowym i socjologicznym Sergiusz Rudnicki [Rudnicki 2000]. Tenże autor wymienia ponad 200 polskich lub częściowo polskich wsi w obwodzie żytomierskim, w tym kilkanaście chłopskich założonych w czasie trzeciej fali osadniczej [Rudnicki 1996: 157–166].

łuninieckim powstały wkrótce trzy wsie polskie: Zamosze, Białe Jezioro i Krasna Wola, liczące od 20 do 30 gospodarstw każda. Mieszkańcy Krasnej Woli wkrótce ulegli asymilacji, zaczęli uważać się za Białorusinów i utracili język. Po II wojnie światowej wszyscy *jeziorniaczy* (mieszkańcy wsi Białe Jezioro) wyjechali do Polski. Do Polski wyjechała też większość (75%) zamoszan. Zostali osiedleni na Dolnym Śląsku w powiecie Góra Śląska woj. wrocławskiego [Werenicz 1990: 24–27]. Mieszkają w kilku sąsiadujących wsiach. Większość w Piotrowiczkach i Daszowie¹³.

2.1. O wsiach polskich i mowie ich mieszkańców na Polesiu

W okresie międzywojennym i w pierwszych dziesięcioleciach po II wojnie światowej zaczęły się rozwijać socjolingwistyczne metody badań. Ten aspekt badań językowych szeroką falą wkroczył do językoznawstwa w drugiej połowie XX wieku od chwili wydania pracy Uriela Weinreicha [Weinreich 1953]. Skierowało to lingwistykę na nowe, szersze tory. Niemniej językoznawcy, a zwłaszcza dialektolodzy, już wcześniej byli świadomi tego, że zmiany i kierunki rozwoju języka zależą od czynników socjalnych w danej społeczności, a czynniki te są uwarunkowane historycznie i ekonomicznie. Dzięki temu w pracach dialektologicznych znajdujemy wiele ważnych informacji socjolingwistycznych, chociaż nie zawsze odpowiednio ukonstytuowanych. Informacje takie, aczkolwiek nie zawsze podane w sposób uporządkowany, odnajdujemy także w relacjach polskich dialektologów okresu międzywojennego J. Tarnackiego i H. Friedricha. W publikacjach W. Werenicza dane socjolingwistyczne są już obszerniejsze. Autor ten przedstawiane w swych opracowaniach zmiany językowe wiąże zawsze z uwarunkowaniami sytuacją społeczną i historyczną.

Monografia J. Tarnackiego [Tarnacki 1939]

Najmniej danych socjolingwistycznych możemy wysnuć z pracy J. Tarnackiego. Autor ten prowadził badania na całym Polesiu poszukując paraleli leksykalnych mazowiecko-poleskich. Niektórzy z jego respondentów ukończyli szkołę polską, ale do jakich i czy w ogóle uczęszczali do szkół pozostali – nie wiemy. Nie podawał też, jakiego byli wyznania i jakiej narodowości – czy czuli się Ukraińcami czy, niektórzy, Białorusinami. Jednak fakt, że musieli z J. Tarnackim rozmawiać po polsku, sugeruje, że przynajmniej część z nich to byli Polacy, a więc i katolicy. Dla nich język polski był językiem religii. Musieli też (w okresie międzywojennym) używać polszczyzny w oficjalnych kontaktach z władzami administracyjnymi, w kontaktach z dworem. Po polsku prawdopodobnie rozmawiali z osobami „z zewnątrz”. Przed uzyskaniem przez Polskę

¹³ Zmianom, jakie zaszły w mowie przesiedleńców z Polesia, W. Werenicz w 1975 r. poświęcił swą pracę doktorską [Werenicz 1975] oraz szereg artykułów w językoznawczym piśmiennictwie w Polsce, na Białorusi i w Rosji.

niepodległości obowiązywał tu państwowy język rosyjski, ale jak wiadomo z różnych źródeł (pamiętników, literatury pięknej) tam, gdzie urzędnikami byli Polacy, mówiono również po polsku.

Artykuł H. Friedricha [Friedrich 1936]

Opracowanie to przynosi więcej danych, które możemy traktować jako informacje socjolingwistyczne lub wyciągać z nich socjolingwistyczne wnioski. H. Friedrich badał jedną tylko wieś polską i kilka okolicznych „poleskich”. Badana wieś Białe Jezioro w powiecie łuninieckim była, jak się dowiadujemy z pracy W. Werenicza [Werenicz 1990: 25], na tym terenie jedyną wsią całkowicie polską. Wieś ta powstała w roku 1835 jako pojedyncza osada na ziemiach księcia Druckiego-Lubeckiego skolonizowanych przez chłopów mazowieckich. Przodkowie mieszkańców wsi pochodzili „gdzieś” z południowego Mazowsza, wszyscy z jednej gminy, nie wiadomo jednak dokładnie skąd [Friedrich 1936: 4]. Ze wspomnianej pracy W. Werenicza dowiadujemy się, że Białe Jezioro było wsią szlachecką: „Наиболее консервативным и устойчивым к влиянию внешней среды оказались жители Белого Озера. Свое мазурское и **шляхетское** [podkreśl. I. G.-P.] происхождение они воспринимали как что-то совсем актуальное и постоянно подчеркивали это. Смешанных браков, как правило, не допускали...” [Werenicz 1990: 25]. Wieś była bogata, utrzymywała stałe kontakty z dworem księcia. W okresie późniejszym jeziorniaczy stanowili trzon parafii przy wybudowanym w Łuninie kościele. Administracyjnie wsi Białe Jezioro podlegała sąsiednia duża polska wieś Zamosze. Dzięki takim warunkom Białe Jezioro stało się swojego rodzaju centrum polskości i centrum językowo-kulturalnym dla sąsiednich wsi mazurskich. Znajdowała się tu polska szkoła powszechna.

Możemy więc wywnioskować, że język polski (gwara mazurska, lecz – według słów W. Werenicza – znacznie zbliżona do języka ogólnopolskiego) panował tu jako język w rodzinie, w kontaktach z administracją (przez cały okres międzywojenny), dworem a pozostałymi wsiami mazurskimi na tym terytorium i oczywiście w sferze religii. Werenicz podkreślał również, że w mowie *jeziorniaków*, co stwierdził badając ich gwarę już po ich osiedleniu się na Dolnym Śląsku, notował znacznie mniej zapożyczeń poleskich (czyli wschodniosłowiańskich). W kontaktach z okoliczną ludnością „ruską”, czyli z miejscowymi Poleszukami, *jeziorniaczy* musieli porozumiewać się ich gwarą, co potwierdzają ewidentnie podane przez Friedricha leksykalne zapożyczenia wschodniosłowiańskie z wielu kręgów tematycznych.

Natomiast świadectwo nie tylko znajomości gwary poleskiej, ale i czynnego posługiwania się nią przez *jeziorniaków* stanowią wschodniosłowiańskie osobliwości fonetyczne.

Powszechne są takie cechy, jak:

– słaba palatalizacja *s'*, *z'*, *c'*, *z'*,

– dźwięczne *γ*, również często w pozycjach etymologicznego *g*, np. *batayan*, *stelwaya*,

– wokalizacja *w* w pozycji posamogłoskowej *w* > *ω*, np. *dżeωko*, w *Koωlu* ‘w Kowlu’,

– silna palatalność *l* nie tylko przed *g*, także przed *a*, np. *kol’ano*, *kl’amry*,

– całkowity zanik mazurzenia.

Fakultatywne cechy wschodniosłowiańskie, czyli poleskie, to:

– *u* zamiast *o*, np. *pogrużenia* ‘zanurzenia’,

– zastępstwo *ż* przez *r*’, np. *w’er’x* [Friedrich 1936: 4–5]. Cecha ta zyskała szeroki zakres w okresie powojennym (w latach 60. XX wieku), co stwierdzaamy w materiałach Werenicza.

Dalsze szczegółowe informacje o historii wsi polskich na Polesiu oraz dane o socjolingwistycznej sytuacji w poszczególnych miejscowościach przekazał nam również W. Werenicz [Werenicz 1990: 12–37]. W powiecie łuninieckim około połowy XIX wieku znane były trzy polskie wsie: Białe Jezioro, Zamosze i Krasna Wola. W czasach przed uzyskaniem przez Polskę niepodległości dzieci z tych wsi (przeważnie chłopcy) kończyły 2–4 klasy szkoły rosyjskiej. Skutkowało to przynajmniej średnią znajomością tego języka. Do szkoły polskiej, również zwykle czteroklasowej, uczęszczali przez cały okres międzywojenny. Ze względu na konieczność utrzymywania kontaktów z okoliczną ludnością polscy przesiedleńcy musieli znać i posługiwać się miejscową gwara poleską przez cały okres aż do repatriacji w roku 1945. Jednocześnie żywe były kontakty z dworem, co umocniło polszczyznę jako język codzienny.

Wszyscy mieszkańcy wymienionych wsi byli dwujęzyczni przez cały okres zamieszkiwania na Polesiu. Językiem w rodzinie był polski, językiem religii – polski, językiem w kontaktach z dworem – polski, z administracją państwową w zależności od okresu – rosyjski w czasach przed niepodległością Polski (w czasie zaborów), polski – w okresie międzywojennym. Z lokalnym otoczeniem sąsiednich wsi poleskich – gwara poleska. Zakres wpływów wschodniosłowiańskich był jednak dość znaczny. Dominował wpływ gwary poleskiej, czego dowodzi zarejestrowany przez Werenicza materiał gwarowy i co szczególnie uwidoczniło się po opracowaniu tego materiału i przedstawieniu go w postaci uporządkowanego leksykograficznie zbioru słownictwa¹⁴ [zob. rozdz. 8. Cz. I. *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu* (SGPol)]. Stopień ulegania wpływom wschodniosłowiańskim w wymienionych wsiach był różny.

Najsilniejszemu oddziaływaniu otoczenia uległa ludność wsi Krasna Wola z powodu znacznej odległości od pozostałych wsi mazurskich oraz różnic społecznych. Nie uważali się za Mazurów. Dopuszczali małżeństwa mieszane, ale wyłącznie z osobami szlacheckiego pochodzenia. Językiem polskim posługiwali się w kościele, także w kontaktach z Polakami spoza swej wsi. Na co dzień w domu/rodzinie i we własnej wsi mówili miejscową gwara poleską. Według słów W. Werenicza w okresie powojennym, niezależnie od trwania w wyznaniu rzymskokatolickim, o Krasnej Woli nie można już mówić jak o wsi polskiej.

¹⁴ Więcej na temat wpływów leksykalnych na gwary polskie przeniesione na Polesie zob. Grek-Pabisowa 2013: 299–310.

Dobrze zachowała się polskość we wsi Zamosze. Społeczność ta nie przywiązywała szczególnej wagi do swego szlacheckiego pochodzenia. Tolerowali „jednostronne” małżeństwa mieszane, tj. wydawali córki za mężczyzn pochodzenia chłopskiego z sąsiednich wiosek polskich. Językiem w rodzinie tej społeczności była ich gwara polska. Język polski obsługiwał sferę religijną. W okresie repatriacji do Polski wyjechało 75% mieszkańców wsi [Werenicz 1990: 25]. Wśród pozostałych na Białorusi zamoszan zmiany językowe zaczęły następować bardzo szybko. W latach 1962–1963 [Werenicz 1990: 33] wszystkie pokolenia posługiwały się jeszcze swą gwarą mazurską w sferze rodzinnej, sąsiedzkiej, religijnej. Poleskiego dialektu używano tylko w kontaktach z mieszkańcami wiosek poleskich lub w ogóle z obcymi nie-Polakami. Ale już w roku 1968 sfera użycia gwary mazurskiej zauważalnie zmniejszyła się ustępując miejsca dialektowi poleskiemu. Naprzemienne posługiwanie się oboma kodami językowymi było już normą. Powojenna sytuacja – nowa państwowość białoruska z coraz silniej wkraczającym do tej republiki językiem rosyjskim, nowe warunki ekonomiczne – kołchozy, a także zmiany cywilizacyjne – elektryfikacja, radiofonizacja, białoruskie i rosyjskie szkolnictwo – spowodowały zaistnienie wielojęzyczności z przewagą języków wschodniosłowiańskich. Już w 1968 roku Werenicz przewidywał, że zamoszanie na Polesiu znajdują się na progu „całkowitej językowej i etnicznej integracji. Czekają ich utrata poczucia polskiej narodowości i całkowita identyfikacja z językowym i etnicznym otoczeniem” [Werenicz 1990: 33 – tłumaczenie I. G.-P.].

Gwara mazurska dawnych mieszkańców Zamosza i Białego Jeziora po przesiedleniu się/repatriacji do Polski na tzw. Ziemię Odzyskaną – w danym wypadku do województwa wrocławskiego, pow. Góra Śląska, zdaniem W. Werenicza, w szybkim tempie ulegała integracji z językiem ogólnopolskim. Repatrianci znaleźli się w rozproszeniu w pięciu niezbyt odległych od siebie wsiach, w których zamieszkali też repatrianci z innych obszarów dawnej wschodniej Polski. Sprzyjało to również zmianom językowym. W wielu miejscach na Ziemiach Odzyskanych powstawały tzw. nowe dialekty mieszane zauważone i opisane w naszej językoznawczej literaturze polonistycznej. Już w 1963–64 roku, czyli po około 20 latach od opuszczenia Polesia, W. Werenicz notował w mowie przesiedlonych na Śląsk dawnych mieszkańców Zamosza i Białego Jeziora oboczne użycie polskich nazw dawnych i ogólnopolskich, np. *bresze* – *kłamię*, *szczoki* – *policzki*, *huby* – *wargi*, *kwiata/kwiatka* – *kwiat/kwiecie* i in. Wydaje się jednak, że wnioski W. Werenicza o całkowitym, w tak krótkim czasie, wyzbyciu się przez przesiedleńców elementów gwary poleskiej ze swej mowy w świetle ostatnich badań A. Zielińskiej [Zielińska 2013] były przedwczesne. Autorka prowadziła badania językowe na Ziemi Lubuskiej w latach 2010–2012. Stwierdziła i udokumentowała przetrwanie dialektów przeniesionych, m.in. poleskich, w dość dobrym stopniu po 65 latach od chwili repatriacji mieszkańców. Zachowanie przez długi okres języka prymarnego zależało w znacznej mierze od warunków, jakie wytworzyły się w miejscu nowego osiedlenia.

Repatriacja, czyli zbiorowe przesiedlanie ludności polskiej z przedwojennych wschodnich obszarów Rzeczypospolitej, jak już wspomniano wyżej, przeważnie

odbywała się w ten sposób, że całe transporty kolejowe repatriantów przewożono i rozmieszczano w poszczególnych sąsiednich miejscowościach. Ludność danej wsi czy miasta po przybyciu do miejsc wyznaczonych przez PUR (Polski Urząd Repatriacyjny) zajmowała opustoszałe, porzucone przez właścicieli niemieckich gospodarstwa rolne, w miastach – domy i mieszkania. Wskutek tego dawni sąsiedzi często znów stawali się sąsiadami. W ten sposób ich mowa ze wschodu długo jeszcze w ich nowej ojczyźnie pozostawała podstawowym środkiem komunikacji. Nowymi nazwami, głównie z zasobu leksyki ogólnopolskiej i nowego języka urzędowego, trzeba było określać nieznane im wcześniej obiekty, sytuacje, zjawiska. Przez długi czas pewien zasób nazewnictwa wyniesiony z Polesia funkcjonował obocznie z nowymi nominacjami.

Mieszkańcy trzeciej polskiej wsi usytuowanej w pobliżu Zamosza i Białego Jeziora – Krasna Wola – ewakuujący się do Polski rok później (1946) osiedli na Pomorzu Zachodnim i całkowicie utracili kontakt z dawnymi polskimi sąsiadami z Polesia [Werenicz 1990: 27].

Zapisy gwary śląskiej dokonane w roku 1971 przez W. Werenicza
[Werenicz 1973b: 208–212]

Oprócz polskich osadników z Mazowsza na Polesiu istniały wsie z innego obszaru etnicznego Polski. Niestrudzony badacz polszczyzny na Białorusi W. Werenicz pozostawił kilka krótkich tekstów z dwu polskich wsi Glinka i Ślęzaki Bryniewskie położonych w dorzeczu Prypeci w powiecie Petryków (obecnie obwód homelski). Przybysze pochodzili ze Śląska, nie wiadomo jednak bliżej, z jakiej jego części. Do wsi tych dotarł w 1971 roku. Objętość opublikowanych tekstów wynosi 110 krótkich wersów, łącznie około 5700 znaków, czyli 4,5 stron znormalizowanego wydruku = ¼ arkusza. Wsie powstały w drugiej połowie XIX wieku na początku trzeciej fali osadniczej. Do lat 30. XX wieku osadnicy ci zachowywali jeszcze swój rodzimy dialekt śląski. W chwili, gdy był tam W. Werenicz (w roku 1971), posługiwali się już lokalnym dialektem poleskim. Znali język białoruski i rosyjski. Starsze pokolenie rozmawiało jeszcze między sobą po polsku, z wnukami po białorusku [Werenicz 1973b: 208–210]. W ich mowie przetrwało wiele typowych leksemów śląskich. Kilka z nich to wyrazy już nie używane, ale jeszcze tkwiące w pamięci osób najstarszego pokolenia.

Oto krótka relacja mieszkanki wsi Ślęzaki Bryniewskie zasłyszana przez Werenicza w 1971 roku.

*Jusz tutaj nikt nie rozmawia po ślŕzacku. Ta staruszka, co niedawno poszŕa, to ona po ślŕzacku mówi, i jej curka, i jeszcze jedna curka f tym murowanym domie. Ona tesz po ślŕzacku rozmawia. Nu, to ja to pamintam, jak kiedyś jeszcze trocha babunia tak rozmawiaŕa. To jag my maŕe byli, toj my tak rozmawiali. Alie puźnij to ja jusz poszŕa słuźyć po tych panach, to jusz język ten ślŕzacki zaźuciŕa.*¹⁵

¹⁵ Tu i dalej w cytowanych fragmentach stosuję transkrypcję półortograficzną, starając się jak najwierniej oddać wymowę. Niezłoskotwórcze ł oznaczam jako *u*, nosowe *u*, i jako *u*, *i*. Dwuwargowe

Słownictwo gwarowe (także nabyte z otoczenia językowego) z obu wsi zamieszkałych przez osadników ze Śląska zostało podane w oddzielnym wykazie: *Słownictwo*. Cz. II. *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu (gwary śląskie)*. Zapisane teksty świadczą też o tym, że mimo trwającego prawie 100 lat zamieszkiwania na Polesiu w otoczeniu gwar i języków wschodniosłowiańskich w mowie Ślązaków na plan pierwszy wybijają się fonetyczne cechy śląskiej wymowy (zob. niżej 4.2).

Kolejne materiały gwar polskich na Polesiu zapisane we wsiach późnego osadnictwa pochodzą ze wsi Gruszówka i Hołowczyce w powiecie Narowla obwodu homelskiego, czyli ze wschodniego Polesia. W. Werenicz zapisał je w 1983 roku, a opublikował w roku 1986 [Werenicz 1986: 113–117]. Składa się na nie 10 rymowanych tekstów (wierszy, pieśni?) i 16 krótkich wersów luźnych wypowiedzi. Były to jedyne teksty polskie, które z trudem przypomniały sobie najstarsze mieszkanki. Wieś Gruszówka stanowiła w przeszłości jedną z najbardziej zwartych osad polskich na tym terenie. Wsi mieszanych było tu więcej. Ludność Gruszówki, przy zachowaniu polskiego poczucia narodowościowego, szeregu obyczajów i katolickich tradycji, w komunikacji językowej dawno już przeszła na dialekt polski.

Werenicz zaznaczył [Werenicz 1986: 113]: „We wsi mało kto rozumie po polsku, nie mówiąc o praktycznym korzystaniu z tego języka. W całej wsi z trudem udało się znaleźć trzy kobiety, które wspólnym wysiłkiem potrafiły przypomnieć sobie kilka polskich pieśni” [tłum. I. G.-P.]. Kobiety te urodzone były w roku 1905 i 1909, czyli w chwili rozmowy z nimi miały 78 i 74 lata, ukończyły po 2–3 klasy polskiej szkoły. Potrafiły czytać z książeczki do nabożeństwa.

Przodkowie mieszkańców Gruszówki przybyli tu z Żytomierszczyzny – miejsca swojego pierwszego (pośredniego) etapu przesiedlenia się z etnicznej Polski. Stąd w zapisanych tekstach odnajdujemy wpływy ukraińskie.

We wsi Hołowczyce, gdzie zapisane zostały dwa teksty [Werenicz 1986: 117–118], respondentkami były dwie kobiety pochodzące z małżeństw mieszanych (matki były Polkami, ojcowie Czechami). W wypowiedziach wyróżniają się zapożyczenia i wpływy czeskie oraz nieliczne ukraińskie.

Ze względu na migracje ludności dwu opisanych wyżej wsi (początkowy pobyt na Żytomierszczyźnie¹⁶ przed osiedleniem się na Polesiu) i małżeństwa mieszane polsko-czeskie niektórych rodzin zachowana dokumentacja językowa jest niewystarczająca, by można było wiarygodnie opisać osobliwości gwary, a także określić jej przynależność typologiczną do określonej gwary macierzystej.

Jak więc widzimy, wyłącznie dzięki publikacjom trzech dialektologów – J. Tarnackiego, H. Friedricha a zwłaszcza białoruskiego lingwisty W. Werenicza – zostały uchronione od całkowitego zapomnienia świadectwa mowy polskiej – polszczyzny gwarowej na Polesiu.

w jako օ. Akcent niezgodny z zasadami artykulacji w polszczyźnie – podkreśleniem samogłoski akcentowanej.

¹⁶ Zob. przypis nr 12.

Interesujący raport z dialektologicznych badań terenowych na Polesiu Pińskim przeprowadzonych w 2010 roku przedstawił M. Jankowiak – językoznawca z Instytutu Slawistyki PAN – we współautorstwie z absolwentem Studium Europy Wschodniej UW Łukaszem Grajewskim [Jankowiak, Grajewski 2011]. W artykule znajdujemy krótką charakterystykę badanego obszaru pod względem składu narodowościowego i wyznaniowego, także ukształtowania geograficznego. Znajdujemy tu też cenne informacje socjolingwistyczne, stwierdzenie o ukraińskim i białoruskim charakterze gwar i odmiennym od pozostałego obszaru kraju poleskim typie kultury materialnej.

2.2. O wsiach polskich i mowie ich mieszkańców na Białorusi północno-wschodniej

Poza Polesiem na terenach białoruskich w okresie trzeciej fali kolonizacyjnej powstały wsie polskie w powiecie osipowickim na Mohylewszczyźnie i w powiecie lepelskim na Witebszczyźnie.

2.2.1. Wsie polskie na Mohylewszczyźnie

Informację o polskich czy częściowo polskich osiedlach na Mohylewszczyźnie zaczerpnęłam z publikacji polskiego działacza komunistycznego z okresu międzywojennego, pracownika Polskiej Sekcji w Instytucie Kultury Proletariackiej przy Białoruskiej Akademii Nauk, Czesława Dombroskiego¹⁷ [Dombroski 1932].

W okresie międzywojennym w Białoruskiej Republice Radzieckiej przy Białoruskiej Akademii Nauk istniał Instytut Kultury Białoruskiej, działała w nim też Sekcja Polska. Pracownicy tej sekcji zajmowali się wydawaniem książek polskich, układaniem słownika polsko-białoruskiego¹⁸ oraz zbieraniem folkloru polskiego na Białorusi. W 1927 roku w jednej z takich ekspedycji brał udział Kierownik Sekcji Polskiej Inbiełkultu [Польскі Сэктар Інстытута Пралетарскай Культуры Беларускай Акадэміі Навук], wspomniany wyżej Cz. Dombroski. Z ówczesnych zbiorów zachowała się zaledwie niewielka część zapisów poczynionych właśnie przez Dombroskiego, dzięki temu, że utworzył on na podstawie swoich materiałów 86 haseł słownikowych i zamieścił je w opublikowanej w 1932 roku monografii własnego autorstwa [Dombroski 1932]. Pozostałe rękopisy nie przetrwały.

Dokładne przeanalizowanie wspomnianego materiału leksykalnego wraz z przykładami ilustracyjnymi pozwoliło mi na utworzenie 91 haseł, które

¹⁷ Tu i dalej pisownia nazwiska zgodna z oryginałem podanym przez jego posiadacza.

¹⁸ Informacje o tym słowniku zainteresowany czytelnik znajdzie w książce pt. *Język polski na Białorusi Radzieckiej...* [Grek-Pabisowa i in. 2008: 291–303]

włączyłam do zestawu słownictwa z Białorusi Wschodniej – rozdz. 8. cz. III. *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Białorusi Wschodniej (na Witebszczyźnie i Mohylewsczyźnie – SGB)*. W zapisach Dombroskiego odnajdujemy wiele cech pozwalających zorientować się, jaka była polszczyzna gwarowa okręgu osipowickiego w okresie międzywojennym. Okazało się przy tym, że fragmenty zapisów terenowych poza cechami polszczyzny północnokresowej dokumentują cechy obce tej odmianie, a także pewne cechy białoruskie, co do których zachodzi wątpliwość, czy mogły w tak krótkim czasie i na tyle głęboko zakorzenieć się w gwarze ludności, która przesiedliła się z terenów Polski centralnej dopiero na przełomie XIX i XX wieku, by znaleźć się w folklorze rymowanym – pieśniach, wierszach. Prawdopodobnie były to pieśni o motywach wędrownych znane zarówno w Polsce etnicznej, jak też na Kresach. Świadczyć o tym mogą np. zapisane w pierwszych latach XXI wieku przez językoznawczynię z Uniwersytetu Łódzkiego Julię Mazurkiewicz-Sułkowską fragmenty wierszy i pieśni autorstwa ludowego poety z polskiej wsi Kadysz na Białorusi (na północ od Grodna, u zbiegu granic Polski, Białorusi i Litwy). W Kadyszu, co stwierdza badaczka, „podstawowym środkiem komunikacji jest nadal język polski” [Mazurkiewicz-Sułkowska 2013: 420].

Porównajmy:

Smutna wierzba u jeziora [Mazurkiewicz-Sułkowska 2013: 422]

Smutna wierzba u jeziora [Dombroski 1927]

Dziękuję wam siostry *bracie*, co my żyli w jednej chacie [Mazurkiewicz-Sułkowska 2013: 426]

A dzińkuje, moje *braćci*, że my żyli w jednej chacie [Dombroski 1932: 199]

Zanieś, *wietrze*, mej rodzinie [Mazurkiewicz-Sułkowska 2013: 430]

Zanieś, *wietrze*, mej rodzinie [Dombroski 1932: 264]

Na wyjaśnienie tej niespotykanej niejednorodności cech i obecności słownictwa białoruskiego w cytowanych przez Cz. Dombroskiego rymowanych przykładach rzucają światło wypowiedzi dzisiejszych respondentów, potomków dawnych osiedleńców z przebadanych przez M. Ostrówkę wsi Stajsk i Wesołowo w powiecie lepelskim. Jak pamiętamy, owi respondenci podkreślali, że w pobliżu miejsca ich osiedlenia się znajdowały się dawne polskie wsie szlacheckie. Zaznaczali też, że ludność ta, mimo iż była katolicka i deklarowała narodowość polską, rozmawiała nie tylko z obcymi, ale również między sobą po białorusku. Nawet jeśli ktoś z miejscowych mówił po polsku, co należało do rzadkości, to gwara autochtonów polskich i nowych osiedleńców różniła się. Zauważali to sami respondenci. Ponadto zaznaczano, że wsie szlacheckie i nowo powstałe wsie chłopskie żyły ze sobą w przyjaźni. Mieszkańcy odwiedzali się wzajemnie, urządzali wspólne zabawy, razem modlili się w zbudowanych wspólnym wysiłkiem kaplicach.

Podobna sytuacja zapewne panowała na terenach, gdzie zapisywał mowę Polaków Cz. Dombroski. Zwróćmy uwagę, że pozostawił nam głównie zapisy folkloru. Na spotkaniach i w czasie wspólnych rozrywek nowo przybyli Polacy przemawiali ukształtowane już formy folklorystyczne od dawnych miesz-

kańców, przy czym tam, gdzie wymagał tego rym lub rytm, nadawali tekstowi brzmienie oryginału. Stąd to pomieszanie form gwarowych. Folklor miejscowy zdominował ten, który pamiętali z ojczyzny. Sprzyjającą okolicznością był też zapewne fakt, że przyjezdne rodziny pochodziły z różnych obszarów Polski, np. według słów Cz. Dombroskiego w Korytniańskiej Radzie Wiejskiej (powiat Osipowicze) mieszkali osadnicy z północnej Małopolski. Dialekt małopolski na północy sięga linii Łęczna–Kazimierz–Radom–Opoczno–Piotrków. Cechy językowe dialektu małopolskiego odnajdujemy jeszcze dziś w gwarach przeniesionych na Białoruś.

Nieprzygotowany językoznawczo autor monografii Cz. Dombroski, nie rozróżniając cech lokalnych od przeniesionych, uznał wszystkie za charakterystyczne dla całej polszczyzny na Białorusi radzieckiej.

Poniżej został podany wykaz miejscowości powiatu osipowickiego, w których Cz. Dombroski zapisywał mowę polską. Były to: Demajka, Nowa Drażń, Ihumeń, Kraśnik, Kryczewiec, Łapicze, Osipowicze, Protasewicze, Roźnietów, Roźnietów Drugi, Rudnia, Rudnia-Protasewicze, Ścienki, Uborek, Waryńszczyzna (dawne Księdzowo).

Z bardzo zdawkowej relacji Dombroskiego, który z wykształcenia był matematykiem a tylko z zamiłowania zajmował się językoznawstwem, wynika, że ludność polska do tego okręgu przybyła z północnej Małopolski. W czasie swojej ekspedycji w 1927 roku kontaktował się z „pierwszym pokoleniem wychodźców”, co dowodzi, że wymienione osady musiały powstać w okresie późnego osadnictwa, czyli prawdopodobnie na początku XX wieku. Nieznane są dalsze losy tej ludności. Prawdopodobnie po represjach i „czyszczeniach” w latach 1937–1938 większość wywieziono lub pozbawiono życia (taki też los spotkał samego Dombroskiego). Pozostali na miejscu Polacy musieli całkowicie zasymilować się z otaczającą ludnością białoruską. W pracach polonistów białoruskich i rosyjskich, którzy zajmowali się w latach 60. XX wieku gwarami polskimi – polszczyzną kresową, nie ma żadnej wzmianki ani o ludności polskiej, ani o polskim języku na tym terenie.

2.2.2. Wsie polskie na Witebszczyźnie

O istnieniu wsi polskich na terenach Białorusi Wschodniej w powiecie lepelskim przekazał nam informację również Wiaczesław Werenicz. W jednym ze swych referatów pisał: „Obecnie pragnę zwrócić uwagę na losy jeszcze dwu takich wsi na południu województwa witebskiego. Mowa będzie o Wesołowie i Stajsku [...] w powiecie lepelskim” [Werenicz 1991 a: 40]. Ograniczył się w nim do przedstawienia sytuacji socjolingwistycznej. Wykorzystał oficjalne dane liczbowe z roku 1971, którymi dysponowały miejscowe władze administracyjne. Podał tylko bardzo ogólną charakterystykę mowy mieszkających w tych wsiach Polaków, podkreślając, że zachowało się jeszcze wiele cech, zwłaszcza fonetycznych i leksykalnych właściwych polskim gwarom na terenach etnicznych. Odnótował też

kilka cech z morfologii, składni i słowotwórstwa. W leksyce zwrócił uwagę na dublety nazw pochodzących z gwary rodzimej i będące nowymi zapożyczeniami, a także na takie zapożyczenia rosyjskie i białoruskie, które nie mają swych odpowiedników w języku polskim. Bardziej szczegółową charakterystykę językową zamierzał opracować po odbyciu powtórnych badań w tych wsiach. Niestety, nie zdążył już tego zrobić, gdyż przez kilka ostatnich lat życia z powodów materialnych nie mógł zajmować się w dostatecznym stopniu badaniami naukowymi¹⁹.

Próbę zbadania zachowanej polszczyzny we wskazanych przez W. Werenicza wsiach podjęli dialektolodzy z Instytutu Slawistyki PAN. W roku 2005 i 2006 M. Ostrówka i M. Jankowiak przeprowadzili dokładną eksplorację terenową i liczne wywiady z mieszkańcami nagrywając wszystkie wypowiedzi. Uzyskane wyniki pozwoliły nie tylko na opisanie cech językowych, ale też na szczegółowe przedstawienie sytuacji językowej metodą socjolingwistyczną. Wyniki tych badań opracowała i opublikowała w monografii zbiorowej poświęconej polszczyźnie mówionej na Białorusi Wschodniej M. Ostrówka [zob. Grek-Pabisowa i in., 2008: 42–57, 124–140, 215–236]. Tu przedstawiam skróconą wersję jej opisu.

Język polski we wsiach Stajsk i Wesołowo. Stajsk i Wesołowo to sąsiadujące ze sobą miejscowości położone w północno-wschodniej części Białorusi – w rejonie lepelskim²⁰ województwa witebskiego. Powstały w wyniku najpóźniejszej migracji polskiej ludności wiejskiej na początku XX wieku (trzecia fala osadnicza). W. Werenicz we wspomnianym wyżej artykule [Werenicz 1991 a] omówił historię powstania tych wsi oraz socjolingwistyczną sytuację w nich panującą w roku 1971. Określił przybliżoną datę (lata 1906–1914) oraz tereny, z których przybyli polscy chłopci. Tu wymienił gubernie (takim terminem administracyjnym posługiwano się prawdopodobnie na terenach zaboru w owym czasie) Radomską, Kaliską, Piotrkowską, Lubelską, Siedlecką [Werenicz 1991a: 38]. Początkowo przybysze nie kontaktowali się z ludnością autochtoniczną. Nastąpiło to dopiero w latach 20. i 30. XX wieku – została wówczas otwarta polska szkoła w Wesołowie, utworzono polską radę wiejską (*sielsawiet*) i kołchoz przekształcony później na sowchoz, o czym wspominali sami mieszkańcy:

Wiesiałowo, da, tutaj był sielsawiet polski, mój baćka daze był pretsiedacielem sielsawięta. Tutaj była, jak wum powiedzieć, Waćławowo, że te ɣo te pōla, tutaj ɔsio było, nazywało się Waćławowo i tam był sielsawiet i tam już wtedy sielsawiet polski. Potym ruski stał tyn sielsawiet i Wiesiałowa, już ni Waćławowa a Wiesiałowa i ɔsio [Michalina Lasota, 1924].

Jednak już w latach 1934–1936 rozpoczęły się represje. Aresztowania dotknęły około stu mężczyzn powyżej 18. roku życia, głównie zajmujących jakieś stanowiska czy sprawujących funkcje społeczne. Z tej liczby po II wojnie światowej wróciły zaledwie dwie osoby. Część rodzin opuściła swoje wsie i wyjechała

¹⁹ Waczesław Werenicz zmarł w połowie 1999 roku.

²⁰ Rejon lepelski (Лепельскі раён) – obszar 1800 km², ludność 45 300 osób, gęstość zaludnienia 25 osób/km², wchodzi obecnie w skład województwa witebskiego (Віцебская вобласць).

w głąb ZSRR – W. Werenicz podaje ich nazwiska: Grzela, Wawrzyniak, Fryzel, Golonka, Żandarski, Kulińscy i Zielińscy. Na ich miejsce przybyli Białorusini, zarówno chłopci, jak i urzędnicy przysłani na kierownicze stanowiska. Po zakończeniu II wojny światowej wielu Polaków próbowało wyjechać do Polski w ramach repatriacji, ale nie otrzymali pozwolenia władz [Werenicz 1991: 40]. Repatriacja objęła polską ludność z terenów należących przed 1939 rokiem do Polski. Z innych terenów dotyczyła wyłącznie tych osób, które przed 1939 rokiem miały polskie obywatelstwo, a więc Polaków wywiezionych na Syberię i Żydów, którzy uciekając przed armią niemiecką zdołali schronić się w Związku Radzieckim. Poniżej relacja informatora na ten temat:

(Czy po wojnie nie chcieliście wracać do Polski?)

Nie mogę powiedzieć, niktóre chcieli, pisali [odpowiadano im] „*Pan do Polski nie podpada*” [Stajsk, Wasilij Żochowski, 1928].

W Wesołowie w 1971 roku, kiedy przebywał tam W. Werenicz, zamieszkiwało 53 rodziny (238 osób), z czego 12 rodzin polskich, 32 białoruskie, 3 polsko-białoruskie (głową rodziny jest Polak), 5 białorusko-polskich (głową rodziny jest Białorusin) i jedna rosyjsko-polska (głową rodziny jest Rosjanin). Liczbowo skład narodowościowy Wesołowa przedstawiał się następująco: 68 Polaków, 166 Białorusinów i 4 Rosjan. W 10 rodzinach (19 osób) językiem domowym był wówczas polski, w 15 rodzinach (84 osoby) białoruski, ale członkowie tych rodzin w pewnym stopniu znali polszczyznę i umieli się nią posługiwać; wyłącznie białoruskiego używano w 28 rodzinach (135 osób), polskiego nie znano w nich zupełnie.

W Stajsku w tym samym okresie zamieszkiwało 35 rodzin, z tego 22 polskie, 5 białoruskich, 4 polsko-białoruskie, 4 białorusko-polskie. Wszystkich mieszkańców było 105, z tego 66 Polaków i 39 Białorusinów (w rodzinach czysto polskich było 47 osób). Jeśli chodzi o język, to w 14 rodzinach (20 osób) używano wyłącznie polskiego. Białoruskiego używano rzadko, toteż jego znajomość była słaba; w 9 rodzinach (35 osób) posługiwano się białoruskim, ale członkowie tych rodzin znali polski i w razie potrzeby potrafili się nim posłużyć; wyłącznie białoruski był językiem domowym w 12 rodzinach (50 osób), w których zupełnie nie znano polskiego.

W obu wsiach Polacy stanowili 39,1% ogólnej liczby mieszkańców, przy czym w Wesołowie było to 28,6%, w Stajsku 62,8%. Tylko w 27,3% rodzin językiem prymarnym był polski. Jak pisze W. Werenicz, były to rodziny złożone z osób starszych lub ludzie samotni. W tym czasie 34,7% mieszkańców Stajska i Wesołowa w różnym stopniu jeszcze znało język rodziców, niektórzy z nich już tylko rozumieli sens wypowiedzi. Rolę podstawowego środka komunikacji w obu wsiach pełniła miejscowa gwara białoruska. Osoby, które ukończyły szkołę, mogły swobodnie posługiwać się tak białoruskim językiem literackim, jak i rosyjskim. Niewielka liczba starszych Polaków umiała czytać lub czytać i pisać po polsku [Werenicz 1990: 41].

Z historii wsi. O możliwości nabycia niedrogiej i dobrej ziemi w majątku pana Zaćwilichowskiego na Witebszczyźnie Polacy dowiedzieli się z gazet. Przybywali więc na Białoruś z przeludnionych i biednych polskich wsi. Rzeczywistość, jaką zastali, diametralnie różniła się od treści ogłoszeń – trafili na zalesione błotniste tereny, które należało wykarczować i osuszyć, aby uzyskać kawałek ziemi ornej. Bogatsi, których stać było na powrót, wracali do Polski, a ci, którzy nie mieli dokąd wracać – najczęściej biedne rodziny wielodzietne – zostawiali i ogromnym wysiłkiem wydzielali lasom ziemię.

Na pytanie, czy rodzice tutaj się urodzili?, odpowiedź brzmiała:

Ich maleńkich przywieźli z Polsszczy, tut małych baćki przywieźli. (A skąd?) Z rądomskoj gubernii, sztolii, kielecka nie kielecka. Nasze dziadki przywieźli małych dzieci i poprzyjeżdżali, bo tu dużo liasu. W Polsce była ciasnota żyć, było zimi mało, liudzi dużo, no a tu powiedzieli, że sprzedaje pan ziemię [...], uni nie pirsze przyjiżdżali, już do nich ['przed nimi'] liudzie przyjiżdżali, gdzie niebuńdź już domy były pustawiune. No alie popatrzeli, że tu trudno żyć, to pouciekali do Polski, no a chtëre bidniejsze z dziećmi przyjechali – po sześcioro, po siedmioro dzieci, dzież jim było już nazot jechać, tak się j uostali [Stajsk, Maria Żochowska, z domu Paprocka, 1929].

Wypowiedź innej respondentki:

[...] my już tutaj sie rodzili, nasze baćki przyjechali z Polski. [...] Moja familia dziegwiczja już Grunkowski, no dzieś tam jakoś kura ['góra'] była, coś mi tak mówił baćka. [...]. Mama sama Radziszewskaja, no wot, polskaje, a ja sama Michalina, też polskie nazwisko, ot tak [...]. Tu wsie, wszyscy, poprzyjeżdżali Poliaki z Polsszczy. [...] I ęo tu wsie poustawiali ichne dzieci. [...] Tutaj nie było nic, tutaj rozrobiali zimia, jak mama upowia-dała, zimia rozrobiali, bo tu błota byli, tu nic nie było, ni było dzie sadzić, ni było nic gdzie [Wesołowo, Michalina Lasota, 1924].

Kopali więc ziemianki, budowali szałas, w których koczowali do czasu wybudowania drewnianej chaty. Potomkowie tych osadników jeszcze dziś wspominają niehumaniczny wysiłek rodziców i dziadków:

A był pan Zaćwilichowski jakiś, da, Zaćwilichowski pan był, a wtedy to słyszał, że taki przewrót się robi [rewolucja], tak ęon tu ziemię posprzedawał, a nasze rudzice byli w Polskie, a ęun tam napisał, tam zjeżdżił i sprowadził tutaj chłopstwo to bidne. Tam w Polsce może lepi by żyli, jak tu żyli. I tutaj pokupili liasy, tu dzie my żyliśmy, to były duże liasy, a wtedy nasze rodzice kupili te liasy. W ziemiankach żyli, porobili. A liasy ['drewno'], które lepsze było, sprzedali, a z gorszego postawili sobie, kto jak móg, hacine i żyli wo. Korczowali te lasy i siali wo, a tak nie było ziemi i ni było, a tylko, gdy nasze rodzice to wzięli od pana na wypłatę jakoś, to on tam pastuchów trzymał ten Zaćwilichowski i oni żyli. To tutaj nasze rodzice bardzo harowali, ile oni rowów nakopali tu [...] jakby tera się ęoni wrócili, to by musić, ja nie wim, pogłupieliby zrazu, jakie ęny pokopali, żeby to obsuszyć, bo to było bardzo mokre [Wesołowo, Zofia Kos, 1924].

Polscy chłopci, podobnie jak i białoruscy, na początku XX wieku byli osadzani z dala od wsi na tak zwanych *chutorach*²¹. Werenicz wymienia w swoim artykule następujące polskie chutory: Florentynowo, Michalinowo, Marianów, Romualdów, Potok, Zawady, Jagodne, Kaminna Rzyka/Rzeczka, Kozak, Nowy Świat, Czyrwunka, Biały Klun, Zofijówka, Łosie Jamy, Jasinnik, Sieniczyn, Stajsk, Tonie. Wszystkie nazwy, jak podkreśla uczony, posiadały tylko polskie formy, jedynie Rzeczka i Kozak miały paralelne formy białoruskie – Речка i Казляк. Prawdopodobnie nazwy te nadawał pan Zaćwilichowski. Z czasem weszły one na stałe do miejscowej topografii [Werenicz 1991: 39].

Jan Sławiński, mieszkaniec Stajska, urodził się w chutorze Łosie Jamy, Zofia Kos z Wesołowa w Zofijówce. Chutory zniesiono w latach 1938–1939, a ludność przesiedlono do wsi Stajsk i Wesołowo.

(Gdzie się pan urodził?) *No tutaj w Stajsku, alie uno ni tutaj w Stajsku, to wtenczas byli jeszcze chutery, na chuterze. Chutor nazywał się Łosie Jamy, no to chutor taki był. No w ogóle to wszystkie sie pizsut Stajsk, bo to w trzydziestym dziewiątym roku to chuterna siściema była ściągnięta do kupy, do jednej miejscowości* [Stajsk, Jan Sławiński, 1920]. *A my żyliśmy, to teraz wy wsi, a my żyliśmy jak to na chutorze czy na czym tam było, każdy swoje mają. Daleko, było, nie było tak, że dom kuly domu, a dom jeden, tam drugi, tam trzeci i tak było, wiele, tam gdzie ja żyłam, to tam cztery domy tolki było i wsio, a wincy ni było [...]. A my gdzie żyli, była Zofijówka, chutor był, z półtora [kilo-*metra od Wesołowa] [Wesołowo, Zofia Kos, 1924].

Sytuacja socjolingwistyczna w okresie międzywojennym

Religia. W Stajsku i Wesołowie do końca lat 80. XX wieku nie było kościoła. Najbliższa świątynia katolicka znajdowała się w Leplu. Jedynym miejscem kultu była drewniana kapliczka „za lasem”, którą zbudowali polscy przesiedleńcy. Tam przed wojną zjeżdżali się katolicy z okolicznych wsi. Praktyki religijne były oficjalnie zakazane już w okresie międzywojennym, dlatego też modlono się potajemnie właśnie w kaplicy. Po II wojnie światowej ksiądz w tajemnicy udzielał tam ślubów. Oto wypowiedź na ten temat:

Przed wojnon to jakie tu szliby? Tu wszystko tak było, że przeciw, w Boga nicht nie wierzył, to tylko skrycie aby było, skrycie było. A ęo tyn co una mówiła, że ksiundz był i szluby brały, to już po wojnie. I to po wojnie było – ksiunc przyjechał odkrycie, już nie skrycie, odkrycie. Ale przyjechał jeden tu komunist z Wołosewicz [sąsiednia wieś] taki parcijny ji pretencje jemu przedstawił, żeby ubirał się [‘zabierał się, wynosił się’].

²¹ Na początku XX wieku białoruska wieś była bardzo przeludniona. Dość duży obszar ziemi (ponad 41%) był jeszcze w rękach ziemiaństwa. Aby nie uszczuplać własności ziemskiej, a jednocześnie dać chłopom możliwość rozwoju, rozwiązano tzw. *obszczinę* – wspólnotę wiejską. Zwalniało to chłopów z przypisania do określonej wsi i kawałka ziemi. Mieli oni zostać wchłonięci przez miasta i ośrodki przemysłowe lub przesiedleni na Syberię; jeszcze inni, bogatsi, mogli dokupić ziemi i osiąść na chutorach, czyli koloniach złożonych z kilku chat oddalonych od macierzystej wsi. Był to jeden z efektów reformy Stołypina, zakładającej wzbogacenie jednych chłopów kosztem drugich, biedniejszych [Szybieka 2002: 165].

A on mu powiedział, że jest na to rozreszeńje i ni pojechał, ni posłuchał jego. Wtedy my ze swojom szlub wtedy brali tyż tutej. [...] wtedy Boha niet, a tera narodził się znów Bóg. Prezidencja nasza chodzi do cerkwi.

Szkoła. Przed II wojną światową do 1936 roku w Wesołowie była polska szkoła. Niektórzy informatorzy jeszcze pamiętają relacje rodziców o jej budowie:

Była polska szkoła do wojny. [...] nasze baćki strojili [budowali] te szkoły. Wim, że mama moja jeszcze strojiła te szkoły, jeszcze młoda była, jeszcze za mąż nie wychodziła [Wesołowo, Stanisława Białkowska, 1936].

Kilkoro mieszkańców uczęszczało do tej szkoły. Oprócz polskiego nauczano w niej języka białoruskiego i rosyjskiego, a tuż przed wojną nawet niemieckiego:

Chuć i była polska szkoła, alie wyuczali język białoruski i ruski, były lekcje takie i takie, nawet przed samo wojno i niemiecki był. Moja kobieta jak się uczyła, to już i niemiecki uczyli [Stajsk, Jan Sławiński, 1920].

To mało chodziłam do szkoły, ja tylko do szkoły chodziłam jak była polska szkoła, to tylko dwa liata, a trzeci, jak to [...] mówiła korytarz, bo do trzeci poszłam, a wtedy ojca nam zabrawu, mama zachorowawa, a nas było sześcioro w domu [...] a o tu na górze była polska szkoła, to chodzili jeszcze, o jego ciotki tu chodzili po cztery klasy, no pokunczyli i oni już gramotne byli. Polska szkoła, polskie wsiowe nauczyciele, polskie, [później] ji nauczycieli pozabierawu nam tych polskich, to ja wtedy już nie chodziłam, bo byłam z tymi mniejszymi [rodzeństwem] w domu [Wesołowo, Michalina Lasota, 1924]. Szkoła w Wiesiałowie była polska do tryccać szestoła hoda, ja mała chadziła, dalioka było chadzić. Znajecie szcas jakije zimy, tak [nauczyciel powiedział] no puść pachodzit da sniehu, a tadu puść nie prychodzit [Stajsk, Maria Żochowska, 1929].

Po zakończeniu II wojny światowej w budynku polskiej szkoły mieścił się dom dziecka dla sierot wojennych, a obecnie znajduje się tam ośrodek zdrowia.

Sąsiedztwo. Pomimo pewnego odosobnienia na co dzień, spowodowanego rodzajem osadnictwa, Polacy nie żyli w całkowitej izolacji od miejscowej ludności. Mieli regularny kontakt z mieszkańcami sąsiedniej wsi Krasnołuczka, gdzie była ludność katolicka, uważająca się za polską szlachtę, ale w rodzinach i między sobą rozmawiająca po białorusku²². Spotykali się w niedziele na nabożeństwach w kaplicy. Poniżej relacje respondentów na temat szlachty z Krasnołuczki:

(Czy są tu jeszcze inne wioski zamieszkałe przez Polaków?)

No, o tu jest Stajsk taki. Su. Krasnołuczka jest. W Krasnołuczce uni się liczo Puliacy, no tutaj jak eto szlachta ci jak eto nazywajo, to oni tutejsze. Polaków to dużo było wszyndzie.

²² Prawdopodobnie była to zasiedziała tu od wieków szlachta wywodząca się z etnicznej Polski lub ewentualnie spolonizowana ludność białoruska. Przemawia za tym ich język codzienny – białoruski. Z kolei białoruskiemu pochodzeniu przeczy ich tytuł szlachecki. Spolonizowana ludność białoruska, zwłaszcza cała taka wieś byłaby, według wszelkiego prawdopodobieństwa, wsią chłopską.

Ųu nas była taka kaplica, ja pamintam, jeszcze jo do szkoły chodziłam [...] to jo zburzyli. Zawsze nazjizdża na jakie świnta tych Puliaków tutejszych, to oj tu wesoło. A tu jesinio, jak już owoce rozmaite so, rozmaitości, to naprzyjeżdżajo, a kuniki dobre mieli, na tych kunikach. Bardzo było wesoło [Wesołowo, Zofia Kos, 1924].

Przed II wojną światową i w czasie jej trwania mieszkańcy Stajska przyjaźnili się też z mieszkańcami wsi Oziery oddalonej o kilka kilometrów na północ. Urządzali wspólne wieczorki taneczne *wieczorynki* na przemian raz w jednej, raz w drugiej wsi. Rozmawiali z nimi po białorusku, a niektórzy z tzw. „ozierców” do dziś rozumieją język sąsiadów:

No my w dobrych otnoszenijach z tymi ozierskimi ludźmi żyli całom wojne. To uny jak przyjdum do nas, my ich ugoszczali, a jak my pójdzim do nich, uny nas ugaszczajo. (Czym ugaszczaliście?) Co było – i butelka była i do butelki było, każdy starał się, żeby lepiej, co kto miał. Z puczuntku wojny było co jeść, pod koniec wojny nie było. (Jak rozmawialiście z oziercami?) Po białorusku [Stajsk, Jan Sławiński, 1920].

Uny i teraz stare chtóre były, alie już jich tam mało jest, to rozumiom, dużo chto rozumy jenzyk polski, no jak my mówim [Stajsk, Wala Zaręba, 1931].

Współczesna sytuacja socjolingwistyczna

Obecnie w Stajsku zamieszkuje niewiele ponad 10 osób:

M: *Tu wszystkiego ostało się jidynaście człowiek o w tych chatach tutaj [Jan Sławiński, 1920].*

K: *A było może ze siedemdziesiunt [Wala Zaręba, 1931].*

M: *A to i liepi było, liepi było, do wojny wiency było [Jan Sławiński, 1920].*

Głównie są to osoby samotne, polskiego pochodzenia. Zaledwie dwie, to tzw. *obcy*, przyjezdni, o niezbyt pochlebnej reputacji.

Z nagrań wspomnianych badaczy wyekscepowalam ponad 500 charakterystycznych leksemów. Zob. Rozdz. 8.3, część III. *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Białorusi Wschodniej* [SGB]. Wszystkie zbiory słownictwa zostały opracowane leksykograficznie metodą analogiczną do *Słownika mówionej polszczyzny północnokresowej* (SMPP).

3. CHARAKTERYSTYKA ŹRÓDEŁ JĘZYKOWYCH DO SŁOWNICTWA POLSKICH GWAR PRZENIESIONYCH PÓŹNEGO OSADNICTWA NA BIAŁORUŚ

3.1. Charakterystyka źródeł językowych do *Słownika polskich gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Polesie* (SGPol)

Leksyka zgromadzona w rozdziałach *Słownik polskiej wyspy gwarowej na Polesiu* [SGPol i GGPŚl] została pozyskana drogą ekscerpcji z następujących jedynych publikacji, w których autorzy/eksploratorzy podali zebrane na Polesiu zapisy mowy wiejskiej ludności polskiej. Są to opracowania trzech autorów – H. Friedricha, J. Tarnackiego i W. Werenicza – oparte na materiałach zebranych w różnych okresach historycznych i w odmiennej sytuacji politycznej, w której znaleźli się Polacy z Polesia.

3.1.1. Badania i publikacje okresu międzywojennego

Badania gwar polskich na Polesiu zostały podjęte w latach 30. XX wieku przez pracowników naukowych Uniwersytetu Warszawskiego. Pierwszą publikacją był artykuł-referat H. Friedricha wydany drukiem w 1936 roku. Uczony podkreśla, że przedstawione przez niego słownictwo pochodzi od ludności przesiedlonej ze wsi mazurskiej w etnicznej Polsce do wsi Białe Jezioro²³ w powiecie łuninieckim.

Wieś Białe Jezioro powstała w 1835 roku jako osada na terenie posiadłości księcia Druckiego-Lubeckiego. Należy więc już do fali osadnictwa późnego,

²³ Z informacji podanej przez W. Werenicza wiemy, że wszyscy mieszkańcy wsi skorzystali w 1945 roku z możliwości repatriacji i wyjechali do Polski [Werenicz 1991: 26].

dziewiętnastowiecznego. Celem autora było, jak sam określił, zajęcie się „wpływem gwar poleskich na jedno ze środowisk językowych polskich” [Friedrich 1936: 3]. Jak pisze dalej, „Mimo niewątpliwej polskości gwary [Białego Jeziora] nie jest ona wolna od przymieszek ruskich, które miały już czas wrosnąć w nią bardzo silnie. Dwie są główne dziedziny, gdzie się te wpływy najwyraźniej uwydatniły, mianowicie fonetyka²⁴ i słownictwo” [Friedrich 1936: 4]. Ze słownictwa omawia następujące kręgi tematyczne: budownictwo (dom, urządzenia i sprzęty domowe, podwórze, narzędzia), sprzęty gospodarskie (jarzmo, wóz i jego części, sanie), uprawa roli, nazwy drzew, hodowla zwierząt (części ciała, nazwy zwierząt), rybołówstwo oraz varia, gdzie wymienia około 50 nazw należących do różnych zakresów tematycznych.

W swym artykule podaje Friedrich nazwiska informatorów oraz ich wiek – było to 6 mężczyzn w wieku od 41 do 77 lat i dwie młode dziewczyny – 20 i 21 lat.

W końcowym zestawieniu spośród 284 omówionych terminów za nazwy polskie uznaje 175, za ruskie 95, za niepewne 14. W czasach międzywojennych określenie *ruski* rozumiano powszechnie jako ukraiński. Tak też powinniśmy rozumieć tę nazwę w tekstach Friedricha. Ponieważ powiat łuniniecki leży na pograniczu gwarowym ukraińsko-białoruskim, możliwe tu były nie tylko wpływy białoruskie lecz wręcz białoruskie wysepki gwarowe. O obecności elementów białoruskich w materiałach przytaczanych przez tego autora świadczą także leksemy lub postaci leksemów, jak *każan* ‘nietoperz’, *śc’ang* (z ukr byłoby *stina*), *śpina* (z ukr byłoby *spyna*), *konki* ‘łyżwy’.

Wśród leksyki podanej przez Friedricha odnajdujemy zaledwie 7 lituanizmów. Wszystkie znane są w większości gwar białoruskich. Są to: *kłunia* ‘stodoła, kul’ ‘sноп wymłócony bez zmierzwienia słomy’, *łupy* ‘wargi, głównie zwierząt’, *mentaszka* ‘drewniana obłana cementem deseczka do ostrzenia kosy’, *otawa* ‘trawa z drugiego pokosu’, *pakulle* ‘odpadki włókien po klepaniu lnu’, *żłukto* ‘drewniana balia lub ceber’. Informacji, że są to lituanizmy, nie podaje. W okresie, kiedy zajmował się gwarą wsi Białe Jezioro, zainteresowanie lituanizmami i ich zasięgiem poza etnicznym terytorium litewskim było w fazie początkowej. Nie prowadzono badań pod tym kątem. Pierwszą pracą o lituanizmach słownikowych w dialekcie polskim na Wileńszczyźnie był artykuł Jana Otrębskiego w „Języku Polskim” z 1931 roku [Otrębski 1931]. Szerokie zainteresowanie lituanizmami w językach słowiańskich na całych dawnych Kresach Wschodnich datuje się dopiero od okresu powojennego²⁵.

Równocześnie z eksploracją w polskiej wsi Białe Jezioro uczony ten sprawdzał zebrany materiał także w okolicznych „ruskich” wsiach Bostyń, Jażwinki i Łunin i w celu podkreślenia różnic językowych przytaczał ruskie odpowiedniki leksemów polskich. Dzięki temu zabiegowi zyskujemy pewność, że dany leksem należy istotnie do zasobu gwary polskiej. Niestety wielkim, nie do odrobienia,

²⁴ Cechy językowe polskich gwar przeniesionych na Polesie zostały omówione niżej w rozdz. 4.1.

²⁵ Ogólne informacje o zasięgu lituanizmów leksykalnych w kierunku na południowy zachód (sięgające aż na etniczne tereny ukraińskie – Wołyń i Podole) zob. Grek-Pabisowa, Ostrówka 2012. Tam też bibliografia prac autorów badających wpływy litewskie na polszczyznę kresową.

mankamentem w pracy Friedricha jest brak troski o podanie znaczeń przy bardzo wielu leksemach. Jest to błąd nie tylko Friedricha, lecz także innych badaczy, nawet powojennych. Wiadomo bowiem, że nawet powszechnie znane popularne nazwy w zależności od obszaru mogą mieć inną czy nieco zmodyfikowaną semantykę.

H. Friedrich zestawiał około 300 najważniejszych nazw mazowieckich (z różnych zakresów) z nazwami funkcjonującymi w mowie mieszkańców Białego Jeziora. W rezultacie na 284 realnie używane w tej wsi nazwy polskie stanowią 175 (61,5%), „ruskie” – 95 (33,5%), niepewne 14 (5%). Widzimy więc, jak intensywny już wówczas był wpływ wschodniosłowiańskiego otoczenia językowego na polską gwarę wyspową.

Po szczegółowej analizie wszystkich podanych w omawianym artykule przykładów udało się zakwalifikować do SGPol (*Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu*) 221 leksemów i kilkanaście ich wariantów, odpowiadających przyjętym zasadom kwalifikowania haseł. Większość z nich po latach znalazła potwierdzenie w zasobie leksykalnym mowy mieszkańców polskiej wsi Zamosze położonej opodal Białego Jeziora, której gwarę W. Werenicz badał w latach 60. XX wieku (pierwszych zapisów w Zamoszu Werenicz dokonał w 1962 roku).

Praca drugiego językoznawcy – J. Tarnackiego – to obszerne studium-monoografia zawierająca 185 map leksykalnych ukazujących zasięgi pojedynczych nazw lub grup nazewniczych. Zadaniem autora było wyświetlenie podziału językowego Polesia na podstawie faktów leksykalnych. W każdej wsi notował wypowiedzi 5 mężczyzn w wieku ok. 50 lat i dodatkowo kobiet, również w wieku starszym. Ponadto informacji uzupełniających „udzielało zwykle troje osobników: jeden, który odbył służbę wojskową, drugi, który ukończył szkołę polską, ale jeszcze nie służył w wojsku, i trzeci stojący na progu szkoły, siedmiolatek” [Tarnacki 1939: 2]. Brak jednak informacji o narodowości respondentów i ich wyznaniu, o miejscowościach, z których pochodzą. Nie wiemy wobec tego, czy podawane przez nich nazwy należały do ich języka domowego, rodzinnego. Indeks opracowanych przez J. Tarnackiego leksemów liczy ponad 1300 (1323) jednostek, w tym 942 – jak podaje autor – poleskie (sygnowane w niniejszym opracowaniu adresem bibliograficznym Pls39Tar) i 381 mazowieckich (sygnowane adresem bibliograficznym Mzw39Tar). Wszystkie zostały poddane analizie pod kątem możliwości zaliczenia każdego z nich do zasobu leksykalnego gwar polskich na Polesiu. Do SGPol wybrałam tylko takie hasła, które znalazły potwierdzenie zarówno w opracowaniach „poleskich” W. Werenicza, jak też H. Friedricha – w sumie 124 leksemy. Jednak nie zostały one wprowadzone jako samodzielne hasła. Wykorzystałam je jako dodatkowy materiał dokumentujący poszczególne hasła.

3.1.2. Badania i publikacje okresu powojennego (lata 1969–1986)

Głównym źródłem, z którego zaczerpnięty został materiał leksykalny do rozdziału *Słownictwo*, były prace W. Werenicza. Z jego opracowań pochodzi zasadniczy korpus haseł. Na 1961 haseł głównych 1566 nosi sygnatury jego nazwiska. Najwięcej leksemów udało się wyekscerpować z fragmentu jego pracy doktorskiej opublikowanej w Polsce [Werenicz 1990: 7–141], poza tym z artykułów [zob. Kanon tekstów 1] oraz z kilku bardzo krótkich tekstów [Werenicz 1973b: 208–214; tenże 1986: 113–118]²⁶, dzięki którym pozyskałam nieobecne w jego opracowaniach na temat leksyki wyrazy funkcyjne – przyimki, spójniki, partykuły, wykrzykniki i kilka innych form. Łącznie hasłami z tekstów korpus haseł *Słownictwa* został wzbogacony o 108 jednostek.

Do swych prac Werenicz gromadził materiał od wielu respondentów metodą kwestionariuszową, posługując się czteroczęściowym *Kwestionariuszem do badań słownictwa ludowego* pod red. Witolda Doroszewskiego, Ossolineum, Wrocław 1958. Zebrał odpowiedzi z działów tematycznych: I – Świat zwierząt, II – Rybołówstwo, IV – Hodowla, V – Roślinność, VI – Sad, VII – Rolnictwo, VIII – Obróbka włókna roślinnego i zwierzęcego, IX – Obróbka skóry, X – Obróbka żelaza, XI – Obróbka drewna, XII – Obróbka gliny, XIV – Transport, komunikacja, XV – Budownictwo, XVI – Sprzęty domowe, XVII – Przygotowywanie pokarmów, XVIII – Odzież, XIX – Części ciała, XX – Higiena ludowa, XXI – Lecznictwo ludowe, XXII – Stopnie pokrewieństwa, XXIII – Cechy osobowe i przezwiska, XXIV – Zawody i życie społeczne, XXV – Wierzenia i obrzędy, XXVI – Ukształtowanie terenu, XXVII – Meteorologia, ciała niebieskie, miary czasu.

Uzyskiwanie odpowiedzi na pytania tego kwestionariusza przyniosło bardzo bogaty materiał, jednakże – mimo że oparty na nazwach realiów z etnicznej Polski – nie wyczerpywał on etnografizmów poleskich. Materiał słownikowy (hasła i ilustracje – przykłady użycia) pozyskałam także z prac Werenicza, w których omawiał i przykładami ilustrował tematy pozaleksykalne, np. działy fonetyki, akcentuacji, w których wśród przykładów spotykało się ciekawe leksemy lub formy.

Opracowanie leksykograficzne materiałów autorstwa W. Werenicza nie należało do najłatwiejszych. Podobnie jak inni autorzy pochodzący z republik radzieckich, badający słownictwo polszczyzny kresowej na podstawie zebranego według kwestionariusza pod red. W. Doroszewskiego nazewnictwa, nie podawał on znaczenia danego wyrazu tylko numer działu i numer pytania kwestionariuszowego. Zmuszało to do wertowania tomików kwestionariusza i dopasowywania odpowiedzi do pytania. Nierzadko leksemy spoza kwestionariusza pozostawiane były też bez opisu znaczenia. Np. BAWET (*Dlp baveta*)

²⁶ Teksty opublikowane przez W. Werenicza pochodzą z miejscowości: Glinka (pow. Petryków) – 50 wersów, Ślężaki Bryniewskie (pow. Petryków) – 60 wersów, Zamosze (pow. Łuniniec) – 140 wersów, łącznie 250 wersów formatu A5, co daje maksimum 3 strony wydruku komputerowego. Prócz tego 10 krótkich (do 5 zwrotek) pieśni i 16 wersów tekstu mówionego z miejscowości Gruszówka i Hołowczyce (pow. Narowla).

Zms90Wer57; OPUWZA (D, Ms *lp opuvz'i*) Zms90Wer56; TRZECIAK: Założyć trzeciaka ZMS90Wer59; POBIAŁ *m* (W pobiale) '?' czy POBIAŁA ż. Nie wiadomo np., czy DUBEC *m* (Stali dubcamy ganiać) Zms90Wer61 to 'dębczak', 'gałąź', 'pałka'; CHOWANKA ż to 'zabawa w chowanego' czy 'schówek'. Jakiego rodzaju jest leksem TOPOL? SOPOŃ? Co znaczy SOPOŃ? Czy to samo co 'supoń – element upręży'? Jaki rodzaj da się ustalić dla rzeczownika i jaka jest jego postać *Mlp* gdy podane są formy: *stryxa* i *na strys'i* Zms90Wer56.

Wątpliwości budzą też znaczenia niektórych leksemów podane przez autora jako odpowiedzi na zadane pytania kwestionariuszowe. Na przykład jak się nazywa przefermentowany zawierający alkohol sok z owoców? (Chodzi o wino). W. Werenicz otrzymuje odpowiedź: NASTOJKA czyli 'nalewka' (z ros. настойка). Jest rzeczą nieprawdopodobną, by informatorzy mylili pojęcia „wino” i „nalewka”. Odpowiedź *nastojka* wynika tu z niezrozumienia pytania, nie z nieznamości desygnatu. Na pytanie „kto przynosi dzieciom podarki w noc wigilijną?” przekazał W. Werenicz błędną odpowiedź: KRASNOLUDEK. Nie do pomyślenia jest, by ludzie wychowani w katolickiej tradycji kulturowej mylili postaci św. Mikołaja z baśniową postacią krasnoludka z bajek Grimma, nawet ze względu na podobne stroje tych postaci. A więc uzyskana odpowiedź musiała wynikać z niezrozumienia pytania przez respondenta. Takich budzących wątpliwości znaczeń jest więcej. Zaznaczam je w wykazie słownictwa.

* * *

SGPol oparty jest prawie w całości na materiałach stanowiących odpowiedzi kwestionariuszowe, stąd, siłą rzeczy, stanowi on zbiór leksemów o znacznej przewadze rzeczowników. O wiele mniej jest w nim czasowników, przymiotników i przysłówków, zaś pomocniczych części mowy jest znikoma liczba (np. na literę K na 230 haseł jest 19 przymiotników, 12 czasowników, 8 innych, co stanowi 17% wszystkich haseł na tę literę). Niewielka też jest liczba frazeologizmów i utartych zwrotów – około 150, podczas gdy w SMPP opartym głównie na tekstach jest ich około 1500.

Funkcjonowanie gwary od około wieku w otoczeniu poleskiej ludności miejscowej, posługującej się lokalnymi odmianami języka ukraińskiego i białoruskiego, przyczyniło się do przejęcia licznych zapożyczeń, określających nie tylko nowe „poleskie” nieznane dawniej desygnaty (przedmioty, pojęcia itp.), ale też oboczne wschodniosłowiańskie nazewnictwo określeń rodzimych. Np.:

LELAK *m* 'nietoperz, ogpol. lelek' ma oboczne nazwy → LATUCZA MYSZ, MYSZ SKÓRZANA

OBSADKA ż 'pręcik ze stalówką do pisania' → RĄCZKA ż

OTWORZYĆ *dk* → ODCZYNIĆ *dk*, ODKRYĆ *dk*

SZMATA ż → HANUCZA ż, TRAPKA ż

POŚLAD *m* 'gorsze ziarno' → UZADZIE *n*, POZADZIE *n*

ZELÓWKI *lm* → PODMIOTKI *lm*

KOTWICA *ż* → JAKOR *m*

WARCHLAK *m* → KABANCZYK *m*, PODŚWINIAK *m* i in.

Obserwujemy więc, podobnie jak w innych gwarach stanowiących wyspy w otoczeniu obcojęzycznym, znaczną liczbę synonimów.

Interesująca nas część Polesia znalazła się w granicach Białoruskiej Republiki Radzieckiej. Na gwary wsi polskich zaczęły silnie oddziaływać oficjalne języki państwowe – rosyjski i białoruski. Do zasobu słownikowego dołączyła nowa terminologia administracyjna (*sielsowiet, prawlenije, predsedaciel*), rolnicza (*kołchoz, traktor, traktoryst, udobrenie*), szkolna (*szkolnik, doska* ‘tablica szkolna’, *uczyciel, uczynik*) i in. Powiększył się skutek tego zasób leksykalny gwary, ale też przybyło rusycyzmów czy wschodnioslawizmów.

3.2. Charakterystyka źródeł językowych do *Słownika polskich gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Białoruś Wschodnią* (SGB)

Leksyka zgromadzona w SGB została pozyskana z dwu źródeł. Większość słownictwa wyekscerpowałam z rozmów nagranych w latach 2005 i 2006 w obu polskich wsiach powiatu lepelskiego na Witebszczyźnie – Stajsku i Wesołowie – przez pracowników naukowych Pracowni Polszczyzny Kresowej Instytutu Sławistyki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie M. Ostrówkę i M. Jankowiaka.

Podczas dwukrotnych pobytów badacze przeprowadzili wywiady z tymi samymi mieszkańcami Stajska, gdyż pozostali tutejsi Polacy to starsi schorowani ludzie. W roku 2006 respondentkami były też córka małżeństwa ze Stajska mieszkająca w sąsiedniej wsi Wołosewicz oraz kobieta mieszkająca na stałe w Moskwie, lecz na lato przyjeżdżająca do Stajska do pomocy ojcu w gospodarstwie. W Wesołowie, wsi liczącej około 50 mieszkańców (dokładnej liczby Polaków nie udało się ustalić), rozmowy przeprowadzono z sześcioma osobami polskiego pochodzenia w wieku od 55 do 85 lat.

Z korpusu nagranych przez M. Ostrówkę i M. Jankowiaka tekstów wyekscerpowałam prawie 600 leksemów charakterystycznych dla badanej gwary, odmiennych od polszczyzny ogólnej.

Gwarę polską ze wsi na Mohylewsczyźnie dokumentuje 91 leksemów wydobytych z 56 haseł zapisanych w 1927 roku we wsiach tego obszaru przez Cz. Dombroskiego²⁷, które umieścił w wydanej w 1932 roku monografii.

²⁷ O autorze monografii opublikowanej w Mińsku Czesławie Dombroskim zob. wyżej rozdz. 2.2.1. Także Grek-Pabisowa 2004a; 2004b; Grek-Pabisowa i in. 2008.

4. CECHY JĘZYKOWE POLSKICH GWAR PÓŹNEGO OSADNICTWA NA BIAŁORUSI

Gwary przeniesione z terenów macierzystych w nowym otoczeniu językowym chłoną z niego wiele cech na wszystkich poziomach języka. Przejmowanie (zapożyczanie) słownictwa z języka obcego wiąże się z jednej strony z przystosowaniem go do własnego systemu fonetycznego i morfologicznego, z drugiej – powoduje zrównywanie zasad własnego systemu językowego z językami otoczenia. Wskutek tego mowa każdej tzw. *wyspy językowej* charakteryzuje się zarówno cechami rodzimymi, jak i przejętymi z otoczenia²⁸.

4.1. Cechy językowe gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Polesie (gwarą mazurską – SGPol)

Cechy fonetyczne, morfologiczne i leksykalne gwar polskich na Polesiu obszernie omówił i zilustrował przykładami w kilku poświęconych temu tematowi pracach W. Werenicz [Werenicz 1965, 1973, 1990: 38–76]. Poniżej przedstawiam zwięzłą charakterystykę gwary polskiej na Polesiu w zakresie niezbędnym dla przyszłych użytkowników niniejszej pracy opartą na publikacjach W. Werenicza, H. Friedricha [Friedrich 1936], uzupełnioną o cechy, które ustaliłam na podstawie własnej analizy tekstów, co umożliwia porównanie z cechami polszczyzny północnokresowej.

²⁸ Wykazy niżej przedstawionych cech gwarowych, którymi charakteryzują się/charakteryzowały się gwary polskie przeniesione na tereny współczesnej Białorusi, mają na celu ułatwienie zrozumienia leksyki zawartej w SGPol i SGB zwłaszcza przez nie-Polaków.

4.1.1. Cechy rodzime

Fonetyka

Wokalizm. Charakter (barwa i czas trwania) samogłosek ustnych zależy od miejsca względem przycisku. Istotne cechy gwarowe obserwujemy głównie w sylabach przedakcentowych.

- Przedakcentowe *o* jest realizowane jako samogłoska zwężona, labializowana, zamknięta *o>ô*, *ô* lub często *u*: *głósôwańe, hótaweški* || *hułuveszka, kózulka, pótanski* || *putsanki*²⁹.
- Przedakcentowe *e* jest realizowane jako ścieśnione *e>é, ê*: *aréndator, vréc'onu* 'Dłm wrzecion', *rénkamy*, często bez zmiany artykulacji: *mén-taška* || *mentaška, terńica*, jako *e>e'* lub jako głoska wysoka *i, y*: *libioda, cydzytek, byz niego, jidnego razu, zy złości, piluszki*.
- W wielu wyrazach na miejscu dawnego *e* pochylonego (*é*) zachowało się *i*, np. *bida, dziża, mliko*.
- Samogłoski nosowe realizowane są na kilka sposobów. Notuje się: a) denazalizację – całkowity zanik nosowości: *petelka* || *pytelka*, w wygłosie: *zy sobo, ido wulico, brešo* 'kłamią', *gadajo, na wode*; b) asynchroniczną artykulację samogłosek nosowych – nosówki rozłożone: *bonki* 'zool. bąki', *krongły, poglondać, gensiaczy, pomiendzy*, przed wargowymi: *skompy, głymboki, gołemp* 'gołąb'; c) samogłoski nosowe ze słabym rezonansem nosowym przed szczelinowymi: *mo"š* 'mąż', *chomo"cik, c'e"ški*.

Denazalizacji mógł sprzyjać brak nosowości w gwarach/językach nowego otoczenia wschodniosłowiańskiego.

- Zachowanie się grup *-ir-, -yr-* w niezmienionej postaci, czemu – podobnie jak zanikowi nosówek – mogło sprzyjać wschodniosłowiańskie otoczenie, np. *zmirkło sie, pirogi, syrkowy, nyrki*.
- Nieregularne pojawianie się głosek protetycznych, najczęściej *j*: *Jewka, jagrest, jarchować* 'wiał na wialni – arfie, arfować', *jeropłan* 'aeroplan'. Na tle tego zjawiska także hiperyzm *Adwisia* oraz jotacja nagłosowego *i*: *Jirusia, jimie, jinszy, jichny*.
- Protetyczne i interwokaliczne *v* oraz *h*: *Woleś* 'Oleś', *wul, wumieć, wokno, worzech, nawqczniki* 'klapki osłaniające z boków oczy konia', *harezst, hanucza* 'onuca'. Ta cecha może także być związana z wpływem wschodniosłowiańskim. Należy pamiętać, że protetyczne *h* jest typowe dla większości gwar zachodniej Białorusi oraz prawie powszechne dla ukraińskich gwar poleskich (np. *hopeńky* 'opieńki', *horaty* 'orać', *hoko* 'oko', *holija* 'olej', *hoj* 'wykrz. oj!').
- Zachowanie polskiego systemu akcentuacyjnego – przycisku na zgłosce przedostatniej w wyrazach rodzimych. Akcent paroksytoniczny przeno-

²⁹ Zachowuję znaki fonetyczne stosowane przez poszczególnych autorów eksцерpowanych publikacji.

szony jest niekiedy także na wyrazy zapożyczone, np. *kidać* (*ukr* кидати), *zamazałaś* ‘pobrudziła się’ (*ros* замазалась, *ukr* замазалась), *złubić* (*ukr* любити), chociaż na ogół zapożyczenia z języków wschodniosłowiańskich zachowują w polskich gwarach na Polesiu akcent zgodny z językiem dawcy.

- Zachowanie się *ó* pochylonego. Odstępstwa wynikające z wpływów wschodniosłowiańskich są rzadkie, np. *noż, stoł, mój* || *moj, bójka* || *bojka*.

Konsonantyzm

Dla systemu spółgłoskowego charakterystyczna jest oboczna realizacja głosek i połączeń głosek właściwych zarówno dialektowi mazowieckiemu, jak i gwarom otoczenia wschodniosłowiańskiego. Należą do nich:

Zachowanie się grup: *tl, dl: mietła, modlitwa, jodłowiec*.

Oboczne występowanie bezdźwięcznej i dźwięcznej wymowy *v* po bezdźwięcznych, np. *tfuj* || *tvuj, śf’at* || *śv’at, ćf’erć* || *ćv’erć* i in., czyli utrzymywanie się mazowieckiej bezdźwięcznej artykulacji w grupach *cv, kv, sv, tv* realizowanych jako *tf, cf, kf, sf*.

Fakultatywne zachowanie mazowieckich stwardniałych *k, x*, np. *cukerek, letke*.

W nielicznych przypadkach zachowuje się wymowa *x* obok częstszego *ɣ*: *Helena* || *Chelena, historia* || *chistorja*. Oboczną wymowę *x* i *ɣ* spotyka się nawet w wyrazach zapożyczonych, np. *percha* || *perha* ‘pyłek kwiatowy’.

Utrzymywanie się mazowieckiej wymowy wargowych miękkich z wyodrębnioną jotą: *bjały, popjoł, pjura, mjońć, pszewjosło, wjater, wjadro, wjara*.

Notuje się nieliczne ślady mazurzenia, chociaż H. Friedrich podczas badania mowy polskiej wsi Białe Jezioro (sąsiadującej z Zamoszem) na Polesiu stwierdził „całkowity zanik mazurzenia” przypisując to wpływowi ruskiemu [Friedrich 1936: 5]. Istotnie, znalazłam zaledwie trzy przykłady: *roskułacyli, cyjścik, złup* ‘złób’, także przykłady, które można uznać za formy hiperpoprawne: *szkawronek < skowronek, szkowroda < skowroda* ‘patelnia, z *ros* сковорода’.

Morfologia

W zakresie imion zostały zachowane wszystkie cechy dialektu rodzimego.

- W rzeczownikach rodzimego pochodzenia kontynuowany jest trójrodzajowy system fleksyjny.
- Stopnie gradacyjne przymiotników i przysłówków tworzone są wg ogólnopolskich zasad. Zaledwie od dwu przymiotników zanotowany został stopień najwyższy utworzony z formantem *sam(y)* – jak w językach wschodniosłowiańskich: *mały – samy mniejszy, stary – sam najstarszy*.
- W 2. os. lm czasowników czasu teraźniejszego i przyszłego prostego powszechnie używana jest polska gwarowa końcówka -ta: *mówita, gadata, możeta, kceta* ‘chcecie’, *zamażta* ‘zabrudzić’.

4.1.2. Cechy nabyte pod wpływem wschodniosłowiańskiego otoczenia językowego

Fonetyka

- Miękka sonorna głoska *l'* ma większy stopień zmiękczenia w stosunku do mazowieckiego *l* tzw. średnioeuropejskiego.
- Stopień palatalizacji szczelinowych *ś, ź, ć, ż* jest słabszy od analogicznych szczelinowych w dialekcie mazowieckim.
- W gwarze przeważa wymowa *ł* zębowego.
- Fakultatywnie w wyrazach zapożyczonych w pozycji po samogłosce wymawiane jest dwuwargowe *w (o)*: *łoŵki* 'sprytny'.
- Grupy *kv, tv, sv, cv* częściej są wymawiane dźwięcznie jako *kv, tv, sv, cv* || *k'v, t'v, s'v, c'v* – *kviść, świat, ćwierć* podobnie jak w językach wschodniosłowiańskich.
- Dźwięk *ń* przed szczelinowymi *s, z* oraz zwartoszczelinowymi *c, ʒ* ulega depalatalizacji na wzór wschodniosłowiański, np. *panski, konski, tancużek*. (podobnie jak w polszczyźnie północnokresowej).
- Depalatalizacja *ś* przed *n*. Dźwięk *ś* w przymiotnikach przed formantem *-ny* ulega depalatalizacji, np. *kvasny, lesnyx*, jak w polszczyźnie północnokresowej.
- Wymowa geminat *-nn, -ll-* w wyrazach zapożyczonych z języka białoruskiego: *pieczeńnie* 'herbatniki', *piłowińnie* 'opiłki', *rańni* 'wczesny', *pakulle* 'odpadki włókien po klepaniu lnu', która przenosi się często na wyrazy rodzime: *malowańnie, polowańnie*.
- Tendencja do wymowy pełnogłosowej pod wpływem wschodniosłowiańskim, a więc *-oło-* obok *-ło-*, np. *młodziwo* || *mołodziwo n* 'mleko z pierwszego udoju po ocieleniu się krowy', *młotarka* || *mołotarka ż, tłoka* || *tołoka, -oro-obok-ro*, np. *wierabiejko m* 'wróbelek'.
- Przejście miękkich zwartych *t', d'* w szczelinowe miękkie *ć, dź* jak w języku białoruskim: *Kačka* (zdr od ros Екатерина, błrs Кацярына), *hadziuka* z błrs гадзюка 'żmija'.
- Tendencja do pojawiania się samogłosek wstawnych na wzór wschodniosłowiański, np. *grzymi, drzywi, brywa, meter, kilometer* i in.
- Mieszanie nosówek przedniej i tylnej (ich kontynuantów gwarowych) jako wyrównanie w obrębie paradygmatu wskutek braku kontaktu z wzorcami rodzimymi, np. *gołemb, demb, menż*. Zjawisko to ma dość szeroki zakres w polszczyźnie północnokresowej na Litwie, Łotwie i Białorusi.

Morfologia

- Tworzenie zdrobniałych imion męskich przy pomocy przyrostka *-ko* na wzór ukraiński: np. *Polko* (od Apolinary), *Hečko* (od Edward), *Klemko* (od Klemens).

- Szerzenie się wschodniosłowiańskich sufiksów w różnych funkcjach:
 - sufiks *-uk*: *maśluk* ‘grzyb maślak’, *hapluk* (z ukr гаплик ‘haftka’), *Kaziuk*;
 - sufiks *-un*: *brechun m* ‘kłamca’, *kiłun m* ‘niekastrowany wieprz’, *skakun m* ‘konik polny’, *sykun* ‘człowiek lubiący syczeć, wydawać syczące dźwięki’;
 - sufiks *-ar* || *-arz*: *plotkar* || *plotkarz m*, *kominar* ‘kominiarz’, *stolar* ‘stolarz’;
 - sufiks przymiotnikowy i przysłówkowy *-owaty/-owato*, rzadziej *-aty*, *rzadkowaty* ‘rzadkawy, dość rzadki’, *koluchaty* ‘nieco kłujący’, *ranowato* ‘dość wcześnie’, *trudnowato* ‘dość trudno’;
 - sufiksy deminutywne *-eszka*, *-uszka*: *hołoweszka* z ‘głównia’, *wituszka* z ‘element w warsztacie tkackim’, *lechcowuszka* z ‘od ros легковая машина ‘samochód osobowy’;
 - sufiks *-oczka*: *tamoczka* ż.
- Synkretyzm wołacza i mianownika – mianownik w funkcji wołacza, np. *Karol, wyłam pałke!*; *Schudź doczka po wode!*; *Oj, dola moja!*; *Aj, ty Karolina gadaj!*
- Formant słowotwórczy zapożyczony z języka białoruskiego *-cik*, *-ścik* wprowadzający znaczenie nieokreśloności, np. *czyjścik* ‘nie wiadomo czy’, *jakiścik* ‘nie wiadomo jaki’, *kogościk* ‘nie wiadomo kogo’ i in.
- Końcówka *-mo* zamiast *-my* w 1. os. lp czasu teraźniejszego – jak w języku ukraińskim: *gadamo*, *niesiemo*, *ganiamo* i in.
- Skrócona forma zaimka zwrotnego w niektórych czasownikach *-ś* zamiast *-się* (< się), np. *polubiliś* (ukr pot. полюбились), *postryczś* ‘ostrzyć się’ (ukr pot. постриглись), *leniśś*, *lenowaśś* (ukr pot. лениться).

4.2. Cechy językowe gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Polesie (gwara śląska – SGPŚl)

4.2.1. Cechy rodzime

Fonetyka

- Labializacja *o > °o* w nagłosie (charakterystyczna prawie dla wszystkich gwar polskich): *°ogin*, *°oblevali*, *°odgotovać*, *°osuoži še*, *°otćišné še*; w tekstach ze wsi Ślężaki Bryniewskie cecha ta nie jest konsekwentna, gdyż występuje tam obocznie wymowa z labializacją i bez labializacji, np. *°ostaŋa še*, *°oblevali* || *oŋećki*, *osnova*.
- Jotacja nagłosowego *i > i^h*: np. *i^hguom*, *i^h tego*.
- Zwężenie *o > °o*, *u*, także *o* pochylonego: *zostaŋa*, *jakōś*, *gotuwańe*, *gotuvali*.
- Dyftongiczna realizacja *a* pochylonego *a > o^u*: *tro^uva*, *zo^upaska* ‘zapaska’, *zo^uguovek* ‘poduszka’, *žo^utkovate* ‘rzadkawe’, posypać *po^uskem* ‘piaskiem’, *šmaćo^uki* ‘szmaciaki – chodniki lub koce tkane z paszków szmat’.

- Realizacja *a* przed wąskim *i* w grupie *aj* jako *ej* : *śpivej*.
- Zwężenie pochylonego *e* > *i*, *y*: *kalika*, *mliko*, *tygo* ‘tego’, *take dynko*, *bżyk* ‘brzeg’, *do jeżyńa* ‘do jedzenia’.
- Zwężona wymowa nosówek (tylnej i przedniej) z zachowaniem nosowości: *a* > *u*: *zup*, *po śluzacku* || *ślazacku*, *vuski*; *e* > *i*: *pańjta*, *mńso*.
- Powszechna wymowa *ł* niezgłoskotwórczego *ł* > *u*: *byuo*, *zbliżauy śe*, *uśška* ‘łóżka’, *żyuo śe*, *keubasa*.
- Bezdźwięczna wymowa *v* w grupach *kv*, *gv*, *sv*, *cv*, *xv*, *śv*, *čv*: *brytfany*.
- Charakterystyczną wymowę śląską *ś* jako *ś* ilustruje tylko jeden przykład: *pśisya* ‘przysła’. Cecha ta jest więc już w zaniku.
- Pewną nietypową osobliwością w gwarach śląskich, a notowaną szereg razy w zapisanych tekstach, jest upodobnienie *n* do następującej spółgłoski tylnej, czyli *n* > *ŋ* (jak w gwarach krakowskich). Przykłady: *krupaŋki*, *śyŋki*, *mazeloŋka* ‘solniczka’, *ceŋkix kišek* i in. Cecha ta występuje w polszczyźnie północnokresowej. Wątpliwe jest jednak jej rozszerzenie się na mowę ludności wsi „ślazackich”.

4.2.2. Cechy nabyte pod wpływem wschodniosłowiańskiego otoczenia językowego

Przykładów świadczących o przenikaniu cech z otoczenia językowego jest zaledwie kilka. Należy tu końcówka *-am* w celowniku lm rodz. m: *śyua majtki xuopcam*, zanik rodzaju męskoosobowego: *żeći fkośuli puucennej xożili*, także posesywna konstrukcja składniowa „u mnie jest co” : *ona u mńe i teraz jest, leży*.

Największy wpływ wschodniosłowiański przejawia się w leksyce. W istniejących trzech bardzo krótkich tekstach (110 krótkich wersów) respondenci użyli 23 leksemów i wyrażeń wschodniosłowiańskich. Są to:

czolnik ‘czołenko tkackie’; *trzeba było mieć warsztat, czolnik*;

duch ‘gorące powietrze’; *no i cało żyrdź [kiełbas] nawieszajo przed duchem, une tak prendko tam posechno*;

kopcić ‘wędzić’; *Ji uno [mięso] sie kopci*;

kościum m ‘garnitur’; *Jeżeli kościum, to można było szyć zrazu*;

krutoj ‘gęsty’; *żeby kasza była taka gęsta, krutaja*;

kufajka ‘wacik, pikowana kurtka z waty’; *w zimie wkładali kożuch, kufajkuf nie było*;

pohibnąć ‘zginać, poleć’; *trzy syny pohibli na wojnie*;

pokaczać ‘pomaglować’; *potem pomyli, pokaczali [płótno]*;

pomyć ‘poprać’; *pomyli, pokaczali, później wże szyli*;

przekidywać ‘przerzucać, przekładać’; *Przekidywajo się te nici*;

puściłki ‘prześcieradła’; *na łuszka tkali puściłki*;

skuczno ‘tęskno, smutno’; *jakoś skuczno, skuczno i skuczno, czegoś dusza pragnie*;

siemja ‘rodzina’; w *siemji wielkiej*;
świta ‘ciepła kurtka’; *wkładali kozuch abo świta na wacie*;
tugo ‘ściśle, ciasno’;
szerściany ‘wełniany’; *nie szerściane, ale proste*;
watny ‘z waty’; *to teraz już watnymi kołdrami nakrywajem się*;
wsio ‘wszystko, już, koniec’ *daj wsio*;
zrazu ‘od razu, zaraz’; *można było żyć zrazu*;
da i ‘no i’; *da i wsio* ‘no i koniec, no i już’;
po wksu ‘do smaku, według gustu’; *a mięso też trzeba zaprawić, posolić po wksu*;
sierod chaty ‘pośrodku izby’; *wże stoi snuwnica sierod chaty*;
vże ‘już’; *len puźni wże trzypali*; *puźni wże szyli*.
 Wschodnioslawizmy te pochodzą z różnych zakresów semantycznych.

4.3. Cechy językowe gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Witebszczyznę (SGB)

Polacy osiedlający się na Białorusi przybyli z różnych regionów etnicznej Polski. Większość osób pochodziła z Polski centralnej z dawnych „guberni” radomskiej, kieleckiej i piotrkowskiej. Każda rodzina „przynosiła” ze sobą własną gwarę, toteż początkowo osoby te miały pewne trudności z porozumiewaniem się między sobą. Z czasem musieli opanować język ludności autochtonicznej – lokalną gwarę białoruską, poznać też potoczny oraz literacki język białoruski i rosyjski używany w szkole, w urzędach i w wojsku. Zakres użycia języka ojczystego z dość wąskiego (rodzina, sąsiedzi-Polacy, praktyki religijne) zmniejszył się jeszcze bardziej – do kręgu rodzinnego i sfery religijnej, gdyż po zniesieniu osadnictwa chutorowego, co miało miejsce w latach 1938–1939, nastąpiło przemieszanie ludności napływowej polskiej z miejscową białoruskojęzyczną. Spowodowało to częściowe wyrugowanie polszczyzny ze sfery kontaktów sąsiedzkich. W tej sferze to partner interakcji narzucał środek komunikacji. Skutkiem wieloletniego kontaktu językowego tak terytorialnego, jak i indywidualnego/osobniczego [Smułkowa 1988: 396] nastąpiło dość silne rozchwiecie systemu rodzimej gwary na wielu poziomach – fonetycznym, morfologicznym, składniowym i leksykalnym. Ten ostatni w największym stopniu uległ interferencji z językami otoczenia – przybyło nowe słownictwo związane z rzeczywistością sowiecką (np. *kołchoz*, *sowchoz*, *trudosposobnyj*, *posiewnaja*) oraz słownictwo codzienne przejęte z gwar sąsiadujących (np. *bački* ‘rodzice’, *mahazyn* ‘sklep’, *produkty* ‘artykuły spożywcze’).

Cechy polskich gwar na Witebszczyźnie opisała M. Ostrówka w zbiorowej monografii pt. *Język polski na Białorusi Radzieckiej w okresie międzywojennym*.

Polszczyzna mówiona [Grek-Pabisowa i in. 2008: 124–141]. Przedstawiła zachowane cechy rodzime i nabyte z języków otoczenia. Poniżej podaję zacytowany z wymienionej wyżej książki skrócony opis najważniejszych cech mowy ludności polskiej tej wyspy gwarowej.

4.3.1. Cechy rodzime

Fonetyka

- Labializacja *o* w nagłosie, charakterystyczna dla wszystkich rdzennych gwar polskich: *uon, uona, uo, uot, uojciec, uojcoŭe, uojce, uoj, uostaŭaŭi, uoŭes, uobić* ‘obić’, *uostou še, uotsuŭużyu, uoš* ‘orz!’ [Urbańczyk 1962: 24; Kamińska 1968: 69; Dejna 1973: 179–181 i in.];
- Zwężenie *o > ó*:
 - w nagłosie: *uŭuek, upoŭadaŭa, ubraŭać, upoŭi*;
 - w grupie *on* || *om*: *kuń, kuńa, veŭun, ksunc, puńiŭaŭek, Żelune (Śf)untki, na te strune* ‘stronę’, *guńim, nasazune, un, una, uny, dum* ‘dom’, *do_dum, v dumu, zapumńim* [Kamińska 1968: 66];
 - w śródgłosie: *listupada, krakuŭaki, puŭouu* ‘popiołu’, *pukryvaŭa* ‘kapa, narzuta’, *upata, gutovać, puustaval’i* ‘pozostawali’, *puruzbiral, puruzmaŭamy, zaxuvaŭa še, puvyŭyvane, puuddavaŭa*;
- Ślady *a* pochylonego – *āN > u*: *vum* ‘wam’, *sum* ‘sam’, *źberumy še, śpievumy, ščeбетumy, ni paŭintum, dumy* ‘domy’, *naŭivumy* ‘ubieramy’, *zuŭouu še* ‘złamał się’, *zapumńinum, doŭyvumy*.
- Zwężenie pochylonego *ā > o*:
 - w przymiotnikach, liczebnikach porządkowych i zaimkach wskazujących rodzaju żeńskiego: *jedna tu żyŭa, drugo* ‘druga’ *tam daly, tako trova, tako maŭutko kaplička, żona tako dobro, uona juŭ byŭa veŭko, baba kul’avo, caŭo voska, že jako je* ‘gdzie jakakolwiek jest’, *upata tako spyć’iaŭno, pšeńica žimovo i letńo*;
 - w końcówkach 2. i 3. os. lp czasu teraźniejszego: *doš, ni moš, pšeŭegnoš, pšyieŭžo* || *pšyjiŭŭa, čšymo, naŭivo še* ‘sieje/nasiewa się’, *vyrasto, vypyto še*;
 - w rdzeniach (rzadko) i końcówkach czasowników czasu przeszłego *ni spoliŭ* ‘nie spalił’, *ni veŭou, zuŭouu še, pšyixouu* || *pšyixau*;
 - w innych formach czasowników (bezokolicznik, imiesłów): *śmioć še, uuna tyŭ vybrano jest, krova naŭunzano*;
 - w zaimku osobowym *ja: jo rubiŭam*, także w temacie rzeczownika: *trova*.
- Labializacja *u*:
 - w nagłosie: *uun, uuny, uu nas, uumńi, uumarŭy*;
 - w śródgłosie: *naŭucym, pouuŭoŭiŭy* ‘pouciekali’, *pouucikaŭy, vyŭučali*.
- Zwężenie *e* pochylonego:

a) wymowa *é > i* :

- w temacie rzeczowników: *mł'ika, puńiżiaŭek, k'iybasa, śf'ički, ajir, ajiru, žirna* || *žerńa, žirni, kopyjek* 'kopiejek', *ž Nimcaŭni, kobity, vuŭinka* 'wujenka';
- w temacie czasowników i form pochodnych (imiesłowy): *śpivać* (we wszystkich formach czasowych), *z'birac, více, né vím, vížaŭa, hśić, pšyŭjal'i, pupšyjižžal'i, porožbirane, puružbirane*;
- w przymiotnikach: *bidne, bidńeŭše*;
- w liczebnikach: *jidynaście, śidymżeśunt, śidymژیśunt*.

b) wymowa *é > y*:

- w rzeczownikach: *Boże Narozyńe, smyntaś* || *cmyntaś, dyšče, s kożyńa* 'z korzenia', *s kożyńaŭni, pogžyp, kalyndary* 'kalendarze';
- w wyrażeniach przyimkowych: *zy_mno, byz_ńiczego*;
- w czasownikach: *pospšydaŭal'i*;
- w liczebniku *jeden*: *jedyn*;
- w przysłówku: *večorym*.
- Ślady mazurzenia: *ja p'uce* 'płaczę', *ius duzo, oscypek, cforo cy troje* [dzieci], *tyz do kośćoŭa choži, roskuŭacyli, poujezžal'i* 'powyjeżdżali', *naŭucym, a cym bežim, dobrze, jesce, x'lep śe p'ece*; *zona* 'żona' *Poliacka, zona Biełaruska*.
- Twarda wymowa *r, č* w wyrazach zapożyczonych z języków wschodniosłowiańskich w każdej pozycji (podobnie jak w gwarach i językach ukraińskim i białoruskim: *rebruf* 'żeber', *trapke, reŭal'uč'ja, va vrem'ja, rymsko-katoł'ičeskaja mł'čyka*.
- Ślady zachowania twardego *l*: *robyłšmy, xlyp, kalyndary, za L'eplym, mleko* || *mł'ikim, s cybuli, z marly* 'z gazy', *ŭumarly, ni putpoly śe*.
- Powszechna wymowa *ł* jako niezgłoskotwórczego *y*: *byŭa, do kośćoŭa, ŭadovaŭa, pokazaŭ, tego x'upca, op'utek*.
- Zdarzają się przypadki nierozróżniania dźwięcznego i bezdźwięcznego *h/x*, np. *xarovali* || *harowali* 'ciężko pracowali'.

Wymienione cechy fonetyczne zachowały się stosunkowo licznie, aczkolwiek nie są one systemowe dla idiolektu żadnego z informatorów. U jednych mogą występować z większą częstotliwością, u innych z mniejszą. Prawdopodobnie zależy to od tematu rozmowy – więcej cech rodzimych obserwuje się w wypowiedziach dotyczących wydarzeń związanych z dawnymi tradycjami, uprawą ziemi we własnym gospodarstwie. Czasami w jednym idiolekcie obserwuje się paralelne użycie form np. z mazurzeniem lub bez, obok twardego *l* wymawiane jest miękkie, będące wynikiem interferencji z gwarami białoruskimi. W zasadzie wszyscy respondenci nabyli tę wschodniosłowiańską cechę. Ciekawy jest fakt mazurzenia w typowo wschodniosłowiańskim czasowniku *roskułacyli*, jak też wymowa twardego *l* w wyrażeniu *z marly* 'z gazy'. Są to jednak tylko pojedyncze fakty idiolektalne. Stosunkowo najliczniej zachowały się pochylenia i zwiężenia samogłosek *a, o, e*, co ilustrują powyższe przykłady.

Morfologia

W zakresie fleksji rzeczownika, zaimków i przymiotników w zasadzie został zachowany system gwary „przyniesionej”. Gwarę charakteryzują następujące cechy:

- system trzyrodzajowy: r. m *uojćec, vujek, stryjo, v' iakim šyžyśuntym roku, na samym kuńcu*; r. ż *matka, moja matuśa, vujinka, dvajurodno šostra, poľska škoua, jedna xata, po pravy struńe*; r. n *ńebo, sũovo za sũovym, naz'visko, proso* 'odmiana zboża', *mliko*;
- celownik liczby mnogiej posiada końcówki *-um < -om*: *šfińum: šfińum te vadera čša byũo ćungnuń tam...; kśinžum: zafše noše kśinžum*;
- zachowanie form *pluralis maiestaticus* w stosunku do osób starszych: *o moja mama ony tyž pisać ni uńel'i ńic, čytać dobže čytał'i; brat chožy do škouy [...] a uońi kol'e ńego naučyl'i še čytać* [z wypowiedzi mężczyzny ur. 1920]; *moja mama umarũa, a uońi umarl'i v ńežele, f sobote v uazńi še pumyl'i u šostry [...] a uońi tam spałi; i rańutko iđu do mńe styńkaũu – mama pońeželi, co iedli* [z wypowiedzi kobiety ur. 1932]. Cecha ta występuje we wszystkich gwarach Polski etnicznej [Dejna 1973: 234].

W czasownikach – zachowanie rodzimych form gwarowych we wszystkich czasach: *žuńć, zũunzać, ńe pańmentam || ńi pańintum, vypl'ivum, ty viš, uun vi, psyižžo, iđu, rozuńo, šejim, skũadamy, nakrywamy, żyjemy, rozuńimy, psyižžaũu, pšexožyũem, pšyšedũem, chožyũam, ruzuńaũem, pokozaua, stoĩali, a v ńežele pošliĩmy, uun so, uun ńe pļešnaũ, xuć še puruzmaũamy, pude, dumy* 'damy – 1 os. lm od dać', *pšyvezu*;

- w jednym idiolekcie regularne są formy dawnej liczby podwójnej w funkcji 2. osoby liczby mnogiej, podobnie jak w gwarach na obszarach etnicznych od Miechowa, Mielca w kierunku północnym przez Wieluń, Zamość, Słupcę, Siedlce, Żnin, Wysokie po Tucholę i Olecko [Dejna 1973: 225 oraz mapa 66]: *poxovoĩta mńe, no ńiĩakix čšyžešći* [osób nie zapraszajcie], *každy mšunc daĩta mńe na mše, a co mńe tu vutki nastaĩvota [...], muve ńe pšyĩžžaĩta, ńe košta, a vy pšyĩžžeta, naũaduĩeta* [kobieta ur. 1932];
- obok zachowania opozycji rodzaj męskoosobowy: niemęskoosobowy rzeczowników *viće, še śńoli ze mńe: drobne byũy žeći* są też przykłady jej zaniku pociągające za sobą zanik kategorii rodzaju w liczbie mnogiej przymiotników, zaimków (niekonsekwentnie) i rodzajowych form orzeczenia w czasie przeszłym: *te so l'uže, uońi zrubiũy kapl'ice, uun pšyĩžžaũy, śl'uby braũy, ńiktũe xćaũy, pisaũy* [ludzie], *to uun [oni] pusažyũ nas tutaj i yaruĩim*, charakterystyczne dla pogranicza mazowiecko-małopolskiego [Dejna 1973: 233]. Obok spotyka się też formy: *byli juš i pożyũe* 'starsi' *l'uže, naše žatki* 'dziadkowie' *pšyvežli, mũode tu ńe pšyĩado, Pułaki tutaj żyli*. Zdarzają się przypadki nadawania polskich gwarowych końcówek fleksyjnych czasownikom zapożyczonym z języków wschodniosłowiańskich: *šlepńe i pańińć ćiro* 'traci' (por. ros. теряет), *potarũa, potar, pomže* 'umrze' (por. brs. памерци, ros. помереть, померла, помер).

Leksyka

W warstwie leksykalnej polskich mieszkańców wsi Wesołowo i Stajsk zaszły zmiany największe. Znaczny zasób słownictwa związanego ze zmianami politycznymi, społecznymi, gospodarką kolektywną, a także życiem codziennym w społeczności wielonarodowościowej został zapożyczony do języka naszych informatorów z systemów sąsiadujących w formie cytatów lub w różnym stopniu zasymilowany. Jednak zachowała się leksyka dotycząca gospodarki indywidualnej, tradycji rodzinnych i świątecznych, przygotowywania potraw oraz niektóre nazwy stopni pokrewieństwa; w polszczyźnie literackiej, a nawet niektórych gwarach na terenie Polski nazwy te już zanikły.

Przykłady:

krzaczk – ‘chwasty’; *to jide po bruzdach i vyplivum kšočki*;

krupa – ‘kasza’; *jínčrínnyx krup zgotuǐm, krupa pėrɤofka jak abyčno*;

matusia – *ɥo čoća moja ji matuśa*;

obkwitnąć – ‘przekwitnąć’; *uno zaras opkfitńe*;

ogrodowizna – ‘warzywa uprawiane w ogrodzie’; *ńe lube, żeby ɥu mńe ogrodowizna zarosɥa barzo*;

obskrzybać – ‘obskrobać’; *tyn ajir ɥopskśyǔim nożym*;

podpalić się – ‘przypalić się’; [chleb] *ńi putpoly śe ńi co*;

przesypać – ‘zbudować na nowo ze starych materiałów’; *xata zńeśuno s futora i pśesypano* ‘dom przeniesiony z chutoru i postawiony w nowym miejscu’;

post adwyntny – *juś śe načyna post advyntny*;

pośnik – ‘wieczera wigilijna’; *víčorym nu pośńik, moje baćki pośńik muvíli*;

przyładować – ‘przygotować’; *fśystko sobe juś sam pśyɥadovaɥ*;

starzyk – ‘staruszek’; *tam taki stażyk D’itel i do ńego s Pol’ski* [krewni] *pśyjiżajun*;

stryjo – *tego ɥɤopca stryjo [...] to tyn stryjo zaɥ’inuɥ*;

vujenka – *vujinka, ɥuna kśunśke mńe kuǔiɥa v Lep’u*.

4.3.2. Cechy wschodniosłowiańskie nabyte z otoczenia językowego

Cechy wschodniosłowiańskie, głównie białoruskie. Badany obszar wchodzi geograficznie w skład pasma dialektów północno-wschodnich, który w granicach współczesnej Białorusi obejmuje tereny sięgające na północy od granicy z Łotwą i Litwą, na zachodzie Białorusi wzdłuż linii Postawy–Krupki–Mohylew–Sławgorod aż do granicy białorusko-rosyjskiej na południu, natomiast na wschodzie opiera się o granicę rosyjską. Poza granicami kraju zachodzi na tereny Łatgalii, a na wschodzie sięga po Smoleńsk i Briańsk [Zacharowa, Orłowa 1970].

Wioski Stajsk i Wesołowo znajdują się na skraju pasa dialektów północno-wschodnich; około 20–30 km na zachód i południowy zachód od nich przebiega

pas dialektów środkowobiałoruskich, których peryferie obejmują wymienione miejscowości [Leksyczny... 1993: XVIII].

Cechy białoruskie przejęte z sąsiadującej gwary oraz z języka rosyjskiego odnajdujemy na wszystkich poziomach języka.

Fonetyka

Najliczniej poświadczone są wpływy w zakresie wymowy.

- Notuje się akanie w kilku wyrazach zarówno zapożyczonych jak i rodzimych. Jednak akanie nie jest konsekwentne: *abrątno*, *abyczna*, *kapc'łółka* 'kaganek', *pa polsku*, *ablivali še*, *maŭa* 'mało', *reval'uc'ja*, *kaŭeŭke*, *pa-raz'jiż'żali še żeći*; mamy też przykład, który można zakwalifikować jak akanie typu śląskiego: *rozrobiali zimia*; być może hiperyzmem jest wyraz *korčovac'*.
- Wymowa miękkiego *l* w każdej pozycji (poza niektórymi słowami zachowanymi z gwary rodzimej, o których wspomniano wyżej): *ał'e*, *dał'ej*, *l'atem*, *Pol'aki*, *vyl'eży še*, *čepł'utki*, *kl'unovyx*, *rozeščel'ać*, *vel'ki* (jest to cecha nie tylko białoruska, ale ogólnowschodniosłowiańska).
- Dwuwargowe *ω*. Cecha ta obejmuje białoruski język literacki oraz występuje właściwie we wszystkich gwarach na terenach Białorusi [Rott-Żebrowski 1992: 62–63; Jankouski 1974: 93–95]. Została przejęta wraz z wyrazami, w których występuje. Zapożyczenia te nie są zbyt liczne, ale mają znaczną frekwencję w wypowiedziach informatorów: *ωśo* || *fśo*, *ωśe*, *žerevńa* || *pu žerevńax*, *saωxos*, *pravosławne*.
- Dźwięczne frykatywne /ɣ/ jest charakterystyczne dla białoruskiego języka literackiego, gwar białoruskich i gwar południowowiełkoruskich [Rott-Żebrowski 1992: 73–75, Grek-Pabisowa 2002: 97]. Dźwięk *ɣ* na miejscu *g* wymawiany jest głównie w wyrazach zapożyczonych z języków wschodniosłowiańskich, niekiedy obocznie z *g*: *proɣrama*, *ɣavarył'i*, *Kalińinɣrad*, *maɣaz'ın*, *sɣava Boyu*, *ɣas* 'gaz', *ɣektar*, *razɣavaryvajem*, *ɣryɣoroŭičy*, *zaɣinuɣ* ale też *guberni* || *yuberni*, *bryɣady* || *v bryɣaże*.
- Wymowa *t*, *d* w wyrazach zapożyczonych przed przedniojęzykowymi jest trojaka. Najczęściej występuje afryktywizacja – *t' > ć*, *d' > ź*: *parćiiny*, *pu ćiliviz'ji*, *baćki*, *pretśedaćelem*, *žerevėnski* rzadziej wymawiane jest palatalne *t'*, *d'* – jak w języku rosyjskim: *prez'id'enta*, *trad'ic'ja*, a tylko czasem zachowuje się wymowa niepalatalna, jak w języku polskim *prezident*.
- Bezdźwięczna artykulacja *v* w grupach *kv*, *tv*, *sv*, *cv*, *xv*, *šv*, *čv*: *ze_sfojimi*, *tfoja matka*, z *Litfy*, *kf'aty*, *apkf'itnie*, *čfarty*, *sf'untki*.
- Dysymilacja – rozpodobnienie grupy *kt* w zaimkach pytających *xto*, *što* – cecha ta nie jest konsekwentna: *xto/kto*, *xture/kture*, *nixt*, *nixture*, *xto-to/kto-to*.
- Ślady depalatalizacji *ń* przed przedniojęzykowymi zwartoszczelinowymi, np.: *krasnoŭučańske*, *do konca*. Prawdopodobnie mamy tu początek

wkraczania do mowy Polaków ze Stajska i Wesołowa kolejnej cechy północnokresowej.

- Obok protetycznego *u* może występować (rzadko) proteza *v* jak w języku białoruskim: *vučon*.
- Dość często pojawia się wtórne zmiękczenie *z > ż, z' przed* wargowymi miękkimi, przed *j* oraz *l*, np. *žberumy še, ž_ńo, z'mešane, naž'visko, z'ježžijū*.

Morfologia

W analizowanym materiale nagranych wywiadów z mieszkańcami Stajska i Wesołowa cechy ukształtowane pod wpływem wschodniosłowiańskich języków otoczenia pojawiają się sporadycznie, a więc procesy zmian w morfologicznej strukturze tutejszej polszczyzny w chwili prowadzenia eksploracji były w fazie początkowej. Należą do nich:

- Końcówka *-u* Clp rzeczowników męskożywotnych: *koźlaku [siana] dam*;
- Końcówka Glm *-ów*: *A jak Zielune Świuntki [...] to krów majomy; nasze dziadki przywieźli małych dzieci*;
- Synkretyzm Mlp i Blp rzeczowników żeńskich: *Wtedy byūa tamój jakieś postrojenie i zrobili tam szkoūa*;
- Zastępowanie skróconej postaci zaimka osobowego *on > go* przez formę dłuższą *jego*: [poniedziałek wielkanocny] *my nazywali jego liony punidziaūek*;
- Tworzenie stopnia najwyższego przymiotników według reguł języków wschodniosłowiańskich. Zanotowano tylko formy od *mały* i *stary*: *samy mniejszy, samy staszy*;
- Uogólniona końcówka lm czasu przeszłego na wszystkie rodzaje: *une uważali 'one szanowały'; uny [córki] pokunczali szkoūy, i jusz gramotne byli*;
- Analogiczna do białoruskiej końcówka */-c'/* w czasownikach w 3 os. lp. czasu teraźniejszego i przyszłego. W gwarach północno-wschodniej Białorusi czasowniki I i II koniugacji otrzymują końcówki identyczne z końcowym */-c'/*: *pryježžajęć, znajęć* [Krywicki 2003: 188].

Składnia

- Imiesłów nieodmienny czasu przeszłego w funkcji orzeczenia jest cechą szeroko rozpowszechnioną w polszczyźnie północnokresowej – w badanym materiale zanotowano jeden przykład: [...] *z Polski punaježdżawszy Polaki*;
- Konstrukcja gen. possessivus: *nie byūo u niego nic; u każdego tam byūy swoje zakony; u mnie syn sie rodziū*; obejmuje również określenie sposobu

podawania wieku: *Bedzie na Nowy Rok jemu czterdzieści siedem lat; mamie było musi siedymdziesiunt trzy lata;*

- Odmienna rekcja czasowników: *Ja robiuam pocztaljonem; tam on pracowawu lieśnikami.*

Leksyka

W słownictwie Polaków Stajska i Wesołowa odnajdujemy dość znaczny zasób wyrazów zapożyczonych z mowy ich autochtonicznych sąsiadów. W większości są to wyrazy znane zarówno w języku białoruskim, jak też rosyjskim. Semantyka tych słów jest zwykle w obu językach identyczna, a różnica polega na innej realizacji dźwiękowej któregoś fonemu (*magazín : mayaz'ín*). Często mamy do czynienia z zapożyczeniami rosyjskimi w białoruszczyźnie. Nie możliwe jest więc precyzyjne ustalenie języka-dawcy. Dlatego też tylko przy jednoznacznej pewności w wykazie leksyki zaznaczono dany wyraz jako zapożyczony z białoruskiego. Zwykle też w mowie polskich mieszkańców Stajska i Wesołowa odnotowane zostały dwie postacie fonetyczne zapożyczenia. W stałym i powszechnym użyciu są terminy administracyjne oraz słownictwo z zakresu wiejskiej gospodarki socjalistycznej, także w zakresie lecznictwa:

apendicit – ‘zapalenie wyrostka robaczkowego’; *a u nich [u matki], uo, apendicit ten zrobił się;*

balnica – ‘szpital’; [karetka pogotowia] *mnie wzina do balnicy;*

brygada – ‘brygada, zespół’; *a ja v brygaże na poľevyx [pracowałam];*

dawlenie – ‘ciśnienie krwi’; *u mnie teraz dawlenie bardzo wielkie;*

kołchoz – ‘kołchoz’; *abratno f kaŭxoz;*

kołchozny – ‘kołchozowy’; *kaŭxozny dum ‘dom kołchozowy’;*

kombajn – ‘kombajn’; *kaŭxoz daje kambajin; a pokunt dažo kambajin;*

maszyna – ‘samochód’; *mašyna xľep pšyvoží;*

pieńśja – ‘emerytura’; *na pėńśje pośeduem s pińžiśińciu ľat;*

poliewyje – ‘prace polowe’; *a ja v brygaże na poľevyx;*

posiewnaja – ‘kampania siewna’; *poševnaja, čša pracować ‘trzeba pracować’;*

prawicielstwo – ‘rząd’; *no može nove pravićelstfo tera požuńži ľepi;*

predsiedaciel kołchozu – ‘przewodniczący kołchozu’; *pretśedaćel'em kaŭxozu robiu;*

produkty – ‘artykuły spożywcze’; *una pšyvožiua jej i produkty;*

radówka – ‘kolejka, kolej’; *žiśaj u mnie radufka;*

rozkułaczyc – ‘zabrać ziemię i sprzęt bogatym chłopom w ramach represji’; *jego roskuŭacyli;*

rukawadziciel – ‘kierownik, przywódca’; *ńe ma rukavažićelej;*

sawchoz – ‘skrót od sowietskoje choziajstwo – państwowe gospodarstwo rolne’; *potem byu saŭxoz, zrobili s kaŭxozu;*

sawchozny – ‘należący do sowchozu’; *safxozne poŭ’a*;
sielsawiet – ‘sielskij sowiet – rada wiejska’; *v V’ešauoŭe byu polski śelsaŭet*;
swjaż – ‘łączość, kontakty’; *sv’jaż s Polsko*;
transport – ‘komunikacja, środki transportu’; *f transporte*;
trudospasobny – ‘zdolny do pracy’; *a te xturre trudaspasobne mogli pracować*;
ubierać – ‘sprzątać, zbierać z pola’; *mogo ubirać i sfoje i kaŭxozne*;
wraczicha – ‘lekarka’; *i zaraz wraczicha pyta*;
wrucnuju – ‘ręcznie’; *fšo vručnuju*.

Prawie wyłącznie wschodniosłowiańskie są nazwy stopni pokrewieństwa i terminologia pola semantycznego „rodzina”:

baćki – ‘rodzice’ (z brs. бацькі); *naše baćki pšyŭixali s Poŭski*;
dwajurodny brat – ‘brat stryjeczny, cioteczny’; *dva braty u nix tam dwajurodnyx f Poŭsce*;
famił’ja – ‘nazwisko’; *moja famił’ja źeŭičja juž Grunkofski*;
plemiannica – ‘córka siostry lub brata’; *na pŭeŭnńice moje*;
rodnia – ‘krewni’; *každy poŭisaŭ te sfoje rodni*;
siemja – ‘rodzina’; *fšu śem’ju vyžeł, čšy śem’i žyli*;
trajurodny – ‘dalszy kuzyn’; *trajurodne tam siostry*.

Wszyscy informatorzy, w przeciwieństwie do Polaków z terenów Wileńszczyzny i Zachodniej Białorusi, gdzie do dziś powszechnie mówi się *ojce* || *ojcy* || *ojcowie*, używają nazwy *baćki* na określenie rodziców, leksem *uojce* pojawia się jeden raz [kobieta, ur. 1929].

Zachowały się jeszcze takie nazwy rodzime, jak *wujek*, *stryjo*, *ciotka*, *wujenka*.

Inne wyrazy zapożyczone, także kalki, używane są przez informatorów z różną częstotliwością. Poniżej kilka przykładów:

mahażin – ‘sklep’; *pužeš v mayaz’in, to mayaz’inščyca ŭona nie ŭuŭni* [po polsku];
bambić – ‘bombardować’; *Nemcy ni bambili nas nigdy*;
iżdziwać się – ‘znęcać się’; *bo uny tak ižžeŭali še, bo pšečeš tam wojna iakož byuŭa ņemcuŭs polakaŭni*;
konczyć – ‘skończyć, ukończyć’; *jedna instytut končyŭa*;
natuszyć – ‘udusić, upiec’; *naiŭincy kapusty byuŭo natušone*;
nawiedzać – ‘odwiedzać’; *naŭežać nas, našyx pulakuf*;
odkazywać się – ‘odmawiać, rezygnować’; *a čego še odkazyŭać* [od polskości];
pochudzieć – ‘schudnąć’; *ŭižiće, ja teraz baržo žem poxužaua*;
astanofka – ‘przystanek’; *kaplička tutaj vo iak ta astanofka*;
bał’šynstŭo – ‘większość’; *nie ŭše, no aŭe bałšynstŭo* [mówi po polsku];
żereŭnia – ‘wieś’; *iak pužim tam v drugo žereŭnie*;
ŭramotny – ‘wykształcony’; *žona tako dobro, žeci ŭramotne*;

pogibnąć – ‘poleć’; *on na vojnie pacyr*;
połuczać się – ‘udawać się’; *i uadnie śe pouczajo*;
pomrzeć – ‘umrzeć’; *juś ni mam meŭža, pomar, teŭ Polak byu*;
pomyć się – ‘wykąpać się’; *do łazni pošli, pomylišmy śe*;
popaść – ‘trafić’; *ćotka ixno popadu do Polski*;
przepisywać się – ‘korespondować’; *to my ze sfojrihi, to uny śe pšepisuvali do vojny*;
przeprowadzić – ‘przetłumaczyć’; *a jeŭzeli na ruski pšeprovaŭzić to Ivan*;
rozrabiać zimia – ‘uprawiać’; *tutaj rozrobali ziarna, ziarna rozrobali bo tu byota byli*;
saapszczać się – ‘kontaktować się, rozmawiać’; *uuna tam vincy saapščaŭa śe z’ nimi*;
(s)paratkować – ‘obrządzić, oporządzić’; *ale čšeba iść, bo čšeba žeći pokarnić i skaćine sparatkovać*;
wiedzieć – ‘znać’; *fšystke pšėni zapomnaŭam...ni jedny pšėni nie vim*;
wykatać – ‘wytoczyć’; *te ŭ žereva vykatane i pokrašeny [pisanki]*;
zjeździć – ‘pojechać i wrócić’; *a un z’jeŭŭziŭ i spruŭŭziŭ tutaj xupstfo to bidne*;
żyć – ‘mieszkać, żyć’; *ale popačšeli že tu trudno żyć*.

W mowie Polaków ze Stajksa i Wesołowa często pojawiają się białoruskie lub rosyjskie wykrzykniki i partykuły:

dyk – błr. wyraz wtrącony ‘ale, przecież’; *dyk uot juś tyn dym, jaki un vilgaśny*;
vot – ‘o, oto’; *dy vot tam iŭžeće tam; no vot polskaje [imie]*;
fs’o/ i fs’o – ‘i już, i koniec’; *Zaras upadnie fšystko i fšo*.

Jak widać na podstawie przedstawionych materiałów, język mieszkańców wsi Wesołowo i Stajsk na Białorusi w dalszym ciągu nosi wyraźne cechy polszczyzny przeniesionej z terenów, skąd przybywali osadnicy na początku XX wieku. Początkowo były to odrębne gwary, co obserwowali sami respondenci; z czasem następowała unifikacja języka, która nasilała się w miarę poznawania mowy ludności autochtonicznej, czyli miejscowej gwary białoruskiej, rosyjskiego i białoruskiego języka ogólnego z rozszerzającym się zasobem zapożyczeń. Najszybciej Polacy przejęli słownictwo związane z życiem codziennym – pracą w kołchozie i sowchozie, życiem społecznym – ochroną zdrowia, bytem socjalnym. Z całą pewnością można jednak zaznaczyć, że ciągle jest to jeszcze dobrze zachowana polszczyzna, choć z dość znacznymi wpływami wschodniosłowiańskimi. Mamy tu do czynienia z wielojęzycznością – rodzima gwara obsługuje sferę rodzinną, ale obejmuje tylko najstarszych mieszkańców badanych wsi, w relacjach z dziećmi i wnukami sytuacja jest zróżnicowana – dzieci, które nie wyjechały do miast, mówią dobrze po polsku, wnuki z reguły już nie znają języka dziadków, co najwyżej rozumieją, o czym się mówi.

Zachowaniu języka sprzyjało podtrzymywanie tradycji związanych ze świętami religijnymi, u niektórych korespondencja z rodziną w Polsce lub nawet wzajemne odwiedziny. Od kilkunastu lat pomagają w utrzymaniu kontaktu

z polszczyzną również księży, systematycznie dostarczający polską prasę katolicką, kalendarze, książki religijne i w miarę potrzeb odpowiadający nabożeństwa po polsku.

Z punktu widzenia żywotności etnolingwistycznej można stwierdzić, że polszczyzna w tym odległym zakątku Białorusi Wschodniej raczej nie przetrwa [Zielińska 2013: 97–99]. Liczba mieszkańców Stajski i Wesołowa stale maleje, głównie wskutek wyludniania się wsi. W Stajsku zostało już tylko kilkanaście osób, z czego tylko kilkoro zdrowych, którzy mogą się jeszcze utrzymać z niewielkiej emerytury i uprawy takich skrawków ziemi, na jakie pozwala im zdrowie i siły. Prawdopodobnie dłużej będzie funkcjonować język polski w Wesołowie, gdzie jest kościół oraz tradycja śpiewania polskich pieśni przed nabożeństwem. Jest to jednakże kwestia kilku lub kilkunastu lat, z czego miejscowi Polacy zdają sobie sprawę, twierdząc, że to, co kiedyś takim wysiłkiem ich rodzice „wydarli” przyrodzie, ona sobie wkrótce odbierze.

4.4. Cechy językowe gwar przeniesionych późnego osadnictwa na Mohylewsczyznę (SGB)

Analiza językowa zapisów terenowych ludności polskiej przybyłej na Białoruś z falą późnego osadnictwa początku XX wieku wykazała, że większość cech w zapisach ich mowy stanowią cechy polszczyzny północnokresowej, w warstwie leksykalnej bardzo zbiałorutenizowanej. Potwierdza to nasze przypuszczenia wyrażone wyżej w rozdziale 2.2.1. oraz 3.2. *Charakterystyka źródeł językowych...*, że zapisy poczynione przez Cz. Dombroskiego są fragmentami folkloru miejscowej regionalnej polszczyzny północnokresowej lub wręcz pochodzą z piosenek białoruskich śpiewanych przez ludność polską. W materiale tym dadzą się wyróżnić trzy rodzaje cech: cechy rodzime przeniesione z gwar z etnicznej Polski, cechy gwarowe/regionalne polszczyzny północnokresowej oraz cechy białoruskie.

4.4.1. Cechy rodzime³⁰

W zapisach terenowych z Mohylewsczyzny mamy przykłady następujących cech:

- rozszerzenie artykulacji samogłosek wąskich *y*, *i > e* przed *l*, *ł*, *n* [Dejna 1973: 257], np. z *ńemi*, z *jednemi panami*;
- zmiękczenie *n* przed tylnojęzykową zwartą (cecha małopolska), np. *stryjeńka*, *wujeńka*, *sukieńka*, *cieńki* (stąd przez analogię także *sukień*);

³⁰ Wobec niewielkiej liczby cech charakteryzujących omawianą odmianę polszczyzny nie zastosowałam ich podziału na poszczególne poziomy języka.

- mazowieckie stwardnienie *k* przed samogłoskami przednimi, np. *skrzydełkiem*;
- jeszcze niecałkowite przejście od wymowy bezdźwięcznego *x* do wymowy *ɣ* dźwięcznego w pozycji ubezdźwięczniającej. We wstępie bowiem do *Części fonetycznej* swojej monografii autor pisze: „W ep³¹ narzeczach centralnym, mazurskim, wielkopolskim i północnomazowieckim dźwięk ten nie istnieje, poza wypadkami asymilacji zwłaszcza międzywyrazowej. Pierwsze pokolenie wychodźców z północnej Małopolski, osiadłych w gminie korytniańskiej rej. osipowickiego, używa tego dźwięku w wyrazie «yarenda» (= arenda, dzierżawa)” [B32 Dom197]. Stąd można sądzić, że poza pozycją przydechu dźwięk *ɣ* zaczyna dopiero przenikać do systemu artykulacyjnego przybyszów;
- zachowanie nagłosowego *n*- zamiast północnokresowego *j*- w formach zaimka *on*, np. *niego* (*poszłał ja za niego*);
- wymowa grupy *rż* jako *rź*, np. *wyrźniemy, zarźneta*;
- obecność form fleksyjnych wołacza: *powiedz mi, szara ptaszyno, mój Jasiu, powiedz wietrze (= wietrze) mej rodzinie*. Zob. niżej punkt: zastępowanie wołacza przez mianownik.

4.4.2. Cechy polszczyzny północnokresowej

Należą do nich:

- akanie: *darodny, bystraju rzekoju, rozmówić się, darektar, piontaj, przywandrować* i hiperpoprawne: *oltana* i *swowolny*;
- częsty brak pochylonego *o*, np. *roża, na podworzy, namowić, rozmow sia*;
- mieszanie nosówek przedniej i tylnej *ę* *ø* i *o* *ø*: *gęska, rzędem || rządem*;
- asynchroniczna artykulacja samogłoski nosowej w wygłosie *ę* > *en*: *chcen, robien* i w śródgłosie *ę* > *an*: *przywandrować*;
- asynchroniczna wymowa nosówek z charakterystyczną dla polszczyzny kresowej realizacją *ę* > *eń*: *sień* ‘się’;
- zwężenie *e* > *i* po spółgłoskach miękkich lub funkcjonalnie miękkich: *ni bende, Barbusińka, w chaci*;
- ślady braku przegłosu: *poziemka*;
- brak przejścia *ir / yr* > *er*: *szyroki (szyroki, ogromny listek na kalinie; na wóz szyroki)*;
- wtórna depalatalizacja *ń*: *konca, tancujcie, starszenstwo*, wtórna depalatalizacja *p*: *głupego*; stwardnienie *ǫ*, *ǫ* jest charakterystyczne głównie dla polszczyzny na Litwie Kowieńskiej, być może tu jest przypadkowe;
- pełna palatalizacja *s*, *z*, *c* pod wpływem następujących po nich *b*’, *v*’, *m*’, *n*’, tu mamy przykład *źwieść, weźmi*;
- mieszanie *u* *ǫ* *w*: *wbogim, wśmiechu, Pawlina* (tu może być wynikiem analogii do *Pawel*);

³¹ W swej monografii Cz. Dombroski skrótem ep. oznaczył przykłady z gwar Polski etnicznej.

- wymiana j/w: *wywiwa* < *wywijsa*;
- jotacja nagłosowego i: *jinnych*;
- synkretyzm biernika i mianownika lp form imiennych żeńskich: *trzecia kocha* 'kocha trzecią', w *podróż młoda* 'młodą' *wyprawia, wypijemy czwarta* 'czwartą' (*trzecia niebym kocha, jeszcze czwarta żąda*);
- zastępowanie biernika przez dopełniacz: *piontaj* 'piątej' *mile prosi, żeby go kochała*;
- zastępowanie wołacza przez mianownik: *do wyboru Halialinka, pływaj Kasieńka od konca do konca, Wyjździ damuleńka, rozmów się sa mnoju* (cecha ta nie występuje konsekwentnie, gdyż mamy też przykłady użycia form wołacza, zob. wyżej 4.3.1., punkt ostatni);
- wahania rodzaju gramatycznego: *jeziora ż* (smutna wierzba u *jeziory*) i *jeziora n* (a ja pójdę do *oziora* nogi wypołoszczę), *podróż m* (szczęśliwy *podróż*), *cydżyłka z* || *cydżytek m*, *kwiat m* || *kwiata ż*;
- różnice w rekcji czasowników w stosunku do języka ogólnopolskiego: *siąść na co* 'siąść na czym', *umyzgać dla kogo* 'umizgać się do kogo', większy *na ile* 'większy o ile';
- czasowniki niezwrotne wobec zwrotnych w polszczyźnie ogólnej: *bać* 'bać się' (*ja mamy nie boję, on Boga nie boi*), *umizgać* 'umizgać się', *rozpływać* 'rozpływać się'.

4.4.3. Cechy nabyte pod wpływem otoczenia wschodniosłowiańskiego (głównie białoruskie)

Typowymi cechami białoruskimi są:

- podwajanie spółgłosek miękkich, zwłaszcza *ń*: *kochańnie, z rańnia, zaufańnia, pićcie, braćci*. Podobne podwajanie spółgłosek zdarza się w polszczyźnie północnokresowej (również pod wpływem białoruskim), jednak słyszy się je niezwykle rzadko [Grek-Pabisowa 2002: 113–115]. W tak skąpym materiale, który tu analizujemy, liczba pięciu przykładów wydaje się świadczyć o częstym występowaniu cechy;
- szyk przeczenia w zaimkach zaprzeczonych z przyimkiem typu *ni u kogo* 'u nikogo';
- afrykacyzacja miękkich *t', d'* w wyrazach zapożyczonych: *cielepać się*;
- uproszczenie/skrócenie cząstki *by* > *b* w formach trybu warunkowego: *poszłał ja za niego; żeb jego kochała*;
- znaczny procent niezasymilowanych lub częściowo zasymilowanych pożytek leksykalnych: *s(a) przyim 'z, ze'* (*rozmów się sa mnoju*); *szustrość* 'bystrość', *wsio* 'wszyscy' (*wsio starszeństwo*), *wypołoskać* 'opłukać' (*nogi wypołoszczę*), *wychodek* 'wyjście, ros. выход' (*nie ma wychodka*), *wszystko* 'stale wciąż' (*ja na ciebie wszystko narzekała*), *żyć* 'mieszkać' oraz kalki: *palczatka* < перчатка, *rzucać chodzić do szkoły* < бросать ходить в школу,

przecierpieć < потерпеть, *zgwałtować* (zgwałcić < *błrs* згвалтаваць);
z małku < с малку 'od małego, od dziecka'.

W zachowanych fragmentach tekstów najliczniej reprezentowane są cechy polszczyzny północnokresowej (18 cech). Łącznie z cechami wschodniosłowiańskimi jest ich aż 21 wobec zaledwie 7 cech z gwar przeniesionych. Wydaje się, że gwara Stajska i Wesołowa, zapisana prawie 80 lat później, nosi wyraźniejsze i liczniejsze znamiona gwary z etnicznej Polski. Nie musi to jednak oznaczać szybszej i dalej posuniętej asymilacji, gdyż prawdopodobnie Cz. Dombroski nie był w stanie poczynić odrębnie dokładnych zapisów, zwłaszcza fonetyki. Jedynym więc wnioskiem, który możemy wysnuć, to fakt dość zaawansowanego asymilowania się gwar przeniesionych do lokalnej polszczyzny przy jednoczesnej obecności cech gwar rodzimych w mowie przybyszów.

5. KRYTERIA KWALIFIKOWANIA LEKSEMÓW DO ROZDZIAŁÓW PREZENTUJĄCYCH SŁOWNICTWO POLSKICH GWAR PÓŹNEGO OSADNICTWA NA BIAŁORUSI

Zasady kwalifikowania haseł do wykazów słownictwa polskich gwar przeniesionych późnego osadnictwa (na Polesiu SGPol, SGPŚl oraz na Białorusi północno-wschodniej SGB) są podobne do zasad doboru haseł do *Słownika mówionej polszczyzny północnokresowej* (SMPP). Podstawowym założeniem jest dyferencyjny charakter wybranego słownictwa w stosunku do języka ogólnopolskiego pod względem wielu kategorii gramatycznych. Zasada ta nie obejmuje fonetyki. Znaczący to, że funkcjonujące w gwarze wyrazy ogólnopolskie z systemową charakterystyczną dla gwary artykulacją nie zostały uwzględnione w zestawach prezentowanej leksyki, np. *paxńuncy*, *ziel'uny śf'untki*, *pusy'pim* 'posypujemy', *zapumńim* 'zapomnimy', *uny pšy'ż'žauy* i in.

Do wykazów podanych niżej zestawów leksyki zostały włączone:

1. wyrazy o różnej od ogólnopolskiej semantyce, np. *człowiek* 'mąż', *człowieczek* 'żrenica oka', *granica* 'wąska przecinka w lesie', *kolektyw* 'rolnicza spółdzielnia produkcyjna', *letnik* 'krótka marynarka z samodziału', *dorodny* 'dorosły', *rozrabiać* 'przygotowywać ziemię pod uprawy' i in.;

2. wyrazy zapożyczone ze wschodniosłowiańskiego otoczenia, np. *bajanist* 'harmonista', *gramocie* 'człowiek wykształcony', *ławocznica* 'sprzedawczyni, sklepowa', *postrojenie* 'budynek', *natoczyć* 'nasztukować', *ubirać się* 'wynosić się, opuszczać dane miejsce', *zjeździć* 'pojechać, odbyć podróż', *zakryć* 'zamknąć' i in.;

3. wyrazy mające dźwiękową postać wskazującą na wyraźny wpływ wschodniosłowiański – miejsce akcentu, odmienna realizacja głosek, np. *akcent*, *bazgr*, *milicjant*, *marla* (pol merla), *hanucza* (pol onuca), *horać* (pol orać), *z rańnia* (pol z rana), *mołotarka* (pol młocarnia), *wiecieran* (pol weteran), *wahon* (pol wagon) itp.;

4. wyrazy o odmiennej niż w języku ogólnopolskim repartycji *o* i *ó* (pochylonego), np. *moj* 'mój', *stoł* || *stół*, *głowka*, *kościół* || *kościół*, *kołowródek* 'kołowrotek', *paciórek* 'koralik', *dom* || *dóm* i in.;

5. wyrazy, w których zachodzi znana w polszczyźnie północnokresowej cecha mieszania nosówek przedniej i tylnej, np. *ę* $\emptyset$ *ą*: *rządem* 'rzędem, w szeregu', *ą* $\emptyset$ *ę*: *gołęb*, *kłęb*, *wętrobą*, *zęb*; także w przypadkach odnosowienia lub rozłożenia nosówek: *zajec*, *demb*, *menż* i in.;

6. wyrazy z pomieszaniem spółgłosek szumiących i syczących, np. *szlub*, *szkowroda* (< *ros* сковорода 'patelnia'), *szkarłupa*, *szkawronek*, *szklud* (pożyczka z litewskiego *sklut* 'topór ciesielski');

7. wyrazy, w których zachodzi zjawisko depalatalizacji niektórych spółgłosek, najczęściej *ń* > *n* przed szczelinową lub zwartoszczelinową, np. *konski*, *panski*, *panstwo*, *dzierewiński*, *obronca*, też *ś* > *s* przed *n*, *w*, np. *kwasny*, *lesny*, *swistun*;

8. kilka wyrazów o wymowie hiperpoprawnej na tle takich zjawisk fonetycznych jak akanie: *oltana*, *kostrula* (< *ros* кастрюля 'garnek'), przejście *r* > *ż* przed samogłoską przednią: *Brzezina* 'nazwa rzeki Berezyna', *rzemień* 'ramię';

9. wyrazy z utratą głoski nagłosowej (zjawisko znane w polszczyźnie północnokresowej mające swe źródło w staropolszczyźnie lub w języku rosyjskim), np. *krzydło*, *przedać*, *spominać*, *stążka*, *wieczka* (< *owieczka*);

10. wyrazy z przyrostkami wschodniosłowiańskimi jak np.:

-uk: *błiżniuki* *lm* 'podwójne kłosy',

-un: *krzykun*, *skakun*, *swistun*,

-ak: *ciplak*, *sredniak*,

-ok: *kociółk*,

-ar: *handlar*, *kolejar*, *kominar*, *kuchar*,

-aczy: *cielaczy*,

-yny: *kuryny*/*kuraczy*;

11. wyrazy mające inny niż we współczesnej polszczyźnie ogólnej rodzaj gramatyczny, liczbę lub typ paradygmatu, np. *chomą* *m*, *kopyt* *m*, *cydzyłek* || *cadzyłek* 'cedziłka', *kwiątka* *ż*, *skrzypka* *ż*, *koła* *ż* (dżwie *koły* od woza *złamali się*), *kartofla* *ż* *zb* 'kartofle', *szwo* *n* 'szew', *ćwikły* *lm* 'burak czerwony', *siewałki* *lm* 'siewnik' i in.;

12. wyrazy o różnym w stosunku do polszczyzny ogólnej typie odmiany: -isty/-ysty (wobec -ista/-ysta): *harmonisty*, *komunisty*, *maszynisty* || *maszynist*, *traktorysty* || *traktoryst*;

-ynia (wobec -yni): *gospodynia*, *sprzedawczynia*;

13. niektóre przysłówki ze względu na odmienne zakończenia, np. *fajno*, *smaczno*, *kulturno*, *napewnie*;

14. czasowniki mające osobliwą postać bezokolicznika, np. *bojać się*, *stojąć* (archaiczne formy bez kontrakcji), *przyjmać*, *znajść*, *pomryć* 'umrzeć', *tryć* || *trzyć*, *rozderć*, *tlukść*;

15. czasowniki zwrotne wobec ogólnopolskich niezwrrotnych, np. *ostać się, pytać się, rozmawiać się* ale *rodzić* 'urodzić się', *umyźgać* 'umizgać się', *bać* 'bać się', *stać* 'stać się';

16. czasowniki o odmiennej rekcji, np. *modlić się komu* (modlić się Panu Bogu), *położyć w co* 'włożyć do czego', *wyuczać co* 'uczyć się czego', *zakochać się z kim* 'zakochać się w kim', *podobny na kogo* 'podobny do kogo';

17. stopnie gradacyjne (*stw, stnw*) przymiotników i przysłówków odbiegające od wzorca polskiego; zostały opracowane jako podhasła przy stopniu równym danego wyrazu, np.

MAŁY 'mały' Zms90Wer62

mniejszy *stw* 'mniejszy'

samy mniejszy *stnw* 'najmniejszy'

STARY 'stary' Zms90Wer62

samy najstarszy *stnw* 'najstarszy' Zms90Wer62

LEKKO *ndm* 'lekko' Zms90Wer68

lidźj *stw* 'lżej' Jak komu lidźj Zms90Wer68;

18. jako samodzielne hasła zostały uwzględnione regionalne postaci imion własnych, zdrobnienia i formy familiarne, np. *Bolko, Hećko* 'Edek', *Kaćka* i in.;

19. leksemy ogólnopolskie (bez cech gwarowych) znalazły się w wykazie, gdy:

a) stanowią jeden z elementów łańcucha synonimów, np.

BRZUCH *m* ... → CZEREWO *n*, HRUDZIZNA *ż*

POŚLAD *m* ... → POZADZIE *n*, UZADZIE *n*

WYCZYŚCIĆ *dk* ... → WYLEKSZAĆ *dk*, WYPOKŁADAĆ *dk*;

b) stanowią hasła bazowe stałych związków wyrazowych i frazeologizmów, np.

SŁOWO *n* 'wyraz, słowo' ... ♦ Skarbowe słowo

KWIAT *m* 'kwiat' ... ♦ Żyzuli kwiat...

DROGA *ż* 'droga' ... ♦ Głucha droga... ♦ Zbić się z drogi...;

20. w wykazach słownictwa zostały zamieszczone wszystkie napotkane w ekscerpowanych materiałach nazwy pokrewieństwa oraz wszystkie zawołania na zwierzęta, niezależnie od tego, czy są to specyficzne leksemy gwarowe/regionalne czy ogólnopolskie.

6. ZASADY OPRACOWANIA SŁOWNICTWA I ZAKRES PODAWANYCH INFORMACJI

6.1. Postać leksemu hasłowego

6.1.1. Układ haseł

Hasła uszeregowane są w porządku alfabetycznym. Zasada ta obowiązuje również w hasłach dwu- i trzywyrazowych, np.

AKURATNY...	GDZIE/DZIE
A KYCZ...	GDZIE TO
A KYSZ...	GEĘBA
ALBO.....	GEŚIACZY

6.1.2. Forma haseł

Hasła podane zostały w formie podstawowej. W przypadku braku formy podstawowej zrekonstruowano ją na podstawie innych form obecnych w materiałach, zaznaczając ten fakt kropką tuż po wyrazie hasłowym. Np. hasło MASKARAD w materiałach ma tylko formę narzędnika *lp*. Nasze hasło ma więc następujący zapis:

MASKARAD• *m* 'przedstawienie wykonywane przez kolędników' Zms90Wer90
♦ Chodzić z maskaradem 'obchodzić domy z kolędami i przedstawieniem *Herodów*'
Zms90Wer90

Zastosowano uproszczoną pisownię haseł możliwie bliską do postaci ortograficznej, np. *ó* zamiast *u* (PODWÓRO nie *podwuro*, KRÓBKA nie *krupka*, KRZYKUN nie *kszykun*). Podobnie w zapisie półortograficznym zapisane są przykłady. Niezgłoskotwórcze *u* jako znak labializacji i brzmienia/wymowy *ł* w przykładach oddawany jest przez *u*. Np.

STOJAĆ *ndk* ... Wun stojaŭ 'stojał' na puliancy 'na polance' Zms90Wer90

DUCH• *m* ... No ji caŭo 'całą' żyrdź nawieszajo... Gln73Wer209

Dla leksemów, których gwarową postać trudno jest skojarzyć z postacią etymologiczną, wprowadzono rekonstruowaną postać zapisaną w sposób maksymalnie zbliżony do postaci ortograficznej. Fakt ten sygnalizuje gwiazdka umieszczona w górnej frakcji tuż po haśle i dalej odsyłacz do właściwego hasła o postaci gwarowej, np.:

ARBUZ* *m* → HARBUZ *m*

NAOCZNIKI* *lm* NAWOCZNIKI *lm*

OLEŚ* *m* → WOLEŚ *m*

POLIGON* *m* → PALAHQON *m*

Po hasle głównym podane zostały wszystkie jego warianty, również akcentuacyjne, rodzajowe:

OGROD• / WOGROD• / WOGRÓD *m*

ŻYWIOŁ *m* / ŻYWIOŁA *ż*

PRACZYKI / PRĄCZYKI *lm*

TERLICA* / TERNICA / CIERLICA *ż*

ŻREBIEC / ŻEREBIEC *m*

Rodzaj gramatyczny przy jednorodzajowych wariantach podano jeden raz po ostatnim wariancie. Przy wariantach o różnym rodzaju – po każdym (zob. wyżej).

Warianty hasła głównego zostały umieszczone w odpowiednim miejscu porządku alfabetycznego z odesłaniem do hasła głównego, np.:

REPACZYSKO / RZEPAKOWISKO *n* 'pole po zebranych rzepaku'...

RZEPAKOWISKO *n* → REPACZYSKO *n*

ORZECH• / WORZECH• *m* 'orzech'...

WORZECH *m* → ORZECH *m*

RZEŹNIK* / REŹNIK *m* 'rzeźnik'...

REŹNIK *m* → RZEŹNIK* *m*

Nie wymagają tworzenia haseł odsyłaczowych warianty akcentowe typu:

BARABAN / BARĀBAN *m* 'beben'

KONIKI / KQNIKI *lm* 'tyżwy'

Stopnie gradacyjne zostały opracowane w postaci podhaseł przy odpowiednich przymiotnikach i przysłówkach:

NOWY 'nowy' Zms73Wer207

nowijski *za co* 'stw nowy' Zms73Wer207

SKORO przysł 'predko' Zms90Wer44

skurej 'stw od skoro' Zms90Wer44

Zob. też rozdz. 5, punkt 17.

6.2. Oznaczenia gramatyczne i kwalifikatory

W wykazach słownictwa stosuję niezbędne informacje gramatyczne oraz kwalifikatory stylistyczne, frekwencyjne, chronologiczne, tematyczne (przynależnościowe do poszczególnych dziedzin).

Oznaczenia gramatyczne po hasłach regularnie podane zostały przy rzeczownikach, sygnując je skrótem rodzaju gramatycznego, przy czasownikach – skrótem aspektu, przy zaimkach, przysłówkach i pozostałych części mowy. Pełną informację gramatyczną zamieszczono po każdej formie przy dokumentacji źródłowej na końcu hasła. Np.:

CZŁOWIEK *m* 1. 'osoba, istota ludzka' Zms65Wer147 i in.; 2. 'mąż' ...

[*Mlp* człowiek Zms65Wer147 Zms90Wer64,93,113 *Nlp* człowiekiem Zms90Wer45 *Wlp* człowiecze Zms90Wer60]

CHODZIĆ• *ndk* 'chodzić, przemieszczać się stąpając' Zms90Wer119...

[*ter3lp* chodzi Zms90Wer119 *ter3lm* chodzi Zms90Wer90]

Odmienią w stosunku do języka ogólnopolskiego rekcję zaznaczono za pomocą odpowiednich zaimków, np. MODLIĆ SIĘ *ndk* *komu* 'modlić się *do kogo*'.

Nacechowanie emocjonalne sygnalizują kwalifikatory stylistyczne, jak np. *obelż.*, *dezapr.*, *pieszcz.*, *pogard.* i in. (zob. Skróty).

Niekiedy zamiast obszernego opisu precyzującego dziedzinę, w której dana nazwa występuje, stosuję kwalifikatory przynależnościowe, np. *bot.*, *zool.*, *med.* i in. Bez kwalifikatora pozostają nazwy gwarowe, jeśli ich przynależność do dziedziny znaczeniowej nie budzi wątpliwości. Przy nazwach botanicznych, zoologicznych, anatomicznych, medycznych (nazwy chorób) nie wprowadzono klasyfikacji łacińskiej, gdyż nie ułatwia ona identyfikacji znaczenia i nie zawsze możliwe jest precyzyjne dopasowanie oficjalnego terminu łacińskiego do leksemu gwarowego.

6.3. Akcent

Akcent w hasłach i ich wariantach zaznaczono za pomocą podkreślenia samogłoski akcentowanej w tych wyrazach, w których odbiega on od akcentu w języku ogólnopolskim, a w wyrazach zapożyczonych, jeśli zachowany w nich oryginalny akcent jest niezgodny z zasadą akcentowania w polszczyźnie ogólnej, np. KOCIOŁOK *m*, MUSZTUK *m*, PODSIĄĆ *dk*, GRAMOTNY.

Akcent odmienny od występującego w polszczyźnie ogólnej zaznaczono także w ilustracjach kontekstowych, np. ...*a byya ta kapciyuczka* Wsł08Pab220, *bydlaczy bazar* Zms90Wer93.

W materiale dokumentacyjnym umieszczonym w nawiasie kwadratowym pod semantyczną częścią hasła zachowano znak akcentu identyczny z zapisem w oryginale, to jest takim, jakiego użyli poszczególni eksploratorzy. Są to:

kreska pionowa, ukośna lub apostrof. Znaki akcentu eksploratorzy umieszczali przed samogłoską akcentowaną lub przed akcentowaną sylabą, np. *je-ropł^lan*, *up^lorać śe*, *łyżyvy*; *cepo^lwisko*, *ko^lu^lxi*, *śví^lstun*, *śće^lpoj*, *ǃ^ljańica*, *repak*. Wymagało to ujednolicenia kształtu znaku i miejsca jego umieszczenia w hasłach i kontekstach. Przyjęte zostały następujące zasady: w hasłach i kontekstach ilustracyjnych akcent symbolizuje pozioma kreska pod samogłoską akcentowaną, np. TARAKAN *m*, NURTA^lK *m* (*Ja kumpała sie, nurtaką dawała* Zms73Wer208), GRAMOTNY (...*wyuczyli sie i gramotne chyopcy* Wsł08Pab222). Oryginalny zapis zachowany został w dokumentacji hasła w nawiasie kwadratowym pod częścią semantyczną hasła.

6.4. Znaczenia

Znaczenia leksemów w poszczególnych zestawach słownictwa podawane są w zależności od charakteru źródła, z którego pochodzą. W pierwszym zestawie słownictwa (*Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu – gwary mazurskie*) znaczenia dla leksemów sygnowanych symbolami: Zms73Wer, Grs86Wer, Hwc86Wer mogłam ustalić sama, ponieważ tak oznaczone leksemy zostały wyekscerpowane z tekstów. Znaczenia określiłam na podstawie semantyki danego słowa w zdaniu. Dla leksemów SGPol sygnowanych pozostałymi symbolami zachowuję znaczenia podane przez autorów cytowanych publikacji (Friedricha, Tarnackiego, Werenicza), gdyż tylko ci uczeni badający gwarę w terenie mogli wiernie ocenić poprawność odpowiedzi podanej przez respondenta. Wszystkie znaczenia leksemów drugiego (SGPśl) i trzeciego zestawu słownictwa (SGB) ustaliłam na podstawie ich semantyki w tekście. Niekiedy uciekam się do określenia znaczenia poprzez wskazanie struktury gramatycznej hasła derywowanego od podstawy, np. ADWENTNY *przym* od ADWENT, KOZYRKOWY *przym* od KOZYREK ‘daszek u czapki’.

W zwrotach frazeologicznych jako odpowiedniki zastosowałam odpowiadające im frazeologizmy ogólnopolskie lub krótkie objaśnienia.

Znaczenia leksemów zarejestrowanych w materiałach bez egzemplifikacji kontekstowej potwierdza najwcześniejszy adres bibliograficzny wskazujący miejsce i datę zapisu danego leksemu. Dalsze pozycje bibliograficzne poświadczające dany leksem zostały wpisane w rubryce dokumentacji materiałów w nawiasie kwadratowym po hasle, np.:

STADNIK *m zool.* ‘buhaj, byk rozpłodowy’ Bjz36Fri9 i in. → BUHAJ *m*

[Mlp stadnik Bjz36Fri9 stadnik Zmas90Wer119]

RAZ *m* ‘raz’ Wsł08Pab220 i in.

[Mlp ras Wsł08Pab220, 223, 224]

CHCIEĆ*/KCIEĆ *ndk* ‘chcieć, mieć chęć, ochotę’ Kcemo pić Zms90Wer68

[ter3lp kce Zms90Wer 41 ter1lm kcemo Zms90Wer68 ter2lm kceta Zms90Wer71]

6.5. Konteksty ilustrujące użycie wyrazów hasłowych

Konteksty podawane przez eksploratorów w zapisie fonetycznym transkrybuję na zapis półortograficzny. W wypadku *ó/u* w przykładach, a także w hasłach, kieruję się zasadą ortografii języka ogólnopolskiego. Wszędzie, gdzie występuje ortograficznie *ó*, znak ten został zachowany. Po każdym przykładzie następuje sygnatura źródła (zob. wykaz skrótów bibliograficznych) oraz numer strony, z której cytat został zaczerpnięty. Znaczny stopień zmiękczenia *l* oddaję literami *li*, np. ...*karczowali te liasy, wo* Wsł08Pab223 *Uny lepiej za nas* [rozmawiają] Zms90Wer119.

Protetyczne i interwokaliczne *u* niezgłoskotwórcze oznaczam przez *u*, warogowe w przez *ω*, np. *To już buŭke ni rubiŭam, to już na Wielkanoc buŭke pieke* Wsł08Pab224; DRZEŬKO *n ... dŭeωko* Bjz36Fri5.

Przykłady użycia w kontekście zamieszczam też po frazeologizmach i utartych zwrotach. W przypadku braku przykładów kontekstowych – tylko ich adresy bibliograficzne.

6.6. Synonimy

Polszczyzna funkcjonująca na pograniczu językowym i kulturowym, charakteryzuje się używaniem w mowie licznych określeń synonimicznych. Źródłem synonimów są zapożyczenia z języków pozostających z nią w kontakcie a także leksemy ogólnopolskie używane obocznie/wymiennie z regionalnymi. Z danego języka obcego, z którym polszczyzna przeniesiona pozostaje w stałym kontakcie, zapożyczenia pochodzą z otaczających gwar oraz języków państwowych na danym obszarze. Np.

DYMOFQR *m* 'przyrząd do podkórzanja pszczoł' Zms90Wer125 → GŁÓŬNIA *ŭ*, SKRZYPEŁ *m*

JIGŁY *lm* 'szpilki drzew iglastych' Zms90Wer125 → KOLUCHI *lm*, SZPILKI *lm*

WOJSKOWY 'przym od WOJSKO' Zms90Wer92 → WOJENNY

Jako synonimy/wyrazy bliskoznaczne w wykazach słownictwa podane zostały wyrazy, których – zgodnie z klasycznym pojęciem synonimu funkcjonującym w językoznawstwie polskim (por. opracowania W. Doroszewskiego, S. Skorupki i innych znanych gramatyków) – zakresy znaczeniowe pokrywają się całkowicie lub częściowo, przy czym między poszczególnymi synonimami zwykle zachodzą różnice stylistyczne lub chronologiczne. W *Słownictwie* synonimy należące do danego hasła, czy do jednego z jego znaczeń, uszeregowano w kolejności alfabetycznej, nie rozstrzygając stopnia bliskości znaczenia. Pomińnięte zostały też wszelkie kwalifikatory poza określeniami gramatycznymi. Np.:

WERCZ *m* 'motek wyczesanego lnu' Zms90Wer92 → PĘCZEK *m*, ŻYŁKA *ŭ*

PASTA *ŭ* 'pasta do butów' Zms90Wer91 → KREM *m*, WAKSA *ŭ*

STADO *n* 'stado, gromada bydła' Zms90Wer119 → CZEREDA *ŭ*, TABUN *m*.

6.7. Frazeologia i inne stałe związki wyrazowe

Idiomy, stałe związki wyrazowe, terminy, nazwy wielocłonowe oraz formy wyrazowe, których cechy, np. osobliwości rekcji, nie pozwalają na uwidocznienie ich w innym miejscu artykułu hasłowego, zostały podane po znaczeniach hasła w porządku alfabetycznym w zapisie ortograficznym. Symbolizuje je znak rombu (♦).

Znaczenia, egemplifikacja i dokumentacja zostały podane jeden raz pod leksemem hasłowym uznanym za podstawowy (bazowy) dla danego wyrażenia. Od pozostałych członów zwrotu do zapisu podstawowego prowadzą odsyłacze. Np.:

POSTNY 'postny, dotyczący postu' Wsł08Pab217 ♦ Postna pieśń → PIEŚŃ *ż*

PIEŚŃ *ż* 'pieśń, rymowany tekst śpiewany' Wsł08Pab217 ♦ Postna pieśń 'pieśń religijna przeznaczona do śpiewania w okresie Wielkiego Postu'

WĘŻOWY 'przym od wąż, węzowy' Zms90Wer90 ♦ Wężowe grzyby → GRZYB *m*;
♦ Wężowe mliko *bot.* → MLIKO *n*

GRZYB *m* 'grzyb' Zms90Wer90 ♦ Wężowe grzyby 'grzyb wełnianka'

MLIKO *n* 'mleko' Ślż73Wer211 ♦ Wężowe mliko *bot.* 'wilczomlec' Zms90Wer90.

6.8. Odsyłacze

Odesłanie do wariantywnych postaci oraz do synonimów sygnalizuje strzałka (→). Odsyłacze przy wariantach fonetycznych i słowotwórczych hasła kierują dany wariant do głównego hasła zbiorczego, np.:

WISZKI *lm* → WYSZKI *lm*

WYSZKI *lm* / WISZKI *lm* 'pomost, rodzaj strychu pod dachem w stodole, w oborze na siano, słomę'

HUŁOBLI *lm* → OHŁOBLI *lm*

OHŁOBLI *lm* / OHŁOBLA *ż* / HUŁOBLI *lm* 'dwa dyszle przy dwukołowym wozie'.

6.9. Adresy bibliograficzne ilustracji kontekstowych i form

Skróty adresów bibliograficznych podane zostały po każdym głównym hasle i po kontekstach. Po formach/grupie form dokumentujących materiał adresy podane zostały w nawiasie kwadratowym w oddzielnym wierszu na końcu hasła. Pierwsze trzy litery skrótu symbolizują miejscowość, w której został zapisany dany leksem (np. Zms = Zamosze, Bjz = Białe Jezioro, Wsł = Wesołowo, Dmj = Demajka). Materiały pochodzące z monografii J. Tarnackiego z Mazowsza i Polesia, w której autor nie wymienia poszczególnych miejscowości, lecz tylko obszar badań symbolizują skróty Maz = Mazowsze, Pls = Polesie.

Pierwsze dwie cyfry po skrócie literowym to zapis daty (roku) wydania publikacji. Wykorzystane prace wydawane były w przedziale lat 1936–2008, dlatego wystarczające było podanie ostatnich dwu cyfr, np. Pls36Tar80, Zms73Wer90, Zms90Wer119, Wsł08Pab222.

Materiały z powiatu osipowickiego, które Cz. Dombroski zapisał w 1927 roku, a opublikował w roku 1932, sygnowane są w sposób następujący: skrót nazwy wsi, rok zapisania materiału, skrót nazwiska eksploratora oraz strona w przedruku monografii Dombroskiego. Np. PALCZATKA z 'rękawiczka z pięcioma palcami' Rzn27Dom241. Pierwodruk monografii Cz. Dombroskiego z 1932 roku jest absolutnie niedostępny. Czytelnik może natomiast łatwo dobrać do interesującego go materiału w przedruku opublikowanym w roczniku „Acta Baltico-Slavica” t. 26, w: dział II – Materiały: Materiały do historii języka polskiego na Białorusi Radzieckiej, Część 2. Cz. Dombroski, *Ze słownictwa i gramatyki ludności polskiej na Białorusi Sowieckiej*, s. 179–272.

Po liczbie oznaczającej rok wydania w skrócie adresu bibliograficznego podano pierwszą sylabę nazwiska autora publikacji, w publikacjach zbiorowych – redaktora tomu, np. Wer – Werenicz, Fri – Friedrich, Pab – Grek-Pabisowa (współautor i redaktor tomu).

Bezpośrednio po skrócie nazwiska eksploratora (autora, redaktora) – numer strony lub stron, na których dany leksem w wymienionej publikacji występuje. Np.:

BAĆKI *lm* 'rodzice' Zms90Wer60 i in. → OJCY *lm*, RODZICY *lm*

[*Mlm* baćki Zms90Wer60,116,118 *Dlm* baćku *Clm* baćkam *Blm* baćku *Nlm* baćkamy *Mslm* pşy baćkaŋ Zms90Wer 60]

PŁAWUCHA z *bot.* 1. 'rzęsa wodna' Zms90Wer91; 2. 'moczarka kanadyjska' Zms90Wer90

[*Mlp* pławuŋa Zms90Wer90,91]

FAMILIA z 1. 'nazwisko' Mamin brat tutej przyjźdżau [...] po familji Karczewski Wsł08Pab221 Familja ich Brunickie Wsł08Pab221 Moja familja dziewiczja, to już Grunkowski Wsł08Pab215; 2. 'rodzina' O, w tym boku był taki Kaczanowski, tyż familja, tyż szlachta Stj08Pab236

[*Mlp* familja Wsł08Pab215,221,232 fańil'ja Stj08Pab236 *Mslp* fańil'ji Wsł08Pab221]

7. BUDOWA ARTYKUŁU OPISUJĄCEGO LEKSEM

Na artykuł hasłowy składa się kilka poziomów informacyjnych.

7.1. Poziom 1

Hasło. W korpusach wykazów słownictwa (SGPol, SGPŚl i SGB) występują dwa rodzaje zapisów:

a) **hasła szczegółowo opracowane** z podaniem wariantów hasła podstawowego, charakterystyki gramatycznej, znaczeń i szeregu innych informacji na kolejnych poziomach oraz

b) **hasła odsyłaczowe**, czyli wszelkiego rodzaju warianty hasła głównego, które w związku z obowiązującym porządkiem alfabetycznym są rozrzucone w różnych miejscach litery lub nawet innych liter. Np. do hasła GDZIE odesłane są jego warianty DIE → GDZIE i DZIE → GDZIE, do hasła ROKITA ż odesłany jest wariant REKITA ż.

Polska gwara na Polesiu charakteryzuje się znacznymi różnicami wymowy w stosunku do języka ogólnopolskiego. Ponadto liczne w tej gwarze zapożyczenia wschodniosłowiańskie nie zostały przystosowane do zasad fonetyki i akcentuacji polskiej. Z tego powodu należało wprowadzić zrekonstruowane hasła pochodzenia rodzimego możliwie najbardziej zbliżone pod względem brzmienia do ogólnopolskich i w miarę możliwości w zapisie ortograficznym. Hasła te oznaczone są gwiazdką i zaopatrzone w określenie gramatyczne. Zostały zamieszczone w odpowiedniej kolejności alfabetycznej. Stanowią one, podobnie jak w SMPP, główny tytułowy wyraz artykułu hasłowego. Po nim, po ukośniku, podane są warianty gwarowe danego leksemu. Np.

POZIOMKA* ż / BUZIUMKA ż	TYTONŃ* <i>m</i> / CICION <i>m</i>
WRZEĆ* <i>ndk</i> / WREĆ <i>ndk</i>	UCIEC* <i>dk</i> / WCIEC <i>dk</i>

Podobnie przy zapożyczeniach z języków wschodniosłowiańskich, których brzmienie odbiega od pisowni, utworzyliśmy ich postać zbliżoną do oryginalnego zapisu w języku dawcy, np.:

ATIESTAT* *m* / ADIESTAT *m*

CHOZIAJSTWO* *n* / CHAZIAJSTWO *n*

NAOCZNIKI* *lm* / NAWOCZNIKI *lm*.

Do poziomu 1. zalicza się także opis znaczenia i adres bibliograficzny (zob. wyżej 6.9.).

7.2. Poziom 2

Znaczenia, konteksty ilustracyjne, frazeologia i stałe związki wyrazowe. Składają się na nie przykłady kontekstowe z adresami bibliograficznymi, odsyłacze do haseł synonimicznych oraz frazeologia i stałe związki wyrazowe. Wskutek tego, że materiały stanowiące podstawę do opracowania Słownika SGPol zawierały głównie leksemy bez kontekstów i bardzo niewielką liczbę tekstów narracyjnych, większość haseł w tej części zbioru słownictwa jest pozbawiona egzemplifikacji. Udało się natomiast wyodrębnić synonimy oraz zwroty frazeologiczne.

7.3. Poziom 3

Dokumentacja leksemu hasłowego. W tym dziale ujęte zostały wszystkie podane przez eksploratorów (autorów wykorzystanych materiałów gwarowych) formy gramatyczne i ich warianty fonetyczne w oryginalnym autorским zapisie. Spotkamy zatem wyrazy zapisane ortograficznie, półortograficznie (tak jak się słyszy) i wyrazy w transkrypcji fonetycznej, przy czym transkrypcji nie zawsze jednolitej. Przy każdym wyrazie lub grupie identycznych form gramatycznych różniących się fonetyką podano ich kwalifikator gramatyczny oraz autora zapisu i adres bibliograficzny. Np.:

BRWI / BROWY *lm* 'brwi' Zms65Wer148 i in.

[Mlp bryva Zms90Wer43,76 bry'va Zms64Wer127 bryv'ia Zms90Wer43 Mlm bryv'ia Zms90Wer43 br'vi/brovys Zms65Wer148]

MANIAK *m* 'wieża triangulacyjna' Zaleźli na maniaka Zms90Wer58 Przyszli my do maniaaka Zms73Wer207

[Mlp mań'ak Zms90Wer43 Dlp man'aka Zms73Wer207 Mslp mań'aku Zms90Wer43]

ZATCHNAĆ *dk* 'zatkać, zasłonić otwór' Zatchnij wuszy Zms90Wer62

[przy2lp zatxńeś Zms64Wer124 rozk1p zatxńij Zms90Wer62,76 za'txńij Zms64Wer128]

BYĆ *ndk* 'być' Ale gramotne, wyuczyl się i gramotne chłopcy su Wsł08Pab222 Bende
 przyjmowałem Rzn II27Dom212
 [ter3lm su Wsł08Pab222 przy1lp bende Rzn II27Dom212]

7.4. Poziom 4

Oдно́сники до SMPP oraz do języków i gwar otoczenia

W ostatnim wierszu artykułu hasłowego podane zostały odnośniki do *Słownika mówionej polszczyzny północnokresowej* i do języków otoczenia, w jakim funkcjonują/funkcjonowały gwary polskie na Polesiu i na Białorusi Wschodniej – a więc do odpowiednich leksemów języka białoruskiego, ukraińskiego, rosyjskiego oraz do gwar białoruskich i ukraińskich na Polesiu, z których mogły pochodzić zapożyczenia do polskiej gwary lub mogły mieć wpływ na postać polskich leksemów gwarowych. Np.:

DWOJRUDNY / DWÓJRODNY 'o pokrewieństwie drugiego stopnia' Zms90Wer93

♦ Dwojrudna siostra → SIOSTRA ż ♦ Dwojrodny brat → BRAT *m* [mMlp dvójrudny/dvojrodny/dvójrodny žMlp dvójrodna/dvójrudna Zms90Wer93]

ppk dwojurodny/dwajurodny; *błrs* дваюрадны; *ukr* двурідний/двоюрідний; *ukr gw* двірі́дний; *ros* двоюродный

MELNIK *m* 'młynarz' Zms90Wer93

[Mlp melník Zms90Wer93]

ppk mielnik *m* || młynar *m*; *błrs* мельник *m*; *ukr* мельник *m*; *ros* мельник *m*

SKIDAĆ• *ndk* 'zrzucić' Gnoj sam skida traktor Zms90Wer58

[ter3lp skida Zms90Wer58]

błrs ски́даць *ndk*; *poles* скі́даць/скі́дваць *ndk*; *ukr* ски́дати *ndk*; *ros* ски́дать *ndk*

ŻURAWEL• *m* 1. 'żuraw' Zms90Wer59; 2. 'studnia z żurawiem' Bjz36Fri7 →

KOŁODIAZ *m*; 3. 'drag przy studni do wyciągania wiadra z wodą?' Zms90Wer59

[Mlp żu'rawel Bjz36Fri7 Msłp o żuravl'u Zms90Wer59 (żuraw Mzw39Tar90)]

ppk żuraw *m*; *błrs* журавель *m*; *poles* журав'ёл'/журавель *m*; *ukr* 2 журавель *m*; *ros* журавль *m*

TIURMA• / CIURMA• ż 'więzienie' Do tiurmy pozabirali Stj08Pab228 Chtórych do ciurmy pozabirali Stj08Pab228

[Dlp t'urmy/c'urmy Stj08Pab228]

ppk turma/tiurma ż; *błrs* турма́ ż; *błrs gw* цю́рма́ ż; *ros* тюрма́ ż

8. SŁOWNICTWO

Na ósmy rozdział opracowania składają się trzy zestawy leksyki charakterystycznej dla poszczególnych regionów Białorusi, w których na przełomie XIX i XX wieku osiedliła się polska ludność chłopska. Najliczniejsze osadnictwo miało miejsce na Polesiu, stąd też pochodzą najbogatsze materiały leksykalne. Już w okresie międzywojennym polskie gwary na tym obszarze badali językoznawcy polscy – Józef Tarnacki i Henryk Friedrich. Następnie w latach sześćdziesiątych, w czasie gdy Polesie znalazło się w granicach Białorusi Radzieckiej – uczony, polonista białoruski, Wiaczesław Werenicz. On też kontynuował zapisy mowy polskich repatriantów z Polesia osiedlonych po 1945 roku na Dolnym Śląsku

Część pierwszą rozdziału *Słownictwo* stanowi leksyka wyekscerpowana z prac wymienionych autorów [zob. *Kanon tekstów*]. Liczy ponad 1960 (1961) artykułów hasłowych, 315 wariantów leksemów hasłowych, 260 frazeologizmów i stałych związków wyrazowych.

W części drugiej znalazły się leksemy pochodzące z dwu krótkich tekstów zapisanych i opublikowanych w roku 1973 przez W. Werenicza. Stanowią one zapis mowy z dwu wsi osiedleńców chłopskich pochodzących ze Śląska. Część ta liczy 108 haseł. W tym zestawie znalazły się tylko dwa stałe związki wyrazowe.

Część trzecia zawiera słownictwo charakteryzujące mowę dwu polskich wsi na Białorusi Wschodniej – Stajska i Wesołowa w powiecie lepelskim województwa witebskiego oraz zapisy fragmentów folkloru polskiego z powiatu osipowickiego województwa mohylewskiego poczynione przez Cz. Dombroskiego w 1927 roku. Wszystkie ekscerpowane do trzeciego zestawu słownictwa teksty z obu wsi zostały nagrane w latach 2005–2006 przez pracowników naukowych Instytutu Sławistyki PAN – Małgorzatę Ostrówkę i Mirosława Jankowiaka. Liczy 517 artykułów hasłowych, 105 wariantów haseł oraz 50 frazeologizmów i stałych związków wyrazowych. Łącznie na wymienione trzy zestawy słownictwa składa się 2576 leksemów, 721 wariantów oraz 309 związków frazeologicznych i utartych zwrotów.

Więcej na temat źródeł przedstawionego w niniejszym opracowaniu słownictwa zob. Rozdział 3. *Charakterystyka źródeł...*

8.1. Słownictwo cz. I: Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu (gwary mazurskie – SGPol)

A

ABY *sp* ‘aby, by’ Zms90Wer43

[ab'y Zms90Wer43]

błrs абы; *poles* абы; *ukr* аби

ABYCO *part + zaim* ‘byle co, cokolwiek’ Zms90Wer67

[ab'yco Zms90Wer67]

ppk абы co/aby co; *błrs* абы-што; *poles* абы-шо; *ukr* аби-що

ABYKTO / ABYCHTO *part + zaim* ‘byle kto, ktokolwiek’ Można brać abyko
Zms90Wer68

[ab'yχto Zms90Wer67 abyk'ogo Zms90Wer68]

błrs абы-хто; *poles* абы-хто; *ukr* аби-хто

ACIU *wykrz* ‘okrzyk odpędzania świń’ Zms90Wer119 → AJS *wykrz*, UJSIA *wykrz*

[a'cu Zms90Wer119]

ukr ацю!

ADIESTAT *m* ‘świadcstwo, atestat’ Zms90Wer43

[Mlp ad'estat Zms90Wer43]

ppk atestat/aciestat *m*; *błrs* атэстат *m*; *ros* аттестат *m*

ADWENT *m* ‘w kościele katolickim – okres postu przed Bożym Narodzeniem’
Zms90Wer119 → POST *m*

[Mlp advent Zms90Wer119]

ADWISIA *ż* ‘imię żeńskie, *zdr* od Jadwiga’ Wiadro Adwisi Zms90Wer62

[Mlp Ad'vi'sa Zms90Wer53 Dlp Ad'vi'si Zms90Wer62]

ADWISINY• / ADWISINY• *przym* *dzierż* ‘należący do Adwisi’ Adwisine doczki
Zms90Wer43 Adwisine wiadro Zms90Wer62

[Mlp ad'vi'sine/ad'v' i'sine Zms90Wer43 Mlm ad'vi'sine Zms90Wer62]

ADWOKAT *m* ‘adwokat, obrońca sądowy’ Zms90Wer126 → OBRONCA *m*,
ZASZCZYTNIK *m*

[Mlp advok'at Zms90Wer126]

ppk adwokat *m*; *ukr* адвокат *m*; *ros* адвокат *m*

AEROPLAN* *m* → JEROPLAN *m*

AGREST* *m* → JAGREST *m*

AHRECH *m* *rol* ‘niezaorany przez nieu wagę kawałek pola’ Bjz36Fri8

[Mlp a'pɾɛχ Bjz36Fri8]

błrs gw. аррэх; *poles* аррэх/orpэх *m*; *ros* орпex *m*

- AJŚ *wykrz* 'okrzyk odpędzania świń' Zms90Wer119 → ACIU *wykrz*, UJSIA *wykrz*
[ajś Zms90Wer119]
- A KIĆ *wykrz* 'okrzyk odpędzania kota' Zms90Wer119 → A PSIK *wykrz*
[a kić Zms90Wer119]
- AKUŁA *ż* *zool.* 'rekin' Zms90Wer91
[Mlp akuła Zms90Wer91]
błrs акула *ż*; *ros* акула *ż*
- A KYCZ *wykrz* 'okrzyk odpędzania owiec' Zms90Wer91 → A SZUJA *wykrz*
[a kyc *ż* Zms90Wer91]
- A KYSZ *wykrz* 'okrzyk odpędzania kur' Zms90Wer91
[a kysz Zms90Wer91]
- ALBO / ALBQ *sp* 'albo, lub' Zms90Wer43 → ABO *sp*
[albo/alb'o Zms90Wer43]
ppk albo
- ALOSZA *m* 'imię męskie, *zdr* od Aleksander' Zms90Wer55
[Mlp Aloša Zms90Wer55]
ros Алёша *m*
- APOLINARY *m* 'imię męskie' Zms90Wer63
[Mlp Apolinary Zms90Wer63]
- A POSZED (WON) *wykrz* 'okrzyk odpędzania psa' Zms90Wer115 i in. → A SIUDYT *wykrz*
[a pušet (von) Zms90Wer115,125]
ros *pot.* пошёл вон
- A PSİK *wykrz* 'okrzyk odpędzania kota' Zms90Wer119 → A KIĆ *wykrz*
[a ps'ik Zms90Wer119]
- ARBUS* *m* → HARBUS *m*
- ARENDA *ż* 'dzierżawa, dzierżawienie' Zms90Wer119 → DZIERŻAWA *ż*
[Mlp arenda Zms90Wer119]
ppk arenda/orenda *ż*; *błrs* арєнда *ż*; *ukr* аренда/орєнда *ż*; *ros* аренда *ż*
- ARENDATOR *m* 'dzierżawca ziemi lub sadu' Zms90Wer93
[Mlp arendator/arəndator Zms90Wer93]
ppk arendator *m*; *błrs* арєндатар *m*; *ros* арендатор *m*
- ARESzt• / HARESzt• *m* 'areszt' Zms90Wer50 i in.
[Dlp ɣareštu Zms90Wer50 areštu/ arešta Zms90Wer58 Ms/p v areście Zms90Wer59]
ukr арєшт/гарєшт *m*
- ARMIA• 'wojsko' Zms90Wer64 ♦ Krasna Armia 'Armia Czerwona – nazwa wojska radzieckiego przed 1945 rokiem' Do Krasnej Armii Zms90Wer64
[Dlp arnii Zms90Wer64]
ppk armija *ż*; *błrs* армія *ż*; *ukr* армія *ż*; *ros* армия (Красная армия) *ż*
- ASFALT *m* 'szeroka asfaltowana droga' Zms90Wer90
[Mlp asfalt Zms90Wer90]
błrs асфальт *m*; *ukr* асфальт *m*; *ros* асфальт *m*
- A SIUDYT *wykrz* 'okrzyk odpędzania psa' Zms90Wer126 → A POSZED (WON) *wykrz*
[a šudyt Zms90Wer126]

A SZŲTA wykrz 'okrzyk odpędzania owiec' Zms90Wer91 → A KYCZ wykrz
[a šʲuta Zms90Wer91]

ATIEŠTAT* *m* → ADIEŠTAT *m*

ATRAMENT *m* 'atrament' Zms90Wer119 → CZERNIŁO *n*
[Mlp atrament Zms90Wer119]
ppk atrament/otrament *m*

AWTOBUS *m* 'autobus' Zms90Wer90
[Mlp аѳтобус Zms90Wer90]
ppk awtobus *m* || arbon *m*; *ukr* автобус *m*; *ros* автобус *m*

B

BABA ż 'żona' Zms90Wer119 → MOJA ż, ŻONKA ż ♦ Człowiek z babo 'małżeństwo'
Zms90Wer126
[Mlp baba Zms90Wer119 Nlp babo Zms90Wer126]
ppk baba ż 3; *ukr* баба ż; *ros* баба ż

BABKA ż 1. *rol.* 'rzemień łączący bijak z dzierzakiem cepa' Zms90Wer91; 2. *bot.* 'grzyb koźlak' Zms90Wer91
[Mlp bapka Zms90Wer91]
poles 1 бабка ż; *ukr* 2 бабка ż; *ros* 2 бабка ż

BABNIK *m dezapr.* 'babiarcz' Zms65Wer148
[Mlp babnik Zms65Wer148]
ppk babnik/babiarz *m* || bladun *m*; *ros* *pot.* бабник *m*

BACIUSZKO *m* 'ksiądz prawosławny, batiuszka' Zms90Wer57
[Mlp bačuško Zms90Wer57]
poles батюшка *m*; *ukr* батюшка *m*; *ukr gw.* батюшко *m*; *ros* батюшка *m*

BAĆKI *lm* 'rodzice' Zms90Wer60 i in. → OJCY *lm*, RODZICY *lm*
[Mlm baćki Zms90Wer60, 116, 118 Dlm baćku Clm baćkam Blm baćku Nlm baćkami
Mslm baćkaŭ Zms90Wer 60]
ppk baćki *lm*; *ukr* *pot.* батькі *lm*

BACKO *m* 'ojciec' O dziwczynie baćko, mama płacze Zms73Wer204 A dziwczyna w baćka, w matki w komory Zms73Wer204 Nasz baćko Zms90Wer54 A nasz baćko na głosu-
wanie nie poszed Zms73Wer207 → PAPA *m*, TATO *m*
♦ Baćko krzczony 'chrzestny ojciec' Zms90Wer119 → OJCIEC *m*
[Mlp baćko Zms90Wer54, 57, 119 b'aćko Zms73Wer204 Dlp baćka Clp baćku Blp
baćka Zms90Wer57 v b'aćka Zms73Wer204 Nlp baćkem Mslp o baćku Zms90Wer54]
ppk baćka *m*, baćko *m*; *ukr* батько *m*; *ros* *lud.* бацька *m*

BADYLE *lm rol.* 'nać kartofli' Zms90Wer91 → HYZAŃNIE *n*
[Mlm badyle Zms90Wer91]
ppk badyl/badyl *m*; *ukr* бадилля/баділля *lm*

BAGNIUKI• *lm bot.* 'grzyby rosnące w podmokłych miejscach' Zbiramo bagniki
Zms90Wer62
[Blm baǵniki Zms90Wer62]
błrs gw. багнюкі *lm*; *ukr* багну́ка ż

BAJAĆ• *ndk* 'mówić, opowiadać zwykle niewiarygodne rzeczy' Ni baj! Zms90Wer44

[*roz*k lp b'aj Zms90Wer44]

ukr баяти *ndk*; *ros* lud. баять *ndk*

BAJANIŚT *m* 'akordeonista' Zms90Wer43

[*Mlp* bajań'ist Zms90Wer43]

błrs баяніст *m*; *ros* баянист *m*

BAJSTRUK / BAJSTRUK *m* 1. *pogard.* 'bękart, nieślubne dziecko' Zms90Wer43 i in. Ta, co bajstruka zrobiła 'o dziewczynie, która ma nieślubne dziecko' Zms90Wer93; 2. *tech.* 'krótka belka w ścianie' Zms90Wer92,93

[*Mlp* bajstr'uk Zms90Wer43 bajstruk Zms90Wer92,93 *Blp* bajstruka Zms90Wer93]

ppk 1 bajstruk/bajstruk *m*; *błrs* байструк *m*; *poles* 2 байструк *m*;

ukr 1, 2 байстрюк *m*

BAHQOR *m* 'bosak, drąg z hakiem' Zms90Wer92]

[*Mlp* bah'or Zms90Wer92]

błrs gw. багoр *m*; *ros* багoр *m*

BAKIER• *m* Zms90Wer92 ♦ Na bakier 'o sposobie wiązania chustki na głowie – ukośnie nad czołem' Zms90Wer92

[*Blp* na ba'ker Zms90Wer92]

BALEJA ż 'balia, duże naczynie do prania' Zms65Wer147 → ŻŁUKTO *n*

[*Mlp* baleja Zms65Wer147]

ppk baleja ż

BALSAMINKA ż *bot.* 'kwiat doniczkowy, niecierpek balsamina' Zms90Wer87

[*Mlp* balsaminka Zms90Wer87]

błrs gw. бальсавінка ż

BAŁAHAN *m* 'prymitywna szopa z desek, gałęzi' Potym przyszli du bałahana. Wun stojaą na puliancy Zms73Wer207

[*Mlp* bałayan Bjj36Fri5 *Dlp* bałah'ana Zms73Wer207]

ppk bałagan *m*; *błrs* балагап *m*; *poles* балагап *m*; *ros* przest. балагап *m*

BANIECZKI *lm bot.* 1. 'przyłuszczka' Zms90Wer90; 2. 'dzwonki niebiesko-różowe, campanulla' Zms90Wer91

[*Mlm* bańečki Zms90Wer90,91]

BANT¹ *m* 'kokarda' Zms90Wer125 → KOKARDA ż

[*Mlp* bant Zms90Wer125]

ppk bant *m*; *błrs* бант *m*; *ros* бант *m*

BANT² *m tech.* 'poprzeczka między krokwiami' Bjj36Fri6 → PAS *m*

[*Mlp* bant Bjj36Fri6]

ppk bant *m*; *ukr* банта ż

BARABAN / BARABAN *m* 1. 'instrument muzyczny – bęben' Zms90Wer93; 2. *rol.* 'element sieczkarni, do którego przymocowane są rzezaki (noże)' Zms90Wer91 → KOŁO¹ *n*

[*Mlp* barab'an Zms90Wer91 barab'an/ bar'aban Zms90Wer93]

ppk baraban/baraban *m* || bonbon *m* 1; *ukr* барабап *m*; *błrs* барабап *m*;

ros барабап *m*

BARABANSZCZYK *m* 'bębnista' Zms90Wer93

[*Mlp* barabanšczyk Zms90Wer93]

ppk barabanszczyk *m*; *ukr* барабанщик *m*; *błrs* барабапшык *m*;

ros барабапщик *m*

BARAN *m* 1. *zool.* 'baran' Zms90Wer91; 2. *tech.* 'hebel, narzędzie stolarskie do gładzenia desek' Zms90Wer125 → HEBEL *m*

[Młp baran Zms90Wer91,125 (bar'an *m* Pls39Tar79)]

błrs gw. бара́н *m* 2

BARANINA *ż* 'mięso baranie' Zms90Wer119 → MIĘSO *n* (owiecze mienso)

[Młp baraniina Zms90Wer119]

poles бара́ніна *ż*; *ukr* баранина *ż*

BARANKA• *ż* 'obwarzanek' Zms73Wer207

[Błp bar'anku Zms73Wer207]

ros бара́нка *ż*

BAREK *m* 'orczyk w wozie' Zms90Wer104

[Młp barek Zms90Wer104 Młm barki Bjz36Fri8]

ukr баро́к *m*

BARSZCZ *m* 'kapuśniak' Zms90Wer92 → KVAS *m*

[Młp baršč Zms90Wer92]

ukr боршч *m*; *poles* боршч *m*

BARYŁKO *n* 'beczka na kapustę' Zms90Wer92

[Młp baryłko Zms90Wer92]

ukr барилко *n*

BARYSZ *m* 'litkup' Zms90Wer119 ♦ Barysz za oczepiny/okładziny 'poczęstunek z okazji rozpoczęcia budowy domu' Zms90Wer119

[Młp bar'ysz Zms90Wer119]

ppk borysz *m*; *błrs* барыш *m*; *ukr* барыш *m*; *ros pot.* барыш *m*

BAWET• *m* '?' (Werenicz nie podaje znaczenia); być może chodzi o grubą flanelę lub górną część szkolnego fartuszka, ewentualnie o górną część spodni na szelkach typu *rybaczki*' Zms90Wer57

[Dłp baveta Zms90Wer57]

BAZAR *m* 1. 'targowisko, rynek, miejsce stałego codziennego handlu na wolnym powietrzu' Zms90Wer119 → RYNEK *m*; 2. 'targ, handel na wolnym powietrzu w określone dni tygodnia lub miesiąca, jarmark' Zma90Wer119 → JARMAREK *m* ♦ Bydlaczy bazar 'targ bydła' Zms90Wer93

[Młp baz'ar Zms90Wer93,119]

błrs базар; *ukr* базарь/базар *m*; *ros* базар *m*

BAK• *m zool.* 'bąk' [...] bonki, muchi zagryzają Zms90Wer91

[Młm bonki Zms90Wer91]

BE *wykrz* 'okrzyk nakazujący koniowi, żeby szedł w prawo; także zawołanie na woły, żeby szły w prawo' Zms90Wer91

[be Zms90Wer91]

BECZÓŁKA *ż* 'nieduża beczka' Zms90Wer119 → BODNIA *ż*

[Młp bęčułka Zms90Wer119]

BED(Ł)KI *lm bot.* 'wszystkie niejadalne grzyby' Zms90Wer90

[Młm betki Zms90Wer90 (Młp bedłka *ż* Mzw39Tar86)]

BEL *ż* 'bela, belka ? Werenicz nie podaje znaczenia' Zms90Wer55

[Młp bel Zms90Wer55]

ppk bel *m*; *poles* баль *m*

BELGIJEC *m* 'Belg, człowiek narodowości belgijskiej' Zms90Wer47

[Mlp bɛl'gi:jec Zms90Wer47]

ros бельгiец *m*

BERDO *n* 'grzebień podobny do drabki, służący do przebijania wątku w czasie tkania' Zms90Wer92

[Mlp berdo Zms90Wer92 (berdo Pls39Tar79)]

ppk berdo *n*/berda *ż*; ros бѣрдо *n*

BEZ / BYZ *przyim z B* 1. 'przez' Bez łożo [iść] Zms90Wer47 Byz meszek Zms90Wer47;

2. *z określeniem odstępu czasu* 'za' Byz trzy tygodnie Zms90Wer62

[bêz/byz Zms90Wer47 byz Zms90Wer62]

BIAŁY *rol* 'maść konia o barwie siwej z mlekiem i białej grzywie' Zms90Wer91

♦ Biała kapusta → KAPUSTA *ż*

[mMlp bjały Zms90Wer91 żMlp bjała Zms90Wer119]

BIĆ• *ndk* 1. 'bić, zadawać razy' Zms90Wer62; 2. 'zabijać strzałem, strzelać – na polowaniu' Latem bije ciciruki, a w zimie wilki Zms90Wer62

[ter3lp bije Zms90Wer62]

ppk bić *ndk* 1,2,3,4

BIĆ SIĘ• *ndk* 'tu: o uderzaniu pisanką o pisanek – gra w okresie wielkanocnym'

Zms90Wer90 ♦ Bić się jajkami 'grać w grę polegającą na stukaniu się pisankami'

Bijo się jajkami abq kaczajo Zms90Wer90 → GRAĆ *ndk*, KACZAĆ *ndk*

[ter3lm bijo śe Zms90Wer90]

ppk bić się *ndk*

BIDA *ż* 'bieda' Zms90Wer48

[Mlp bida Zms90Wer48]

ppk bieda/biada *ż*; ukr бiда *ż*

BIDNIAK *m* 'człowiek biedny, biedak; też wieśniak nie mający ziemi lub mający mało ziemi' Zms90Wer119 → BIDNY *m*

[Mlp biđniak Zms90Wer119]

ppk biedniak *m*; ukr бiдняк *m*; ros przest. бедняк *m*

BIDNY *m* 'człowiek biedny, biedak' Zms90Wer119 → BIDNIAK *m*

[mMlp biđny Zms90Wer119]

ukr бiдний

BIEDA* *ż* → BIDA *ż*

BIEDNIAK* *m* → BIDNIAK *m*

BIEDNY* → BIDNY *m*

BIEHQM *przysł* 'biegiem' Zms90Wer43

[bɛh'om Zms90Wer43]

błrs бяqм; ukr бiqм; ros берqм

BIEL¹ *ż* 'przędza fabryczna używana na osnowę w tkactwie' Zms90Wer92

[Mlp bɛl Zms90Wer92]

błrs gw. бель *ż*

BIEL² *ż* 'warstwa tkanki na pniu, otaczająca rdzeń' Bjz36Fri8 → MIAZGA *ż*, OBOŁQNA *ż*

[Mlp bɛl Bjz36Fri8]

błrs бель *ż*; ukr биль *ż*

BIELAK *m bot.* 'grzyb kania' Zms90Wer91

[Mlp belak Zms90Wer91]

błrs gw. беляк *m*; *ukr* біляк *m*

BIJAK *m rol.* 'bijak cepa' Bjz36Fri7

[Mlp bijak Bjz36Fri7]

ppk || buławka ż, cepisko *n*; *poles* бійак *m*

BILJO *n* 'bielizna' Zms90Wer43

[Mlp biljo Zms90Wer43]

ukr gwar. більйо; *ros* бельё *n*

BIŁCZYN *przym* *dzierż* 'wiewiórki, należący do wiewiórki' Biłczyn ślad Zms90Wer62

[Mlp m biłczyn Zms90Wer62,64 mDlp biłčynego mClp biłčynemu mBlp biłčyn/biłčynego mNlp biłčynym mMslp biłčynym Zms90Wer64]

ukr білчин

BIŁKA• *ż zool.* 'wiewiórka' Stali tych biłkuų łapać Zms90Wer62

[BIm biłku Zms90Wer62]

ppk || wawiórka ż; *ukr* білка ż; *ros.* белка ż

BIRKA *ż* 'przywieszka, przyczepiana do towaru: kartonik lub deseczka z numerem lub danymi, służącymi do identyfikacji danego przedmiotu' Zms90Wer48

[Mlp birka Zms90Wer48]

ppk birka/byrka ż; *błrs* бірка ż; *ukr* бирка/бирька ż; *ros* бирка ż

BLINY *lm* 'bliny, rodzaj naleśników' Zms90Wer92 i in.

[MIm bliny Bjz36Fri6 bliny Zms90Wer92]

ppk blinek *m*; *błrs* блины *lm*; *ros* блины *lm*

BLISKO• *przysł* 'blisko' Zms90Wer44

bliżej/bliżej || **bliży** 'stw od blisko – bliżej' Zms90Wer44

[stw bliż'ej/bliży/bliżej Zms90Wer44]

ppk blisko 1

BLIZNA *ż* 'skaza w tkanym płótnie' Zms90Wer92

[Mlp blizna Zms90Wer92]

błrs gw. блізна ż

BLIŻNIUKI *lm rol.* 'podwójne kłosy' Zms90Wer91

[MIm bliżnuki Zms90Wer91]

ppk || spogysz/spogysz (sic!) *m*; *poles* бліз'н'укі/блізн'укі *lm*; *błrs gw.* блізнякі *lm*; *ros* близнецы *lm*

BLOKOT *m bot.* 'lulek' Zms90Wer91

[Mlp blokot Zms90Wer91]

ppk blochot *m*; *błrs* блёхат *m*; *ukr* блекот *m*

BŁOCHA *ż* 'pchła' Zms90Wer91

[Mlp błoχα Zms90Wer91]

ukr блоха ż; *błrs* блыха ż; *ros* блоха ż

BŁOTO•/ BUŁOTO• *n* 'bagno' Przyszli do błota. Przez bułoto przechodziła droga Zms73Wer207

[Dlp błota Blp bułota Zms73Wer207]

ppk błoto *n*/błota ż 2; *błrs* балота *n*; *ukr* болото *n*; *ros* болото *n*

BODNIA ż 'nieduża beczka z przykrywką' Zms90Wer119 → BECZÓŁKA ż

[Mlp bodńa Zms90Wer119]

błrs бодня ż; ukr бодня ż

BODZIAKI* *lm* → BUDZIACHI *lm*

BOGACZ *m* 'człowiek bogaty' Zms90Wer119 → BOHATYR *m*, KUŁĄK² *m*

[Mlp bogać Zms90Wer119]

ppk bogaty *m*, bohater/bogaty *m*

BOGATY* 'bogaty, majątny' Zms73Wer203

bogaciejszy 'stw od bogaty – bogatszy' Wny byli troszki bogaciejsze jak my Zms73Wer203

[stw Mlm bogaćijše Zms73Wer203]

ppk bogaty; ukr stw богаті́йший

BOHATYR *m* 'człowiek bogaty, majątny' Zms90Wer119 → BOGACZ *m*, KUŁĄK² *m*

[Mlp bôhatyr Zms90Wer119]

ppk bogaty *m*, bohater/bogaty *m*; błrs багатыр *m*

BOJAĆ SIĘ* *ndk* 'bać się' Brata nie bojałaś Grs86Wer114

[prze3lp ż bojałaś Grs86Wer114]

ppk bojać się, bać *ndk* || lękać się *ndk*; błrs баяцца *ndk*; ukr боя́тися *ndk*;

ros боя́ться *ndk*

BOJKA / BÓJKA ż 'naczynie do wyrobu masła' Zms90Wer92

[Mlp bojka/bujka Zms90Wer92 (b'ójka ż Pls39Tar43)]

ppk bojka ż || masłobojka ż, kieżenka ż; błrs бойка ż; ros маслобойка ż

BOLKO *m* 'imię męskie, zdr od Bolesław' Zms90Wer76

[Mlp Bolko Zms90Wer76]

BOŁKUN *m rol.* 'uprząż na woły do wozu' Zms90Wer92

[Mlp bołkun Zms90Wer92]

BOŁTUN *m* → BQWTUN *m*

BONDAR *m* 'bednarz' Zms90Wer93

[Mlp bondar Zms90Wer93]

ppk bondar *m*; ukr бондарь *m*; błrs бондар *m*; ros бондарь/bондарь *m*

BONDUR / BQWDUR *m* 'oblepiona gliną słomiana podstawka na łuczyno do oświetlania izby' Zms90Wer40

[Mlp bondur Zms90Wer40 b'owdur Zms90Wer18]

ukr бовдур *m*; poles бовдур/бондор *m*

BORT* *m* 'podłużny płytki dół na kartofle' Zms90Wer92 i in.

[Mlm bort'y Zms90Wer92,108]

błrs gw. бурт *m*; ros бурт *m*

BORTNIK *m* 'pszczelarz' Zms90Wer119 → PSZCZOŁOWODNIK *m*

[Mlp bortnik Zms90Wer119]

błrs gw. бортник/бартник *m*; ukr бортник *m*; ros бортник *m*

BQWDUR *m* → BONDUR *m*

BOWTUN / BOŁTUN *m* 'zepsute jajko' Zms90Wer42 i in.

[Mlp bołtun Zms90Wer91 bołt'un Zms90Wer43 bovt'un Zms90Wer42]

ppk bełtun/bołtun *m*; błrs баўтун *m*; ukr бовтун *m*; ros болтун *m*

BOŻY• 'przym od Bóg, boży' Zms90Wer125 ♦ Boża krówka → KRÓWKA ż
[żMlp boża Zms90Wer125]
ppk boży

BÓJKA ż → BOJKA ż

BRAKONIER *m* 'kłusownik' Zms90Wer93
[Mlp brakón'ier Zms90Wer93]
błrs браканьєр *m*; *ukr* браконьєр *m*; *ros* браконьєр *m*

BRAMKA ż 'furtka, małe drzwi w płocie' Zms90Wer92
[Mlp bramka Zms90Wer92]
poles брámка ż

BRAT *m* 'brat' Zms90Wer93 i in. ♦ Brat z siostrą 'rodzeństwo' Zms90Wer93
♦ Brata syn 'bratanek' Zms90Wer119 → NIEBQŻ *m*
♦ Dwojrodny/dwujrodny brat 'brat cioteczny, stryjeczny' Zms90Wer93
[Mlp brat Zms90Wer93 Dlp brata Zms90Wer119]
ppk brat *m*

BRATISZEK *m* 'zdr od brat, braciszek' Moj bratyszek Grs86Wer114
[M,Wlp bratišek Grs86Wer114]
ppk braciszek/bratyszek *m*

BRATOWA ż 'żona brata, bratowa' Zms90Wer63
[Mlp bratova Zms90Wer63]
ppk bratowyczka ż *zdr*

BRATOWY• *przym* *dzierż* 'brata, należący do brata' Bratowa działka Zms90Wer63
[żMlp bratova Zms90Wer63]
ppk bratni

BRECHAĆ• *ndk* 'szczekać – o psie' Psy dąże nie breszo i pójedzy nie ido Zms73Wer206
[ter3lp breše Zms90Wer91 ter3lm br'ešo Zms73Wer206]
ppk brechać *ndk* 2 || hawkać *ndk*, szczekać *ndk*; *błrs* брахаць *ndk*; *ukr* брехати *ndk*;
ros lud. брехать *ndk*

BRECHTAĆ• *ndk* 'kłamać' Zms65Wer147
[ter3lp breše Zms65Wer147]
błrs брахаць *ndk*; *ukr* брехати *ndk*; *ros lud.* брехать *ndk*

BRECHTUN *m* *dezapr.* 'kłamca, łgarz' Zms65Wer147
[Mlp br'extun Zms65Wer147]
błrs брэхун/брахун *m*; *ukr* брехун *m*; *ros pot.* брехун *m*

BRONOWAĆ *ndk rol.* 'bronować' Zms90Wer125
[bzk brónovać Zms90Wer125 (bronować Mzw39Tar87)]

BRONOWANIE *n rol.* 'bronowanie' Zms90Wer125 ♦ Bronowanie wzdłuż 'bronowanie pola według dłuższego boku' Zms90Wer125 → NADOWŻYĆ *dk* ♦ Bronowanie nawskos 'bronowanie na ukos' Zms90Wer91
[Mlp brónôvańe Zms90Wer91,125]
ppk bronowanie *n*

BROZA ż → BRZOZA ż

BRUS¹ *m rol.* 'osełka do ostrzenia kosy' Zms90Wer91 i in. → MARMULEK *m*, MENTASZKA ż, OSIOŁQK *m*
[Mlp brus Bjz36Fri7 Zms90Wer91 (brus *m* Pls39Tar79)]
ppk brusek *m*, brusqk *m*; *poles* брыс *m*; *ukr* брыс *m*

BRUS² *m tech.* 'długa obrobiona belka w ścianie' Zms90Wer92 i in.

[Mlp brus Bjz36Fri6 Zms90Wer92]

ppk || bel *m*, belka *ż*; *błrs* брыс *m*; *poles* брыс *m*; *ukr* брыс *m*; *ros* брыс *m*

BRUZDA / BRUZNA / BRUŹNIA *ż* 1. 'zagłębienie między skibami ziemi odłożonymi lemieszem' Zms65Wer148; 2. 'skiba ziemi odłożona lemieszem tworząca usypany wałek' Bjz36Fri8 → SKIBA *ż*

[Mlp bruzda/bruźna Zms65Wer148 bruzna/boroźna Bjz36Fri8]

ppk bruzna *ż*, brzożna *ż* || rozorek *m*, waga *ż*; *błrs* баразна *ż*; *ukr* борозна *ż*;

ros борозда *ż*

BRUZNA *ż* → BRUZDA *ż*

BRUŹNIA *ż* → BRUZDA *ż*

BRWI / BROWY *lm* 'brwi' Zms65Wer148 i in.

[Mlp bryva Zms90Wer43 bryv'a Zms90Wer76 bry'va Zms64Wer127 bryv'ia Zms90Wer43 Mlm bryv'i Zms90Wer43 brvi/brovy Zms65Wer148]

ppk brwia/brew *ż*; *błrs* бровы *lm*; *ukr* брови *lm*; *ros* брови *lm*

BRYCZKA *ż* 1. 'pojazd do wyjazdu' Zms90Wer92 → POŁUKUSZKI *lm* 1;

2. Siedzenie w wozie, w saniach wyjazdowych' Zms90Wer92 → POŁUKUŠZKI *lm* 2

[Mlp bryčka Zms90Wer92]

BRYHADA* *ż* 'zespół do wykonywania jakichś zadań' Zms90Wer43 i in.

♦ Strojicielna bryhada 'ekipa/brygada budowlana, zespół robotników budowlanych'

[Poszedł] w swoje strojicelne bryhade Zms90Wer45 [Pracuje] w strojicelnij bryhadzie Zms90Wer64

[Błp bryhade Zms90Wer45 bryh'ade Zms90Wer43 Mslp bryhaże Zms90Wer64]

błrs брыгада *ż*; *ukr* бригада *ż*; *ros* бригада *ż*

BRYHADZIR *m* 'brygadzysta, kierownik zespołu' Zms90Wer43

[Mlp bryhażir Zms90Wer43]

ppk brygadzir/bryhadzir *m*; *błrs* брыгадзір *m*; *ros* бригадир *m*

BRYWA / BRYWJA *ż* → BRWI *lm*

BRZEMIENNA *przym* 'ciążarna, w ciąży' Zms90Wer47

[żMlp bżemenna Zms90Wer47]

ros беременная

BRZOZA / BROZA *ż bot.* 'brzoza' Zms90Wer50 i in.

[Mlp bżoza/broza Zms90Wer50 Dlp brozy Zms90Wer53]

ppk brzozka *ż*

BRZUCH *m* 'brzuch zwierzęcia' Zms90Wer125 i in. → CZEREWO *n*, HRUDZIZNA *ż*

[Mlp bżux Zms90Wer125 Dlp bżuxa Bjz36Fri9]

ppk brzuch *m*

BUDAN *m* 1. 'prymitywna chata z lichego drewna' Zms90Wer42; 2. *lm* 'osada z drewnianych prymitywnych chat, bud' Zms90Wer42; 3. *lm* 'ruiny drewnianych osad leśnych, gruzów po piecach, dołów po studniach' Zms90Wer23

[Mlp budan Mlm budany Zms90Wer42 bud'any Zms90Wer23]

błrs будан *m*; *poles* будан *m*

BUDZIACHI *lm bot.* 1. 'oseć' Zms90Wer119 → KOLUCH *m*; 2. 'bodziszek'

Zma90Wer90; 3. 'szczec leśna, bodziaki' Zms90Wer91 → POŁQCH *m*

[Mlm bużaxi Zms90Wer61, 90, 91, 119]

błrs gw. бадзякі *lm*; *ukr* будяк *m* (*lm* будяки)

BUDZILNIK• *m* 'typ zegara, budzik' Zms90Wer43

[Dlp buʒ'iln'ika Zms90Wer43]

błrs будзільнік *m*; *ukr* будильник *m*; *ros* будильник *m*

BUDZIONNY• 'codzienny, na co dzień, nieodświętny' Zms90Wer119 → CODZIENNY

[nMlp buʒon'e Zms90Wer119]

ppk budni; *błrs* будзённы/будзёны; *ukr* буденний; *ros* будничный/будний

BUHAJ / BUHAJ *m zool.* 'buhaj, niekastrowany byk' Zms90Wer119 i in. → BYK *m*, STADNIK *m*

[Mlp buh'aj Zms90Wer119 buyaj Bjz36Fri5,6 (buh'aj *m* Pls39Tar79 buyaj Mzw39Tar87)]

ppk || byk *m*; *błrs* быгай; *ukr* быгай; *ros* lud. быгай

BUHAJJEK *m* 'podrośnięty roczny samiec krowy' Zms90Wer125 → BYCZEK *m*

[Mlp buhajek Zms90Wer125]

ppk || byczek *m*; *ukr* быгайок *m*

BUJACHI / BUJANY *lm bot.* 'pijanice, borówki bagienne' Zms90Wer91 i in.

[Mlm bujaʒi Zms90Wer61 bujaʒi/bujany Zms90Wer91]

błrs gw. буякі *lm*; *ukr* gw. буякі *lm*

BUJANY *lm* → BUJACHI *lm*

BUKSA ż 'żelazna pochwa wewnątrz piasty koła od wozu' Bjz36Fri8

[Mlp buksa Bjz36Fri8]

ppk buksa ż 1; *ukr* букша ż; *ros* букса ż

BUKWAR / BUKWAŔ *m* 'elementarz' Zms90Wer126 → LEMENTAR *m*

[Mlp b'ukvar/bukv'ar Zms90Wer126]

ppk bukwar *m* || lementarz *m*; *błrs* буквар *m*; *ukr* букварь; *ros* букварь *m*

BULBA• ż 'kartofle' Jichna matka kopie bulbe z Krysio Zms73Wer207 → KARTOFLA ż

[Blp b'ułbe Zms73Wer207 (Mlp b'ulba ż Pls39Tar79)]

ppk bulba ż 1; *błrs* бульба ż; *ukr* бульба ż

BULON *m* 'zupa kartoflana' Zms90Wer92

[Mlp bulon Zms90Wer92]

ppk bulon *m*; *błrs* gw. булён *m*; *poles* бўл'он *m*

BUŁOTO *n* → BŁOTO *n*

BURACZNISKO *n* 'pole po burakach' Zms65Wer147

[Mlp buračn'isko Zms65Wer147]

BURAK *m* 'burak' Zms65Wer147 i in. ♦ Burak czerwony 'burak ćwikłowy' Zms65Wer147

→ ĆWIKŁY *lm* ♦ Burak karmowy 'burak pastewny' Zms90Wer91 i in.

[Mlp burak Zms65Wer147 Zms90Wer91 (bur'ak *m* Pls39Tar79)]

ppk burak *m* || runkiel *m* (o buraku pastewnym); *ukr* буряк *m*

BURAW *m tech.* 'świder' Zms90Wer54 i in. → ŚWINDEREK *m*

[Mlp buraφ Zms90Wer54,119]

ros бурав *m*

BUŚKO *m zool.* 'bocian' Zms90Wer57 i in. ♦ Czarny buśko 'bocian czarny' Zms90Wer125 → HAJSTER *m*

[Mlp buśko Zms90Wer57,91,125 Mlm buški Zms90Wer91]

ppk bocian *m* || klekotyn *m*; *błrs* gw. бусько/бусько *m*; *ukr* бусько *m*

BUTY *lm* 'buty' Skinuć [zdjąć] buty Zms90Wer126 ♦ Rezinowe/gumowe buty 'buty gumowe, gumowce, gumiaki' Zms90Wer90
[*Mlm* buty Zms90Wer90 *Blm* buty Zms90Wer126 (buty Mzw39Tar87)]
ppk but¹ *m*

BUZIUMKA* ż 'poziomka' Zms90Wer 61
[*Dlm* bużumek/bużumku Zms90Wer 61]
ppk poziomka/poziumka ż

BY *part* 'niby, jakby' Rozmowa to taka by jinakowa była Zms73Wer203
[by Zms73Wer203]

BYCZEK *m* 'podrośnięty, roczny samiec krowy' Zms90Wer125 → BUHAJEK *m*
[*Mlp* byček Zms90Wer125]
ppk byczek *m*; *ukr* бичок *m*

BYDLACZY 'przym od bydło, bydłęcy' Zms90Wer93 ♦ Bydlaczy bazar → BAZAR *m*
[*mMlp* bydlaćy Zms90Wer93]
ppk bydlaczy; *ukr* бидлячий

BYK *m* 'byk, samiec krowy' Zms90Wer119 → BUHAJ *m*, STADNIK *m*
[*Mlp* byk Zms90Wer119 (byk Mzw39Tar87)]
ppk byk *m*

BYZ *przyim* → BEZ *przyim*

BZDROK *m zool.* 'giez' Zms90Wer91
[*Mlp* bzdrok Zms90Wer91]

C

CADZYŁEK *m* → CYDZYŁEK *m*

CEBULA* ż → CYBULA ż

CEGLANY* → CYGLANY

CEGLASTY* → CYGLASTY

CELINA* ż 'nigdy nieuprawiane ziemie na wschodnich słabo zaludnionych terenach ZSRR objęte akcją zagospodarowania' Niektóre chłopaki na celine pojechali Zms90Wer69
[*Blp* celin'e Zms90Wer69]
błrs цаліна ż; *ukr* цілина ż; *ros* целина ż

CEMENT* *m* → CYMENT *m*

CEMENTOWY 'cementowy, z cementu' Zms90Wer92 ♦ Cementowa czerepica → CZEREPICA ż
[ż *Mlp* cêmentova Zms90Wer92]

CENTRYFUGA* ż → CYNTRYFUGA ż

CEPKA ż 'łańcuszek do zawieszania medalika, wisiorka na szyi' Zms90Wer126 → ŁANCUŻEK *m*
[*Mlp* cepka Zms90Wer126]
ros lud. цепка ż

CEPOWISKO *n* 'dzierżak cepa' Bjz36Fri7
[*Mlp* cepo'w'isko Bjz36Fri7]
ppk cepowiska ż, cepilno *n*; *błrs gw.* цапавіска/цапавіско *n*; *poles* цэпілно *n*

CHAJ część składowa *trubu rozk.* 'niech, niechaj' Chaj wże grzyby te bierze Zms73Wer204
[xaj Zms73Wer204]
błrs хай; *ukr pot.* хай

CHAJBY w *połączeniu z trybem przypuszczającym* 'niechby, żeby' Chajby siudy nieśta da pokazała Zms73Wer207 Chajby kto huknuł czy krzyknuł Zms90Wer74
[x'ajby Zms90Wer74 x'ajby Zms73Wer207]
błrs pot. хай бы; *ukr pot.* хай би

CHAMAĆIK *m* 'żelazny kabłączek nakładany jednym otworem na luśnię, drugim na kłonicę' Zms90Wer92
[Mlp xamonćik Zms90Wer92]
błrs хамуцік *m*; *ukr* хомутець *m*; *ros* хомутик *m*

CHAMAŲY *lm rol.* 'żelazne połączenie skrętów wozu' Zms90Wer92
[Mlm xamonty Zms90Wer92 (xamu'ty Pls39Tar80)]

CHAMУТ *m* → CHQMAŲT *m*

CHAPAĆ• *ndk* 'łapać, chwycić; porywać' Wilki chapajo wieczki Zms90Wer62
[ter3lm xapajo Zms90Wer62]
ppk chapać/chapać *ndk*; *błrs* хапаць *ndk*; *ukr* хапати *ndk*; *ros* посп. хапать *ndk*

CHARCZY *lm* 'żywność' Zms90Wer92
[Mlm xarčy Zms90Wer92]
ppk charcz *m*/charczy *lm*; *błrs* харчы; *poles* харчі/харчѝ *lm*; *ukr* харчѝ *lm*; *ros* lud. харчи *lm*

CHATA z 'wiejski dom mieszkalny' Nu, pójde szukać swoje miejsce, gdzie moja stała chata. Widze, klon stoi. Tut moja chata była. A gdzie ta chata? [...] tylko wengli leżo ud chaty Zms73Wer205 Chaty pobudowali Hwc86Wer118 ♦ Wielga chata 'największa izba w domu, największe pomieszczenie' Zms90Wer92
[Mlp x'ata Zms73Wer205 xata Bjz36Fri6 Zms90Wer92 Dlp x'aty Zms73Wer205 Blm x'aty Hwc86Wer118 (Mlp x'ata Pls39Tar80)]
ppk chata/kata *ż*; *błrs* хата *ż*; *poles* хата *ż*; *ukr* хата *ż*; *ros* хата *ż*

CHATKA z *zool.* 'skorupa ślimaka' Zms90Wer90
[Mlp xatka Zms90Wer90]

CHAZIAJSTWO *n* 'gospodarstwo wiejskie' Zms90Wer119 → GOSPODARKA *ż*
[Mlp xazajstvo Zms90Wer119]
ppk choziajstwo *n*; *błrs* хазяйства/хазяйство *n*; *ukr* хозяйство *n*; *ros* хозяйство *n*

CHCIEĆ•*ndk* → KCIEĆ *ndk*

CHCIEĆ SIĘ* → KCIEĆ SIĘ *ndk*

CHIBA *part* 'chyba' Zms90Wer49
[x'iba Zms90Wer49 x'ib'a Zms90Wer43]
ppk chyba/chiba/chibo/chibie; *błrs* хіба/хіба; *ukr* хіба

CHITRY → CHYTRY

CHLEB* *m* → CHLIB *m*

CHLEŲ *m* → CHLIW *m*

CHLEW•/CHLEŲ/CHLIW *m* 'ogólne pomieszczenie dla wszystkich zwierząt gospodarskich, obora' Zms90Wer i in.
[Mlp xliŋ Zms90Wer107 Mslp xlew'e Bjz36Fri7 (xleŋ Pls39Tar80 chlew Maz39Tar 87)]
ppk chlew/klew *m*; *poles* хлеў *m*; *ukr* хлів *m*

CHLIB *m* 'chleb – wypiek' Zms90Wer92 ♦ Czarny chlib 'chleb razowy, chleb z żytniej mąki' Zms90Wer92

[Mlp χlip Zms90Wer92]

ppk chleb/kleb *m*; *poles* хліб *m*; *ukr* хліб *m*

CHLIW *m* → CHLEW *m*

CHMINEK *m bot.* 'kminek' Zms90Wer119 → KALENDRA *ż*

[Mlp χmínek Zms90Wer119]

CHODAKI *lm* 'szczudła' Bjz36Fri10

[Mlm χodaki Bjz36Fri10]

ukr ходаки/хідли *lm*

CHODOBA *ż* → CHUODOBA *ż*

CHODZIĆ• *ndk* 'chodzić, przemieszczać się stąpając' Zms90Wer119 ♦ Chodzić do dziewczyny 'zalecać się do dziewczyny' Chodzi do ji Zms90Wer119 → SWATAĆ SIĘ *ndk*, ZAWLIKAĆ SIĘ *ndk* ♦ Chodzić ukradkamy na ochotę → OCHOTA *ż* ♦ Chodzić z maskaradem → MASKARAD *m*

[*ter3lp* χ'oʒi Zms90Wer119 *ter3lm* χoʒo Zms90Wer90]

ppk chodzić *ndk* 1

CHOINKA *ż* 'drzewko bożonarodzeniowe, choinka' Zms90Wer119 → JOŁKA *ż*

[Mlp χôjinka Zms90Wer119]

CHOMAT / CHAMUT *m* 'chomato' Bjz36Fri8

[Mlp χomont/ χa'mut Bjz36Fri8]

ppk chomat/chumat *m*, chomata *ż*; *błrs* хамут *m*; *ukr* хомут/хамут *m*; *ros* хомут *m*

CHOMATY* *lm* → CHAMATY *lm*

CHOMĄCIK* *m* → CHAMĄCIK *m*

CHOWANKA *ż* 'zabawa w chowanego?, schówek?' Zms90Wer45

[Mlp χôvanka Zms90Wer45]

błrs gw. хованки *lm*

CHOZIAJSTWO* *n* → CHAZIAJSTWO *n*

CHРАН / KRZAN *m bot.* 'chrzan pospolity' Zms90Wer50

[Mlp χran/kšan Zms90Wer50]

CHRYSZCZENICA *ż* 'chrześniaczka, chrzestna córka' Zms90Wer125 → KRZCZENICA *ż*

[Mlp χryšćêńica Zms90Wer125]

błrs gw. хрэсніца *ż*; *ukr* хрищениця *ż*

CHRYSZCZENIK *m* 'chrześniak, chrzestny syn' Zms90Wer119 → KRZCZENIK *m*

[Mlp χryšćeńik Zms90Wer125]

błrs gw. хрышчєннiк *m*; *ukr* хрищеник *m*

CHTO *zaim* → KTO *zaim*

CHTOŚ *zaim* → KTOŚ *zaim*

CHTÓRY *zaim* → KTÓRY *zaim*

CHTÓRNYŚ *zaim* → KTÓRYŚ *zaim*

CHTÓRNYŚCI *zaim* 'któryś, jakiś tam' Zms90Wer43

[Mlp χt'urnyści Zms90Wer43]

CHUDOBA / CHODOBA *ż* 1. 'wszystkie zwierzęta gospodarskie, inwentarz żywy' Chodoba [stoi] w chlewie Bjz36Fri7; 2. 'żywy inwentarz gospodarski oprócz konia' Zms90Wer91

[Mlp *χudoba* Zms90Wer91 *χo'doba/χu'doba* Bjz36Fri7 (*χu'doba* Pls39Tar80)]
błrs худоба *ż*; *ukr* худоба *ż*

CHULIGAN *m* 'chuligan, człowiek wszczynający burdy, bójkę' Zms65Wer147

[Mlp *xuligan* Zms65Wer147]
ppk chuligan/kuligan *m*; *błrs* хуліган *m*; *ukr* хуліган *m*; *ros* хулиган *m*

CHUSTKA *ż* 'mała trójkątna chustka na głowę' Zms90Wer125 → KUSYNKA *ż*

[Mlp *χustka* Zms90Wer125]

CHWARTUSZEK• *m* 'zdr od chwartuch, fartuszek' Grs86Wer114

[Dlp *χvartuška* Grs86Wer114 (Mlp *χvartuš'ok* Pls9Tar80)]
ukr хвартушок *m*

CHWOINA *ż* *bot.* 'gałęzie drzew iglastych' Zms90Wer45 → CHWOJA *ż* 2

[Mlp *χvujiina* Zms90Wer45]
błrs хваіна *ż*; *ukr* хвоїна *ż*;

CHWOJA• *ż* *bot.* 1. 'sosna zwyczajna' Zms90Wer56; 2. 'gałęzie drzew iglastych' Zms90Wer56 → CHWOINA *ż*

[Dlp *χvoji* Zms90Wer56]
błrs gw. хвоя *ż*; *ukr* л хвоя *ż*; *ros* хвоя *ż*;

CHWOJOWY• 'sosnowy; iglasty' Zms90Wer65

[*mMslp* *χvujovym* Zms90Wer65]
ppk chwojowy; *błrs* хваёвы; *ukr* хво́йовий

CHWOST *m* 'ogon zwierzęcia' Zms90Wer91

[Mlp *χvost* Zms90Wer91]
ppk chwost *m*; *błrs* хвост *m*; *ukr* хвіст *m*; *ros* хвост *m*

CHYTRY / CHITRY 'chciwy, skąpy' Zms65Wer148

[*mMlp* *xytry/xitry* Zms65Wer148]
ppk chytry/chitry; *błrs* хітры; *ukr* хитрий

CIAŻ *ż* *rol.* 1. 'pionowe drewniane części uprząży na woły' Zms90Wer55 i in.

→ HALWA *ż* 1; 2. 'metalowy pierścień pośrodku jarzma – uprząży na woły' Bjz36Fri7
 → HALWA *ż* 2

[Mlp *čas* Zms90Wer55 *čas* Bjz36Fri7 *Mlm* *caży* Zms90Wer92 (Mlp *t'aż* Pls39Tar85)]
błrs цяж *ż*; *ukr* тяж *ż* 1

CIECIERUK / CICIERUK / CICIRUK / *m zool.* 'cietrzew' Zms90Wer91

[Mlp *ćećeruk/ćiceruk* Zms90Wer91 Dlp *ćećiruka* Zms90Wer57 Błm *ćiceruki* Zms90Wer62]
ppk ciecieruk/ciaciaruk *m*; *błrs gw.* цяцерук *m*

CICION *m* 'tytoń' Zms90Wer93

[Mlp *ćicion* Zms90Wer93 Dlp *ćiconu* Zms90Wer58]
błrs цюцюн *m*; *ukr* тютюн *m*

CICIRUK *m* → CIECIERUK *m*

CIELACZY• 'przym od ciele, cielęcy' ♦ Cielacze mięso → MIĘSO *n*

[*nMlp* *ćelače* Zms90Wer92]
ppk cialaczy; *błrs* цялячы; *ukr* телячий

CIELE *n* / CIELAK *m* 'cielę' Bjz36Fri9

[Mlp *će*le *n*, *ćelak m* Bjz36Fri9]

ppk *cielak/cielak* / *ciałoszúk m*

CIELEHRAMA *ż* → TELEHRAMA *ż*

CIEŁUSZKA / TIEŁUSZKA *ż* 'roczna jałówka; podrośnięte większe cielę' Bjz36Fri9 i in.

→ CIOŁKA *ż*

[Mlp *će*łuška Zms90Wer91 *će*łuška/*će*łuška Bjz36Fri9]

ppk *ciełuszka/ciałuszka ż*; *błrs* *цялушка ż*; *ukr* *телиця/теличка ż*; *ros pot.* *телушка ż*

CIEMIĘ* *n* → CIMIE *n* / CIMIENIE *n*

CIEMNOHOŁUBOWY 'ciemnoniebieski' Zms90Wer92 → SINY 1

[*mMlp* *ćemnohołubovy* Zms90Wer92]

ukr *темноголуби*; *ukr gw.* *темноголубовий*; *ros* *тёмноголубой*

CIEMNOSINI 'granatowy' Zms90Wer92 → SINY 2

[*mMlp* *ćemnośni* Zms90Wer92]

ukr *темносиний*; *ros* *тёмносиний*

CIEMNOŻÓŁTY 'pomarańczowy' Zms90Wer92

[*mMlp* *ćemnożuły* Zms90Wer92]

ukr *темножовтий*; *ros* *тёмножёлтый*

CIENKI* 'cienki' Zms90Wer49

najcienszy 'stnw od cienki – najcienszy, najbardziej cienki' Zms90Wer49

[*mMlp* *najćeńsy* Zms90Wer49]

CIEŃ* *m* → CIŃ *ż*

CIEPŁO* *przysł* 'ciepło – o temperaturze powietrza' Zms90Wer44

cieplej/cieplij 'stw od ciepło – cieplej' Zms90Wer44

[*stw* *ćepl'ej/ćipl'ij* Zms90Wer44]

ppk *ciepło, stw* *cieplej*

CIERLICA *ż* → TERNICA *ż*

CILIFON *m* → TELEFON *m*

CIMIE *n anat.* 'ciemie, górna część czaszki' Zms65Wer148 → CIMIENIE *n*

[*Mlp* *ćime* Zms65Wer148]

ppk *ciemia/ciemiona ż*

CIMIENIE *n anat.* 'ciemie, górna część czaszki' Zms65Wer148 → CIMIE *n*

[*Mlp* *ćierme* Zms65Wer148]

ppk *ciemia/ciemiona ż*

CIŃ *ż* 'cień, ciemne odbicie oświetlonego przedmiotu' Zms90Wer76

[*Mlp* *ćin* Zms90Wer76]

CIOCIA *ż* 'pieszcz. od ciotka – ciocia' Zms90Wer93 → CIOTKA *ż* 1, 2

[*Mlp* *ćoća* Zms90Wer93]

ppk *ciocia/tiotia ż*

CIOŁKA *ż* 'roczna jałówka' Zms90Wer91 → CIEŁUSZKA *ż*

[*Mlp* *ćotka* Zms90Wer91]

błrs *цёлка ż*

CIOTKA *ż* 1. 'żona brata ojca lub brata matki' Zms90Wer93 → CIOCIA *ż*;

2. 'siostra ojca lub matki' Zms90Wer93 → CIOCIA *ż*

[*Mlp* *ćotka* Zms90Wer93]

ppk *ciotka/tiotka ż*

CIPLAKI *lm* 'kurczęta' Zms90Wer119 → KURCZAKI *lm*

[*Mlm* ciplaki Zms90Wer119]

ppk cipluki/ciepluki *lm*; *błrs gw.* ціплюкі *lm*; *ros* цыплята *lm*

CIRLICA *ż* → TERNICA *ż*

CIŚLEJA *ż* 'otwór w barci służący do podbierania miodu' Zms90Wer91

[*Mlp* ciśleja Zms90Wer91]

CITRAĆ *ż* 'zeszyt szkolny' Zms90Wer43 i in. → KAJET *m*, ZESZYT *m*

[*Mlp* citr'ać Zms90Wer43,126]

ros тетрадь *ż*

CIURMA *ż* 'więzienie' Zms90Wer126 → WIĘZIENIE *n*

[*Mlp* ciurma Zms90Wer126]

błrs турма *ż*; *ukr* тюрма/турма *ż*; *ros* тюрьма *ż*

CMENTARZ* *m* → SMĘTARZ *m*

CO / SZO *zaim* 'co' A co trzeba skazać Zms90Wer68 Szo gadała twoja matka Zms90Wer68

[*Mlp* co/šo Zms90Wer68]

ppk co *zaim*; *błrs* што; *błrs gw.* шо; *ukr* що/шо

CODZIENNY* 'na co dzień, nieodświętny' Zms90Wer119 → BUDZIONNY

[*nMlp* cōżen:e Zms90Wer119]

COŚCIK *zaim* 'coś' Cościk piszczy w suchi trawie Zms90Wer64

[*M,Blp* cościk Zms90Wer64,68 cościk Zms90Wer67 *Dlp* č'egościk *Clp* č'emuścik *Nlp*

čymścik *Mslp* čymścik Zms90Wer68]

ppk cościk *zaim*

CUGLE *lm* 'lejce, wodze połączone z wędzidłem' Pls39Tar79 → POWODY *lm*, SZLEJI *lm*

(por. niżej CUHLI *lm*)

[*Mlm* cugli Pls39Tar79]

błrs gw. цуглі *lm*

CUHLI *lm* 'wędzidło (sic! – tak u Werenicza)' Zms90Wer92

[*Mlm* cuhli Zms90Wer92]

CUKIEREK* *m* 'cukierek' A co tobi Iwan z Łuninca przywiezie? – Cukierku? Zms73Wer207

[*Dlm* cuk'erku Zms73Wer207]

ppk cukierka *ż*

CUKROWY* 'przym od cukier, tu: wyższej, lepszej odmiany' Zms90Wer119

♦ Cukrowa kapusta → KAPUSTA *ż*

[*żMlp* cukrova Zms90Wer119]

CYDZYŁEK / CADZYŁEK *m* 'szmatka do cedzenia mleka' Zms90Wer92

[*Mlp* cyzyłek/cazyłek Zms90Wer92]

ppk cedziłka *ż*, cedzik *m*

CYBULA *ż* 'cebula' Zms90Wer48

[*Mlp* cybula Zms90Wer48]

ppk cebula/cybula *ż*; *błrs* цыбуля *ż*; *ukr* цибуля *ż*

CYGLANY 'jasnobrązowy, brązowy (sic!)' Zms90Wer92 → CYGLASTY

[*mMlp* cyglany Zms90Wer92]

ppk ceglanny/cyglanny 2

- CYGLASTY 'jasnobrązowy, brązowy (sic!)' Zms90Wer92 → CYGLANY
[mMlp cyglasty Zms90Wer92]
- CYJŚCIK *zaim* 'czyjś, nie wiadomo czyj' Zms90Wer67
[mMlp cyjścik Zms90Wer67]
- CYMBOREK *m bot.* 'macierzanka wonna' Zms90Wer91 → CZOMBOR *m*
[Mlp cymborek Zms90Wer91]
ppk czomborek/czemberek/czeborek *m*
- CYMENT• *m* 'cement' Zms90Wer48
[Dlp cymentu Zms90Wer48]
ppk cyment/ciment *m*
- CYNTRYFUGA *ż* 'wirówka do mleka' Zms90Wer87
[Mlp cyntryfuga Zms90Wer87]
- CYRKULARKA *ż* 'rodzaj piły w tartaku' Zms90Wer90 → PIŁA *ż*
[Mlp cyrkularka Zms90Wer90]
- CZAJ *m* 'herbata' Zms90Wer119 → HERBATA *ż*
[Mlp čaj Zms90Wer119]
ppk czaj *m*; *blrs* чай *m*; *ukr* чай *m*; *ros* чай *m*
- CZAJKA *ż zool.* 'czajka' Zms90Wer91 → KNIHAWKA *ż*
[Mlp čajka Zms90Wer91]
blrs чайка *ż*; *ukr* чайка; *ros* чайка *ż*
- CZAJNA *ż* 'herbaciarnia' Zms90Wer63
[Mlp čajn'a Zms90Wer63]
blrs чайная *ż*; *ukr* чайня *ż*; *ros* чайная *ż*
- CZAPKA *ż* 'czapka' Zms90Wer92 ♦ Kozyrkowa czapka 'czapka z daszkiem typu maciejówki' Zms90Wer92
[Mlp čapka Zms90Wer92 (czapka Mzw39Tar87)]
ppk czapka/szapka *ż*
- CZARNA *rzecz ż* 'zawołanie na krowę' Bjz36Fri9
[Mlp čarna Bjz36Fri9]
ppk czarnocha i in.
- CZARNICY *lm bot.* 'czarne jagody' Zms90Wer119 → CZARNE JAGODY
[Mlm čarńicy Zms90Wer119]
ppk czernicy/czarnicy/czarnuszki *lm*; *blrs* чарніцы *lm*; *ukr* черниці *lm*; *ros* черника *ż*
- CZARNE JAGODY *lm bot.* 'czarne jagody' Zms90Wer119 → CZARNICY *lm*
[Mlm čarne jagody Zms90Wer119]
- CZARNOGŁOWIEC *m bot.* 'wełnianka' Zms90Wer91 → KRAGLAK *m*
[Mlp čarnogłowiec Zms90Wer91]
blrs gw. чарнагаловік *m*/чарнагаловіца *ż*/чарнагалов *m*/чарнагаловка *ż*/чарнагаловник *m*
- CZARNY¹ 'o najciemniejszym kolorze, czarny' Zms90Wer118 i in. ♦ Czarna żowna → ŻOWNA *ż* ♦ Czarny buśko → BUŚKO *n* ♦ Czarny dzięcioł → DZIĘCIOŁ *m*
[mMlp čarny Zms90Wer118, 125 *ż* Mlp čarna Zms90Wer118 Mlm čarne Zms90Wer119]
ppk czarny¹

CZARNY² *m* 'brunet' Zms65Wer148 → CZERNIAWY *m*

[Mlp čarny Zms65Wer148]

ppk czarny²

CZARODZIEJ *m* 'człowiek, który umie czarować, rzucać i odczyniać urok' Zms90Wer126

→ CZAROWNIK *m*, ZNACHOR *m*

[Mlp čarôžej Zms90Wer126]

błrs чарадзеі *m*; ros чародей *m*

CZARODZIEJKA *ż* 'kobieta, która umie czarować, rzucać i odczyniać urok' Zms90Wer126

→ CZAROWNICA *ż*, ZNACHORKA *ż*

[Mlp čarôžejka Zms90Wer126]

błrs чарадзейка *ż*; ros чародейка *ż*

CZAROWNICA *ż* 'kobieta, która umie czarować, rzucać i odczyniać urok' Zms90Wer126

→ CZARODZIEJKA *ż*, ZNACHORKA *ż*

[Mlp čarównica Zms90Wer126]

ukr чарівниця *ż*

CZAROWNIK *m* 'człowiek, który umie czarować, rzucać i odczyniać urok' Zms90Wer126

→ CZARODZIEJ *m*, ZNACHOR *m*

[Mlp čarownik Zms90Wer126]

ukr чарівник *m*

CZASTOKOŁ *m* 'palisada, częstokół' Zms90Wer119 → SZTACHETNIK *m*

[Mlp častkół Zms90Wer119]

błrs частакол *m*; ukr частокол/частокіл *m*; ros частокол *m*

CZĄBER* *m* → CZOMBOR *m*

CZĄBEREK* *m* → CYMBOREK *m*

CZECHQŃ *m* → CZYHŲŃ *m*

CZEGOŚCI / CZEGUŚCI *zaim* 'czegoś, czemuś, nie wiadomo dlaczego' Zms90Wer43

[č'egôści Zms90Wer43 čeguści Zms90Wer46]

ppk *zaim* cośi/cość/cość

ppk czegości

CZELUŚCIE *lm* 'wnętrze pieca chlebowego' Bjz36Fri6

[Mlm čeluśće Bjz36Fri6]

ppk czaluśnik/cieleśnik *m* i in.

CZEREDA *ż* 'stado, gromada bydła' Zms90Wer119 → STADO *n*, TABUN *m*

[Mlp čerêda Zms90Wer119]

błrs чарада *ż*; ukr череда *ż*

CZEREN / CZEREŃ *m* 'trzon, spód pieca chlebowego' Bjz36Fri6 i in.

[Mlp čeren Zms90Wer92,119 čereń Bjz36Fri6,7]

ukr черінь *m*

CZEREPE *m zool.* 'pancerz, skorupa żółwia' Zms90Wer116

[Mlp čerep Zms90Wer116]

CZEREPACHA *ż zool.* 'żółw' Zms90Wer91

[Mlp čêrêpaħa Zms90Wer91]

błrs черапахa *ż*; ukr черепахa *ż*; ros черепахa *ż*

CZEREPEK *m zool.* 'małża' Zms90Wer91 i in. → MAŁŻA *ż*

[Mlp čêrepek Zms90Wer91,119]

- CZEREPIKA / CZYRYPIKA • ż 'dachówka' Kryje dach czyrypico Zms90Wer93
 ♦ Cementowa czerepica 'płytki z cementu do krycia dachów' Zms90Wer92
 [Mlp čerěpica Zms90Wer92 Nlp čyrypico Zms90Wer93]
błrs чарапіца ż; *ukr* черепиця ż; *ros* черепица ż
- CZEREWO *n* 'brzuch zwierzęcia' Bjz36Fri9 i in. → BRZUCH *m*, HRUDZIZNA ż
 [Mlp čerevo Zms90Wer125 Ľerevo Bjz36Fri9]
błrs чэрава *n*; *ukr* черево *n*; *ros* przest. череве *n*
- CZERNIAWY *m* 'brunet, ciemnowłosy' Zms65Wer148 → CZARNY² *m*
 [mMlp čērńavy Zms65Wer148]
ppk czarny *m* 2; *błrs* чарнявы; *ukr* чорнявий; *ros* pot. i lud. чернявый
- CZERNILNICA ż 'pojemniczek na atrament, kałamarz' Zms90Wer116 → KAŁAMARZ *m*
 [Mlp čerńilnica Zms90Wer116]
ppk || atramentnica ż; *błrs* чарнілыца ż; *ukr* чорнильниця ż; *ros* чернильница ż
- CZERNIŁO *n* 'atrament' Zms90Wer119 → ATRAMENT *m*
 [Mlp čerńilo Zms90Wer119]
ppk || atrament *m*; *błrs* чарніла *n*; *ukr* чорнило *n*; *ukr gw.* чернило *n*;
ros чернила *lm*
- CZERUPA ż 'skorupka jajka' Zms90Wer125 → SZKARŁUPA ż
 [Mlp čêrupa Zms90Wer125]
- CZERWIĄK *m zool.* 'robak rosówka' Zms90Wer125 → ROBAK *m*, ROSÓWKA ż,
 WĘNDAK *m*
 [Mlp červjak Zms90Wer125]
błrs чарвяк *m*; *ukr* черв'як *m*; *ros* червяк *m*
- CZERWONY / CZYRWONY 'czerwony – o kolorze' Zms65Wer147 i in.
 ♦ Burak czerwony → BURAK *m* Zms90Wer48
 [mMlp čêrvony Zms65Wer147 čyrvony Zms90Wer48]
ppk czyrwony/czerwony; *błrs* чырвонны; *ukr* чирвоний
- CZESAĆ *nd rol.* 'czesać, oczyszczać z paździerzy len, konopie' Zms90Wer90 i in. →
 OBDZIERAĆ *ndk*
 [bzk česać Zms90Wer90,119]
- CZESARNIA ż 1. 'gremplarnia' Zms90Wer90; 2. 'grempel, maszyna do gremplowania'
 Zms90Wer90
 [Mlp česarńa Mslp φ česarńi Zms90Wer90]
ppk || czochernia ż 1, 2 czochry *lm*; *błrs gw.* часарня ż
- CZŁOWIECZEK *m anat.* 'żrenica oka' Zms65Wer147
 [Mlp čłóveček Zms65Wer147]
ppk || lalczka ż; *błrs gw.* чалавечак/чэловечак *m*; *ukr* чоловічок *m*
- CZŁOWIEK *m* 1. 'osoba, istota ludzka' Zms65Wer147 i in.; 2. 'mąż' Zms90Wer64 →
 MÓJ *m* ♦ Człowiek z babo 'małżeństwo, mąż i żona' Zms90Wer126 → MAŁŻEN-
 STWO *n* ♦ Mój człowiek 'mąż' Zms90Wer119 ♦ Roboczy człowiek 'robotnik'
 Zms90Wer64 ♦ Stary człowiek 'starzec' Zms65Wer147 ♦ Wynajonty człowiek 'wyna-
 jęty na stałe lub na sezon robotnik rolny' Zms90Wer113 → NAJMIT *m*, PAROBEK *m*
 [Mlp čłóvek Zms65Wer147 Zms90Wer64,93,113 Nlp čłuvekem Zms90Wer45 Wlp
 čłóviše Zms90Wer60]
ppk człowiek *m*; *błrs* 2 чалавек *m*; *ukr* 2 чоловік *m*

CZOMBOR *m bot.* ‘macierzanka wonna’ Zms90Wer91 → CYMBOREK *m*

[Mlp čombor Zms90Wer91]

błrs gw. чамбoр/чымбoр *m*

CZORT *m* ‘zły duch, diabeł’ Zms90Wer126 → DUCH *m*

[Mlp čort Zms90Wer126]

ppk czort *m* || zły duch; *błrs* чoрт *m*; *ukr* чoрт *m*; *ros* чёрт *m*

CZOSNEK* *m* → CZOSNYK *m*

CZOSNYK / CZOSTEK / CZOŚNIK *m* ‘czosnek’ Zms65Wer148

[Mlp čosnyk/čośnik Zms65Wer148]

ppk czostek/czostak/czosnak *m*; *błrs gw.* чoснык/чoсньнік *m*; *ukr* чoсниця *m*

CZOSTEK• *m* → CZOSNYK *m*

CZOŚNIK *m* → CZOSNYK *m*

CZOWNIK *m* ‘czótenko tkackie’ Zms90Wer92

[Mlp čownik Zms90Wer92 (Pls36Tar36)]

ppk czótenka *ż* || adetka *ż*; *błrs* чоўнік/чаўно́к *m*; *ukr* чoвник *m*

CZTERNASCIE / CZTYRNAŚCIE *licz* ‘czternaście’ Zms90Wer46

[M čtyrnaśće Zms90Wer46 *męskoosob* čtěr'nastox Zms90Wer46]

ppk czytyrnaście

CZTERY / CZTYRY / SZTYRY *licz* ‘cztery’ Zms90Wer66

[M čtery/čtyry/štyry D čterox/štyrox C čterom/štyrom N čtěr'oma/štyr'oma/štyrm'a Ms (na) čterox/štyr'ox Zms90Wer66]

ppk cztery/czytery/czytry/sztery; *błrs* чaтыры; *ukr* чoтири; *ros* чeтыре

CZTYRY *licz* → CZTERY *licz*

CZYHUN / CZECHON *m* ‘garnek żeliwny’ Zms90Wer92 ♦ Świniaczy czyhun ‘duży żeliwny garnek do gotownia kartofli dla świń’ Zms90Wer92

[Mlp čyhun Zms90Wer92 če'xon Bjz36Fri9]

ppk czyhun/czygun/czuhun *m*; *błrs* чыгун *m*; *ukr* чагун *m*; *ros* чугу́н *m*

CZYJEŚCI *zaim n, lm* ‘czyjś, należący do kogoś’ Zms90Wer43

[č'yjeści Zms90Wer43]

CZYJŚCIK* *zaim* → CYJŚCIK *zaim*

CZYRWONY → CZERWONY

CZYRYKAĆ• *ndk* ‘ćwierkać – o wróblu’ Zms90Wer116 → ĆWIRKAĆ *ndk*

[ter3lp čyryka Zms90Wer116]

ppk czyrkotać/czirkotać *ndk*; *błrs* чыры́каць *ndk*; *ukr* чиргикати *ndk*; *ros* чири́кать *ndk*

CZYRYPICA *ż* → CZEREPICA *ż*

CZYSTY ‘bez brudu, bez zanieczyszczeń’ Zms90Wer119 ♦ Czysty len → LEN *m*

[mMlp čysty Zms90Wer119]

Ć

ĆWIKŁY *lm* 'buraki czerwone – warzywo' Zms65Wer147 → BURAK *m*
[Mlm ćvikły Zms65Wer147]

ĆWIRKAĆ• *ndk* 'ćwierkać – o wróblu' Zms90Wer116 → CZYRYKAĆ *ndk*
[ter3lp ćvirka Zms90Wer116]
ppk ćwirgotać/świergotać *ndk*

D

DA / DAJ¹ *sp* 'i, oraz' Z Łunińca przywiezie [...] mnie suknie, da kusynke, da sandali, da kamaszy, da buciki Zms73Wer207 Da wże siedzim da płaczem Zms73Wer206
[da/daj Zms73Wer206,207]
błrs gw. дай; *ukr* та/да; *ros* да

DACH *m* 'dach budynku, zwykle słomiany' Bjz36Fri6 → KRYSHA ż, STRZECHA ż
[Mlp daχ Bjz36Fri6]
ppk dach *m* || *krysza* ż; *poles* daχ *m*; *ukr* дах *m*

DACZA ż 'dom(ek) letniskowy' Zms90Wer55
[Mlp dača Zms90Wer55]
ppk dacza ż 1,2; *błrs* дача ż; *ukr* дача ż; *ros* дача ż

DA I *sp* → DAJ² *sp*

DAJ¹ *sp* → DAsp

DAJ² / DA I *sp* 'no i, więc' Zbili się z drogi daj nocowali dzieś w liesie Zms73Wer206
[daj/da i Zms73Wer206]
błrs да i; *ukr* та i /да i, да й; *ros* да и

DAJ³ *w funkcji part* 'wyraża zachętę, pobudzenie do wykonania czynności' Daj posta-
wim Zms90Wer73 → DAWAJ *part*
[roz k lp daj Zms90Wer73]
ukr дай, częściej давай; *ros* дай, częściej давай

DALEKI• 'znajdujący się w znacznej odległości, odległy' Zms90Wer119
♦ Dalekie krewnie → KREWNY ♦ Dalekie swojaki → SWOJAK *m*
[Mlm daleke Zms90Wer119]

DALEKO• *przysł* 'daleko' Zms90Wer44 i in.
dalij/dalej *stw* 'dalej' Zms90Wer44,48
[stw dal'ij/dalej Zms90Wer44 dałi Zms90Wer48]
ppk daleko/daloko, *stw* dalszy 'dalej'

DAROWANIE *n* 'obdarowywanie panny młodej na weselu' Zms90Wer93
[Mlp darôwańe Zms90Wer93]
ppk darowizna ż; *błrs* дараванне *n*

DAWAĆ (BYDŁU) *ndk rol.* 'zadawać paszę bydłu, obrządzać bydło' Zms90Wer91 →
PODAWAĆ *ndk*, UPORAĆ SIĘ *dk*
[bz k dawać/pôdawać Zms90Wer91]
błrs gw. даваць *ndk*

DAWAJ w *funkcji part* 'wyraża zachętę do wykonania czynności; także początek czynności' Dawaj idziom stąd! Zms90Wer73 Dawaj żeż my pu tych wo..., pu liesie chodźć, żeб dzieś na droge wyjść Zms73Wer206 → DAJ³
[rozsk lp dawaj Zms73Wer206 dav'ai Zms90Wer73]
ppk dawaj; błrs давай; ukr давай; ros давай

DAŹB* *m* → DEMB *m*

DEMB *m* 'dąb' Uciek na gruby demb Zms90Wer65
[M,Blp demp Zms90Wer51,56,65 Mslp dembe Zms90Wer59]
ppk dąb/dęb *m*

DEREZA ż *bot.* 'widłak' Zms90Wer91
[Mlp dêreza Zms90Wer91]
błrs дэреза ż; ukr дзере́за ż; ros дере́за ż

DESKA ż 1. 'deska na spodzie wozu, dennica' Zms90Wer92; 2. 'siedzisko w saniach' Zms90Wer92; 3. *lm* 'kijek wetknięty w osnowę, żeby się nie płątała' Zms90Wer125 → TRZECIAK *m*
[Mlp deska Zms90Wer92 Mlm deski Zms90Wer125]

DESZCZÓŁKA ż 'deseczka z dziurkami używana przy snuciu nici' Zms90Wer125 → ŁYŹKA ż 3
[Mlp deščułka Zms90Wer125]

DIE *zaim* → GDZIE *zaim*

DIETSAD *m* 'przedszkole – z ros. dietskij sad(ik)' A tam gdzie teraz jest dietsad, to kiedyścik był browar Hwc86Wer118
[Mlp dets'ad Hwc86Wer118]
ros детсад *m*

DNISKO *n* 'część kołowrotka, na której siedzi prządka' Zms90Wer92
[Mlp dńisko Zms90Wer92]
ukr дніще *n*

DOBORNY 'wybredny w jedzeniu' Zms65Wer148 → PRZEBORNY
[mMlp dõborny Zms65Wer148]
ppk przeborny

DOBRE przysł 'dobrze, antonim do źle' Zms90Wer70
[ndm dobre Zms90Wer70]
ppk dobrze/dobrze/dobra ndm; błrs добра; ukr добре

DOCHTOR *m* 'lekarz' Zms90Wer91 → WRACZ *m* ♦ Konski dochtor 'weterynarz' Zms90Wer91 → WICINAR *m* 2 ♦ Krowjaczy dochtor 'weterynarz' Zms90Wer91 → WICINAR *m* 2
[Mlp doxtor Zms90Wer91]
ppk doktor/dochter *m*; błrs доктар *m*; ukr дохтор *m*; ros доктор *m*

DOCZA ż 'córka' Zms90Wer119 → DOCZKA ż, DZIWIKA ż 2
[Mlp doča Zms90Wer119]
ppk || dziewucha ż || córka ż; ukr дочка ż, доця ż; ros lud доча ż

DOCZKA* ż 'córka' U Horwata [dziedzica o nazwisku Horwat] byli doczki – Nina [i] Marysia Hwc86Wer118 Moji doczki Zms90Wer43 → DOCZA ż, DZIWIKA ż 2
[Mlm dočki Zms90Wer43 d'očki Hwc86Wer118]
ppk || dziewucha ż, córka ż; błrs дачка ż; ukr дочка ż; ros дочка ż

DOJONKA ż 'dojnica, skopek' Zms90Wer92

[Mlp dójonka Zms90Wer92]

ppk dojonka/dajonka/dojnica/dajnica ż; błrs gw. даёнка ż; ukr дойниця ż

DOJRZAŁY• 'dojrzały' Zms90Wer119 → ŚPIAŁY

[Mlm dójżałe Zms90Wer119]

ppk dojrzawszy || śpiały

DOKTOR* m → DOCHTOR m

DOM m 1. 'dom, budynek' Zms90Wer126; 2. 'miejsce zamieszkania' ♦ Dom ludowy

'świątlica wiejska, miejsce zebrania mieszkańców wsi' Zms90Wer126 → KŁUB m

♦ Du dqm/du ddmu 'do domu' Naźbierali pełne kosze [grzybów] i do dqm Zms73Wer207

A my wżeź śpieszym du domu żeb iść Zms73Wer203 My tam puchodzili, puchodzili

i puszlł du dqm Zms73Wer207 ♦ W doma 'w domu' Ja sama sidziała w doma

Zms73Wer207

[Mlp dom Zms90Wer126 du d'om Zms73Wer207 Zms90Wer44 du d'omu

Zms73Wer203,207]

ppk dom/dóm m

DOSKA ż 'tablica szkolna' Zms90Wer126 → TABLICA ż 1

[Mlp dōsk'a Zms90Wer126]

ppk deska/doska ż; błrs дошка ż; ukr дошка ż; ros даска ż

DÓJŁO n 'wymię krowy' Zms90Wer125 → WIMIE n

[Mlp dujo Zms90Wer125]

ppk dójka/dojka ż 1

DRABINA• ż rol. 'drabiniasta półka na siano dla bydła umieszczona przy żłobie pod kątem do ściany' Bjz36Fri7 → JAŚLI lm

[Błp dra'binę Bjz36Fri7]

ppk drabinka ż 1; poles драбіна ż; ukr драбина ż

DRAPONAĆ• dk 'uciec, dać drapaka' Jak draponę Zms90Wer49

[przy3lm drapôn'o Zms90Wer49]

błrs драпануць dk; ukr драпонути/дряпонути dk

DRĄCZEK m rol. 'drażek idący od środka dyszla do łba konia' Zms90Wer90

[Mlp dronček Zms90Wer90]

ppk drączek m; ukr дручок m

DREWUTNIA* ż → DRYWUTNIA ż

DROB• ż rol. 'drób, ptactwo domowe' Bjz36Fri7

[Dłp drobi Bjz36Fri7]

ukr дробина ż

DROBNO• przysł 'drobno' Zms90Wer44

drobniej 'stnw od drobno – drobniej'

[stnw drōbn'ěj Zms90Wer44]

DROGA ż 'droga' Zms90Wer90 ♦ Głucha droga 'droga nieprzelotowa' Zms90Wer90

♦ Kręta droga 'droga idąca zakosami' Zms90Wer90 ♦ Zbić się z drogi → ZBIĆ SIĘ dk

[Mlp droga Zms90Wer90 Dłp drogi Zms73Wer206]

ppk droga ż 1

DROGO• przysł 'drogo' Zms90Wer44

najdrożej/najdroży 'stnw od drogo – najdrożej' Zms90Wer44

[stnw najdrōž'ěj/najdr'oży Zms90Wer44]

błrs найдаражэй; ukr найдорожче

DRUGI• 1. *licz* 'drugi, następny po pierwszym' Zms90Wer93; 2. *przym* 'inny' Już wychodzi [za męż] za drugiego Hwc86Wer118 ♦ Druga strycz → STRYCZ ż 2 [żMlp druga Zms90Wer113 nBlp drugiego Hwc86Wer118]
ppk drugi 2; *blrs* дрыгі; *ukr* другий; *ros* другой

DRUŻBANT• *m* 'družba weselny' Z družbantamy Zms90Wer61 Posadzi młodych družbantų Zms90Wer66
 [Blm družbantu Zms90Wer66 Nlm družbantamy Zms90Wer61]
ppk druh *m* || asystent *m*

DRYWA *lm* 'drewno, drewno opałowe, drwa' Naciół cały wóz drey Zms90Wer58
 [Mlm dryv'a Zms90Wer43 Dlm dref Zms64Wer120 drey Zms90Wer58]
ppk drwa *lm* 1; *ukr* дрова *lm*; *ros* дрова *lm*

DRYWUTNIA ż 1. 'drewutnia, pomieszczenie na drzewo' Zms90Wer92 → SZOPA ż;
 2. 'miejsce na podwórzu, gdzie rąbie się i piłuje drzewo' Zms90Wer109
 [Mlp dryvut'ia Zms90Wer92,109,125]
ppk drewutnia/drywotnia ż 1; *blrs* дрывотня ż; *poles* дрывѡтн'я/дывѡтн'я ż;
ukr дривітня ż

DRZEWO *n* 'drzewo rosnące' Zms90Wer125 ♦ Pruchniałe drzewo 'spróchniałe drzewo stojące' Zms90Wer125 → SUCHOSTQJ *m* ♦ Suchie drzewo 'uschnięte drzewo stojące' Zms90Wer125 → SUCHOSTQJ *m*
 [Mlp ževo Zms90Wer125]
ppk drzewo *n* 1

DRZYWI / DRZWI *lm* 1. 'drzwi' Zms90Wer43; 2. 'wrota stodoły' Zms90Wer92
 [Mlm żyv'i Zms90Wer43,92 žwi Bjz36Fri7 Dlm żyv'iję Zms90Wer43]
ppk drzwi/dyrzwi *lm*

DUBEC• *m* 'kij, pałka zrobiona z gałęzi, konara' Stali dubcamy ganiać Zms90Wer61
 [Nlm dupca'mi/dupcamy Zms90Wer61]
blrs дубец *m*; *ukr* дубець *m*

DUDKA ż 1. 'fujarka – zwykle wierzbowa' Zms90Wer93; 2. 'flet' Zms90Wer119 → KLARNET *m*
 [Mlp dutka Zms90Wer93,119]
ppk 1 dudka ż; *blrs* дудка ż; *ukr* 1 дудка; *ros* дудка ż

DUHA ż 'drewniany kabłąk łączący dwa dyszle' Zms90Wer56
 [Mlp duha Msłp duży Zms90Wer56]
ppk duha/duha ż; *blrs* дуга ż; *ukr* дуга ż; *ros* дуга ż

DULI *lm* → DULKI *lm*

DULKI / DULI *lm* 'drzewa i owoce gruszy szlachetnych odmian hodowanych w sadzie' Zms90Wer125 → GRUSZKA ż
 [Mlm dulki/duli Zms90Wer125]
ukr дулі *lm*

DUMAĆ *ndk* 'myśleć' A myż dumamo, dumamo, może jakie wilki ido Zms73Wer206 → MYŚLIĆ *ndk*
 [bzkdumać Bjz36Fri4,9 ter1lm dumamo Zms90Wer71 dum'amo Zms73Wer206]
ppk dumać *ndk* || myśleć *ndk*; *blrs* думаць *ndk*; *ukr* думати *ndk*; *ros* думать *ndk*

DUPŁO *n* 'dziupła w drzewie' Bjz36Fri8

[Mlp ¹dupło Bjz36Fri8]

ppk dupła *ż*; *błrs* дуплo *n*; *ukr* дуплo *n*; *ros* дуплo *n*

DURALE] *m* *pogard.* 'głupek' Zms90Wer43

[Mlp durał'ej Zms90Wer43]

ppk || duraczok *m*; *ros* дуралей *m*

DURNY 'wariat, człowiek niespełna rozumu' Zms65Wer147

[mMlp durny Zms65Wer147]

ppk durny; 1 *błrs* gw. дурны; *ukr* дурний

DUSZA* *ż* 'tu: coś znajdującego się wewnątrz, wewnętrzny element będący sprawcą działania' Zms65Wer148 ♦ Żylazko z duszo → ŻYLAZKO *n*

[Nlp dušo Zms65Wer148]

DWA* *licz* 'dwa' Zms90Wer50

[D dvoχ/dvuχ Zms90Wer50 C dvom, B dva/dvox, N dvoma, Ms dvox Zms90Wer66]

DWOCHSKIBOWIEC *m* *rol.* 'pług dwuskibowy' Zms65Wer147

[Mlp dvoxskibovec Zms65Wer147]

DWOJRUDNY / DWÓJRODNY 'o pokrewieństwie drugiego stopnia' Zms90Wer93

♦ Dwojrudna siostra → SIOSTRA *ż* ♦ Dwojrodny brat → BRAT *m*

[mMlp dvujrodny/dvójrodny/ dvójrudny *ż* Mlp dvójrudna/dvójrodna Zms90Wer93]

ppk dwojurodny/dwajurodny; *błrs* дваюрадны; *ukr* двоюрідний; *ros* двоюродный

DYMOFQR *m* 'przrząd do podkadzania pszczół przy wybieraniu miodu'

Zms90Wer125 → GŁÓWNIA *ż* 2, SKRZYPEL *m*

[Mlp dymofor Zms90Wer125]

DYREKTOR* *m* → DZIREKTOR *m*

DYSZEL *m* *rol.* 1. 'długa żalazna część pługa zakończona hakiem' Zms90Wer90; 2. 'drażek do wydłużania wozu' Zms90Wer92

[Mlp dyšel Zms90Wer90,92 ('dyšel Pls39Tar80 dyszel Mzw39Tar87)]

ppk dyszel/diszel *m*

DYŻURKA* *ż* → DZIEŻURKA *ż*

DZIAD *m* 'stary człowiek, dziad' Zms90Wer119 ♦ Dziad Moroz 'Dziadek Mróz/ Święty Mikołaj' Zms90Wer119 → ŚWIĘTY MIKOŁAJ

[Mlp żat mōr'os Zms90Wer119]

ppk dziad *m* 2

DZIADKI *lm* *bot.* 'podbiał pospolity' Zms90Wer119 → PODBIAŁ *m*

[Mlm żatki Zms90Wer119]

ppk dziady *lm*

DZIADZIO *m* 'pieszcz. od dziadźko, wujek' Zms90Wer93 → DZIADŹKO *m* 1,2

[Mlp ża'zo Zms90Wer93]

ppk dziadzia/diadia *m*

DZIADŹKO *m* 1. 'brat ojca lub matki' Zms90Wer93; 2. 'mąż siostry ojca lub siostry matki'

Zms90Wer93 ♦ Rodny dziadźko 'brat ojca' Zms90Wer93 → DZIADZIO *m*

[Mlp ża'cko Zms90Wer93]

ppk dziadźka *m*, dziadzia *m* 2; *błrs* дзядзька *m*; *ukr* дядько *m*; *ros* дядька *m*

DZIAŁKA ż 1. 'wyrąbana część lasu, poręba' Zms65Wer147 i in.; 2. *rol.* 'ziemia przydzielona chłopom w wyniku parcelacji' Zms90Wer126 → FUTER *m*
[Mlp żałka Zms65Wer147 Zms90Wer90 Mlm żałki Zms90Wer126]
ppk działka ż

DZIE *zaim* → GDZIE *zaim*

DZIEĆ SIĘ• *dk* 'podziać się' Żeby ja wiedziała, dzie mój miłoj dziew się Grs86Wer115
[ter3lp žev še Grs86Wer115]
błrs дзецца *dk*; *ukr* дітися *dk*; *ros* дѣтсѣя *dk*

DZIERŻAWA ż 'dzierżawa, dzierżawienie' Zms90Wer119 → ARENDA ż
[Mlp žêržava Zms90Wer119]
ppk || аренда ż

DZIEŚ *zaim* 'gdzieś, nie wiadomo gdzie' Daj nocowali dzieś w liesie Zms73Wer206
[žeś Zms73Wer206]
ppk gdzieś/dzieś; *błrs* дзесяці; *ukr* деся

DZIEWCZYNA ż 'młoda niezamężna kobieta, dziewczyna, panna' Zms90Wer126 →
DZIWKĄ ż 1,3, PANIENKA ż 1,3 ♦ Chodzić do dziewczyny → CHODZIĆ *ndk*
[Mlp žiŋčyna Zms90Wer126]
ppk dziewczyna ż 1

DZIEŻURKA ż 'robocza kurtka bez kołnierza i klap' Zms90Wer90 → KUFAJKA ż
[Mlp žežurka Zms90Wer90]

DZIEĆCIELINA ż *bot.* 'biała koniczyna' Zms90Wer125 → KONIUSZYNA ż
[Mlp žėncėlina Zms90Wer125]
ppk dziecićielina/dzianćielina ż

DZIEĆCIOŁ *m zool.* 'dzieciół' Zms90Wer118 ♦ Czarny dzieciół *zool.* 'dzieciół czarny'
Zms90Wer118 → ŻOWNA ż
[Mlp žėnćoł Zms90Wer118]

DZIK *m* 'dzik, dzika świnia' Zms90Wer125 → KABAN *m* 2
[Mlp žik Zms90Wer125]

DZIKI• 'tu: nie uprawiany, nie hodowany przez człowieka' Zms90Wer91 ♦ Dzika koniuszyna *bot.* → KONIUSZYNA ż ♦ Dzika malwa *bot.* → MALWA ż
[žMlp žika Zms90Wer91]

DZIREKTOR *m* 'kierownik szkoły' Zms90Wer126 → KIEROWNIK *m*
[Mlp žirektor Zms90Wer126]
ppk dzierektor *m*; *błrs* дырэктар *m*; *ros* директор *m*

DZIUČKI-DZIUČKI-DZIUČKI *wykrz* 'okrzyk przywoływania prosiąt' Zms90Wer91 →
TC-TC-TC *wykrz*
[žućki-žućki-žućki Zms90Wer91]

DZIU-DZIU-DZIU *wykrz* 'okrzyk przywoływania świń' Zms90Wer91 → PACIU-PACIU-
-PACIU *wykrz*
[žu-žu-žu Zms90Wer91]

DZIWKĄ ż 1. 'młoda niezamężna kobieta, dziewczyna, panna' Stali ruskich dziwek brać
Zms90Wer66 → PANIENKA ż; 2. 'cóрка' Zms90Wer60 i in. → DOCZA ż, DOCZKA ż;
3. 'dziewczyna do 18 lat' Zms90Wer126 → DZIEWCZYNA ż, PANIENKA ż
[Mlp žiŋpka Zms90Wer119,126 žiŋka Zms90Wer119 Wlp žiŋko/žiŋpka]

- Zms90Wer60 *Dlm* 'żivek' Zms90Wer61 'żipku' Zms90Wer66]
ppk dziewczka/dziwka *ż*; *błrs* дзеўка 1 *ż*; *ukr* дівка *ż*
- DZWONECZEK *m rel.* 'sygnaturka' Zms90Wer90 i in.
 [Mlp *zvóneček* Zms90Wer90,137]
- DZWONIEC *m bot.* 'naparstnica' Zms90Wer90
 [Mlp *zvońec* Zms90Wer90]
- DŹWIERY* *lm* 'drzwi' Otworz mnie dźwiery Grs86Wer114
 [Błp d^zv^lery Grs86Wer114]
błrs дзверы *lm*; *ukr* двері *lm*

E

- ELEMENTARZ* *m* → LEMENTAR *m*
- EWKA* *ż* → JEWKA *ż*

F

- FAJKA *ż* 'fajka do palenia tytoniu' Zms90Wer119 → LULKA *ż*
 [Mlp fajka Zms90Wer119]
ppk fajka *ż* 1
- FAJNIE* / FAJNO *przyst* 'fajnie' Zms90Wer44
najfajniej 'stnw od fajnie – najlepiej; najładniej' Zms90Wer44
 [fajno Zms90Wer40 *stnw* najfajń'ej Zms90Wer44]
- FARTUCH *m* 1. 'część odzieży zakrywająca przód ubrania, chroniąca przed zabrudzeniem' Zms90Wer90; 2. *rol.* 'płótno, z którego sieje się zboże' Zms90Wer90
 [Mlp fartuχ Zms90Wer90 (1 fartuch Mzw39Tar87)]
ukr хвартуx/хвартуx *m*
- FIGUS *m bot.* 'fikus, kwiat doniczkowy' Zms90Wer87
 [Mlp f'igus Zms90Wer87]
- FORNAL* *m* 'najemny robotnik rolny w majątku ziemskim' Hwc86Wer118
 [Dlm forn'alűf Hwc86Wer118]
- FOTOGRAFSZCZYK *m* 'fotograf' Zms90Wer45
 [Mlp fotogračyk Zms90Wer45]
ppk fotografszczyk/futografszczyk/potograpszczyk *m*
- FRENCZ *m* 'krótka marynarka z samodziału' Zms90Wer92 → LETNIK *m*
 [Mlp frenč Zms90Wer92]
- FRENDZLI *lm* 'frędzle' Zms90Wer119 → KUTASY *lm*
 [Mlm frenzł'i Zms90Wer119]
ppk frędzla *ż*
- FUHANEK *m* 'strug stolarski' Zms90Wer132
 [Mlp fuhanek Zms90Wer132]
błrs фуганак *m*; *ukr* фуганок *m*; *ros* фуганок *m*

FULENGOWY *tech.* ‘wpustnikowy, do robienia wpustów’ Zms90Wer90

♦ Fulengowy heblił → HEBLIK *m*

[*mMlp* fuləngovy Zms90Wer90]

FUNDAMENT *m rzad.* ‘murowana podstawa budynku’ Bjs36Fri6 → PODMURÓWKA *ż*, SZTANDARY *lm*

[*Mlp* fundament Bjs36Fri6]

błrs фундамент *m*; *poles* фундамент *m*; *ukr* фундамент *m*; *ros* фундамент *m*

FUTER *m* 1. ‘chutor – oddzielne gospodarstwo lub grupa gospodarstw poza wsią’
Na futerach Zms90Wer40,61 → POSIOŁOK *m*; 2. *lm* ‘ziemia przydzielona chłopom
w wyniku parcelacji’ Zms90Wer126 → DZIAŁKA *ż* 2

[*Mlp* futer Zms90Wer40126 *Mlm* futery Zms90Wer92 *Mslm* futeraχ Zms90Wer61]

ppk chutor/futer *m* *błrs* 1 хутор *m*; *ukr* 1 хутор *m*; *ros* 1 хутор *m*

FUTRYNA *ż* ‘futryna okienna’ Zms90Wer119 → SKRYNIA *ż*

[*Mlp* futryna Zms90Wer119 (futryna Mzw39Tar87)]

G

GADAĆ • *ndk* 1. ‘mówić, rozmawiać’ Zms90Wer70 Zdrastwujcie już gadam Zms73Wer205
Ja wże wtenczas gadam – gadaj [ty], ja bojimś Zms73Wer205 [...] śmieli się, że my
ni tak gadamo jak uny Zms73Wer203; 2. *na kogo*, *komu* ‘mówić, zwracać się do
kogo’ Raz ja gadam na Karola i Józika Zms73Wer206 Szofer na nas gada: chodźta,
pomuzeta Zms73Wer206

[*ter1lp* gadam Zms73Wer205 Zms90Wer70 g'adam Zms73Wer206 *ter2lp* gadaś
ter3lp gada Zms90Wer70 g'ada Zms73Wer205 *ter3lm* gadamo Zms90Wer70 gad'amo
Zms73Wer203 *ter2lm* gadata *ter3lm* gadajo *roz*k *lp* gadaj Zms90Wer70 gad'aj
Zms73Wer205]

ppk gadać *ndk*

GADUŃ *m* ‘gadula’ Zms90Wer43

[*Mlp* gad'un Zms90Wer43]

ppk gadacz *m*

GADZINA *ż zool.* ‘żmija’ Zms90Wer56 → HADZIUKA *ż*

[*Mlp* gażina Zms90Wer91 *Mslp* gażiñi/gażiñe Zms90Wer56]

ppk gadzina/hadzina *ż*

GAJOWY *m* ‘gajowy’ Zms90Wer126 → STRAŻNIK *m*

[*Mlp* gajovy Zms90Wer126]

ukr райовий *m*

GALIZOWAĆ *ndk rol.* ‘oczekować drzewka’ Zms90Wer87

[*bzk* galizować Zms90Wer87]

GAŁĄŻ • *ż* ‘gałąź’ Zms90Wer90 ♦ Suchie gałenzi ‘chrust’ Zms90Wer90

[*Mm* gałenzi Zms90Wer90]

ppk gałąź/gałęż *ż*

GANCZAR *m* ‘garncarz, druciarnik’ [Ganczar] oplita garszczki Zms90Wer93

[*Mlp* gančar Zms90Wer93 *Dlp* gančara Zms90Wer57]

błrs ганчар *m*; *ukr* гончарь/ганчарь *m*; *ros* гончар *m*

GANEK• *m* 'przedsionek w kościele' Postój tu na ganku poka ksiondz wyjdzie i wprowadzi ciebie u kościoł Zms90Wer137

[Mslp ganku Zms90Wer137]

ukr ганок *m*

GANIAĆ SIĘ• *ndk* 'przejawiać popęd płciowy – o krowie' Łaciata gania sie Zms90Wer125

→ POLOWAĆ *ndk*

[ter3lp g'ańa še Zms90Wer125]

GAR(D)ŁO *n rol.* 1. 'przełyk zwierzęcia' Zms90Wer91; 2. 'żelazna część sieczkarni, po której ześlizgują się noże' Zms90Wer90

[Mlp garło Zms90Wer90,91]

ppk 2 gardło *n*, garła *ż*

GARSZCZEK• *m* 'garnek' Zms90Wer93 ♦ Oplitać garszczki → OPLITAĆ *ndk*

[Blm garščki Zms90Wer93]

ppk garszczek *m*; błrs гаршчок *m*; ukr горшок *m*

GATER *m* 'wielka piła w tartaku' Zms90Wer87 → PIŁORAMA *ż*

[Mlp gater Zms90Wer87]

ppk gator *m*; błrs gw. гатар *m*

GĄBKA *ż bot.* 'huba na drzewie' Bjz36Fri10 → HUBA *ż*

[Mlp gompka Bjz36Fri10]

ppk || hubka *ż*

GDZIE / DZIE / DIE *zaim* 'gdzie' A tam, gdzie teraz jest dietsad, [...] Hwc86Wer118

Dzie moje dzieci Grs86Wer115 Die Pan Bóg mnie zaniesie Grs86Wer115

[g'že Hwc86Wer118 'že /de Grs86Wer115]

ppk gdzie/dzie; błrs дзе; ukr де

GDZIEŚ• *zaim* → DZIEŚ *zaim*

GDZIE TO *zaim* 'gdzieś, nie wiadomo gdzie' Żeby ta pieśnia była gdzie to zachowana Zms73Wer204

[g'že to Zms73Wer204]

ppk gdzie to/dzie to; ros где-то

GĘBA**ż* → GIĘBA *ż*

GĘSIACZY* → GIĘSIACZY

GIĘBA *ż* 'pysk krowy' Zms90Wer125 → MORDA *ż*, MYZA *ż*

[Mlp gęmba Zms90Wer125]

ppk gęba/gięba *ż*

GIENSIACZY• 'gęsi, z gęsi' Giensiacze pjura Zms90Wer62

[Mlm gęńsaće Zms90Wer62]

ppk gęsiny

GLINKA *ż* 'kreda do bielenia' Zms65Wer147

[Mlp glinka Zms65Wer147]

GILZA *ż* 'ustnik papierosa' Zms90Wer119 → MUSZTUK *m*

[Mlp gılza Zms90Wer119]

GŁĘBOKI• 'głęboki' Zms90Wer62

głębszy *stw* 'głębszy' Zms90Wer62

szcze wienc głębszy *stnw* 'bardziej głęboki, najgłębszy' Zms90Wer62

[mMlp głymboki *stw* głęmpšy *stnw* 'enc głęmpšy Zms90Wer62]

GŁOSOWANIE *n* ‘wybory, oddawanie głosów na kandydatów do władz’ Zms90Wer126 →
 WYBORY *lm*
 [Mlp głosôwaŋie Zms90Wer126]
ppk głosowania *ż*

GŁOWKA* *ż* 1. ‘zdr od głowa, główka’ Na stoł głowku złożył Grs86Wer114;
 2. *lm rol.* ‘nasiona lnu w główkach’ Zms90Wer100
 [Blp głowku Grs86Wer114 Mlm głufki Zms90Wer91,100]
ppk główka/głowka *ż*

GŁÓWCZANY* ‘utkany z pakuł – o płótnie’ Zms90Wer92 ♦ Głowczane płótno →
 PŁÓTNO *n*
 [nMlp głôfçane Zms90Wer92]

GŁÓWNIA *ż* 1. ‘palące się polano, które wypadło z pieca’ Zms90Wer119 → HOŁO-
 WIESZKA *ż* 1; 2. ‘dymiące polano do podkadzania pszczoł przy wybieraniu miodu’
 Zms90Wer125 → DYMOFQR *m*, SKRZYPEL *m*; 3. *lm bot.* ‘śnieć zbożowa’
 Zms65Wer146
 [Mlp głuwŋa Zms90Wer55,119,125 Mlm głuwŋi Zms65Wer146]
ppk głównia *ż* 1, głównia *ż* 2

GŁUCHY* ‘tu: nieprzelotowy, bez możliwości dalszej jazdy daną drogą’ Zms90Wer90
 ♦ Głucha droga → DROGA *ż*
 [żMlp głuxa Zms90Wer90]

GŁUSKI ‘przym od nazwy miasteczka Głusk na Polesiu, położonego na pld. zachód od
 Bobrujska w zakolu Prypeci’ Głuski mech Zms90Wer64 [...] po czeńści głuskiego
 mecha Zms90Wer58
 [mMlp głuŋski Zms90Wer64 Dlp głuŋskiego Zms90Wer58]

GŁUSZANKA *ż ryb.* ‘pałka do ogłuszania ryb’ Bjb36Fri10
 [Mlp głuŋanka Bjb36Fri10]

GMINA *ż* ‘urząd administracji wiejskiej’ Zms90Wer126 → WOŁOST* *ż*
 [Mlp gŋina Zms90Wer126]

GNIŁKI *lm* ‘gruszki ulegające’ Zms90Wer91
 [Mlm gŋiłki Zms90Wer91]
błrs gw. гнілкі *lm*; *ukr* гнилки *lm*

GNÓJ *m rol.* ‘nawóz naturalny, obornik’ Zms65Wer147 i in. Krowiaczy gnój Zms90Wer62
 [Mlp gnuj Zms90Wer90 gnuj Zms65Wer147 Zms90Wer62]
ppk gnoj/gnój *m*; *poles* гной/гнуй *m*

GOLFY *lm* ‘skarpety podkolanówki’ Zms90Wer90
 [Mlm golfy Zms90Wer90]
ppk golfy/galfy *lm*; *błrs* гольфы *lm*; *ros* гольфы *lm*

GOŁĘB *m* ‘gołąb’ Zms90Wer51
 [Mlp gołemp Zms90Wer51]
ppk gołęb *m*

GONCZAR* → GANCZAR *m*

GONTA* *ż zb* ‘gonty’ Ten co kryje gonto Zms90Wer93
 [Nlp gonto Zms90Wer93]
błrs гонта *ż*; *poles* гонда *ż*; *ukr* гонт *m*; *ros* гонт *m*

GOSPODARKA ż 'gospodarstwo wiejskie' Zms90Wer119 → CHAZIAJSTWO *n*

[Mlp gòspòdarka Zms90Wer119]

błrs гаспадарка *ż*; *ukr* господарка *ż*

GOSPODARZ *m* 'właściciel gospodarstwa wiejskiego' Zms90Wer126 ♦ Średni gospodarz 'średniozamożny gospodarz wiejski' Zms90Wer126 → SREDNIAK *m*

[Mlp gòspodaś Zms90Wer123,126]

błrs гаспадар *m*; *ukr* господарь *m*

GOSPODYNIA ż 'gospodyni' Zms90Wer55,76

[Mlp gòspòdyńa Zms90Wer55,76]

ppk gospodynia/huspodynia *ż*; *błrs* гаспадыня *ż*; *ukr* господиня *ż*

GOŚCINIEC *m* 'szeroka bita droga' Bjz36Fri10 → TRACHT *m*

[Mlp gościńec Bjz36Fri10]

ppk gościniec/gościniać *m*

GÓRA ż 'strych' Bjz36Fri6 → STRYCHA *ż*

[Mlp gura Bjz36Fri6]

ppk góra *ż* || lucht *m* 1; *ukr* ropy *ż*

GÓRYSTY → GÓRZYSTY

GÓRZYSTY• / GÓRYSTY• 'o terenie – górzysty, pagórkowaty' Górzyste/góryste pole Zms65Wer148

[*nMlp* gużyste/guryste Zms65Wer148]

ppk górzysty/góristy

GRABISKO• *n* 'trzonek grabi' Bjz36Fri7

[*Nlp* grabiskem Bjz36Fri7]

ppk grabilno *n*, grablawisko *n*; *poles* грабіжна *ż*

GRĄC *ndk* 'tu: zajmować się jakąś grą rozrywkową, grać w co' Zms90Wer90 ♦ Grać w jajka 'o grze polegającej na turlaniu pisanek – w okresie wielkanocnym' → BIĆ SIĘ *ndk*, KACZAĆ *ndk*

[*bzk* grać Zms90Wer90]

ppk grać *ndk* 2

GRAMOCIEJ *m* 'człowiek wykształcony' Zms90Wer43

[Mlp gramóćej Zms90Wer43]

błrs грамацей *m*; *ros* прест. грамотей *m*

GRANICA ż 1. 'umowna linia dzieląca jakieś obszary, granica' Zms73Wer141;

2. *leśn.* 'wąska przecinka w lesie' Zms90Wer92 → PROSIEKA ż ♦ Ksińciowa granica 'granica pomiędzy gruntami należącymi do księcia i do chłopów' Zms73Wer141

[Mlp grańica Zms90Wer92 grańica Zms73Wer141]

GREBLA ż 'grobla, przegroda na wodach płynących' Zms90Wer55

[Mlp grebla Zms90Wer55]

ppk grebla *ż*; *błrs* грэбля *m*; *ukr* гребля *m*

GRUBACKI 'o bardzo tęgim człowieku, otyły' Zms65Wer148 → GRUBY

[*mMlp* grubacki Zms65Wer148]

ppk grubuś *m*

GRUBY 'tęgi, otyły – o człowieku' Zms65Wer147 → GRUBACKI

[Mlp gruby Zms65Wer147]

ppk gruby; *ukr* грубий

GRUNTOWE *n* 'podatek gruntowy' Zms90Wer63

[Mlp gruntove Zms90Wer63]

GRUSZKA• *z* 'gruszka – owoc' Zms90Wer125 ♦ Sadowe gruszki 'gruszki drzew szlachetnych gatunków w odróżnieniu od dziko rosnących, ulęgałek' Zms90Wer125 → DULKI *lm*

[Mlm gruški Zms90Wer125]

GRUZ *m* ryb. 'ciężarek obciążający sieć rybacką' Bjz36Fri9

[Mlp gruz Bjz36Fri9]

błrs грузіла *ż*; *ukr* грузило *n*; *ros* грузило *n*

GRZEBIEŃ *m* 'narzędzie do czesania lnu' Zms90Wer90

[Mlp gżebeń Zms90Wer90]

GRZYB *m* bot. 'grzyb' Zms90Wer90 ♦ Polowy grzyb 'grzyb zwany *kobyle wargi* – po przełamaniu wydziela białą ciecz' Zms90Wer91 ♦ Węzowe grzyby 'grzyb wełnianka' Zms90Wer90 ♦ Zajuncowe grzyby 'grzyby szatańskie' Zms90Wer90

[Mlp gżyp Zms90Wer91 Mlm gżyby Zms90Wer90 (grzyby Maz39Tar87)]

GUBIERNATOR *m* 'urzędnik stojący na czele guberni, województwa' Zms90Wer126 → WOJEWODA *m*

[Mlp guběrnator Zms90Wer126]

ukr губернатор *m*; *ros* губернатор *m*

GUBIERNIA *z* 'urząd administrujący województwem' Zms90Wer126 → WOJEWÓDZTWO *n*

[Mlp guběrńa Zms90Wer126]

ukr губерня *ż*; *ros* губерния *ż*

GUL-GUL-GUL *wykrz* 'okrzyk przywoływania kaczek' Zms90Wer119 → WUL-WUL-WUL *wykrz*

[gul-gul-gul Zms90Wer119]

GUMKA *z* 'gumka do ścierania ołówka' Zms90Wer126 → ŚCIRKA *z*

[Mlp gumka Zms90Wer126]

ppk humka *ż*

GWOŹDZIKI / HWOŹDZIKI *lm* bot. 'goździki' Zms90Wer87

[Mlm gv'oż'ziki/hvoż'z'iki Zms90Wer87]

ppk gwoździka *ż*; *błrs* гвазьдзікі *lm*; *ukr* гвоздики *lm*

H

HADAŁKA *z* 'wróżka' Zms90Wer126 → WRÓŻKA *z*

[Mlp hadałka Zms90Wer126]

ros гадалка *ż*

HADZIUKA *z* *zool.* 'żmija' Zms90Wer91 → GADZINA *z*

[Mlp ھا'zuka Zms90Wer91]

błrs гадзюка *ż*; *ukr* гадюка *ż*

HAJ *m* *leśn.* 'gaj, niewielki las' Zms90Wer57 i in.

[M, Błp ھاj D, Clp ھاju Nlp ھاjem Mslp u ھاju Zms90Wer57 M, Blm ھاj Dlm ھاju Clm ھاjam Nlm ھاjamy Mslm u ھاjах Zms90Wer61]

błrs гай *m*; *ukr* гай *m*

HAIKA ż 'nakrętka na końcu osi wozu' Zms90Wer90

[Mlp hajka Zms90Wer90]

błrs га́йка ż; *ukr* га́йка ż; *ros* га́йка ż

HAIJSTER *m zool.* 'bocian, zwykle czarny bocian' Zms90Wer 125 → BUŚKO *m*

[Mlp hajster Zms90Wer125]

HAKI *lm* 'wybrzuszenia na podkowie' Zms90Wer92

[Mlm haki Zms90Wer92]

HALKA ż 'część bielizny nakładana pod sukienkę, spódnice' Zms90Wer125 → KOMBINACIJA ż

[Mlp halka Zms90Wer125]

HALSKI• 'przym od nazwy miasteczka Halsk na Polesiu?' Zms90wer65 Za halskim mechem Zms90wer65

[Nlp ɣalskim Zms90wer65]

HALSZTUK *m* 'krawat' Zms90Wer119

[Mlp halštuk Zms90Wer119]

ppk halsztuk/galsztuk/alsztuk *m* || krawat *m*, krawatka ż; *ros* га́лстук *m*

HALWA ż *rol.* 1. 'pionowe drewniane części uprząży na woły' Zms90Wer92 → CIAŻ ż 1; 2. 'metalowy pierścień pośrodku jarzma' Bjz36Fri7 i in. → CIAŻ ż 2

[Mlp halwa Zms90Wer92 ɣalwa Bjz36Fri7 (h'alwa Pls39Tar80)]

błrs gw. 1 га́льва ż

HANDLAR *m* 1. 'człowiek zajmujący się handlem obnośnym' Zms90Wer119 → TARGOWIEC *m*; 2. 'człowiek handlujący drobnymi towarami na rynku' Zms90Wer126 → SPIKULANT *m*

[Mlp handlar Zms90Wer119,126]

błrs гандля́р *m*; ; *ukr gw.* гандля́р *m*

HANDLARKA ż 'kobieta handlująca drobnym towarem na rynku' → SPIKULANTKA ż

[Mlp handlarka Zms90Wer126]

błrs gw. гандля́рка ż

HANUCZA ż 'szmata, gałgan' Zms90Wer126 → SZMATA ż, TRAPKA ż

[Mlp hanuča Zms90Wer126]

ppk onucza/anucza/unucza ż; *błrs* ануча ż; *błrs gw.* гануча ż; *ukr* онуча ż; *poles* anúča/ganúča ż

HANUCZNIK *m* 'człowiek zbierający szmaty, handlarz starzyzną' Zms90Wer90

[Mlp hanučnik Zms90Wer90]

ppk onuczник/anuczник/unuczник *m*; *błrs* анучнік *m*; *błrs gw.* ганучнік *m*; *ukr* онушник; *ukr gw.* гонушник *m*

HAPLUKI *lm* 'haftki' Zms90Wer92

[Mlm hapluki Zms90Wer92]

błrs га́плікі *lm*; *ukr* га́плік *m* (*lm* га́плікі)

HARBUZ *m* 'dynia' Zms90Wer91

[Mlp harbus Zms91Wer ɣarbus Zms90Wer38]

ppk arbuz/harbus *m*; *błrs* гарбу́з *m*; *ukr* гарбу́з *m*

HARESZT *m* → ARESZT *m*

HARMONIST / HARMONISTY *m* 'akordeonista, harmonista' Zms90Wer43

[Mlp harmoń'ist/harmoń'isty Zms90Wer43 ɣarmoń'ist Zms90Wer63]

błrs гармані́ст *m*; *ros* гармонист *m*

HEBEL *m* 'narzędzie stolarskie do gładzenia desek, strug' Zms90Wer125 → BARAN *m* 2
[Mlp hebel Zms90Wer125]
ukr гебелъ *m*

HEBLIK *m* 'mały hebel, strug' Zms90Wer90 i in. ♦ Fulengowy heblík 'nieduży strug wpustnik do żłobienia rowków w drewnie' Zms90Wer90
[Mlp heblík Zms90Wer90,132]

HEĆKO *m* 'imię męskie, zdr od Edward, Edek, Edźko' Zms90Wer 38 i in.
[Mlp yećko Zms90Wer38,49,50,53,76 yećko Zms90Wer38]

HERBATA *ż* 'herbata' Zms90Wer119 → CZAJ *m*
[Mlp herbata Zms90Wer119]
ppk herbata/harbata/arbata *ż*

HŁABKI *lm rol.* 'podłużne drągi w drabinie wozu' Zms90Wer92
[Mlm hłapki Zms90Wer92]
ukr глабці *lm*

HŁADYSZKA* → ŁADYSZKA *ż*

HŁAPCZAKI *lm* → ŁAPCZAKI *lm*

HNIDKA *ż bot.* 'tasznik' Zms90Wer91
[Mlp hńitka Zms90Wer91]

HOŁOBLI *lm* → OHŁOBLI *lm*

HOŁOWIESZKA *ż* 1. 'palące się polano, które wypadło z pieca – tak u Werenicza' Zms90Wer119 → GŁÓWNIA *ż* 1; 2. *rol.* 'śnieć zbożowa' Zms90Wer91
[Mlp hołuveszka Zms90Wer119 hołdveški Zms90Wer91]
błrs галавешка *ż*; *ukr* головошка *ż*; *poles* головешка *ż*

HOŁOWKI *lm rol.* 'wiklinowe nalustki' Zms90Wer92
[Mlm hołofki Zms90Wer92]
błrs галоўкі *lm*

HOŁUBOWY 'jasnoniebieski' Zms90Wer92 → JASNOSINI, SINY 1
[mMlp hołubovy Zms90Wer92]
ppk hołuby || sini 1; *błrs gw.* галубовы; *ukr* голубий; *ukr gw.* голубовий; *ros* голубой

HOMON• *m* 'gwar' Zms90Wer45
[Dlp hõmonu Zms90Wer45]
błrs гоман *m*; *ukr* гомін *m* (Dlp гомону); *ros pot.* гомон *m*

HOMONIĆ• *ndk* 'gwarzyć, rozmawiać; donosić się – o głosie' Zms90Wer70
[ter2 yõmońiš Zms90Wer70]
błrs гаманіць *ndk*; *ukr* гомоніти *ndk*; *ros pot.* гомонить *ndk*

HONOROWY 'zarozumiały' Zms65Wer147
[mMlp yonõrovy Zms65Wer147]
ppk honogowy/chonogowy 1

HORAĆ *ndk* 'orać' Zms90Wer60 i in. ♦ Horać w rozkǫd → ROZKID *m*
[bzk yorać Zms90Wer60,71]
ppk orać *ndk*; *błrs gw.* гараць *ndk*; *ukr* горати/орати *ndk*

HORNO *n* 'palenisko w piecu' Zms90Wer125 → PALENISKO *n*
[Mlp horno Zms90Wer125]
błrs gw. гарно/горно *n*; *ukr* горен/горн *m*

- HOSTRZEJE *n* *rol.* 'ostry brzeg kosy' Zms90Wer119 → OSTRZEJ *m*, ŻĄDŁO *n*
 [Mlp hostšeje Zms90Wer119]
ukr рострій *m*; *ros* остріє *n*
- HRAŻ *ż* 'błoto' Zms73Wer207
 [Mlp hraz' Zms73Wer207]
błrs грязь *ż*; *ukr* грязь *ż*; *ros* грязь *ż*
- HRECZKA *ż* *bot.* 'gryka' Zms90Wer91
 [Mlp hřečka Zms90Wer91 ґреčka Zms65Wer146]
ppk hreczka *ż*; *błrs* gw. ґрачка *ż*; *poles* ґрачка *ż*; *ukr* ґречка *ż*; *ros* *pot.* ґречка *ż*
- HRECZKÓWLE *n* 'pole po gryce' Bjz36Fri8
 [Mlp ґреч'kuwle Bjz36Fri8]
błrs gw. ґрэчкоўіе *n*; *poles* ґречкоўіе/ґрецкóв'іе *n*; *ukr* ґречківка *ż*
- HRIWA *ż* → HRYWA *ż*
- HRUBA *ż* 'piec murowany do ogrzewania pomieszczeń' Zms90Wer92
 [Mlp hruba Zms90Wer92]
ukr ґруба *ż*
- HRUDZI *lm* 'pierś człowieka' Zms65Wer146
 [Mlm ґружі Zms65Wer146]
błrs ґрудзі *lm*; *ukr* ґруди *lm*; *ros* грудь *ż*
- HRUDZIZNA *ż* 'brzuch zwierzęcia' Bjz36Fri10 → BRZUCH *m*, CZEREWO *n*
 [Mlp ґруджизна Bjz36Fri10]
błrs gw. ґрудзізна *ż*; *ukr* ґрудина *ż*
- HRUZOWIK *m* 'samochód ciężarowy' Zms90Wer90 → SAMOCHÓD *m*
 [Mlp hruzov'ik Zms90Wer90]
błrs ґрузавік *m*; *ukr* *pot.* ґрузовик *m*; *ros* ґрузовик *m*
- HRYWA / HRIWA *ż* 'grzywa konia' Bjz36Fri9 i in.
 [Mlp hryva Zms90Wer91 ґriwa Bjz36Fri9]
błrs ґрыва *ż*; *poles* ґрыва *ż*; *ukr* ґрива *ż*; *ros* грива *ż*
- HUBA / HUBKA *ż* *bot.* 'huba na drzewie' Bjz36Fri10 → GĄBKA *ż*
 [Mlp ґuba/ґubka Bjz36Fri10]
ppk hubka *ż*; *błrs* ґуба *ż*; *ukr* ґубка *ż*
- HUBKA *ż* → HUBA *ż*
- HUBY *lm* 'wargi ludzi, też zwierząt' Zms65Wer147 i in. → ŁUPY *lm* 1,2
 [Mlm huby Zms90Wer91 ґuby Zms65Wer147]
ppk || łupy/łepy *lm*; *błrs* ґубы *lm*; *ukr* ґуби *lm*; *ros* губы *lm*
- HUKAĆ• *ndk* 'wołać, przywoływać; krzyczeć' Nie szukasz ty nas i nie hukasz ty nas
 Zms73Wer206
 [ter1lp ґukam Zms90Wer71 ter3lp h'ukaś Zms73Wer206]
ppk hukać *ndk* 2; *błrs* gw. ґукаць *ndk*; *ukr* ґукати *ndk*
- HUKAĆ SIĘ• *ndk* 'przejawiać popęd płciowy – o świnie' Zms90Wer91
 [ter3lp huka še Zms90Wer91 (chuka się Mzw39Tar87)]
ppk hukać się *ndk*; *ukr* ґукатися *ndk*
- HUKI *lm* *leśn.* 'rozwidlenie konarów' Bjz36Fri10
 [Mlm ґuki Bjz36Fri10]

HUKNAĆ• *dk* 'krzyknąć, zawołać' Chajby chto choć huknuu czy krzyknuu Zms73Wer206
[*prze3lp* huknuu Zms64Wer126 h'uknuu Zms73Wer206 ɣ'uknuu Zms90Wer74]
błrs гукнуць *dk*; *ukr* гукнути *dk*

HULAĆ• *ndk* 1. 'tańczyć' Hulali oberka i walca Zms64Wer120;
2. 'być niezajętym, nic nie robić' Zms90Wer91 ♦ Pole hula → POLE *n*
[*ter3lp* hula Zms90Wer91 *prze3lm* hulali Zms64Wer120]
błrs гуляць *ndk*; *ukr* гуляти *ndk*; *ros* гулять *ndk* 1,2

HULTAJ *m dezapr.* 'człowiek leniwy, leń' Zms65Wer147
[*Mlp* ɣultaj Zms65Wer147]
ppk hultaj/gultaj *m*

HUŁOBLI *lm* → OHŁOBLI *lm*

HUŃKA ż 'dera, nakrycie na wóz albo na konia' Zms90Wer92
[*Mlp* huńka Zms90Wer92]
ppk huńka ż 2; *błrs* гунька ż; *ukr* гунька ż

HUSIEŃ / WUSIEŃ *m zool.* 'gąsienice – szkodniki lasów' Zms90Wer91
[*Mlp* huśeń/vuśeń Zms90Wer91]
ukr гусень ż

HUSKI-HUSKI-HUSKI *wykrz* 'okrzyk przywoływania gęsi'
Zms90Wer91 → HUŚ-HUŚ-HUŚ *wykrz*
[huski-huski-huski Zms90Wer91]

HUSZY *lm* → UCHO *n*

HUŚ-HUŚ-HUŚ *wykrz* 'okrzyk przywoływania gęsi' → HUSKI-HUSKI-HUSKI *wykrz*
[huś-huś-huś Zms90Wer91]
ukr гусь-гусь *wykrz*

HUŻY *lm rol.* 'naszelniki przemocowane do chomąta' Zms90Wer125 → WUŻWY *lm*
[*Mlm* huży Zms90Wer125 (*Mlp* ż h'użwa Pls36Tar80)]
ppk huże *lm*, użwa ż; *błrs* гужы *lm*; *ukr* гуж *m* (*lm* гужі)

HWOŹDZIKI *lm* → GWOŹDZIKI *lm*

HYCZAŃNIE *n rol.* 'nać kartofli' Zms90Wer91 → BADYLE *lm*
[*Mlp* hyczań:e Zms90Wer91]
ukr гичання/гичанне *n*; *ukr gw.* гичка ż

I

ILE / JILE *zaim* 'ile' Zms90Wer41
[i'le/j'i'le Zms90Wer41]
ppk ila/ile/ili

INACZY• 'inny' Ich rozgadanie było inacze Zms73Wer203
[*nMlp* in'ače Zms73Wer203]
błrs інакшы *m*; *ukr* іначий *m*

INŻYNIER* *m* → NIŻYNIER *m*

IWAN / JWAN *m* 'imię męskie – Iwan' Ni Jwana nima Zms73Wer206
[*Dlp* Jv'ana Zms73Wer206]
błrs Иван *m*; *ukr* Іван *m*; *ros* Иван *m*

J

JAB(Ł)KA *lm bot.* ‘galasówki, narośle na drzewach’ Zms90Wer90

[Mlm japka Zms90Wer90]

JADWISIA* *ż* → ADWISIA *ż*

JAGLANY* ‘jaglany, z prosa’ Jaglana kasza Zms90Wer119 → PROSIANY

[żMlp jaglana Zms90Wer119]

JAGREST *m* ‘agrest’ Zms65Wer148 i in.

[Mlp j'agrest Zms90Wer38 jagrest Zms65Wer148]

ppk agrest/egrest *m*; *błrs gw.* яграст/ягрыст *m*; *ukr* ягрос/агрос *m*

JAJKO* *n* ‘jajko kurze’ Zms90Wer90 ♦ Bić się jajkami → BIĆ ŚIĘ *ndk* ♦ Grać w jajka →

GRAĆ *ndk* ♦ Kaczać jajka → KACZAĆ *ndk*

[Blm jajka Nlm jajkami Zms90Wer90]

ppk jajka *ż*/jajo *n*

JAKIŚ *zaim* → JAKIŚCIK *zaim*

JAKIŚCI* *zaim* ‘jakiś, nie wiadomo jaki’ Zms90Wer43

[żMlp j'akaści Zms90Wer43]

błrs якісьці

JAKIŚCIK *zaim* ‘jakiś, nie wiadomo jaki’ Jakiścik człowiek Zms73Wer206

[mMlp jakiścik Zms73Wer67 j'akiścik Zms90Wer43 j'ak'is'c'ik Zms73Wer206 żMlp

jakiśćika nMlp jakiśćike Zms73Wer67]

ppk jakiś/jakiści/jakiść; *błrs* якісь

JAK NI JAK *part* ‘jakby nie było; było nie było’ Zms90Wer43

[jak ni j'ak Zms90Wer43]

błrs як ніяк

JAK NI JE *part* ‘jakkolwiek jest’ Zms90Wer43

[jak ni j'e Zms90Wer43]

ukr як не є

JAKOR *m* ‘kotwica’ Zms90Wer119 → KOTWICA *ż*

[Mlp jakor Zms90Wer119]

błrs якар *m*; *ukr* якір *m*; *ros* якорь *m*

JAKOŚCIK *przyst* ‘jakoś, nie wiadomo jak’ Zms90Wer43 i in.

[j'akośćik Zms90Wer43]

ppk jakości/jakość/jakści

JĄŁOWINA *ż rol.* ‘nieużytek rolny’ Bjz36Fri8

[Mlp jało'w'ina Bjz36Fri8]

błrs ялавіна *ż*; *ukr* яловичина *ż*; *poles* йаловіна *ż*

JAMA *ż 1. rol.* ‘dół do przechowywania kartofli, kopiec na kartofle’

Zms90Wer92 → JAMKA *ż*; 2. ‘dół na trumnę na cmentarzu’ Zms90Wer93

[Mlp jama Zms90Wer92,93]

błrs яма *ż*; *poles* 1 йама *ż 1*; *ukr* яма *ż*; *ros* яма *ż*

JAMKA *ż 1.* ‘*zdr* od jama 1’ Zms90Wer92 → JAMA *ż 1*; 2. *anat.* ‘*zdr* od jama, dołek pod piersiami’ Zms65Wer146

[Mlp jamka Zms90Wer92 jamka Zms65Wer146]

ppk || 2 łyżeczka, łyżeczka *ż*; *błrs* ямка *ż 2*; *poles* йамка *ż 1*

JANOT• *m zool.* 'jenot' Wun uchoci sie na dzikuu, na janotuū, na wilkuu, na rysiuu
 Zms90Wer62
 [Blm na janotuū Zms90Wer62]
błrs яно́т m; ros енот m

JARCHA *ż rol.* 'wialnia' Zms90Wer87 → MŁYNEK *m*
 [Mlp jarxa Zms90Wer87 iarxa Zms65Wer147 j'arxa Zms90Wer38]
ppk arfa/arpa ż || wialnia ż, wijałka ż

JARCHOWAĆ / ŻARCHOWAĆ *ndk* 'wiać zboże na wialni' Zms65Wer148
 [bzk iarxovać / żarxovać Zms65Wer148]
ppk arfować ndk

JARMAREK *m* 'jarmark' Zms90Wer119 → BAZAR *m 2*
 [Mlp jarmarek Zms90Wer119]
ukr ярмарок m

JARMO *n rol.* 'jarzmo – drewniana uprząż na woły w postaci ramy' Bjz36Fri7
 [Mlp jarmo Zms90Wer50 j'armo Bjz36Fri7 (jarm'o Pls39Tar80 jarzmo Mzw39Tar87)]
błrs ярмо n; ukr ярмо n

JARZĘBA *ż bot.* 'jarzębina' Bjz36Fri9
 [Mlp jażemba Bjz36Fri9]
ppk jarzębina/rzębina ż

JASION *m* 'jesion' Bjz36Fri9
 [Mlp jaśon Bjz36Fri9]
ppk jasion m; ukr ясень m

JASNOBURACZKOWY 'liliowy – o kolorze' Zms90Wer92
 [mMlp jasnoburačkovy Zms90Wer92]

JASNOSINI 'niebieski' Zms90Wer92 → HOŁUBOWY, SINY 1
 [mMlp jasnośińi Zms90Wer92,103]
ukr ясносі́ний

JASZCZYK *m 1.* 'w tkactwie – przyrząd do zwijania nici na cewki' Zms90Wer92 → KÓŁKO *n*, SPON *m*, SUKAJŁO *n*; 2. 'kadłub żaren' Zms90Wer92
 [Mlp jaščyk Zms90Wer92,101]

JAŚLI *lm* 'żłób; też drabiniasta półka na siano dla bydła umieszczona przy żłobie pod kątem do ściany' Bjz36Fri7 → DRABINA *ż*
 [Mlm jaśli Bjz36Fri7]
błrs я́слі lm; ukr я́сла lm; ros я́сли lm

JAZIL *m bot.* 'dziurawiec' Zms90Wer119 → ZIELE *n*
 [Mlp jaź'il Zms90Wer119]

JECHAĆ *ndk* 'przemieszczać się pojazdem lub konno' Zms90Wer90 ♦ Jechać wirchem → WIRCH *m*
 [bzk jeχać Zms90Wer90]

JEDNAK *sp* 'jednak' Zms90Wer43 → ODNAK *sp*
 [j'ednak Zms90Wer43]

JEDNAKOWY* → JINAKOWY

JEGLA *ż bot.* 'drzewo iglaste, jodła ?' Zms90Wer38

[Mlp j'egła Zms90Wer38]

ppk jegła *ż*

JELEŃ *m zool.* 'jeleń' Zms90Wer125 → ULEŃ *m*

[Mlp jeleń Zms90Wer125]

JEROPLAN *m* 'samolot' Zms90Wer90 → SAMOLOT *m*

[Mlp jéropl'an Zms90Wer90]

ppk alapłan *m* || samolot *m*; *ros* аэроплан *m*

JESZCZE / SZCZE *sp* 'jeszcze' [Grzybów] jeszcze kiedy nazbiram Zms73Wer204 A jak ja
szcze była wprzód [...] Zms73Wer204

[j'ešče/šče Zms73Wer204]

ppk jeszcze/jeszcze/iszczę/aszczę i in.; *ukr* ще

JEŚĆ• *ndk* 'o spożywaniu paszy przez konia' Zms90Wer91

[ter3lp ji Zms90Wer91]

JEWKA *ż* 'imię żeńskie – *zdr* od Jewa (Ewa)' Poznał ciotke Jefke Zms73Wer205

[Mlp J'eǫka Zms90Wer38 jeǫka Zms90Wer50 Blp J'efk'e Zms73Wer205]

ukr Євка *ż*

JEZIORNIAK• *m* 'nazwa mieszkańca wsi Białe Jezioro w powiecie łuninieckim' Wszyst-
kie jeziorniaki w Polszcz wyjechali Zms90Wer69

[Mlm jizorniaki Zms90Wer69]

JEZIORO* *n* → JIZIORA *ż*

JEŹDZIĆ *ndk* 'jeździć, ślizgać się na łyżwach' Zms90Wer125 → KOWZAĆ SIĘ *ndk*

[bzk jeźzić Zms90Wer125]

JĘZYCZEK *m rol.* 'część miedlicy do lnu, którą trzyma się w ręce' Zms90Wer116 →
MIECZYK *m 1*

[Mlp jenzycək Zms90Wer116]

JICHNY / JICHNI *zaim* *dzierż* 'jego, należący do niego' Zms90Wer67

[mMlp jixny/jixni *ż*Mlp jixna/iχna *n*Mlp jixne/iχne Zms90Wer67]

ppk ichny/jichny; *błrs* iχni; *ukr* iχний; *ros* ихний

JIGŁY *lm bot.* 'szpilki drzew iglastych' Zms90Wer125 → KOLUCHI *lm 1*, SZPILKI *lm*

[Mlm jigły Zms90Wer125]

JIKAWY 'człowiek jākający się, jākala' Zms65Wer148 → ZAJIKATY

[mMlp jikavy Zms65Wer148]

ppk jękawy/jākliwy/jękaty || zaikasty i in.

JIMIE / JIMJE *n* → WIMIE *n*

JINAKOWY• 'jednakowy, taki sam' Rozmowa to taka by jinakowa była Zms73Wer203

[żMlp jinakova Zms73Wer203]

JINSZY 'inny' Zms90Wer50,67

[mMlp jinšy Zms90Wer50,67 *ż*Mlp jinša *n*Mlp jinše Zms90Wer67]

ppk inszy; *błrs* iншы

JIRUSIA• *ż* 'imię żeńskie, *zdr* od Irena' Zma90Wer60

[Wlp Jirusa Zma90Wer60]

JIWOLA *ż zool.* 'wilga' Bjz36Fri9

[Mlp ji'woła Bjz36Fri9]

błrs iвалга *ż*; *ukr* iволга *ż*; *ros* иволга *ż*

JIZIORA *ż* *rol.* 'poprzeczna bruzda odprowadzająca wodę z pola' Zms90Wer91 → ROWCZAK *m*, ROZORA *ż*
[Mlp jiżora Zms90Wer91]

JOŁKA *ż* 'drzewko bożonarodzeniowe, choinka' Zms90Wer119 → CHOINKA *ż*
[Mlp jołka Zms90Wer119]
błrs ёлка *ż*; *ukr* ёлка *ż*; *ros* ёлка *ż*

JÓZECHWAT• *m* 'imię męskie – Józefat' Grs86Wer116
[Błp Juzexv'ata Grs86Wer116]

JÓZIK *m* 'imię męskie, *zdr* od Józef, Józefat' Józik dał nurca Zms90Wer59
[Mlp Jużik Zms90Wer59 Już'ik Zms73Wer205 Błp Juzika Zms73Wer205]

JWAN• *m* → IWAN *m*

K

KABAN *m* 1. *rol.* 'wykastrowany samiec świni' Bjz36Fri9 i in.; 2. 'dzik, dzika świnią' Zms90Wer125 → DZIK *m*
[Mlp kaban Bjz36Fri9 Zms90Wer91 (kab'an Pls39Tar80; 1 kaban Mzw39Tar87)]
ppk kaban/kaban *m*; *błrs* кабан *m*; *ukr* кабан *m*; *ros* кабан *m*

KABANCZYK *m* '3-4-miesięczne prosię' Zms90Wer125 → PODŚWINIAK *m*, PROSIAK *m*, WARCHLAK *m*
[Mlp kabančyk Zms90Wer125]
ppk kabanczyk *m* || parsiuczek *m*, parsiulak *m*, prosiaczek *m*; *błrs* кабанчык *m*; *ukr* кабанчик *m*; *ros* кабанчик *m*

KABŁĄCZEK *m* *rol.* 'element kosy, którym umocowuje się ucho w pierścieniu/naparstku' Bjz36Fri7
[Mlp kabłonček Bjz36Fri7]

KABŁONEK *m* *rol.* 'wygięty pręt przy kosisku' Zms65Wer148
[Mlp kabłonek Zms65Wer148]

KACIA *ż* 'imię żeńskie, *zdr* od Katarzyna' Zms73Wer206 → KAĆKA *ż*
[Mlp K'ac'a Zms73Wer206]
błrs Каця *ż*; *ukr* Катя *ż*; *ros* Катя *ż*

KACZAĆ• *ndk* 1. 'toczyć, turlać' Zms90Wer90; 2. 'wałkować' Zms90Wer90 ♦ Kaczać jajka 'o grze pisankami w okresie Wielkanocy' Zms90Wer90 → BIĆ SIĘ *ndk*, GRAĆ *ndk*
[ter3lm kačajo Zms90Wer90]
ppk kaczać *ndk* || bić się *ndk*, grać *ndk*; *błrs* качаць; *ukr* качати *ndk*; *ros* качать *ndk*

KAĆKA *ż* 'imię żeńskie, *zdr* od Katarzyna' Była Kaćka, Karolina, Kacia nasza i ja Zms73Wer206 → KACIA *ż*
[Mlp K'ac'ka Zms73Wer206]
błrs Кацька *ż*; *ukr* Катька *ż*; *ros* Катька *ż*

KAJET *m* 'zeszyt szkolny' Zms90Wer126 → CITRAĆ *ż*, ZESZYT *m*
[Mlp kajet Zms90Wer126]
ppk kajet *m* || tietrad' *ż*, zeszyt *m*

KAKARYKAĆ• *ndk* 'o pianiu koguta' Zms90Wer91 → ŚPIWAĆ *ndk*
[ter3lp kakaryče Zms90Wer91]
błrs кукарекаць *ndk*; *ukr* какарікати *ndk*; *ros* кукарекать *ndk*

KALENDRA *z bot.* 'kminek (sic!), tak u Werenicza' Zms90Wer119 → CHMINEK *m*
[Mlp kalendra Zms90Wer119]

KALIDŲR *m* 'sień, korytarz' Zms90Wer90,119 → SIUNKI *lm*

[Mlp kalid'or Zms90Wer90,119]

ppk kalidor *m*; *błrs* калідор *m*; *poles* кал'ідор *m*; *ukr* коридор *m*; *ros* корридор *m*

KALIJNY•: Kalijna sól *rol.* 'sól potasowa – rodzaj nawozu sztucznego' Zms90Wer87

[żMlp kalijna Zms90Wer87]

błrs калійны

KALSONY *lm* 'kalesony' Zms90Wer92 → SPODNI¹ *lm*

[Mlm kałsony Zms90Wer92]

ppk kalsony/kalisony *lm*; *błrs* кальсоны *lm*; *ros* кальсоны *lm*

KAŁAMARZ *m* 'pojemniczek na atrament, kałamarz' Zms90Wer116 → CZERNILNICA *z*

[Mlp kałamaś Zms90Wer116]

ppk || atramentnica *z*

KAŁCHŲZ *m* 'kołchoz' Zms90Wer90

[Mlp kałχ'os Zms90Wer90]

ppk kołchoz/kałchoz/chałchoz *m*; *błrs* калгас *m*; *błrs gw.* калхоз *m*; *ukr* колгосп *m*; *ros* колхоз *m*

KAŁCHOZNY• 'kołchozowy' Jedzie kałchozna maszyna Zms73Wer 206 Kołchozne krowy Zms90Wer 62 Kołchozne maszyny Zms90Wer62 Do kołchoznego stada Zms90Wer43 Kołchoznemu polu Zms90Wer65

[żMlp kałχ'ozna Zms73Wer206 nDlp kołχōznego Zms90Wer43 nClp kōłχōznemu Zms90Wer 65 Mlm kōłχozne Zms90Wer62]

ppk kołchozny/kałchozny; *błrs* калгасны; *błrs gw.* калхозны; *ukr* колгоспний; *ros* колхозный

KAMASZY• *lm* 'sznurowane buty powyżej kostki' Wo jak kamasz rozder się Zms73Wer207 Wna szuka kamaszy Zms90Wer62

[Mlp kam'aś Zms73Wer207 Mlm kamaśy Zms90Wer137 Dlm kamaśy Zms90Wer62]

błrs камашы/гамашы *lm*; *ukr* камаші *lm*

KANAWA• *z* 'rów przydrożny' Zms90Wer92

[Mlm kanavy Zms90Wer92]

ppk kanawa *z*; *błrs* канава *z*; *ukr* канава *z*; *ros* канава *z*

KANAWKA• *z* 'zdr od kanawa, rowek, mały rów' [...] skakała u Polka kanawcy Zms73Wer207

[Msłp kan'aфcy Zms73Wer207]

ppk kanawka *z* || rowczak *m*; *błrs* канаўка *z*; *ukr* канавка *z*; *ros* канавка *z*

KANDŁUCH *m* 'zołądek zwierzęcia' Zms90Wer119 → TRYBUCH *m*, ŻOŁUDEK *m*

[Mlp kandłux Zms90Wer119]

KAPTUREK *m* 'blaszana nasadka z otworem na płomień w lampie naftowej' Bjz36Fri6

[Mlp kapturek Bjz36Fri6]

KAPUSTA *z* 'kapusta' Zms90Wer119 ♦ Biała kapusta 'kapusta zwyczajna'

Zms90Wer119 ♦ Cukrowa kapusta 'kapusta biała cukrowa' Zms90Wer119

[Mlp kapusta Zms90Wer119]

ppk kapusta/kopusta *z*

KARABEL *m* 'duży statek morski, okręt' Zms90Wer125 → OKRĘT *m*

[Mlp karab'el Zms90Wer125]

błrs карабeль *m*; *ukr* карабeль *m*; *ros* корабeль *m*

KARASINA *ż* 'nafta' Zms90Wer53

[Mlp karasina Zms90Wer53]

ppk kierasín/karasin *m*/karasina *ż*; *błrs gw.* карасiна *ż*; *ros* керосин *ż*

KARCZ *m* 'pień po wykarczowaniu' Zms90Wer57

[Mlp karč Zms90Wer57,91 Dlp karčza Zms90Wer57]

ppk karcz *m*; *błrs* корч *m*; *błrs gw.* карчага *ż*; *ukr* корч *m*

KARMOWY 'o odmianie przeznaczanej na paszę dla zwierząt, pastewny' Zms90Wer91

♦ Burak karmowy → BURAK *m*

[mMlp karmovy Zms90Wer91]

KARNIZKI *lm* 'zdr od karniz – gzyms' Zms90Wer90

[Mlm karńiski Zms90Wer90]

ppk karniz/karnizon *m*; *błrs* карніз *m*; *poles* карн'із *m*; *ukr* карниз *m*

KARPA *ż* 'pień i korzenie pozostałe po ścięciu drzewa' Bjz36Fri8 → ODZIOMEK *m*

[Mlp karpa Bjz36Fri8]

KARTOFLA *ż* *zb* 'kartofle' Zms65Wer146 i in. Maszyna, co kartofli sadzić Zms90Wer90

→ BULBA *ż* ♦ Kartofla do sadzenia *rol.* 'kartofle sadzeniaki' Zms65Wer146 ♦ Na-

sienna kartofla 'kartofle sadzeniaki' Zms65Wer146 i in. ♦ Rżnięta kartofla *rol.* 'kar-

tofle pokrojone do sadzenia' Zms90Wer90 ♦ Stara kartofla *rol.* 'stary kartofel,

z którego wyrasta roślina, wykopany razem z nowymi' Zms90Wer90

[Mlp kartofla Zms65Wer146 Zms90Wer53,90,91 Blm kartofli Zms90Wer90

(kartofle Mzw39Tar87)]

ppk kartofla *ż* || bulba *ż*; *błrs gw.* картофля *ż*; *ukr* картопля *ż*

KARŻAN [r-ż] *m zool.* 'nietoperz' Bjz36Fri9

[Mlp 'karżan Bjz36Fri9]

błrs кажан *m*; *błrs gw.* каржан *m*; *ukr* кажан *m*

KASTRULA* *ż* → KOSTRULA *ż*

KASZA *ż* 'kasza surowa lub gotowana' Zms90Wer92 i in. → KRUPY *lm* ♦ Pszyniczna

kasza 'kasza manna' Zms90Wer92

[Mlp kaša Zms90Wer92,119]

ppk kasza *ż*

KAWRONEK *m* → SKOWRONEK *m*

KAZARMY *lm* 'koszary wojskowe' Zms90Wer126 → KOSZARY *lm*

[Mlm kazarmy Zms90Wer126]

błrs казарма *ż*; *ukr* казарма *ż*; *ros* казарма *ż*

KAZIUK *m* 'imię męskie, zdr od Kazimierz' Zms90Wer53

[Mlp Każuk Zms90Wer53]

ppk Każuk *m*, Każa *m*; *błrs* Казьюк *m*

KAZIUKOWY* *przym* *dzierż* 'należący do Kaziuka' Kaziukowa szczelba Zms90Wer43
→ KAZIUKÓW

[żMlp kaz'ukova Zms90Wer43]

KAZIUKÓW 'przym *dzierż* od Kaziuk, należący do Kaziuka' Kaziuków pies Zms90Wer62
→ KAZIUKOWY

[mMlp Każukuφ Zms90Wer62]

KĄDZIEL* *ż* → KUDZIEL *ż*

KĄTKOWY → KĄTNY

KĄTNY* / KĄTKOWY* 'znajdujący się w kącie, na rogu, narożny' Zms65Wer148

♦ Kątne/kątkowe zęby → ZĘB *m* 1

[Mlm kontne/köntkove Zms65Wer148]

ppk kątni; *ukr* кутовий

KCIEĆ* *ndk* 'chcieć' Kcemo pić Zms90Wer68

[*ter*3lp kce Zms90Wer41 *ter*1lm kcemo Zms90Wer68 *ter*2lm kceta Zms90Wer71]

ppk chcieć/kcieć *ndk*

KCIEĆ SIĘ* *ndk* 'chcieć się' I kce się jemu spać Zms90Wer68 ♦ Nie kce się 'ktoś nie chce, nie chce się komuś' Zms90Wer48

[*ter* nos kc'e śe Zms90Wer68]

ppk chcieć się *ndk*

KIDAĆ *ndk* 'rzucać' Dawaj gałenzi kidać pud maszynie Zms73Wer206

[bzk k'idac' Zms73Wer206]

ppk kidać *ndk*; *błrs* кїдаць *ndk*; *ukr* кидати *ndk*; *ros* кидать *ndk*

KIEDYŚCIK *ndm* 'kiedyś, dawniej' Hwc86Wer118

[kedyścik Hwc86Wer118]

ppk kiedyści/kiedyść/kiedyściej i in.

KIEŁBAŚNIK* *m* → KIŁBASNIK *m*

KIERASIN* *m* → KARASINA *ż*

KIERAT *m* *tech.* 'urządzenie mechaniczne do napędzania maszyny siłą pociągową koni' Zms90Wer87 → MANIEŻ *m*

[Mlp kerat Zms90Wer87]

KIERNOZ *m* 'knur, wieprz niekastrowany' Bjz36Fri9 → KIŁUN *m*, KNUR *m*

[Mlp kernos Bjz36Fri9]

ppk kiernoziuk *m*

KIEROWNIK *m* 'kierownik szkoły' Zms90Wer126 → DZIREKTOR *m*

[Mlp kerovník Zms90Wer126]

KILOMETER / KIŁOMETR *m* 'kilometr' Zms90Wer50

[Mlp kilom'eter/ Kiłometer Zms90Wer50]

ppk kiłometer *m*; *błrs* кіламетр *m*; *ukr* километр *m*; *ros* километр *m*

KIŁBASNIK *m* 'masarz' Zms90Wer93

[Mlp kiłbaśnik Zms90Wer 93]

ppk kiłbasnik/kaubasnik *m*; *błrs* кілбаснік/каўбаснік *m*; *ukr* ковбасник *m*; *ros* колбасник *m*

KIŁOMETR *m* → KOLOMETR *m*

KIŁUN *m* 'knur, wieprz niekastrowany' Zms90Wer43 → KIERNOZ *m*, KNUR *m*

[Mlp kiłun Zms90Wer43]

błrs gw. кілун *m*

KINUĆ• *dk* ‘rzucić’ *My kineli pałkie* Zms73Wer207

[*prze3lp* kinuł Zms64Wer126 *prze1lm* k’inel’i Zms73Wer207]

błrs кiнуць *dk*; *ukr* кинути *dk*; *ros* *pot.* кинуть *dk*

KIPIATQK *m* ‘wrzątek’ Zms90Wer92

[*Mlp* kípjaťok Zms90Wer92]

ppk kípiaťok *m* || *war* *m*; *błrs* *gw.* кiпiятaк/кiпiятoк *m*; *poles* кiп’iятoк *m*; *ros* кiпiятoк *m*

KIPIEĆ• *ndk* ‘wrzeć, gotować się’ Zms90Wer125 → KLUCZOWAĆ *ndk*

[*ter3lp* kípí Zms90Wer125]

KIRMASZ• *m* ‘kiermasz, duża impreza handlowa na wolnym powietrzu’ *Na kirmaszu* Zms64Wer120

[*Mslp* kirmašu Zms64Wer120]

błrs *gw.* кiрмaш/кiрмaш *m*

KIRZA [r-z] *ż* *bot.* ‘kostrzewa – chwast zbożowy’ Zms90Wer91

[*Mlp* kirza Zms90Wer91]

KISŁY ‘kwaśny – o smaku’ Zms90Wer65 i in. Rozczynić kisłe abo praśne oładki Zms90Wer66 Kisłych jabłek Zms90Wer65 → KWASNY

[*mMlp* kisły Zms90Wer 92 *Dlm* kisłyx Zms90Wer65 *Blm* kisłe Zms90Wer66]

błrs кiслы; *ukr* кiслий; *ros* кислый

KISNAĆ• *ndk* ‘zakwaszać się, rozmakać, rozpulchniać się – o rozczyynie’ [Ciasto] kiśnie Zms90Wer92

[*ter3lp* kíšńe Zms90Wer92]

ukr кiснути *ndk*

KISZKA *ż* *rol.* ‘miękką podkładką pod chomąto’ Bjz36Fri8 → LAMIEC *m*, PODUSZKA *ż*, PODKŁADKA *ż* 3

[*Mlp* kiška Bjz36Fri8]

błrs *gw.* кiшка *ż*

KIŚCI *lm* *rol.* ‘kłosy owsa lub prosa’ Zms90Wer125 → WITKA *ż*

[*Mlm* kiści Zms90Wer125 (*Mlp* *ż* kiść Mzw39Tar87)]

poles кiцц’ *ż*

KIŚCISTY• *rol.* ‘kłosisty, o dobrze wyrośniętych kłosach’ Kiściste proso Zms90Wer64

[*nMlp* kiściste Zms90Wer64]

KIT *m* *zool.* ‘wieloryb’ Zms90Wer91

[*Mlp* kit Zms90Wer91]

błrs кiт *m*; *ukr* кит *m*; *ros* кит *m*

KLARNET *m* ‘instrument muzyczny – flet’ Zms90Wer119 → DUDKA *ż* 2

[*Mlp* klarnet Zms90Wer119]

KLARYK *m* ‘wikary’ Zms90Wer90 i in. ♦ Książdz klaryk ‘wikary’ Zms90Wer90

[*Mlp* klaryk Zms90Wer90,137]

KLEMKO *m* ‘imię męskie, *zdr* od Klemens lub *ukr* Kłym’ A Klemko co robi? Zms73Wer207

[*Mlp* Kłemko Zms90Wer57 Kł'emko Zms73Wer207]

ukr Клемкo *m*; *ukr* *gw.* Клiмкo *m*

KLEWIEĆ *m* *rol.* ‘obustronny młotek do klepania kosy’ Zms90Wer125 → MŁOTEK *m*

[*Mlp* kłévec Zms90Wer125 (kłow'ec/kliw'ec Pls39Tar81)]

błrs клявeц *m*; *poles* клeвeц/клявeц *m*; *ukr* клевeць *m*

KLUCZKA ż 'drążek do wieszania wiadra przy belce żurawia' Zms90Wer92 → KRUK *m* 3
 [Mlp klučka Zms90Wer92,109 (klučka Pls39Tar81kluczka Mzw39Tar81)]
błrs gw. ключка ż; *poles* кл'учка/кл'ушка ż; *ukr* ключка ż

KLUCZOWAĆ• *ndk* 'kipieć, wrzeć' Zms90Wer125 → KIPIEĆ *ndk*
 [ter3lp klučuje Zms90Wer125]

KŁADOWKA ż 'spizarnia' Zms90Wer125 → KOMORA ż 1
 [Mlp kładoфka Zms90Wer125]
błrs кладоўка ż; *poles* кладоўка ż; *ros pot.* кладовка ż

KŁAS *m* 'klasa szkolna' Zms90Wer76
 [Mlp klas Zms90Wer76]
ppk klas/klas *m*, klasa ż; *błrs* клас *m*; *ukr* клас *m*; *ros* класс *m*

KŁAWA ż 'imię żeńskie, *zdr* od Kławdija' Zms90Wer54
 [Mlp Kława Zms90Wer54]
błrs Клава ż; *ukr* Клава ż; *ros* Клава ż

KŁAWIN 'przym *dzierż* od Kława, należący do Kławy' Kławin Wasia Zms90Wer54
 Kławina Marusia Zms90Wer43
 [mMlp kławin Zms90Wer54 żMlp kławina Zms90Wer43]
błrs клавін; *ukr* клавин; *ros* клавин

KŁĄB *m* → KŁĘB *m*

KŁĘB / KŁĄB *m anat.* 'biodro – też zwierzęcia, połączenie górnej części uda z torsem'
 Bjz36Fri9 i in.
 [Mlp kłemp/kłomp Bjz36Fri9 Mlm kłemby Zms65Wer146]
ppk kłąb/kłęb *m*; *błrs* клуб *m*; *ukr* клуб *m*

KŁOCZCZE *n rol.* 1. 'odpadki przy klepaniu lnu' Zms90Wer119 → OTRZEPINY *lm*,
 PAKULLE *n*; 2. 'odpadki po pierwszym czesaniu lnu' Zms90Wer125 → OBDZIERYNY
lm 1
 [Mlp kłoc:е Zms90Wer119,125]
błrs gw. клоча *n*; *ukr* клоччя *n*

KŁODA ż 'ul wydrążony w pniu drzewa' Zms90Wer125 → WUL *m*
 [Mlp kłoda Zms90Wer125]
ppk kłoda ż; *błrs* калода ż; *ukr* колодка ż

KŁOMLA ż *ryb.* 'sieć rybacka z rękojeścią z plecionego kosza lub worka' Bjz36Fri9
 [Mlp kłomla Bjz36Fri9]
błrs gw. клomla ż; *ukr* клумля ż

KŁÓDKA ż 'piasta w kole wozu' Bjz36Fri8 i in.
 [Mlp kłutka Bjz36Fri8 Zms90Wer90]
błrs калодка ż; *ukr* колодка ż

KŁUB *m* 'klub, świetlica' Zms90Wer126 → DOM *m*
 [Mlp kłup Zms90Wer126]
ppk klub/kłub *m*; *błrs* клуб *m*; *ukr* клуб *m*; *ros* клуб *m*

KŁUNIA ż 'stodoła' Bjz36Fri7 i in.
 [Mlp kłuńa Bjz36Fri7 Zms90Wer92 (kłuńa Pls39Tar81)]
błrs gw. клуня ż; *poles* клу́н'я ż; *ukr* клуня ż

KMINEK *m** → CHMINEK *m*

KNIHA *ż* → KNIHAWKA *ż*

KNIHAWKA / KNIHA *ż* *zool.* 'czajka' Zms90Wer91 → CZAJKA *ż*

[Mlp kniha/knihaŋka Zms90Wer91]

ppk knihaŋka *ż*; *błrs* kniŋaŋka *ż*; *ukr* книга *ż*

KNOPKA *ż* 'zatrzask' Zms90Wer90

[Mlm knopki Zms90Wer90]

ppk knopka *ż*; *błrs* knopka *ż*; *ros* кнопка *ż*

KNUR *m* 'wieprz niekastrowany' Bjz36Fri9 → KIERNOZ *m*, KIŁUN *m*

[Mlp knur Bjz36Fri9]

ppk || kiernoziuk *m*; *ukr* кнур *m*

KOCIOŁOK *m* *zdr* 'kociotek' Zms90Wer43

[Mlp kôcôłok Zms90Wer43]

błrs кацялук *m*; *ukr* котелок *m*

KOCIUBA *ż* 1. 'pogrzebacz' Zms90Wer92; 2. 'żelazne narzędzie do wygarniania węgla z pieca chlebowego' Zms90Wer92

[Mlp koćuba Zms90Wer92 (kociuba Mzw39Tar87)]

błrs gw. кацюба *ż*; *ukr* коцюба *ż*

KOCIUBKA *ż* 'zdr od kociuba – pogrzebacz' Bjz36Fri7

[Mlp ko'ćupka Bjz36Fri7]

ppk || koczerga *ż*, haczek *m*; *ukr* коцюбка *ż*

KOKARDA *ż* 'kokarda' Zms90Wer125 → BANT¹ *m*

[Mlp kôkarda Zms90Wer125]

ppk kukarda *ż*

KOKODAKAĆ• *ndk* 'o głosie wydawanym przez kurę, gdy zniesie jajko' Zms90Wer91

[ter3lp kôkôdaće Zms90Wer91]

ukr кохкодакати *ndk*

KOLA *m* 'imię męskie, zdr od Mikołaj' Zms90Wer55

[Mlp Kola Zms90Wer55]

błrs Коля *m*; *ukr* Коля *m*

KOLBA *ż* *rol.* 'uchwyt do obracania koła sieczkarni' Zms90Wer87 → RĄCZKA *ż* 3

[Mlp kolba Zms90Wer87]

KOLCZYKI *lm* 'kolczyki' Zms90Wer119 → ZAWUSZNICY *lm*

[Mlm kôłczyki Zms90Wer119]

KOLEJARZ / KOLEJAR *ż* 'kolejarz' Zms90Wer90 → ŻELEZNODOROŻNIK *m*

[Mlp kôlejar/kôlejaś Zms90Wer90]

ppk kolejowiec *m*

KOLENDRA* *ż* → KALENDRA *ż*

KOLUCH *m* *bot.* 'oset' Zms90Wer90 i in. → BUDZIACHI *lm*

[Mlp kolux Zms90Wer90,119]

KOLUCHATY• 'o niegładkiej powierzchni, z kolcami, zadrami' Zms90Wer92

♦ Koluchate płótno → PŁÓTNO *n*

[nMlp koluxate Zms90Wer92]

KOLUCHI *lm* 1. 'szpilki drzew iglastych' Bjz36Fri8 i in. → JIGŁY *lm*, SZPILKI *lm*; 2. 'opadnięte igliwie' Zms90Wer125

[Mlm koluży Zms90Wer91 kołuży Bjz36Fri8 kôluży Zms90Wer125]

[kołuki Pls39Tar81]]

ppk kaluczki *lm*; *błrs gw.* калючки *lm*

KOŁA• z 'koło od wozu, pojazdu' Dźwię koły złamali sie Zms90Wer74

[*Mlm* koły Zms90Wer74]

ppk koło¹*n*/koła ż; *błrs* кола ż

KOŁCHQZ* → KAŁCHQZ *m*

KOŁCHOZNY* → KAŁCHOZNY

KOŁCHOZNIK *m* 'kołchoźnik' Zms90Wer41

[*Mlp* kółχ'oznik Zms90Wer41]

ppk kałchoźnik/chałchoźnik *m*; *błrs gw.* калгаснік *m*; *błrs gw.* калхознік/калхознік *m*; *ukr* колгоспник *m*; *ros* колхозник *m*

KOŁNIER / KOŁNIR *m* 'kołnierz' Zms90Wer50 i in.

[*Mlp* kołnier Zms90Wer50 *Dlp* kółnira Zms90Wer57]

ppk kownierz *m*; *błrs* каўнер *m*; *ukr* ковнір *m*

KOŁO¹ *n rol.* 'część sieczkarni, do której przymocowane są rzezaki' Zms90Wer91 → BARABAŃ *n* 2

[*Mlp* koło Zms90Wer91]

KOŁO² / KULE *przyim* 'koło, obok' Kołu mnie, kulie uwieczek Zms90Wer45 Kule przyżyby Zms90Wer46

[koło/kule Zms90Wer90 k'ule Zms90Wer46]

ppk koło²/kola/kole i in.; *ukr* коло

KOŁOSZA* ż → KUŁOSZWA ż

KOŁOWRÓDEK *m rol.* 'kołowrotek – przyrząd tkacki' Zms90Wer87

[*Mlp* kołówrudek Zms90Wer87]

ppk kołowrótek/korowółtek/karawłutek *m*; *błrs* калаўрот *m*

KOMBINACIJA z 'część bielizny damskiej, halka' Zms90Wer125 → HALKA ż

[*Mlp* kômbin'acja Zms90Wer125]

KOMINAR *m* 'kominiarz' Zms90Wer50

[*Mlp* kômin'ar Zms90Wer50]

błrs камінар *m*; *ukr* коміняр *m*

KOMORA z 1. 'spizarnia' Zms90Wer125 → KŁADOWKA ż; 2. 'mała, zwykle ciemna izba służąca za sypialnię' Zms90Wer117 → SPALNIA ż

[*Mlp* kômorą Zms90Wer125 kômorą Zms90Wer117 (1 komora Mzw39Tar88)]

ppk komora/ kumora ż; *błrs* 1,2 камора ż; *poles* 1 камора/ комора /кômorą ż; *ukr* комора ż

KOMORNE *n* 'opłata za najem mieszkania' Zms90Wer63

[*Mlp* kômorne Zms90Wer63]

ukr комірне *n*

KOMUNIST *m* 'komunista' Zms90Wer43

[*Mlp* kômuń'ist Zms90Wer43]

ppk komunisty *m*; *błrs* камуніст *m*; *ukr* комуніст *m*; *ros* коммунист *m*

KONIK *m zool.* 'konik polny' Zms90Wer125 i in. → ŚWIRGUN *m*

[*Mlp* końik Zms90Wer91,125 (k'ońik Pls39Tar81)]

ukr коник *m*

KONIKI / KONIKI *lm* 'łyżwy' Zms90Wer92

[*Mlm* kóniki/k'óniki Zms90Wer92]

ppk koniki/kuniki *lm*; *błrs* канькі *lm*; *ukr* коньки *lm*; *ros* коньки *lm*

KONIOK *m* 'dachówka kładziona na szczycie dachu' Zms90Wer92

[*Mlp* koń'ok Zms90Wer92]

błrs канёк *m*; *poles* кан'ók/кон'óк *m*; *ros* конёк *m*

KONIUSZYNA *ż bot.* 'koniczyna' Bjj36Fri9 i in. ♦ *Dzika koniuszyna bot.* 'biała koniczyna' Zms90Wer125 → DZIĘCIELINA *ż* ♦ *Lasowa koniuszyna bot.* 'biała koniczyna' Zms90Wer125 → DZIĘCIELINA *ż*

[*Mlp* końuşyna Zms65Wer148 końuşyna Bjj36Fri9 kónuşyna Zms90Wer125]

ppk koniuczyna/kaniuczyna/kaniuszyna *ż*; *błrs* канюшына *ż*; *poles* кон'ушына/кан'ушына *ż*; *ukr* конюшина *ż*

KONIUSZYNISKO *n rol.* 'pole po zebranej koniczynie' Zms65Wer148

[*Mlp* końuşynisko Zms65Wer148]

ppk koniuczynisko/koniuszynisko *n* i in.; *błrs gw.* канюшыніско *n*

KONOPLISKO *n rol.* 'pole po zebranych konopiach' Bjj36Fri8

[*Mlp* kono'plisko Bjj36Fri8]

błrs канаплішча *ż*; *błrs gw.* канапліско *n*; *poles* канаплыска/конопліско *n*; *ukr* коноплице *n*; *ros* коноплице *n*

KONSKI 'koński' Zms90W49 ♦ *Konski dochtor* → DOCHTOR *m*, WICINAR *m* ♦ *Konski szczawel* → SZCZAWEL *m*

[*mMlp* konski Zms90Wer49,91]

ppk konski; *błrs* қонскі; *ros* қонский

KONWALIJA *ż bot.* 'konwalia' Zms90Wer125 → ŁANDYSZ *m*

[*Mlp* konwaliја Zms90Wer125]

ukr конвалія *ż*

KONUWERT *m* 'koperta' Zms90Wer93

[*Mlp* kónuv'ert Zms90Wer93]

ppk konwert *m* || kopert *m*; *ukr* конверт *m*; *błrs* канвэрт *m*; *ros* конверт *m*

KOŃ / KUŃ *m zool.* 1. 'koń – nazwa ogólna' Zms90Wer91 i in.; 2. 'wałach' Bjj36Fri9

[*Mlp* koń Bjj36Fri9 kuń Zms90Wer91]

ppk 1 koń *m*

KOPA* *ż rol.* 'stos, w który składa się snopy na polu' Zgromadzić u kopy Zms90Wer125

[*Blp* kopy Zms90Wer125]

błrs gw. капа *ż*; *poles* копа/капа *ż*; *ukr* копа *ż*

KOPACZKA *ż* → KOPAŁKA *ż*

KOPAŁKA / KOPACZKA *ż rol.* 'koparka, maszyna do kopania kartofli' Zms90Wer87 i in.

[*Mlp* kopałka Zms90Wer87 kôpačka Zms65Wer148]

KOPANICA *ż rol.* 1. 'motyka do kopania kartofli' Zms65Wer147 i in.;

2. 'narzędzie do wycinania ostu ze zboża' Zms90Wer 91; 3. 'każda motyka, graca' Zms90Wer 119 → MOTYKA *ż*

[*Mlp* kôpańica Zms65Wer147 kôpańica/kôpańica Zms90Wer119]

ppk 1 kopaczka *ż* 1, kopaczuk *m*; *poles* копаніца *ż*; *ukr* копанця *ż*

- KOPAŃKA ż 'niecka, podłużne płaskie naczynie drewniane, niecki' Zms65Wer147
 [Mlp kôpańka Zms65Wer147]
 ppk || necka/niecka ż, nacułki lm
- KOPYŁA lm rol. 'stramy, paliki osadzone w płozach sań łączące je ze skrzynią/korpusem'
 Zms90Wer92 i in.
 [Mlm kôpyła Zms90Wer92 Bjz36Fri8 (Mlp m kopył Pls39Tar81)]
 ppk kopyły/kapyły/kupyły lm; błrs. капылы lm; ros копыла/копылы/копылья lm
- KOPYŁO n 'drewniana forma na but' Zms90Wer92
 [Mlp kôpyło Zms90Wer92]
 ppk kopyt m 1, kopyłki lm; błrs. капыл m; ukr копил m
- KOPYT m 'kopyto zwierzęcia' Bjz36Fri9
 [Mlp kopyt Bjz36Fri9]
 ppk kopyt m, kopyta ż; błrs gw. капыт m; ukr копит m/копито n; ros копыто n
- KOPYTKA lm 'kopyta krowy' Zms90Wer119 → PAZURY lm
 [Mlm kopytka Zms90Wer119]
 błrs капытки lm
- KORABL* m → KARABEL m
- KORAWY* 'sękaty, z naroślami, guzami' Zms90Wer91 ♦ Żaba korawa → ŻABA ż
 [żMlp kôrawa Zms90Wer91]
 błrs каравы; ros корявый
- KORKI lm 'obcasy' Zms90Wer119 → OBCASY lm
 [Mlm korki Zms90Wer119]
 błrs корки lm; ukr przest. корки lm
- KOROJEDY lm zool. 'korniki' Zms90Wer91
 [Mlm kôrôjedy Zms90Wer91]
 błrs. кареады lm; ukr короїда ż; ros короеды lm
- KOROMYSŁO / KOROMYSŁO n 'nosidła do wody' Bjz36Fri7 i in.
 [Mlp kor'omysł Zms90Wer92 kor'o'mysł Bjz36Fri7]
 ppk koromysł m/koromysł n; błrs каро́мысел m; ukr коромисло n/коромисел m; ros коромысло n
- KORONKI lm 'koronka, ażurowa ozdoba z nici wyrobu fabrycznego' Zms90Wer125 → ZĘB m 3
 [Mlm kôronki Zms90Wer125]
 ppk korona/kurona ż 2, koronka/korunka ż
- KOROPUCHA ż zool. 'ropucha?; żółw?' Bjz36Fri10
 [Mlp koropuxa Bjz36Fri10]
 ukr коропа ż; ukr gw. коропахa ż
- KOROSTA* ż → KUROSTA ż
- KORRIDOR* m → KALIDQR m
- KORYTO n rol. 'część sieczkarni, gdzie kładzie się słomę do cięcia' Zms90Wer90
 [Mlp koryto Zms90Wer90]
- KORZEŃ m 'część spróchniałego zęba tkwiąca w dziąśle' Zms65Wer147
 [Mlp kozeń Zms65Wer147]

KORZINA [r-ż] ż 'koszyk' Zms90Wer92 → KOSZEL *m*

[Mlp kôrzina Zms90Wer92]

ppk karzina ż; *błrs* карзіна ż; *ros* корзина ż

KORŻ *m* 'podpłomyk z ciasta chlebowego pieczony na trzonie pieca' Zms90Wer92 →

SZKOWRODNIK *m*, WŹCHWACIEŃ *m*

[Mlp korś Zms90Wer92]

poles корж *m*; *ukr* корж *m*

KOSA* ż 'warkocz' Zms65Wer147

[Mlm kosy Zms65Wer147]

ppk kosa ż; *błrs* каца́ ż; *ukr* коса́ ż; *ros* коса́ ż

KQSAR / KOSAR *m* *rol.* 'kosiarcz' Bjz36Fri7 i in.

[Mlp kosar Zms65Wer149 'kosar Bjz36Fri7]

ppk kosec/kasiec *m*; *błrs* gw. касар *m*; *ukr* косарь *m*; *ros* косарь *m*

KOSARKA ż → KOSIARKA ż

KOSIANICA ż *rol.* 'zgrabione i leżące na polu zboże' Zms90Wer91

[Mlp kośańica Zms90Wer91]

KOSIARKA / KOSARKA ż 'maszyna do koszenia zboża' Zms65Wer147 i in.

[Mlp kôsiarka Zms65Wer147 kôsarka Zms90Wer87]

ppk kosiłka ż; *błrs* касілка ż; *ukr* косарка ż; *ros* косилка ż

KOSIARZ* *m* → KQSAR *m*

KOSIĆ• *ndk* 'kosić, ścinać zboże, trawę' Wun to sobi zrobiu siano kosiwszy

Zms90Wer74

kosiwszy *ipu* 'kosząc, podczas koszenia'

[*ipu* kôsiφšy Zms90Wer74]

KOSISZCZE *n* *rol.* 'drzewce kosy' Zms65Wer148 → KOŚJE *n*

[Mlp kôsišče Zms65Wer148]

ppk kosiwie/kosiwja/kosowisko *n* || osadka ż, rukowiatka ż

KOSOOKI / KOSUWOKI 'zezowaty' Zms65Wer148

[mMlp kośooki/kosuvoki Zms65Wer148]

ppk kosooki/kosooczy/kosy || zezowaty i in.; *błrs* gw. касавокі/касаокі; *ukr* косодкий; *ros* косоглазый

KOSOWICA ż *rol.* 'sianokosy, wszystkie prace przy zbiorze siana' Zms90Wer91

[Mlp kôsôvica Zms90Wer91]

ukr косовиця ż

KOSTRULA ż 'garnek do gotowania' Zms90Wer90

[Mlp kostrula Zms90Wer90]

ppk kastrula ż, kastrul *m*; *błrs* каструля ż; *ros* кастрюля ż

KOSTRYCA ż → KOSTRZYCA ż

KOSTRZYCA / KOSTRYCA ż *rol.* 'odpadki przy międleniu lnu' Zms90Wer91

[Mlp kôščyca/kôstryca Zms90Wer91 (kostr'yca Pls39Tar81 kostrzewa Mzw39Tar88)]

ppk kastryca ż; *błrs* кастрыця ż; *ukr* костриця ż; *ros* костра/кострика ż

KOSY *lm* → KOSA* ż

KOSYNKA* → KUSYNKA ż

KOSZARY *lm* 'koszary wojskowe' Zms90Wer126 → KAZARMY *lm*

[Mlm kôšary Zms90Wer126]

KOSZEL *m* 'kosz, duży koszyk' Ji kôszel nazywawś taki, co zbierać grzyby, to i koszela tego zabrał Zms73Wer204 Nazbiralali pełny koszel grzybuŋ Zms90Wer58 Nazbiralali pełne koszeli Zms90Wer66 Koszeli plecie Zms90Wer93 → KORZINA *ż*

[Mlp košel Zms90Wer58 Blm kôšeli Zms90Wer66,93]

ppk koszałka *ż*; *błrs* кашэль *m*; *ukr* кошіль *m*; *ros gw.* кошель *m*

KOSZULA *ż* 'koszula' Zms90Wer125 i in. ♦ Niżna koszula 'część bielizny zakładana na gołe ciało' Zms90Wer125

[Mlp kôšula/kôšula Zms90Wer125]

ppk koszula *ż*

KOŚCİÓŁ / KOŚCİOŁ *m* 'kościół' Zms90Wer50

[Mlp kościół/kościół Zms90Wer50]

ppk kościół/kościół *m*

KOŚJE *n rol.* 'kosisko, drzewce kosy' Bjz36Fri7 → KOSISZCZE *n*

[Mlp kôšje Bjz36Fri7]

ppk kosiwie/kosiwje/kasiwjo *n*, kosowisko *n* || osadka *ż*, rukowiatka *ż*; *błs* кассё *n*; *poles* кацаѣ *n*; *ros gw.* косьё *n*

KOŚ-KOŚ-KOŚ *wykrz* 'okrzyk przywoływania koni' Zms90Wer91

[koś-koś-koś Zms90Wer91]

ppk kośka-kośka-kośka; *ukr* кось-кось

KOTWICA *ż* 'kotwica' Zms90Wer119 → JAKOR *m*

[Mlp kôtvica Zms90Wer119]

KŲWZAĆ SIĘ *ndk* 'ślizgać się; jeździć na łyżwach' Zms90Wer125 → JEŹDZIĆ *ndk*

[bzk k'owzać śe Zms90Wer125]

błrs gw. коўзацца *ndk*; *ukr* ковзатися *ndk*

KOZA *ż zool.* 'sarna' Zms90Wer90

[Mlp koza Zms90Wer90]

błrs дзікая каза *ż*; *ros* ди́кая коза *ż*

KOZIOŁ *m zool.* 'samiec sarny' Zms90Wer90

[Mlp kôzoł Zms90Wer90]

błrs дзікі казёл *m*; *ros* ди́кий козёл *m*

KOZULKA *ż zool.* 'biedronka' Zms90Wer125 → KRÓWKA *ż*

[Mlp kôzulka Zms90Wer125]

KOZYREK *m* 'daszek u czapki' Zms90Wer92

[Mlp kôzyrek Zms90Wer92]

ppk kozyrek/kozerek/kozyroq *m* || brylik *m*; *błrs* казыроқ *m*; *poles* козыро́к *m*; *ukr* козырьок *m*; *ros* козырёк *m*

KOZYRKOWY* 'o czapce z daszkiem' Zms90Wer92 ♦ Kozyrkowa czapka → CZAPKA *ż*

[żMlp kôzyrkova Zms90Wer92]

ppk || brylik *m*; *błrs* казырқовы

KOŹLAKI *lm bot.* 'wszystkie grzyby jadalne prócz prawdziwych' Zms90Wer91

[Mlm kôźłaki Zms90Wer91]

błrs gw. казля́кі *lm*

KÓŁKO *n* 'przyrząd do zwijania nici na cewki w warsztacie tkackim' Zms90Wer92 → JASZCZYK *m* 1, SPON *m*, SUKAJŁO *n*
[Mlp kułko Zms90Wer92,101]

KRAJ *m* 1. 'skraj, brzeg' Po krajach Zms90Wer58; 2. 'rondo kapelusza' Zms90Wer92
[Mlp kraj Zms90Wer92 Mslm krajaχ Zms90Wer58]
ppk || 2 brył *m*/bryła *ż*, kozyr 1 *m*/kozyrek/kozyrok *m*; *błrs* 1 край *m*; *ukr* край *m*;
ros край *m*

KRAN• *m tech.* 'dźwig, dźwignica' Zms90Wer45 ♦ Podjomny kran 'dźwig' Podjornego kрана Zms90Wer45
[Dlp krana Zms90Wer45]
błrs кран *m*; *ros* кран *m*

KRASIĆ• *ndk* 'malować, pokrywać farbą' Ten, co krasī Zms90Wer93
[ter3lp krasī Zms90Wer93 (*bzk* krasīć Mzw39Tar88)]
ppk krasīć *ndk*; *błrs gw.* красіць *ndk*; *ukr* красити *ndk*; *ros* красить *ndk*

KRASILSZCZYK *m* 'malarz pokojowy' Zms90Wer93
[Mlp krašīlšcyk Zms90Wer93]
ros красильщик *m*

KRASNY• 'czerwony – o wojsku sowieckim' Zms64Wer122 ♦ Krasna Armia → ARMIA *ż*
[żDlp krasnej Zms64Wer122]
błrs gw. красны; *ros* красный

KRASOWAĆ• *ndk rol.* 'kwitnąć – o zbożu' Zms65Wer146 i in.
[ter3lp krasuje Zms65Wer146 Zms90Wer91 (*bzk* krasow^{at} Pls39Tar81 krasować Mzw39Tar88)]
ppk krasować *ndk*; *błrs gw.* красаваць *ndk*; *poles* красава́цца *ndk*; *ukr* красувати *ndk*

KRASZONY• 'farbowany, barwiony' Zms90Wer92 ♦ Kraszone płótno → PŁÓTNO *n*
[nMlp krašone Zms90Wer92]

KRAŚNIUKI *lm bot.* 'grzyby jadalne – koźlaki czerwone, czerwonołebce' Zms90Wer91
[Mlp krašńuki Zms90Wer91 (krašńuk Pls39Tar81)]
błrs gw. краснюкі *lm*; *ukr* краснюкі *lm*

KRAWCOWA *ż* 'krawcowa' Zms90Wer119 → PORTNICA *ż*
[Mlp krafcova Zms90Wer119]

KRAWIEC *m* 'krawiec' Zms90Wer126 → PORTNY *m*
[Mlp kra'ec Zms90Wer126]
ppk krawca *m*

KRAĞŁAK *m bot.* 'wełnianka' Zms90Wer91 → CZARNOĞŁOWIEC *m*
[Mlp kronglak Zms90Wer91]
ukr кругляк *m*

KRAĞŁY• 'okrągły' Zms90Wer66 ♦ Kragła piła → PIŁA *ż* ♦ Kragła sirota → SIROTA *m, ż*
[żMlp krongła Zms90Wer90 Dlm krongłyχ Zms90Wer66]
ppk kragły/krugły; 1 *błrs* круглы; *ukr* круглий; *ros* круглый

KREM *m* 'pasta do butów' Zms90Wer119 → PASTA *ż*, WAKSA *ż*
[Mlp krem Zms90Wer119]
błrs крем *m*; *ros* крем *m*

KREW *ż* 'krew' Zms90Wer43 i in.
[Mlp kreφ Zms90Wer91 Dlp kryv'ī Zms90Wer43 Nlp kryv'īo Zms90Wer56]
ppk krew *ż*

KREWNY• ‘osoba spokrewniona’ Zms90Wer119 i in. ♦ Dalekie krewne ‘dalecy krewni’
Zms90Wer119 → SWOJAK *m*
[Mlm krevne Zms90Wer119]
ppk krewny

KRĘCONY ‘wściekły, chory na wściekliznę – o zwierzętach, zwykle o psie’ Zms90Wer91
♦ Kręcany pies → PIEŚ *m*
[mMlp krêncony Zms90Wer91]
ppk || szalony; *błrs* кручаны; *ukr* кручений

KRĘTY 1. ‘z zakrętami, idący zakosami’ Zme90Wer90 ♦ Kręta droga → DROGA *ż*;
2. ‘powykręcany, krzywy’ Krenty demb Zms64Wer122
[mMlp krenty Zms64Wer122 *ż*Mlp krenta Zme90Wer90]

KROKWIŃA *ż* i *zb* ‘krokiew *ż*, krokwie *lm*’ Bjj36Fri6
[Mlp krok^lwina Bjj36Fri6]
ppk krochwia *ż*; *poles* кроква *ż*; *ukr* кроква/крокви́на *ż*

KROP *m bot.* ‘podagrycznik pospolity’ Zms90Wer91
[Mlp krop Zms90Wer91]

KROPIWA* *ż* → KRUPIWA *ż*

KROPIWKA* *ż* → KRUPIWKA *ż*

KROWIACZY 1. ‘krowi’ Krowiaczy gnój Zms90Wer62 Krowiacze mliko Zms90Wer64
Krowiaczemu mliku Zms90Wer65; 2. ‘wołowy’ Zms90Wer92 ♦ Krowiacze mienso
→ MIESO *n* ♦ Krowiaczy dochtor → DOCHTOR *m*, WICINAR *m*
[mMlp krôvjaży Zms90Wer91 krôvjaży Zms90Wer62 *n*Mlp krôvjače Zms90Wer92
krôvjače Zms90Wer64 *Clp* krôvačemu Zms64Wer122 Zms90Wer65]
ppk krowiaczy, krowiny; *ukr* корв’ячий

KRÓBKA *ż rol.* ‘naczynie, z którego ręcznie siano zboże’ Zms90Wer119 → SIEWKA *ż*
[Mlp krupka Zms90Wer119]

KRÓWKA *ż* ‘zdr od krowa, krówka’ Zms90Wer125 ♦ Boża krówka *zool.* ‘biedronka’
Zms90Wer125 → KOZULKA *ż*
[Mlp kru^lpka Zms90Wer125]
błrs божая кароўка *ż*; *ros* божья коровка *ż*

KRÓWNIK *m* ‘obora dla krów’ Zms90Wer92
[Mlp kruw^lnik Zms90Wer92]
błrs кароўнік *m*; *ros* коровник *m*

KRUCZEK *m* ‘szydełko’ Zms90Wer119 i in. ♦ Wiązać kruczkiem ‘robić szydełkiem, szydeł-
kować’ Zms90Wer119 Robić szydełkiem można [...] zemby, a wionzać kruczkiem
– chustkie czy swetra Zms90Wer130 → SZYDEŁKO *n*
[Mlp kruček Zms90Wer119 *Nlp* kručkem Zms90Wer125,130]
ppk 1 kruczek *m* 2 || sztucik *m*, szydełko *n*, tamburek *m*; *błrs* gw. кручок *m*;
ros кручок *m*

KRUCZKI *lm* ‘zakrzywione patyki/drewienka do kręcenia powrozów’ Zms90Wer92
[Mlm kručki Zms90Wer92]
błrs кручки *lm*

KRUK *m* 1. *lm* ‘okucia na orczykach’ Zms90Wer92; 2. ‘haki, na które nakłada się zawiasy’;
3. ‘drażek do zawieszania wiadra przy belce żurawia’ Zms90Wer92 → KLUCZKA *ż*
[Mlp kruk Zms90Wer92,109 Mlm kruki Zms90Wer92]
ppk 3 kruk *m* 3 || hak *m*, kluczka *ż*; *błrs* крук *m*; *ukr* крюк *m*; *ros* крюк *m*

KRUPIWA *ż* *bot.* ‘pokrzywa’ Zms65Wer147 i in.

[Mlp kru^hiva Zms65Wer147 kru^hiva Zms90Wer91]

ppk krzepiwa *ż*; *blrs* крапiва *ż*; *ukr* кропiва *ż*; *ros* крапiва *ż*

KRUPIWKA *ż* *bot.* ‘kwiat doniczkowy, jaki?’ Zms90Wer87

[Mlp kru^hifka Zms90Wer87]

KRUPY• *Im* ‘kasza surowa, niegotowana’ Dawali monki, krup, sadła Hwc86Wer118 → KASZA *ż*

[Dlm krup Hwc86Wer118]

ppk krupa *ż* 1; *blrs* крупы *Im*; *ukr* крупы *Im*; *ros* крупы *Im*

KRYS *m* ‘szczur’ Zms90Wer125 → SZCZUR *m*

[Mlp krys Zms90Wer125]

ppk krysa *ż*; *ukr* криса *ż*; *ros* крыса *ż*

KRYSHA *ż* ‘dach’ Krysha słomjana Zms90Wer92 → DACH *m*, STRZECHA *ż*

[Mlp kryša Zms90Wer92]

ppk krysha *ż* || *dach m*; *ukr* криша *ż*; *ros* крыша *ż*

KRYTY ‘osłonięty, przykryty od góry’ Zms90Wer91 ♦ Stylnik kryty → STYLNİK *m*

[mMlp kryty Zms90Wer91]

KRZAN *m* → CHRZAN *m*

KRZCZENICA *ż* ‘chrześniaczka, córka chrzestna’ Zms90Wer119 → CHRYSZCZENICA *ż*

[Mlp kščēnica Zms90Wer119]

ukr хрещениця *ż*; *ros* крестница *ż*

KRZCZENIK *m* ‘chrześniak, chrzestny syn’ Zms90Wer119 → CHRYSZCZENIK *m*

[Mlp kščenik Zms90Wer119]

blrs gw. хрышчэнік *m*; *ukr* хрещеник *m*; *ros* крестник *m*

KRZCZONY ‘chrzestny’ Zms90Wer119 ♦ Baćko krzczony → BAĆKO *m* ♦ Ojciec krzczony → OJCIEC *m*

[mMlp kščony Zms90Wer119]

ppk chrzestny; *ukr* хрещений бацько

KRZYDŁO *n* → SKRZYDŁO *n*

KRZYKUN *m* ‘krzykacz’ Zms90Wer43

[Mlp kšyk'un Zms90Wer43]

ppk krzykun *m*

KRZYPEL• *m* ‘skręt – o papierosie’ Zapalili krzypla Zms90Wer59

[Blp kšypla Zms90Wer59]

KRZYŻOWNICA• *ż* *rol.* ‘deska lub drąg wzmacniający drabiny wozu’ Zms90Wer61

[CIm kšyżownicam Zms90Wer61]

ukr крижівниця *ż*

KSIĄDZ *m* ‘ksiądz, duchowny katolicki’ Zms90Wer90 ♦ Ksiądz klaryk → KLARYK *m*

[Mlp kšonc Zms90Wer90]

KSIĄDZÓW (*przym* *dzierż* od ksiądz, należący do księdza’ Zms90Wer92 ♦ Ksiądzów płaszcz → PŁASZCZ *m*

[mMlp kšionzuφ Zms90Wer92]

ppk ksiendzowski

- KSIĄŻĘ *m* 'książę – tytuł arystokratyczny' Stary książę Zms90Wer54 → KSIŃĆ *m*
[Mlp kśonże Zms90Wer54]
- KSIŃĆ *m* 'książę – tytuł arystokratyczny' Zms73Wer141 i in. → KSIĄŻĘ *m*
[Mlp ks'inc' Zms73Wer141]
- KSIŃCIOWY* 'przym od ksińć, należący do księcia' Zms73Wer141 ♦ Ksińciowa granica →
GRANICA *ż*
[żMlp ks'inc'ova Zms73Wer141 Zms90Wer23]
- KTO / CHTO *zaim* 'kto' Mo [może] chto wykopał, a kto jego wi Zms90Wer68
[M kto/χto Zms90Wer68]
ppk kto/chto; *błrs* хто; *ukr* хто
- KTOŚ / CHTOŚ *zaim* 'ktoś' Zms90Wer67
[M ktoś/χtoś Zms90Wer67]
ppk ktoś/chtoś; *błrs* хтосьці; *ukr* хтось
- KTOŚCI* *zaim* 'ktoś' Zms90Wer43
[D k'ōgości Zms90Wer43]
ppk ktości/ktościk; *błrs* хтосьці
- KTOŚCIK *zaim* 'ktoś' Zms90Wer67
[M ktościk Zms90Wer67]
ppk ktościk/ktości/któści; *błrs* хтосьці
- KTÓRY / KTÓRNY / CHTÓRY *zaim* 'który' Zms90Wer67
[mMlp ktury/kturny/χtury Zms90Wer67]
- KTÓRYŚ / CHTÓRNYŚ *zaim* 'któryś' Zms90Wer67
[Mlp kturyś/χturnyś Zms90Wer67]
- KUBANKA *ż* 'czapka kubanka – okrągła z karakułowym otokiem' Zms90Wer90
[Mlp kubanka Zms90Wer90]
ppk kubanka *ż*; *poles* кубáнка *ż*; *błrs* кубанка *ż*; *ukr* кубанка *ż*; *ros* кубанка *ż*
- KUBEŁ *m* 'wiadro' Kubeł, bo wiadro to nie po polsku Bjz36Fri10 → WIADRO *n*
[Mlp kubeł Bjz36Fri10]
ppk kubeł *m* || wiadra *ż*
- KUCHAR* *m* 'kucharz' Zms90Wer61
[Mlm kuχary Zms90Wer50,61]
błrs кухар *m*; *ukr* кухарь *m*
- KUCHNIA *ż* 'płyta kuchenna' Zms90Wer118 → PIEC *m*, PLITA *ż*
[Mlp kuχńa Zms90Wer118]
- KUCIA *ż* 1. 'wieczera wigilijna' Zms90Wer119 → WIECZERA *ż* 2; 2. 'dzień przed Bożym
Narodzeniem' Zms90Wer126 → WILIJA *ż*
[Mlp kuć'a Zms90Wer119,126]
ppk kucia/kutia *ż*; *poles* куц'á/ кут'á *ż*; *błrs* куцця *ż*; *ukr* кутя *ż*; *ros* кутья *ż*
- KUCZKA *ż* *rol.* 1. 'snopek przed związaniem' Zms90Wer91; 2. *lm* 'ustawione na polu
gromadki snopków lnu' Zms90Wer90
[Mlp kučka Zms90Wer91 Mlm kučki Zms90Wer90]
ppk 1 kuczka *ż* 2 || gromadka *ż*; *ros* 2 кучка *ż*
- KUDY *przysł* 'dokąd; gdzie' Podwiezie kudy wam trzeba Zms73Wer206
[kud'y Zms73Wer206 Zms90Wer43]
błrs куды; *ukr* куди

KUF AJKA ż 'robocza kurtka bez kołnierza i klap' → DZIEŻURKA ż

[Mlp kufajka Zms90Wer90 kuχ'ajka Pls39Tar81]

ros фуфайка ż

KUL¹ m 'równy wymłócony snop używany do krycia dachów' Poszywa dach kulamy

Zms90Wer93 → KULIKI lm

[Nlm kulamy Zms90Wer93]

KUL² m ryb. 'końcowa część worka niewodu' Bjz36Fri9 → KUTEL m

[Mlp kul Bjz36Fri9]

błrs куль m; ros куль m

KULBAKA ż 'własnej roboty kij z rączką do podpierania się' Zms90Wer92

[Mlp kulbaka Zms90Wer92]

błrs кульбака ż; ukr кульбака ż

KULCIWATOR m rol. 'kultywator' Zms90Wer87 → SPREŻYŃÓWKA ż

[Mlp kulčivator Zms90Wer87]

błrs культыватар m; ukr культиватор m; ros культиватор m

KULE przyim → KOŁO² przyim

KULHAĆ• ndk 'kuleć, utykać' Zms65Wer147

[ter3lp kulya Zms65Wer147]

błrs кульгаць ndk; ukr кульгати ndk

KULIKI lm 'snopki do krycia dachu' Zms90Wer92 → KUL¹ m

[Mlm kułiki Zms90Wer92]

ppk kulik m; błrs gw. кулік m; poles кўл'ік m; ukr кулики lm

KULKA ż rol. 'rączka u kosiska' Bjz36Fri7

[Mlp kulka Bjz36Fri7]

ppk || rączka ż

KULTURNO• przysł 'kulturalnie' Zms90Wer44

kulturniej 'stw od kulturno – bardziej kulturalnie' Zms90Wer44

[stw kulturn'ej Zms90Wer44]

ppk kulturno, stw kulturniej; błrs культурно; ukr культурно; ros культурно

KUŁAK¹ m 1. 'zaciśnięta pięść ręki' Zms65Wer147; 2. rol. 'w kieracie – część łącząca drążki idące od osi maszyny' Zms90Wer90

[Mlp kułak Zms90Wer90 kułak Zms65Wer147]

ppk kułak m 1; błrs 1 кулак1 m; ukr кулак m; ros кулак m 1,2

KUŁAK² m 'zamożny gospodarz wiejski' Zms90Wer119 → BOGACZ m, BOHATYR m

[Mlp kułak Zms90Wer119]

ppk kułak/kułak m 2; błrs кулак m; ukr кулак m; ros кулак m

KUŁOSZWA ż 'nogawka' Zms90Wer92

[Mlp kułošva Zms90Wer92 (kołošwa Pls39Tar81)]

ppk kołosza/kałosza ż; błrs калoша/калaшына ż; błrs gw. калашавіна ż; ukr колoша ż

KUMKAĆ• ndk 'o głosie wydawanym przez żaby' Zms90Wer119 → KWAKAĆ ndk

[ter3lm kumkajo Zms90Wer119]

KUŃ m → KOŃ m

KURACZY• 'kurzy' Kuracze pjura Zms90Wer65 → KURYNY ♦ Kuracza ślipota → ŚLIPOTA ż

[żMlp kurača Zms90Wer119 Mlm kurače Zms90Wer65]

ppk kuraczy/kurzyny; błrs курачы; ukr курдчий

KURCZAKI *lm* 'kurczęta' Zms90Wer119 → CIPLAKI *lm*

[*Mlm* kurčaki Zms90Wer119]

ppk kurczuk/kurczulak *m* || cipluk *m*

KUROSTA• *z* 'świerzb' Zms90Wer45

[*Dlp* kurosty Zms90Wer45]

błrs короста *ż*; *ukr* короста *ż*; *ros* короста *ż*

KURYNY• 'kurzy' Kuryne krzydło Zms90Wer65 → KURACZY

[*nMlp* kuryne Zms90Wer65]

ppk kuryunny/kurzynu; *błrs* курыны; *ukr* куриний; *ros* куриный

KUST• *m* 'krzak' Zms90Wer42

[*Mlm* k'usty Zms90Wer42]

błrs куст *m*; *ukr* кущ *m*; *ros* куст *m*

KUSYNKA *z* 'trójkątna chustka na głowę' Zms73Wer204 i in. → CHUSTKA *z*

[*Mlp* kôsynka Zms90Wer125 *Blp* kusynke Zms73Wer204]

ppk kosynka *z*/kosynek *m* || klinek *m*

błrs касынка *ż*; *poles* косынка/кусынка *ż*; *ukr* косинка *ż*; *ros* косынка *ż*

KUTASY *lm* 'frędzle' Zms90Wer119 → FRENDZLI *lm*

[*Mlm* kutasy Zms90Wer119]

ppk kutasiki *lm* || bryzguci *lm*; *błrs* gw. кута́сы *lm*; *poles* кута́сы *lm*; *ukr* кутаси *lm*

KUTEL *m* *ryb.* 'końcowa część worka niewodu' Bjz36Fri9 → KUL² *m*

[*Mlp* kutel Bjz36Fri9]

ukr кутець *m*

KUŻEL *m* 'czysty len po wyczesaniu' Zms90Wer119 → LEN *m*

[*Mlp* kužel Zms90Wer119]

ppk kužel *m*; *błrs* кужаль *m*; *ukr* кужі́ль *m*; *ros* кудель *m*

KWAKAĆ• *ndk* 'o głosie wydawanym przez żaby' Zms90Wer119 → KUMKAĆ *ndk*

[*ter3lm* kvačo Zms90Wer119]

błrs квакаць *ndk*; *ukr* квакати *ndk*; *ros* квакать *ndk*

KWAS *m* *kulin.* 'kapuśniak' Zms90Wer92 → BARSZCZ *m*

[*Mlp* kvas Zms90Wer92]

poles квас *m*

KWASZANINA *z* *kulin.* 'galareta z nóżek' Zms90Wer92

[*Mlp* kvašańina Zms90Wer92]

ppk kwaszenina/kwaszanina *z* || studzienina *ż*; *poles* кваша́ніна/кваше́ніна *ż*; *błrs* кваша́ніна *ż*

KWASNY• 'kwaśny – o smaku' Zms90Wer119 → KISŁY

[*nMlp* kv'asne Zms90Wer119]

ppk kwasny

KWATERANIEC *m* 'lokator; sublokator' Zms90Wer57 i in.

[*Mlp* kvatêrańec Zms90Wer93 kvatêranca Zms90Wer57 *Dlm* kvaterancu Zms64Wer120]

ppk kwateraniec/kwatarant *m*; *błrs* кватарант *m*; *ukr* кватирант *m*; *ros* квартирант *m*

KWIAT *m* / KWIATA *z* 'kwiat' Kwiaty przedawał Zms90Wer62 ♦ Zyzuli kwiat *bot.* 'storczyk plamisty' Zms90Wer91

[*Mlp* *m* kvjat Zms90Wer 91 *Mlp* *z* kvjata Zms90Wer76 *Blm* kv'aty Zms90Wer62]

poles кві́тка *ż*; *ukr* кві́тка *ż*

KWIATKA *ż* 'zdr od kwiat, kwiatek' Zms65Wer148

[Mlp ka¹iatka Zms65Wer148]

poles квітка *ż*; *błrs* кветка *ż*; *ukr* квітка *ż*

KWOKTUCHA *ż* 'kwoka, kura wysiadująca jajka' Zms90Wer91

[Mlp kvòktuxa Zms90Wer91]

ppk kwoktucha *ż*; *błrs* квактуха/квахтуха *ż* *ukr* квоктуха *ż*

L

LADO *n* 'drewniana rama w warsztacie tkackim, w której osadzona jest płocha'

Zms90Wer 57 i in. → NABILNICY *lm*

[M, Błp lado Zms90Wer 57, 119 Dłp lada Clp ladu Nłp ladem, Mslp laże Zms90Wer 57 (Młp l'ado *n* Pls39Tar82 lada *ż* Mzw39Tar88)]

błrs gw. лядо *n*/ляда *ż*; *ukr* ляда *ż*

LAMIEC *m rol.* 'miękką podkładka zakładana pod chomąto' Zms90Wer90 → KISZKA *ż*,
PODKŁADKA *ż*, PODUSZKA *ż*,

[Młp lańec Zms90Wer90]

błrs лямец *m*; *błrs gw.* лямец *m*; *ukr* лямець *m*

LASKOWY* 'przym od las, rosnący w lesie, związany z lasem' Laskowe orzechy
Zms65Wer149 → LASOWY, LEŚNY

[Młm laskove Zms65Wer149]

LASOWY* 'przym od las, związany z lasem, leśny' Zms65Wer149 → LEŚNY ♦ Lasowa
koniuszyna → KONIUSZYNA *ż* ♦ Lasowe/laskowe orzechy → ORZECZ *m*

[mMłp lasovy Zms65Wer149 *ż* Młp lasova Zms90Wer125 Młm lasove Zms65Wer149]

ppk lasny/leśny/lesny

LASTKI *lm rol.* 'poprzeczne drewniane listwy w bronach' Zms90Wer91 i in. → LISZTWTY
lm 2

[Młm lastki Zms90Wer91, 99]

błrs ласткі *lm*

LATUCZY* 'latający' Zms90Wer90 ♦ Latucza mysz → MYSZ *ż*

[*ż*Młp latuča Zms90Wer90 (lituča Pls39Tar82)]

błrs лятучы; *ukr* летючий; *ros* летучий (летучая мышь)

LEBIODA* *ż* → LIBIODA *ż*

LEBJODKA *ż tech.* 'urządzenie do wkładania kłoców na wóz' Zms90Wer90

[Młp lëbjotka Zms90Wer90]

błrs лябѣдка *ż*; *ros* лебѣдка *ż*

LECHKOWUSZKA *ż* 'samochód osobowy' Zms90Wer90

[Młp lëxkòvùška Zms90Wer90]

błrs gw. лехкавуха *ż*; *ros pot.* легковуха *ż*

LEJKA *ż rol.* 'część wideł, w którą wchodzi trzonek' Zms90Wer90 → UCHO *n 2*

[Młp lëjka Zms90Wer90]

ppk lejka *ż*; *błrs* лейка *ż*; *ukr* лійка *ż*; *ros pot.* лейка *ż*

LEKKO* przysł 'lekko' Zms90Wer68

lidźyj 'stw od lekko – lżej' Jak komu lidźyj Zms90Wer68

[stw ližyj Zms90Wer68]

ppk letko, stw lehczej, liżej, lżej

LELAK *m zool.* 'nietoperz' Zms90Wer90 → MYSZ (LATUCZA/ SKÓRZANA)

[Mlp łelak Zms90Wer90]

ukr *лилик* *m*

LEMENTAR *m* 'elementarz' Zms90Wer126 → BU^UKWAR *m*

[Mlp łementar Zms90Wer126 Ms/p łementaru Zms90Wer59]

ppk *lementarz m || bukwar m*

LEN *m* 'len' Obić len. Posłać len. Putrzyć [potrzeć] len Zms90Wer91 ♦ Czysty len 'włókna lnu po wyczesaniu paździerzy' Zms90Wer91 → KUŻEL *m*

[Mlp łen Zms90Wer91,119]

ppk *len/lon m*

LENIĆŚ *ndk* 'lenić się' Zms65Wer148 → LENOWAĆŚ *ndk*

[bzk leńićś Zms65Wer148]

ppk *lenić się/lenować się ndk; błrs gw. лянїцца; ukr* *лінитися/лінуватися ndk*

LENOWAĆŚ* *ndk* 'lenić się' Zms65Wer148 → LENIĆŚ *ndk*

[ter3lp linuiś Zms65Wer148]

ppk *lenić się/lenować się ndk; błrs* *ленавацца ndk; ukr* *лінитися/лінуватися ndk*

LENTA *ż* 1. 'wstążka do włosów' Zms90Wer125 → STAŻKA *ż*; 2. 'wstążka przy kapeluszu' Zms90Wer92

[Mlp łenta Zms90Wer92,125]

ppk *lenta ż 1; poles* *лента ż; ukr* *лента ż; ros* *лента ż*

LEPCE przysł 'lepiej' Za moi paminci to suszyli [len] na słońcu, albo lepce w kuchni Zms90Wer132 → LEPIEJ *ndm*

[lêpce Zms90Wer132]

ukr *ліпше; ukr gw. лепше*

LEPIECHA *ż bot.* 'żółto kwitnąca roślina zielna podobna do ognichy – chwast zbożowy' Zms90Wer119 → ŚLIPOTA *ż*

[Mlp łêpexa Zms90Wer119]

ukr *лепеха ż*

LEPIEJ *za kogo, za co przysł* 'lepiej od kogo, od czego' [...] uny lepiej za nas [rozmawiają po polsku], a my wże gorzej Zms73Wer203 → LEPCE *ndm*

[l'ep'ej 73Wer203]

LESNY → LEŚNY

LESORUB *m* *leśn.* 'drwal, robotnik leśny' Zms90Wer126 → LEŚNY, PILSZCZYK *m*

[Mlp łesorup Zms90Wer126]

błrs *лесаруб m; ukr* *лісоруб m; ros* *лесоруб m*

LESPROMCHQZ* *m* 'przedsiębiorstwo gospodarki leśnej' Zms90Wer59

[Ms/p w lespromchoż Zms90Wer59]

ros *леспромхоз m*

LEŚNY / LESNY 'leśny, związany z lasem' Zms90Wer40 i in. → LASOWY

♦ Leśny rubotnik Zms90Wer126 → ROBOTNIK *m*

[mMlp lesny Zms90Wer40 łeśny Zms90Wer126]

ppk *leśny/lesny/lasny*

LETKIE / LETKE *n anat.* 'płuca' Zms65Wer147 i in.

[Mlp letke Zms65Wer147]

ppk *letkie n || plucy lm; błrs* *лєгкія lm; ukr* *легені lm*

LETNIK *m* 'krótkta marynarka z samodziału' Zms90Wer92 → FRENCZ *m*

[Mlp *l'etník* Zms90Wer92]

błrs лётнік *m*

LETUCZY* → LATUCZY

LEWKONIE *lm bot.* 'lewkonie – kwiaty ogrodowe' Zms90Wer87

[Mlm *leŭkońe* Zms90Wer87]

LIBIODA *ż bot.* 'komosa' Zms65Wer147

[Mlp *liŭboda* Zms65Wer147]

błrs лебядз *ż*

LIPCZYCA *ż bot.* 'przytulia żółta, roślina zielna o lepkich liściach, chwast rosnący w lnie – lepka' Zms90Wer119 → ŻEBREJ *m*

[Mlp *lipčyca* Zms90Wer119]

ukr липчиця *ż*

LIPIOCHA *ż bot.* 'łopian pospolity, łopuch' Zms90Wer119 → ŁOPUCH *m*

[Mlp *liŭchoŭa* Zms90Wer119]

ukr лепеха *ż*

LISICY *lm bot.* 'grzyby kurki' Zms90Wer91

[Mlm *lišicy* Zms90Wer91]

ppk lisica/lisiczka/lisiurka *ż* || *wowiaruszka ż; błrs* лісiцы/лісiчки *lm; ros* лисички *lm*

LIST *m* 'list' Zms90Wer119 → PIŚMO *n*

[Mlp *list* Zms90Wer119]

LISZTWTY *lm* 1. 'słupy przy oknach idące od podwaliny do najwyższej belki w ścianie' Zms90Wer92 → ZANOZY *lm* 1; 2. *rol.* 'poprzeczne drewniane listwy w bronach' Zms90Wer91 i in. → LASTKI *lm*

[Mlm *lištvy* Zms90Wer91,92,106]

ukr листви *lm*

LOCH *m* 1. 'piwnica pod domem' Trzeba dzie do lochu iść, locha szukać Zms73Wer205;

2. 'piwnica na zewnątrz domu' Zms90Wer92

[Mlp *loŭ* Zms90Wer92,107 Dlp *l'oxa/l'oxu* Zms73Wer205]

poles л'ох *m; ukr* льох *m*

LOT CZYK *m* 'pilot, lotnik' Zms90Wer43 i in. → LOTNIK *m*

[Mlp *loč:k* Zms90Wer90 Nlp *l'otčykem* Zms90Wer43]

błrs лётчiк *m; ukr* льотчик *m; ros* лётчик *m*

LOTNIK *m* 'pilot, lotnik' Zms90Wer90 → LOT CZYK *m*

[Mlp *lotník* Zms90Wer90]

LOZO *n* 'ostrze siekiery' Zms90Wer92

[Mlp *lozo* Zms90Wer92 (*l'ezo/l'ozo/l'ezo* Pls39Tar82)]

błrs лязз *m; ukr* лезо *m*

LUDOWY 'dotyczący ludu, chłopów, wsi' Zms90Wer126 ♦ Dom ludowy → DOM *m*

[mMlp *ludovy* Zms90Wer126]

LULKA *ż* 'fajka do palenia tytoniu' Zms90Wer119 → FAJKA *ż*

[Mlp *lulka* Zms90Wer119]

ppk lulka² *ż; błrs* люлька *ż; ukr* люлька *ż*

Ł

ŁACIATY 'o maści konia w białe i brunatne łaty' Zms90Wer125 → RABY² 2
[mMlp łaćaty Zms90Wer125]

ŁADYSZKA ż 'gliniany garnek na mleko' Zms90Wer92
[Mlp ładyška Zms90Wer92]
ppk hładysz m; błrs ладыш/гладыш m/ладышка ż; ukr гладышка ż

ŁANCUŻEK m 'łańcuszek do zawieszania medalika, wisiora na szyi' Zms90Wer126 →
CEPKA ż
[Mlp łańcużek Zms90Wer126]
ppk łańcużek m; błrs ланцужок m; ukr ланцюжок m

ŁANDYSZ m bot. 'konwalia' Zms90Wer125 → KONWALIA ż
[Mlp łańdyś Zms90Wer125]
błrs ландыш m; ros ландыш m

ŁAPCZAKI / HŁAPCZAKI lm rol. 'oszałowane łykiem wyjazdowe lub lepsze sanie'
Zms90Wer92 i in.
[Mlm łańcaki Zms90Wer92 hłapcaki Zms90Wer105]
ukr глабці lm; ukr gw. глабчакѣ lm

ŁAPY lm rol. 'rączki pługa' Zms90Wer90 → RĄCZKA ż 4
[Mlm łapy Zms90Wer90]

ŁASTÓWKA ż zool. 'jaskółka' Zms90Wer91
[Mlp łaśtułka Zms90Wer91]
błrs ластаўка ż; ukr ластівка ż; ros ласточка ż; ros pot. ластовка ż

ŁAWKA• ż 'ławka szkolna' Zms90Wer126 → SKAMIEJKA ż
[Mlm łańki Zms90Wer126]
błrs pot. лаўка ż

ŁAWOCZNICA ż 1. 'właścicielka sklepu' Zms90Wer93; 2. 'ekspedientka, sklepowa,
sprzedawczyni' Zms90Wer93 → PRODAWSZCZYCA ż, SPRZEDAWCZYNIA ż
[Mlp łaŋoćnica Zms90Wer93]
błrs лавачніца ż; ros przest. лавочница ż

ŁAWOCZNIK m 1. 'właściciel sklepu' Zms90Wer93; 2. 'sprzedawca w sklepie' Zms90Wer93
→ PRODAWIEC m
[Mlp łaŋoćnik Zms90Wer93]
błrs лавачнік m; ros przest. лавочник m

ŁEZKA ż bot. 'kwiat doniczkowy, jaki?' Zms90Wer87
[Mlp łośka Zms90Wer87]

ŁEŻKA ż → ŁYŻKA ż

ŁOCZYNA ż → ŁUCZYNA ż

ŁODKA ż 'łódka' Zms90Wer50
[Mlp łośka Zms90Wer50]
błrs лодка ż; ros лодка ż

ŁOPUCH m bot. 'łopian pospolity' Zms90Wer119 → LIPIOCHA ż
[Mlp łośух Zms90Wer119]
ppk łośjen m; błrs лапух/лопух m; ukr лопух m

ŁOTAĆ *m bot.* 'kaczeniec' Zms90Wer91

[Mlp łotać Zms90Wer91]

ppk łatać *m/łataci lm* || *kaczeniec m; błrs* латаць/лотаць *m; ukr* лотаття/латаття *n*

ŁOUKI* 'sprytny' Zms73Wer207

[żMlp łouka Zms73Wer207]

ppk łowko *ndm; błrs* лоўкі; *ros* ловкий

ŁOWKI* → ŁOUKI

ŁOŻYĆ* *ndk* 'kłaść' Zms64Wer125

[*ter1lp* łoże Zms64Wer125]

ppk || kłaść/kładnąć; *błrs gw.* лажыць *ndk; ukr* ложити *ndk; ros* ложить *ndk*

ŁUCZYNA / ŁOCZYNA *z* 1. 'łuczywo, smolne kawałki drewna do rozpalania ognia' Zms90Wer92; 2. 'smolna szczapa do oświetlania izby' Bjz36Fri7 i in.

[Mlp łuczyna Zms90Wer92 łoczyna Bjz36Fri7]

ppk łuczyna *z* || błonka *z; błrs* лучына *z; ukr* лучина *z; ros* лучина *z*

ŁUG* *m* 'łąka' Zms90Wer59

[Mslp w ługu Zms64Wer120 Zms90Wer59]

ppk ług¹ *m; błrs* луг *m; ukr* луг *m; ros* луг *m*

ŁUPY *lm* 1. *dezapr.* 'wargi człowieka' Bjz36Fri10 → HUBY *lm*; 2. 'wargi zwierzęcia' Bjz36Fri10 → HUBY *lm*

[Mlm łupy Bjz36Fri10]

ppk łupa² *z* 1; *błrs gw.* лупы *lm*

ŁYCZ *m* 'ryj świni' Bjz36Fri 4 i in.

[Mlp łyč Bjz36Fri4,9 Zms90Wer91 (łyč Pls39Tar52)]

ppk łycz *m* 1; *błrs* лыч *m; ukr* лич *m*

ŁYSINA *z* 1. 'czoło, nieowłosiona część twarzy nad oczami' Zms65Wer147; 2. 'przednia górna część czaszki zwierzęcia, „czoło” zwierzęcia' Bjz36Fri9

[Mlp łyśina Bjz36Fri9 Zms65Wer147]

ukr лисина *z*

ŁYŻKA / ŁEŻKA *z* 1. 'łyżka – sztuciec' Zms90Wer92; 2. 'szyber w piecu' Zms90Wer92; 3. 'deseczka z dziurkami używana przy snuciu' Zms90Wer125 → DESZCZÓŁKA *z*

♦ Wielga łyżka 'warząchew' Zms90Wer92

[Mlp łyśka Zms90Wer92,125]

ppk łyżka *z* 1; *błrs* лыжка/ложка *z; ukr* ложка *z*

ŁYŻNIK *m* 'półka na łyżki' Bjz36Fri6

[Mlp łyżнік Bjz36Fri6]

ŁYŻWY *lm* 'narty' Zms90Wer90 i in.

[Mlm łyżyvy Zms90Wer90,136 (łyżyvy Pls39Tar82)]

ros лыжи *lm*

M

MACZANE *n kulin.* 'potrawa z mięsa, kiełbasy i słoniny zaprawiona mąką?' Zms64Wer119

[Mlp maćane Zms64Wer119]

MAGAZYN* *m* → МАHAZІN *m*

MAHAZIN• *m* 'sklep' Zms90Wer59

[Msłp w maŹazińe Zms90Wer59]

ppk magazyn/mahazin *m*; *błrs* магазин *m*; *ukr* магазин *n*; *ros* магазин *n*

MAJKA ż 'podkoszulek' Zms90Wer43

[Młp maĳka Zms90Wer43]

błrs маĳка ż; *ukr* маĳка ż; *ros* маĳка ż

MAJSKI 'przym od maj, majowy' Zms90Wer91 ♦ Majski żuk → ŻUK *m*

[mMłp majski Zms90Wer91]

MAJSTER *m* 1. 'cieśla budujący domy' Zms90Wer93 → PŁOTNIK *m*; 2. 'drejarz, człowiek robiący kołowrotki' Zms90Wer93

[Młp majster Zms90Wer93]

ppk majster/majstra *m*

MALESZNIK *m* *bot.* 'głucha pokrzywa, pokrzywa nieparząca o białych kwiatach' Zms90Wer91

[Młp małeśnik Zms90Wer91]

MALUWAŃNIE *n* 'malowanie, obrazek' Zostawił Kasiuniu jak malowańnie Grs86Wer114

[Młp maluwańnie Grs86Wer114]

błrs малява́нне *n*; *ukr* малюва́ння *n*

MALWA ż *bot.* 'malwa' Zms90Wer91 ♦ Dzika malwa *bot.* 'prawosław lekarski' Zms90Wer91

[Młp malwa Zms90Wer91]

MAŁY• przysł 'mały' Zms90Wer62

mniejszy *stw* 'mniejszy' Zms90Wer62

samy mniejszy *stnw* 'najmniejszy' Zms90Wer62

[mMłp mały, *stw* mńejşy *stnw* samy mńe'şy Zms90Wer62]

ppk mały, *stw* mniejszy, *stnw* samy mały/samy mniejszy; *ukr* малий; *ros* *stnw* самый меньший

MAŁŹA ż *zool.* 'małż' Zms90Wer119 → CZEREPEK *m*

[Młp małża Zms90Wer119]

MAŁŻENSTWO *n* 'małżeństwo, para małżeńska' Zms90Wer126 → CZŁOWIEK *m*

[Młp małženstvo Zms90Wer126]

ppk małženstwa ż

MAMA ż 'mama, rodzicielka' Zms73Wer204 → MAMKA ż, MATKA ż

[Młp m'ama Zms73Wer204]

MAMKA ż 'mama, mamusia' Ja tera wam zaśpiwam swoje piesni, jak kiedyś moja mamka, staruszka, śpiewała Zms73Wer204 Ja bardzo mamkie żałuje, że ona szkodowała synów. My pochuwali mamku tu u wioscy Zms73Wer204 → MAMA ż, MATKA ż

[Młp m'amka Błp m'amk'e/m'amku Zms73Wer204]

błrs zdr *pot.* ма́мка ż; *ukr* zdr *pot.* ма́мка ż; *ros* zdr *pot.* ма́мка ż

MAŁOCZKA• ż *wykrz* 'zawołanie wyrażające obawę, lęk' Zms90Wer43 i in.

♦ Mamoczka moja! 'matko kochana, O Matko Boska' To ja płakała, mamoczka, dzież my? Zms73Wer206 Oj mamoczka moja, dzie ja? Zms90Wer60

[Włp m'amočka Zms73Wer206]

ppk mameńka i in.; *błrs* мамачка ż; *ukr* *rzad.* мамочка ż

MANIAK *m* 'wieża triangulacyjna' Zaleźli na maniaka Zms90Wer58 Przyszli my do maniaka Zms73Wer207

[Mlp mań'ak Zms90Wer43 Dlp mań'aka Zms73Wer207 Mslp mań'aku Zms90Wer43]

ukr pot. i gw. маняк m

MANIEŻ *m rol.* 'urządzenie mechaniczne do napędzania maszyny siłą pociągową konia' Zms90Wer87 → KIERAT *m*

[Mlp mańeś Zms90Wer87]

MARCHWA ż 'marchew' Zms90Wer76

[Mlp marχva Zms90Wer76]

ppk marchwia/marchewka ż; błrs морква ż; ukr морква ż

MARKACZ *m rol.* 1. 'niekastrowany baran' Zms90Wer91 → MARKOT *m* 1; 2. 'wykastrowany baran' Bjz36Fri9 i in. → MARKOT *m* 2

[Mlp markač Zms90Wer91 'markač Bjz36Fri9 (morkač Pls39Tar65 markacz Mzw39Tar88)]

ppk || 2 skopiec/skapiiec m; błrs i błrs gw. маркач m

MARKIRATOR *m rol.* 'znacznik' Zms90Wer87

[Mlp markirator Zms90Wer87]

ros маркёр m

MARKOT *m rol.* 1. 'niekastrowany samiec owcy' Zms90Wer91 → MARKACZ *m*; 2. 'wykastrowany, czyszczony baran' Bjz36Fri9 i in. → MARKACZ *m*

[Mlp markot Zms90Wer91]

ppk || skopiec/skapięc m 2

MARKOWAĆ SIĘ• *ndk* 'przejawiać popęd płciowy – o owcy' Zms90Wer91

[ter3lp ż markuje še Zms90Wer91]

błrs gw. маркатаць/маркітаць ndk

MARMUŁEK *m* 'osełka do ostrzenia kosy' Zms90Wer125 → BRUS¹ *m*, MENTASZKA ż, OSIŁŁOK *m*

[Mlp marmułek Zms90Wer125]

MARUSIA ż 'imię żeńskie, zdr od Maria' Zms90Wer43

[Mlp Maruśa Zms90Wer43]

błrs Маруся ż; ukr Маруся ż; ros Маруся ż

MASKARAD• *m* Zms90Wer90 ♦ Chodzić z maskaradem 'chodzić od domu do domu z kołędami, z przedstawieniem Herody' Zms90Wer90

[Nlp maskaradem Zms90Wer90]

MASZYNIŚT / MASZYNIŚTY *m* 'maszynista' Zms90Wer43 i in.

[Mlp maśyń'ist/maśyń'isty Zms90Wer43,63,90]

ppk maszynisty m; błrs машыніст m; ukr машинистий m; ros машинист m

MASZYNIŚTY *m* → MASZYNIŚT *m*

MAŚĆ ż → MAŻ ż

MAŚLUK• *m zool.* 'ślimak' Maśluk, wysuń rogi Zms90Wer60

[Wlp maśluk Zms90Wer60]

błrs gw. маслякі lm; ukr масляк m

MATAĆ *ndk* 'zwijać, motać na kłębek' Matać w kłębek Zms64Wer120

[bzk matać Zms64Wer120]

błrs матаць ndk; ukr мотати ndk; ros мотать ndk

MATKA• z 'matka' W matki Zms73Wer204 → MAMA ż, MAMKA ż

[Msłp v m'atk'i Zms73Wer204]

ppk matka ż

MATNIA ż *bot.* 'główny korzeń drzewa' Bjz36Fri10 i in.

[Młp matńa Bjz36Fri10 Zms90Wer91]

MAŻ / MAŚĆ z *rol.* 'smarowidło do osi wozu' Zms90Wer92

[Młp maś/maść Dłp maži Zms90Wer92]

błrs мазь ż; ukr мазь ż; ros мазь ż

MAŻ* m → MENŻ m

MELNIK m 'młynarz' Zms90Wer93

[Młp melńik Zms90Wer93]

ppk mielnik m || młynar m; błrs мельник m; ukr мельник m; ros мельник m

MENTACZKA ż → MENTASZKA ż

MENTASZKA / MENTACZKA z *rol.* 1. 'drewniana, obłana cementem deseczka z rączką, do ostrzenia kosy' Zms90Wer91 → BRUS¹ m, MARMUŁEK m, OSIOŁQK m; 2. 'deseczka z nacięciami do ostrzenia kosy' Bjz36Fri7 i in.

[Młp mēntaška/mentaška Zms90Wer91 mēn'tačka Bjz36Fri7 (mēntaška Pls39Tar82)]

błrs мянташка ż; poles мэнташка ż

MENŻ m 'mąż' To jej menż buł Zms90Wer69

[Młp menś Zms90Wer69]

ppk mąż/męż m

MESZKA ż *zool.* 'mszyce (sic!)' Zms90Wer119 → MSZYCA ż, TLA ż

[Młp lp meška Zms90Wer119]

ppk meszka/moszka ż; błrs мѡшка ż; ukr мушка ż; ros мѡшка z

METER m 'miara masy równa 100 kg' Zms90Wer91

[Młp meter Zms90Wer91]

błrs метр m

MEZETKA ż 'wyszywany serdak zakładany na bluzkę' Zms90Wer92

[Młp mēzetka Zms90Wer92]

MAZGA ż *bot.* 'warstwa tkanki drzewa pomiędzy tykiem a drewnem, otaczająca rdzeń'

Bjz36Fri8 → BIEL ż, OBOŁONA ż

[Młp mǎzga Bjz36Fri8]

MIĄĆ *ndk* 'foluszować sukno, poddawać tkaninę zgniataniu w foluszu' Zms90Wer92 → WALIĆ *ndk*

[bzk mǎjońć Zms90Wer92]

ukr мѣти *ndk*

MIECZYK m 1. *rol.* 'część miedlicy do lnu, którą trzyma się w ręce' Zms90Wer116 →

JĘZYCZEK m; 2. *lm bot.* 'kwiaty – mieczyki, gladiolusy' Zms90Wer87

[Młp mēczyk Zms90Wer116 Młm mēčkyki Zms90Wer87]

MIECZYKI *lm* → MIECZYK m 2

MIEDNICA* ż → MYDNICA ż

MIENKINA ż *rol.* 'drobne odpadki przy wianiu zboża' Zms90Wer91

[Młp mēnkina Zms90Wer91 (mǎk'ina Pls39Tar82)]

błrs мякіна ż; poles м'акіна/мн'якіна ż; ukr м'якіна/мнякіна ż; ros мякіна ż

MIĘSIĄCZKA *ż bot.* ‘rzodkiewka’ Zms90Wer91 → RADZISKA *ż*

[Mlp mńesončka Zms90Wer91]

MIĘKKI* → MINTKI

MIĘSO *n* ‘mięso’ Zms90Wer92 i in. ♦ Cielacze mienso ‘cielęcina’ Zms90Wer92

♦ Krowjacze mienso ‘wołowina’ Zms90Wer92 ♦ Owieczce mienso ‘baranina’ Zms90Wer119 ♦ Wołowe mienso ‘wołowina’ Zms90Wer92

[Mlp mńenso Zms90Wer92, 119]

MIKOŁAJ *m* ‘imię męskie’ Zms90Wer57 ♦ Święty Mikołaj ‘święty Mikołaj’ → DZIAD MORQZ *m*

[Mlp Mikółaj Zms90Wer119 Dlp Mikółaja Zms90Wer57]

MILICYJANT *m* ‘militant’ Zms90Wer90

[Mlp mńilicjant Zms90Wer90]

MIŁOJ *m* ‘miły, kochany’ Mój miłoj Grs86Wer115

[mMlp m’iłow Grs86Wer115]

ros gw. милый *m*

MINTKI• ‘miękki’ Zms90Wer49

[Dlp mńintkiego Zms90Wer49]

ppk mienkki/mientki

MIOTŁA *ż rol.* ‘miotła do oddzielania kłosów od wymłóconego ziarna’ Zms90Wer90

[Mlp mńjotła Zms90Wer90]

MIRT *m bot.* ‘mirt’ Zms90Wer87

[Mlp mńirt Zms90Wer87]

ppk mirta *ż/mirt m*

MISECZKA *ż* ‘zdr od miska’ Zms90Wer90 ♦ Miseczka z wodo ‘naczynie z wodą święconą przy drzwiach kościoła, kropielniczka’ Zms90Wer90

[Mlp mńisečka Zms90Wer90]

MISKA *ż* ‘miednica do mycia się’ Zms65Wer147 → MYDNICA *ż*

[Mlp mńiska Zms65Wer147]

MISZA *m* ‘imię męskie, zdr od Mikołaj’ Zms90Wer55 i in.

[Mlp mńiša Zms90Wer55, 76]

błrs Міша *m*; ros Миша *m*

MJACZ• *m* ‘piłka’ Zms90Wer59 My gramy w mjacza i w pikara Zms90Wer59

[Błp mjača Zms90Wer59]

ppk miacz *m*; błrs мяч *m*; ukr м’яч/мяч *m*; ros мяч *m*

MLEKO*n → MLIKO *n* ‘

MLIKO *n* ‘mleko’ Zms90Wer90 ♦ Wężowe mliko *bot.* ‘wilczomlecz’ Zms90Wer90

[Mlp mńiko Zms90Wer90]

ppk mleka *ż/mliko n/mliko n* i in.

MLON *m rol.* ‘drażek, przy pomocy którego obraca się górny kamień żaren’ Bjz36Fri10

[Mlp młon Bjz36Fri10]

ppk młon *m*

MŁODA• *ż* ‘panna młoda’ Zms90Wer93 ♦ Wykupować młode → WYKUPOWAĆ *ndk*

[Błp młode Zms90Wer93]

ppk młoda *ż*

MŁODY• ‘młody’ Zms90Wer62

młodszy ‘stw od młody – młodszy’ Zms90Wer62

najmłodszy / najmłódzsy ‘stnw od młody – najmłodszy’ Zms90Wer62

[mMlp młody, stw mMlp młotśy ‘młodszy’ Zms90Wer62 stnw mMlp najmłutśy ‘najmłodszy’ Zms90Wer62]

ppk młody

MŁODZIWO *n* → MOŁODZIWO *n*

MŁODŹBIT / MOŁDŹBICZ *m* *rol.* ‘młocarz, człowiek młócaący zboże’ Bjz36Fri7 →

MŁÓCAR *m*

[Mlp 'młoz̥bit/mo'lož̥bič Bjz36Fri7]

ppk młócwit/młóćwit *m*; błrs малацьбіт *m*; poles малацьбіт *m*

MŁOTEK *m* *rol.* ‘obustronny młotek do klepania kosy’ Zms90Wer125 → KLEWIEC *m*

[Mlp młotek Zms90Wer125 (młotek Mzw39Tar88)]

MŁÓCAR *m* *rol.* ‘młocarz’ Zms65Wer148 → MŁODŹBIT *m*

[Mlp młucar Zms65Wer148]

ppk młócwit/młóćwit *m*

MŁÓCARNIA *ż* *rol.* ‘młocarnia, maszyna do młócenia’ Zms65Wer147 → MŁÓTARKA *ż*

[Mlp młucarńa Zms65Wer147]

ppk młócarka *ż* || kularka *ż*

MŁÓDKA• *ż* ‘krowa po pierwszym ocieleniu się’ Bjz36Fri9

[Clp młutce Bjz36Fri9]

MŁÓTARKA / MOŁOTARKA *ż* *rol.* ‘młockarnia’ Zms65Wer148 i in. Młócić u młotarcy Zms90Wer87 → MŁÓCARNIA *ż*

[Mlp młutarka Zms65Wer148 Zms90Wer87 młótarka Mslp młotarcy Zms90Wer87 Dłm młódtarek/małódtarku Zms90Wer61]

ppk młócarka *ż* || kularka *ż*; błrs малатарня *ż*; błrs gw малатарка *ż*; ukr молотарка/молотарня *ż*

MŁYNEK *m* *rol.* ‘maszyna do wiania zboża, wialnia’ Zms90Wer87 → JARCHA *ż*

[Mlp młynek Zms90Wer87]

ppk arfa/arpa *ż* || wialnia *ż*; ukr млинок *m*

MNIEJ WIĘC przysł ‘mniej więcej’ Zms90Wer44

[ndm mńej ýenc Zms90Wer44]

MOCYKLET *m* → MOTOCYKIEL *m*

MODLIĆ SIĘ *ndk* *komu* ‘modlić się do kogo’ Modlić się Panu Bogu Hwc86Wer118

[bz̥k m'odl'it's'e Hwc86Wer118]

ppk modlić *ndk* kogo/modlić się *ndk*

MOGIŁKI *lm* ‘cmentarz’ Zms90Wer45 i in. → SMĘNTARZ *m*

[Mm muǵiłki Zms90Wer45,119]

ppk mogliłki/mogiły *lm* || cmentarz *m*; błrs магілкі *lm*; ukr могилки *lm*, ukr gw. могилки *lm*

MOJ• *zaim* ‘mój’ Synu moj Grs86Wer115 ♦ Mamoczka moja, Mamoczki moi! → MAŁOCZKA *ż*

[mWlp m'oj Grs86Wer115 żWlp moja Włm moi! Zms73Wer206 i in.]

ppk mój/moj; błrs мой; ros мой

MOJA ż 'żona' Zms90Wer119 → BABA ż, ŻONKA ż

[Mlp moja Zms90Wer119]

błrs ма́я́; ukr ма́я́; ros ма́я́

MOŁODZIWO / MŁODZIWO *n* 'pierwsze mleko wydojone zaraz po ocieleniu się krowy – siara' Zms90Wer59 i in. → SIARA ż

[Mlp młó'żivo Bjz36Fri9 mółó'żivo/młó'żivo Zms90Wer92 Mslp młó'żive Zms90Wer59 (Mlp mół'óziwo Pls39Tar82)]

ppk młodziwo n/młodziwa ż; błrs малодзі́ва n; błrs gw. малодзі́ва n/малодзі́ва ż; poles молóзиво/млóзыво n; ukr молóзиво n; ros молóзиво n

MOŁODŻBICZ *m* → MŁODŻBIT *m*

MOŁOTARKA ż → MŁÓTARKA ż

MORAKIEM przysł 'o zmroku' Zms90Wer43

[mórak'iem Zms90Wer43]

ukr моро́ком

MORE *n* → MORZE *n*

MORDA ż 'pysk krowy' Zms90Wer125 → GIĘBA ż, MYZA ż

[Mlp morda Zms90Wer125]

błrs морда́; ukr морда́; ros морда́

MORQZ *m* 'mróz' Zms90Wer119 ♦ Dziad Morqz → DZIAD *m*

[Mlp môr'os Zms90Wer119]

MORZE / MORE *n* 'morze' Zms90Wer57

[Mlp może/more Zms90Wer57]

ppk morza n; błrs мора́ n; ukr море́ n; ros море́ n

MOTEK *m* 'przędza zdjęta z motowidła' Zms90Wer92

[Mlp motek Zms90Wer92]

MOTOCYKIEL / MOTOCYKLET / MOCYKLET *m* 'motocykl' Do motocykleta Zms90Wer45

[Mlp motocykl'iet/motocykel Zms90Wer90 Dlp mucykl'eta Zms90Wer45]

ppk motocyk/motocykl m/motocykla ż; błrs матацы́кл m; ukr мотоци́кл m; ros прест. мотоци́кл m

MOTOCYKLET *m* → MOTOCYKIEL *m*

MOTOCYKLIST *m* 'motocyklista' Zms90Wer43

[Mlp mótocykl'ist Zms90Wer43]

błrs матацы́кліст m; ukr мотоци́кліст m; ros мотоци́клист m

MOTOWIŁO *n* 'motowidło, przyrząd służący do zwijania nici w krosnach' Zms90Wer119 → WITUSZKA ż 2

[Mlp moto'wiło Zms90Wer119]

ppk motowidło n/motowidła ż; błrs матаві́ла n; błrs gw. матаві́ло n; ukr мотови́ло n; ros мотови́ло n

MOTYKA ż 'motyka, graca' Zms65Wer147 i in. → KOPANICA ż 3

[Mlp môtuka Zms65Wer147 Zms90Wer119 (motyka Mzw39Tar80)]

ppk motyczka ż

MÓJ *m* 'mąż, małżonek' Zms90Wer119 ♦ Mój człowiek → CZŁOWIEK *m*

[Mlp muj Zms90Wer119]

ppk mój²

- MSZA *ż* 'msza, nabożeństwo' Zms90Wer138 ♦ Wieczorna msza 'nieszpory' Zms90Wer138
 [Mlp mša Zms90Wer138]
ppk msza/mszo/imsza/mysza *ż* i in.; *błrs* імша *ż*
- MSZYCA *ż* *zb zool.* 'mszyce' Zms90Wer119 → MESZKA *ż* (sic!), TLA *ż*
 [Mlp mšyca Zms90Wer119]
- MUCHOŁÓWKA *ż* 'lep na muchy, muchołapka' Zms65Wer148
 [Mlp muchołofka Zms65Wer148]
błrs мухалoўка *ż*; *ros* мухолoвка *ż*
- MULAR *m* 1. 'murarz' Zms90Wer50; 2. 'zdun' Zms90Wer126 → PICZUR *m*
 [Mlp mular Zms90Wer50,126]
ppk 1 mular/mularz *m*; *błrs* муляр *m*; *błrs gw.* муляр/муляр *m*; *ukr* муляр *m*
- MURACHA / MURACHWA *ż* *zool.* 'mrówka' Zms90Wer91
 [Mlp muraħa/muraħva Zms90Wer91]
ppk muraszka/mrówka *ż*; *błrs* мурашка *ż*/мураш *m*; *ukr* мурашка *ż*; *ros* мурашка *ż*
- MURACHWA *ż* → MURACHA *ż*
- MURACHWISKO *n* 'mrowisko' Zms90Wer91 → MURASZNIK *m*
 [Mlp muraħvisko Zms90Wer91]
ppk murawielnik *m*/mrowisko *n*; *ukr* муравище *n*
- MURASZNIK *m* 'mrowisko' Zms90Wer91 → MURACHWISKO *n*
 [Mlp murašnik Zms90Wer91]
ppk murawielnik *m*/mrowisko *n*; *błrs* мурашник *m*; *błrs gw.* мурашнік *m*; *ukr* мурашник *m*
- MURAWA *ż* *bot.* 'rdest – tak u Werenicza' Zms90Wer90
 [Mlp murava Zms90Wer90]
- MUSZTUK *m* 'ustnik papierosa' Zms90Wer119 → GILZA *ż*
 [Mlp mušt'uk Zms90Wer119]
ppk musztuk/musztuk *m*; *błrs* муштук *m*; *ros* мундштук *m*
- MUTRA *ż* *tech.* 'nakrętka na końcu osi koła od wozu' Bjz36Fri8
 [Mlp mutra Bjz36Fri8]
- MUZYKA• *ż* 'zabawa taneczna z muzyką/orkiestrą' My do jich na muzyki chodzili
 Zms73Wer203
 [Blm muzyk'i Zms73Wer203]
- MYDNICA *ż* 'miednica, duża miska do mycia się' Bjz36Fri7 → MISKA *ż*
 [Mlp mydnica Bjz36Fri7]
- MYSZ *ż* *zool.* 'mysz' Zms90Wer90 ♦ Latuczka mysz 'nietoperz' Zms90Wer91 → LELAK *m*
 ♦ Mysz skórzana 'nietoperz' Zms90Wer90 → LELAK *m*
 [Mlp myš Zms90Wer90,91]
ppk mysz/mysza *ż*; *ukr* миш *ż*
- MYŚLIĆ *ndk* 'myśleć' Bjz36Fri4 → DUMAĆ *ndk*
 [bzk myślić Bjz36Fri7]
ppk myślić *ndk*
- MYTLICA *ż* *bot.* 'wyczyniec łąkowy' Zms90Wer91
 [Mlp mytlica Zms90Wer91]
błrs мытліца *ż*; *błrs gw.* мятліца *ż*; *ukr* мітлиця *ż*

MYZA ż 'pysk krowy' Zms90Wer125 → GIĘBA ż, MORDA ż
 [Mlp myza Zms90Wer125]
błrs мыза/мыса ż; błrs gw. мыза ż; ukr мидза ż

N

NABIĆ dk 'zbić, obić' Nabili Stachowych chłopców Zms90Wer66
 [prze3lp m nabił Zms90wer58 prze3lm nabił]
ppk nabić; błrs набіць; ukr набити; ros посп. набить

NABILNICY lm 'drewniana rama w warsztacie tkackim z osadzoną w niej płochą'
 Zms90Wer119 → LADO n
 [Mlm nabilnicy Zms90Wer119 (nabilicy Pls39Tar82)]
ppk nabilnica ż lm; błrs набіліцы lm

NABOŻNY 'człowiek, który dużo się modli' Zms65Wer148 → POBOŻNY
 [mMlp nabożny Zms65Wer148]
ppk nabożny; błrs набожны; ukr набожний; ros набожный

NACHRAPNIK m 'pasek uprzęży leżący na nosie konia' Zms90Wer92
 [Mlp нахрапник Zms90Wer92]

NACIĄGACZ m tech. 'narzędzie stolarskie do naciągania obręczy na beczki i na koła wozu' Zms90Wer90 i in.
 [Mlp naćongać Zms90Wer90,132]
błrs gw. нацягавіч m; ukr натягач m

NACO / NA CO 'po co, w jakim celu' Zms90Wer44
 ['naco/na'co Zms90Wer44]
ukr нащо

NACZALSTWO n 'kierownictwo, władze' Zms90Wer53
 [Mlp načałstvo Zms90Wer53]
ppk naczalstwo n/naczalstwa ż; błrs начальства n; ukr начальство n; ros начальство n

NACZAĆ• / NACZNAĆ• dk 'zacząć' Deszcz naczaą padać Zms73Wer206 i in.
 [prze3lp načaą Zms73Wer206 načnoą Zms90Wer44]
ppk naczać/naczać dk; błrs gw. начаць dk; ukr начнути dk; ukr gw. начати dk; ros начать dk

NACZNAĆ dk → NACZAĆ dk

NADERĆ• dk 'nadrzeć, podrzeć wiele czego' Zms90Wer44
 [ter3lp nad'er Zms90Wer44]
ukr надерти dk

NADOŁŻYĆ dk → NADOWŻYĆ dk

NADOWŻYĆ / NADOŁŻYĆ dk 'pobronować równolegle do dłuższego boku' Bjz36Fri8 i in. → BRONOWAĆ ndk
 [bzk nadowżyć Zms90Wer125 na'dołżyć Bjz36Fri8 (ndk nad'oużowaty Pls39Tar82)]
poles надоўжыць dk

NADRZEĆ* dk → NADERĆ dk

NAFTA ż 'nafta' Bjz36Fri6
 [Mlp нафта Bjz36Fri6]
ppk || karasina ż/kierasın m; błrs нафта ż

NAGIAĆ SIĘ• *dk* 'nachylić się' Zms90Wer44

[*roz*k lp nagn'iij še/n'agn'is Zms90Wer44]

błrs нагнуцца *dk*; *ukr* нагну́тися *dk*; *ros* нагну́ться *dk*

NAJFAJNIEJ *ndm* → FAJNIE *ndm*

NAJMIT *m* 'wynajęty na stałe lub na sezon robotnik rolny' Zms90Wer93 i in. → CZŁOWIEK *m* 1

[*Mlp* najmít Zms90Wer93,103]

błrs наймит *m*; *ukr* наймит *m*; *ros* прест. наймит *m*

NAJMITKA ż 'wynajęta na stałe lub na sezon kobieta do prac w gospodarstwie wiejskim' Zms90Wer93 i in.

[*Mlp* najmítka Zms90Wer93,114]

błrs наймичка ż; *ukr* наймичка ż; *ros* прест. наймитка ż

NAJPRZÓD przysł 'najpierw' Zms90Wer44

[najpřut Zms90Wer44]

ppk najprzód *ndm*, wprzód *ndm*; *ukr* наперед *ndm*

NAJSPOKOJNIEJ przysł → SPOKOJNIE *ndm*

NAJŚĆ• *dk* 'znaleźć' Ja najszed piciuszka Zms90Wer58

[*ter*1lp najšed Zms90Wer58]

ppk najść¹ *dk*; *błrs* найсці *dk*; *ukr* найти *dk*, 1os lp найшов; *ros* найти *dk*

NAJWIĘC przysł 'najwięcej, najbardziej' Zms90Wer43

[najvenc Zms90Wer43]

ppk najwięcej

NAMOROŹNI *lm rol.* 'drażki, rodzaj poręczy z obu stron sań, idące równolegle do płóz, oparte na palikach osadzonych w płozach' Bjz36Fri8 i in.

[*Mlp* ż namorożńa Bjz36Fri8 *Mlm* n'amorożńi Zms90Wer90 (n'amorożńi Pls39Tar82)]

błrs gw. намаразні *lm*; *ukr* наморожень *m*

NA-NA-NA wykřz 'okrzyk przywoływania krów i cieląt' Zms90Wer91

[na-na-na Zms90Wer91]

NAOCZNIKI* *lm* → NAWOCZNIKI *lm*

NAPARSTEK *m rol.* 'obrączka łącząca ucho kosy z kosiskiem' Bjz36Fri7 i in.

[*Mlp* naparstek Bjz36Fri7 Zms90Wer90]

ppk pararstek/napiorstek *m poles* напёрсток/напёрсток *m*; *ukr* напёрсток *m*

NAPRAMO przysł 'na przełaj' Zms90Wer119 → NAWPROSTKI *ndm*

[napramo Zms90Wer119]

ppk || naprostki; *ukr* напрямець

NASIENNY• 'przym od nasienie, przeznaczony do siania' Zms65Wer146

♦ Nasienna kartofla → KARTOFLA ż

[ż*Mlp* našen:a Zms65Wer146]

NASTOJKA ż 'wino? – tak u Werenicza' Zms90Wer92

[*Mlp* nastojka Zms90Wer92]

błrs настойка ż; *ukr* настоянка ż; *ros* настойка ż

NASTURCY *lm* → NASTURKI *lm*

NASTURKI / NASTURCY *lm bot.* 'nasturcja' Zms65Wer147

[*Mlm* nasturki Zms90Wer87 nasturcy Zms65Wer147 Zms90Wer87]

błrs настуркі *lm*

NATARKOWAĆ *dk* 'natrzeć na tarce' Zms90Wer119 → NATRZYĆ *dk*

[*bzk* natarkować Zms90Wer119]

ppk natarkować *dk* || natarć/natarć *dk*

NATOCZYĆ *dk* 'nasztukować, dosztukować' Zms90Wer92 → PRZYTOCZYĆ *dk*

[*bzk* natozyć Zms90Wer92]

ppk natoczyć *dk*; *błrs* натачыць *dk*; *ros* наточить *dk*

NATRZYĆ *dk* 'natrzeć na tarce' Zms90Wer119 → NATARKOWAĆ *dk*

[*bzk* naćzyć Zms90Wer119]

ppk natarć/natarć *dk* || natarkować *dk*

NAWARYĆ *dk* 'zespawać' Zms90Wer125 → ZYSPAWAĆ *dk*

[*bzk* navaryć Zms90Wer125]

błrs наварыць *dk*; *ukr* наварити *dk*; *ros* наварить *dk*

NAWKRAŻKA przysł 'naokoło, okrężną drogą' Zms90Wer49

[*naφkr'o*ńska Zms90Wer49]

ppk na kraglak || kragiem 3 *ndm*; *błrs* gw. наўкрух *ndm*; *ukr* навкруг/навкруги *ndm*

NAWOCZNIKI *lm* 'klapy osłaniające z boków oczy konia' Zms90Wer92

[*Mlm* navočniki Zms90Wer92]

ppk naoczник *m*; *błrs* навочнікі *lm*; *ros* наглазники *lm*

NAWPROSTKI przysł 'na przełaj' Zms90Wer119 → NAPRAMO *ndm*

[*naφprostki* Zms90Wer119]

ppk naprostki *ndm*; *błrs* напраткі *ndm*; *błrs* gw. наўпрастак/наўпрастак *ndm*; *ukr* навпростець *ndm*

NAWSKQS przysł 'na ukos, ukośnie' Zms90Wer91 ♦ Bronowanie nawskqs → BRONOWANIE *n*

[*naφkqs* Zms90Wer91]

NAZAD / NAZAD przysł 'z powrotem' Nie du domu, a nazad na te [...] na jizioro poszli Zms73Wer206

[*na'zat* Zms73Wer206 *na'zat*/*na'zat* Zms90Wer43]

ppk nazad/nazad; *błrs* назад; *ukr* назад; *ros* назад

NAZIEM / NAZIEM przysł 'na ziemię' Zms90Wer44

[*n'a'zem*/*na'zem* Zms90Wer44]

ros наземь

NENORMALNY *m* 'człowiek niespełna rozumu lub opętany przez diabła' Zms90Wer119 → SAMOSZEDSZY *m*

[*mMlp* nēnōrmalny Zms90Wer119]

błrs ненармальны; *ros* *pot.* ненормальный

NIC / NICQ *zaim* 'nic' Zms90Wer67

[*Mlp* nič/nič'o Zms90Wer67 nič'o *Nlp* nič'ym Zms90Wer43]

ppk nic; *błrs* нічога; *ukr* нічо; *ros* ничто

NICHĄ część składowa trybu rozk 'niech, niechaj' Zms90Wer43 i in.

[*nič'a'j* Zms90Wer47]

ppk niechaj/niechaj/niech i in.; *błrs* няхай; *ukr* нехай

NICHLUJA *m*, ż 'osoba niechlujna, brudas/brudaska' Zms65Wer147

[*Mlp* ničlują Zms65Wer147]

ppk niechluj *m*, ż || brudas *m*, ż

NICHTQ *zaim* → NIKTQ *zaim*

NIEBOHA ż 1. 'córka brata, bratanica' Zms90Wer93; 2. 'córka siostry, siostrzenica' Zms90Wer93

[Mlp *ńeboha* Zms90Wer93 Blp *ńeboŷe* Zms90Wer56]

ppk || plemianica ż; *błrs gw.* *нябога* ż; *ukr* *небога* ż

NIEBQŻ *m* 1. 'syn brata, bratanek' Zms90Wer119; 2. 'syn siostry, siostrzeniec' Zms90Wer93 → BRAT *m*

[Mlp *ńeb'oš* Zms90Wer93,119]

ppk || plemianik *m*; *błrs gw.* *нябож m*; *ukr* *небіж m*

NIECHAJ* *ndm* → NICHΔJ *ndm*

NIECHLUJA* ż → NICHLUJA *m*, ż

NIEDOBRY• 'zły, zły jakości' Zms90Wer90 ♦ Niedobre pole → POLE *n*

[*nMlp* *ńedobre* Zms90Wer90]

błrs *нядобры*

NIEDZIELA ż 'niedziela, ostatni dzień tygodnia' ♦ Przewodnia niedziela 'pierwsza niedziela po Wielkanocy' Zms90Wer119 ♦ Wirbna niedziela 'Niedziela Palmowa' Zms90Wer93

[Mlp *ńiżela* Zms90Wer93,119]

ppk niedziela ż

NIE KCE SIĘ → KCIEĆ SIĘ

NIEKTÓRY / NIEKTÓRNY *zaim* 'niektóry' Zms90Wer67

[Mlp *ńektury/ńekturny* Zms90Wer67]

ppk niechtóry

NIELUDNY• 'słabo zaludniony; niezamieszkały?' Zms90Wer47

[żMlp *ńeł'udna* Zms90Wer47]

ukr *нелюдний*

NIE MA / NI MA / NI MA 'nie ma' Zms90Wer47

[*ńim'a/ń'ema/ń'ima* Zms90Wer47]

ppk *nie ma/nie ma/nima; błrs* *няма; ukr* *нема*

NIE RAZ *przysł* 'nie raz, niejednokrotnie' Zms90Wer44

[*ńi r'as* Zms90Wer44]

ukr pot. *не раз*

NIE TAK *przysł* 'nie tak' Zms90Wer43

[*ńeł tak* Zms90Wer43]

ukr pot. *не так*

NIEWARTY• 'mało warty' Wże stara tera, wże niewarta wże Zms73Wer203

[żMlp *n'êv'arta* Zms73Wer203]

NIEWISTKA ż 'synowa' Zms90Wer93

[Mlp *ńeŷistka* Zms90Wer93]

ppk niewiestka/niewiastka ż; *błrs* *нявѣстка* ż; *ukr* *невістка* ż; *ros* *невестка* ż

NIEWÓD• *m ryb.* 'duża sieć rybacka z workiem z siatki' Bjz36Fri9

[Dłp *ńewodu* Bjz36Fri9]

błrs *невад m*; *ukr* *невід m*; *ros* *невод m*

NIEZDARA* *m, ż* → NIZDARA *m, ż*

NIGDZIE *przysł* 'nigdzie, w żadnym miejscu' Zms90Wer43
[ńigʒ'e Zms90Wer43]

NIJAK *przysł* 'w żaden sposób' Zms90Wer43
[ńij'ak Zms90Wer43]
ppk nijak/nijak; *błrs* няк; *ukr* няк

NIKTQ / NICHTQ *zaim* 'nikt' Mnie niktó wże ni pościeli Zms73Wer207
[ńikt'o Zms90Wer43,67,68 n'ikt'o Zms73Wer204,205,207 ńix'to Zms90Wer67 Nlp
ńik'lim Zms90Wer43]
ppk niktó/nichtó, nikt/nicht; *błrs* ніхтq; *ukr* ніхтq; *ros* никто

NISKI* 'mający małą wysokość' Zms90Wer91 ♦ Niskie pole → POLE *n*
[nMlp ńiske Zms90Wer91]

NIWŻE *part* 'czyż, czyżby' Zms90Wer43
[ńiwʒ'e Zms90Wer 43]
ppk niejuż/niejuż to; *błrs* няўжэ; *ukr* неуже

NIZDARA *m, ż* 'osoba niezdarła, która nie potrafi niczego dobrze wykonać'
Zms65Wer147
[Mlp ńizdara Zms65Wer147]

NIŻNY* 'dolny; będący pod spodem' Zms90Wer92 ♦ Niżna koszula → KOSZULA *ż*
♦ Niżna spodnica → SPODNICA *ż*
[żMlp ńiżna Zms90Wer92]
ukr нижній; *ros* нижний

NIŻYNIER *m* 'inżynier budowlany' Zms90Wer126 → STROICIEL *m*
[Mlp ńiżyńer Zms90Wer126]

NO¹ *sp* 'ale' [...] no tylko co, [że] uny wyciongali [koncówki wyrazów], a my wże to tak
Zms73Wer203
[sp no Zms73Wer203]
ros но

NO² / NU *wykrz* 'okrzyk popędzania konia, żeby ruszył z miejsca' Zms90Wer91
[wykrz no/nu Zms90Wer91]
błrs ну

NOS *m rol.* 'czubek kosy' Bjz36Fri7 → NOSEK *m 1*
[Mlp nos Bjz36Fri7]
poles нос *m*

NOSEK *m 1. rol.* 'czubek kosy' Zms90Wer90 → NOS *m; 2. 'szytywny szpic buta'*
Zms90Wer93
[Mlp nosek Zms90Wer90,92 Mlm n'oski Zms90Wer93]
błrs носqk *m; ukr* носqk *m; ros* носqk *m*

NO SOBIE *wykrz* → SOBI *wykrz*

NOWINA *ż rol.* 'pole obsiane po raz pierwszy na wykarczowanym terenie' Bjz36Fri8
i in. → WYDRANKA *ż*
[Mlp now'ina Bjz36Fri8 no'vina Zms90Wer119 (niwina Mzw39Tar88)]
błrs gw. навіна/новіна *ż; poles* новіна *ż; ukr* новина/новина *ż*

NOWOBRANIEC *m* 'poborowy' Zms90Wer93

[Mlp novòbrańec Zms90Wer93]

ppk nowobraniec *m*; *błrs* навабранец *m*; *ukr* новобранець *m*; *ros* новобранец *m*

NOWY• 'nowy' Zms73Wer207

nowijszy *za kogo, za co* 'stw od nowy – nowszy' [Suknia] u mnie nowa, za ciebie wo jaka nowijsza Zms73Wer207

[zMlp nova žMlp stw novijša Zms73Wer207]

ppk nowy, *stw* nówszy; *ukr* stw новійший

NOZDRI *lm* 'nozdrza zwierzęcia' Bjz36Fri9

[Mlm nozdri Bjz36Fri9]

ppk nozdry *lm*; *błrs* ноздры *lm*; *ros* ноздри *lm*

NOŻKA• *ż* 'zdr od noga, nóżka' Konik wodu pije, nożkami bije Grs86Wer114

[Nlm n'oškaŋi Grs86Wer114]

ppk nóżka/nożka *ż*

NOŻOWKA *ż* 'narzędzie stolarskie – nieduża piła z jednym uchwytem' Zms90Wer90

[Mlp nożoŋka Zms90Wer90]

błrs нажoўка *ż*; *ros* ножовка *ż*

NÓŻ *m rol.* 1. 'część tnąca pług, ostrze lemiesza' Zms90Wer90; 2. zwykle *lm* 'ostrze, które kroi słomę w sieczkarni' Zms90Wer90 → KOSA¹ *ż* 2

[Mlp nuš Zms90Wer90, 134 Mlm noży Zms90Wer90]

ppk nóż/noż *m*

NU *wykrz* → NO² *wykrz*

NUREC• *m* 'nurek, skok pod wodę' Józik dał nurca Zms90Wer59 → NURTA^K *m*

[Blp nurca Zms90Wer59]

błrs нырэц *m*; *ukr* нурець *m*

NURTA^K• *m* 'nurek, skok pod wodę' Ja kumpala sie, nurtaka dawała Zms73Wer208 → NUREC *m*

[Blp nurtak^a Zms73Wer208]

O

OBCASY *lm* 'obcasy' Zms90Wer119 → KORKI *lm*

[Mlm ôpcasy Zms90Wer119 (Mlp obcas/obczas Mzw39Tar88)]

ppk obcas/obsac *m* i in.; *błrs* абцас *m*; *ukr* обцаси *lm*

OBDZIERAĆ• *ndk rol.* 'czesać, oczyszczać z paździerzy len, konopie' Zms90Wer119 → CZESAĆ *ndk*

[bzk ôbžirać Zms90Wer119]

błrs абдзіраць *ndk*; *ukr* обдирати *ndk*; *ros* обдирать *ndk*

OBDZIERYNY *lm* 1. 'odpadki po pierwszym obijaniu lnu' Zms90Wer128;

2. 'odpadki po pierwszym czesaniu lnu' Zms90Wer125 → KŁOCZCZE *n* 2

[Mlm ôbžeryny Zms90Wer125 ôbžeryny Zms90Wer128]

OBEGNAĆ *dk rol.* 'obsypać, okopać kartofle' Zms90Wer91 → OBSYPAĆ *dk*

[bzk ôbegnać Zms90Wer91]

błrs абагнаць *dk*

OBGARTYWAĆ *ndk* 'okopywać rośliny' Wna [ona] ni będzie obgartywać [kartofli]
 Zms90Wer74 → OGARTAĆ *ndk*
 [bzk òbgartyvać Zms90Wer74]
btrs абгартываць *ndk*; *ukr* обгартати *ndk*

OBHORAĆ *dk rol.* 'oborać pole dookoła' Zms90Wer91 → POBRUŻNIĆ *dk*
 [bzk òbhorać Zms90Wer91]
btrs абараць *dk*; *ukr* обграти *dk*

OBİĆ *dk* 'o obijaniu lnu z nasion' Obić len Zms90Wer91 → POBIĆ *dk* 3
 [bzk òb'ić Zms90Wer91]
ukr оббѣти *dk*

OBŁOGOWAĆ *ndk* 'leżeć odłogiem' Pole obłoguje Bjj36Fri8
 [ter3lp obłoguje Bjj36Fri8]

OBMECI *lm rol.* 'grubsze odpadki po wymłóceniu zboża' Zms90Wer91
 [Mlm òbmećci Zms65Wer146 Zms90Wer91]

OBMESZANY* 'wymieszany, zmieszany z innym składnikiem' Zms90Wer91 ♦ Obmg-
 szana sieczka → SIECZKA ż
 [żMlp obmeśšana Zms90Wer91]
btrs абмешаны; *ukr* обмешаний

OBOD *m* 'żelazne okucie na kole wozu' Bjj36Fri8
 [Mlp 'obot Bjj36Fri8]
ppk obod *m*; *btrs* вобад *m*; *ros* обод *m*

OBOŁONA / OBOŁOŃ ż 'warstwa tkanki na pniu otaczająca rdzeń drzewa' Bjj36Fri8
 i in. → BIEL² ż, MIAZGA ż
 [Mlp obołona Bjj36Fri8 òbòl'oń Zms90Wer91]
ppk obłona/ubłona ż; *btrs* абалона ż; *ukr* оболона ż

OBOŁONISTA ż 'deska ucięta z bocznej części pnia' Zms90Wer91 → OBRYZKI *lm*,
 OPÓŁKI *lm*
 [Mlp òboł'ońista Zms90Wer91]
ppk obłona/ubłona ż

OBOŁOŃ ż → OBOŁONA ż

OBORA ż 'przestrzeń między budynkami gospodarskimi' Zms90Wer92 i in.
 [Mlp òbora Zms90Wer92,109]
ppk || podwórz *m*; *poles* абóра ż

OBREĆŻ ż *rol.* 'węższy pierścień żelazny na piascie koła wozu' Zms90Wer90
 [Mlp obrenč Zms90Wer90]

OBRONCA *m* 'adwokat, obrońca sądowy' Zms90Wer126 → ADWOKAT *m*, ZASZCZYT-
 NIK *m*
 [Mlp obronca Zms90Wer126]
ppk || адвокат *m*

OBRUS *m* 'obrus, nakrycie na stół' Bjj36Fri6 → SERWETA ż
 [Mlp obrus Bjj36Fri6]
ppk zdr obrusek *m*

OBRYZKI *lm* 'deski ucięte z bocznej części pnia, obcinki' Zms90Wer125 → OBOŁONI-
 STA ż, OPÓŁKI *lm*
 [Mlm òbryski Zms90Wer125]
ukr обрізки *lm*

- OBSADKA *z* 1. 'obsadka bez stalówki' Zms90Wer119 → RĄCZKA *z* 1; 2. 'obsadka ze stalówką, pióro do pisania maczane w atramencie' Zms90Wer119 → RĄCZKA *z* 2
[Mlp opsatka Zms90Wer119]
- OBSYPAĆ *dk rol.* 'okopać, podgarnąć kartofle po wzejściu' Zms90Wer91 Bjz36Fri6 → OBEGNAĆ *dk*
[bzk ópsypać Bjz36Fri6]
- OBUCH *m* 'tępa, przeciwnie do ostrza strona siekiery' Bjz36Fri7
[Mlp obuχ Bjz36Fri7]
- OCAP *m* 'pozioma belka idąca przez całą długość domu, nakładana na słupy i zastrzały, dźwigająca belkowanie stropu, oczep' Bjz36Fri6 → PEREPUST *m*
[Mlp ocap Bjz36Fri6]
- OCHOCIĆ SIĘ• *ndk* 'polować' Baćko ochoci sie na wilku Zms90Wer70
[ter3lp ôχοіі še Zms90Wer70]
ukr охотитися ndk; ros охотиться ndk
- OCHOCZY• 'chętny do pracy, nieleniwy' Ochoczy babi ta robota nie straszna Zms90Wer64
[žClp ôχοчы Zms90Wer64]
- OCHOTA• *z* 'polowanie' Zms90Wer93 → POLOWAŃNIE *n* ♦ Chodzić ukratkamy na ochote 'klusować, być klusownikiem' Zms90Wer93
[Blp uxote Zms90Wer45 Mslp ôхote Zms90Wer93]
ppk uchota ž; ukr охота ž; ros охота ž
- OCHOTNIK• *m* 'myśliwy' Zebrał zajadłych starych ochotników Zms90Wer66
[Dlm ôхотніку Zms90Wer66]
ppk || polownik/polowniczny m; ukr охотник m; ros охотник m
- OCZEP *m* 'belka żurawia studziennego' Zms90Wer92
[Mlp očep Zms90Wer92 ('očep Pls39Tar83)]
poles вóчэп m
- OCZEPINY• *lm* 'poczęstunek z okazji rozpoczęcia budowy domu' Zms90Wer119 ♦ Barysz za oczepiny → BARYSZ *m*
[Blm ôč'epiny Zms90Wer119]
- OCZERET / UCZERET *m bot.* 'trzcina' Zms90Wer91 Poszywa dach ucheretem Zms90Wer93
[Mlp ôčeret Zms90Wer91 Nlp učyretem Zms90Wer93]
ppk || czcina/ścina ž; ukr очерет m
- OCZY *lm* → OKO *n*
- ODBORNIK *m* 'strug profilowany, krajnik, żłobnik' Zms90Wer90
[Mlp ôdborník Zms90Wer90]
- ODBORNY• 'wyborowy, lepszego gatunku' Zms90Wer91 ♦ Odborne ziarno *rol.* → ZIARNO *n*
[nMlp ôdbórne Zms90Wer91]
btrs адбórны; ukr відбірний; ros отборный
- ODCZYNIĆ *dk* 'otworzyć coś niezamkniętego na klucz' Zms90Wer92 i in. → ODKRYĆ *dk*
[bzk ôtčynić Zms90Wer 92]
btrs адчыніць dk; ukr відчинити dk

- ODEBRAĆ• *dk* *od kogo* 'odebrać, zabrać *komu*' Aż dogania mnie strażnik da udebrał ude mnie grzyby Zms73Wer204
[*prze3lp* ud'ebrał Zms73Wer204]
ppk odebrać/udebrać *dk*
- ODEMKNAĆ *dk* 'otworzyć coś zamkniętego na klucz' Zms90Wer92
[*bzk* ôdemknoń Zms90Wer92]
błrs адамкнуць *dk*; *ukr* відімкнути *dk*
- ODKIDACZ *m rol.* 'odkładnica pługa' Zms90Wer91
[*Mlp* ôtkidać Zms90Wer91]
ppk || udwalnica ż, polica ż 2
- ODKINAĆ• *dk* 'odrzucić' Ja jo odkinuł z drogi Zms90Wer69
[*prze1lp* ôtkinuų Zms90Wer69]
błrs адкінуць *dk*; *ukr* відкинути *dk*; *ros* откинуть *dk*
- ODKRYĆ *dk* 'otworzyć coś niezamkniętego na klucz' Zms90Wer92 i in. → ODCZYNIĆ *dk*
[*bzk* ôtkryć Zms90Wer92]
ppk odkryć *dk* 1; *błrs* адкрыць *dk*; *ukr* відкрити *dk*; *ros* открытъ *dk*
- ODKRYTKA* *ż* → WKRYTKA *ż*
- ODŁÓG *m rol.* 'pole leżące odłogiem' Zms90Wer119 → POLE *n*, ZALEŻ *ż*
[*Mlp* 'odłuk Zms90Wer119]
- ODNAK *sp* 'jednak' Zms90Wer43 → JEDNAK *sp*
[ôdn'ak Zms90Wer43]
błrs аднак; *ukr* однак; *ros* однако
- ODTOPIĆ *dk* 'odgrzać zsiadłe mleko na twaróg' Zms90Wer92
[*bzk* ôt:opić Zms90Wer92]
błrs адтапіць *dk*; *ukr* відтопити *dk*
- ODZIEĆ SIĘ• *dk* 'ubrać się' My pokompaliś, odzieliś i poszli Zms90Wer74
[*prze1lm* ôżeliś Zms90Wer74]
ppk odziać się *dk*; *błrs* адзецца *dk*; *ukr* одягнутися *dk*; *ros* одеться *dk*
- ODZIOMEK [d-z] *m* 'pień i korzenie pozostałe po ścięciu drzewa' Bjz36Fri8 → KARPA *ż*
[*Mlp* ożomek Bjz36Fri8]
- ODZIOŻA* *ż* → UDZIOŻA *ż*
- OGARTAĆ *ndk* 'okopywać rośliny' Zms90Wer45 i in. → OBGARTYWAĆ *ndk*
[*bzk* ugartać Zms90Wer90 ôgartać Zms90Wer45 *ter1lm* ôgartamo Zms90Wer71]
błrs абгортваць *ndk*; *ukr* обгортати/огортати *ndk*
- OGIEŃ• / WOGIEŃ• *m* 'ogień' Zms90Wer58
[*Dlp* ogn'a/vogn'u Zms90Wer58]
ppk ogień *m* 1; *ukr* огонь/вогонь *m*
- OGIER *m* 'niekastrowany koń' Zms90Wer119 → ŻREBIEC *m*
[*Mlp* oğer Zms90Wer119 (ogier Mzw39Tar64)]
- OGROD• /WOGROD• *m* 'ogród' Po wugrodzie Zms90Wer46
[*Mslp* po vugr'oże Zms90Wer46 v ôgr'oże Zms90Wer59]
ppk ogrod *m*

OHŁOBLI / HUŁOBLI *lm* / OHŁOBLA *ż* ‘dwa dyszle przy dwukołowym wozie’
Zms90Wer92

[*Mlp* ôyłobla Bjz36Fri8 *Mlm* ôhłobli/hułobli Zms90Wer92 *Nlm* yòłòblamy
Zms90Wer61]

ppk hołobla/hałobla/ohłobla *ż*; *błrs* аглѡбли *lm*; *ukr* оглобля/голобля *ż*; *ros* оглѡбли *lm*

OJCIEC *m* ‘ojciec’ Zms90Wer119 ♦ Ojciec krzczony ‘ojciec chrzestny’ Zms90Wer 119
→ BAĆKO *m*

[*Mlp* ojćec Zms90Wer119]

ppk ojciec *m* || bačka *m*

OJCY *lm* ‘rodzice’ Zms90Wer116 i in. → BAĆKI *lm*, RODZICY *lm*

[*Mlm* ojcy Zms90Wer116,118]

ppk ojce *lm* || bački *lm*

OKIENNY* ‘przym od okno, okienny’ Zms90Wer60 ♦ Szkło okienne → SZKŁO *n*

[*nMlp* ôken:e Zms90Wer60]

OKŁADZINY *lm* ‘uroczystość rozpoczęcia budowy domu’ Zms90Wer119

♦ Barysz za okładziny → BARYSZ *m*

[*Mlm* ôkłażiny Zms90Wer119]

OKNO* *n* → WOKNO *n*

OKO* / WOKO* *n* ‘oko’ W woczach Zms64Wer121 ♦ Wilcze oczy bot. ‘wilcza jagoda’
Zms90Wer91

[*Mlm* ôcy Zms90Wer90,91 *Mslm* w vočax Zms64Wer121]

ppk oko *n*/oka *ż*/*lm* occhi/oczy; *błrs* вѡка *n*, *lm* вѡчы; *ukr* око *n*/*lm* очі/вічі

OKRĘT *m* ‘duży statek morski’ Zms90Wer125 → KARABEL *m*

[*Mlp* okrent Zms90Wer125]

OKUŃ* *m* ‘okoń – ryba’ Bjz36Fri4 i in.

[*Mlm* okuni Bjz36Fri4 okuńe Bjz36Fri9]

ppk okuń *m*; *błrs* акунь *m*; *ukr* окунь *m*; *ros* окунь *m*

OLCHOWY* → WULCHOWY

OLES* *m* → WOLEŚ *m*

OŁADKI / WŁADKI *lm* ‘placki kartoflane; też racuchy z ciasta drożdżowego’ Kartoflane
władki Zms90Wer92 → SZKRABANCY *lm*

[*Mlm* ôłatki/vłatki Zms90Wer92]

ppk ołdka/uładka/ładka *ż*/władki *lm*; *błrs* аладки *lm*; *poles* алáдки/олáдки/лáдки
lm; *ukr* оладки *lm*; *ros* оладки *lm*

OMIECI *lm* ‘grubsze odpadki po omłóceniu zboża’ Bjz36Fri8 → ZGUNINY *lm*

[*Mlm* o'meći Bjz36Fri8]

poles обмеѣти/абѣмѣи *lm*

ON *zaim osob* → WON *zaim osob*

QNA / ONA *zaim osob* → WNA *zaim osob*

QNI *lm zaim osob* → WON *zaim osob*

ONO¹ / UNO² *ndm* ‘tylko’ Kaczkie my nie znajszli, ono tam byli jedne pjura Zms73Wer207

[ôn'o Zms73Wer207 un'o Zms90Wer43]

błrs gw. анно/анѡ; *ukr* оно

ONO²*zaim osob n* → UNO (w haśle WON) *zaim osob*

ONUCZA* *ż* → HANUCZA *ż*

ONUCZNIK* *m* → HANUCZNIK *m*

OPIŁKI *lm* 'trociny' Zms90Wer125 → PIŁOWINIE *n*

[Mlp ôpiłki Zms90Wer125]

ppk opiłki *lm*; *błrs* апілкі *lm*; *ros* опилки *lm*

OPLIN *m* 'część wozu, w której tkwią kłonicie; „kierownik” w wozie' Bjz36Fri8 i in. →

UZHOLOWEŃ *m* ♦ Oplin spodni 'część wozu – poduszka pod skrętem' Zms90Wer92

♦ Wirchni oplin 'część wozu – poduszka nad skrętem' Zms90Wer92

[Mlp oplin Zms90Wer92 ôplín Bjz36Fri8 Mlm ôpliny Zms90Wer61 (Mlp opłeń Pls39Tar83)]

ukr оплін *m*

OPLITAĆ* *ndk* 'opłatać, owijać' Zms90Wer93 ♦ Oplitać garszczki 'drutować garnki gli-

niane' Zms90Wer93 ♦ [Ten, co] oplita garszczki 'garncarz, druciarz' Zms90Wer93

Ganczar oplita garszczki Zms90Wer93

[*ter3lp* ôplita Zms90Wer93]

ukr оплітати *ndk*

OPOŁONKA *ż* 'przeręb' Bjz36Fri9 i in.

[Mlp opołonka Bjz36Fri9]

ppk przerebła *ż*/przełab *m* i in. || *ciuszka ż*; *błrs* палонка *ż*; *ukr* ополонка/полонка *ż*

OPÓŁKI *lm* 'deski ucięte z boków, z brzegów kłoca' Zms90Wer125 → OBOŁONISTA *ż*,

OBRYSKI *lm*

[Mlm ôpułki Zms90Wer125]

ppk opołek *m* || obłona *ż*; *błrs* аполкі *lm*; *poles* опулок/опілок *m*; *ukr* обаполок/опцлок *m*

OPÓWZA *ż* 'żerdź, którą przyciska się od góry stóg siana, słomy' Zms90Wer56

[Mlp opuwza D, Mslp opuwzi Zms64Wer119 Zms90Wer56]

poles апóўзіны *lm*; *ukr* опівзні *lm*, півзнина *ż*, півзен *m*

ORAC* *ndk* → HORAC *ndk*

ORGANISTY / ORGANISTA / ORGANIST *m* 'organista' Zms90Wer43 i in.

[Mlp ôrgan'isty Zms90Wer43 ôrganisty Zms90Wer63 ôrgan'ist Zms90Wer93]

ppk organista *m*/organisty *m*

ORKIESTRA *ż* 'kapela wiejska' Zms90Wer93 i in.

[Mlp ôrkestra Zms90Wer93, 116]

ppk orkiestr *m*

OROŁ *m zool.* → ORZEŁ *m*

ORZECH* / WORZECH* *m bot.* 'orzech' A wurzecha zabierem Zms90Wer59 Po te jagody,

po wurzechi i po grzyby jdo Zms73Wer204 ♦ Lasowe/laskowe urzechi 'orzechy

laskowe, leszczynowe' Zms65Wer149 ♦ Woskowe orzechi 'orzechy włoskie'

Zms90Wer90

[Blp vužexa Zms90Wer59 Mlm užeży/užexi Zms65Wer149 ôvžeži Zms90Wer90

Dlm vužexu Zms90Wer61 Blm vužex'i Zms73Wer204]

ORZEŁ / ORZOŁ / QROŁ *m zool.* 'orzeł' Zms90Wer50

[Mlp ożeł/ożoł/oroł Zms90Wer50]

ppk orzoł *m*; *błrs* арол *m*; *ukr* орел *m*

ORZOŁ *m zool.* → ORZEŁ *m*

OSIEM / WOSIM *licz* 'osiem' Zms90Wer50 i in.

[Mlp ośem/vošim Zms90Wer50,66]

błrs восем; *ukr* вісім; *ros* восемь

OSIOŁQK *m rol.* 'osełka do ostrzenia kosy' Zms90Wer125 → BRUS¹ *m*, MARMUŁEK *m*, MENTASZKA *ż*

[Mlp ósółok Zms90Wer125 (os'ołok Pls39Tar83)]

błrs асялqк *m*; *ukr* оселка *ż*; *ros* оселqк *m*

OSŁOBODZIĆ• *dk* 'wyzwolić, zwrócić wolność; także: zwolnić z wojska, zdemobilizować' A potem, kiedy mnie osłobodzili, ja przyjechał do Szczecina Zms73Wer205 [prze3lm osłóbôż'il'i Zms73Wer205]

błrs ослабаніць *dk*; *ukr* ослобонити *dk*; *ros* освободить *dk*

OSNO *n* 'kij do popędzania wołów' Bjz36Fri8

[Mlp 'osno Bjz36Fri8]

OSTRZEJ / OSZCZEJ *m* 'ostrze, ostry brzeg kosy' Zms90Wer119 → HOSTRZEJE *n*, ŻĄDŁO *n*

[Mlp ostšej Bjz36Fri10 ošcej Zms90Wer119 (ostryj'e Pls39Tar83)]

ppk || lezo *n*

OSZCZEJ *m* → OSTRZEJ *m*

OŚ* *ż* → WOŚ *ż*

OŚMINKA *ż rol.* 'miara zboża równa 4 garncom' Zms90Wer90

[Mlp uśminka Zms90Wer90]

ppk ośmina/aśmina/uśmina *ż*

OTAWA *ż* 'trawa z drugiego pokosu' Zms90Wer91

[Mlp ôtava Zms90Wer91]

błrs атава *ż*; *ukr* отава *ż*; *ros* отава *ż*

OTRZEPINY *lm* 'odpadki przy klepaniu lnu' Zms90Wer119 → KŁOCZCZE *n* 1, PAKULLE *n*

[Mlm ôčšyřiny Zms90Wer119]

OTRZYMOWAĆ• *ndk* 'otrzymywać' [...] piśma 'listów' nie otrzymował Zms73Wer205

[prze1lp *m* ôčšm'ovał Zms73Wer205]

ppk otrzymać *ndk* (sic!)

OTSYTNIK *m bot.* 'rozchodnik' Zms90Wer91

[Mlp ôtsytńik Zms90Wer91]

OTWIES *m* 'przyrząd do sprawdzania pionu' Zms90Wer132

[Mlp otv'es Zms90Wer132]

ros отвес *m*

OTWORZAĆ• *ndk* 'otwierać' Ja nie bende otworzała Grs86Wer114

[prze3lp *ż* otvożała Grs86Wer114]

ppk otwarzać *ndk*; *ros* lud. отворять *ndk*

OWAD *m* 'owad' Zms90Wer90 i in. Wcieka, bo uwady, bonki, muchi zagryzajo Zms90Wer90

[Mlp ovat Zms90Wer91 Mlm uvady Zms90Wer90]

OWIECZKA• / UWIECZKA• / WIECZKA• ż 'owca' Zms90Wer62

[Błp Źečki Nłm ôŹečkamy/uŹečkańi Zms90Wer62]

ppk owieczka ż

OWIECZY• 'przym od owieczka, owczy' Zms90Wer119 ♦ Owieczce mięso → MIĘSO n

[nMłp ôŹeče Zms90Wer119]

ppk owieczyny/uwieczyny; błrs авечы; ukr овечий; ros овечий

OWSISKO / OWŚNISKO / OWSIANISKO rol. 'pole po zebranych owsie' Bjz36Fri8

[Młp oŹśisko Bjz36Fri8 oŹśańisko/oŹśńisko Zms65Wer148]

ppk owsianisko n; błrs аўсянішча n

OZADZIE / UZADZIE n 'ziarno najgorszego gatunku, poślad' Bjz36Fri10 i in. → POŚLAD m, POZADZIE n

[Młp ozaże Bjz36Fri10 uzaże Zms90Wer53,125 (oz'adde Pls39Tar83)]

ppk ozadki łm; błrs азаддзе n; poles озадђе n; ukr озадки łm

OZIME n 'zboże ozime' Zms90Wer63

[Młp ôżime Zms90Wer63]

OŹDŹYR m rol. 'dolna część snopa' Zms90Wer91

[Młp ôżż'yr Zms90Wer91]

P

PACIER m 'pacierz' Zms90Wer50

[Młp pačer Zms90Wer50]

błrs пацер m; błrs gw. пацеры łm

PACIJAŁT m 'szczyt domu' Zms90Wer125 → SZCZYŁT m

[Młp paćij'at Zms90Wer125 (paćij'at Pls39Tar83)]

PACIÓREK• m 'zdr od pacier, paciorek' Zms90Wer46

[Młm pać'urki Zms90Wer46]

ppk paciórek m || modlitewka ż

PACIÓRKI łm 'prawdziwe korale' Zms90Wer92

[Młm paćurki Zms90Wer92]

poles пац'оркы łm

PACIU-PACIU-PACIU wykřz 'okrzyk przywoływania świń' Zms90Wer91 → DZIŁ-DZIŁ-DZIŁ-DZIŁ wykřz

[pać'u-pać'u-pać'u !Zms90Wer91]

ukr пацю-пацю

PADCZERYCA* ż → PANCZERYCA ż

PAKULLE n 'odpadki włókien po klepaniu łnu' Zms90Wer119 → KŁOCZCZE n 1, OTRZEPINY łm

[Młp pakułle Zms90Wer119]

ppk pakuły/pakuli łm/pakulie n; błrs пакулле n; błrs gw. пакулле/пакулля n

PALAHON m woj. 'poligon' Zms90Wer43

[Młp palah'on Zms90Wer43]

błrs палігон m; ukr полігон m; ros полигон m

PALCZATKI *lm* 'rękawice z pięcioma palcami' Zms90Wer92

[*Mlm* palčatki Zms90Wer92]

ppk palczatka ż; *błrs* пальчаткі *lm*; *poles* пальчаткі *lm*; *ukr* пальчаткі *lm*; *ros* перчатки *lm*

PALEC *m tech.* 'zaczep na słupach wchodzący w podwalinę' Zms90Wer92 i in. → UCHO *n* 4, WUSZY *lm*

[*Mlp* pałec Zms90Wer92,106]

PALENISKO *n* 'palenisko w piecu' Zms90Wer125 → HORNO *n*

[*Mlp* pałėńisko Zms90Wer125]

PAŁATKA• ż 'namiot' Zms90Wer93

[*Mslp* φ pałatkaχ Zms90Wer93]

ppk pałatka ż; *błrs* палатка ż; *ukr* палатка ż; *ros* палатка ż

PAMIDORY *lm* 'pomidory' Zms90Wer87

[*Mlm* pańidory Zms90Wer87]

błrs памідоры *lm*; *ukr* помідори *lm*; *ros* помидоры *lm*

PAN *m* 'dziedzic, właściciel dworu' A pan żył w pałacy, tam był panskij dom Hwc86Wer118

[*Mlp* pan Hwc86Wer118]

ppk pan *m*; *błrs* пан *m*; *ukr* пан *m*; *ros* пан *m*

PANCER *m zool.* 'skorupa żółwia' Zms90Wer116

[*Mlp* pancer Zms90Wer]

błrs панцыр *m*; *ros* панцырь *m*

PANCZERYCA ż 'córka współmałżonka z pierwszego małżeństwa, pasierbica' Zms90Wer93

[*Mlp* p'ančyryca Zms90Wer93]

ppk padczaryca/podczaryca ż; *błrs* падчарыца ż; *błrs gw.* панчэрыца ż; *ukr* падчерка/падчірка ż; *ros* падчерица ż

PANIENKA ż 'dorosła niezamężna dziewczyna, panna' Zms90Wer119 → DZIWKA ż 1, 3

[*Mlp* pańenka Zms90Wer119]

ppk panienka/panieńka ż

PANSKIJ 'należący do dziedzica, pański' Tam był panskij dom Hwc86Wer118

[*mMlp* p'anskij Hwc86Wer118]

ppk panski 1; *błrs* панскі; *ros* панский

PANSTWO *n* 'państwo, osoby należące do wyższej warstwy społecznej' Zms90Wer49

[*Mlp* panstvo Zms90Wer49]

PAPA *m* 'ojciec, tata' Zms90Wer126 → BAĆKO *m*, TATO *m*

[*Mlp* papa Zms90Wer126]

ppk papa/papo *m*; *ros* папа *m*

PAPIEROŚNICA ż 'szklana lufka, cygarniczka' Zms90Wer93

[*Mlp* pańirośnica Zms90Wer93]

PAPRÓŻKA ż 'pasek do podpasowywania się' Zms90Wer126 → PASEK *m*

[*Mlp* papruška Zms90Wer126]

ppk poprucha/papruha ż; *błrs* папружка ż; *ukr* попружка ż

PARAZIT• *m* 'pasożyt, szkodnik; też obelżywie o złym człowieku' Te parazyty pobili

[pozabijali] jich Zms73Wer204

[*Mlm* paraz'ity Zms73Wer204]

błrs паразит *m*; *ros* паразит *m*

PARCIANY• ‘utkany z grubej przędzy konopnej’ Zms90Wer92 ♦ Parciane sukno → SUKNO *n*

[*nMlp* parćane Zms90Wer92]

PARCIZAN *m* ‘partyzant’ Zms90Wer43

[*Mlp* parćiz’an Zms90Wer43]

ppk partyzan *m*/parcizan *m* || *lesny m*; *błrs* партызан *m*; *ukr* партизан *m*; *ros* партизан *m*

PAROBEK *m* ‘wynajęty robotnik stajenny w majątku ziemskim’ Zms90Wer90 i in. → ROBOTNIK *m* 2

[*Mlp* parobek Zms90Wer90,137]

błrs парабак *m*; *ukr* парубок *m*; *ros* парубок *m*

PARTYZANT* *m* → PARCIZAN *m*

PARZYĆ *ndk rol.* ‘robić podorywkę po żniwach’ Zms65Wer146 i in. → PODRZUCAĆ *ndk*

[*bzk* pażyć Zms65Wer146 Zms90Wer91]

PAS *m* ‘bant, poprzeczka między krokiewiami’ Bjz36Fri6 → BANT² *m*

[*Mlp* pas Bjz36Fri6]

PASEK *m* 1. ‘pas do podpasowywania się’ Zms90Wer126 → PAPRÓŻKA *ż*; 2. *rol.* w uprzęży – zakończenia napasu z twardej skóry leżące na bokach konia’ Zms90Wer90

[*Mlp* pasek Zms90Wer90,126 (1 pasek Mzw39Tar88)]

PASOWISKO *n* → PAŚWISKO *n*

PASTA *ż* ‘pasta do butów’ Zms90Wer119 → KREM *m*, WAKSA *ż*

[*Mlp* pasta Zms90Wer119]

ppk || maź *ż*

PASTWISKO* *n* → PAŚWISKO *n*

PASY *lm* 1. ‘pojedyncze beleczki pomiędzy krokiewiami powyżej połowy ich wysokości’ Zms90Wer90; 2. ‘złącza, klamry, spinające elementy drewniane przy budowie domu’ Zms90Wer136

[*Mlm* pasy Zms90Wer90,136]

błrs спасы *lm*

PASYNEK *m* ‘syn współmałżonka z pierwszego małżeństwa’ Zms90Wer93

[*Mlp* pasynek Zms65Wer147 Zms90Wer93 (p’asynokPls39Tar83)]

ppk pasynok *lm* || pasierb/pasierzb/posierb *m*/pasierbic *m*, nierodzony syn *m*

PASYNKI *lm bot.* 1. *lm* ‘młode tegoroczne pędy’ Zms90Wer91; 2. ‘pędy szlachetnej odmiany brane do szczepienia, zrazy’ Zms65Wer147 i in.

[*Mlp* pasynek Zms65Wer147 Zms90Wer91 *Mlm* pasynki Zms90Wer91]

ppk || szczepionka *ż*, zrazka *ż*; *błrs* пасы́нкі *lm*; *ukr* пасинки *lm*; *ros* пасы́нки *lm*

PAŚWISKO / PASOWISKO *n* ‘pastwisko’ Zms90Wer125 → WYPAS *m*

[*Mlp* paświsko/pasówisko Zms90Wer125]

ppk || pasza *ż*; *błrs* па́ша *ż*; *ukr* пасови́сько *n*

PATELNIĄ *ż* ‘głęboka patelnia niekiedy na nóżkach; też ronderek do smażenia słoniny’ Zms90Wer92

[*Mlp* patelńa Zms90Wer92]

PATOKA *ż* ‘tłuszcz, jaki?’ – tak u Werenicza’ Zms90Wer119 → TŁUSTOŚĆ *ż*, ŻYR *m*

[*Mlp* patoka Zms90Wer119]

PATRZAĆ• *ndk* 'patrzyć' Zms90Wer44 → PATRZAĆ SIĘ *ndk*

[*roz*k *lp* pačšy Zms90Wer44]

ppk patrzeć *ndk*

PATRZAĆ SIĘ• *ndk* 'patrzyć' Patrzało się na mnie Zms73Wer205 → PATRZAĆ *ndk*

[*ter*3*lm* pačš'ajo s'e Zms73Wer205]

PATRZYĆ• *ndk* 'pilnować, doglądać' Patrzy [pilnuj] mama Rózia moja Hwc86Wer117

[*ter*3*lm* pačš'ajo *roz*k *lp* pačšy Hwc86Wer117]

ppk patrzeć *ndk*

PATRUŁ• *m* 'osoby wykonujące obchód kontrolny, patrol' Zms90Wer46

[*Mlm* patr'ułi Zms90Wer46]

błrs патруль *m*; *ros* патруль *m*

PAZURY *lm* 1. 'kopyta krowy' Zms90Wer90 i in. → KOPYTKA *lm*; 2. 'żelazne części kultywatora, które wchodzi w ziemię' Zms90Wer90

[*Mlm* pazury Zms90Wer90,119]

PERCHA ż → PERHA ż

PEREPUST *m* 'pozioma belka idąca przez całą długość domu, nakładana na słupy i zastrzały, dźwigająca belkowanie stropu, oczep' Bjz36Fri6 i in. → OCAP *m*

[*Mlp* perepust Zms90Wer92 pe'epust Bjz36Fri6]

ppk || ocap *m*

PEREW CZQT *m* 'remanent' Zms90Wer43

[*Mlp* perëčot Zms90Wer43]

ukr *pot.* переучит *m*; *ros* переучёт *m*

PEREWOŻCZYK *m* 'przewoźnik promem przez wodę' Zms90Wer92

[*Mlp* perevoščyk Zms90Wer92]

błrs перавoзчык *m*; *ukr* перевозець/перевізник *m*; *ros* перавoзчик *m*

PERHA / PERCHA ż *bot.* 'pyłek kwiatowy zbierany przez pszczoły' Zms90Wer125 → PYŁEK *m*

[*Mlp* perha/perça Zms90Wer125]

ukr пера ż

PERYJ• *m* *bot.* 'perz' Zms65Wer149 i in.

[*Mlp* pe'ryj Zms65Wer149 Dlp përyju Zms90Wer58]

błrs пырнік *m*; *ukr* перій *m*; *ros* пырей *m*

PERYSTY• *m* 1. 'każde zwierzę o niejednolitym umaszczeniu' Zms90Wer91 → RABY² 1; 2. ż 'krowa ruda w białe łaty' Zms90Wer91 → RABA² ż 2; 3. ż 'krowa czarna w białe łaty' Zms90Wer91 → RABA² ż 3

[*Mlp* ż përysta Zms90Wer91]

błrs прыста ż; *ukr* періста/періста ż

PETELKA• / PYTELKA ż 'wieszak wszywany do ubrania, pętelka' Zms90Wer62

[*Mlp* pytelka *Blm* pëtelki Zms90Wer62]

ppk petelka ż

PĘCZEK *m* 'nazwa zwoju, w jakim przechowuje się wyczesany len' Zms90Wer92 → WERCZ *m*, ŻYŁKA ż

[*Mlp* penček Zms90Wer92]

ppk penczek *m* 2

PĘP *m* ‘pępek’ Zms90Wer54

[Mlp pemp Mlm pempy Zms90Wer54]

ppk pęp *m*

PĘTELKA* *ż* → PETELKA *ż*

PIAĆ *licz* ‘pięć’ Zms90Wer66 → PIĘĆ *licz*

[Mlp p¹ać Zms90Wer66]

błrs пять; *ukr* пять; *ros* пять

PICIUSZEK• *m* ‘młody ptaszek, pisklę ptaka’ Ja najszed piciuszka Zms90Wer58 Wypu-
ścił tych małych piciuszków Zms90Wer66

[Błp picuška Zms90Wer58 Dlm picušku Zms90Wer66]

PICZUR *m* ‘zdun’ Zms90Wer126 → MULAR *m* 2

[Mlp pič¹ur Zms90Wer126]

PIEC *m* ‘płyta kuchenna lub przednia część pieca chlebowego, na której się gotuje’
Zms90Wer118 → KUCHNIA *ż*, PLITA *ż*

[Mlp pęc Zms90Wer76,118]

ppk || plita *ż*

PIECIA *m* ‘imię męskie, zdr od Piotr’ Zms90Wer55 i in.

[Mlp pęca Zms90Wer55,76]

ppk Pietruś *m*; *błrs* Пецця *m*; *ros* Пётя *m*

PIECZENIE *n* ‘herbatniki’ Zms73Wer207 i in.

[Mlp pęceńe Zms90Wer47 Dlm pęc¹eńu Zms73Wer207]

ppk pieczenie *n*; *błrs* пяхэньне *n*; *ros* печенье *n*

PIECZUR* *m* → PICZUR *m*

PIEKĄCY• ‘piekący, tu: ostry’ Pikonce mrozy Zms90Wer74 → PIKUCZY

[Mlm pikonce Zms90Wer74]

PIEKĆ• / PIKŚĆ• *ndk* *kulin.* ‘poddawać obróbce cieplnej, smażyć, piec’ Ni pikść Zms90Wer44
Pikść chleb Zms90Wer58

[bzk p¹ikść Zms90Wer44,58 *prze3lp* p¹uk *prze3lm* pękli Zms90Wer73]

ppk piekć/piekść/piec *ndk*

PIEROŻKI *lm* *kulin.* ‘słodkie bułeczki zwykle nadziewane’ Zms90Wer92

[Mlm péroški Zms90Wer92]

ppk pierożek *m* 1; *ukr* пиріжки *lm*; *ros* пирожки *lm*

PIER(W)SZACZKA *ż* 1. ‘krowa po pierwszym ocieleniu się’ Zms90Wer91; 2. ‘świnia po
pierwszym oprosieniu się’ Zms90Wer91

[Mlp pēršačka/pīršačka Zms90Wer91]

ppk pierszaczka *ż*; *błrs* пяршачка *ż*

PIERWSZY• *licz* ‘początkowy, rozpoczynający wyliczanie, pierwszy’ Zms90Wer93

♦ Pierwsza strycz → STRYCZ *ż*

[żMlp pērša Zms90Wer93]

PIES *m* ‘pies’ Zms90Wer91 ♦ Kręcony pies ‘wściekły pies, chory na wściekliznę’
Zms90Wer91

[Mlp pēs Zms90Wer91]

ppk pies *m* || sobaka *m*; *ukr* кручений собака

PIEŚNIA / PIEŚŃ• z 'pieśń' Mnie bardzo kciało sie, żeb ta pieśnia gdzie to była zachowana, ta stara piesnia mazurska Zms73Wer204 Ja tera wam zaspiewam swoje pieśń Zms73Wer204 Pieśnia mazurska Zms90Wer62

[Mlp pśeśńa Zms90Wer62 Blp p'es'n'a/p'es'n' Zms73Wer204]

ppk pieśnia ż; *błrs* пeсня ж; *ukr* пісня ж; *ros* песня ж

PIEŚŃ ż → PIEŚNIA ż

PIĘĆ *licz* 'pięć' Zms90Wer66 → PIĄĆ *licz*

[Mlp pęńć Zms90Wer66]

PIĘDZIA z 'piędź, powierzchnia wielkości dłoni' Zms90Wer42 i in.

[Mlp pēnża Zms64Wer128 Zms90Wer55,76 p'enża Zms90Wer42]

ppk piędź/piędzia ż

PIKAR• *m* 'rodzaj gry karcianej – poker?' My gramy [...] w pikara Zms90Wer59

[Błp pikara Zms90Wer59]

ppk pikier *m*

PIKŚĆ *ndk* → PIEKĆ *ndk*

PIKUCZY• 'piekący, tu: ostry' Pikucze mrozy Zms90Wer74 → PIEKĄCY

[Mlm pikuće Zms90Wer74]

błrs пякучы; *ukr* пекучий

PILSZCZYK *m* 1. 'człowiek piłujący drzewo, tracz' Zms90Wer92; 2. 'drwal, robotnik leśny' Zms90Wer126 → LESORUB *m*, LEŚNY

[Mlp p'ilščyk Zms90Wer92,126]

ppk pilszczyk *m*; *błrs* пільщик *m*; *ros* пильщик *m*

PIŁA z 'narzędzie do rżnięcia drzewa, piła' Zms90Wer90 ♦ Kragła piła 'piła tarczowa w tartaku' Zms90Wer90 → CYRKULARKA z ♦ Piła podłużna 'piła wzdłużna (do przycinania drzewa wzdłuż)' Zms90Wer90

[Mlp piła Zms90Wer90]

PIŁORAMA z 'wielka piła w tartaku, trak' Zms90Wer87 → GATER *m*

[Mlp piłorama Zms90Wer87]

ros пилорама ж

PIŁOWINIE *n* 'trociny' Zms90Wer125 → OPIŁKI *lm*

[Mlp piłówińe Zms90Wer125]

ppk piłowiny *lm*; *błrs* пилаві́нне *n*; *ukr* пиловиння *n*

PIŚMO *n* 'list' Zms90Wer119 i in. Jaż ni wiedział [...], bo piśma ni otrzymał Zms73Wer205 A Woleś pisze piśmo jakieś na poczte Zms73wer207 → LIST *m*

[Mlp p'is'mo Zms90Wer119 Blp p'is'mo Zms73Wer207 Błm p'is'ma

Zms73Wer205]

błrs письмо; *ukr* письмo *n*; *ros* письмo *n*

PIWEŃ *m* 'kogut' Zms90Wer91

[Mlp p'iveń Zms90Wer91 (p'iweń Pls39Tar84)]

ppk pietuch/pietuch *m*; *błrs* пивень *m*; *ukr* півень *m*

PIWNIKI *lm bot.* 'tysiącznik zwyczajny, centuria' Zms90Wer91

[Mlm piwniki Zms90Wer91]

ukr півники *lm*

PJANICA *m* 'pijak' Zms65Wer147

[Mlp pjańica Zms65Wer147]

ppk pjanica/pijanica *m* || ałkasz *m*; *błrs* i *błrs gw.* п'яніца *m*; *ukr* п'яниця *m*; *ros* пьяница *m*

PLECZY *lm* → PLECY *lm*

PLECY/ PLECZY *lm* 'tylna górna część tułowia, plecy' Zms65Wer148 *lm*

[Mlm plecy/plecy Zms65Wer148]

ppk plecy *lm*; *ukr* плечі *lm*

PLEŚNIK *m bot.* 'tatarak' Zms90Wer91

[Mlp płeśnik Zms90Wer91]

ppk || ajer *m*

PLIĆ *ndk* 'plewić' Nie plić Zms90Wer44

[bzk p'lić Zms90Wer44]

ppk pleć *ndk*

PLISTWA *ż zool.* 'pliszka' Zms90Wer40

[Mlp pl'istva Zms90Wer40]

błrs gw. пліска/плісаўка/плістаўка *ż*; *ukr* плиска *ż*

PLITA *ż* 'płyta kuchenna' Zms90Wer118 → KUCHNIA *ż*, PIEC *ż*

[Mlp plita Zms90Wer118]

ppk płyta/plita¹ *ż*; *błrs* пліта *ż*; *ukr* плита *ż*; *ros* плита *ż*

PLOTKARZ / PLOTKAR *m* 'plotkarz' Zms65Wer148

[Mlp plotkaś/plotkar *m* Zms65Wer148]

ppk plotkarz/plotkar *m*, pleciuch *m*, plotuch *m*; *błrs* пляткар *m*; *błrs gw.* пляткар *m*

PLOTKI *lm* 'plotki' Zms65Wer148 ♦ Robić/zwodzić plotki 'plotkować, roznosić plotki' Zms65Wer148

[Mlm plotki *lm* Zms65Wer148]

ppk plotki *lm* || bajki *lm*, spletni *lm*; *błrs* плёткі *lm*; *błrs gw.* плёткі *lm*

PLUCHI *lm bot.* 'grzyby pieczarki' Zms90Wer91

[Mlm pluży Zms90Wer91]

PŁACHA• *ż* 'deseczka do przykrywania otworu w barci' Przykrywał się płacho Zms90Wer91 → ŚNIT *m*

[Nlp płaço Zms90Wer91]

ukr gw. плаха *ż*

PŁASZCZ *m* Zms90Wer92; ♦ Ksiądzów płaszcz 'sutanna' Zms90Wer92

[Mlp płaśc Zms90Wer92]

PŁAWKI *lm* 'kawałki kory utrzymujące niewód na wodzie' Bjz36Fri9

[Mlm płaфki Bjz36Fri9]

błrs плавок *m*; *ukr* плавак *m*

PŁAWUCHA *ż bot.* 1. 'rzęsa wodna' Zms90Wer91; 2. 'moczarka kanadyjska' Zms90Wer90

[Mlp pławucha Zms90Wer90,91]

PŁOTNIK *m* 'cieśla budujący domy' Zms90Wer93 → MAJSTER *m* 1

[Mlp płoтnik Zms90Wer93]

błrs gw. плотник *m*; *ros* плотник *m*

PLÓTNO¹ *n* 'płótno – tkanina' Zms90Wer92 ♦ Głowczane płótno 'płótno tkane z pakuł' Zms90Wer92 ♦ Koluchate płótno 'płótno tkane z pakuł' Zms90Wer92 ♦ Kraszone płótno 'płótno lniane barwione' Zms90Wer92 ♦ Rude płótno 'płótno lniane nie bielone i nie barwione' Zms90Wer92

[Mlp płutno Zms90Wer92]

ppk płótina *ż*

PLÓTNO² *n rol.* 'boczna szeroka część ostrza kosy' Bjj36Fri7

[Mlp płutno Bjj36Fri7]

ukr полотно *n*

POBACZYĆ *dk* → PUBACZYĆ *dk*

POBACZYĆ SIĘ* *dk* → PUBACZYĆ SIĘ *dk*

POBIAŁ* *m* 'pobiała, środek bielący' W pobiale Zms90Wer59

[Dlp pōbi'alu Zms90Wer58 Mslp φ pōbi'ale Zms90Wer59]

ukr побіл *m*

POBIĆ *dk* 1. 'zabić, pozabijać' Pobiło naszych chłopakuų Zms90Wer62; 2. 'rozbić, zbić' Pobili okna Zms90Wer54; 3. 'obić z nasion len, konopie' Zms90Wer91 → OBIĆ *dk* [bzk pōbi'ic Zms90Wer91 *prze3lm* pōbili Zms90Wer54 *prze nos* pōbiły Zms90Wer62]

ppk 1,2 pobić *dk* 1,3; *błrs* 1 пабиць *dk*; *ukr* побити *dk*

POBOŻNY 'człowiek, który dużo się modli' Zms65Wer148 → NABOŻNY

[mMlp pōbożny Zms65Wer148]

ppk pobożny || bogobojny, religijny

POBRUŻNIĆ *dk rol.* 'oborać pole dookoła' Zms90Wer91 → OBHORAĆ *dk*

[bzk pōbrużnić Zms90Wer91]

POCHILONY 'pochylony' Zms90Wer49

[mMlp pożiłony Zms90Wer49]

ppk pochilony

POCHMIELINY *lm* 'poprawiny, przyjęcie na drugi dzień po weselu' Zms90Wer93

[Mlm pōchmieliny Zms90Wer93]

błrs пахмелле *n*; *ukr* похмілля *n*; *ros* похмелье *n*

POCHORONY *lm* 'pogrzeb' Zms90Wer93

[Mlm pōchōrony Zms90Wer93]

ppk pochowanie *n*; *błrs* пахаванне *n*; *ukr* похорон *m*; *ros* похороны *lm*

POCIĄG *m* 'pociąg – pojazd kolejowy' Zms90Wer125 → POJAZD *m*

[Mlp poćonk Zms90Wer125]

POCZTALJQN *m* 'listonosz' Zms90Wer59 i in.

[Mlp poćtalj'on Zms90Wer90 Mslp na poćtalj'onu Zms90Wer59]

ppk pocztaljon/pocztyljon *m*; *błrs* паштальён *m*; *ros* почтальён *m*

PODAWAĆ *ndk* 'obrzędzać bydło, wykonywać wszystkie czynności przy karmieniu bydła' Podawać bydłu Zms90Wer91 ♦ Wsiemu podawać 'obrzędzać całe bydło' Zms90Wer91 → DAWAĆ *ndk*, UPORAĆ SIĘ *dk*

[bzk pōdawać Zms90Wer91]

ppk patrzyć *ndk*

PODBAŁOCZNIK *m* 'najwyższa belka w ścianie idąca przez długość domu'

Zms90Wer92

[*Mlp* pudbałočnik Zms90Wer92]

PODBIĆ *dk* 'przybić od spodu' Zms90Wer93 ♦ Podbić podmiotki → PODMIOTKI *lm*

[*bzk* podbić Zms90Wer93]

PODBIAŁ *m bot.* 'podbiał pospolity' Zms90Wer119 → DZIADKI *lm*

[*Mlp* podbjał Zms90Wer119]

ukr підбіл *m*

PODBRODA *ż* 'podbródek' Zms90Wer76

[*Mlp* pôdbroda Zms90Wer76]

PODBRZUSZNIK *m* 'pas uprząży pod brzuchem konia' Zms90Wer92

[*Mlp* pôdbżuśnik Zms90Wer92]

PODESZWA *ż rol.* 'część pługa, na której on przesuwają się po ziemi' Zms90Wer91

[*Mlp* pôdeśwa Zms90Wer91 (pod'ośwa/pud'ośwa Pls39Tar83,84)]

poles подоśва *ż*

PODJOŃNY ♦ 'do podnoszenia, do dźwigania' Zms90Wer45 ♦ Podjomny kran → KRAN *m*

[*mDlp* podjomnego Zms90Wer45]

ros подъёмный

PODKŁADKA *ż rol.* 1. 'kawałek żelaza łączący główne części pługa' Zms90Wer91;

2. 'pierścień zakładany na oś przed założeniem koła do wozu' Zms90Wer92;

3. 'miękką podkładką pod chomąto' Bjz36Fri8 → KISZKA *ż*, LAMIEC *m*, PODUSZKA *ż*

[*Mlp* podkładka Zms90Wer91 potkłatka Bjz36Fri8 pôtkłatka Zms90Wer92]

PODŁUŻNY ♦ 'o wydłużonym kształcie' Zms90Wer90 ♦ Piła podłużna → PIŁA *ż*

[*żMlp* pôdłużna Zms90Wer90]

PODMIOTKI *lm* 'zelówki' Zms90Wer93 i in. ♦ Podbić podmiotki 'przybić zelówki'

Zms90Wer93 → ZELÓWKI *lm*

[*M,Blm* pôdnjotki Zms90Wer93,119 (pôdnjotki Pls39Tar83 podmiotki Mzw39Tar89)]

ppk podmiotka *ż*; *poles* подм'отка *ż*; *ros* подмётки *lm*

PODMURÓWKA *ż* 'murowana podstawa budynku' Bjz36Fri6 → FUNDAMENT *m*, SZTAN-DARY *lm*

[*Mlp* podmuruŋka Bjz36Fri6]

PODNIEBIENIE *n* 'wewnętrzna, górna powierzchnia pieca chlebowego' Bjz36Fri6

[*Mlp* podniebień Bjz36Fri6]

ppk podniebienia *ż*, *n/padniebienia n* i in.

PODRUBA *ż* 'pierwsza belka położona na fundamencie, na podmurowaniu' Bjz36Fri6

i in. → PODWALINA *ż*

[*Mlp* pôdruba Zms90Wer125 pod'ruba Bjz36Fri6 (pod'ruba Pls39Tar83)]

poles подрýба *ż*

PODRZUCAĆ *ndk rol.* 'robić podorywkę po żniwach' Zms65Wer146 → PARZYĆ *ndk*

[*bzk* pôdźućać Zms65Wer146]

PODSANKI *lm* 'dwuczęściowe sanki do wożenia ciężarów' Zms90Wer92

♦ Podsanki przednie 'pierwsze sanki w złożonym z dwójga sań zaprzęgu' Zms90Wer92

[*Mlm* putsanki/pôtsanki Zms90Wer92]

ppk podsanka *ż*; *ros* подсанки *lm*

PODSIAĆ *dk rol.* 'wianiem oddzielić lepsze ziarno od gorszego' Zms90Wer125 →
 PRZEWIAĆ *dk*
 [bzk pôtśać Zms90Wer125]
ros подсеять *dk*

PODSIEDZIOŁEK *m* 'szeroki pas upręży na grzbiecie konia' Zms90Wer92
 [Mlp pôtśiżołek Zms90Wer92]
ppk podsiedziółek *m*

PODSZEWKA *ż tech.* 'podbitka pułapu/sufitu z desek' Zms90Wer90
 [Mlp putšewka Zms90Wer90]

PODSZYJNIK *m* 'pasek upręży leżący pod brodą konia' Zms90Wer92
 [Mlp pôtšyjnik Zms90Wer92]

PODŚWINIAK *m* '3-4-miesięczne prosię' Bjz36Fri10 i in. → KABANCZYK *m*, PROSIAK *m*,
 WARCHLAK *m*
 [Mlp podświńak Bjz36Fri10 putśfińak Zms90Wer125]
ppk podświnek *m* || kabaniuk *m*; *ukr* підсвинок *m*

PODUSZKA *ż rol.* 'miękką podkładka zakładana pod chomąto' Bjz36Fri8 → KISZKA *ż*,
 LAMIEC *m*, PODKŁADAKA *ż* 3
 [Mlp poduška Bjz36Fri8]

PODWALINA *ż* 'pierwsza belka układana na fundamencie' Bjz36Fri6 i in. → PODRUBA *ż*
 [Mlp podwalina Bjz36Fri6 pódwalina Zms90Wer125 (podwalina Pls39Tar83
 podwalina Mzw39Tar89)]
poles подвъл'іна *ż*; *ukr* підвалина *ż*

PODWÓRO *n* 'podwórze' Zms90Wer50
 [Mlp podvuro Zms90Wer50]
ppk podwórz/podwórek *m*/podwórka *ż*

POGLĄDAĆ *ndk* 'spoglądać, spozierać' [...] stał poglądać, widze klon stoi
 Zms73Wer205
 [bzk pògl'ò'dac' Zms73Wer205]
ppk poglądać/spoglądać *ndk*; *błrs* паглядаць *ndk*; *ukr* поглядати *ndk*

POGRUŻENIE *n* 'zanużenie, pogrążenie w wodzie, pływanie' Dla pogrążenia Bjz36Fri4
 [Dlp pogrzużenia Bjz36Fri4]
ros погружение *n*

POJAZD / POJEZD *m* 'pociąg' Psy daze nie breszo i pojezdy ni ido Zms73Wer206 →
 POCIĄG *m*
 [Mlp pojast Zms90Wer125 Mlpm poj'azdy Zms90Wer43 p'ojezdy Zms73Wer206]
ukr поїзд *m*; *ros* поезд *m*

POKIDŃN / POKIDONIEC *m* 'rozwodnik' Zms90Wer93
 [Mlp pokid'on/pôkidońec Zms90Wer93]
błrs gw. покіданец *m*

POKIDONIEC *m* → POKIDŃN *m*

POKIDONKA *ż* 'rozwódka' Zms90Wer93
 [Mlp pôkidonka Zms90Wer93]
błrs gw. покінда *ż*

POKŁŲĆ *dk* 1. 'porąbać długie polana' Zms90Wer103; 2. 'rozłupać kłoc drzewa za pomocą klina' Zms90Wer92

[*bzk* pòkł'uć Zms90Wer92,103]

błrs пакалѡць *dk*; *ros* поколѡть *dk*; *ukr* поколѡти *dk*

POLACZKA *ż* 'Polka' [...] to ona była Polaczka Hwc86Wer118

[*Mlp* Pol'ačka Hwc86Wer118]

ppk Polaczka/Pulaczka *ż* || *Polka ż/Polska*³ *ż*; *błrs* *posp.* палячка *ż*; *ukr* полячка *ż*; *ros* *posp.* полячка *ż*

POLE *n* 'pole' Zms90Wer90 i in. ♦ Niedobre pole *rol.* 'nieurodzajne pole' Zms90Wer90

♦ Niskie pole 'pole o podmokłej glebie' Zms90Wer91 ♦ Pole hula *rol.* 'pole pozostawione dla odpoczynku' Zms90Wer90 ♦ Pole obługuje *rol.* 'pole leży odłogiem' Bjj36Fri8 ♦ Zarosłe pole 'pole zdziczałe, nieuprawiane przez wiele lat' Zms90Wer119 → ODŁÓG *m*, ZALEŻ *ż*

[*Mlp* pole Zms90Wer90,91,119]

ppk pole *n/pola ż*

POLICA *ż* *rol.* 'odkładnica pług'a' Bjj36Fri7 i in.

[*Mlp* po'lica Bjj36Fri7 Zms65Wer146 pólica Zms90Wer91 (pol'ica Pls39Tar83 polica Maz39Tar89)]

ppk polica/palica/pulica *ż* 2 || *odwalnica ż*; *błrs* паліца *ż*; *błrs* *gw.* поліца *ż*; *poles* поліца *ż*; *ukr* полиця *ż*

POLICA] *m* *pogard.* 'policjant' Zms90Wer43 → POLICYJANT *m*

[*Mlp* pòlic'aj Zms90Wer43]

ppk policejski *m*; *błrs* паліцай *m*

POLICE *lm* 'półki zawieszane na ścianach' Bjj36Fri6

[*Mlm* políce Bjj36Fri6]

ppk polica *ż*; *ukr* полиці *lm*

POLICYJANT *m* 'policjant' Zms90Wer93 → URADNIK *m* *dawniej*

[*Mlp* pòlicyj'ant Zms90Wer93]

ppk policejski *m*

POLIGON* *m* → PALAHQN *m*

POLKO *m* 'imię męskie, *zdr* od Apolinary, Apoloniusz' Zms90Wer57

[*Mlp* Polko Zms90Wer57]

POŁOWAĆ* *ndk* 'zwykle o krowie – przejawiać popęd płciowy' Zms90Wer125 → GANIAĆ SIĘ *ndk*

[*ter3lp* pòluje Zms90Wer (pół'uje Pls39Tar83 poluje Mzw39Tar89)]

ppk polować/pulować *ndk*; *ukr* полювати *ndk*

POŁOWAŃNIE* *n* 'polowanie' Pojechał Jasio na polowańnie Grs86Wer114 → OCHOTA *ż*

[*Blp* polowańne Grs86Wer114]

ppk ochota *ż*

POŁOWY 'polny, rosnący na polu' Zms90Wer91 ♦ Polowy grzyb → GRZYB *m*

[*mMlp* pòlovy Zms90Wer91]

POLSZCZ *ż* 'Polska' Zms90Wer53

[*Mlp* Polšć Zms90Wer53]

ppk Polszcza/Polszcz/Polsza *ż*; *błrs* Польшча *ż*; *ukr* Польща *ż*; *ros* Польша *ż*

POLUBIĆ SIĘ• *dk* 'pokochać się, zakochać się' Młoda dziewczyna [...] z ułanem polubiłaś Zms73Wer204

[*prze3lp* z pol'ub'ilaś' Zms73Wer204]

ppk zakochać się z kim; *błrs* палюбыціся *dk*; *ukr* полюбитися *dk*; *ros* полюбиться *dk*

POŁQCH *m bot.* 'szczec leśna, bodziaki' Zms90Wer91 → BUDZIACHI *lm* 3

[*Mlp* pól'ox Zms90Wer91]

ukr gw. полох *m*

POŁOKUSZKI *lm* → POŁUKUSZKI *lm*

POŁOŻYĆ• *dk w co* 'włożyć do czego' Połóż u kieszeń Zms90Wer56

[*rozk lp* poł'uś Zms90Wer56]

ppk położyć *dk* 2; *błrs* палажыць *dk*; *ukr* полложити *dk*; *ros* положить *dk*

POŁUDNOWAĆ• *ndk* 'jeść obiad, spożywać południowy posiłek' Zms90Wer92

[*ter1lm* połudnamo Zms90Wer92]

błrs палуднаваць *ndk*; *błrs gw.* полудновать *ndk*; *ukr* полудновати *ndk*

POŁUDZIEŃ *m* 'obiad, posiłek południowy' Zms90Wer92

[*Mlp* połużeń Zms90Wer92]

błrs gw. полудзень *m*; *poles* полўдзен'/полўден' *m*; *ukr* полудень *m*

POŁUKUSZKI / POŁOKUSZKI *lm* 1. 'wóz lub sanie do wyjazdu z siedzeniami dla jadących' Zms90Wer92 → BRYCZKA ż 1; 2. 'siedzenia w wozie lub saniach' Wóz z połokuskamy Zms90Wer92 → BRYCZKA ż 2, WÓZ *m*

[*Mlm* połukuški *Nlm* połukuškamy Zms90Wer92]

błrs палукаш/палукашак *m*; *ukr gw.* півкушкi *lm*

POMIDORY* *lm* → PAMIDORY *lm*

POMINKI *lm* 'stypa' Zms90Wer93

[*Mlm* póminki Zms90Wer93]

błrs памінкі *lm*; *błrs gw.* помінкі *lm*; *poles* помінкі *lm*; *ukr* поминки *lm*; *ukr gw.* поминки; *ros* поминки *lm*

POMOCNIK *m* 1. 'pomocnik majstra, czeladnik' Zms90Wer114; 2. 'kuchcik, chłopiec pomagający w kuchni dworskiej' Zms90Wer90

[*Mlp* pómoćnik Zms90Wer114 pómoćnik Zms90Wer90]

błrs памочнік *m*; *ukr* помічник/помішник *m*; *ros* помощник *m*

POMRYĆ *dk* 'umrzeć' Zms90Wer50

[*bzk* pumr'yć Zms90Wer50]

ppk pomarć/umrzeć/wymrzeć *dk*; *błrs gw.* памерці *dk*; *ukr* померти *dk*

PONASTĘPOWAĆ• *dk* 'ponadeptywać' Zms90Wer49

[*prze3lm* pónastumpóvałi Zms90Wer49]

błrs pot. панаступаць *dk*; *ros pot.* понаступать *dk*

PQPEREDNIA ż / PQPEREDEN' *m* 'drzązek łączący zagięte końce płóz sań, spoina między płozami' Bjz36Fri8 i in.

[*Mlp m* poperedeń Bjz36Fri8 *Mlp* z p'opèredńa Zms90Wer92]

błrs gw. поперадзень *m*; *ukr* попередень *m*

POPIOŁ *m* 'popiół' Zms90Wer50

[*Mlp* p'op'oł Zms90Wer50]

ppk popioł/popieł *m*

- POPIRKA *ż bot.* 'kwiat łąkowy – smółka pospolita' Zms90Wer91
[Mlp pòpirka Zms90Wer91]
- POPRAĆ *dk* 'uprać wszystko, dużo' Zms65Wer148 → WYPRAĆ *dk*
[bzk pòprać Zms65Wer148]
- POPRÓŻKA* *ż* → PAPRÓŻKA *ż*
- POPRZECZKA *ż* 1. 'pozioma deseczka na wierzejach' Zms90Wer90; 2. *lm* 'poprzeczne listewki w ramie okiennej, w których osadzone są szyby' Zms90Wer92
[Mlp pòpśečka Zms65Wer148 Zms90Wer90 Mlm pòpśečki Zms90Wer92]
poles 1,2 поп'êпéчка *ż*
- POPRZEK *m* 'kawałek pola, który trzeba zaorać w poprzek wzdłużnych skib' Zms65Wer148
[Mlp popšek Zms65Wer148]
- PORTNICA *ż* 'krawcowa' Zms90Wer119 → KRAWCOWA *ż*
[Mlp pòrtniха Zms90Wer119]
ros портниха *ż*
- PORTNY *m* 'krawiec' Zms90Wer126 → KRAWIEC *m*
[Mlp pòrtńy Zms90Wer126]
ppk || krawca *m*; *ros* портной *m*
- POSADKA *ż* 'skupisko młodych drzewek' Zms90Wer91
[Mlp pòsatka Zms90Wer91]
błrs пасадка *ż*; *błrs gw.* посадка *ż*; *ukr* посадки *lm*; *ros* посадка *ż*
- POSIOŁOK *m* 'pojedyncze gospodarstwo lub grupa gospodarstw poza wsią' Zms90Wer92
→ FUTER *m* 1
[Mlp pośołołok Zms90Wer92]
ppk posiołek/posiołok *m*; *błrs* пасёлак *m*; *ukr* посёлок *m*; *ros* пасёлок *m*
- POSKIDAĆ• *dk* 'pozrzucić' Zms90Wer66
[prze3lm pòskidałi Zms90Wer66]
błrs паскідаць *dk*; *ukr* поскидати *dk*; *ros lud.* поскидать *dk*
- POSŁAĆ *dk* 'rozścielić len' Zms90Wer91
[bzk pòsłać Zms90Wer91]
ppk posłać² *dk*; *błrs* паслаць *dk*; *ukr* послати *dk*
- POST *m* 'okres postny przed świętami katolickimi; tu post przed Bożym Narodzeniem' Zms90Wer119 → ADWENT *m*
[Mlp post Zms90Wer119]
ppk post *m*
- POSTROIĆ• *dk* 'pobudować, zbudować' Zms90Wer112
[prze3lm pòstròjiłi Zms90Wer112]
ppk postroić *dk*; *ros* пострóить *dk*
- POSTRZYGĆŚ• *dk* 'ostrzyć się' Idziom poszczyżemś Zms90Wer73
[przy1lm pòśczyżemś Zms90Wer73]
ppk postrzygać się *ndk*; *ukr* постригтися *dk*; *ros* постричься *dk*
- POSZYĆ• *dk* 'uszyć' [Suknia] nowa, poszyła matka Zms73Wer207
[prze3lp pòszyła Zms73Wer207]
ppk poszyć *dk*; *błrs* пашыць *dk*; *ukr* пошити *dk*; *ros* пошить *dk*

POSZYWAĆ• *ndk* 'kryć dachy słomą lub materiałem słomopodobnym' Ten, co poszywa [dachy] słomo, uczretem [trzcina], kulamy [snopami] Zms90Wer93

[*ter3lp m* puśyva Zms90Wer93]

poles пашываць *ndk*; *ukr* пошивати *ndk*

POŚCIELIĆ• *dk* 'pościelić, przygotować posłanie' Mnie nikto wże ni pościeli Zms73Wer207 → UŚCIELIĆ *dk*

[*przy3lp* pôs'c'el'i Zms73Wer207]

POŚLA przysł 'potem, później' Zms90Wer43

[*pòsła* Zms90Wer43]

ppk pośle/pośla *ndm*; *błrs* пасля; *błrs gw.* пося; *ukr* після; *ros* после

POŚLAD *m* 'ziarno najgorszego gatunku' Zms90Wer125 → POZADZIE *n*, OZADZIE *n*

[*Mlp* poślat Zms90Wer125 (poślad Maz39Tar89)]

poles послэд/посл'ад *m*

POWAĆ• *ndk* 'poić' Ja nie bende [koniał] powała Grs86Wer114

[*prze3lp* ż pov'ała Grs86Wer114]

ukr gw. пова́ти *ndk*

POWITUCHA ż *bot.* 'chwast w koniczynie – kaniańka koniczynowa' Zms90Wer91

[*Mlp* po'vituħa Zms90Wer91]

ppk powitucha² ż; *błrs* павітуха ż

POWODY *lm* 'lejce, wodze połączone z wędzidłem' Bjz36Fri10 → CUGLE *lm*, SZLEJI *lm*

[*Mlp* povot Zms90Wer46 *Mlm* puwody Bjz36Fri10]

błrs павады *lm*; *ukr* повід *m* пвроддя *lm*; *ros* пввод *m*

POWZBRUŻDE / POZBRUŻNO *n* 'pas ziemi przy bruździe oranego pola, po którym idzie koń' Zms65Wer149

[*Mlp* powz'bruzde/pôzbružno Zms65Wer149]

POZADZIE *n* 'gorsze ziarno, poślad' Zms90Wer125 → POŚLAD *m*, OZADZIE *n*

[*Mlp* pòzaże Zms90Wer125]

błrs пазадз'е *n*; *poles* пазадз'дзе *n*; *ukr* позаддя *n*

POZBRUŻNO *n* → POWZBRUŻDE *n*

POZIOMKA* ż → BUZIUMKA ż

PQŻAJŁO / POŻAJŁO *n* 1. 'drewniana część bata' Zms90Wer92; 2. 'rzemień bata' Bjz36Fri8 → PUHA ż 2.

[*Mlp* 'pożajło Bjz36Fri8 pòżajło Zms90Wer92]

ukr пужално *n*

POŻNIA*ż → RÓŻNIA ż

PÓŁBOCINKI / PÓWBUCINKI *lm* 'półbuty' Zms90Wer90

[*Mlm* pułbóćinki/puwbućinki Zms90Wer90]

ros полуботи́нки

PÓŁPALTO *n* 'długa ciepła kurtka' Zms90Wer92

[*Mlp* pułpalto/puūpalto Zms90Wer92]

błrs паўпальто *n*; *ros* полупальто *n*

PÓWBUCINKI *lm* → RÓŁBOCINKI *lm*

PÓŻNIA ż 'pole po skoszonym zbożu, rżysko' Bjz36Fri8 i in. → STERNA ż, ŻYTNISKO *n*

[*Mlp* pużña Zms90Wer125 'pużña Bjz36Fri8 (p'ożña Pls39Tar84)]

ppk pożnia ż || rżysko *n*; *błrs gw.* пожня ż; *poles* пужн'я/póжн'я ż; *ros lud.* пожня ż

PRACZ *m rol.* 'narzędzie do młócenia lnu' Wezmo pracza i bijo Zms90Wer59 A niektó-
rzy praczem pobijo Zms90Wer69

[Mlp prač Zms90Wer91 Blp prača Zms90Wer59 Nlp pračem Zms64Wer124
Zms90Wer69]

błrs gw. прац *m*; *ukr* прац *m*

PRACZKARNIA *ż* 'pralnia' A tam i praczkarnia była, praczki prały Hwc86Wer118

[Mlp pračkarńa Hwc86Wer118]

ukr прачкарня *ż*

PRACZYKI / PRACZYKI *lm zool.* 'kijanki' Zms90Wer91

[Mlm pračyky/pr'ačyky Zms90Wer91]

ukr прачики *lm*

PRAC• *ndk* 'prać' Praczki prały Hwc86Wer118 → MYĆ *ndk*

[prze3lmž prały Hwc86Wer118]

ppk || myć *ndk* 2

PRAKTIKANT *m* 'praktykant' Zms90Wer93

[Mlp praktikant Zms90Wer93]

błrs практикант *m*; *ros* практикант *m*

PRAŚNY• 'lekko skwaśniały lub niezakwaszony, przasny' Rozczynić praśne oładki
Zms90Wer66

[Blm praśne Zms90Wer66]

błrs i *błrs gw.* прэсны; *poles* прэсны; *ukr* прісний; *ros* пресный

PRAWLENIE• *n* 'zarząd' Wy sami możeta pójść w prawlenie Zms90Wer69

[Blp pravleńe Zms90Wer69]

ros правление *n*

PRĄDOWY* → PRONTOWY

PRĄTKI *lm* 'druty do robótek ręcznych' Zms90Wer92

[Mlm prontki Zms90Wer92]

ppk prątki/prutki *lm* || druty *lm*; *błrs gw.* пруткі *lm*

PRESIDACIEL* *m* → PRESIDACIEL *m*

PRESIDACIEL / PRYSIDACIEL *m* 1. 'przewodniczący' Pomóżta nam, prysidaciel
Zms90Wer73; 2. 'człowiek stojący na czele wsi; też zespołu wsi' Zms90Wer126 →
SOŁTYS *m*; WÓJT *m*

[M, Wlp pryśid'aćel Zms90Wer47,73 prêśidaćel Zms90Wer126]

ppk preśidaciel *m*; *ros* председатель *m*

PREŃT *m* 'grubszy brzeg ostrza kosy' Bjz36Fri7

[Mlp prent Bjz36Fri7]

błrs gw. прут *m*

PROBQJ *m* 'skobel' Zms90Wer125 → SKOBEL *m*

[Mlp prób'oj Zms90Wer125]

ppk proboj/praboj *m*; *błrs* i *błrs gw.* прабoй *m*; *ros* поробoй *m*

PROBOJNIK *m* 'narzędzie do robienia dziur w metalu' Zms90Wer125 → WDORNIK *m*

[Mlp prób'ojnik Zms90Wer125]

błrs прабойнік *m*; *ukr* пробoєць *m*; *ros* пробoйник *m*

PRODAWIEC *m* 'sprzedawca' Zms90Wer93 → ŁAWOCZNIK *m* 2

[Mlp *prodaŭ'ec* Zms90Wer93]

błrs прадавец *m*; *ukr* продавець *m*; *ros* продавец *m*

PRODAWSZCZYCA *ż* 'sprzedawczyni, ekspedientka' Zms90Wer93 → ŁAWOCZNICA *ż* 2, SPRZEDAWCZYNIA *ż*

[Mlp *prodaŭščyca* Zms90Wer93]

błrs прадавшчыца *ż*; *ros* продавщица *ż*

PROJMA* *ż* → PRÓJMA *ż*

PRONTOWY 'przym od prąd elektryczny' Zms65Wer148 ♦ Żyłazko prontowe → ŻYLAZKO *n*

[*nMlp* prontove Zms65Wer148]

PROSIAK *m*/ PROSIE *n* '3-4-miesięczne prosię' Bjz36Fri9 i in. → KABANCZYK *m*, PODŚWINIAK *m*, WARCHLAK *m*

[Mlp *prośiak*/prośe Bjz36Fri9 *prośiak* Zms90Wer125]

ppk prosiak *m* || *parsiuk* *m*, *kabaniuk* *m*

PROSIANISKO / PROŚNISKO *n* 'pole po zebranym prosię' Zms65Wer148

[Mlp *prośańisko*/prośnisko Zms65Wer148]

błrs прасянішча *n*; *ukr* просище *n*

PROSIANY* 'przym od proso, z prosa' Prosiانا słoма Zms65Wer148 Prosiانا kasza Zms90Wer119 → JAGŁANY

[*żMlp* prośana Zms65Wer148 Zms90Wer119]

błrs прасяны; *ukr* просяний; *ros* просяной

PROSIE *n* → PROSIAK *m*

PROSIEKA *ż* 'wąska przecinka w lesie' Zms90Wer92 → GRANICA *ż* 2

[Mlp *prośeka* Zms90Wer92]

błrs прасека *ż*; *ukr* просіка *ż*; *ros* просека *ż*

PROSO *n* bot. rol. 'proso' ♦ Zyzuli proso bot. 'drżączka' Zms90Wer91

[Mlp *proso* Zms90Wer91]

PROTOKOŁ *m* 'protokół' Zms90Wer43

[Mlp *protokół* Zms90Wer43]

błrs пратакол *m*; *ukr* протокол *m*; *ros* протокол *m*

PRÓJMA* *ż* 'wycięcie na rekaw' Zms90Wer59

[Mslp *u pruińie* Zms90Wer59]

błrs пройма *ż*; *ros* пройма *ż*

PRÓCHNIAŁY* 'taki, który zmienił się w próchno, spróchniały' Zms90Wer125 ♦ Próchniałe drzewo → DRZEWO *n*

[*nMlp* pruińałe Zms90Wer125]

błrs парохнявы; *ukr* порохнявий

PRÓH *m* 'szew w tkaninie' Zms90Wer92 → SZWO *n*

[Mlp *prux* Mlm *pruiki* Zms90Wer92]

PRYLEJCZYKI *lm* 'wodze, lejce' Zms90Wer125 → WODZY *lm*

[Mlm *pryl'ejczyki* Zms90Wer125]

PRYSIDACIEL *m* → PRESIDACIEL *m*

PRZEBIERANY 'termin tkacki – przekładany' Zms90Wer92 ♦ Przebierane radziuzki → RADZIUZKI *lm*

[*Mlm* pšēberane Zms90Wer92]

PRZEBORNY 'wybredny w jedzeniu' Zms65Wer148 → DOBORNY

[*mMlp* pšēborny Zms65Wer148]

ppk przeborny || *garny*¹ 1; *błrs* пераборлівы; *ukr* перебірливий; *ros* переборчивый

PRZEDAĆ *dk* 'sprzedać' Złupiut i przedać Zms64Wer126

[*bzk* pšēdać Zms90Wer48 *prze3 m* pšēd'ać Zms64Wer126 Zms90Wer74 *prze3lm*

pšēd'ali Zms90Wer47 pšēd'ali Zms90Wer48]

ppk przedać/sprzedać *ndk*; *błrs* прадаць *dk*; *ukr* продати *dk*; *ros* продать *dk*

PRZEDAWAĆ• *ndk* 'sprzedawać' Przedawał kwiaty Zms90Wer62

[*prze3lp* pšēdawał Zms90Wer62]

ppk przedawać *ndk*; *błrs* прадаваць *ndk*; *ukr* продавати *ndk*; *ros* продавать *ndk*

PRZEDRAŻNIAĆ *ndk* 'przedrzeźniać' Zms90Wer50

[*bzk* pšēdražñać Zms90Wer50]

ppk przedrażniać *ndk*; *błrs* перадражніваць *ndk*; *ukr* передражнявати *ndk*

PRZEJDZIŚWIAT *m* 'obieżyświat' Zms90Wer43

[*Mlp* pšēj'žisv'iat Zms90Wer43]

błrs i *błrs gw.* прайдзісвіт *m*; *ukr* пройдисвіт *m*

PRZEŁOMKA ż 'przerębel' Bjz35Fri10

[*Mlp* pšēlomka Bjz35Fri10]

ppk || przerębla ż i in.; *błrs* праламка ż; *błrs gw.* праломка ż

PRZEPAŚĆ• *dk* 'zdechnąć – o koniu, krowie' Zms90Wer91 → WYDUBIĆ SIĘ *dk*, ZDECH-NAĆ *dk*

[*prze3lp* pšēp'at Zms90Wer91]

ppk przepaść² *dk*; *błrs gw.* прапасьці *dk*

PRZESŁUGI *lm* 'ministranci' Zms90Wer93 → USŁUGI *lm*

[*Mlm* pšēsługi/usługi Zms90Wer93]

błrs gw. прыслуги *lm*; *ukr* услуги *lm*

PRZEWIĄĆ *dk rol.* 'wianiem oddzielić lepsze ziarno od gorszego' Zms90Wer125 → PODSIAĆ *dk*

[*bzk* pšēv'jać Zms90Wer125]

błrs правяць *dk*; *ukr* перев'яти *dk*; *ros* провять *dk*

PRZEWIOSŁO *n* 'powrósł' Zms65Wer146 i in.

[*Mlp* pšyvjosto Zms90Wer91 pšēv'osto Zms65Wer146 Zms90Wer91]

ppk przewiało *n/przewiaśła ż*; *błrs* перавясла *n*; *ukr* перевесло *n*; *ros* луд. перавясло *n*

PRZEWODNI• *przym rel.* Zms90Wer119 ♦ Przewodnia Niedziela → NIEDZIELA ż, PRZEWODY *lm*

[*zMlp* pševodña Zms90Wer119]

ukr провідний (Провідний Тиждень)

PRZEWODY *lm rel.* 'pierwsza niedziela po Wielkanocy' Zms90Wer119 → NIEDZIELA ż

[*Mlm* pšēvody Zms90Wer119]

ukr проводи/проводы *lm*

PRZĘŚNICA• *z* 'urządzenie, do którego przymocowuje się len do przedzenia, przęslica' Zms90Wer56

[Nlp s pšenšnico Zms90Wer56 (przęslica Mzw39Tar89)]

PRZODEK *m* 'przód łodzi' Zms90Wer90

[Mlp pšodek Zms90Wer90]

ppk przodek *m*

PRZYGARŚĆ *z* 'garść, tyle ile da się zagarnąć dłonią' Zms90Wer55 i in.

[Mlp pšygarśc Zms90Wer55 *φ* pšygarści Zms90Wer56]

ppk przygarść *z*; *błrs* прыгаршч *z*; *błrs gw.* прыгаршч *z*; *ukr* пригіріщ/пригорщ *z*;

ros пригоршня *z*

PRZYGLASZAĆ• *ndk* 'zapraszać' Zms90Wer70 i in.

[*ter2lp* pšyğłašaš Zms90Wer70 *ter2lm* pšyğłašała Zms90Wer71]

ros приглашать *ndk*

PRZYJMAĆ• / PRZYJMOWAĆ• *ndk* 'przyjmować' Olej świenty przyjmowałaś? Olej świenty nie przyjmowała Grs86Wer115

[*prze1lp z* pšyjmała *prze2lp z* pšyjmovalaś Grs86Wer115]

ppk przyjmować/przyjmać *ndk*

PRZYJMOWAĆ *ndk* → PRZYJMAĆ *ndk*

PRZYMIĘTY• 'lekko sfoluszowany – o tkaninach wełnianych' Zms90Wer92 ♦ Sukno przymięte → SUKNO *n*

[*nMlp* pšymiente Zms90Wer92]

PRZYMUREK *m* 'gzyms przy piecu chlebowym' Bjz36Fri6

[Mlp pšymurek Bjz36Fri6]

ppk przymurek *m*

PRZYPERĆ SIĘ• *dk* 'przyjść, przyleźć – zwykle o kimś niepożądanym' Zms90Wer73

[*prze3lp m* pšyp'er še *prze3lp z* pšyperłaś Zms90Wer73]

ppk przyperć się *dk*; *błrs* прыперціся *dk*; *ukr* припертися *dk*; *ros* припереться *dk*

PRZYSKRZYNEK *m* 'pudełeczko przytwiedzone do ścianki wewnątrz kufra' Bjz36Fri6

[Mlp pšyskšynek Bjz36Fri6]

ppk przyskrzynek *m*

PRZYTOCZYĆ *dk* 'nasztukować, dosztukować' Zms90Wer92 → NATOCZYĆ *dk*

[*bzk* pšytoćyc Zms90Wer92]

błrs надтачыць *dk*; *ukr* приточити *dk*; *ros* наточить *dk*

PSZCZOŁKA• *z* 'zdr od pszczoła, pszczółka' [...] pod pszczołku, pod pszczołku za dniem

[z tekstu zamówy od użądlenia przez pszczoły] Hwc86Wer118

[Blp pšč'ołku Hwc86Wer118]

ppk pszczołka *z*; *błrs* пчолка *z*; *ukr* пчілка *z*; *ros* пчёлка *z*

PSZCZOŁOWODNIK *m* 'pszczelarz' Zms90Wer119 → BORTNIK *m*

[Mlp pšč'ołowodnik Zms90Wer119]

ppk pszczolarz *m* || bitnik *m*; *błrs* пчалаводник *m*; *błrs gw.* пчалавод *m*; *ros* пчеловод *m*

PSZENICZNY* → PSZYNICZNY

PSZYNICZNY• 'przym od pszenica, z pszenicy; pszenny' Zms90Wer92 ♦ Pszeniczna kasza → KASZA *z*

[*z*Mlp pšynična Zms90Wer92]

błrs пшенічны; *ukr* пшеничний; *ros* пшени́чный

PUBACZYĆ• / POBACZYĆ• *rzad. dk* 'zobaczyć' Puszed, pubaczuł, tylko wengli leżo
 Zms73Wer205 [...] idziom w Ryczyce, pubaczym samuliota Zms73Wer206
 [prze1lp m pub'ačuł Zms73Wer205 przy1lm pub'ačym Zms73Wer206 rozk lp pòb'ač
 Zms90Wer73]

błrs пабачыць *dk*; *ukr* побачити *dk*

PUBACZYĆ SIĘ* *dk* na kogo, na co 'popatrzyć' My pubaczyliś na niego, a wun na nas
 Zms73Wer206

[prze1lm pubačyl'is' Zms73Wer206]

błrs пабачицца *dk*; *ukr* побачитися *dk*

PUCZKI *lm* 'opuszki palców' Zma65Wer147

[Mlm pučki Zma65Wer147]

błrs gw. пучкі *lm*; *ukr* пучки *lm*

PUĆ ż 'tory kolejowe, linia kolejowa' Zms90Wer90

[Mlp puć Zms90Wer90]

błrs пучь *m*; *ros* путь *m*

PUHA ż 1. 'bicz, bat' Zms90Wer56 i in.; 2. 'rzemień bata' Zms90Wer92 → PQŻAJŁO *n* 2

[Mlp puha Zms90Wer92 pu҃a Zms90Wer56 Dlp puhy Mslp pużi Zms90Wer56
 (Mlp p^uha Pls39Tar84)]

błrs пуга ż; *błrs gw.* пуга ż; *ukr* пуга ż

PURCHAWKA ż 'grzyb purchawka' Zms90Wer119 → TRUCHAWKA ż

[Mlp pur҃awka Zms90Wer119]

PUT* ż → PUĆ ż

PYŁ *m* 'kurz' Zms65Wer147

[Mlp pył Zms65Wer147]

ppk pył¹/pył *m*; *błrs* пыл *m*; *ros* пыль ż

PYŁEK *m* 'pyłek kwiatowy zbierany przez pszczoły' Zms90Wer125 → PERHA ż

[Mlp pyłek Zms90Wer125]

PYTAĆ SIĘ *ndk* u kogo 'pytać kogo' Trzeba u niego pytać się Zms90Wer69

[bzk pytać še Zms90Wer69]

ppk pytać się *ndk*, pytać *ndk*; *ukr* питається *ndk*

PYTELKA ż → PETELKA ż

R

RABY¹ 'piegowaty' Zms65Wer146

[Mlp raby Zms65Wer146]

ppk raby 2; *błrs* рабы; *ukr* рябий; *ros* рябой

RABY² *m* (RABA ż) 1. 'każde zwierzę o niejednolitym umaszczeniu' Zms90Wer 91 i in.

PERYSTY 1; 2. ż 'krowa ruda w białe łaty' Zms90Wer 91 → PERYSTA ż 2; 3. ż 'krowa
 czarna w białe łaty' Bjz36Fri9 i in. → PERYSTA ż 3; 4. *m* 'koń w białe i brunatne łaty'
 Zms90Wer125 → ŁACIATY; ♦ Raba żaba → ŻABA ż

[mMlp raby Zms90Wer125 żMlp raba Bjz36Fri9 Zms90Wer 91]

ppk raby; *błrs* рабы; *błrs gw.* 1 рабы/рабы; *ukr* рябий, ż ряба; *ros* рябой

RADIO* *n* → RADZIJO *n*

RADZIJO / RADZIWO* *n* 'radio' Zms90Wer43 i in.

[Mlp r'ażijo Mslp r'ażiwe Zms90Wer43 Dlm rażiφ/radiu Nlm r'ażijami/rażiv'amy Zms90Wer61]

ppk radja/radjo *n*; *błrs gw.* радзіво/радзіва *n*

RADZISKA ż 'rzodkiewka' Zms90Wer91 → MIESIĄCZKA ż

[Mlp rażiska Zms90Wer91]

ppk radyska/rodyska ż; *błrs* радыска ż; *ukr gw.* редіска ż; *ros* редиска ż

RADZIUŹKI *lm* Zms90Wer92: ♦ Przebierane radziużki 'nazwa splotu tkackiego' Zms90Wer92

[Mlm rażiuški Zms90Wer92]

RADZIWO *n* → RADZIJO *n*

RAŁA ż 'gruba gałąź' Bjz36Fri10

[Mlp rała Bjz36Fri10]

błrs рала *n*; *poles* рала *n*; *ukr* рало *n*

RAMA* ż 'rama okienna' Bjz36Fri6

[Mlm ramy Bjz36Fri6]

RAMIEŃ / RZEMIEŃ *m* 'cała ręka od barku do dłoni włącznie, ramię' Zms65Wer148

[Mlp rańeń/żeńeń Zms65Wer148 Zms90Wer75]

ppk ramień *m*, ramiona¹ ż

RAMOWY 'przym od rama' Zms90Wer87 ♦ Ramowy wul → WUL *m*

[mMlp ramovy Zms90Wer87]

RANNI 1. 'poranny' Ni biegaj po ranni rosi Zms90Wer64; 2. 'wczesny, o wczesnej porze' Ranni gość Zms90Wer64

[mMlp rań:i żMslp rań:i Zms90Wer64]

ppk ranny; *błrs* 2 рання; *ukr* ранній; *ros* 2 ранный

RANO przysł 'wcześnie' W tym roku rano zaczęli kosić Zms90Wer70

[rano Zms90Wer70]

ppk rano; *błrs* рана; *ukr* рано; *ros* рано

RANOWATO przysł 'dość wcześnie' Zms90Wer46

[ranov'ato Zms90Wer46]

błrs ранавата; *ros* рановато

RAPUZY *lm* 'racice' Bjz36Fri10

[Mlm rapuzy Bjz36Fri10]

RĄCZKA ż 1. 'obsadka bez stalówki' Zms90Wer119 → OBSADKA ż 1; 2. 'obsadka ze stalówką, pióro do maczania w atramencie' Zms90Wer119 → OBSADKA ż 2; 3. *rol.* 'uchwyt do obracania koła sieczkarni' Zms90Wer87 → KOLBA ż; 4. *lm rol.* 'rączki pług'a' Bjz36Fri7 → ŁAPY *lm*; 5. *lm rol.* 'kłonicie – opierają się o nie boczne deski wozu' Zms90Wer92

[Mlp rončka Zms90 Wer119 Mlm rončki Bjz36Fri7 Zms90Wer92]

ppk rączka; *błrs* 1,2,3 ручка ż; *ukr* 1,2,3 ручка ż; *ros* 1,2 ручка ż

RĄCZKI *lm* → RĄCZKA ż 3,4

RECHWA* ż → RYCHWA ż

REDISKA* ż → RADZISKA ż

REGULATOR *m rol.* 'koło regulujące długość sieczki w sieczkarni' Zms90Wer87

[*Mlp* regulator Zms90Wer87]

błrs рэгулятар *m*; *ros* регулятор *m*

REJKI *lm* 'w bronach – podłużne listwy drewniane, w których tkwią zęby' Zms90Wer91

[*Mlm* rejki Zms90Wer91]

ros рейки *lm*

REJSY *lm* 'szyny kolejowe' Zms90Wer90

[*Mlm* rejsy Zms90Wer90]

ppk relsa *ż*; *błrs* рэйкі *lm*; *ukr* рейки *lm*; *ros* рельсы *lm*

REKITA *ż* → ROKITA *ż*

REKRUTKA *ż* 'zona mężczyzny wziętego do wojska' Zms90Wer126 → ROZERWISTKA *ż*

[*Mlp* rêkrutka Zms90Wer126]

ukr рекрутка *ż*

REPACZYSKO / RZEPAKOWISKO *n* 'pole po zebranych rzepaku' Zms65Wer149

[*Mlp* repačysko/žëpakóvisko Zms65Wer149]

ukr ріпачницько *n*

REPAK / RZEPAK *m* 'rzepak' Zms65Wer148

[*Mlp* repak/žëpak Zms65Wer148]

ukr ріпак *m*

REPUCHA *ż bot.* 'ognicha' Zms90Wer119 → ŚWIERYPĄ *ż*

[*Mlp* rèpuħa Zms90Wer119]

RESZOTKA* *ż* → RYSZOTKA *ż*

RESZOTNIAK* *m* → RYSZOTNIAK *m*

REZERWISTKA* *ż* → ROZERWISTKA *ż*

REZINOWY* 'gumowy, z gumy' Zms90Wer90 ♦ Rezinowe buty → BUTY *lm*

[*Mlm* reżinove Zms90Wer90]

ros резиновый

REZUCHA* *ż* → RYZUCHA *ż*

REŻNIK *m* 'rzeźnik' Zms90Wer119 → UBOJSZCZYK *m*

[*Mlp* reżnik Zms90Wer119]

ppk || zarąbacz *m*; *błrs* разнік *m*; *ukr* різник *m*

ROBAK *m zool.* 'rosówka' Zms90Wer126 → CZERWIAK *m*, ROSÓWKA *ż*, WĘNDAK *m*

[*Mlp* robak Zms90Wer126]

ROBIĆ *ndk* 'wykonywać jakąś pracę, zadanie' Zms65Wer148 ♦ Robić plotki → PLOTKI *lm*

♦ Robić szydełkiem 'szydełkować, wykonywać robotkę szydełkiem' Zms90Wer130

[*bzk* robić Zms65Wer148 Zms90Wer130]

ppk robić *ndk* 1; *ukr* робити *ndk*

ROBOCZY *m* 'robotnik, pracownik fizyczny' Roboczy pracuje Zms90Wer70 → ROBOT-

NIK *m* 1 ♦ Roboczy człowiek → CZŁOWIEK *m*

[*Mlp* rôbočy Zms90Wer63,64,70,93 rôbočy Zms90Wer126]

ppk robotnik *m*; *błrs* рабочы *m*; *ros* рабочий *m*

ROBOTA* *ż* → RUBOTA *ż*

- ROBOTNIK *m* 1. 'pracownik fizyczny' Zms90Wer126 → ROBOCZY *m*; 2. 'robotnik stajenny w majątku ziemskim' Zms90Wer90 → PAROBEK *m* ♦ Leśny rubotnik 'drwal, robotnik leśny' Zms90Wer126 → LESORUB *m*, PILSZCZYK *m*
[Mlp rôbotník Zms90Wer90,126 rubotník Zms90Wer126]
ppk robotnik *m*
- RODNY 'rodzony, blisko spokrewniony' Zms90Wer93 ♦ Rodny dziadźko → DZIADŹKO *m*
[mMlp rodny Zms90Wer93]
błrs родны; *ukr* рідний; *ros* родной
- RODZICY *lm* 'rodzice' Zms90Wer118 → BAĆKI *lm*, OJCY *lm*
[Mlm rodzicy Zms90Wer118]
ppk rodzice *lm* || baćki *lm*
- RODZIĆ SIĘ♦ *dk* 'urodzić się' Ja rodziła się na Zamoszu Zms73Wer203
[prze1lp z rôż'ila s'e Zms73Wer203]
ppk rodzić *dk*, rodzić się *dk*; *błrs* радзіцца *dk*; *ukr* родитися *dk*; *ros* родиться *dk*
- ROHACZ *m* 'dwuzębny uchwyt na kiju do wyciągania garnków z pieca' Bjz36Fri5 → WIDŁA *lm* 2
[Mlp royač Bjz36Fri5]
ukr погач *m*
- ROKITA / REKITA *z bot.* 1. 'wierzba krzaczasta, wiklina, łoża' Zms90Wer91 → WIRBA *z*, WIRBOŁOZ *m*; 2. 'wierzba płacząca' Zms90Wer91
[Mlp rôkita/rêkita Zms90Wer97 rôk'ita Zms90Wer91]
błrs pakita *z*; *ukr* роки́та *z*; *ros* раки́та *z*
- ROSÓWKA *z zool.* 'robak – rosówka' Zms90Wer125 → CZERWIAK *m*, ROBAK *m*, WĘDAK *m*
[Mlp rôsuoka Zms90Wer125]
- ROST♦ *m* 'wzrost' Zms90Wer58
[Dlp rostu Zms90Wer58]
ppk rost *m*; *błrs* рост *m*; *ukr* ріст *m*; *ros* рост *m*
- ROWCZAK *m rol.* 'poprzeczna bruzda odprowadzająca wodę z pola' Zms90Wer91 → JIZIORA *z*, ROZORA *z*
[Mlp rofčak Zms90Wer91]
błrs раўчак *m*; *ukr* рі́вчак *m*
- ROWERZYST *m* 'rowerzysta' Zms90Wer43
[Mlp rôvèžyst Zms90Wer43]
- ROZA *z bot.* 'róża' Zms90Wer87
[Mlp roza Zms90Wer87]
ukr ро́за/ро́жа *z*; *ros* ро́за *z*
- ROZCIĄGAŃĆ *dk* 'wydłużyć wóz' Zms90Wer119 → ROZPUŚCIĆ *dk*
[bz k rôścognońć Zms90Wer119]
- ROZDERĆ SIĘ♦ *dk* 'rozedrzeć się' Zms90Wer44
[ter3lp rôzd'er śe Zms90Wer44]
błrs радзе́рці́ся *dk*; *ukr* розде́рти́ся *dk*; *ros pot.* разо́драться *dk*
- ROZDZIAĆ SIĘ♦ *dk* 'rozebrać się' Zms90Wer44
[prze3lp m ruz'zał śe Zms90Wer44]
ppk rozdziać się *dk*; *błrs* разде́ца *dk*; *ros* разде́ться *dk*

ROZDZIWAĆ SIĘ *ndk* 'rozbierać się' Zms73Wer207

[*bzk* ruz'zi'vac' s'e Zms73Wer207]

ppk rozdźiewać sie *ndk*; *błrs* раздзявацца *ndk*; *ukr* роздгатиця / роздгаться *ndk*; *ros* раздеваться *ndk*

ROZERWISTKA ż 'żona mężczyzny wziętego do wojska' Zms90Wer126 → REKRUTKA ż

[*Mlp* rôzêrvistka Zms90Wer126]

ROZGADANIE *n* 'mowa, mówienie' Jich rozgadanie było j inacze jak u nas Zms73Wer203 → ROZMOWA ż

[*Mlp* rôzgad'an'e Zms73Wer203]

ROZHORAĆ *dk* → ROZORAĆ *dk*

ROZKĄZ *m* 'opowiadanie' Zms90Wer45

[*Mlp* rôsk'as Zms90Wer45]

błrs расказ *m*; *ros* рассказ *m*

ROZKAZUWAĆ• *ndk* 'mówić, opowiadać' Jakiego wona wierszyka roskazuwała Zms90Wer59

[*prze3lp* ż rôskazuwała Zms90Wer59]

błrs расказваць *ndk*; *ukr* розказувати *ndk*; *ros* рассказывать *ndk*

ROZKID• *m* Bjz36Fri8 i in.: ♦ Horać w rozkid *rol*. 'orać odkładając skiby od środka' Zms90Wer91

[*Blp* w ros'kit Bjz36Fri8 w ros'kit Zms90Wer91]

błrs роскид *m* (араць уроскидку); *ukr* роскид *m*

ROZŁĄCZENIE *n* 'rozłąka' Grs86Wer116

[*Mlp* rôzłončen'e Grs86Wer116]

ROZMOWA ż 'mowa, mówienie' Zms73Wer203 → ROZGADANIE *n*

[*Mlp* rôzmova Zms73Wer203]

ppk rozmowa ż || gadanie *n*

ROZORA ż *rol*. 'poprzeczna bruzda, rowek w ziemi odprowadzający wodę z pola' Bjz36Fri8 i in. → JIZIORA ż, ROWCZAK *m*

[*Mlp* ro'zora Bjz36Fri8 rôzora Zms90Wer91 (roz'ora Pls39Tar84)]

ppk rozorek *m*; *błrs* разора ż; *poles* разópa ż; *ukr* розора ż

ROZORAĆ / ROZHORAĆ *dk* 'zaorać odkładając skiby od środka' Zma65Wer147 → ROZ-KID *m*

[*bzk* rôzorać Zma65Wer147 rôzhorać Zms90Wer91]

błrs разараць *dk*; *ukr* розорати *dk*; *ukr gw.* розгорати *dk*

ROZORECH *m rol*. 'ominięty, niezaorany przez nieuwagę kawałek pola' Zms90Wer91 → UGRZECH *m*

[*Mlp* rôzòryex Zms90Wer91]

ppk uzrech *m*

ROZPORKA ż 'w tkactwie – listwy podtrzymujące tkane płótno, żeby się nie ściągało' Zms90Wer92

[*Mlp* rôsporka Zms90Wer92]

ROZPUŚCIĆ *dk* 'wydłużyć wóz' Rozpuścić wóz Zms90Wer119 → ROZCIAGNAĆ *dk*

[*bzk* rôspuścić Zms90Wer119]

ROZSTRZĘSAĆ / ROZSTRZĄSAĆ *ndk* 'rozstrząsać, rozrzucać pokosy, nawóz' Zms65Wer148
 [bzk rōščsensać / rōščonsać Zms65Wer148]
ppk rozstrzęsać / rozstrząsać *ndk*

ROZSZEŹKA • z 'koronkowa wstawka' Robi szydełkiem [...] rozszewkie Zms90Wer130
 [Błp rōšępke Zms90Wer130]

ROZUĆ SIĘ *dk* 'zdjąć buty' Zms90Wer126
 [bzk roz'uć še Zms90Wer126]

ROZWIŚĆ *dk* 'rozmieszać, rozrobić z wodą' Zms65Wer147
 [bzk rōz'wić Zms65Wer147]
ppk || rozprowadzić *dk*; *ukr* розвести *dk*; *ros* развести *dk*

ROŻA z *wet*. 'choroba świń, czerwotka' Zms90Wer91
 [Młp roża Zms90Wer91]
błrs рѡжа z

RÓWNO przysł 'równy, jednakowo' Zms90Wer46 ♦ Wszystko równo 'wszystko jedno, mimo wszystko' Zms90Wer46
 [ruvno Zms90Wer46]

RUBOTA z 'praca zarobkowa' Ja była na rubocie Zms73Wer205
 [Msc lp ruboće Zms73We205]

RUDY • 'tu: koloru rdzy' Zms90Wer92 ♦ Rude płótno → PŁÓTNO¹ *n*
 [nMłp rude Zms90Wer92]

RUSAŁKA • z 'duch chodzący latem po polu, pilnujący, by nie pracowano w południe, południca' Zms90Wer93
 [Młm rusałki Zms90Wer93]

RYCHWA z 'żelazne okucie na kole wozu' Bjz36Fri8
 [Młp ryxwa Bjz36Fri8]
ppk rechwa z; *błrs* рѣхва z; *ukr* рихва z

RYNEK *m* 'targowisko na wolnym powietrzu, miejsce handlu pod gołym niebem' Zms90Wer119 → BAZAR *m* 1
 [Młp rynek Zms90Wer119]
ppk rynek *m*

RYSZOTKA z 'ruszt w płycie, piecu' Zms90Wer92
 [Młp ryšotka Zms90Wer92]
ppk reszotka / raszotka z; *ros* решётка z

RYSZOTNIAK *m bot*. 'grzyb sarna' Zms90Wer91
 [Młp ryšotniak Zms90Wer91]
ukr решетняк *m*

RYSZOTO *n* 'sito do przesiewania zboża' Zms90Wer92
 [Młp ryšoto Zms90Wer92]
ppk reszoto / rzeszoto *n*; *błrs* рѣшата *n*; *ukr* решето *n*; *ros* решето *n*

RYZUCHA z *bot*. 'trawa turzyca' Zms90Wer 47 i in. → TURZYCA z
 [Młp ryzuxa Zms90Wer47,125]
ppk || wikswa z

RYŻA rzecz z 'imię krowy rudej maści' Zms90Wer91
 [Młp ryża Zms90Wer 91]
ppk Ryżajka / Ryżocha z; *błrs* Рѣжа z; *ros* Рѣжая z

RYŻEK *m* → RYŻKA *ż*

RYŻKA *ż* / RYŻEK *m* *bot.* 'rydz' Zms90Wer91

[Mlp *m* ryžêk Mlp *ż* ryška Zms90Wer91]

ppk ryžyk *m*; *błrs* рыжык *m*; *ukr* рижок *m*; *ros* рыжик *m*

RZĄDCA *m* 'rządca, zarządzający' Hwc86Wer118

[Mlp *ž*ontca Hwc86Wer118]

ppk rządca/rządcy *m*

RZEMIEŃ *m* → RAMIEŃ *m*

RZEPAK *m* → REPAK *m*

RZEPAKOWISKO *n* → REPACZYSKO *n*

RZESZOTO* *n* → RYSZOTO *n*

RZEŹNIK* *m* → REŹNIK *m*

RŻNĄĆ* [r-ż] *ndk* 1. 'ciąć, kroić' Zms90Wer90; 2. 'żąć' Ja była na rubocie, nu i rżnęła tam co trzeba Zms73Wer205/206 ♦ Rżnieta kartofla → KARTOFLA *ż*

[*prze*1lp *ż* rżn'ela Zms73Wer205/206 *ż* ibt rżńenta Zms90Wer90]

ppk rżnąć/rznąć [r-z] *ndk*

S

SADŁO *n* 'sadło, tłuszcz z wnętrzości wieprza' Zms90Wer125 → ZATOWKA *ż*

[Mlp sadło Zms90Wer125]

ppk sadło *n*/sadła *ż*

SADOWY* 'uprawiany w sadzie – o drzewie szlachetnej odmiany, nie dziki' Zms90Wer125

♦ Sadowe gruszki → GRUSZKA *ż*

[Mlm sadove Zms90Wer125]

SALADERA / SALIDERA *ż* *bot.* 'roślina pastewna – seradela' Zms65Wer148

[Mlp saladera/salidera Zms65Wer148]

SALCISQŃ *m* *kulin.* 'salceson' Zms90Wer90

[Blp salc'es'on Zms90Wer90]

ppk salsasqŃ/salcesqŃ *m*

SALIDERA *ż* *bot.* → SALADERA *ż*

SALITRA *ż* *rol.* 'saletra – nawóz sztuczny' Zms90Wer87

[Mlp salitra Zms90Wer87]

ukr салітра/салетра *ż*

SĄŁDAT *m* 'żołnierz' Zms90Wer119 → ŻOŁNIERZ *m*

[Mlp sąłdat Zms90Wer]

ppk sołdat *m*; *błrs* салда́т *m*; *ukr* салда́т *m*; *ros* солда́т *m*

SAMOCHÓD *m* 'samochód ciężarowy' Zms90Wer90 → HRUZOWIK *m*

[Mlp samoxut Zms90Wer90]

ppk || maszyna *ż*

SAMOLOT / SAMULIQŃ *m* 'samolot' Pusidzieli trochi i dawaj szukać samuliota. Samuliota my ni znajszli Zms73Wer207 → JEROPLAN *m*

[Mlp samolot Zms90Wer90 Blp samul'ota Zms73Wer207]

ppk samolot *m* || alaplān *m*; *błrs* самолёт *m*; *ros* самолёт *m*

SAMOSZEDSZY *m* 'człowiek niespełna rozumu' Zms90Wer119 → NIENORMALNY

[Mlp samôšečšy Zms90Wer119]

ppk sumaszedszy *m*; *ros* сумасшедший *m*

SAMULIQT *m* → SAMOLOT *m*

SANDALI *lm* 'sandale' Zms73Wer207

[Mlm sand'ali Zms73Wer207]

ppk sandali *lm*; *błrs* сандали *lm*; *ros* сандали *lm*

SAP *m wet.* 'nosacizna – choroba koni' Zms90Wer91

[Mlp sap Zms90Wer91]

błrs сап *m*; *ros* сап *m*

SAPQŻNICZYCHA *ż* 'żona szewca' Zms90Wer119 → SZEWCOWA *ż*

[Mlp sap'ożničyxa Zms90Wer119]

ros pot. сапожничиха *ż*

SAPOŻNIK *m* 1. 'szewc' Zms90Wer119 → SZEWIEC *m* 1; 2. 'cholewkarz' Zms90Wer119 → SZEWIEC *m* 2

[Mlp sapożnik Zms90Wer119]

błrs gw. сапожник *m*; *ros* сапожник *m*

SASANKA *ż bot.* 'przebiśnieg' Zms90Wer90 → ŚNIEŻKA *ż*

[Mlp sasanka Zms90Wer90]

SCHODZIĆ• *dk* 'pójść (i wrócić)' Schuć, doczka, po wode! Zms90Wer60 Schuć, synku, po łopate! Zms90Wer60

[roz k lp sɣuć Zms90Wer60]

ppk schodzić *dk* 1; *błrs* схадзіць *dk*; *ros* сходить *dk*

SCHODZIĆ SIĘ• / SCHODZIĆŚ• *ndk* 'zbierać się, schodzić się w jedno miejsce' A my z bustyncami [mieszkańcami wsi Bostyń] tak samo schodzili się i na wieczórki i z krowami, i wsiak schodziliś Zms73Wer203

[prze1lm sɣoʒ'il'i s'e Zms73Wer203]

błrs сходзіцца *ndk*; *ukr* сходитися *ndk*; *ros* сходиться *ndk*

SCHOPIĆ• *dk* 'złapać, schwytąć' Schopił te mysz Zms90Wer56 Schopię za chwosta Zms90Wer58 Schopięu czorta Zms90Wer59

[prze3lp sɣoɸ'iuł Zms90Wer56 sɣoɸ'iɥ Zms90Wer58,59]

błrs схапіць *dk*; *ukr* схопити *dk*

SERADELA* *ż rol.* → SALADERA *ż*

SERKOWY → SYRKOWY

SERWATKA* *ż* → SYRWATKA *ż*

SERWETA *ż* 'obrus na stół' Bjz36Fri6 → OBRUS *m*

[Mlp serweta Bjz36Fri6]

ppk sreweta *ż* || *nastolnik m*

SIAK-TAK *przyst* 'jako-tako, jakoś tam' Zms90Wer43

[śak-t'ak Zms90Wer43]

ppk siak-tak; *błrs* сяк-так; *ukr* сяк-так

SIARA *ż* 'mleko wydojone zaraz po ocieleniu się krowy' Bjz36Fri10 → MŁODZIWO *n*

[Mlp śara Bjz36Fri10]

ppk || młodziwo/młodziwa *n*

SIDUCHA *ż* *bot.* ‘fasola niskopienna’ Zms90Wer91

[Mlp šiduχa Zms90Wer91]

SIEBIE *zaim* → SIĘ *zaim*

SIECZKA *ż* ‘siecзка’ Zms90Wer91 ♦ Obmęszana sieczka ‘siecзка z domieszką ziarna jako obrok dla konia’ Zms90Wer91

[Mlp šečka Zms90Wer]

SIEKIERA / SIKIRA *ż* ‘siekiera’ Bjz36Fri7 i in.

[Mlp šekera Bjz36Fri7 šikira Zms90Wer48]

ppk || topór *m*

SIELNIK *m* ‘worek ze słomą na łóżko, siennik’ Bjz36Fri6

[Mlp šeńnik Bjz36Fri6]

błrs сяннік *m*; *błrs gw.* сяльнік *m*; *ukr* сінник *m*

SIELSAWIET *m* ‘rada wiejska’ Zms90Wer43 i in.

[Mlp šelsaʋet Zms90Wer43 Mslp šelsaʋeci Zms90Wer59]

ppk sielsowiet *m*; *błrs* сельсавет *m*; *ukr* сільрада; *ros* сельсовет *m*

SIEMICZKI *lm* ‘ziarka słonecznika lub dyni’ Zms90Wer43

[Mlm šemički Zms90Wer43]

ros семечки *lm*

SIEMJA *ż* ‘rodzina’ Chto miał siemji i chodili na roboty, to i temu dobre było Hwc86Wer118

[Mlp šeńja Hwc86Wer118]

ppk || czeladź *ż* 4, rodzina *ż* 2; *błrs* сям’я *ż*; *ukr* сім’я *ż*; *ros* семья *ż*

SIE RAWNO przysł ‘wszystko jedno, mimo wszystko’ Zms90Wer43

[šerawn'o Zms90Wer43]

błrs уцё роўна; *ros* всё равно

SIEROTA* *m*, *ż* → SIROTA *m*, *ż*

SIERP* *m* → SIRP *m*

SIEWAŁKI *lm rol.* ‘siewnik’ Zms65Wer148 → SIEWNIK *m*

[Mlm šewałki Zms65Wer148]

błrs сѣялка *ż*; *ukr* сівалка *ż*; *ukr gw.* сіялка *ż*

SIEWKA *ż* ‘naczynie, z którego ręcznie siano zboże’ Zms90Wer119 → KRÓBKA *ż*

[Mlp šepka Zms90Wer119]

błrs сявалка *ż*; *błrs gw.* севалка/сівалка *ż*; *ukr* сівалка *ż*

SIEWNIK *m* ‘maszyna rolnicza do siania’ Zms65Wer148 → SIEWAŁKI *lm*

[Mlp ševnik Zms65Wer148]

ukr сівник *m*

SIĘ / SIE / Ś *zaim zwrotny* ‘się’ Zabłondzili, zbili sie z drogi Zms73Wer206 My pokompaliś, odzieliś i poszli Zms90Wer74 Ide ja sobi po drodze i myślę sobie Zms90Wer68

[sie/s'e/ś Zms73Wer206 še Zms90Wer74 D šebe C sobi/sobe N sobo Ms sobe/sobi Zms90Wer48,68]

ppk sie/sień/sia/si; *ukr* ся/сь

SIKIRA *ż* → SIEKIERA *ż*

SINY/SINI 1. ‘niebieski’ Zms90Wer64 i in. Sinie niebo Zms90Wer64 Sinim oczam

Zms90Wer65 → HOŁUBOWY, JASNOSINI; 2. ‘granatowy’ Bjz36Fri9 → CIEMNOSINI

[mMlp šiny Bjz36Fri9 šini Zms90Wer92 nMlp šinie Zms90Wer64 Clm šinim

Zms90Wer65]

ppk sini/siny; *błrs* сiні; *ukr* синій 2; *ros* синий

SIONKI**lm* → SIUNKI *lm*

SIOSTRA ż 'dziecko płci żeńskiej tej samej matki, siostra' Zms90Wer93 ♦ Dwojrujna siostra 'siostra cioteczna lub stryjeczna' Zms90Wer93

[*Mlp* siostra Zms90Wer93]

SIROTA *m*, ż 'nie mający/mająca ojca lub matki' Zms90Wer66 ♦ Kragła sierota 'całkowita sierota, ktoś kto nie ma ani ojca ani matki' Zabrali tych krongłych wiecznych sirotuų Zms90Wer66

[*Dlm* sirotuų Zms90Wer66]

SIRP *m* 'sierp' Zms65Wer148

[*Mlp* sirp Zms65Wer148]

ppk sierzp *m*

SIRY 'szary' Siry – ciemniejszy od siwego Zms90Wer102

[*mMlp* śiry Zms90Wer92,102]

ukr сірий; *ros* серый

SIUDY *zaim przysł* 'tu, tutaj, w to miejsce' To siudy przychodzili uny na wieczorki do nas Zms73Wer203 Tato, chodźta siudy Zms90Wer60

[*śudy* Zms90Wer43,60 *s'udy* Zms73Wer203]

błrs сюды; *błrs gw.* сюда; *ukr* сюди; *ukr pot.* сюда; *ros* сюда

SIUNKI *lm* 'sień, korytarz' Bjz36Fri6 i in. → KALIDQR *m*

[*Mlm* śunki Bjz36Fri6 *s'unki* Zms90Wer119]

ppk sionek *m*/sieńki *lm*; *poles* c'інці/c'інцы *lm*

SIWY* 'jasnoszary, popielaty' Zms90Wer102

[*nDlp* śivego Zms90Wer102]

ppk siwy; *błrs gw.* сiвы; *ukr* сивий

SKAKUN *m zool.* 'konik polny' Zms90Wer43

[*Mlp* skak'un Zms90Wer43]

błrs gw. скакун *m*; *ukr* скакун *m*

SKAMIEJKA* ż 'ławka szkolna' Zms90Wer126 → ŁAWKA ż

[*Mlm* skańejki Zms90Wer126]

ros школьная скамья ż

SKARBOWY* 'państwowy, taki jaki obowiązuje w państwie' ♦ Skarbowe słowo → SŁOWO *n*

[*nMlp* skarbowe Bjz36Fri7]

ppk skarbowy || kazionny

SKAZAĆ *dk* 'powiedzieć' A co trzeba skazać Zms90Wer68

[*bzk* skazać Zms90Wer68]

błrs сказаць *dk*; *ukr* сказати *dk*; *ukr pot.* сказати *dk*; *ros* сказать *dk*

SKIBA ż *rzad.* 'wał ziemi odkładany lemieszem w czasie orki' Bjz36Fri8 → BRUZDA ż 2

[*Mlp* skiba Bjz36Fri8]

ppk skiba ż 1

SKIDAĆ* *ndk* 'zrzucić, rzucić coś z góry' Gnoj sam skida traktor Zms90Wer58

[*ter3lp* skida Zms90Wer58]

błrs скідаць *ndk*; *poles* скіда́ц'/скідвац' *ndk*; *ukr* скидати *ndk*; *ros* скидать *ndk*

SKINUĆ *dk* 'zrzucić, zrzucić coś z góry' Zms90Wer126 ♦ Skinuć buty 'zdjąć buty, obu-
wie' Zms90Wer126

[*bzk* skinuć Zms90Wer126]

błrs скінуць *dk*; *ukr* скинути *dk*; *ros* скинуть *dk*

SKIWICA ż 1. *lm* 'szczęki ludzi i zwierząt' Zms65Wer146 i in.; 2. 'dolna
szczeka konia' Bjb36Fri9

[*Mlp* skiwica Bjb36Fri9 *Mlm* skiwicy Zms65Wer146 Zms90Wer91 (skiwicy
Pls39Tar84)]

błrs сківіца ż

SKŁAD *m* 'o orce – odkładanie skib do środka' Bjb36Fri8

[*Mlp* skłat Bjb36Fri8]

ukr орати у склад

SKOBEL *m* 'skobel, zagięty hak, na który zakłada się kłódkę' Zms90Wer125 → PROBQJ *m*

[*Mlp* skobel Zms90Wer125]

ppk skobel *m* || *praboj m*

SKOCZKI *lm bot.* 'stokrotki' Zms90Wer91

[*Mlm* skočki Zms90Wer91]

ukr скочки *lm*

SKORO• przysł 'prędko' Zms90Wer44

skurej 'stw od skoro – prędzej' Zms90Wer44

[*stw* skur'ej Zms90Wer44]

ppk skoro || prędko; *błrs gw.* скора/скоро, *stw* скарей; *ukr* скоро (*stw* скоріше/
pot. скорій); *ros* скоро (*stw* скорее)

SKOROŚPIEJ *m* 'nazwa gatunku owsa' Bjb36Fri8

[*Mlp* sko'rośpiej Bjb36Fri8]

błrs gw. скараспей *m*

SKORSY / SKORZY [r-z] *lm* 'zagięte końce płóz sań' Bjb36Fri8 i in.

[*Mlm* skorsy Bjb36Fri8 skorsy/skorzy [r-z] Zms90Wer92 (sk'orsy Pls39Tar84)]

błrs gw. скоршні *lm*; *ukr* скорси *lm*

SKOWRODA / SZKOWRODA ż 'patelnia' Zms90Wer92 → PATELNIĄ ż

[*Mlp* skóvrôda Zms90Wer92 škovroda Zms90Wer109]

błrs скаварада ż; *błrs gw.* саварада ż; *ukr* сковорода ż; *ros* сковорода ż

SKOWRONEK / SZKAWRONEK / KAWRONEK *m* 'skowronek' Zms90Wer125 →

ŻAWORONEK *m*

[*Mlp* skóvronek/škawronek/kawronek Zms90Wer125]

SKRĘCIĆ SIĘ• *dk wet.* 1. 'dostać wścieklizny – o psie' [Pies] skrencił się Zms90Wer91;

2. 'dostać kołowaczny – o zwierzętach' Zms90Wer91

[*prze3lp m* skrenćuł się Zms90Wer91]

ukr скрутитися *dk*

SKRYNIA ż 'futryna okienna' Zms90Wer119 → FUTRYNA ż

[*Mlp* skryńia Zms90Wer119]

błrs gw. скрыня ż; *poles* скрын'я ż

SKRZYDEŁKA *lm* 'część nakładana na szpulę – w warsztacie tkackim' Zms90Wer90

[*Mlm* skrzydełka Zms90Wer90]

SKRZYDŁO / KRZYDŁO *n* 1. *zool.* ‘narząd lotu ptaka, skrzydło’ Wyciongnuł kuryne krzydło Zms65Wer148; 2. ‘gęsie wysuszone skrzydło z piórami, służące jako miotełka’ Bjz36Fri6; 3. *ryb. lm* ‘boczne części niewodu’ Bjz36Fri9

[Mlp sksydło Bjz36Fri6 ksydło Zms90Wer65 Mlm sksydła/ksydła Zms65Wer148]

ppk skrzydła/ krzydła *n*

SKRZYNIA* *ż* → SKRYNIA *ż*

SKRZYPEL *m* ‘przyrząd do podkurzania pszczoł przy wybieraniu miodu’ Zms90Wer125

→ DYMOFQR *m*, GŁÓWNIA *ż* 2

[Mlp sksyipel Zms90Wer125]

SKRZYPKA* *ż* ‘skrzypce’ Oddaj, mama, skrzypka moja Hwc86Wer118

[Blp sksy'pka Hwc86Wer118]

ppk skrzypka *ż*; *błrs* скрипка *ż*; *ukr* скрипка *ż*; *ros* скрипка *ż*

SŁAĆ *ndk* ‘rozścielać len’ Słać len Zms90Wer91 → POSŁAĆ *dk*

[bzk słać Zms90Wer91]

błrs gw. слаць *ndk*; *ukr* слати/стелити *ndk*

SŁOWIK *m zool.* ‘słowik’ Zms90Wer125 → SOŁOWIEJ *m*

[Mlp słóvik Zms90Wer125]

SŁOWO *n* ‘wyraz, słowo’ Bjz36Fri7 ♦ Skarbowe słowo ‘wyraz należący do państwowego języka ogólnego’ Bjz36Fri7

[Mlp słowo Bjz36Fri7]

SŁOŻENĆ / SŁONŻENĆ* *ż* ‘łaka kośna’ Cało słoženć zalało Zms90Wer56 Zalane słoženci Zms90Wer74

[Mlp słoženć Zms90Wer55 Blp słoženć Zms90Wer56 Mlm słoženći Zms90Wer74]

ppk sianożęć *ż*; *ukr* сіножать *ż*

SŁUCZAJ *m* ‘wypadek, przypadek’ Zms90Wer43

[Mlp słučaj Zms90Wer43]

ukr случай *m*; *ros* случай *m*

SŁUŻASZCZY *m* ‘urzędnik, biuralista’ Zms90Wer126 → URZĘDNIK *m*

[Mlp służašczy Zms90Wer126]

ppk służący *m*; *błrs* служачы *m*; *ros* служащий *m*

SMACZNO* *przyst* ‘smacznie’ Zms90Wer44

smaczniej ‘stw od smaczno – smaczniej’ Zms90Wer44

[stw smačń'ej Zms90Wer44]

ppk smaczno *ndm*; *błrs* смачна, stw смачней; *ukr* смачно/смашно, stw смачніше

SMĘTARZ *m* ‘cmentarz’ Zms90Wer119 → MOGIŁKI *lm*

[Mlp smentaš Zms90Wer119]

ppk cmentarz/smentarz *m*

SMOLISTA *ż* ‘deska ze środkowej części pnia’ Zms90Wer91 → STRYŻENISTA *ż*

[Mlp smólista Zms90Wer91]

SMOLUCH *m*, *ż* ‘osoba brudna, niemyjąca się’ Zms65Wer147

[Mlp smolux Zms65Wer147]

ppk smoluch *m*

SMOŁA *ż bot.* ‘żywica’ Zms90Wer119 → ŻYWICA *ż*

[Mlp smoła Zms90Wer119]

ppk smoła *ż*; *błrs* смала *ż*; *ros* смола *ż*

SMUROPYDYNIA ż 'porzeczki' Zms65Wer146

[Mlp smurodyńa Zms65Wer146]

ppk smorodiny/smorodiny lm/smrodzina ż i in.; błrs смарода ż; ukr смородина ż; ros смородина ż

SOBI / NO SOBIE wykryż 'okrzyk nakazujący koniowi, żeby szedł w lewo' Zms90Wer91

[sobi/no sob'e Zms90Wer91]

SOBIE zaim → SIĘ zaim

SOK m bot. 'ciecz wypływająca z naciętego pnia brzozy' Zms90Wer91

[Mlp sok Zms90Wer91]

SOKOTAĆ• ndk 'o głosie wydawanym przez kury' Zms90Wer91

[ter3lp ż sokoće Zms90Wer91]

ppk sakotać ndk; błrs сакатаць ndk; ukr сокотати ndk

SOŁDAT* m → SAŁDAT m

SOŁOWIEJ m zool. 'słowik' Zms90Wer125 → SŁOWIK m

[Mlp sòłòv'ej Zms90Wer125]

błrs салавей m; ukr соловей/соловій m; ros соловей m

SOŁTYS m 'przedstawiciel władz lokalnych we wsi, sołtys' Zms90Wer126 → PRESIDACIEL m 2, WÓJT m

[Mlp sołtys Zms90Wer126]

SOPQŃ m 'rzemień do wiązania chomąta' Zms90Wer55

[Mlp sopoń Zms90Wer55]

ppk supon m; błrs супоня ż; błrs gw. супоня ż/супонь m; ukr супоня ż; ros супонь ż

SOSZKA ż rol. 'soszka, narzędzie do redlenia kartofli' Zms90Wer87

[Mlp soška Zms90Wer87 'soška Bjj36Fri7]

błrs сошка ż; poles сошка ż; ukr сїшка ż

SOSZNIK m rol. 1. 'lemiesz' Zms90Wer91; 2. 'część tnąca lemiesza' Bjj36Fri7 i in.

[Mlp sośnik Zms90Wer91 'sośnik Bjj36Fri7 (sosznik Mzw39Tar89)]

błrs сашнік m; poles сошнік m; ukr сошник m

SPALNIA ż 'niewielka izba z łózkami do spania' Zms90Wer116 i in. → KOMORA ż 2

[Mlp spalńa Zms90Wer116,117]

błrs спальня ż; ukr спальня ż; ros спальня ż

SPIKULANT m 'człowiek zajmujący się drobnym handlem na rynku' Zms90Wer126 → HANDLAR m 2

[Mlp spikul'ant Zms90Wer126]

błrs спекулянт m; ros спекулянт m

SPIKULANTKA ż 'kobieta handlująca drobnym towarem na rynku' Zms90Wer126 → HANDLARKA ż

[Mlp spikulantka Zms90Wer126]

ppk szpikulantka ż; błrs спекулянтка ż; ros спекулянтка ż

SPISYWAĆ• ndk 'zapisywać' Czemu ty nie spisujesz? Zms90Wer60

[ter2lp spisujeś Zms90Wer60]

błrs спісваць ndk

SPODNI¹ lm 'dolna część ubrania męskiego, spodnie' Zms90Wer92 ♦ Niżne spodni 'kalesony' → KALSONY lm

[Mlm spodni Zms90Wer92 (spodnie Mzw39Tar89)]

ppk majtki lm

SPODNI² ‘dolny, znajdujący się na spodzie’ Zms90Wer92 ♦ Oplin spodni → OPLIN *m*
[*mMlp* spodni Zms90Wer92]

SPODNICA ż ‘wierzchnia część ubioru kobiecego od pasa w dół, spódnica’ Zms90Wer92
♦ Niżna spodnica ‘gruba spódnica noszona pod spódnicą wierzchnią’ Zms90Wer92
[*Mlp* spódnica Zms90Wer92 (spódnica Pls39Tar21 spódnica Mzw39Tar89)]
ppk spódniczka ż; *błrs* спадніца ż; *ukr* спідниця ż

SPOGLĄDNUŃĆ • *dk* ‘spojrzeć, popatrzeć’ Zms90Wer74
[*prze3lp m* spoglondnuł Zms90Wer44]
ukr споглянути *dk*

SPOKOJNIE • *ndm* ‘spokojnie’ Zms90Wer44
najspokojniej ‘*stnw* od spokojnie – najspokojniej, najbardziej spokojnie’
Zms90Wer44
[*stnw* najspôkujń’êj Zms90Wer44]
ppk spokojnie

SPOMINAĆ • *ndk* ‘wspominać’ Żeb nasze dzieci spominali te pieśnie stare Zms73wWer204
[*prze3lm* spômin’al’i Zms73Wer204]
błrs спамянаць *ndk*; *ukr* споминати *ndk*; *ros* вспоминать *ndk*

SPON / SZPON *m* ‘w tkactwie – przyrząd do zwijania nici na cewki’ Zms90Wer92 i in.
→ JASZCZYK *m* 1; KÓŁKO *n*, SUKAJŁO *n*
[*Mlp* spon Zms90Wer101 špon Zms90Wer92]

SPOR / SPÓR *m* *bot.* ‘grzyb pasożytniczy, sporysz’ Zms65Wer148
[*Mlp* spor/spur Zms65Wer148]
ppk spor *m* || czarnoziarka ż; *błrs gw.* спарыш *m*; *ros* спорынья ż

SPORCIĆ • *dk* ‘zepsuć’ Ty swego walonka sporciuł Zms90Wer59
[*prze3lp m* sporciuł Zms90Wer59 sporcuć/sporciuł Zms90Wer40]
błrs gw. спорціць *dk*; *ros* испортить *dk*

SPÓR *m* → SPOR *m*

SPRĘŻYNÓWKA ż *rol.* ‘kultywator’ Zms90Wer87 → KULCIWATOR *m*
[*Mlp* sprenżynuofka Zms90Wer87]
ppk sprężyna ż || drapak *m*

SPRZEDAWCZY尼亚 ż ‘sprzedawczyni, ekspedientka’ Zms90Wer76 → ŁAWOCZNICA ż,
PRODAWSZCZYCA ż
[*Mlp* spšedaŋcyńa Zms90Wer76]
ppk sprzedawczynia ż

SPUST *m* ‘duży strug – narzędzie stolarskie’ Zms90Wer132
[*Mlp* spust Zms90Wer132]
błrs gw. спуст/спуск *m*; *ukr* спуст *m*

SREDNIAK / ŚREDNIAK *m* ‘średnio zamożny gospodarz wiejski’ Zms90Wer123 →
GOSPODARZ *m*
[*Mlp* srědn’ak/sr’edniak Zms90Wer123]
błrs серадняк *m*; *ukr* середняк *m*; *ros* середняк *m*

SROGI / STROGI ‘groźny’ Zms65Wer148
[*mMlp* srogi/strogi Zms65Wer148]
ppk srogi 1; *ros* строгий

STACHOWY• ‘*przym* *dierz* od Stach, należący do Stacha’ Nabili Stachowych chłopców
Zms90Wer66

[Błp staχovyχ Zms90Wer66]

STAC•¹ *dk* ‘zacząć – o początku czynności’ Patrze, stał poglondać [...] Zms73Wer205
Jak stano sowy krzyczeć Zms73Wer205 Stali tych biłkuų łapać Zms90Wer62
[*prze1lp m* stał Zms73Wer205 *prze3lm* stali Zms90Wer62 *przy3lm* stano
Zms73Wer206]

ppk stać¹*dk* 2; *blrs* стаць *dk*; *ukr* стати *dk*; *ros* стать *dk*

STAC•² *dk* 1. ‘stać, znajdować się w pozycji stojącej’ → STOJAĆ *ndk*; 2. ‘stanać, postawić
nogę’ A na pionym nogon stała Hwc86Wer118

[*bzk* stać/stojać Zms90Wer70 *prze3lp* ż stała Hwc86Wer118]

ppk stać¹*dk* 1

STADNIK *m zool.* ‘buhaj, byk rozplodowy’ Bjz36Fri9 i in. → BUHAJ *m*, BYK *m*

[Młp stadnik Bjz36Fri9 stadnik Zms90Wer119]

ukr ста́дник *m*

STADO *n* ‘stado, gromada bydła’ Zms90Wer119 → CZEREDA ż, TABUN *m*

[Młp stado Zms90Wer119]

ppk stada ż

STAJŁO *n* ‘drzewo, w którym jest barć’ Zms90Wer91

[Młp stajło Zms90Wer91]

STALKA ż ‘zmierzwiłone włókno, z którego kręci się powrozy’ Zms90Wer92

[Młp stalka Zms90Wer92]

ukr сталька ż

STANCYJA ż ‘stacja kolejowa’ Zms90Wer90

[Młp stancyja Zms90Wer90]

ppk stancja ż; *blrs* станцыя ż; *ukr* станція ż; *ros* станция ż

STAREC *m* ‘zebrak’ Zms90Wer119 → ŻEBRAK *m*

[Młp starec Zms90Wer119]

blrs старац *m*; *ukr* старець *m*

STAROWIER *m* ‘starowierca’ Zms90Wer43

[Młp starôv'er Zms90Wer43]

blrs старавер *m*; *ukr* старовір ; *ros* старовер *m*

STARSZE *rzecz lm* ‘starsi ludzie, osoby starsze’ Zms90Wer63

[Młm starše Zms90Wer63]

ppk staryna ż

STARY ‘mający wiele lat; istniejący od dawna, stary’ Zms90Wer62 ♦ Stara kartofla →
KARTOFLA ż ♦ Stary człowiek → CZŁOWIEK *m*

starszy ‘*stw* od stary – starszy’ Zms90Wer62

sam najstarszy ‘*stnw* od stary – najstarszy’ Zms90Wer62

[*mMłp* stary Zms65Wer147 Zms90Wer62 *zMłp* stara Zms90Wer90 *stw* staršy *stnw*
sam najstaršy Zms90Wer62]

ppk stary, *stw* starszy, *stnw* samy starszy; *blrs* стары, *stnw* самы старшы;

ros старый, *stnw* самый старший

STAWEK *m* 1. *rol.* ‘drewniana podstawa sieczkarni’ Zms90Wer87; 2. ‘podstawa wija-
ków w krosnach’ Zms90Wer92

[Mlp stavek Zms90Wer87,92]

ukr ставок *m*

STAWENKA *z* 'narzędzie, na które nakłada się szpule przy snuciu' Zms90Wer92

[Mlp stavenka Zms90Wer92,101]

STAŻKA *z* 'wstażka' Zms90Wer125 → LENTA *z*

[Mlp stonška Zms90Wer125]

ppk wstażka/stażka/stużka *z*

STECKA *z* 'każda ścieżka' Bjz36Fri10 → ŚCIEŻKA *z* 2

[Mlp stecka Bjz36Fri10]

ppk stecka/stečka *z*

STELWAHA *z* *rol.* 'w wozie konnym – poprzeczny drążek z hakiem, leżący na dyszlu' Bjz36Fri5 i in.

[Mlp stelwaha Bjz36Fri8]

ppk stalwaga/stalwaha; błrs стальвага/стэльвага *z*; ukr стельвага/штельвага *z*

STERNA *z* *rol.* 'ściernisko' Bjz36Fri8 → PÓŻNIA *z*, ŻYTNIŚKO *n*

[Mlp sterna Bjz36Fri8]

poles стэрн'а *z*; ukr стерня *z*; ros стерня/стернь *z*

STĘPKA *z* 'tłuczek, tłuczka drewniana' Bjz36Fri6

[Mlp stempka Bjz36Fri6]

STĘPOR *m* 'tłuczek do stępy' Zms90Wer125 → TOWKACZ *m*

[Mlp stempor Zms90Wer125]

ppk stępor/stapor *m*

STODOŁA *z* *rzad.* 'stodoła' Bjz36Fri7 → KŁUNIA *z*

[Mlp stodoła Bjz36Fri7]

ppk stodoła *z* || gumno *n*

STOJACZY• 'stojący' Stojacza woda Zms90Wer74

[z Mlp stójača Zms90Wer74]

błrs стаячы; ukr стоячий; ros стоячий

STOJAĆ• *ndk* 'stać, być w pozycji stojącej' Zms73Wer205 i in. Nu, pójde szukać swoje miejsce, gdzie moja stojała chata Zms73Wer205 Kułu szlachy stojeli wuli Zms73Wer206 → STAC² *ndk* 1

[prze3lp *z* stòj'ła Zms73Wer205 prze3lm stuj'el'i Zms73Wer206]

ppk stojać *ndk*, stać¹ *ndk*; błrs стаяць 1 *ndk*; ukr стояти *ndk*; ros стоять *ndk*

STOL *z* 'sufit, powała' Bjz36Fri9 i in. → SUFIT *m*

[Mlp stol Bjz36Fri9 Zms90Wer119 (st'óła *z* Pls39Tar85)]

błrs столь *z*; poles стол' *z*; ukr стіль *z*/стеля *z*

STOLAR *m* 'stolarz' Zms90Wer60

[Mlm stólary Dlm stólaru Clm stólaram Bm stólaru Nlm stólaramy Mslm óp stólarax Zms90Wer60]

błrs сталяр *m*; ukr столяр *m*; ros столяр *m*

STOLUHI *lm* 'podstawa, na której kładzie się kłoc rżnięty na deski' Zms90Wer92

[Mlm stoluki Zms90Wer92]

błrs сталюга *z*; ukr стелюга *z*

STOŁ• *m* 'stół' Złożył [...] na stoł Grs86Wer114

[Błp stoł Grs86Wer114]

ppk stoł/stół *m*; *błrs* стол *m*; *ros* стол *m*

STOMIĆ SIĘ• *dk* 'zmęczyć się' Zms90Wer74

[*prze3lp* *m* stołnuł še Zms64Wer126 stomiуу še Zms90Wer74]

błrs стоміцца *dk*; *ukr* стомитися *dk*

STÓJKA ż 'stojak dla dziecka' Bjz36Fri7

[Młp stujka Bjz36Fri7]

ppk stojak *m*, stojalka/stujalka *ż*; *błrs* стойка *ż*

STRAŻNIK *m* *leśn.* 'gajowy' Zms90Wer126 → GAJOWY *m*

[Młp strażnik Zms90Wer126]

STREKOTAĆ• *ndk* 'o głosie wydawanym przez wróbla' Zms90Wer91

[*ter3lp* strêkoće Zms90Wer91]

błrs стракатаць *ndk*; *ukr* стрекотати *ndk*; *ros* стрекотать *ndk*

STRĘB *m* *leśn.* 'pień drzewa bez kory' Bjz36Fri8

[Młp stremp Bjz36Fri8]

STROGI → SROGI

STROICIEL *m* 'inżynier budowlany' Zms90Wer126 → NIŻYNIER *m*

[Młp strôiciel Zms90Wer126]

ros строи́тель *m*

STROICIELNY → STROITIELNY

STROIĆ SIĘ• *ndk* 'budować się, budować sobie dom' Zms90Wer38

[*ter3lp* str'oi̯i še Zms90Wer38]

błrs gw. строіцца *ndk*; *ros* строятся *ndk*

STROITIELNY• / STROICIELNY• 'budowlany' Zms90Wer43 i in. ♦ Stroicielną bryhadą

→ BRYHADA *ż*

[*żBłp* strôicielne Zms90Wer43 Mslp φ wistroi̯itelnyj Zms90Wer64]

ros строительный

STRYCHA ż 'strych' Zms90Wer56 → GÓRA ż

[Młp stryxa Mslp na stryśi Zms90Wer56]

ppk || lucht/luft *m*, luchto *n*

STRYCZ¹ *ndk* → STRZYGŚĆ *ndk*

STRYCZ² ż 'o stopniu pokrewieństwa' Zms90Wer93 i in. ♦ Druga strycz 'brat/siostra

w trzecim stopniu pokrewieństwa' Zms90Wer113 ♦ Pierwsza strycz 'stryjeczy/cio-

tecny brat; stryjeczna/cioteczna siostra' Zms90Wer93

[Młp stryč Zms90Wer90,113]

STRYŻENISTA ż 'deska wyróżniona ze środkowej części pnia' Zms90Wer91 → SMOLISTA ż

[Młp stryżeńista Zms90Wer91]

błrs стрыжны́ный/стрыжнёвы

STRYŻEŃ *m* *leśn.* 'środkowa część pnia nasyciona żywicą' Bjz36Fri8 i in.

[Młp stryżeń Zms90Wer91 'stryżeń Bjz36Fri8 (str'yżeń Pls39Tar85)]

ppk stryżeń *m*; *błrs* стрыжань/стрыжэнь *m*; *ukr* стрижень *m*

STRZECHA ż 'słomiany dach' Bjz36Fri6 → DACH *m*, KRYSHA ż

[Młp stšexa Bjz36Fri6]

STRZYGŚĆ / STRYCZ *ndk* 'obcinać włosy/sierść, strzyc' Zms90Wer71 i in.

[*bzk* stšykść Zms90Wer75 *ter2lm* strżęta Zms90Wer71]

ppk strzygć *ndk*; *błrs* стрыгчы *ndk*; *ukr* стригти *ndk*; *ros* стричь *ndk*

STUSZYĆ *dk kulin.* 'udusić – o mięsie' Zms90Wer125

[*bzk* stušyć Zms90Wer125]

błrs стушыць *dk*; *ros* стушить *dk*

STWOŁ *m leśn.* 'pień drzewa rosnącego' Zms90Wer91

[*Mlp* stvoł Zms90Wer91]

ppk stwoł *m*; *błrs* ствол *m*; *ros* ствол *m*

STYLNİK *m* 'w pszczelarstwie – płyta woskowa z pustymi komórkami na miód, plaster'

Zms90Wer119 → WOSZCZYNA *ż* ♦ Stylnik kryty 'plaster wosku z komórkami na-
pełnionymi miodem' Zms90Wer91

[*Mlp* stylńik Zms90Wer91,119]

SUCHARKI *lm* 'wszelkiego rodzaju kruche ciastka' Zms90Wer92

[*Mlm* suxarki Zms90Wer92]

poles сухарыкі *lm*

SUCHI 1. 'pozbawiony wilgoci, suchy' Zms90Wer49; 2. 'chudy – o człowieku' Zms65Wer147

♦ Suchie drzewo → DRZEWO *n* ♦ Suchie gałęzi → GAŁĄŻ *ż*

[*mMlp* suŹi Zms65Wer147 Zms90Wer49 *nMlp* suŹe Zms90Wer90,125]

ppk suchi/suchy/suchy

SUCHOSTOJ *m leśn.* 'uschnięte stojące drzewo' Zms90Wer43 i in. → DRZEWO *n*

[*Mlp* suxost'ój Zms90Wer43 suxost'ój Zms90Wer125]

ppk suchostoj *m*; *błrs* сухастой *m*; *ukr* сухостій *m*; *ros* сухостой *m*

SUCZKA *ż* 'tylne sanki w saniach dwuczęściowych' Suczka – to do tylnych sań
Zms90Wer92

[*Mlp* sučka Zms90Wer92]

błrs сучка *ż*/сучки *lm*

SUFIT *m* 'sufit, powała' Bjz36Fri6 i in. → STOL *m*

[*Mlp* sufit Zms90Wer119 suŹ'it Bjz36Fri6]

SUHOŁOWOK/SUHÓŁOWOK *m rol.* 'śnica' Bjz36Fri8 i in.

[*Mlp* su'wołowok Bjz36Fri8 'suyołowok Bjz36Fri11]

ukr суголовок *m*

SUKAĆ *ndk* 'w tkactwie – związać nici na kółko' Zms90Wer92

[*bzk* sukać Zms90Wer92]

błrs сукаць *ndk*; *ukr* сукати *ndk*

SUKAJŁO *n* 'w tkactwie – przyrząd do zwijania nici na cewki' Zms90Wer92 → JASZ-
CZYK *m* 1, KÓŁKO *n*, SPON *m*

[*Mlp* sukajło Zms90Wer92 (sukajło Pls39Tar85)]

ppk sukadła *ż*, *błrs* сукала *n*; *błrs gw.* сукайла/сукадло/сукала *n*; *ukr* сукало *n*

SUKNIA• *ż* 'odświętna, wyjściowa sukienka' A mnie suknie nie zamaża, nowa poszyła
matka Zms73Wer207

[*Blp* s'ukn'e Zms73Wer207]

ppk sukienka *ż*, suknia *ż*; *poles* сукн'а *ż*; *ukr* сукня *ż*

SUKNO *n* 'gruba tkanina wełniana, sukno' Zms90Wer92 ♦ Parciane sukno 'tkanina z wełny na postawie lnianym' Zms90Wer92 ♦ Sukno przymięte 'sukno lekko sfolowane' Zms90Wer92 ♦ Walone/zwalone sukno 'sukno sfolowane' Zms90Wer92 [Mlp sukno Zms90Wer92]

SUMASZEDSZY* *m* → SAMOSZEDSZY

SUPOŃ**m* → SOPOŃ *m*

SUTKI *lm* 'doba' Zms90Wer53

[Mlm sutki Zms90Wer53]

ppk sutka *ż*, *sutki lm*; *blrs* суткі *lm*; *ukr* сутки *lm*; *ros* сутки *lm*

SWATAĆ SIĘ* *ndk* 'zalecać się' Zms90Wer119 → CHODZIĆ *ndk*, ZAWLIKAĆ SIĘ *ndk* [ter3lp svata še Zms90Wer119]

blrs сватацца *ndk*; *ukr* свататися *ndk*; *ros* свататься *ndk*

SWETER* *m* 'sweter' [...] wionzać kruczkiem chustkie czy swetra Zms90Wer130

[Blp svetra Zms90Wer130]

ppk sweter *m*; *blrs* світэр *m*; *ukr* светр *m*; *ros* свитер *m*

SWIAZNY *m* 'łącznik ?' Zms90Wer63

[Mlp svjazny Zms90Wer63]

blrs сувязны *m*; *ukr* звязний *m*; *ros* связной *m*

SWISTUN *m* → ŚWISTUN *m*

SWOJAK* *m* 'powinowaty, krewny' ♦ Dalekie swojaki 'dalecy krewni' Zms90Wer65 → KREWNY

[Mlm svôjaki Zms90Wer65]

ppk || familjant *m*; *blrs* сваяк *m*; *ukr* свояк *m*; *ros* свояк *m*

SWÓJ* *m* *zaim* 'swój' Zms90Wer50 i in.

[mDlp svego/svôjogo Zms90Wer50,69 nMlp swoje Zms90Wer50 Clp svôjemu/svemu Zms90Wer69]

ppk swój/swoj

SYKUN *m* 'ktoś lubiący syczeć, wydawać syczące dźwięki' Zms90Wer43

[Mlp syk'un Zms90Wer43]

blrs сыкун *m*

SYRKOWY 'serowy' Zms90Wer48

[Mlp syrkovy Zms90Wer48]

SYRWATKA *ż* 'serowatka' Zms90Wer48

[Mlp syrvatka Zms90Wer48]

ppk syrowatka *ż*; *blrs* сыро́ватка *ż*; *ukr* сирова́тка *ż*; *ros* сы́воротка *ż*

SZACHCIQR *m* 'górnik' Zms90Wer93

[Mlp šaxć'or Zms90Wer93]

blrs шахцёр *m*; *ukr* шахтарь *m*; *ros* шахтёр *m*

SZAJBA *ż* *tech.* 'element mocujący drąg z osią maszyny' Zms90Wer87

[Mlp šajba Zms90Wer87]

SZARACH *wykrz* *dźwiękonaśl.* 'trach, bach, bums – o dźwięku naśladowującym nagły ruch, rzut, uderzenie itp.' Zms90Wer43

[wykrz šar'ax Zms90Wer43]

blrs шарах; *ukr* шарах; *ros* шарах

SZASZEL *m zool.* ‘skorek’ Zms90Wer91

[Mlp šašel Zms90Wer91]

błrs шашаль *m*; *błrs gw.* шашэлъ *m*; *ukr* шашель *m*

SZCZAWEL *m* / SZCZAWLI • *lm bot.* ‘szczaw’ Zms65Wer147 i in. Poszli rwać szczawel Zms90Wer58 Ja też chodziła pu szczawli, pu jagody Zms73Wer207 ♦ Konski szczawel bot. ‘szczaw koński’ Zms65Wer148

[M, Blp ščavel Zms65Wer148 Dlp ščavlu Zms90Wer58 Blm ščavli Zms73Wer207]

ppk szczaw *m*, szczawuk *m*; *błrs* шчаўе *n*; *ukr* щавель *m*; *ros* щавель *m*

SZCZE *sp* → JESZCZE *sp*

SZCZEBLI *lm* ‘poprzeczne deseczki w drabinie wozu’ Zms90Wer90

[Mlm ščebli Zms90Wer90]

ppk szczebła *ż*

SZCZERY / SZCZYRY ‘hojny, nie skąpy’ Zms65Wer148

[mMlp ščery/šcyry Zms65Wer148]

błrs gw. шчыры; *ukr* щирый

SZCZENSLIWOST’ • *ż* ‘szczęście’ Bendziesz w szczensliwosti Grs86Wer116

[Mslp ščensl’ivost’i Grs86Wer116]

ppk || szczęście *n*/szczęścia *ż*

SZCZĘŚLIWOŚĆ *ż* → SZCZENSLIWOST’ *ż*

SZCZOKI *lm* ‘policzki’ Zms65Wer147

[Mlm ščoKi Zms65Wer147]

błrs шчoki *lm*; *ukr* щoki *lm*; *ros* щёки *lm*

SZCZUR *m* ‘szczur’ Zms90Wer125 → KRYŚ *m*

[Mlp ščur Zms90Wer125 (szczur Mzw39Tar89)]

ppk || pacuk *m*

SZCZYREC *m rol.* ‘podglebie’ Zms65Wer146

[Mlp šcyrec Zms65Wer146]

ukr щирець/щирецьт

SZCZYRY → SZCZERY

SZCZYT *m* ‘szczyt domu’ Bjz36Fri6 i in. → PACIJAТ *m*

[Mlp ščyt Bjz36Fri6 Zms90Wer125]

ppk szczyt *m* 1; *poles* шчит *m*; *ukr* щит *m*

SZEWCOWA *ż* ‘żona szewca’ Zms90Wer119 → SAPOŻNICZYCHA *ż*

[Mlp ševcova Zms90Wer119]

SZEWIEC *m* 1. ‘szewc’ Zms90Wer119 → SAPOŻNIK *m* 1; 2. ‘cholewkarz’ Zms90Wer119 → SAPOŻNIK *m* 2

[Mlp ševēc Zms90Wer119]

błrs шавец *m*; *ukr* швець *m*

SZKARŁUPA *ż* ‘skorupka jajka’ Zms90Wer125 → CZERUPA *ż*

[Mlp škarłupa Zms90Wer125]

błrs шкарлупіна *ż*; *poles* шкарлўпа/шкорлўпа *ż*; *ros* скорлупа *ż*

SZKAWRONEK *m* → SKOWRONEK *m*

SZKLUD *m* ‘siekiera do ociosywania drewna’ Zms90Wer92

[Mlp šklut Zms90Wer92 (šklut Pls39Tar36)]

ppk sklut *m*; *błrs* склюд *m*; *błrs gw.* шклюд/шклют *m*

SZKLUDOWAĆ• *ndk* 'ociosywać drewno specjalnym toporem – szklutem' Zms90Wer92
[*ter3lp* skluduje Zms90Wer92]

błrs склюдаваць *ndk*; *błrs gw.* шклюдаваць *ndk*

SZKŁO• *n* 'szkło' Zms90Wer66 i in. ♦ Szkło okienne 'szyba' Powyciraj okienne szkła Zms90Wer66

[*Blm* škła Zms90Wer66 (*Mlp* škło Pls39Tar85)]

ppk szkło *n*, szkła *ż*

SZKODOWAĆ• *ndk* 'żałować' Nu, ja grzybuę to ni szkodowała tych Zms73Wer204
Szkodowała bardzo [paska], płakała za tym paskiem Zms73Wer204 [...] ona szkodowała synów. Nas było sześć synuų, a ostałoś dwa. Una każdego bardzo szkodowała Zms73Wer204 Wona szkodowała swoich wnuków Zms90Wer54 Szkodowała synuų Zms90Wer62

[*prze1lp* *ż* škodováła Zms73Wer204 škódováła Zms90Wer54,62]

ppk szkodować *ndk* 2; *błrs* шкадаваць *ndk*; *ukr* шкодувати *ndk*

SZKOLNIK *m* 'uczeń' Zms90Wer93 → UCZYNIK *m*

[*Mlp* školník Zms90Wer93]

błrs школьнік *m*; *ukr* шкільник/школяр *m*; *ros* школьник

SZKOWRODA *ż* → SKOWRODA *ż*

SZKOWRODNIK *m* 'podpłomyk z ciasta chlebowego' Zms90Wer92 → KORŻ *m*, WYCHWACIEŃ *m*

[*Mlp* škovrodník Zms90Wer92]

SZKRABANCY *lm kulin.* 'placki kartoflane' Zms90Wer119 → OŁADKI *lm*

[*Mlm* škrabancy Zms90Wer119]

SZKURNIK *m* 'garbarz, człowiek wyprawiający skóry' Zms90Wer93

[*Mlp* škurník Zms90Wer93]

błrs gw. шкурнік *m*; *ukr* шкурник *m*

SZLACH *m* 'szeroka niebrukowana droga' Iszli my [szlismy] szlachie^m. Kułu szlacha stujeli wuli i jakiścik człowiek Zms73Wer206

[*Mlp* šlaχ Zms90Wer92 *Dlp* šlaχa/šlaχu Zms64Wer120 Zms90Wer58 *Dlp* šl'axa *Nlp* šl'ax'em Zms73Wer206]

błrs шлях *m*; *ukr* шлях *m*; *ros gw.* шлях *m*

SZLEJI *lm* 'uprząż ze skórzanych lub parcianych pasów' Bjz36Fri10 → CUGLE *lm*, POWODY *lm*

[*Mlm* šleji Bjz36Fri10]

ppk szleja *ż*; *ukr* шлея/шлія *ż*

SZLEJKI *lm* 'szelki' Zms90Wer92

[*Mlm* šlejki Zms90Wer92]

ppk szlejki *lm*; *błrs* шлейкі *lm*; *ukr* шлейкі *lm*

SZLUB• *m* 'ślub' Zms90Wer58

[*Dlp* šlubu Zms90Wer58]

ppk szlub/ślub *m*; *błrs* шлюб *m*; *ukr* шлюб *m*

SZMATA *ż* 1. 'szmata, gałgan' Zms90Wer126 → HANUCZA *ż*, TRAPKA *ż*; 2. 'wycieraczka do butów' Zms65Wer147

[*Mlp* šmata Zms65Wer147 Zms90Wer126]

ppk szmata *ż*; *ukr* шматa *ż*

SZNUROWNIK *m* 'w tkactwie – płótno z frędzlami, do którego przywiązuje się osnowę'

Zms90Wer92

[Mlp śnurovník Zms90Wer92]

SZO *zaim* → CO *zaim*

SZOFER/ SZOFIOR *m* 'szofer, kierowca' Zms90Wer133

[Mlp šofer/šofjor Zms90Wer133]

ppk szofer/szafiór *m* || kierownik *m*; *błrs* шафёр *m*; *ukr* шофёр *m*; *ros* шофёр *m*

SZQMPOL• *m* 'wycior' Zms90Wer43

[Nlp š'ompołem Zms90Wer43]

błrs шомпал *m*; *ukr* шомпол *m*; *ros* шомпол *m*

SZOPA ż 'pomieszczenie na drzewo opałowe' Zms90Wer123 → DRYWUTNIA ż

[Mlp šopa Zms90Wer123 (szopa Mzw39Tar89)]

ukr шопа ż

SZORNIK *m* → SZWORNIK *m*

SZOWK *m* 'jedwab' Zms90Wer92

[Mlp šofk Zms90Wer92]

błrs шоўк *m*; *ukr* шовк *m*; *ros* шёлк *m*

SZPAŁA• ż 'podkład kolejowy' Zms90Wer90

[Mlm špały Zms90Wer90]

błrs шпала ż; *ukr* шпала ż; *ros* шпала ż

SZPARA ż 'wpust, rowek w drewnianych elementach budowlanych' Zms90Wer106

[Mlp špara Zms90Wer106]

SZPAROWNIK *m* 'narzędzie do robienia rowków w gontach' Zms90Wer92 i in.

[Mlp šparovník Zms90Wer92,132]

SZPICY *lm* → ŚPICY *lm*

SZPILKI *lm bot.* 'szpilki drzew iglastych' Zms90Wer125 → JIGŁY *lm*, KOLUCHI *lm* 1

[Mlm špilki Zms90Wer125]

błrs gw. шпілька ż; *ukr* шпільки *lm*

SZPON *m* → SPON *m*

SZTACHETNIK *m* 'palisada, częstokół' Zms90Wer119 → CZASTOKOŁ *m*

[Mlp štaχetník Zms90Wer119]

ukr штаχетник *m*

SZTANDARY *lm* 'podmurówka budynku' Bjz36Fri6 → FUNDAMENT *m*, PODMURÓWKA *z*

[Mlm štan'dary Bjz36Fri6]

poles штандáр *m*

SZTYRY *licz* → CZTERY *licz*

SZULAK *m zool.* 'jastrząb' Zms90Wer91

[Mlp šulak Zms90Wer91]

błrs gw. шуляк *m*; *ukr* шуляк *m*

SZUTA-SZUTA-SZUTA *wykrz* 'okrzyk przywoływania owiec' Zms90Wer91

[šuta-šuta-šuta Zms90Wer91]

SZUTO CZKA• ż 'zdr od szutka, żarcik' Zms90Wer43

[Mlm š'utočki Zms90Wer43]

błrs шутачка ż; *ukr* шуточка ż; *ros* шуточка ż

SZWO *n* 'szew' Zms90Wer76 → PRÓH *m*

[Mlp švo Zms90Wer76]

błrs шво *n*; *ukr* шво *n*; *ros* шов *m*

SZWOREŃ *m rol.* 1. 'sworzeń' Bjz36Fri9; 2. 'gruby gwóźdź łączący części kieratu' Zms90Wer90

[Mlp švoren Zms90Wer90 š'woreń Bjz36Fri9]

ppk szworyn *m*; *błrs* шв_оран *m*; *ukr* шворінь/швірень *m*; *ros* 1 шворень/шкворень *m*

SZWORNIK / SZORNIK *m* 'rymarz' Zms90Wer93

[Mlp švorńnik/šornik Zms90Wer93]

błrs gw. шорнік *m*; *ukr* шорник *m*; *ros* шорник *m*

SZYDEŁKO• *n* 'szydełko' Zms90Wer125 → KRUCZEK *m* ♦ Robić szydełkiem

'szydełkować' Zms90Wer125

[Nlp šydełkem Zms90Wer125]

ppk szydełko *n*/szydełka *ż* || kruczek *m* 2

SZYFIER *m* 'eternit do krycia dachów' Zms90Wer90

[Mlp šyfer Zms90Wer90]

ppk szyfier *m*; *błrs* шыфер *m*; *ros* шифер *m*

SZYJA *ż rol.* 'górna część kosiska, do której umocowuje się kosę' Bjz36Fri7

[Mlp šyja Bjz36Fri7]

SZYNIELA• *ż* 'szynel, płaszcz wojskowy' Nakrył się szynielo Zms73Wer205

[Nlp šyn'el'o Zms73Wer205]

błrs шынель *ż*; *błrs gw.* шынель/шынэль *m, ż*; *ukr* шинеля *ż*; *ros* шинель *ż*

SZYNY *lm rol.* 1. 'żelazne obręcze na kołach wozu' Zms90Wer92; 2. 'żelazne podkucia na płozach sań' Zms90Wer90

[Mlp šyna Zms90Wer92 Mlm šyny Zms90Wer90 (Mlp szyna Mzw39Tar89)]

błrs шыны *lm*; *ukr* шини *lm*

SZYP *m rol.* 'hacel wkręcany na zimę w podkowę' Zms90Wer92

[Mlp šyp Zms90Wer92]

błrs шып *m*; *ros* шип *m*

SZYPSZYNA *ż bot.* 1. 'dzika róża' Zms65Wer146 i in.; 2. 'owoce dzikiej róży' Zms65Wer146

[Mlp šypšyna Zms65Wer146 Zms90Wer91]

ppk szypownik *m*, szypszynik *m*; *błrs* шыпшына *ż*; *ukr* шипшина *ż*; *ros* шиповник *m*

Ś

ŚCIANA *ż* 'w tkactwie – miara długości tkaniny' Zms90Wer90

[Mlp śćana Zms90Wer90]

ppk ściana *ż* 3; *błrs gw.* сцяна/сцена *ż*; *ukr* стінка *ż*

ŚCIANKA *ż* 'szeroka miedza pomiędzy polami; też ścieżka przez pola' Zms90Wer119 → ŚCIEŻKA *ż*

[Mlp śćanka Zms90Wer119]

błrs gw. сценка *ż*; *poles* сцѣнка *ż*

ŚCIAGACZKA *ż* 'wysokie blaszane naczynie do oddzielania słodkiej śmietanki od mleka' Zms90Wer90

[Mlp ścōngačka Zms90Wer90]

ŚCIEPA *ż* 'imię żeńskie, zdr od Stefania' Zms90Wer43

[Mlp Ścēpa Zms90Wer43]

błrs gw. Цѣпа *ż*

ŚCIEPIN• 'przym od Ściepa, należący do Ściepy' Zms90Wer43 Ściepina Jadzia; tu: córka Ściepy' Zms90Wer43

[żMlp ścēpina Zms90Wer43]

ŚCIEŻKA / ŚCIŻKA *ż* 1. 'dróżka wydeptana przez pole' Zms90Wer119 → ŚCIANKA *ż*;
2. 'każda ścieżka' Bż36Fri10 → STECKA *ż*

[Mlp ścēška/ściška Zms90Wer119]

ppk ścieżeczka *ż*; *błrs* сцежка *ż*; *ukr* стежка *ż*

ŚCILEPOJ *m bot.* 'powój – chwast zbożowy' Zms90Wer91

[Mlp ściłepoj Zms90Wer91]

ŚCIOHNO *n anat.* 'udo zwierzęcia' Bż36Fri9

[Mlp ścoχno Bż36Fri9]

błrs сцягну *n*; *ukr* стегно *n*

ŚCIOPA *m* 'imię męskie, zdr od Stefan' Nasz wże Ściopa wkrytkie napisał Zms73Wer207

[Mlp S'c'opa Zms73Wer207]

błrs Цѣпа *m*

ŚCIOPKA *ż rol.* 'osobne pomieszczenie na ziarno' Zms90Wer92

[Mlp śćopka Zms90Wer92]

ukr стѣпка *ż*

ŚCIRKA *ż* 'gumka do ścierania ołówka' Zms90Wer126 → GUMKA *ż*

[Mlp ścírka Zms90Wer126]

ŚCIŻKA *ż* → ŚCIEŻKA *ż*

ŚLEPOTA* *ż* → ŚLIPOTA *ż*

ŚLEPOTNI *lm zool.* 'dzikie pszczoły gnieźdzące się w lesie' Zms90Wer91

[Mlp śłēpotni Zms90Wer91]

ŚLIPOTA *ż* 'ślepotą' Zms90Wer91 i in. ♦ Kuracza ślipota *bot.* 'jaskier' Zms90Wer91 →

LEPIECHA *ż*

[Mlp ślipota Zms90Wer91, 119]

ukr сліпота *ż*

ŚLOZA• *ż* 'łza' Zms90Wer61

[Nlm śłozamy Zms90Wer61]

ppk śłozą *ż*; *błrs* сляза *ż*; *ukr* слюза *ż*; *ros* слеза *ż*

ŚLUZICA *ż bot.* 'wodorosty oplatające stare mosty, pnie, kamienie w rzekach, jeziorach' Zms90Wer91

[Mlp śłużica Zms90Wer91]

ŚNIEŻKA *ż bot.* 'przebiśnieg' Zms90Wer90 → SASANKA *ż*

[Mlp śněška Zms90Wer90]

ŚNIEGUREK / ŚNIGIRYK *m zool.* 'gil' Zms90Wer91

[Mlp śńigurek/śńigiryk Zms90Wer91]

błrs снягір *m*; *ukr* снігир *m*; *ros* снегирь *m*

ŚNIT *m* 'deseczka służąca do zatykania otworu w barci' Zms90Wer91 → PŁACHA *ż*
[Mlp śnit Zms90Wer91]

ŚPIAŁY* 'dojrzały' U śpiących wurzech Zms90Wer65 → DOJRZAŁY
[Mlm śpjałe Zms90Wer119 Dlm śpjałyχ Zms90Wer65]
ppk śpiały; *błrs* спелы; *ukr* спілий; *ros* спелый

ŚPICY / SZPICY *lm* 'drewniane szprychy koła od wozu konnego' Zms90Wer92
[Mlp śpica Bjz36Fri8 Mlm śpicy Zms90Wer92]
błr спица *ż*, спицы *lm*; *ukr* спиця *ż*, спиці *lm*; *ros* спица *ż*
спицы *lm*

ŚPINA *ż* 'grzbiet zwierzęcia' Bjz36Fri9 i in.

[Mlp śpina Zms90Wer91]
ppk śpina *ż*; *ukr* спиня *ż*; *ros* спиня *ż*

ŚPIWAĆ* *ndk* 'o pianiu koguta' Zms90Wer91 → KAKARYKAĆ *ndk*
[ter3lp śpiva Zms90Wer91]
ukr співати *ndk*

ŚREDNI 'średni' Zms90Wer123 i in. ♦ Średni gospodarz → GOSPODARZ *m*
[mMlp śr'edni Zms90Wer123,126]
ppk sredni

ŚREDNIAK* *m* → SREDNIAK *m*

ŚWICA *ż* 'świeca' Zms90Wer48
[Mlp świca Zms90Wer48]
ppk świeca/świca *ż*

ŚWIEKOR I ŚWIKRUCHA 'teściowie, rodzice męża' → ŚWIEKRY *lm*, TYŚCIOWY *lm*
[Mlp śvékor i śvíkruχa Zms90Wer119]
ppk świekier/świekor/świekr *m* i in; *błrs* свёкар i свякроў/свяхруха; *ukr* свекор
i свекруха; *ros* свёкор i свекровка

ŚWIEKRY *lm* 'teściowie, rodzice męża' Zms90Wer119 → ŚWIEKOR I ŚWIEKRUCHA,
TYŚCIOWY *lm*
[Mlm śvékry Zms90Wer119]
błrs gw. свякры *lm*; *ukr* свекри *lm*

ŚWIERGUN *m zool.* 'świerszcz' Bjz36Fri10
[Mlp śwergun Bjz36Fri10]
błrs цвыркун *m*; *ukr* съвіргун/цьвіркун *m*

ŚWIERYPA *ż bot.* 'ognicha' Zms90Wer119 → REPUCHA *ż*
[Mlp śvérypa Zms90Wer119]
ppk świerepica/świerzera *ż*; *błrs* свірэпка *ż*; *ukr* свиріпа *ż*

ŚWIĘTA *lm* 'święta' Zms90Wer119 ♦ Zielone Święta 'święto Zesłania Ducha Świętego'
Zms90Wer119 → TRÓJCA *ż*
[Mlm śvénta Zms90Wer119]
ppk święta *lm*

ŚWIĘTECZNY 'święteczny' Zms90Wer51
[mMlp śvéntečny Zms90Wer51]

ŚWIĘTOJAŃSKI 'związany ze świętem św. Jana, świętojański' Zms90Wer90 ♦ Święto-
jańskie ziele → ZIELE *n*
[nMlp śvéntojańské Zms90Wer90]

ŚWIĘTY / ŚWIĘTYJ *m* 'święty' Czy ty [...] olej święty przyjmowałaś? Grs86Wer115

♦ Święty Mikołaj → MIKOŁAJ *m*

[Mlp śventy Zms90Wer119 śventyj Grs86Wer115]

ppk święty

ŚWINARNIK *m* 'chlew dla świń' Zms90Wer92

[Mlp śvinarnik Zms90Wer92 (świn'arnyk Pls39Tar85)]

ppk świnarnik/świniarnik *m*; *błrs* свинарник *m*; *poles* с'в'інарн'ік *m*; *ukr* свинарник *m*; *ros* свинарник *m*

ŚWINDEREK *m tech.* 'świder' Zms90Wer119 → BURAW *m*

[Mlp śvinderek Zms90Wer119]

ŚWINIACZY 'przym od świnia; ze świni; przeznaczony dla świń' Zms90Wer92 ♦ Świniaczy czyhun → CZYHUN *m*

[mMlp śvińačy Zms90Wer92]

ppk świniaczy; *ukr* свинячий

ŚWIRGUN *m zool.* 'konik polny' Zms90Wer125 → KONIK *m*

[Mlp śvirgun Zms90Wer125]

ŚWISTUN / SWISTUN *m* 'człowiek lubiący gwizdać' Zms90Wer43

[Mlp svist'un Zms90Wer43]

ppk świstun *m* || gwizdun/gwizdacz *m*; *błrs* свістун *m*; *ukr* свистун *m*; *ros* свистун *m*

T

TABLICA ż 1. 'tablica szkolna' Zms90Wer126 → DOSKA ż; 2. 'znak drogowy' Zms90Wer90

[Mlp tablica Zms90Wer90,126]

TABUN *m* 'stado, gromada bydła' Zms90Wer119 → CZEREDA ż, STADO *n*

[Mlp tabun Zms90Wer]

błrs табун *m*; *ukr* табун *m*; *ros* табун *m*

TAKI *part* 'jednak' Zms90Wer43

[tak'i Zms90Wer43]

błrs такі; *ukr* такї; *ros* такї

TALERKA* ż → TALIRKA ż

TALERZ *m* 'talerz' Zms90Wer50 → TALIRKA ż

[Mlp tałeś Zms90Wer50]

ppk talerz *m*

TALIRKA ż 'talerz' Zms90Wer48 → TALERZ *m*

[Mlp tałirka Zms90Wer48]

ppk talerz *m*; *błrs* талерка ż; *ukr* тарілка ż; *ukr gw.* талірка ż; *ros* тарелка ż

TANCERZ *m* 'ten, kto dobrze i chętnie tańczy' Zms65Wer148 → TANCQR *m*

[Mlp tanceś Zms65Wer148]

TANCQR *m* 'ten, kto dobrze i chętnie tańczy' Zms65Wer148 → TANCERZ *m*

[Mlp tancor Zms65Wer148]

błrs танцор *m*; *ros* танцор *m*

TAPKI *lm* 'męskie pantofle domowe, kapcie' Zms90Wer90

[Mlm tapki Zms90Wer90]

ppk tapki *lm*; *błrs* тапки *lm*; *ukr* тапки *lm*; *ros* тапки *lm*

TAPOCZKI *lm* 'zdr od tapki, kapciuszki' Zms90Wer90

[*Mlm* t'apočki Zms90Wer90]

ppk taptiuki *lm*; *błrs* тапачкі *lm*; *ukr* тапочки *lm*; *ros* тапочки *lm*

TARAKAN *m zool.* 'karaluch' Zms90Wer91

[*Mlp* tarak'an Zms90Wer91]

ppk tarakan *m*; *błrs* таракан *m*; *ukr* таракан *m*; *ros* таракан *m*

TARGOWIEC *m* 'człowiek zajmujący się handlem obnośnym' Zms90Wer119 → HAN-DLAR *m*

[*Mlp* targovec Zms90Wer119]

ros торговец *m*

TARNICA *ż* → TERNICA *ż*

TATO *m* 'zdr o ojcu' Zms90Wer126 → BAĆKO *m*, PAPA *m*

[*Mlp* tato Zms90Wer126]

ppk tata *m*, tatka *m*; *błrs* gw. тата/тата *m*; *ukr* тато *m*

TCHÓR *m zool.* 'tchórz' Zms90Wer50

[*Mlp* t'xur Zms90Wer50]

ppk tchórz *m* || szaszek *m*; *błrs* тхор *m*; *ukr* тхип *m*; *ros* хорёк *m*

TC-TC-TC *wykrz* 'okrzyk przywoływania prosiąt' Zms90Wer91 → DZIUĆKI-DZIUĆKI-DZIUĆKI *wykrz*

[tc-tc-tc Zms90Wer91]

TEBEL *m tech.* 'w stolarstwie – drewniany gwóźdź wzmacniający ścianę' Zms90Wer132

[*Mlp* tebel Zms90Wer132]

błrs gw. тэбэль/тэбэль *m*; *poles* тэб'ёл' *m*

TELEHRAMA / CIELEHRAMA *ż* 'telegram' Zms90Wer90

[*Mlp* teléhrama/čelehrama Zms90Wer90]

ppk telegram *m*/ciligrama *ż*; *błrs* тэлеграма *ż*; *ukr* телеграма *ż*; *ros* телеграмма *ż*

TELEFON• / CILIFQN• *m* 'telefon' Zms90Wer59 ♦ U telefonie/telefonu 'odpowiedź do słuchawki osoby poproszonej do telefonu' Zms90Wer59

[*Mslp* u teléfoŋe/u čilifonu Zms90Wer59]

ppk telefon *m*; *ukr* телефон *m*; *ros* телефон *m*

TEN• *m* (TA *ż*, TO *n*) *zaim wskazujący* 'ten' Przy tym [człowieku] Zms90Wer44 Za to

[za tą osobą] Zms90Wer44

[*mMlp* ten Zms90Wer69 *mMslp* (pšy) tym Zms90Wer44; *żMlp* ta Zms90Wer69 *żD*, *żC*, *żNlp* (za) to Zms90Wer44 *żMslp* ty Zms90Wer68; *nMlp* te/to; *m*, *ż*, *n* *Mlm* te *Dlm* tych, *Clm* tym, *Blm* tych/te *Nlm* tymy *Mslm* tyx Zms90Wer69]

ppk ten

TERA *przysł* 'teraz' Tera wże niewarta Zms73Wer203

[t'era Zms73Wer203]

ppk teraz/terez/tera i in.

TERNICA / TARNICA / CIRLICA• *ż* 'narzędzie z dwoma rowkami do tarcia lnu' Zms90Wer48 i in.

[*Mlp* terńica/tarńica Zms90Wer91 *Mslp* čirlicax Zms90Wer48 *Dlm* terńic

Zms90Wer91 terńicu Zms90Wer61]

ppk ciernica *ż*/ciorły *lm*; *błrs* gw. тэрныца/цэрница *ż*; *ukr* терница *ż*

TESCHNIC• *ndk* 'tęsknić' Zms90Wer42

[*ter3lp* t'esxñi Zms90Wer42]

ppk teschnić/tesknić *ndk*

TESZCZA ż 'teściowa' Zms90Wer56 i in.

[*Mlp* tešča Zms90Wer93 *Blp* tešče Zms90Wer56]

błrs цешча ż; *ukr* теща ż; *ros* теща ż

TEŚCIEWIE* *lm* → TYŚCIEWY *lm*

TIAŻ* *m* → CIAŻ *m*

TIEŁUSZKA ż → CIEŁUSZKA ż

TIETRAD'* ż → CITRAĆ ż

TIOŁKA* ż → CIOŁKA ż

TIURMA* ż → CIURMA ż

TLA ż *zb* zool. 'mszyce' Zms90Wer119 → MESZKA ż *zb*, MSZYCA ż *zb*

[*Mlp* tla Zms90Wer119]

błrs тля ż; *ukr* тля ż; *ros* тля ż;

TŁOKA* ż → TOŁOKA ż

TŁUKŚĆ *ndk* 'tłuc' Zms90Wer75

[*bzk* tłuksć Zms90Wer75]

ppk tłuć *ndk*

TŁUSTOŚĆ ż 'tłuszcz; coś tłustego' Zms90Wer119 → PATOKA ż, ŻYR *m*

[*Mlp* tłuśtość Zms90Wer119]

błrs gw. тлустасць ż; *poles* тлѹстос'ц' ż

TOCZKA ż *zool.* 'turkuć podjadek' Zms90Wer91

[*Mlp* točka Zms90Wer91]

ukr точка ż

TOCZYL SZCZYK *m* 'domokrażca ostrzący noże itp.' Zms90Wer93

[*Mlp* tóczyłszyk Zms90Wer93]

błrs тачылышык *m*; *ros* точильщик *m*

TOK *m* 'klepisko w stodole' Zms90Wer92

[*Mlp* tok Zms90Wer92]

ppk tok *m* 1; *błrs* ток *m*; *poles* ток *m*; *ukr* тiк (*Mslp* на току) *m*; *ros* ток *m*

TOLIK *m* 'imię męskie, zdr od Anatol' [Nie było] Tółika Jadzinego Zms90Wer60

[*Mlp* Tolik Zms90Wer60 *Blp* T'olika Zms90Wer43]

błrs Тoлiк *m*

TOLIKOWY• 'przym dzierz od Tolik, należący do Tolka' Byz Tolikowe noge Zms90Wer43

[*Blp* ż t'olikowe Zms90Wer43]

TOŁOKA ż 'wspólne przędzenie lnu itp. lub gręplowanie wełny' Zms90Wer92 →

WIECZÓRKI *lm*, WYDENKI *lm*

[*Mlp* tołoka Zms90Wer92]

ppk tłoka ż; *błrs* талака ż; *poles* толокá ż; *ukr* толока ż

TOŁUB• *m* 'długi, obszerny kozuch, baranica' Zms90Wer57

[*Dlp* tółuba Zms90Wer57]

błrs gw. тулуп/тулап *m*; *ukr* тoлyб *m*; *ros* тулуп *m*

TOPOL *m* 'topola' Bjz36Fri9 i in.

[Mlp topol Bjz36Fri9 Zms90Wer50]

ppk topol *m*; *błrs* тапо́ля/то́паль *ż*; *ros* тополь *m*

TOPORYSKO *n* → TOPORZYSKO *n*

TOPORZYSKO / TOPORYSKO *n* 'dzierzak siekiery, topora' Bjz36Fri7 i in.

[Mlp topożysko Bjz36Fri7 tôpurysko Zms90Wer45 (topor'yisko Pls39Tar85 toporzysko/topor'yisko Mzw39Tar89)]

błrs тапары́шча *n*; *błrs gw.* тапары́ско *n*; *ukr* топорище *n*; *ros* топорище *n*

TORGOWIEC **m* → TARGOWIEC *m*

TOWKACZ *m* 'tłuczek do stępy' Zms90Wer125 → STĘPOR *m*

[Mlp то́пкач Zms90Wer125]

błrs таў́кач *m*; *ukr* тов́кач *m*; *ros* тол́кач *m*

TOWKACZYK *m* 'tłuczek do kartofli' Zms90Wer125 → WAŁEK *m* 3

[Mlp то́пкачык Zms90Wer125]

błrs gw. таў́качок *m*; *ukr* тов́качик *m*; *ros* тол́качик *m*

TRACHT *m* 'szeroka bita droga' Bjz36Fri10 → GOŚCINIEC *m*

[Mlp тра́хт Bjz36Fri10]

błrs gw. тра́хт *m*; *ukr* тра́хт *m*; *ros daw.* тра́кт *m*

TRACHTORYST *m* → TRAKTORYST *m*

TRAKTOR* *m* 'ciągnik, traktor' Zms90Wer57

[Dlp traktora Zms90Wer57]

błrs тра́ктар *m*; *ukr* тра́ктор *m*; *ros* тра́ктор *m*

TRAKTORYST / TRACHTORYST / TRAKTORYSTY *m* 'traktorzysta' Zms90Wer43 i in.

[Mlp traktòryst/traktòrysty Zms90Wer90 traktòr'yist Zms90Wer43,63 traktòrysty Zms90Wer63 Mslp traxtòrystu/tratòrýšće Zms90Wer59]

ppk traktorysty/traktorysta *m*/traktoryst *m* i in.; *ukr* тра́кторист *m*;

błrs тра́ктары́ст *m*; *ros* тра́кторист *m*

TRAKTORYSTY *m* → TRAKTORYST *m*

TRAPKA *ż* 'szmata, gałgan' Zms90Wer126 → HANUCZA *ż*, SZMATA *ż*

[Mlp trapka Zms90Wer126]

ppk trapka *ż*; *ros* тря́пка *ż*

TREJER *m rol.* 'maszyna do czyszczenia ziarna, trijer' Zms90Wer87

[Mlp trejer Zms90Wer87]

błrs тры́ер *m*; *ros* тры́ер *m*

TREPLŲ *n* 'to, na czym trzepie się len' Zms90Wer92

[Mlp trèpl'ò Zms90Wer92]

ppk тра́плŲ *n*; *błrs* тра́плŲ *n*; *ukr* трепло *n*

TRIJer**m* → TREJER *m*

TROJNIA *ż* 'drewniana rozwidlona część wozu, w której osadzony jest dyszel' Zms90Wer92

[Mlp trojńa Zms90Wer92 (trojń'a Pls39Tar85)]

ppk trejni *lm*; *błrs* трай́ня *ż*

TRONEK / TRZONEK *m rol.* 'trzonek wideł, widłowisko' Zms65Wer148

[Mlp tronek/čšonek Zms65Wer148]

ppk tron *m*; *błrs gw.* трона́к *m*; *ukr* тронка *ż*

TRÓSZKI *przysł* 'troszkę' Jeziorniaki [mieszkańcy wsi Białe Jezioro] żyli troszki inaczej jak my Zms73Wer203 Troszki bogaciejsze Zms73Wer203
[tr'oški Zms73Wer203]

ppk troszki/troszczka; *blr* gw. трошки; *ukr* тришки

TRÓJCA *z rel.* 'Święto Zesłania Ducha Świętego' Zms90Wer119 → ŚWIĘTA *lm*
[Mlp trujca Zms90Wer119]

blr Тройца *ż*; *ukr* Трійця *ż*; *ros* Троица *ż*

TRUCHAWKA *ż* 'grzyb – purchawka' Zms90Wer119 → PURCHAWKA *ż*
[Mlp truχaφka Zms90Wer119]

TRUDNO *przysł* 'trudno, ciężko, niełatwo' Trudno było Zms73Wer203
[tr'udno Zms73Wer203]

ppk trudnie

TRUDNOWATO *przysł* 'dość trudno, trudnawo' [...] u kogo małe dzieci, to i trudnowato było Hwc86Wer118

[trudnov'ato Hwc86Wer118]

TRUDNY* 'niełatwy' Jeździła pu siano i wozila do domu i wołamy i koniamy, trudno było, co robić. Trudna żyźnia była Zms73Wer203

[żMlp tr'udna Zms73Wer203]

TRUS *m* 'królik' Zms90Wer90

[Mlp trus Mlm trusy Zms90Wer90]

ppk trus *m*; *blr* трыс *m*; *ukr* трысь *m*

TRY *licz* → TRZY *licz*

TRYBUCH *m* 'żołądek zwierzęcia' Zms90Wer119 → KANDŁUCH *m*, ŻOŁUDEK *m*
[Mlp trybuχ Zms90Wer119]

ppk trybuch *m* 1; *blr* трыбуχ *m*; *poles* трыбу́х *m*; *ukr* пот. трибух *m*

TRYĆ *ndk* → TRZYĆ *ndk*

TREPESTUCHA* *ż* → TRYPYSTUCHA *ż*

TRYPYSTUCHA *ż bot.* 'drzączka' Zms90Wer91 → ZYZULI PROSO *n*
[Mlp trypystuχa Zms90Wer91]

TRZECIAK *m* 'kijek wetknięty w osnowę, żeby się nie skręcała i nie płątała' Zms90Wer59 i in. [trzeba] założyć trzeciaka Zms90Wer59 → DESKA *ż* 3

[Mlp čšećak Zms90Wer125 Blp čšećaka Zms90Wer59]

TRZEC* *ndk* → TRZYĆ *ndk*

TRZEPACZKA* *ż* → TRZYPACZKA *ż*

TRZONEK *m* → TRONEK *m*

TRZY / TRY *licz* 'trzy' Ze trzoma synamy wyjechał Zms90Wer67 Zms90Wer66

[M, B čsy/try D čsoχ/čšex/troχ C čšom/čšem/trom N čšoma/čšema/troma/tryma Zms90Wer66 čš'oma Zms90Wer67 Ms op čsoχ/čšex/troχ Zms90Wer66]

blr тры; *ukr* три; *ros* три

TRZYĆ / TRYĆ *ndk* 'trzeć len' Trzyć/tryć len Zms90Wer91

[bzκ tšyć/tryć Zms90Wer91 ter3lp treš Zms64Wer124 prze3lp *m* ter [tarʔ] prze3lp *ż* terła Zms64Wer126]

ukr трети *ndk*

TRZYPACZKA *ż* 'narzędzie do klepania lnu, klepadło do lnu' Zms90Wer92

[Mlp *čšypačka* Zms90Wer92]

ppk trzepaczka *ż*, trapaczka *ż*

TUDY *zaim przysł* 'tam, w tamtym kierunku' Zms90Wer43

[tud'y Zms90Wer43]

ppk tudy; *błrs* туды; *ukr* туди; *ros* посп. туды

TUFLI *lm* 'pantofle' Zms90Wer90

[Mlm tufli Zms90Wer90]

błrs туфлі *lm*; *ros* туфли *lm*

TUŁÓW / TUŁUP *m* 'korpus człowieka' Zms65Wer148

[Mlp tułuf/tułup Zms65Wer148]

ukr тулув *m*, туловище *n*

TUŁUP *m* → TUŁÓW *m*

TURYCA *ż* *bot.* 'trawa turzycza' Zms90Wer125 → RYZUCHA *ż*

[Mlp turycza Zms90Wer125]

ukr туриця *ż*

TUT *zaim przysł* 'tu' Tut ja rzońdzić chce Hwc86Wer118

[tʰut Hwc86Wer118]

ppk tut, tutaj, tuty; *błrs* тут; *ukr* тут; *ros* тут

TY• *zaim osob* 'ty' Zms90Wer48 i in.

[Clp tobi/tobê Zms90Wer48]

ppk ty

TYKŁO *n* 'drąg w środku stogu' Zms90Wer92

[Mlp tykło Zms90Wer92]

błrs gw. тыклo *n*

TYŚIACZA *ż* 'tysiąc' Zms90Wer66 i in. → TYSIĄC *m*

[Mlp tʲysača Zms90Wer66,67]

błrs тысяча *ż*; *ukr* тисяча *ż*; *ros* тысяча *ż*

TYSIĄC *m* 'tysiąc' Zms90Wer67 → TYŚIACZA *ż*

[Mlp tyśonc Zms90Wer67]

ppk tysiąc *m*

TYŚCIOWY *lm* 'rodzice męża, teściowie' Zms90Wer119 → ŚWIEKOR I ŚWIKRUCHA,

ŚWIEKRY *lm*

[Mlm tyścovy Zms90Wer119]

ppk teście *lm*, teściowie *lm*

TYTOŃ* *m* → CICION *m*

U

U / W *przyim z D 1. przy określaniu osoby lub miejsca, w którym coś się odbywa, mieści* 'u' Zms73Wer203 i in. Tam i w siostry pracowała ja Zms73Wer203; 2. *przy określaniu kierunku lub celu* 'do' Wyjechali u Polszcz Zms90Wer56 Kłaść u swój kosz Zms90Wer58 [Pojedziemy] w Bustyń Zms90Wer58 ♦ U kogo jest co 'ktoś ma co' I w mnie nowa [sukienka] Zms73Wer207 Czy jest u ciebie? 'czy masz?' Zms90Wer40

[u Zms73Wer203 Zms90Wer40,56 v/w Zms73Wer207 f/φ Zms73Wer203]
ppk u

UBOJSZCZYK *m* 'rzeźnik' Zms90Wer119 → REŻNIK *m*

[Mlp ubojščyk Zms90Wer]

ros *posp.* i *gw.* убойщик *m*

UCHO / WUCHO *n* (*lm* USZY / HUSZY / WUSZY) 1. *anat.* 'ucho, organ słuchu' Zms90Wer50 i in.; 2. *rol.* 'część wideł, w którą wchodzi trzonek' Zms90Wer90 → LEJKA *ż*; 3. 'żelazne okucie u dołu luśni' Zms90Wer92; 4. *lm tech.* 'zaczepy na belkach/słupach, którymi one wchodzi w podwalinę budowanego domu' Zms90Wer106 → PALEC *m*, WUSZY *lm*

[Mlp uxo Zms90Wer90,92 vuxo Zms90Wer50,57 Mlm uşy/vuşy Zms90Wer62,106 v'uşy Zms90Wer41 Dlm ušu/γušu^u Zms90Wer61]

ppk ucho *n* / ucha *ż*; błrs 1 *вуха n*; poles 4 *вуха/вухо n*; ukr *ухо/вухо n*

UCIEC* *dk* → WCIEC *dk*

UCIEKAĆ* *ndk* → WCIEKAĆ *ndk*

UCZASTKOWY *m* *dawne* 'dzielnicowy – o policjancie' Zms90Wer90

[Mlp učastkovy Zms90Wer90]

błrs *участковы m*; ukr *участковий m*; ros *участковый m*

UCZENIK**m* → UCZYNIK *m*

UCZERET *m* → OCZERET *m*

UCZYCIEL *m* 'nauczyciel' Zms90Wer93

[Mlp učyćel Zms90Wer93]

ppk *nauczyciel/uczyciel m*; ukr *учитель m*; ros *учитель m*

UCZYCIELKA *ż* 'nauczycielka' Zms90Wer93

[Mlp učyćelka Zms90Wer93]

ppk *nauczycielka/uczycielka ż*; ukr *учителька ż*; ros *учительница ż*

UCZYĆ SIĘ / WUCZYĆ SIĘ* *ndk* *na kogo, na co, za kogo* 'uczyć się *na kogo*' Nazywają na co się wuczy Zms90Wer93

[bzk učyć še *ter3lp* vućy še Zms90Wer93]

ppk *uczyć się ndk*; błrs *вучыцца ndk*; ukr *учитися/вчитися ndk*

UCZYNIK *m* 'uczeń' Zms90Wer93 → SZKOLNIK *m*

[Mlp učyń'ik Zms90Wer93]

błrs *wuczań m*; ukr *ученик/учень m*; ros *ученик m*

UDOBRENIE *n* 'nawóz sztuczny' Zms90Wer87

[Mlp udobreńe Zms90Wer87]

ppk *udobrenia ż 2 || nawóz m 1*; błrs *gw.* удабрэне/удабрэння *n*; ros *удобрение n*

UDZIOŻA *ż* 'odzież, ubranie' Zms90Wer92 ♦ Wojenna/wojskowa udzioża 'umundurowanie wojskowe, odzież wojskowa' Zms90Wer92

[Mlp użoża Zms90Wer92]

ppk *odzienienie n*; błrs *адзенне n*; błrs *gw.* адзежа *ż*; ukr *одежа ż*; ros *одежда ż*; ros *posp.* одёжа *ż*

UGOSZCZENIE *n* 'przyjęcie, zwłaszcza weselne' Zms90Wer93

[Mlp ugôšćenie Zms90Wer93]

ros *угощение n*; ros *pot.* угощенье *n*

UGRZECH *m rol.* 'ominięty, niezaorany przez nieuwałę kawałek pola' Zms90Wer91 →

ROZORECH *m*

[Mlp ugʐɛχ Zms90Wer91]

ppk uzrech *m*; *błrs* арэx *m*; *ukr* орix *m*; *ros* орех *m*

UJSIA *wykrz* 'okrzyk odpędzania świń' Zms90Wer119 → AJS *wykrz*

[ujśa Zms90Wer119]

UKAŚIĆ* *dk* → WKAŚIĆ *dk*

UL* *m* → WUL *m*

ULEŃ *m zool* 'jelen' Zms90Wer125 → JELEŃ *m*

[Mlp ɯleń/uĺeń Zms90Wer125]

błrs алень *m*; *ukr* олень *m*; *ros* олень *m*

ULICA* *ż* → WULICA *ż*

UMIEĆ* *dk* → WUMIEĆ *dk*

UMYĆ SIĘ / WMYĆ SIĘ *dk* 'umyć się' Zms90Wer44

[bz k um'yc ɛe/wm'yc ɛe Zms90Wer43,44]

ppk помыć się *dk*; *ukr* умитися/вмитися *dk*

UNA *ż zaim osob* → WNA *zaim osob*

UNIQ / UNIO / WUŃ *zaim wskazujacy* 'tam, o tam' Zms90Wer43

[uń'o/uńo/vuń Zms90Wer43]

ppk undziezie /wun *ndm*; *błrs* вунь; *błrs gw.* вунь/вун; *ukr gw.* уньде

UNO¹ *zaim osob n* → WON *zaim osob*

UNO² *part* → ONO¹ *part*

UNY *lm zaim osob* → WNY *lm zaim osob*

UPORAĆ SIĘ / WPORAĆ SIĘ *dk* 'zadać paszę bydłu; obrządzić bydło' Zms90Wer91 →

DAWAĆ *ndk*, PODAWAĆ BYDŁU *ndk*

[bz k up'orać ɛe/wp'orać ɛe Zms90Wer91]

ukr 2 упоратися *dk*; *ukr pot.* 2 впоратися *dk*

UPYĆ SIĘ* *dk* 'upić się' Ty upyw sie Grs86Wer114

[prze2lp *m* up'y'w s'e Grs86Wer114]

ppk napić się *dk*; *błrs* упіцца *dk*; *ukr* упитися *dk*; *ukr pot.* впитися *dk*

URADNIK *m* 'dawniej – policjant' Zms90Wer93 → POLICYJANT *m*

[Mlp uradník Zms90Wer93]

błrs ураднік *m*; *ros* урядник *m*

UROWIEŃ *m tech.* 'poziomica, wasserwaga' Zms90Wer132

[Mlp ʰuroveń Zms90Wer132]

ros уровень *m*

URZĘDNIK *m* 'urzędnik' Zms90Wer126 → SŁUŻASZCZY *m*

[Mlp užendník Zms90Wer126]

USIQ *zaim* → WSZYSTKO² *zaim*

USŁUGI *lm* 'ministranci' Zms90Wer93 → PRZESŁUGI *lm*

[Mlm usługі Zms90Wer93]

błrs gw. прыслугі *lm*; *ukr* услугі *lm*

USZAK* *m* → WUSZAK *m*

UŚCIELIĆ• *dk* ‘pościelić, poślać’ Mnie nikto wże ni pościeli. Sama uściele sobie, da i będę spać → POŚCIELIĆ *dk*
 [Mlp us’c’el’e przy3lp pôs’c’el’i Zms73Wer207]
ukr устелити *dk*

UŚCIŁKA ż ‘twarda skóra wewnątrz buta, do której przybija się podeszwę’ Zms90Wer93
 [Mlp uściłka Zms90Wer93]
błrs вуцілка ż; *błrs gw.* уцілка ż; *poles* уцілка ż; *ukr* устілка ż

UWADY *lm zool.* → OWADY *lm*

UWIECZKA ż → OWIECZKA ż

UZADZIE *n* → OZADZIE *n*

UŻHOŁOWEŃ *m rol.* ‘część wozu, w której tkwią kłonicie’ Zms90Wer92 → OPLIN *m*
 [Mlp ‘uzhołoweń Zms90Wer92 (w‘uzhołowok Pls39Tar86)]
błrs gw. узголожэ *n*; *ukr gw.* узголовень *m*

UŻWY**lm* → WUŻWY *lm*

W

W / U / Ų *przyim z N* ‘w’ Leży ų stole [w biurku] Zms90Wer40
 [u Zms90Wer40 w/Ų Zms90Wer40]
ppk w||we

WAHQŃ *m* ‘wagon’ Zms90Wer43
 [Mlp vah'on Zms90Wer43]
błrs вагѳн *m*; *ukr* вагѳн *m*; *ros* вагѳн *m*

WAKSA ż ‘pasta do butów’ Zms90Wer119 → KREM *m*, PASTA ż
 [Mlp vaksa Zms90Wer119]
błrs вакса ż; *ukr* вакса ż; *ros* вакса ż

WALA ż ‘imię żeńskie, *zdr* od Walentyna’ W nas bawiła sie i Nina i Jadzia i Wala – wsi
 tut bawili sie Zms73Wer207
 [Mlp V'al'a Zms73Wer207]
błrs Валя ż; *ros* Валя ż

WALENKI / WALQNKI *lm* ‘walonki’ Zms90Wer43
 [Mlm v'alenki/va'lonki Zms90Wer43]
ppk walonek *m*; *błrs* валѳнки *lm*; *poles* валенкі/вал'ѳнки *lm*; *ukr* валѳнки *lm*; *ros* валѳнки *lm*

WALIĆ *ndk* ‘foluszować’ Zms90Wer92 → MIAĆ *ndk* ♦ Walone sukno → SUKNO *n*
 [bzk walić, *n ibt* valone Zms90Wer92]
ppk walić² *ndk*; *błrs* валіць *ndk*

WALIK• *m* ‘imię męskie, *zdr* od Walenty’ Walik, czemu ty nie spisujesz [zapisujesz] ?
 Zms90Wer60
 [Wlp Wa'lik Zms90Wer60]
błrs Ва'лік *m*

WALUSZA ż ‘urządzenie do foluszowania, folusz’ Zms90Wer92
 [Mlp valuša Zms90Wer92]
ppk walusz/folusz *m*; *ukr* валюша ż

WAŁEK *m* 1. *rol.* 'żelazny drąg łączący maszynę z kieratem' Zms90Wer90; 2. *lm rol.* 'długi pręt, który przygniata słomę w ładzie sieczkarni' Zms90Wer90; 3. 'tłuczek do kartofli' Zms90Wer90 → TOWKACZYK *m*
[Mlp wałek Zms90Wer90,125 Mlm wałki Zms90Wer90]

WAŁKI *lm rol.* → WAŁEK *m* 2

WARCHLAK *m* '3-4-miesięczne prosię' Zms90Wer125 → KABANCZYK *m*,
PODŚWINIAK *m*, PROSIAK *m*
[Mlp varɣlak Zms90Wer125]

WARZYWA *ż* → WARZYWNE *n*

WARZYWNE *n zb* 'warzywa, jarzyny' Zms65Wer146
[Mlp ważyvne *n* Mlm ważywa Zms65Wer146]
ppk warzywo *n*

WASIA *m* 'imię męskie, *zdr* od Wasyl/Wasyli' Kławin Wasia Zms90Wer54 Z Wasio
Zms90Wer56
[Mlp Vaša Zms90Wer54,55,76 Nlp Vašo Zms90Wer56]
błrs Вася *m*; *ukr* Вася *m*; *ros* Вася *m*

WAGRY* *lm* → WUHRY *lm*

WAȚOR* *m* → WĘTOR *m*

WCHODZINY *lm* 'parapetówka, przyjęcie z okazji osiedlenia się w nowym domu'
Zms90Wer93
[Mlm vɣoʒiny Zms90Wer93]
ppk wchodziny *lm*; *ukr* уходи́ни *lm*

WCIEC* *dk* 'uciec' Nie wciuk Zms90Wer44
[prze3lp *m* fćuk Zms90Wer44]
ppk uciekć/wciekć *dk*; *błrs* уцячы́ *dk*; *ukr* утікти́ *dk*

WCIEKAĆ* *ndk* 'uciekać' Zms90Wer71 i in. Wcieka, bo uwady [...] zagryzajo Zms90Wer90
[ter3lp fćeka Zms90Wer90 ter2lm fćikata Zms90Wer71]
ppk uciekać/wciekać *ndk*; *błrs* уцякаць *ndk*; *ukr* утікати/втікати *ndk*

WDORNIK *m* 'narzędzie do robienia dziur w metalu' Zms90Wer115 → PROBOJNIK *m*
[Mlp vdorník Zms90Wer125]
ukr уторник/уті́рник *m*

WENCZNOŚCI / WNENCZNOŚCI *lm* 'wnętrzości człowieka' Zms65Wer148
[Mlm venčności/wnenčności Zms65Wer148]
ppk wnętrzości *lm* || srodki *lm*

WERANDA* *ż* → WIERANDA *ż*

WERCZ *m* 'zwój wyczesanego lnu' Zms90Wer92 → ŻYŁKA *ż*, PĘCZEK *m*
[Mlp verč Zms90Wer92]
ukr верч *m*

WEREŃKA *ż* 'nieduża płachta do noszenia trawy, siana' Zms90Wer92
[Mlp vēreńka Zms90Wer92]
ppk || skaracz *m*; *ukr* веренка/веренька *ż*

WETERYNARZ* *m* → WICINAR *m* 1

WETKNAĆ* *dk* → WTCHNAĆ *dk*

WĘDAK *m zool.* 'robak rosówka' Zms90Wer125 → CZERWIAK *m*, ROBAK *m*, ROSÓWKA *ż*

[Mlp vendak Zms90Wer125]

WĘGIEL• *m* 'kopalina skalna, służąca jako opał, tu: węgiel drzewny' Zms65Wer148

♦ Żyłazko na węgiel → ŻYLAZKO *n*

[Blp venġel Zms65Wer148]

WĘGŁY *lm* 'naroża, miejsca zetknięcia się ścian domu' Bjz36Fri6

[Mlm wengły Bjz36Fri6]

ppk węgły *m*; *poles* выгол *m*; *ukr* вугли *lm*

WĘGRZYN *m* 'ten, który kastruje zwierzęta' Zms90Wer125 → WICINAR *m* 2

[Mlp wengżyn Zms90Wer125(weng'er Pls39Tar86)]

WĘTOR• *m* 'rowek w klepkach beczki' Bjz36Fri10

[Mlm wentori Bjz36Fri10]

ppk utor/utór *m*; *ukr* утори *lm*

WĘŻOWY• 'przym od wąż, wężowy' Zms90Wer90 ♦ Wężowe grzyby → GRZYB *m*

♦ Wężowe mliko *bot.* → MLIKO *n*

[nMlp vênżowe Zms90Wer90 Mlm vênżowe Zms90Wer90]

WHADNIK *m* 'wróżbita' Zms90Wer93

[Mlp vhadník Zms90Wer93]

ukr угадько *m*

WIADRO *n* 'wiadro' Bjz36Fri10 → KUBEŁ *m*

[Mlp w'adro Bjz36Fri10]

ppk wiadra *ż*/wiadro *n*

WIAŁKA *ż rol.* 'wialnia do zboża' Zms90Wer91

[Mlp vjałka Zms90Wer91]

ppk wiałka/wiałka *ż* || arpa/arfa *ż*; *ukr* віяльниця *ż*; *ukr gw.* віялка *ż*;

ros веялка *ż*

WIAŚŁO• 'wiosło do łódki, tratwy' Zms90Wer61

[Mlp vonsła Zms64Wer121 v'onsła Zms90Wer61]

błrs вясло *n*, *lm* вёслы *lm*; *ukr* весло *n*; *ros* весло *n*

WIĄZAĆ *ndk* 'robić na drutach' Zms90Wer92 i in. Robić szydełkiem można rozszewke, zemby, a wjonzać kruczkiem – chustkie czy swetra Zms90Wer130

[bzk vjonzać Zms90Wer92,130]

ppk wiązać *ndk*; *błrs* вязаць *ndk*; *ukr* вязати *ndk*; *ros* вязать *ndk*

WIAZY / WIEZY *lm* 'w saniach – część zakładana na kopyty, czyli na paliki osadzone w płożach' Bjz36Fri8 i in.

[Mlm vênzy Zms90Wer92 v'azy Bjz36Fri8,10]

ppk wiazy *lm*; *błrs* вязы *lm*; *ukr* в'язок *m*

WICINAR / WITINAR / WITINIR *m* 1. 'weterynarz' Zms90Wer91 → DOCTOR *m*;

2. 'człowiek, który kastruje zwierzęta' Zms90Wer125 → WĘGRZYN *m*

[Mlp v'icin'ar Zms90Wer91,125 v'itin'ar/v'itin'ir Zms90Wer91]

ppk weterynarz/weterynariusz *m*; *ukr* ветеринар *m*; *ros* ветеринар *m*

WICZÓREK *m* → WIECZÓREK *m*

WIDEŁEK• *m* ‘widelec’ Żelazne widełka Zms90Wer62

[Mlm vídełka Zms90Wer53,62]

ppk widełek *m*/widełka *ż*; *ukr* виделка *ż*/видельце *n*/вилки *lm*; *ros* вилка *ż*

WIDEŁKA• *lm rol.* 1. ‘trójzębne lub czterozębne widły do gnoju’ Zms65Wer148 i in. →

WIDŁA *lm* 1; 2. ‘dwuzębne widły do snopów’ Zms90Wer90 → WIDŁA *lm* 2

[Mlm vídełka Zms65Wer148 Zms90Wer90]

ppk widły *lm*/wiły *lm*; *poles* вілкі *lm*; *ukr* виделка *ż*/видельце *n*/вилки *lm*

WIDŁA *lm rol.* 1. ‘dwu-, trój- lub czterozębne narzędzie do gnoju itp.’ Zms65Wer148 →

WIDEŁKA *lm* 1; 2. ‘dwuzębne widły do snopów’ Zms65Wer148 → WIDEŁKA *lm* 2

[Mlm vídełka Zms65Wer148]

ppk widły/wiły *lm* 1; *poles* вілкі *lm*; *ukr* вила *lm*

WIDŹMA *ż zool.* ‘ćma’ Zms90Wer91

[Mlp vížma Zms90Wer91]

WIECZERA *ż* 1. ‘kolacja, posiłek wieczorny’ Zms90Wer50; 2. ‘wieczera wigilijna’

Zms90Wer119 → KUCIA *ż* 1

[Mlp víčera Zms90Wer50,119]

ppk 1 kulacja *ż*; *błrs* вячэра *ż*; *poles* 1 в'ачэра *ż*; *ukr* вечэра *ż*; *ros* прест. вечера *ż*

WIECZERAĆ• *ndk* ‘jeść kolację’ Zms90Wer71

[ter1lm víčeramо Zms90Wer71]

błrs вячэраць *ndk*; *ukr* вечэрати/вечэрати *ndk*; *ros* прест. вечэраць *ndk*

WIECZKA *ż* → OWIECZKA *ż*

WIECZÓREK• *m* ‘zabawa taneczna’ Przychodzili uny na wiczórki do nas Zms73Wer203

[Mlm v'čurki/vičurki Zms90Wer47 Błm v'ič'urk'i Zms73Wer203]

ppk wieczorek/wieczórek *m*

WIECZÓRKI *lm* ‘wspólne przedzenie kądzieli’ Zms90Wer93 → TOŁOKA *ż*, WYDENKI *lm*

[Mlm víčurki Zms90Wer93]

ppk wieczorynka *ż* || tanculki *lm*

WIELGI• ‘wielki, duży’ Ja w wielgi siemji była, przy bratu żyła Zms73Wer203 ♦ Wielga

chata → CHATA *ż* ♦ Wielga tyżka → ŁYŻKA *ż*

[žMlp vélga Zms90Wer92 žMslp v'el'g'i Zms73Wer203]

ppk wielki

WIELKOLON *m rol.* ‘nazwa odmiany lnu’ Zms90Wer87

[Mlp vélkolon Zms90Wer87]

WIERABIEJKO *m* ‘wróbel’ Zms90Wer118/119 → WRÓBEL *m*

[Mlp vérabejko Zms90Wer118/119]

błrs верабей *m*; *ukr* горобей(ко) *n*; *ros* воробей *m*

WIERANDA *ż* ‘oszlony ganek, weranda’ Zms90Wer90

[Mlp véranda Zms90Wer90]

ppk wieranda *ż*; *błrs* веранда *ż*; *poles* веранда *ż*; *ros* веранда *ż*

WIERBOŁQZ* *m* → WIRBOŁQZ *m*

WIERCH *m* → WIRCH *m*

WIERÓWKA* *ż* → WOROWKA *ż*

WIERZBA* *ż* → WIRBA *ż*

WIERZBNY* → WIRBNY

WIERZBOWY* → WIRBOWY

WIERZCH* *m* → WIRCH *m*

WIERZCHNI* *m* → WIRCHNI *m*

WIĘZIENIE *n* / WIĘZIEŃ *m* 'więzienie' Zms90Wer126 → CIURMA *ż*

[Mlp *vényeże n* Zms90Wer126 Mlp *m vényeż* Zms90Wer126]

ppk || *tiurma/turma ż*

WIĘZY *lm* → WIAZY *lm*

WILCZAK / WILCZYK *m* 'rusztowanie, pomost nad klepiskiem na siano, słomę' Bjz36Fri6
i in. → WYSZKI *lm*

[Mlp *wilčak* Bjz36Fri6]

WILCZY* 'przym od wilk' Zms90Wer90 ♦ Wilcze oczy *bot.* → OKO *n*

[Mlm *vilče* Zms90Wer90]

WILIJA *ż* 'dzień poprzedzający święto Bożego Narodzenia, wigilia' Zms90Wer126 →
KUCIA *ż* 2

[Mlp *vilija* Zms90Wer126]

ppk *wigilia/wigilla ż*

WIMIE / JIMIE / JIMJE *n* 'wymię krowy' Zms90Wer125 → DÓJŁO *n*

[Mlp *vińe/jińe/jińje* Zms90Wer125]

ppk *wymiona n*

WINOHRAD *m* 'winogrona' Zms65Wer149 i in.

[Mlp *vinohr^lat* Zms90Wer91 *vinoh^lrat* Zms65Wer149]

ppk *winograd m; błrs* *винаград m; ukr* *виноград m; ros* *виноград m*

WINOWAJEC *m* 'winowajca' Zms90Wer76

[Mlp *vinovajec* Zms64Wer128 *vinovajec* Zms90Wer76]

ppk *winowaty m; błrs* *виновник m; ukr* *виноватець m; ros* *виновник m*

WIOSENNY* *rol.* 'siany na wiosnę, jary' Zms65Wer148

[nMlp *vosen:e* Zms65Wer148]

ppk *wiosnowy || jarowy, jary, jarzynowy*

WIOŚNIANY* 'wiosenny' Wiośniane dni Zms90Wer65

[nMlm *vióśńane* Zms65Wer148 Zms90Wer65]

ppk *wiosnowy || jarowy, jary, jarzynowy; ukr* *весняний*

WIRBA *ż* 'wierzba' Zms90Wer50 → ROKITA *ż* 1

[Mlp *virba* Zms90Wer50]

ppk *wierzba ż; błrs* *вярба ż; ukr* *верба ż; ros* *верба ż*

WIRBNY* 'tu: palmowy' Zms90Wer93 ♦ Wirbna Niedziela → NIEDZIELA *ż*

[Mlp *ż virbna* Zms90Wer93]

ppk *wierzbny || kwietny; ukr* *вербний; ros* *вербный*

WIRBOŁQZ *m bot.* 'wierzba krzaczasta, wiklina' Zms90Wer43 → ROKITA *ż* 1

[Mlp *virbołos* Zms90Wer43]

błrs *вербалqз m*

WIRBOWY* 'wierzbowy' Zms90Wer48

[Mlm *virbove* Zms90Wer48]

ppk *wierzbny; błrs* *вярбqвы; ukr* *вербqвий; ros* *вербqвый*

WIRCH / WIERCH *m* 1. 'wierzch, górna, wierzchnia część czegoś' Bjz36Fri5 i in.;
2. *tech.* 'grzbiet dachu' Zms90Wer92 ♦ Jechać wirchem 'jechać wierzchem na oklep'
Zms90Wer90

[Mlp wērχ Bjz36Fri5 vīrχ Zms90Wer92 Nlp vīrχem Zms90Wer59,90]

ppk wierzch *m*; *błrs* верх *m*; *poles* в'ерх/вэрх *m*; *ukr* верх *m*; *ros* верх *m*

WIRCHEM przysł → WIRCH *m*

WIRCHNI 'wierzchni, znajdujący się na zewnętrznej powierzchni czegoś' Zms90Wer92

♦ Wirchni oplin → OPLIN *m*

[mMlp vīrχñi Zms90Wer92]

WISIACZY* 'wiszący' Wisiacza lampa Zms90Wer74

[žMlp vīšača Zms90Wer74]

błrs вісѧчы; *ukr* висѧчий; *ros* висѧчий

WISZKI *lm* → WYSZKI *lm*

WIŚNIOWY* → WYSZNIOWY

WITINAR *m* → WITINIR *m*

WITKA ż 'kłos owsa lub prosa' Bjz36Fri8 i in. → KIŚCI *lm*

[Mlp wítka Bjz36Fri8 Mlm vítki Zms90Wer125]

poles wítka/vétka ż

WITUSZKA ż 1. 'to, na czym trzyma się szpule przy zwijaniu nici' Zms90Wer92; 2. 'przyrząd do zwijania nici w krosnach' Zms90Wer119 → MOTOWIŁO *n*

[Mlp vítuška Zms90Wer92,119]

ppk 2,3 wituszki *lm* 2,3; *błrs* 2 вітушка ż; *ukr* витушка ż

WJUN* *m zool.* 'ryba piskorz' Zms90Wer62

[Blm vīuny Zms90Wer62]

ppk wjun/wijun *m*; *błrs* уюн *m*; *ukr* в'юн *m*; *ros* व्यюн *m*

WJUREK *m* 'kawałek płótna, przez który zwija się nici, żeby nie skaleczyć ręki'
Zms90Wer86

[Mlp vjurek Zms90Wer87]

ppk wijurek/wiejurek *m*; *ukr* юрок *m*

WKĄSIĆ* *dk* 'ukąsić, ugryźć' Wkąsiuū za palca Zms90Wer58

[prze3lp m φkośuū Zms90Wer58]

ppk wkąsić/ukąsić *dk* || ugryźć *dk*; *błrs* укусиць *dk*; *ukr* укусити/вкусити *dk*; *ros* укусиť *dk*

WKRYTKA ż 'karta pocztowa, pocztówka' Nasz wże Ściopa wkrytke napisau, ot ładna
wkrytka Zms73Wer207

[Mlp fkr'yotka Blp fkr'ytk'e Zms73Wer207]

ppk odkrytka/adkrytka/udkrytka ż || pocztówka ż; *ros* открыťka ż

WŁADKI *lm* → OŁADKI *lm*

WŁOSIEŃ* *m wet.* 'paszyt żyjący w mięśniach zwierząt, zwykle świń, włośnica'
Zms90Wer58

[Dlp vłuśńu/vłuśńa Zms64Wer120 Zms90Wer58]

błrs валасѧнь *m*

WMYĆ SIĘ *dk* → UMYĆ SIĘ *dk*

WNA / QNA / ONA / UNA *z zaim osob (lm WNY/WUNY)* 'ona' Wna ni będzie obgarty-
 wać [kartofli] Zms90Wer74 Niech ona leży na pamięć nasze Zms73Wer204 Una
 każdego bardzo szkodowała Zms73Wer204 Przyszła do ji nasza mama Zms90Wer68
 Zapłacili ji za to dobre piniendzy Zms90Wer68 To jej menż był Zms90Wer68 Widze
 jo Zms90Wer69 My czekali na jo dwa dni Zms90Wer69 Żeb je piorun spalił te piec
 Zms90Wer69 My w krótkich sukienkach chodzimy, wunŷ w długich Zms73Wer204
 [Mlp vna Zms90Wer74 vna/ôna Zms90Wer68 un'a/'ona/on'a Zms90Wer43 'ona/
 un'a Zms73Wer204 Dlp ji Clp ji Blp jo/je Nlp jo Mslp ji Zms90Wer68 Mlm vunŷ
 Zms73Wer204]

ppk ona ż; ukr вона ж

WNĘTRZNOŚCI* *lm* → WENCZNOŚCI *lm*

WNO / ONQ *zaim n 'ono' (lm WNY)* 'ono' Zms90Wer68

[Mlp vno/ôn'o Zms90Wer68]

ppk ono n; ukr воно n, lm вони

WNY / WONY / QNI / UNY *lm zaim osob 'oni'* Po nich robaki popełzi Zms90Wer69
 Wny jdo ulico i spokojnie gadajo pomiendzy sobo Zms90Wer42 Wny grali w durnia
 Zms90Wer59

[Mlm uny/vuny/vny Zms90Wer42 m vôn'y/ońi/wny/un'y Zms90Wer68 Dlm iŷ
 Clm iŷm Nlm jimy Mslm iŷ Zms90Wer68 po nŷ Zms90Wer69]

ppk oni/woni lm; ukr вони lm

WO wykrz 'o' Dawaj żeż my pu tych wo [...], pu liesie chodzić

Zms73Wer206

[wykrz wo Zms73Wer206]

ppk wo/uo; bŷrs во; ukr o

WOCZY *lm* → OKO *n*

WODA *ż* 'woda' Zms90Wer90 ♦ Miseczka z wodo → MISECZKA *ż*

[Nlp vodo Zms90Wer90]

WODZY *lm* 'lejce, wodze' Zms90Wer125 → PRYLEJCZYKI *lm*

[Mlm vozy Zms90Wer125]

ppk wożdzy lm

WOGIEŃ *m* → OGIEŃ *m*

WOGROD *m* → OGROD *m*

WOJENNY* 'wojskowy, taki jak w wojsku' Zms90Wer92 ♦ Wojenna/wojskowa udzioża
 → UDZIOŻA *ż*

[żMlp vōjen:a Zms90Wer92]

WOJENKOMAT *m* 'wojskowa komenda uzupełnień – z ros. wojennyj komissariat'
 Zms90Wer43

[Mlp vōjēkom'at Zms90Wer43]

bŷrs ваенкама́т m; ros военкома́т m

WOJEWODA *m* 'urzędnik stojący na czele województwa' Zms90Wer126 →

GUBIERNATOR *m*

[Mlp vōjēvoda Zms90Wer126]

WOJEWÓDZTWO *n* 1. 'obszar administrowany przez wojewodę' Zms90Wer116 →

GUBERNIA *ż*; 2. 'urząd administrujący województwem' Zms90Wer116

[Mlp vōjēvuctvo Zms90Wer116]

WOJSKOWY• ‘przym od wojsko, taki jak w wojsku’ Zms90Wer92 → WOJENNY ♦ Woj-skowa udzioża → UDZIOŻA ż
[żMlp vòjskova Zms90Wer92]

WOKNO *n* ‘okno’ Zms90Wer50
[Mlp vokno Zms90Wer50]
ppk okna ż; *błrs* акно *n*; *poles* вокно *n*; *ukr* вікно *n*; *ros* окно *n*

WOKO *n* → OKO *n*

WOLEŚ *m* ‘imię męskie, zdr od Aleksander, Oleś’ A Woleś pisze piśmo Zms73Wer207
[Mlp V’ol’es’ Zms73Wer207 Nlp Vuleśem Zms90Wer45]

WOŁAŃNIE *n* ‘wołanie’ Grs86Wer115
[Mlp wołań’n’e Grs86Wer115]

WOŁOST’ ż ‘urząd dawnej administracji wiejskiej w Rosji carskiej’ Zms90Wer126 →
GMINA ż
[Mlp wołoś’ Zms90Wer126]
ukr волость ż; *ros* волость ż

WOŁOSZKA ż *bot.* ‘chaber, bławatek’ Zms65Wer146 i in.
[Mlp vòłoška Zms90Wer91 (wołoška Pls39Tar85)]
ppk wołoszka ż; *błrs* валoшка ż; *ukr* волoшка ż

WOŁOWY• ‘przym od wół, wołowiy’ Zms90Wer92 → KROWIACZY 2 ♦ Wołowe mienso
→ MIĘSO *n*
[nMlp vòlove Zms90Wer92]
błrs валoвы; *ukr* волoвий

WON / WUN / ON *m* *zaim osob* (ż WNA / ON’A, *n* ONO² / UNO¹, *lm* WON’y / WNY / UN’y / ON’I) ‘on’ My pobaczyliś na niego, a wun na nas Zms73Wer206 Wun stoją na puliancy Zms73Wer207 Trzeba u niego pytać się Zms90Wer69 My siondli kołu jego Zms90Wer68 A chto jego pilnuje Zms90Wer68 [...] że w Moskwie go zawiezo Zms90Wer68 Wny byli troszki bogaciejsze jak my Zms73Wer203 Przychodzili uny na wieczórki do nas Zms73Wer207
[mMlp vun Zms73Wer206,207 Zms90Wer69 Dlp jego Zms90Wer68,69 u niego Zms90Wer69 Clp jemu Blp jego/go rzadko Nlp i Mslp jim Zms90Wer68 Mlm vny Zms73Wer203 / uny Zms73Wer207]
ppk on; *ukr* він

WONŲ / QNI / UNŲ / WNY *zaim osob lm* → WON *m*

WOROWKA• ż ‘sznurek, powróż’ Ten co skrenca abo spuska worowki Zms90Wer90 →
SZNUREK *m*
[Blm vòroφki Zms90Wer90]
ppk wierówka/wirówka ż; *błrs* вяроўка ż; *ros* верёвка ż

WORUCHNAĆ SIĘ• *ndk* ‘poruszyć się’ Zms90Wer73
[rozł *lm* vòruχajmo še Zms90Wer73]
błrs варухнуцца *dk*; *ukr* ворухнутися *dk*

WORZECZ *m* → ORZECZ *m*

WOSIM *licz* → OSIEM *licz*

WOSKOWY• ‘?’ Zms90Wer90 ♦ Woskowe orzechy → ORZECZ *m*
[Mlm vòskove Zms90Wer90]
błrs вaскoвы; *ukr* восковий

WOSTOCZNY* 'wschodni' W Wostocznej Prusiji Zms90Wer64

[żMslp vostočnej Zms90Wer 64 vostočnej Zms64Wer122]

ros восточный

WOSZCZYNA ż 'w pszczelarstwie – plaster wosku z pustymi komórkami na miód'

Zms90Wer119 → STYLNİK m

[Mlp vòščyna Zms90Wer119]

błrs вашчына ż; ukr вощина ż; ros вощина ż

WOŚ ż tech. 'oś' Zms90Wer53

[Mlp voś Zms90Wer53 Dlp vośi Zms90Wer 90 Mslp vośi Zms90Wer56]

błrs вось ż; ukr вісь ż

WÓJT m 'przedstawiciel władz lokalnych gminy' Zms90Wer126 → PRESIDACIEL m, SOŁTYS m

[Mlp vujt Zms90Wer126]

WÓZ m 'wóz' Zms90Wer92 ♦ Wóz z połokuszkamy 'paradny wóz do wyjazdów z siedzeniami dla jadących' Zms90Wer92 → BRYCZKA ż 1

[Mlp vus Zms90Wer92]

ppk wóz/woz m

WPORAĆ SIĘ dk → UPORAĆ SIĘ dk

WPROWADZIĆ* dk 'wprowadzić z modlitwą do kościoła kobietę, która urodziła dziecko'

Postój tu na ganku poka ksiondz wyjdzie i wprowadzi ciebie u kościół Zms90Wer137

[przy3lp pprovażi Zms90Wer137]

ppk wprowadzić dk

WRACZ* m 'lekarz' Taj [no i] wracza nabiul 'zbił' Zms90Wer58 → DOCHTOR m

[Błp vr'ača Zms90Wer42,58]

błrs урач m; ros врач m

WRACZOWY* 'przym od wracz, należący do wracza (lekarza)' Wraczowa torba Zms90Wer62

[Mlp ż wracova Zms90Wer62]

WRECIONO* n 'wrzeciono' Zms90Wer61

[Dłm wrecon/wrëconu Zms90Wer61]

ppk wrzeciona/wrzyciona ż

błrs верацяно n; ukr веретенo n; ros веретенo n

WRÓBEL m 'wróbel' Zms90Wer119 → WIERABIEJKO m

[Mlp vrubel Zms90Wer118/119]

WRÓTY* łm 'wrota' Odmykajcie rajske wróty Grs86Wer116

[Błm wruty Grs86Wer116]

ppk wróty łm

WRÓŻKA ż 'wróżka' Zms90Wer126 → HADAŁKA ż

[Mlp wruška Zms90Wer126]

WRZECIONO* n → WRECIONO n

WSI zaім uogólniający wspólny dla rodz. m, ż, n i łm 'wszyscy; wszystkie' Mania u nas bawiła się, i Nina, i Jadzia, i Wala – wsi tut bawili się Zms73Wer207 Wsi nasze chodzili głośować Zms73Wer207 → WSZYSTKIE² łm ♦ Wsiemu podawać → PODAWAĆ ndk

[Młm fs'i Zms73Wer207 Cłm fśemu Zms90Wer92 Zms90Wer91]

ppk wszystkie; błrs yce; ukr yci/bci; ros все

WSIAK przysł 'róźnie' Wsiak było, wże i płakali Zms73Wer206

[fs'ak Zms73Wer206]

ppk wsiak; *błrs* usiak; *ukr* усяк/всяк/усяково; *ros* *posp.* всяко

WSIAKI *zaim* 'wszelki; każdy' Zms90Wer67

[mMlp *φ*śaki žMlp *φ*śaka nMlp *φ*śake Mlm *φ*śake Zms90Wer67]

błrs всякі; *ukr* усякий/всякий; *ros* всякий

WSIE *zaim lm* → WSZYSTKIE² *zaim lm*

WSIE RAWNŲ* → SIE RAWNŲ *ndm*

WSIO* *zaim n lp* 'wszystko' → WSZYSTEK *m zaim*

[*φ*śo *n lp* Zms90Wer69]

ppk wsio/usio; *błrs* ycë; *ros* всё

WSŁYCHAĆ• *dk* 'usłyszeć' Matka Boska to wsłychała Grs86Wer115

[*prze3lp* ż fsłyχ'ala Grs86Wer115]

ros слых^ать *dk*

WSTAŻKA* *ż* → STAŻKA *ż*

WSZYSCY *zaim lm* → WSZYSTKIE² *zaim lm*

WSZYSTEK *zaim uogólniający m* (ż WSZYSTKA, *n* WSZYSTKIE / WSZYSTKO / WSIO)
'cały, wszystek' Zms90Wer67

[mMlp *φ*şystek žMlp *φ*şystka nMlp *φ*şystke/*φ*şystko Zms90Wer67]

ppk wszystek/wszystki

WSZYSTKA *zaim ż* → WSZYSTEK *zaim m*

WSZYSTKIE¹ *zaim n* → WSZYSTEK *zaim m*

WSZYSTKIE² / WSZYSTKI / WSZYSCY / WSIE / WSI *zaim lm* – *uogólniający, wspólny dla rodz. m, ż, n* 'wszyscy; wszystkie' Wszystkie jiziorniaki w Polszcz wyjechali Zms90Wer69 Leżo wże wszystkie nasze pobite, wszystki my wże zybrali się Zms90Wer69 Ja widze, tam wszyscy policielei Zms90Wer69 Wsie dzwony zadzwonili Zms90Wer69 Da mokre wsi [kobiety] i zmarzniente Zms90Wer69

[*φ*şystke/*φ*şystki/*φ*şyscy/*φ*şystke/*φ*şe/*φ*şi Zms90Wer69]

błrs ycë; *ukr* всі; *ros* все

WSZYSTKO¹ *zaim n* → WSZYSTEK *zaim*

WSZYSTKO² / WSIO / USIQ *wykrz* 'wszystko, koniec' Zms90Wer43 i in. ♦ Wszystko równo → RÓWNO *ndm* 'wszystko jedno; mimo wszystko' Zms90Wer46

[*φ*şystke/*φ*şystko/*φ*śo Zms90Wer69 Zms90Wer46 uś'o/*φ*śo Zms90Wer43]

ppk wszystko/uszystko; *błrs* ycë; *ukr* ycë/все; *ros* всё

WTCHNAĆ• *dk* 'wetknąć' Nie ftchne Zms90Wer44

[*prze1lp* nie *φ*tχn'e Zms90Wer44]

WUCHO *n* → UCHO *n*

WUCZYĆ SIĘ *ndk* → UCZYĆ SIĘ *ndk*

WUHRY *lm* 'wągry, zaskórniki u zwierząt' Zms90Wer91

[Mlm vyhry Zms90Wer91]

ppk || inksztyr *m*; *błrs* вугры *lm*; *ukr* вугр^и *lm*; *ros* угр^и *lm*

WUHRYSTY• 'mający wągry' Wuhrysta krowa Zms90Wer91

[žMlp vuhrysta Zms90Wer91]

błrs вугравати; *ukr* вугроватий

WUL *m* 'każdy ul niezależnie od kształtu i materiału, z jakiego został wykonany'

Zms90Wer50 i in. → KŁODA *ż* ♦ Ramowy wul 'ul z desek' Zms90Wer87

[Mlp vul Zms90Wer50,87,125]

błrs вулей *m*; *ukr* вулій *m*

WULCHOWY• 'olchowy' Zms90Wer45

[Mlm vulχove Zms90Wer45]

błrs альхQвы; *ukr* вільхQвий

WULICA *ż* 'ulica' Wny jdo wulico Zms90Wer42

[Mlp vul'lica Zms90Wer50 Nlp vul'lico Zms90Wer42 Dlm vulicu/vulic Zms64Wer121

vul'ic/vul'icu Zms90Wer61]

ppk ulica *ż*; *błrs* вуліца *ż*; *ukr* улиця/вулиця *ż*; *ros* улица *ż*

WUL-WUL-WUL *wykrz* 1. 'okrzyk przywoływania kaczek' Zms90Wer91 i in. → GUL-

-GUL-GUL *wykrz*; 2. 'okrzyk przywoływania gołębi' Zms90Wer91

[vul-vul-vul Zms90Wer91,119]

WUMIEĆ• *dk* 'umieć' Zms90Wer48

[*ter3lp* vuŋŋe/vuŋŋi Zms90Wer48]

ppk umieć *dk*; *ukr* уміти/вміти

WUN *zaim osob* → WON *zaim osob*

WUNY *zaim osob lm* → WNA *zaim osob*

WUŃ *zaim wskazujacy* → UNIO *zaim wskazujący*

WURZECHI *lm* → ORZECH *m*

WUSIEŃ *m* → HUSIEŃ *m*

WUSZAK *m* / USZAK *m* 1. 'słup stawiany przy zetknięciu się ścian domu' Zms90Wer92;

2. *lm* 'słupy koło drzwi i w ścianach, idące od podwaliny do najwyższej belki w ścianie' Lisztwy w oknach, wuszaki u dźwujach Zms90Wer92

[Mlp vušak Mlm vušaکی Zms90Wer92 uša'ki Bjz36Fri6 [Mlp uša'k Pla39Tar85 uszak Mzw39Tar89]]

błrs 2 вушак *m*; *poles* вушák *m*

WUSZY *lm tech.* 'zaczepy na słupach domu, którymi wchodzi one w podwalinę'

Zms90Wer106 → PALEC *m*, UCHO *n* 4

[Mlm vušy Zms90Wer106]

ukr вухо *n* (*lm* вуши)

WUŻWY *lm* 'naszelniki przymocowane do chomąta' Zms90Wer125 → HUŻY *lm*

[Mlm vužvy Zms90Wer125]

błrs gw. ўжва *ż*, ўжвы *lm*; *ukr* гуж *m*; *ros* гуж *m*

WYBORY *lm* 'oddawanie głosów na przedstawicieli władz' Zms90Wer126 →

GŁOSOWANIE *n*

[Mlm wybory Zms90Wer126]

WYCHWACIEŃ *m* 'podpłomyk z ciasta chlebowego' Zms90Wer92 → KORŻ *m*,

SZKOWRODNIK *m*

[Mlp vyχwaćeŋ Zms90Wer92 (w\yχwaćeŋ Pls39Tar86)]

błrs выхват *m*; *ukr* вихватень *m*

WYCIAŻKI *lm* 'przyszwę na buty z cholewami' Zms90Wer92

[Mlm v\yčaški Zms90Wer92]

poles выц'ажки *lm*; *ukr* витяжки *lm*

WYCYŚCIĆ *dk wet.* 'wykastrować zwierzę gospodarskie' → WYLEKSZAĆ *dk*,
WYPOKŁADAĆ *dk*
[bzk vyčyścić Zms90Wer125]

WYDENKI *lm* 'wspólne przedzenie' Zms90Wer93 → WIECZÓRKI *lm*, TOŁOKA *z*
[Mlm vydenki Zms90Wer93]
ukr gw. виденки *lm*

WYDRANKA *z* 'pole obsiane po raz pierwszy na wykarczowanym terenie' Zms90Wer119
→ NOWINA *z*
[Mlp v'ydranka Zms90Wer119]
poles выдранка *z*

WYDRZYĆ *dk* 'wykarczować, wykopać z korzeniami' Zms90Wer125 →
WYKARCZOWAĆ *dk*
[bzk vyžzyć Zms90Wer125]

WYDUBIĆ SIĘ* *dk* 'zdechnąć – o koniu' Zms90Wer91 → PRZEPAŚĆ *dk*, ZDECHNAĆ *dk*
[prze3lp m vydubuť še Zms90Wer91]

WYKACZAĆ *dk* 'rozwałkować ciasto' Zms90Wer92
[bzk vykaćać Zms90Wer92]
ppk wykaczać *dk*; *ukr gw.* викачати *dk*

WYKARCZOWAĆ *dk* 'wykopać z korzeniami' Zms90Wer125 → WYDRZYĆ *dk*
[bzk vykarčovać Bjz36Fri8 vykarčovać Zms90Wer125]
ukr викорчувати *ndk*

WYKOŁÓTKI *lm rol.* 'snopy całkowicie wymłócone' Zms90Wer91
[Mlm v'ykołotki Zms90Wer91]
poles выколотки *lm*

WYKUPOWAĆ *ndk* 'wykupować' Zms90Wer93 ♦ Wykupować młode 'o zwyczaju wykupywania panny młodej przed zabraniem jej do domu pana młodego' Zms90Wer93
[bzk vykupovać Zms90Wer93]

WYLEKSZAĆ *dk wet.* 'wykastrować zwierzę gospodarskie' Zms90Wer125 →
WYCYŚCIĆ *dk*, WYPOKŁADAĆ *dk*
[bzk vylekšać Zms90Wer125]
błrs вылегчаць *dk*

WYMIĘ* *n* → WIMIE /JIMIE/ JIMJE *n*

WYNAJĄTY 'nie własny, użytkowany za opłatą' Zms90Wer113 ♦ Wynajęty człowiek →
CZŁOWIEK *m*
[mMlp vynajonty Zms90Wer113]

WYPAS *m* 'pastwisko' Zms90Wer125 → PAŚWISKO *n*
[Mlp vypas Zms90Wer125]
błrs выпас *m*; *ukr* випас *m*; *ros* выпас *m*

WYPOKŁADAĆ *dk wet.* 'wykastrować zwierzę gospodarskie' Zms90Wer125 →
WYCYŚCIĆ *dk*, WYLEKSZAĆ *dk*
[bzk vypokładać Zms90Wer125]
błrs выпакладаць *dk*

WYPRĄĆ *dk* 'uprać' Zms65Wer147 → POMYĆ *dk*, POPRĄĆ *dk*
[bzk vyprać Zms65Wer147]
ppk wyprać *dk* || wymyć *dk* 2, pomyć *dk*

WYROBIĆ• *dk* 'utkać, zrobić na warsztacie tkackim' Wyrobiła szmacianego dywana Zms90Wer59
 [prze3lp z vyróbiła Zms90Wer59]
ukr виробити *dk*

WYSZCZYRKA z 'dziewczynka lubiąca dużo się śmiać, chichotka' Zms65Wer146
 [Mlp wyżcyрка Zms65Wer146]
ppk || chichotka/śmiechotka/śmiechula z; *błrs* вышчарка z

WYSZKI / WISZKI *lm* 'pomost, rodzaj strychu pod dachem w stodole, oborze na siano/słomę' Bjz36Fri6 i in. → WILCZAK *m*
 [Mlm wyżki/wiški Bjz36Fri6 wyżki Zms90Wer92 (w'yški Pls39Tar86 wyszki Mzw39Tar89)]
ppk wyszka/wiszka z; *błrs* вышки *lm*; *poles* вышк'і/вышкы *lm*; *ukr* вишки *lm*

WYSZNIOWY• 'wiśniowy' Idź do sadu wyszniowego Grs86Wer114
 [Dlp m vy'sn'owego Grs86Wer114]
ppk wiszniowy; *ukr* вишневий

WYŚCİÓŁKA* z → UŚCİŁKA z

WYWROT *m* 'drzewo wywrócone z korzeniami przez wiatr' Bjz36Fri8
 [Mlp wywrot Bjz36Fri8]
ppk wywrótką z

WZDĄĆ•*dk* → ZDYĆ *dk*

WZDŁUŻ *ndm* 'według dłuższego boku, dłuższej krawędzi' Zms90Wer125 ♦ Bronowanie wzduż → BRONOWANIE *n*
 [vzdłuś Zms90Wer125]

WŹE przyst 'już' Wże stara tera, wże niewarta Zms73Wer203
 [vže Zms73Wer203 Grs86Wer116]
ppk || już; *ukr* вже

WŹEŻ *part* 'przecież' A nam wżeż straszno siedzieć samym Zms73Wer206 A my wżeż śpieszym do domu Zms73Wer206
 [vžeś Zms73Wer206]
ukr вжеж

Z

Z / Ż *rzad.*, *przyim* z D,N 'z' Sam Bóg z nieba. Tylko jeden Pan Bóg z nieba Grs86Wer115
 Człowiek z babo Zms90Wer126
 [z Zms90Wer126 z/ż Grs86Wer115]
ppk z/ze/ż/s *przyim*

ZABŁĄDZIĆ SIĘ• *dk* 'zabłądzić' Idziem, idziem pu drogach, da pu tych brodach, da wże zabłondził Zms73Wer206 → ZBŁĄDZIĆ *dk*
 [prze3lm zabłõnz'il'is' Zms73Wer206]

ZACHODZIĆ• *ndk* 'wstępować' Zms90Wer73
 [prze3lp m zaçożuł prze3lp z zaçożiła prze3lp n zaçożiło prze2lm zaçożili Zms90Wer73]
ppk zachodzić *ndk* 2; *błrs* заходзіць *ndk*; *ukr* заходити *ndk*; *ros* заходить *ndk*

ZACHOWAĆ• *dk* 'przechować' Żeb ta piesnia była gdzie to zachowana Zms73Wer204
 [ibt Mlp z zachov'ana Zms73Wer204]
błrs захаваць *dk*

ZACIĄGNAĆ *dk* 'nawlec igłę' Zms90Wer119 → ZASUNAĆ *dk*, ZAWLEKNUĆ *dk*
 [bzk začongnońć Zms90Wer119]
błrs зацягнуць *dk*

ZACZYNIĆ *dk* 'zamknąć bez klucza, zasuw' Zms90Wer92 → ZAKRYĆ *dk*
 [bzk začyńić Zms90Wer92]
ppk zakryć *dk*; *błrs* зачыніць *dk*; *ukr* зачинити *dk*

ZADEK *m* 'tył łodzi' Zms90Wer90
 [Mlp zadek Zms90Wer90]

ZADNIK *m* 1. 'zapiętek buta' Zms90Wer93; 2. 'uszywniający kawałek skóry na zapiętku buta' Zms90Wer93
 [Mlp zadník Zms90Wer93 (z'adník Pls39Tar86)]
ppk || zapiętek/zapiętek *m*/zapiątka *ż*; *błrs* заднік *m*; *poles* заднік *m*; *ros* задник *m*

ZAHWÓZDKA *ż* 'gwóźdź w osi zabezpieczający koło przed spadnięciem' Zms90Wer92
 [Mlp zahvustka Zms90Wer92]
ppk zagwozdka/zagwoška *ż*; *błrs* загваздка *ż*; *ukr* загвіздок *m*

ZAJĄCOWY* → ZAJUNCOWY

ZAJEC• *m* 'zając' Wun łapaų te zajcy Zms90Wer62
 [Dlp zająca Błm zaicy Zms90Wer62 zający Zms90Wer92]
błrs заяц *m*; *ukr* заєць *m*; *ros* заяц *m*

ZAJIKATY 'człowiek, który się jąka, jākający się' Zms65Wer148 → JIKAWY
 [mMlp zajikaty Zms65Wer148]
ppk zaikaty/zaikasty/zaiknięty || jākaty; *błrs* зайка *m, ż*; *ukr* зайкуватий;
ros заика *m, ż*

ZAJIKIWAĆ SIĘ• *ndk* 'jakać się' Zms65Wer147 i in.
 [ter3lp zająkuje się Zms65Wer147,148]
ppk zaikać się *ndk*; *błrs* заікацца *ndk*; *ukr* заікатися *ndk*; *ros* заика́ться *ndk*

ZAJUNCOWY* 'przym od zając, zajączy' Zms90Wer90 ♦ Zajuncowe grzyby → GRZYB *m*
 [Młm zajuncove Zms90Wer90]

ZAJZDROŚLIWY / ZAJZDROŚNY / ZAZDROŚNY 'zazdrośny' Zms65Wer148
 [mMlp zajązdrośliwy/zajązdrośny/zazdrośny Zms65Wer148]
ppk zazdrościwy/zajzdrośny/zazdrośny

ZAJZDROŚNY → ZAJZDROŚLIWY

ZAKINAĆ• *dk* 'zarzucić' Zms90Wer62
 [prze3lp *m* zakinuų Zms90Wer62]
błrs закінуць *dk*; *ukr* закинути *dk*; *ros* заки́нути *dk*

ZAKRĘTKA *ż* 'obracająca się płaska beleczka/drewienko do zamykania drzwi'
 Zms90Wer92
 [Mlp zakrentka Zms90Wer92]
poles за́крутка *ż*; *ukr* закрутка *ż*

ZAKRYĆ *dk* 'zamknąć bez klucza, zasuw' Zms90Wer92 → ZACZYNIĆ *dk*
 [bzk zakr'yc Zms90Wer92]
ppk zakryć *dk*; *ukr* закрити *dk*; *ros* закры́ть *dk*

ZAKUSOCZNA *ż* 'bar szybkiej obsługi' Zms90Wer63

[Mlp zak'usočna Zms90Wer63]

błrs закусачная *ż*; *ros* закусочная *ż*

ZALEŻ *ż* *rol.* 'pole leżące odłogiem, pozostawione dla odpoczynku' Zms65Wer146 i in.

→ ODŁÓG *m*, POLE *n*

[Mlp zaleś Zms65Wer146 załęś Zms90Wer91,119]

poles за́леж *ż*; *ros* залежь *ż*

ZAMAZAĆ• *dk* 'ubrudzić' A mnie suknie nie zamażta, nowa Zms73Wer207

[roz*k lm* zam'ašta Zms73Wer207]

ppk || zapeckać *dk*; *ukr* замазати *dk*

ZAMAZAĆ SIĘ• *dk* 'pobrudzić się, ubrudzić się' Poszła, pjach wzięła da zamazałaś i w wodę Zms73Wer208

[prze1*lp ż* zamazałas' Zms73Wer208]

ukr замазатися *dk*

ZAMEK *m* 'kłodka' Zms90Wer92

[Mlp zamek Zms90Wer92]

ppk zamek *m* 2; *błrs* вісячы замѡк *m*; *ros* висячий замѡк *m*

ZAMKNIONY• 'zamknięty' Rajske wróty zamkniony Grs86Wer116

[Mlm zamkn'ony Grs86Wer116]

ppk zamknąć *dk*

ZANIPADAĆ• *ndk* 'zapadać na zdrowiu' Często zanipada Zms65Wer149

[ter3*lp* zańipada Zms65Wer149]

błrs занепадаць *ndk*; *ukr* занепадати *ndk*

ZANOZY *lm* 1. 'słupy przy oknach idące od podwaliny do najwyższej belki w ścianie' Zms90Wer92 → LISZTWY *lm* 1; 2. 'kije wsadzone w końce jarzma blokujące szyję wołu' Bjb36Fri7

[Mlm zanozy Bjb36Fri7 Zms90Wer92]

ukr 2 за́нѡзи *lm*

ZAPADZIENKA *ż* 'klin, który zatrzymuje koła zębate w warsztacie tkackim' Zms90Wer119

→ ZASZCZEPKA *ż*

[Mlp zapażeńka Zms90Wer119]

ukr западе́нька *ż*

ZAPISQCNİK *m* 'belka pułapu leżąca nad ścianą szczytową' Zms90Wer92

[Mlp zaپیsoćnik Zms90Wer92 (zapes'ocńnik Pls39Tar86)]

poles зап'ісо́чн'ік/зап'есо́чн'ік *m*

ZAPUSTKI *lm* 'ostatni dzień zapustów' Zms90Wer93

[Mlm zapustki Zms90Wer93]

błrs gw. за́пусткі/за́пусты *lm*

ZARĘCZONA *ż* 'zaręczona panna' Zms90Wer119 → ZASWATANA *ż*

[Mlp zarêčona Zms90Wer119]

ZARĘCZONY *m* 'zaręczony kawaler' Zms90Wer119 → ZASWATANY *m*

[Mlp zarêčony Zms90Wer119]

ZAROBÓTEK *m* 'zarobek' Zms90Wer65

[Mlp zarôbutek Zms90Wer65]

ppk zarobotek/zarabotek *m*; *błrs* зарабо́так *m*; *ukr* заробі́ток *m*; *ros* зарабо́ток *m*

ZAROSŁY• 'porośnięty chwastami, krzakami' Zms90Wer119 ♦ Zarosłe pole → POLE *n*
[*nMlp* zarosłe Zms90Wer119]

ZASIEDZIEĆ• *dk* 'wysiadywać jajka jakiś czas' Jajka zasiedziane Zms90Wer65
[*ibt lm* zaśiżane Zms90Wer65]
ukr засидіти *dk*

ZASTRONEK *m* 'miejsce w stodole na zboże, sąsiek' Bjz36Fri7 i in.
[*Mlp* zast'ronek Bjz36Fri7 zastrónek Zms90Wer92 (zastor'lonok Pls39Tar86)
ppk || torp *m*, torpa *ż*; *błrs gw.* застаронак/застаранак; *poles* засторонок *m*; *ukr*
засторонек *m*

ZASUNAĆ *dk* 'nawlec igłę' Zms90Wer119 → ZACIĄGNAĆ *dk*, ZAWLEKNUĆ *dk*
[*bzk* zasunońc Zms90Wer119]

ZASUWKA *ż* 'drąg, na który zamyka się wrota stodoły' Zms90Wer92
[*Mlp* zasuwka Zms90Wer92]
ukr засовка *ż*

ZASWATANA *ż* 'zaręczona panna' Zms90Wer119 → ZARĘCZONA *ż*
[*Mlp* zaswatana Zms90Wer119]
ukr засватана *ż*; *ros gw. i posp.* засватанная *ż*

ZASWATANY *m* 'zaręczony kawaler' Zms90Wer119 → ZARĘCZONY *m*
[*Mlp* zaswatany Zms90Wer119]
ukr засватаний; *ros gw. i posp.* засватанный

ZASZCZEPIĆ SIĘ• *dk* 'zamknąć od środka drzwi na haczyk' Zms90Wer71
[*przy2lm* zaśczępim się Zms90Wer71]
błrs зашчапіцца *dk*; *ukr* заціпнутися *dk*; *ros pot.* зацепить *dk*

ZASZCZEPKA *ż* 'klin, który zatrzymuje koła zębate w warsztacie tkackim' Zms90Wer119
→ ZAPADZIEŃKA *ż*
[*Mlp* zaśczępka Zms90Wer119]
błrs зашчапка *ż*; *ukr* заціпка *ż*

ZASZCZYTNIK *m* 'adwokat, obrońca sądowy' Zms90Wer126 → ADWOKAT *m*,
OBRONCA *m*
[*Mlp* zaščytńik Zms90Wer126]
ros заштитник *m*

ZATCHNAĆ• *dk* 'zasłonić otwór; zatkać' Zatchnij wuszy Zms90Wer62
[*przy2lp* zatχńeš Zms64Wer124 *rozsk lp* zatχń'ij Zms90Wer62,76 za'tχńij
Zms64Wer128]
ppk zatchnąć *dk*; *błrs* заткнуць *dk*; *ukr* заткнути *dk*; *ros* заткнуть *dk*

ZA TQ *sp* 'dlatego, z tego powodu' Zms90Wer44
[za t'lo Zms90Wer44]
ppk zato || temu; *błrs* затQ; *ukr* затQ; *ros* затQ

ZATOWKA / ZATÓWKA *ż* 'sadło z wnętrzości' Zms90Wer125 → SADŁO *n*
[*Mlp* zatoŭka/zatuŭka Zms90Wer125]
ppk zatłuka *ż*; *błrs* затаŭка *ż*

ZATYŁEK *m rol.* 'kółko, którym umocowuje się ucho w pierścieniu kosy' Zms90Wer91
[*Mlp* zatyłek Zms90Wer91]

ZAUSZNICE* *lm* → ZAWUSZNICY *lm*

ZAWLEKNUĆ *dk* 'nawlec igłę' Zms90Wer119 → ZACIĄGNAĆ *dk*, ZASUNAĆ *dk*
[*bzk* zawleknuć Zms90Wer119]

ZAWLIKAĆ SIĘ* *ndk* 'zalecać się' Zms90Wer119 → CHODZIĆ *ndk*, SWATAĆ SIĘ *ndk*
[*ter3lp* zawlika się Zms90Wer119]

ZAWMAG *m* 'kierownik sklepu, skrót od ros. заведующий магазином' Zms90Wer93
[*Mlp* zawm^hah Zms90Wer93]
ros завмаг *m*

ZAWÓJ *m wet.* 'kolka – choroba koni' Zms90Wer91
[*Mlp* zaw^uuj Zms90Wer91]

ZAWUSZNICY *lm* 'kolczyki' Zms90Wer119 → KOLCZYKI *lm*
[*Mlm* zavuśnicy Zms90Wer119]
błrs завушніцы *lm*; *poles* завушніцы *lm*; *ukr* заушници *lm*

ZAZDROŚNY → ZAJZDROŚLIWY

ZAZULA* *ż* → ZYZULA *ż*

ZĄB*m → ZĘB *m*

ZBIĆ SIĘ* *dk* 'pomylić się' Zms73Wer206 ♦ Zbić się z drogi 'zgubić, pomylić drogę; za-
błądzić' [...] da wże zabłudziliś, zbili się z drogi Zms73Wer206 Szukali, szukali daj
zbili się z drogi Zms73Wer206 → ZABŁADZIĆ *dk*
[*prze1lm* zb^hil'i s'e Zms73Wer206]
ppk zbić się *dk*; *błrs* збіцца *dk*; *ukr* збитися *dk*; *ros* сбиться *dk*

ZBŁĄDZIĆ* *dk* 'zabłądzić' Poszli du domu, da i znoŋ zbłondzili, nie du domu, a nazad
[...] Zms73Wer206 → ZABŁADZIĆ SIĘ *dk*
[*prze2lm* zbłonż^hil'i Zms73Wer206]
ppk || zbłąkać się *dk*; *błrs gw.* збалудзіць *dk*

ZDAJ SIĘ *part* 'wydaje się, chyba' Zms90Wer38
[*zd^haj* się Zms90Wer38]
ppk zdaj się; *ukr* здається

ZDECHNAĆ* *dk* 'zdechnąć – o koniu' Zms90Wer91 → PRZEPAŚĆ *dk*, WYDUBIĆ SIĘ *dk*
[*prze3lp m* zdeχ Zms90Wer91]
ppk zdechnąć *dk*; *ukr* здохнути *dk*

ZDUĆ* *dk* 'wzdąć, dostać wzdęcia' Zduło [krowę] Zms90Wer91
[*prze nos* zduło Zms90Wer91]
błrs gw. здуць *dk*; *ukr* здүти *dk*

ZELÓWKI *lm* 'zelówki' Podbić zelówki Zms90Wer93 → PODMIOTKI *lm*
[*M,Blm* zyłuṕki Zms90Wer93]
ppk podmiotki *lm*

ZEMDLEĆ* *dk* → ZYMGLEĆ *dk*

ZERŻNAĆ* → ZYRŻNAĆ *dk*

ZESPAWAĆ* *dk* → ZYSPAWAĆ *dk*

ZESZYT *m* 'zeszyt szkolny' Zms90Wer126 → CITRAĆ *ż*, KAJET *m*
[*Mlp* ześyt Zms90Wer126]
ppk zeszyt *m* || kajet *m*, tietradka *ż*

ZĘB *m* 1. *anat.* ‘ząb’ Zms90Wer51; 2. *lm* (zemby) *rol.* ‘zęby grabi’ Bjz36Fri7; 3. *lm* (zemby) ‘koronka – ażurowa ozdoba z nici robiona ręcznie’ Koronki jak kupione, zemby – jak swoji Zms90Wer125 Szydełkiem można robić [...] zemby Zms90Wer130 → KORONKI *lm* ♦ Kątne/kątkowe zęby ‘zęby trzonowe’ Zms65Wer148

[Młp zemp Zms90Wer51 Młm zemby Zma65Wer148 Zms90Wer125 Błm zemby Zms90Wer130 Nłm zembańi Bjz36Fri7]

ppk ząb *m*

ZGONINY* *lm* → ZGUNINY *lm*

ZGOTOWAĆ *dk* ‘ugotować – o potrawach’ Zms90Wer125

[bzk zgôtovać Zms90Wer125]

ppk zgotować *dk*; *błrs* зварыць *dk*; *ukr* зварити *dk*; *ros* сварить *dk*

ZGROMADZIĆ *dk* ‘umieścić w jednym miejscu blisko siebie, złożyć’ Zgromadzić u kopy Zms90Wer125 → ZŁOŻYĆ *dk*

[bzk zgrômażić Zms90Wer125]

ZGUNINY *lm* ‘grubsze odpadki po wymłóceniu zboża’ Bjz36Fri8 → OMIECI *lm*

[Młm zguńiny Bjz36Fri8]

ZIARKA *lm* ‘ziarno’ Zms90Wer65

[Młm żarka Zms90Wer65]

ppk ziarna *ż*

ZIARNO *n* ‘ziarno zbożowe’ Zms90Wer91 ♦ Odborne ziarno *rol.* ‘ziarno najwyższego gatunku, ziarno wyborowe’ Zms90Wer91

[Młp żarno Zms90Wer91]

ZIDEL *m* ‘stołek, zydeł’ Bjz36Fri6

[Młp zidel Bjz36Fri6]

ppk zidel *m*

ZIELE *n* ‘chwasty, zielsko’ Zms65Wer147 i in. ♦ Świętojańskie ziele *bot.* ‘dziurawiec’ Zms90Wer → JAZIL *m*

[Młp żele Zms65Wer147 Zms90Wer119 żełe Zms90Wer90]

ppk ziela *ż*, ziele *n*

ZIELONY* ‘koloru trawy, liści’ Zms90Wer119 ♦ Zielone święta → ŚWIĘTA *lm*

[Młm żêlone Zms90Wer119]

ZIEMIA *ż* ‘ziemia, rola’ Zms65Wer147 Glinista ziemia Zms65Wer148 Ziemia orna Zms65Wer147

[Młp żeńa Zms65Wer147,148]

ppk ziemia *ż*

ZIEMLANKA *ż* *zool.* ‘ptak dzwonic’ Zms90Wer91

[Młp żêmlanka Zms90Wer91]

błrs зямлянка *ż*; *ukr* землянка *ż*; *ros* землянка *ż*

ZIERKAŁO *n* ‘lustro’ Weź zierkało, przejrzyj że sie Grs86Wer114

[Młp z’erk’ało Grs86Wer114]

ukr зеркало *n*; *ros* зеркало *n*

ZIMOWE *n* ‘ozime – o zbożu’ Zms65Wer146

[Młp żimove Zms65Wer146]

ZIOŁKI *lm* 'zdr od zioła, ziółka' Zms90Wer40

[Mlm ziołki Zms90Wer40]

ppk ziółka/ziołki *lm*; *błrs* зёлки *lm*

ZIZIULA *ż* → ZYZULA *ż*

ZJARCHOWAĆ [z-j] / ŻARCHOWAĆ *dk rol.* 'oczyścić zboże na wialni' Zms90Wer87 → ZWIAĆ *dk*

[*bzk* żjarçovać Zms90Wer87]

ppk wyharfować/wyarpować *dk*

ZLUBIĆ• *dk* 'pokochać; polubić' Dola moja nieszczęśliwa, że mnie Różia nie zлюбиła Hwc86Wer118

[*prze3lp* *ż* zlub'ła Hwc86Wer118]

ukr любити *dk*

ZŁOŚLIWY 'o człowieku często popadającym w złość' Zms65Wer148 → ZŁOŚNY

[*mMlp* złośliwy Zms65Wer148]

ZŁOŚNY 'o człowieku często popadającym w złość' Zms65Wer148 → ZŁOŚLIWY

[*mMlp* złośny Zms65Wer148]

ZŁOŻYĆ *dk* 'tu: umieścić w jednym miejscu blisko siebie' Zms90Wer125 → ZGROMA-DZIĆ *dk*

[*bzk* złożyć Zms90Wer125]

ZŁÓB *m rol.* 'drewniana skrzynka na karmę dla zwierząt, żłób' Bjz36Fri7

[*Mlp* złup Bjz36Fri7]

ppk żłob *m*

ZŁY 'niskiej jakości, antonim do *dobry*' Zms90Wer125 ♦ Zły duch → DUCH² *m*

[*mMlp* zły Zms90Wer125]

ZMARSZCZ *m* 'zmarszczka na ciele' Zma65Wer149 → ZMORSZCZY *lm*

[*Mlp* zmaršč Zma65Wer149]

ppk morszczy *lm*; *błrs* зморшчына *ż*; *ukr* зморщка *ż*/зморшки *lm*; *ros* морщина *ż*

ZMIERZCHNAĆ SIĘ• *dk* → ZMIRKNAĆ SIĘ *dk*

ZMIRKNAĆ SIĘ• *dk* 'zmierzchnąć się' Zms90Wer48

[*prze nos* zmiłrkło še Zms90Wer48]

błrs змеркнуцця *ndk*; *ros* смеркнуться *dk*

ZMORSZCZY *lm* 'zmarszczki' Zms65Wer149 i in. → ZMARSZCZ *m*

[*Mlp* zmoršča Zms65Wer149 Mlm zmoršcy Zms90Wer50]

ppk morszczy *lm*; *błrs* зморшчыны *lm*; *ukr* зморшчки *lm*; *ros* морщины *lm*

ZNACHOR *m* 'mężczyzna, który rzuca czary, umie leczyć i odczyniać uroki' Zms90Wer126

→ CZARODZIEJ *m*, CZAROWNIK *m*

[*Mlp* znaçor Zms90Wer126]

ukr знахарь *m*

ZNACHORKA *ż* 'kobieta, która rzuca czary, umie leczyć i odczyniać uroki' Zms90Wer126

→ CZARODZIEJKA *ż*, CZAROWNICA *ż*

[*Mlp* znaçorka Zms90Wer126]

ukr знахорка *ż*

ZNAĆ• *dk* 'umieć, wiedzieć; znać' Ona znała zamowy od pszczoł Hwc86Wer118

[*prze3lp* *ż* zn'ła Hwc86Wer118]

ppk znać *dk*; *ukr* знати *dk*

ZNAJŚĆ• *dk* 'znaleźć' Samuliot a my ni znajszli Zms73Wer207

[*prze1lm* zn'ajšl'i Zms73Wer207]

ppk znaleźć/znaleźć *dk*; *błrs* знайці *dk*; *ukr* знайти *dk*; *ros* найти *dk*

ZOSTAĆ SIĘ• *dk* 'zostać' Dzieciaki same zostali się w domu Zm90Wer69

[*prze3lm* zostali še Zms90Wer69]

ppk zostać się *dk*, zostać *dk*; *błrs* застацца *dk*; *ros* остаться *dk*

ZRĘB *m* 'obszar po wyrąbanym lesie, poręba' Zms90Wer51; 2. 'czynność wyrąbywania lasu, zrąb' Zms90Wer51

[*Mlp* zremb Zms90Wer51]

poles зруб *m*; *ukr* зруб *m*

ZWALIĆ• *dk* 'podać foluszowaniu' Zms90Wer92 ♦ Zwalone sukno → SUKNO *n*

[*nMlp* zvalone Zms90Wer92]

ZWIAĆ *dk* 'oczyścić zboże drogą wiania' Bjz36Fri8 → ZJARCHOWAĆ *dk*

[*bzk* zwiać Bjz36Fri8]

ppk żwiany

ZWIERZ•*m* → ZWIR *m*

ZWIR• *m* 'zwierzę' Uchoci się na dzikich zwirów Zms90Wer66

[*Dlm* zviruf Zms90Wer66]

ppk zwierz/żwierz/zwierzuk *m*; *błrs* звер *m*; *ukr* звір *m*; *ros* зверь *m*

ZWODZIĆ• *ndk* 'tu: zbierać, gromadzić' Zms65Wer148 ♦ Zwodzić plotki → PLOTKI *lm*

[*ter3lp* zvoži Zms65Wer148]

ZYDEL•*m* → ZIDEL *m*

ZYMGLEĆ• *dk* 'zemdleć, stracić przytomność' Wpadła [upadła] od strachu zymglaw-szy Zms90Wer74

[*ipu* zymglaφšy Zms90Wer74]

błrs самлець *dk*; *ukr* зімліти/зомліти *dk*; *ros* lud. сомлеть *dk*

ZYRŻNAĆ• *dk* 'zżąć, skosić' Zyrżneli owies, zebrali groch Zms90Wer58 Wże zyrżneli zboża Zms90Wer62

[*prze3lm* zyržneli Zms90Wer58,62]

ZYSPAWAĆ *dk* 'połączyć spawaniem, zespawać' Zms90Wer125 → NAWARYĆ *dk*

[*bzk* zyspawać Zms90Wer125]

ZYZULA / ZIZIULA *ż* *zool.* 'kukułka' Zms90Wer91 ♦ Zyzuli kwiat *bot.* → KWIAT *m*

♦ Zyzuli proso *bot.* 'drżączka' Zms90Wer91 → TRYPYSTUCHA *ż*

[*Mlp* zyzula/żizula Zms90Wer91 *Dlp* zyzuli Zms90Wer91]

ppk zazula/ziaziula *ż*; *błrs* зязюля *ż*; *ukr* зазуля *ż*

Ż

ŻARCHOWAĆ *dk* → ZJARCHOWAĆ *dk*

ŻREBIE *n* / ŻREBAK *m* 'żrebie' Bjz36Fri9

[*Mlp* *m* żrebak *Mlp* *n* żrebe Bjz36Fri9]

Ż

ŻABA *z* *zool.* 'żaba' Bjz36Fri9 i in. ♦ Raba żaba 'gatunek żaby' Zms90Wer91 ♦ Żaba korawa 'ropucha' Zms90Wer91

[Mlp żaba Bjz36Fri9 Zms90Wer91]

ppk żaba *z*

ŻABIN 'przym od żaba' Zms90Wer91 ♦ Żabin kisil 'żabi skrzek' → ŻABURYŃNIE *n*

[mMlp żabın Zms90Wer91]

błrs жа́біны; *ukr* жаби́ний

ŻABKA *z* 'kawałek drewnianka z otworkami, w którym umieszcza się dolny koniec młona w żarnach' Bjz36Fri10

[Mlp żapka Bjz36Fri10]

ŻABURYŃNIE *n* 'żabi skrzek' Zms90Wer91 → ŻABIN

[Mlp żaburyń:e Zms90Wer91]

ppk żaburyna/żaburzyna *z*; *błrs* жабуры́нне *n*; *ukr* жабури́ння *n*/жабе́рина *z*

ŻACZKA *z* 'kobieta żnąca zboże' Zms90Wer91

[Mlp żaćka Zms90Wer91]

poles жа́чка *z*

ŻARTOBLIWY / ŻARTOWLIWY 'człowiek lubiący żartować, śmiać się' Zms65Wer148

[mMlp żartòblivy/żartovlivy Zms65Wer148]

ppk żartobliwy/żartowliwy; *ukr* жарті́ливий

ŻAWORONEK *m* 'skowronek' Zms90Wer125 → SKOWRONEK *m*

[Mlp żavoronek Zms90Wer125]

błrs жа́варанак *m*; *ukr* жа́воронок *m*; *ros* жа́воронок *m*

ŻĄDŁO *n* 'ostry brzeg kosy' Bjz36Fri7 i in. → HOSTRZEJE *n*, OSTRZEJ *m*

[Mlp żondłó Bjz36Fri7 Zms90Wer119]

ukr жало *n*; *ros* жало *n*

ŻEBRAK *m* 'zebrak' Zms90Wer119 → STAREC *m*

[Mlp żebrak Zms90Wer119]

ŻEBREJ / ŻYBREJ *m bot.* 'przytulnia żółta, lepkie chwasty rosnące w lninie, lepka' Zms90Wer91 → LIPCZYCA *z*

[Mlp żebr'ej Zms90Wer91 żybr'ej Zms90Wer119]

ukr жа́брій/же́брій *m*

ŻELAZKO* *n* → ŻYLAZKO *n*

ŻELEZNODOROŻNIK *m* 'kolejarz' Zms90Wer90 → KOLEJARZ *m*

[Mlp żyleznodorożnik Zms90Wer90]

ppk || kolejowiec *m*; *ros* железно́дороджник *m*

ŻERDKA* *z* → ŻYRDKA *z*

ŻEREB CZYK *m* 'roczny koń' Zms90Wer91

[Mlp żerepčyk Zms90Wer91]

ros жере́бчик *m*; *ukr* жере́бчик *m*

ŻEREBIEC *m* → ŻREBIEC *m*

ŻŁÓB**m* → ZŁÓB *m*

ŻŁUKTO *n* 'drewniana wysoka balia' Bjz36Fri9 → BALEJA *ż*

[Mlp ʐłukto Bjz36Fri9 (ʐłukto Pls39Tar86)]

ppk żłukta *ż*, żłukto *n*; *błrs* жлукта *n*; *ukr* жлукто *n*

ŻOŁĄDEK* *m* → ŻOŁUDEK *m*

ŻOŁNA* *ż* → ŻOWNA *ż*

ŻOŁNIERZ *m* 'żołnierz, człowiek służący w wojsku lub odbywający służbę wojskową'

Zms90Wer119 → SAŁDAT *m*

[Mlp ʒołnieš Zms90Wer119]

ppk żołnierz *m*

ŻOŁUDEK *m* 'żołądek zwierzęcia' Zms90Wer119 → KANDŁUCH *m*, TRYBUCH *m*

[Mlp ʒołudек Zms90Wer119]

ppk żołądek/żałudек/żałudак *m*; *ros* желудок *m*

ŻONKA *ż* 'żona' Zms90Wer119 → BABA *ż*, MOJA *ż*

[Mlp ʒonka Zms90Wer119]

ppk żona/żonka *ż*; *błrs* жонка *ż*; *ukr* жінка *ż*; *ros* *pot. i lud.* жёнка *ż*

ŻOWNA *ż* *zool.* 'ptak – żoła' Zms90Wer118 ♦ Czarna żowna 'żoła, dzięcioł czarny' Zms90Wer118

[Mlp ʒowna Zms90Wer118]

błrs жаўна *ż*; *ukr* жовна *ż*

ŻREBIEC / ŻEREBIEC *m* 'niekastrowany koń, ogier' Bjz36Fri9 i in. → OGIER *m*

[Mlp ʐrebec Bjz36Fri9 ʒërëb'ec Zms90Wer91 (žereb'ec Pls39Tar86)]

ukr жеребець *m*; *ros* жеребец *m*

ŻUK *m* *zool.* 'żuk' Zms90Wer91 ♦ Majski żuk *zool.* 'chrabąszcz' Zms90Wer91

[Mlp ʒuk Zms90Wer91]

ppk żuk *m*; *ukr* жук *m*

ŻUJKA *ż* 'pasza po raz drugi przeżuwana przez krowę' Zms90Wer91

[Mlp ʒujka Zms90Wer91]

ppk żojka/żwajka *ż*; *ukr* жуйка *ż*

ŻULJQ *n* *zb* 'chuliganeria, łobuzy' Zms90Wer43

[Mlp ʒul'jo Zms90Wer43]

ros *pot.* жульё *n*

ŻURĄWEL* *m* 1. 'żuraw' Zms90Wer59; 2. 'studnia z żurawiem' Bjz36Fri7; 3. 'drag przy studni do wyciągania wiadra z wodą?' Zms90Wer59

[Mlp ʒurawel Bjz36Fri7 Mslp o żuravlu Zms90Wer59 (Mlp żuraw Mzw39Tar90)]

ppk żuraw *m*; *błrs* журавель *m*; *poles* журав'ёл'/журавель *m*; *ukr* 2 журавель *m*; *ros* журавль *m*

ŻYBREJ *m* → ŻEBREJ *m*

[Mlp ʒybr'ej Zms90Wer119]

ukr жабрі́й/жебрі́й *m*

ŻYĆ* *ndk* 'mieszkać' Zms73Wer205 Hwc86Wer118 Chto tut żyje? Zms73Wer205 A pan żył w pałacy Hwc86Wer118

[ter3lp ʒyje Zms73Wer205 prze3lp *m* ʒyʃ Hwc86Wer118]

ppk żyć *ndk*; *błrs* жыць *ndk*; *ukr* жити *ndk*; *ros* жить *ndk*

ŻYLAZKO *n* 'przrząd do prasowania, żelazko' Zms65Wer148 ♦ Żylazko na węgiel 'żelazko rozgrzewane gorącym węglem drzewnym' Zms65Wer148 ♦ Żylazko prontowe 'żelazko elektryczne' Zms65Wer148 ♦ Żylazko z duszo 'żelazko rozgrzewane rozpalonym żelaznym wkładem' Zms65Wer148

[Mlp *žêlasko* Zms65Wer148]

ŻYŁKA *ż* 'zwitek przechowywanego, wyczesanego lnu' Zms90Wer92 → PĘCZEK *m*, WERCZ *m*

[Mlp *żyłka* Zms90Wer92]

ŻYR *m* 'tłuszcz' Zms90Wer119 → PATOKA *ż*, TŁUSTOŚĆ *ż*

[Mlp *žyr* Zms90Wer119]

ukr жир *m*; *ros* жир *m*

ŻYRDKA *ż* 'szlaban kolejowy' Zms90Wer90 i in.

[Mlp *žyrtka* Zms90Wer90,136]

ppk *žyrdka/żerdka* *ż*

ŻYTNISKO *n* 'pole po skoszonym życie' Zms65Wer147 i in. → POŻNIA *ż*, STERNA *ż*

[Mlp *żytnisko* Zms65Wer147 Zms90Wer125]

ppk *żytniska* *ż*; *ukr* житнисько/житнище *n*

ŻYWICA *ż* 'żywica drzew iglastych' Zms90Wer119 → SMOŁA *ż*

[Mlp *żyvica* Zms90Wer119]

ukr живиця *ż*

ŻYWIOŁ• *m* / ŻYWIOŁA• *ż* 'zwierzę' Zms90Wer66 Napadają na dzikich żywiołu Zms90Wer66

[Błp *żyvjołu* Zms90Wer66]

ppk *żywioła* *ż*, *żywioł* *m*; *błrs* живёла *ż*; *ukr* живина/живина *ż*

ŻYWOTNOWOD *m* 'zootechnik' Zms90Wer43

[Mlp *žyvotnòvot* Zms90Wer43]

ros животновод *m*

ŻYZNIA *ż* 'życie' Zms73Wer203 Trudna żyznia była Zms73Wer203

[Mlp *žyzn'a* Zms73Wer203]

ppk *życia* *ż*; *ros* *gw. жизня* *ż*

ŻYŻA *ż* *rol.* 'gnojowica' Zms90Wer91

[Mlp *żyža* Zms90Wer91]

ppk *żyža* *ż*; *błrs* жыжа *ż*

ŻYŻKA *ż* *bot.* 'pokrzywa żegawka' Zms90Wer91

[Mlp *żyška* Zms90Wer91]

8.2. Słownictwo cz. II: Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu (gwary śląskie – SGPŚl) [wieś Glinka i Ślężaki Bryniewskie, pow. Petryków, woj. homelskie]

ABO *sp* 'albo, lub' Z mąki żytniej albo pszennej piekli takie suchary Slz73Wer211
[abo Slz73Wer211]

ppk abo, albo; *błrs* абo; *poles* абo; *ukr* абo

AKURATNY• *m* 'dokładny, odpowiedni, pasujący' Takie dynko [...] akuratto Gln73Wer209
[nMlp akur'atno Gln73Wer209]

ukr акуратний; *ros* аккуратный

BOBKOWY *kulin*. 'o przyprawie – laurowy' Gln73Wer209 ♦ Bobkowy liść → LIŚĆ *m*
[Dlp bobkov'ego Nlp bobk'ovym Gln73Wer209]

BRYTFANA• *ż* 'brytfanna – naczynie kuchenne' Gln73Wer208

[Blp brytfany Gln73Wer208]

ppk brytwan *m*

CIEPORA *ż kulin*. 'potrawa z gotowanych tłuczonych kartofli z kwaszoną kapustą' Ciepora – kartofli gotowane tłuczono i kapuste kishun i razem to cieporą nazywali Slz73Wer211
[Mlp ćep'ora Nlp ćep'orɔ Slz73Wer211]

CHATA *ż* 'wiejski dom mieszkalny' [...] sierod chaty Slz73Wer210

[Dlp x'aty Slz73Wer210]

ppk chata/kata *ż*; *błrs* хата *ż*; *poles* хата *ż*; *ukr* хата *ż*; *ros* хата *ż*

CZOSTEK• / *m* 'czosnek' Gln73Wer209

[Dlp č'ostku Gln73Wer209]

ppk czostek/czostak/czosnak *m*

CZOWNIK / CZOLNIK *m* 'czołenko tkackie' Trzeba było mieć warsztat, czolnik Slz73Wer210

[Mlp č'olník Slz73Wer210]

ppk czołenka *ż* || *adetka* *ż*; *błrs* чоўнік/чаўно́к *m*; *ukr* чо́вник *m*

DA / DAJ¹ *sp* 'i, oraz' Przekidywajo się te nici, da przybiwajo się, daj wsio Slz73Wer210

[da/daj Slz73Wer210]

błrs gw. дай; *ukr* та/да; *ros* да

DOJONKA* *ż* → DOJUNKA *ż*

DOJUNKA *ż* 'dojnica, skopek' Slz73Wer212 → SKOPEK *m*

[Mlp doj'unka Slz73Wer212]

ppk dojonka/dajonka/dojnica/dajnica *ż*; *błrs gw.* даёнка *ż*; *ukr* дойни́ця *ż*

DUCH• *m* 'gorące powietrze' No ji cało żyrdź nawieszajo przed duchem Gln73Wer209

[Nlp d'uxem Gln73Wer209]

ppk duch/ducht *m* 1

DYNKO *n* 'pokrywka' Gln73Wer209

[Mlp dynko Gln73Wer209]

ppk denko *n* || wierszyk *m*

EMILA *ż* 'imię żeńskie – Emilia' Gln73Wer212

[Mlp Em'il'a Gln73Wer212]

FENZOLA *ż* 'fasola' Slz73Wer211

[Mlp fenzo'l'a Slz73Wer211]

FLAKI • *lm* 'wnętrznosci, kiszki' Gln73Wer208

[Blp fl'aki Gln73Wer208]

GALOTY *lm* 'spodnie' Gln73Wer209

[Mlm gal'oty Gln73Wer209]

JADŁOWIEC *m bot.* 'jałowiec' Można palić łołchowe drzewo, i można i z jałowcu szyszkę, to zapach dobry Gln73Wer209

[Dlp jadł'ofcu Gln73Wer209]

ppk jodłowiec/jadłowiec *m; błrs* ядловец *m*

KADOUB *m* 'mały garnuszek do odlewania wody z gotujących się potraw' Slz73Wer211

[Mlp k'adoup Slz73Wer211]

KAFTANIK *m* 'zdr od kaftan, żakiecik, kaftanik' ♦ Kaftanik do stanu 'dopasowany kaftanik' Gln73Wer209

[Mlp kaft'an'ik Gln73Wer209]

KALIKA *m, ż* 'kaleka' I ostaą sie kalika Slz73Wer211

[Mlp kal'ika Slz73Wer211]

błrs каліка *m, ż; ukr* каліка *m, ż*

KOŁDRA • *ż* 'kołdra' Slz73Wer210 i in. ♦ Watna kołdra 'pikowana kołdra z waty' To teraz już watnymi kołdrami nakrywaję sie, a wprzód nie było Slz73Wer210

[Nlm kołdr'am'i Slz73Wer210]

ppk kołdra/kowdra *ż/kołdro n; poles* коўдра *ż; ukr* ко́вдра *ż*

KOPCIĆ • *ndk* 'wędzić' Ji uno [mięso] sie kopci Gln73Wer209

[ter3lp s'e k'opc'i Gln73Wer209]

błrs gw. капціць *ndk; ros* коптить *ndk; ukr* коптити *ndk*

KORTOWY • 'z tkaniny o nazwie kort' Takie proste kortowe [ubranie] Gln73Wer209

[nMlp kort'ove Gln73Wer209]

błrs. картовы

KOŚCIUM *m* 'garnitur' Jeżeli kościum, to można było szyć zrazu Slz73Wer210

[M,Blp k'os'cium Slz73Wer210]

ppk kościum/kostjum *m; błrs* касыцѹм *m; ukr* костюм *m; ros* костюм *m*

KRUPIANKA *ż kulin.* 'kaszanka' Takie krupianki Ślunzaki piekli Gln73Wer208 →

KRWIANKA *ż*

[Mlp krup'anka Gln73Wer208]

poles круп'анка *ż; ukr* круп'янка *ż*

KRWIANKA • *ż kulin.* 'kaszanka' Napiec krwianków Gln73Wer208 → KRUPIANKA *ż*

[Dlp krv'ankuf Gln73Wer208]

poles крыв'анка *ż; błrs* крывянка *ż; ukr* кров'янка *ż*

KRUTQJ • 'gęsty' Trzeba krup zwyczajnych nagotować, żeby kasza była taka gęsta, krutaja, jak to mówio Gln73Wer208

[żMlp krut'aja Gln73Wer208]

błrs круты; *ukr* крутий; *ros* крутой

KUBEŁ• *m* 'drewniany ceberek' Na dno kubęa Gln73Wer209

[Dłp k'ubęa Gln73Wer209]

ppk kubeł *m* || wiadra ż

KUBLIK *m* 'zdr od kubeł, ceberek' Kublik, to taka beczułka z uszami, i jeszcze takie dynko [pokrywka] zrobione akuratno Gln73Wer209

[Młp k'ublik Gln73Wer209]

KUDZIEL• ż 'kądziel' [len] chesali, kudzieli robili i przendli Slz73Wer210

[Błm kuźel'i Slz73Wer210]

błrs кудзеля ż; *ukr* кудель ż

KUFAJKA ż 'waciak, fufajka' Kufajków nie było Gln73Wer209

[Dłm kufajkuf Gln73Wer209]

ros фуфайка ż

LETKIE / LETKE *n anat.* 'płuca' Gln73Wer208

[Młp l'etke Gln73Wer208]

ppk letkie *n* || plucy *lm*; *błrs* лёркія *lm*; *ukr* легені *lm*

LIŚĆ• *m* 'liść' Gln73Wer209 ♦ Bobkowy liść 'listek bobkowy' Zaprawie tam bobkowym liściem. [...] trzeba zaprawić, posolić [...] no ji tego liścia bobkowego Gln73Wer209

[Dłp l'is'c'a Nłp l'is'c'em Gln73Wer209]

ppk liść *m* 1

ŁEŻKA ż 'łyżka – sztuciec' Slz73Wer212

[Młp ɥ'eżka Slz73Wer212]

ppk łyżka ż 1; *błrs* лыжка/ложка ż; *ukr* ложка ż

ŁOMANCE *lm kulin.* 'połamane cienkie suchary polane słodką wodą z makiem' Z maki żytniej albo pszennej piekli sie takie suchary, ich ɥamali i makiem ɥotkiem ɥoblewali, nazywali to ɥomance Slz73Wer212

[Młm ɥom'ance Slz73Wer212]

MAJTKI *lm* 'spodnie' I szyɥa majtki chɥopcam Ślz73Wer210 → SPODNI¹ *lm*

[Młm m'ajtk'i Slz73Wer210]

ppk majtki/majtuki *lm*

MAZELIONKA ż 'solniczka' Ślz73Wer211

[Młp mazel'ionka Ślz73Wer211]

MIKÓWKA (MIKÓŁKA?) ż *rol.* 'rodzaj nosideł z workowej tkaniny ze sznurkami po bokach do noszenia trawy, słomy' Daj mi mikóuķe, po trawie pójde. Mikuuķa z worka zrobiona i sznurki przywiązane Slz73Wer212

[Młp m'ikuuķa Błp mik'uuķe Slz73Wer212]

MLIKO *n* 'mleko' Ślz73Wer211

[Młp ml'iko Ślz73Wer211]

ppk mleka ż/mliko *n*/mliko *n* i in.

MYCKA ż 'czapka' Byɥy mycki zimowe i byɥy letnie Gln73Wer209

[Młp m'yccka Młm m'ycck'i Gln73Wer209]

NALEŻYĆ SIĘ• *ndk* 'trzeba, być potrzebnym' I później wże szyli co sie należuɥo Slz73Wer210

[prze3łp *n* należuɥo Slz73Wer210]

NASZYWAĆ• *ndk* 'szyć w większej ilości' Slz73Wer210

[prze1łp ż naşyv'ała Slz73Wer210]

błrs нашываць *ndk*; *ukr* нашивати *ndk*; *ros* нашивать *ndk*

NIJAKI 'żaden' [Ubranie] tylko takie proste, kortowe tam takie, nijake nie sukienne
Gln73Wer209

[nMlp n'ij'ake Gln73Wer209]

PARKIZNY• 'o jeszcze gorących parujących kartoflach' Gotowali kartofle, parkizne
uodciskali i później razem mieszała Slz73Wer211

[Blm park'izne Slz73Wer211]

PŁACHTA• z 'prześcieradło' Na łożka tkali puściłki albo puchty Slz73Wer210 [...] puchty tkali Slz73Wer210 → POŚCIELKA z

[Blm pu'achty Slz73Wer210 (Mlp z p'achta Pls39Tar83; płachta Mzw39Tar88)]

ppk płachta z; btrs плахта з; ukr плахта з; ros плахта з

POHIBNAĆ• dk 'zginąć, stracić życie' Trzy syny pohibli na wojnie Slz73Wer211

[prze3lm pōy'ibl'i Slz73Wer211]

ppk pogibnąć dk; ros погібнуть ndk

POJADAĆ• ndk 'jeść po trochu' Potem na piec wieszają i pojadają sobie Gln73Wer209

[ter3lm pojadają Gln73Wer209]

btrs паядаць ndk

POKACZAĆ• dk 'pomaglować' Potem pomyli [wyprali płótno], pokaczali i później wże
szyli Slz73Wer210

[prze3lm pôkač'al'i Slz73Wer210]

ppk pokaczać dk||powalkować dk; btrs покачаць dk; ukr покачати dk; ros покачать dk

POKOPCIĆ dk 'powędzić' A na wiosne [mięso] pokopcić Gln73Wer209

[bzk pok'opc'ic' Gln73Wer209]

ros покоптить dk

POLAĆ dk 'nalać, ponalewać' Do tych kiszek, flaków tych grubych polać Gln7Wer208

[bzk p'olac' Gln73Wer208]

POMYĆ• dk 'uprać, wyprać' Potem pomyli Slz73Wer210

[prze3lm pōm'y'l'i Slz73Wer210]

ppk pomyć dk 2; btrs памыць ndk; btrs gw. памыці ndk; ukr помити ndk

POSECHNAĆ• dk 'wyschnąć' Uny tak prendko tam posechną te kieubasy Gln73Wer209

[przy3lm pos'eχnɔ Gln73wer209]

btrs пасохнуць dk; ukr посохнути dk; ros посохнуть dk

POSIEC / POSIEKAĆ dk 'pokroić, posiekać' Drobnutko posiec, pokroić na takie kosteczki
Gln73Wer208

[bzk pos'ec Gln73Wer208 przy3lm pos'ekɔ Gln73Wer209]

POSIEKAĆ dk → POSIEC dk

POŚCIELKA• z 'prześcieradło' Na łożka tkali puściłki albo puchty Slz73Wer210 → PŁACHTA z

[Blm p'uściłk'i Slz73Wer210]

ppk pościółka z 2; btrs gw. поścцїлка z

PO ŚLUNZACKU / PO SZLUNZACKU przysł 'po śląsku' Już tutaj nikt nie rozmawia po
ślunzacku Slz73Wer210 Ta staruszka, co niedawno poszła, to ona po ślązacku
mówi i jej córka [...]. Ona młoda, ale też po ślunzacku rozmawia Slz73Wer211
Takie robi się nie bardzo geste, żółtkowate – jak po ślązacku Gln73Wer208 Zbić
masło, a po szlunzacku – zdziać masło Slz73Wer212

[po śl'uz'acku Slz73Wer210,211 pó śl'żacku Slz73Wer210 po śl'uz'acku Slz73Wer212]

- POTYKAĆ• *ndk* 'przetykać, przekładać – w tkactwie' Snuą i węno potykaą
 Slz73Wer210 Takie sznureczki [z tkaniny] i na kuembuszek, a późnij tym potykajo
 osnowe Slz73Wer210
 [prze1lp ż potykała prze3lm potykał'i Slz73Wer210]
- PO WKUSU *przysť* 'do smaku, według smaku' Posolić po wkus, czostku troszky, piep-
 szu Gln73Wer209
 [po fl'usu Gln73Wer209]
- POZAWIĄZOWAĆ *dk* 'pozawiazywać' Trzeba pozawiażować te końcy Gln73Wer208
 [bzk pozav'qz'ovac' Gln73Wer208]
- PRZEWARZYĆ SIĘ• *dk* 'przegotować się, zbyt długo gotować się' Tylko nie dać, bruń
 boże, przegotować, żeby to się nie przewarzyuo Gln73Wer208
 [prze3lp pševażyuo Gln73Wer208]
- PRZEŻGAĆ *dk* 'przebić, przekłuć' Może gdzie zbiera się para, to jiguom przeżgać
 Gln73Wer209
 [bzk pš'ežgac' Gln73Wer209]
- PRZEKIDYWAĆ• *ndk* 'przerzucać, przekładać' Przekidywajo się te nici Slz73Wer210
 [ter nos pšek'idyv'ajo s'e Slz73Wer210]
błrs перакідваць *ndk*; *ukr* перекидати *ndk*; *ros* перекидывать *ndk*
- ROSÓŁ• *m* 'roztwór wody z solą do marynowania mięsa' Gln73Wer209
 [Błp r'osuu Gln73Wer209]
ppk rosół *m* 2; *błrs* расол *m*; *ros* рассол *m*
- RYDEL *m* 'łopata' Slz73Wer211
 [Młp rydel' Slz73Wer211]
- SALCIESQN *m* *kulin.* 'salceson' Robili jeszcze salcesqn Gln73Wer208
 [Błp salc'es'on Gln73Wer208]
ppk salsasqn/salcesqn *m*
- SIEMJA ż 'rodzina' W siemji wielkiej Gln73Wer209
 [Mslp ś'emji Gln73wer209]
ppk || czeladź ż 4, rodzina ż 2; *błrs* сям'я ż; *ukr* сім'я ż; *ros* семья ż
- SIEROD *czego* *przyim* 'pośrodku czego' Wże snuwnica [stoi] sierod chaty Slz73Wer210
 [s'erot Slz73Wer210]
błrs сярод; *błrs* gw. сярод/сярад; *ukr* серед
- SKOPEK *m* 'dojnica' Skopek to dojunka Slz73Wer212 → DOJUNKA ż
 [Młp sk'opek Slz73Wer212]
- SKUCZNO *przysť* 'tęskno, markotno' Jakoś [samej] skuczno, skuczno i skuczno
 Slz73Wer211
 [skučno Slz73Wer211]
błrs gw. скучна; *ukr* скучно; *ros* скучно
- SNOWNICA ż 'snowadło – przyrząd tkacki do nawijania pasem' Slz73Wer210
 [Młp snuwn'ica Slz73Wer210]
ppk snowadło *n*; *ukr* снівниця ż
- SOLNICA ż 'solniczka' Slz73Wer211
 [Młp sol'n'ica Slz73Wer211]
ukr сільниця ż

STAN• *m* 'talía' Kaftanik do stanu Gln73Wer209

[Dłp st'anu Gln73Wer209]

SZMACIOŁKA• *z* 'wyrób tkacki z pociętej na paski starej odzieży' A jeszcze szmacioui tkali Slz73Wer210 [...] a wprzód nie było [kołder], to tymi szmaciówkami nakrywali sie Slz73Wer210

[Błm šmac'ouki Nłm šmac'oukam'i Slz73Wer210]

SZYBONEK *m* 'szafka' Slz73Wer211

[Młp šyb'onek Slz73Wer211]

SZYPITUŁA *z* *kulin*. 'mleko kwaśne, ale jeszcze nie zsiadłe' Szypituła – to mliko take rzadke i nie słodke i nie siadłe Slz73Wer211

[Młp šyp'it'uła Slz73Wer211]

SZERSCIANY• 'wełniany' Nijakie nie sukienne, nie szerściane, ale proste Gln73Wer209

[Młm šers'c'ane Gln73Wer209]

ppk szerściany/szarściany; *błrs* шарсцяны; *ukr* шерстяни; *ros* шерстяной

SZNUREK• *m* 'sznurek, trok' Mikućka z worka i sznurki przywiązane Gln73Wer212

[Młm šnurki Gln73Wer212]

SZNURECZEK• *m* 'zdr od sznurek, sznureczek' Slz73Wer210

[Błp šnur'ečki Slz73Wer210]

ŚWITER• *m* 'sweter' Robiła świtry Slz73Wer210

[Błm s'v'itry Slz73Wer210]

ppk sweter *m*; *błrs* світэр *m*; *ukr* светр *m*; *ros* свитер *m*

TROSZECZKY przysł 'troszeczkę' Troszeczeky uodgotować Gln73Wer208

[troš'ečky Gln73Wer208]

błrs gw. трошэчки/трошачки

TUGO przysł 'ściśle, ciasno' Gln73Wer209

[tugo Gln73Wer209]

błrs туга; *ukr* туго; *ros* туго

TYGLIK *m* 'patelnia na nóżkach' Tyglik – to patelnia na nóżkach, słonine smażyć Slz73Wer212

[Młp t'vgl'ik Slz73Wer212]

TYŁO *zaim przysł* 'tyle' Temu odłamiesz [odłamiesz] tyło, a temu jeszcze wiencej Gln73Wer209

[t'ylø Gln73Wer209]

TYŻ *part* 'też' Tyż te mięso posieką drobniutko Gln73Wer209

[t'yš Gln73Wer209]

WALIĆ *ndk* 'foluszować' A jeżeli sukno, to walili Slz73Wer210

[prze3łm val'il'i Slz73Wer210]

ppk walić² *ndk*; *błrs* валіць *ndk*

WALUSZA *z* 'urządzenie do foluszowania, folusz' [...] do waluszy wozili Slz73Wer210

[Dłp val'uśy Slz73Wer210]

ppk walusz/folusz *m*; *ukr* валюша *z*

WATNY• 'przym od wata, z waty' Slz73Wer210 ♦ Watna koudra → KOŁDRA *z*

[Nłm watnymi Slz73Wer210]

ppk watni, watowy; *ros* ватный

WARZECHA z 'duża płaska łyżka do mieszania potraw w czasie gotowania' Użęka to do jedzynie, a warzecha to taka ȳopatka do mieszania, kiedy krupnik gotowali Slz73Wer212

[Mlp važexa Slz73Wer212]

WARZYĆ SIĘ• *ndk* 'gotować się, wrzeć' A zobacz tam, czy warzy się już garnek – warzy się albo wre – to znaczy gotuje się, kipi Slz73Wer211 Do wody wrzucali, a woda już warzyȳa się albo wraȳa Slz73Wer211 → WREĆ *ndk*

[ter3lp m v'aȳ s'e prze3lp z važȳȳa s'e Slz73Wer211]

WENTROBA z 'wątroba' Z głowy mięso i wentroba, lietkie – wszystko to zgotować Gln73Wer208

[Mlp ventr'oba Gln73Wer208]

WERSTAT *m* 'warsztat tkacki' Snuli, na werstat i tkali Slz73Wer210

[Blp verstat Slz73Wer210]

WIDĘY *lm* 'dwuzębny uchwyt do wyciągania garnków z pieca' Slz73Wer211

[Mlm vidȳȳ Slz73Wer211]

WIOSNA z 'wiosna' ♦ Na wiosnie 'wiosną, na wiosnę' Gln73Wer209

[Mslp na v'ⁱos'n'e Gln73Wer209]

WKUS• *m* 'smak' Gln73Wer209 ♦ Po wkusu 'do smaku' Gln73Wer209209

[Mslp po f^kusu Gln73Wer209]

ros вкѳс *m*

WON / WUN / ON *m* *zaim osob* (*lm* WONȳ / WNY / UNȳ / ONȳ) 'on' Gln73Wer208 i in.

uno *n* 3lp 'ono' Uno się ȳotciśnie Gln73Wer208

une z 3*lm* 'one' Une tak prendko tam posechnȳa tie kieȳbasy Gln73Wer209

[nMBlp3lp uno Gln73Wer208 zMlm une Gln73Wer209]

ppk on; *ukr* він

WPRZÓD *przyst* 'dawniej, kiedyś' A wprzód nie było [kołder] Slz73Wer210

[fpšud Slz73Wer210]

WREĆ• *ndk* 'wrzeć, gotować się, kipieć' Warzy się albo wre – to znaczy gotuje się, kipi Slz73Wer211 A woda już warzyȳa się albo wraȳa Slz73Wer211 → WARZYĆ SIĘ *ndk*

[ter3lp vre prze3lp z vr'aȳaSlz73Wer211]

WSIO *wykrz* 'wszystko, już, koniec' Daj wsio Slz73Wer10

[fs'o Slz73Wer210]

ppk wszystko; *błrs* ȳcë; *ros* вçë

WYSZKRABAC• *dk* 'wyszkrobać' Tylko ich wyszkrabim dobrze, aż przezroczyście takie Gln73Wer209

[przy3lm vyškr'ab'ȳ Gln73Wer209]

WŻE *przyst* 'już' Nu i późni wże trzypali, czesali [len] Slz73Wer210 I później wże szyli Slz73Wer210

[vžë Slz73Wer210]

ppk || już; *ukr* вже

ZAPASKA / ZOȳPASKA z 'fartuch' Gln73Wer209 i in.

[Mlp zo'p'aska Slz73Wer211]

ZAPRAWIĆ *dk* 'przyprawić, dodać przypraw' Posolić, zaprawić pieprzem Gln73Wer208

A szynki też zaprawić tam bobkowȳm, liściem, jeszcze tam czym Gln73Wer209

A mięso też trzeba zaprawić, posolić po wkuśu Gln73Wer209

[bzk zapr'av'ic' Gln73Wer208,209]

ZDZIAŁAĆ *dk* 'ubić, zrobić masło' Zbić masło, a po szlunzacku – zdziałać masło Slz73Wer212

[bzk zɛ'ajac' Slz73Wer212]

ZOUGUWEK / ZEUGOWEK *m* 'poduszka' Podoj 'podaj' mi tam zougówka Slz73Wer211
[Mlp zo'gu'ovek/ze'g'ovek Blp zo'g'ofka Slz73Wer211]

ZRAZU przysł 'od razu, natychmiast' Można było szyć zrazu Slz73Wer210

[zr'azu Slz73Wer210]

ppk zrazu 1; *błrs* *pot.* зразы; *ukr* зразы; *ros* сразы

ŻOUDKOWATY 'dość rzadki, rzadkawy' Takie robi się nie bardzo gęste, żoudkowane Gln73Wer208

[Blp *n* żoutkovate Gln73Wer208]

8.3. Słownictwo cz. III: Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Białorusi Wschodniej (na Witebszczyźnie i Mohylewszczyźnie – SGB)

A

ABRATNO przysł 'z powrotem' Pośle wojny jak tylko ruskie przyszli, tak zrazu abratno w kaŭchoz Stj08Pab234

[abratno Stj08Pab234]

ros обратно *ndm*

ABYCZNA *n* przysł 'zwykle' Jak abyczna Wsł08Pab217

[abyčna Wsł08Pab217]

ros обычно *ndm*

ACHWIARA ż 'ofiara, ofiarowanie, poświęcenie czegoś' [...] to wsio za jedne noc [robi-my], ŭo tako achwiara u nas. Zawdy się mudlili [...] ŭo, tako achwiara Wsł08Pab216

[Mlp axfara Wsł08Pab216]

błrs gw. ахвяра *ż*

ADKRYWAĆ • *ndk* 'otwierać, wszczynać co, dawać początek czemu' Wsł08Pab216

♦ Odkrywać bój → BÓJ *m*

[prze3lm atkryvali Wsł08Pab216]

ppk odkrywać *ndk*; *błrs* аткрываць *ndk*; *ros* открыва́ть *ndk*

ADWENT* *m* → ADWYNT *m*

ADWENTNY 'przym od adwent, adwentowy' Wsł08Pab217 ♦ Post adwyntny → POST *m*

[Mlp adwyntny Wsł08Pab217]

ADWITAN • *m* 'adiutant' Franuleńka adwitanem Rzn27Dom211

[Nlp adwitanem Rzn27Dom211]

błrs ад'ютант *m*; *ros* адъютант *m*

ADWYNT *m* ‘adwent’ Wsł08Pab217

[Mlp advynt Wsł08Pab217]

AJER* *m* → AJIR *m*

AJIR *m bot.* ‘tatarak’ Kole mnie blisko jest ajir taki, taki pachniuncy Wsł08Pab220

[Mlp ajir Wsł08Pab220]

ppk ajer/hajer *m*; *błrs* aep *m*; *ros* aep *m*

AKCENT *m* ‘wymowa, akcent’ Wsio wremja po polsku [rozmawiamy], no może my nie tak mówim jak w Polsce, może nie taki akcent, jak to sie mówi, ależ my mówim Wsł08Pab215 → UDARENIE *n*

[Mlp akc'ent Wsł08Pab215]

ppk kłaustuk *m* || udarenie *n*; *błrs* акцент *m*

ALTANA* *ż* → OLTANA *ż*

AŁADKI* *lm* ‘smażone placki z mąki’ To my pieczym te aładki takie na drożdżach, cukrym posypim Wsł08Pab217

[Blm aładki Wsł08Pab217]

ppk oładka/aładka/uładka/ładka *ż*; *błrs* аладкі *lm*

APENDICIT *m med.* ‘zapalenie wyrostka robaczkowego’ A u nich [mówi o matce w *lm*] що, apendicit ten był, zrobił się Wsł08Pab225

[Mlp apend'ic'it Wsł08Pab225]

błrs апендыцыт *m*; *ros* аппендицит *m*

APIAĆ przysł ‘znowu’ [...] ponapiwajo się, jeszcze jak, nu ji [po upływie] czterdzieści dni – apiać hulanka Wsł08Pab226

[aść Wsł08Pab226]

ros опять

APŁATEK* *m* ‘opłatek’ [Na wigilię] apładki sum, no wot, apładki Wsł08Pab217

[Mlm apładki Wsł08Pab216]

ppk opłatka *ż*

ARMIJA* *ż* ‘wojsko’ [Polaków] nawet nie brali do armji tutaj Stj08Pab233

[Dlp armji Stj08Pab233]

ppk armija *ż*; *błrs* армія *ż*; *ros* армия *ż*

ASTANOWKA *ż* ‘przystanek’ To tam gdzie astanowka Wsł08Pab215 Wo, jak tu astanowka, awtobus chodzi Wsł08Pab216

[Mlp astanofka Wsł08Pab215.216]

ppk ostanowka/astanowka/astanówka *ż*; *ros* остано́вка *ż*

B

BAĆ* *ndk* kogo ‘bać się kogo’ Ja mamy nie boję Krc27Dom212 Bo kawaler letkomysły, on Boga nie boi Osp27Dom231

[ter1lp boję Krc27Dom212 ter3lp boi Osp27Dom231]

ppk bać *ndk*

BAĆKA *ż* ‘ojciec’ Moj baćka Wsł08Pab216

[Mlp baćka Wsł08Pab216]

ppk baćka/bat'ka/baćko *m*; *błrs* бацька *m*; *ros* lud. батька *m*

- BACŲKI *lm* 'rodzice' Pieśni śpiewamy po polsku, naszeż baćki to z Polszczy Wsł08Pab215
 No, ja już nie pamintum, to moje baćki [mówili] Wsł08Pab216 Jego baćki też z Polski
 Wsł08Pab216 → RODZICE *lm*
 [Mlm baćki Wsł08Pab215,216]
ppk baćki *lm* || ojce *lm*; *błrs* бацькі *lm*
- BALNICA• ż 'szpital' Ųot ja du balnicy, skoro [karetka pogotowia] mnie wzina do bal-
 nicy, no już tam [trzeba] sie rozmawiać po rusku Wsł08Pab225 → QOSPITAL *m*
 [Dlp balnicy Wsł08Pab22]
ppk bolnica/balnica ż, szpital *m*; *błrs* бальніца ż; *ros* больница ż
- BALSZYNSTWQ *n* 'większość' A my Poliaki, mówim pu polsku, nie wsie, no ale balszyn-
 stwQ Wsł08Pab225
 [Mlp bal'szynstf'o Wsł08Pab225]
ros большинство *n*
- BANDARQŁ• *m* 'duża listowa przesyłka pocztowa, zwykle w opasce, banderola' Oni
 cały bandarQŁ przysłali, Ųopisali Ųo sobie, jak żyjo, jak wszystko Wsł08Pab221
 [Blp bandar'ol Wsł08Pab221]
ppk banderola ż; *błrs* бандэрQль ż; *ros* бандероль ż
- BARBUSINKA ż 'imię żeńskie, zdr od Barbara' Da fatygi Barbusinka Rżn27Dom212
 [Mlp Barbus'inka Rżn27Dom212]
- BIADA ż 'bieda' Drn27Dom213
 [Mlp biada Drn27Dom213]
ppk bieda/biada ż; *błrs* бяда ż
- BOCI *lm* 'buciki' [...] że mnie byli ładne boci RżnDom213
 [Mlm boc'i RżnDom213]
błrs боты *lm*; *ros* ботинки *lm*, бQты *lm*
- BOK• *m* 'strona, kraniec' O, w tym boku byŲ taki Kaczanowski [...] tyż szlachta
 Stj08Pab236 Ųot, naprzeciw, co chata byŲa na tamtym boku Stj08Pab231
 [Ms/p boku Stj08Pab231,236]
ppk bok *m* 2 || brzeg *m* 2; *błrs* бок *m*
- BOLNICA• ż → BALNICA ż
- BOLSZYNSTWQ* → BALSZYNSTWQ *n*
- BOMBIĆ• *ndk* 'bombardować' Naszy dzierewni Niemiec nie ruszyŲ, ni spoliŲ, nic, ni
 bombili u nas. U nas nigdy nie bombili Wsł08Pab216
 [prze3lm bombili Wsł08Pab225]
ppk bombańderować *ndk*; *ros* бомбИть *ndk*
- BÓJ• *m* 'walka, działanie zbrojne' Wsł08Pab216 ♦ Odkrywać bój 'wszczynać walkę'
 U nas partizany nigdy ni adkrywali bój Wsł08Pab216
 [Blp buj Wsł08Pab216]
- BRAĆCI• *lm* 'bracia' A dzińkuje moje braćci, że my żyli w jednej chacie Rżn27Dom199
 [Wlm braćci Rżn27Dom199]
ppk brat *m* (*lm* braci/braty)
- BRUZDA• ż 'bruzda' To ide po bruzdach i wypliwum krzoczki Wsł08Pab224
 [Ms/m bruzdax Wsł08Pab224]
ppk bruzna/brzozna ż || rozorek *m*, waga ż

BRYGADA• z 'zespół do wykonywania jakichś prac' Un liśnikiem robiu [...], a ja w brygadzie na polewyc Stj08Pab 230
 [Mslp v brygaże Stj08Pab 230]
błrs брыгада ż; *ros* бригада ż

BRZEZINA z 'Berezyna – nazwa rzeki' Osp27Dom214
 [Mlp Brzezina Osp27Dom214]

BRZÓZECZKA• z 'zdr od brzoza' Tam w lesie takie brzózeczeki u nas sum Wsł08Pab218
 [Mlm bżuzečki Wsł08Pab218]
ppk brzozka/brzozinka ż

BUŁKA• z *kulin*. 'babka wielkanocna' To już buuke ni rubiuam, to już na Wielkanoc buuke [babkę] pieke Wsł08Pab224
 [Blp buuke Wsł08Pab224]
ppk bułka ż 2

BURA z 'bura' Pozawczoraj musić bardzo bura była Wsł08Pab224
 [Mlp bura Wsł08Pab224]
ppk bura ż; *błrs* бупа ż; *ros* буря ż

BURJAN• *m* 'chwasty, zielsko, burzany' Ale tu wszystko pole leży, wszystko burjanym zarosło Stj08Pab234
 [Nlp bur'ianym Stj08Pab234]
błrs бур'ян *m*; *ros* бурьян *m*

BUT• *m* 'but, obuwie' Stj08Pab234 ♦ Takie buty wykrrz 'takie to sprawy, tak się rzeczy mają' Stj08Pab234 → DZIEŁO *n*
 [Mlm buty Stj08Pab234]
ppk but *m* 1

BYĆ• *ndk* 'być' Ale gramotne, wyuczyli się i gramotne chupocy su Wsł08Pab222 Bende przyjmowałem RznII27Dom212 ♦ Było *komu co* → JEST *ndk*
 [ter3lm su Wsł08Pab222 przy1lp bende RznII27Dom212]
ppk być *ndk*

BYWSZY• 'były' To siostra mojej bywszej kobity Stj08Pab234
 [Dlp ż byfšej Stj08Pab234]
ppk bywszy; *ros* бывший

C

CEBULNIOK• *m* 'wywar z łuski cebuli do farbowania jajek wielkanocnych' Z cebulnioku nie takie ładne, a teraz my wsio w cybuly Stj08Pab231
 [Dlp cebulnioku Stj08Pab231]

CHACINA• z 'zdr lekc. od chata, chatka' A lasy, które lepsze było sprzedali, a z gorszego postawili sobie, kto jak mógł chacine, i żyli Wsł08Pab223
 [Blp hacine Wsł08Pab223]

CHAJ / NIACHAJ część składowa trybu rozkazującego 'niech, niechaj' Chaj wujek mówi, bo un starszy, to un wi Stj08Pab232 Śpiewajo po biełarusku [w kościele], a niechaj żeby i uni zrozumieli Stj08Pab227
 [xaj Stj08Pab232 náx'aj Stj08Pab227]
ppk niech/niechaj/niekaj; *błrs* хай/няхай

CHATA* *ż* 'wiejski dom mieszkalny' [...] my żyli w jednej chacie Rzn27Dom199 [...] jak ja wozięm lias, o, na te chate Stj08Pab236 → DOM *m*
 [Błp xate Stj08Pab236 Mslp chacie Rzn27Dom199 Mslm xatax Stj08Pab232]
ppk chata *ż*; *błrs* xara *ż*

CHAZIAJSTWO *n* 'gospodarstwo, zwykle wiejskie' Stj08Pab235 → GOSPODARSTWO *n*
 ♦ Podsobne choziajstwo 'tu: gospodarstwo przydomowe' No, dawaųy, po pare sotek [arów] dawaųy, takie było podsobne chaziajstwo Stj08Pab235
 [Młp xazajstfo Stj08Pab235]
ppk choziajstwo/chaziajstwo *n*; *ros* хозяйство *n*

CHŁODNIUŚKI 'zdr od chłodny' Taki wiaterek powieje chłodniuśki Stj08Pab231
 [Młp m xłodńuśki Stj08Pab231]
ppk chłodny

CHOĆ* *sp* → CHUĆ *sp*

CHOZIAJSTWO* *n* → CHAZIAJSTWO *n*

CHTO *zaim* → KTO *zaim*

CHTO TO *zaim* → KTO TO *zaim*

CHTÓRY *zaim* → KTÓRY *zaim*

CHUĆ *sp* 'chociaż, mimo że' Chuć i byųa polska szkoųa, alie wyuczali jenzyk białoruski Stj08Pab 233
 [xuć Stj08Pab 233]
ppk choć/chóc/chot'; *błrs* хоць/хаця; *ros* хотя/хоть

CHUTER / CHUTOR / FUTOR *m* 'chutor – pojedyncze gospodarstwo lub grupa gospodarstw poza wsią' Ale oni ni tutaj w Stajsku. To wtenczas byli jeszcze chutery, na chuterze. Chuter nazywał się Łosie Jamy, no to chuter taki był Stj08Pab232 Chutor byų [...] z tych chutorów Wsł08Pab223 Dzieduszka ichny żyų no tut dalsze, na futore Awgustowa Stj08Pab229
 [Młp xutor Wsł08Pab223 xuter Stj08Pab232 Mslp xuteże Stj08Pab232 futore Stj08Pab229 Młm xutery Stj08Pab232 Dłm xutoruf Wsł08Pab223]
ppk chutor/futar/futer/kutar *m*; *błrs* хуґар *m*; *ros* хутор *m*

CHUTERNY* 'przym od chuter, chutorowy' Stj08Pab232 ♦ Chuterna siściema 'akcja ściągnięcia rozproszonych poza wsią gospodarstw do jednego osiedla kołchozowego' Bo to w czterdziestym dziewiątym roku to chuterna siściema była, [była] ściągnięta do kupy do jednej miejscowości Stj08Pab232
 [Młp ż xuterna Stj08Pab232]
ros хуторный

CHUTOR *m* → CHUTER *m*

CI / CZY *part* 'czy' Každy niesie ci butelke, ci jajko, no co chto tam ma, na Zielune Świuntki Wsł08Pab217 Wsio z tego mahazina, czy uno dobre, ci uno kiepskie Wsł08Pab220
 [ci Wsł08Pab217 ci/чы Wsł08Pab220]
ppk ci/czy; *błrs* ці

CIEPLUTKI* 'zdr od ciepły, ciepłutki' Kartofli trochy zgotowali, stłukli, no ji wody ciepłutki rozmijszali Stj08Pab231
 [Dłp ż ćeplutki Stj08Pab231]
ppk ciepłeńki

CILIWIZAR *m* 'telewizor' Ciliwizar też tylko po rusku Wsł08Pab219

[Mlp čiliwizar Wsł08Pab219]

ppk telewizor/cielewizor *m*; *błrs* тэлевізар *m*; *ros* телеви́зор *m*

CILIWIZJA• *ż* 'telewizja' Tak [tu] pu ciliwiżji u nas tego ni ma Wsł08Pab219

[Mslp čiliwiżji Wsł08Pab219]

ppk telewizja *ż*; *błrs* тэлевізія *ż*; *ros* телеви́дение *n*

CIOCIA *ż* 'pieszcz. od ciotka, ciocia' I цо, jeszcze ciocia moja ji matusia [...] Stj08Pab232

[Mlp ćoća Stj08Pab232]

ppk ciocia/tiotia *ż*

CIOTKA *ż* 'ciotka' Wo, ciotka ichno popadła do Polski ji tam zamonsz wyszła za Bronickiego Wsł08Pab221

[Mlp ćotka Wsł 08Pab221]

ppk ciotka *ż*

CIRAC• *ndk* 'tracić' A teraz co, człowiek ślepie i pamięć ciro Stj08Pab233

[ter3lp ćiro Stj08Pab233]

ros терять *ndk*

CIURMA *ż* → TIURMA *ż*

CMENTARZ• *m* / *rząd*. SMYNTARZ• *m* 'cmentarz' I wtedy chodzili na cmentarz [...] i tam [ksiądz] sie modlił, tam na smyntarzu Wsł0Pab218 Żeby tak na jednym smyntarzu zy swojimi ludźmi lieżyć Stj08Pab228

[Blp cmentaś Stj08Pab228 Mslp smyntažu Wsł0Pab218 Stj08Pab228]

ppk cmentarz/smętarz *m*

CO *zaim* pytajny 'jak' A ona [pyta], co [jak] się nazywa [ten kwiat] Wsł08Pab224

[co Wsł08Pab224]

ppk co

CO NIEBUŃDŹ *zaim* 'cokolwiek' Jak latem to tam na ogrodzie co niebuńć [robi się], a tera no co, w chacie, ni ma co robić, siedzisz Wsł08Pab220

[co niebuńć Wsł08Pab220]

błrs што-небудзь *ndm*; *ros* что-нибудь *ndm*

CÓRKA *ż* 'córką' Dobrze, że córka blisko, to jeszcze pumaga trochy Stj08Pab229

[Mlp curka Stj08Pab229]

ppk córka *ż* || dziewczyna *ż* 2, dziewucha *ż*

CWIATECZEK *m* 'zdr od kwiat' Zniknie wianeczek, cwiateczek drogi Ubr27Dom216

[Mlp cwiateczek Ubr27Dom216]

ros цветочек *m*

CZISŁO• *n* 'data, dzień miesiąca' [że trzeba] nam przekroczyć granice któregoś czisła powiedziała Wsł08Pab223

[Dlp čisła Wsł08Pab223]

błrs чыслó *n*; *ros* числó *n*

CZŁOWIEK• *m* 'osoba' Aj, tu wszystkiego ostało sie jidynaście człowiek, o w tych cha-tach tutaj Stj08Pab232

[Dlm čuówek Stj08Pab232]

ppk człowiek *m*; *ros* человек *m*

CZY *part* → CI *part*

CZYSTO *ndm* 'czysto' Wsł08Pab223 ♦ Po czysto 'dokładnie, bez domieszek' Tak uona tak po czysto polsku mówiła Wsł08Pab223
[čysto Wsł08Pab223]

ppk czysto *ndm*; *błrs* чыста *ndm*; *ros* чисто *ndm*

CZYŚLIĆ SIĘ • *ndk* 'liczyć się, uważać się' No, ale czyśli sie, hektar zimi nam dali Stj08Pab229

[*ter3lp* nos čyśli še Stj08Pab229]

ppk || liczyć się *ndk*; *ros* числиться *ndk*

D

DA *part* *twierdząca* 'tak' A my [tu] gdzie żyli, [to] była Zofiówka, da, byuą Zofijówka, chutor byu Wsł08Pab223 Da, to sie nazywa Wiesiałowu, tutaj Polaki Wsł08Pab215 [da Wsł08Pab215,223]

ppk da *rzad.* || tak; *ros* да

DALEKO *przysł* 'w dużej odległości, daleko' Stj08Pab229

dali/**dalsze** *ndm* 'stw od daleko – dalej' Tam u nas na Stajsku też dali dzierewnia jest też Wsł08Pab216 [...] on żyu no tut dalsze na futore Stj08Pab229

[*stw* dali Stj08Pab216 dalše Stj08Pab229]

ppk dalej/dalszy; *błrs* дальшы; *ros* дальше

DALIJ *przysł* 'stw od daleko' → DALEKO *ndm*

DALSZE *przysł* 'stw od daleko' → DALEKO *ndm*

DAMULEŃKA • z 'zdr od dama' Wyjdzi damuleńka, rozmów się sa mnoju Rzn27Dom216

[Wlp damuleńka Rzn27Dom216]

DAREKTOR / DAREKTAR *m* 'liczy nauczyciel, zwykle wiejski – tak u Dom' Dmj27Dom217

[Mlp darektor/darektar Dmj27Dom217]

ppk darektor/darektar *m*; *błrs* дарэктар *m*

DARODNY • 'dorosły' Scn27Dom217 → WZROSŁY

[Mlp ż darodna Scn27Dom217]

ppk darodny

DAWLENIE *n* 'ciśnienie krwi' U mnie teraz bardzo dawlenie wielkie Wsł08Pab219

[Mlp davlenie Wsł08Pab219]

ppk dawlenia ż || ciśnienie/ciśnięcia *n*; *ros* давление *n*

DAŻE *part* 'nawet' Tu sun daże takie katoliki [...] uny daże ni przychodzo do kapliczki Wsł08Pab218 A tutaj ksiondz przywozi nam polskie gazety i ksiunżki polskie i wte- dy i kalyndary daże nam przywozi Wsł08Pab219 Daże do szkoły tu chodziłam Wsł08Pab222

[daże Wsł08Pab218,219,222]

ppk daże *ndm*; *ros* даже *ndm*

DEŻDŻYK *m* 'zdr od deszcz' Rzn27Dom217

[Mlp deždzyk Rzn27Dom217]

DŁA *przyim* 'koło, w pobliżu – skrót od wedle' Dla Osipowicz żyją Polacy Osp27Dom217

[dla Osp27Dom217]

ppk dla 2; *błrs* gw. для/дле

DO *przyim z D, przy wskazywaniu, że coś miało miejsce wcześniej niż wymieniony fakt, zjawisko 'przed'* No, wtedy jek tu było, do wojny ? Do wojny już był kaŭchoz, a wtedy to już i ja pamintum Wsł08Pab221 Tutej młodzieży było dużo do wojny Stj08Pab233 ♦ Do obiadu → OBIAD *m*

[do Wsł08Pab221 Stj08Pab233]

ppk do/da/du przyim 4; ros до

DOM / DÓM *m* 'dom, budynek' Pierwszy dom, drugi, trzeci [...]Wsł08Pab215 A już ksiundz odkupił jego, no ji przeszed do niego, do nas, ten dum i my się tam żbieramy Wsł08Pab215 → CHATA ż ♦ Saŭchozny dum 'budynek zarządu sowchozu' I tam tutaj był saŭchozny dum Wsł08Pab215

[Mlp dom/dum Blp dum Wsł08Pab215]

ppk dom/dóm m

DORODNY* → DARODNY

DÓM *m* → DOM *m*

DRAŻNIĆ SIĘ* *ndk* → DROŹNIĆ SIĘ *ndk*

DROŹNIĆ SIĘ* *ndk z kim* 'przedrzeźniać kogo, wyśmiewać się z kogo' A to późni nauczyciel sie drożnių ż nimi – tylko de, de [...] Stj08Pab233

[*prze3lp drożnių še Stj08Pab233*]

ppk drażnić się ndk

DRUGI 'inny' Wsł08Pab220 ♦ Drugi raz 'czasami, niekiedy' My to, drugi raz, [prawosławnych] nazywali kacapy Wsł08Pab220 Bo tu przyjeżdżają z Polski drugi raz Wsł08Pab223 To mi jeszcze i teraz drugi raz to śmiech Wsł08Pab224

[Mlm *m* drugi Wsł08Pab220]

ppk drugi 2, drugi raz; ros дpyрyй

DRUŻBANT *m* 'družba na weselu' Osp27Dom218

[Mlp družbant Osp27Dom218]

ppk družbant/druh m || asystent m; błrs gw. дружбант m

DRUŻKA ż 'druhna na weselu' Osp27Dom218

[Mlp druzska Dlm druszek Osp27Dom218]

ppk družbantka/druhna ż || asystentka ż; błrs gw. дружбантка ż

DUCHOWKA* ż 'piekarnik w gazowej płycie kuchennej' No, bułki to w piecu i tera pieczym, has, to w duchowce has Wsł08Pab220

[Mslp duxofce Wsł08Pab220]

ppk duchowka ż || pieczarka ż; ros духовка ż

DUŻO *przysł* 'dużo' Stj08Pab235 ♦ Dużo podobny 'bardzo, znacznie podobny' Białoruski jenzyk, to dużo podobny do polskiego, nawet dużo jest słów Stj08Pab235

[dużo Stj08Pab235]

ppk dużo ndm

DWAJURQDNY 'o pokrewieństwie drugiego stopnia – cioteczny, stryjeczny' Jak to się nazywa, to dwajurdne braty Wsł08Pab216 Dwajurdne braty wo tego co poszed, to dwajurdne braty Wsł08Pab221 Dwa braty u nich tam dwajurodnych w Polsce Wsł08Pab221

[Mlm dwajurodne Wsł08Pab216,221 Dlm dwajurodnyx Wsł08Pab221]

ppk dwajurodny/dwurodny; błrs двауродны; ros двоуродный

DWOJURQDNY* → DWAJURQDNY

DY / DYK *part* 'ale, przecież' No dyk, no w ogóle wyglondam młodszy Stj08Pab232
 Dyk wódke pijun Wsł08Pab219 Dy wot tam idziecie, tam Wsł08Pab215 Dyk ɣot już
 ten dymb tam, Boże mój, jaki ɣun wielgaśny Wsł08Pab221
 [dy Wsł08Pab215 dyk Wsł08Pab219,221 Stj08Pab232]

ppk dak/dyk; *błrs* дык

DZIADKI *lm* 'dziadkowie' Tu na lias przyjechały. Nasze dziadki przywieźli małych dzieci
 i poprzyjeżdżali, bo tu dużo liasu Stj08Pab228

[*Mlm* żatki Stj08Pab228]

ppk dziadki/dziadowie/dziaduki *lm*

DZIADY *lm* 'nazwa Wszystkich Świętych i Dnia Zadusznego' A Wszystkie Świnty pir-
 szego listupada, Dziady Wsł98Pab218

[*Mlm* żady Wsł98Pab218]

ppk dziady² *lm*; *błrs* Дзяды *lm*

DZIADŹKA• *m* 'o pokrewieństwie – wuj albo stryj' To może jego braty byli w Polsce,
 tam dziadźki w Polsce, może dziadźki z Polski poprzyjeżdżali Wsł98Pab216

[*Mlm* żaćki Wsł98Pab216]

ppk dziadźka *m* 1,2; *błrs* дзядзька *m*; *ros* дядька *m*

DZIE *zaim* → GDZIE *zaim*

DZIEDUSZKA *m* 'dziadek' Dzięduszka ichny żyɣ no tut dalsze, na futore Augustowa
 Stj08Pab229

[*Mlp* ź'eduška Stj08Pab229]

ppk dziad/dziadek/dziaduk *m*; *ros* дедушка *m*

DZIEŁO *n* 'sprawa' Stj08Pab233 ♦ Ot takie dzieɣa wykrz 'o takie to sprawy' Stj08Pab233

[*Mlp* źeɣa Stj08Pab233]

ppk dzieło *n*/dzieła *ż*; *ros* дело *n*

DZIEREWNIA *ż* 'wieś, wioska' Jak pójdzim tam w drugo dziedewonie, tam też trzeba po
 biełarusku mówić Wsł08Pab218 Naszy dziedewni Niemiec nie ruszyɣ [...] A jak tam
 ɣo po dziedewniach, tam pu Wiszenkach, tam wsio tutaj wakruk to i dziedewni wsio
 spalili Wsł08Pab216 Tam u nas na Stajsku też dalij dziedewnia jest też Wsł08Pab216
 [*Mlp* źerevńa Wsł08Pab216,218 *Blp* źerewońe Wsł08Pab218 *Blm* źerevńi *Mslm* źe-
 reɣńax Wsł08Pab216]

ppk dziedewnia *ż* || wioska *ż*; *błrs* дзярэўня *ż*; *ros* деревня *ż*

DZIEREWIENSKI 'wiejski, tu: pochodzący ze wsi' Łukaszenka un dziedewiensi chɣop
 Stj08Pab234 → WSIOWY

[*Mlp* *m* źerevński Stj08Pab234]

ppk || wioskowy; *ros* деревенский

DZIE TO przysł 'gdzieś' Przywieźli nas tu, to dzie to sie wsio popudziwajaɣo, te adresy,
 to wsio Wsł08Pab219

[źe to Wsł08Pab22323]

ppk gdzie to / dzie to; *ros* где-то

DZIEWICZIJ• 'panieński' Wsł08Pab215 ♦ Dziewiczja familja 'nazwisko panieńskie, na-
 zwisko z domu' Moja familja dzięwiczja, to już Grunkowski Wsł08Pab215 Nu, jak
 dziewiczja, to Sławinińska, jak dziewiczja, a jak za mężem, to Zaremba Wsł08Pab232

[*Mlp* ź źe'vič'ja Wsł08Pab215,232]

ppk || panienski ; *ros* девичий

DZIEWUCHA• z 'niezamężna młoda kobieta, panna' Pamintum, ja sama jak dziewuchom byąam Wsł08Pab217 Jak byli dziewuchami wiele my nawiunzali, wiele my nawyszywaliśmy Wsł08Pab220

[Nlp źevuxom Wsł08Pab217 Nlm źevuxańi Wsł08Pab220]

ppk dziewucha 1/dziewka z 1

DZIEWUSZKA z 'dziewczynka; córeczka' Troje dzieci [...], dziewczuszka dziesińć lat Wsł08Pab219

[Mlp źevuška Wsł08Pab219]

ppk dziewczuszczka z

DZIEŻKA• z 'dzieża' Byli takie dzieżki [...], chleb podnosią sie, aż z dzieżki uciekaą Stj08Pab230

[D, Blp żeški Stj08Pab231]

ppk dzieża/dziża/dzieżka z

DZIORKA• z 'tarka' Trzesz kartofle na dziorka Wsł08Pab218

[Blp źorka Wsł08Pab218]

ppk tarka/carka z; ros тёрка z

F

FAKTYCZESKI ndm 'faktycznie, de facto' O, ta sama Zulka [...] fakticzeski una katoliczeski wiary Stj08Pab235

[fakťičeski Stj08Pab235]

ros фактически ndm

FAMILIA z 1. 'nazwisko' Mamin brat tutej przyjżdząą [...] po familji Karczewski Wsł08Pab221 Familja ich Brunickie Wsł08Pab221 Moja familja dziewiczja, to już Grunkowski Wsł08Pab215; 2.'rodzina' O, w tym boku był taki Kaczanowski, tyż famija, tyż szlachta Stj08Pab236 ♦ Dziewiczja familja → DZIEWICZJI

[Mlp familja Wsł08Pab215,221,232 fańil'ja Stj08Pab236 Mslp fańil'ji Wsł08Pab221]

ppk 1 – familia z 3 || nazwisko n, 2 famila/familia z || czeladź z 2; błrs 2 фамілія z; ros 1 фамилия z

FATYGA• z 'fatyga, fatygowanie się' Da fatygi Barbusinka Rżn27Dom212

[Dlp fatygi Rżn27Dom212]

FRANULEŃKA m 'imię męskie, zdr od Franciszek' Rżn27Dom211

[Mlp Franuleńka Rżn27Dom211]

ppk Franka m/Franeczek m

FUTOR m → CHUTER m

G

GAZ* m → HAZ m

GAZIETA• z 'gazeta' Przywozi nam gaziety polskie i ksiunżki polskie Wsł08Pab219

[Błm gażety Wsł08Pab219]

ppk gazeta/gozeta z; błrs газета z; ros газета z

GDZIE / DZIE *zaim przysł* 'gdzie' [...] bo tu byota byli, ni byuo dzie sadzić Wsł08Pab220
 [...] gdzieś to by nie byuo, gdzie ty jezdeś – u nas ni ma rażnicy Wsł08Pab219
 [gʒe Wsł08Pab219 ʒe Wsł08Pab220]
ppk gdzie/dzie; *błrs* дзе; *błrs gw.* гдзе

GDZHENIEBUŃDŹ *zaim przysł* 'tu i ówdzie' Uuni nie pirsze przyjǫdzali, juź do nich
 [przed nimi] ludzie przyjeǫdzali, gdzie niebundź juź domy byyy pustawione
 Stj08Pab228
 [gʒe ńebuńc Stj08Pab228]
ppk gdzieniebadź/dzieniebadź; *błrs* дзе-небудзь; *ros* где-нибудь

GDZIE TO* *przysł* → DZIE TO *przysł*

GŁOWA• *z* 'głowa człowieka' Stj08Pab229 ♦ Stać głową *za kogo* → STOJAĆ / STAĆ *ndk*
 [Nłp ɣuova Stj08Pab229]

GŁÓWKA *z* 'zdr od głowa, główka' Stj08Pab233 ♦ Główka robi 'główka pracuje, głowa
 nie od parady' Główka robi troche Stj08Pab233
 [Młp ɣuufka Stj08Pab233]
ppk główka/głowka *z*

GŁUPY• 'głupi' Za ta lepszych, najładniejszych, głupego dostała Rzn27Dom221
 [Błp m głupego Rzn27Dom221]
ppk głupi/głupy

GOSPITAL• *m* 'szpital wojskowy' Późni juź z gospitala na sześć miesieny dali [zwol-
 nienie] Stj08Pab233 → BOLNICA *z*
 [Dłp ɣospital'a Stj08Pab233]
ppk szpital *m* || bolnica *z*; *ros* госпиталь *m*

GOSPODARSTWO• *n* 'gospodarstwo wiejskie' A trzeba było [pracować], gospodarstwo
 było Wsł08Pab223 → CHAZIAJSTWO *n*
 [Młp gospodarstfo Wsł08Pab223]
ppk || choziajstwo *n*; *błrs gw.* гаспадарства *n* / гаспадарка *z*

GOSUDARSTWO• *n* 'państwo' Co mogli to z gosudarstwa dali, pare kur dali, po pare
 sotek dawaay Stj08Pab234
 [Dłp gosudarstva Stj08Pab234]
ppk hosudarstwo *n*; *ros* государство *n*

GOŚCIĆ• *ndk* 'przyjmować jako gościa' Jedna Polaczka, Zosia ji na jimie, z Warszawy,
 i ɥuna u mnie byua ji guściuam jo Wsł08Pab223
 [prze1łp guściuam Wsł08Pab223]

GRAMOTNY• / HRȦMOTNY• 'wykształcony' A ɥuni jeszcze mɥode ɥuopcy [...], alie
 gramotne, wyuuczyl sie i gramotne ɥuopcy su Wsł08Pab222 Dzieci hrȧmotne,
 jeden uczy sie w Pɥuocku, drugi w Mińsku Wsł08Pab219
 [Młm gr'amotne Wsł08Pab222 ɣr'amotne Wsł08Pab219]
błrs gw. граматы; *ros* грамотный

GUBERNIA* *z* → HUBERNIA *z*

H

HALIALINKA• *ż* ‘imię żeńskie, *zdr* od Halina’ Da wyboru Halialinka Rzn27Dom222
[Wlp Hal'alinka Rzn27Dom222]

HAZ *m* ‘gaz ogrzewczy do użytku domowego’ Haz, to w duchowce haz Wsł08Pab220
[Mlp ɣas Wsł08Pab220]

HIBNAĆ• *ndk* ‘ginać, tracić życie’ [U nas] nie hibli ludzi Wsł08Pab216
[prze3lm ɣ'ibli Wsł08Pab216]
ros гибнуть *ndk*

HRAMOTNY → GRAMOTNY

HUBERNIA• *ż* ‘gubernia – w czasie zaborów nazwa obszaru administracyjnego’ Bo z maminy strony, to wim, że ɥuna rodziɥa [urodziła się] gdzieści w radomski huberni. Ony [tu o matce w *lm*] z Radomia, gdzieści z radomski huberni Wsł08Pab222
[Dlp huberni Wsł08Pab222]
ros губерния

I

ICHNY• *zaim* *dzierz* ‘jego, należący do niego’ Brunicki familja ichno ‘jej’, wo ciotka ichno ‘jej’ popadɥa do Polski ji tam za mąż wyszła za Bronickiego Wsł08Pab221 Już i dzieci ichne może rozumio [po polsku] Stj08Pab228
[Mlp *ż* ixno (sic!) Wsł08Pab221 Mlm ixne Stj08Pab228]
ppk ichny/jichny/ichni; *błrs* ихні ; *błrs gw.* ихны; *ros* ихний

IMIE• *n* 1. ‘imię chrzestne’; 2. *lm* imiona ‘nazwisko’ Wyr'zniemy tu na kamieniu was wszystkich imiona RznIIDom266
[Blm imiona RznIIDom266]
ppk imię/jimia *n*/imiona/jimiona *ż*, *n*/imoiono *n*; *ros* 2 имя *n*

INNY* *zaim* *przysł* → JINNY *zaim* *przysł*

INSCITUȚ *m* → INSTITUT *m*

INSTITUT•/ INŚCITUȚ• *m* ‘wyższa uczelnia’ Pokunczali, i ɥoni już gramotne byli, już w inścituȚy, jedna instytut koncɥɥa [...], drugo instytut koncɥɥa Wsł08Pab222
[Blp insyȚut Blm inścituȚy Wsł08Pab222]
błrs інстытут *m*; *ros* институт *m*

ISTNY• ‘prawdziwy, szczerzy’ Krc27Dom224 ♦ Istne zakłęcia → ZAKŁĘCIE *n*
[Mlm istne Krc27Dom224]
ppk || nastojaszczy 1, naturalny, prawdziwy 2; *ros* истинный

IŚĆ• *ndk* *do czego*, w co ‘wstępować *do czego*, zostawać członkiem *czego*’ Nie byɥo u niego nic, a wszystko równo go w Kazachstan, [bo] nie szed do kalaktywu, nie szed w kaɥchqz Stj08Pab228
[prze3lp *m* šet Stj08Pab228]
ppk iść *ndk* 1

IŹDZIEWAĆ SIĘ• *ndk* ‘znęzc się *nad kim*, postępować okrutnie z *kim*’[...] bo uny tak iździewali sie Polacy nad Niemcami, tam w jakimś roku Wsł08Pab222
[prze3lm iźževali še Wsł08Pab222]
ros издеваться *ndk*

J

JEDNE• *lm męskoosob.* ‘jedni’ On siedzi z jednemi panami Rzn27Dom238

[Nlm jednemi Rzn27Dom238]

JEST• *ndk:* jest (było, będzie) *komu co* ‘ktoś ma (ma, będzie miał) *co*’ [...] że byli mnie ładne boci [że miałam ładne buty] Rzn27Dom207

[*ter2lp* jездеś Wsł08Pab219 *prze3lm* byli Rzn27Dom207]

JEZIORA• *ż* ‘jezioro’ Smutna wierzba u jezioru Krc27Dom225 → OZIORO *n*

[Mslp jezioru Krc27Dom225]

ppk jeziora *ż*, *n*/jazior *m*

JĘZYK• *m* ‘język, mowa’ Stj08Pab233 ♦ Na jakim języku ‘w jakim języku’ Tutaj w chacie wszystko na polskim jinyzku było Stj08Pab233

[Mslp jinyzku Stj08Pab233]

ppk język *m* || gawęda *ż*, mowa *ż*

JINNY *zaim przysł* ‘inny’ [...] jinnych o chlebie i wodzie, a tobie j tego nie dają

Krc27Dom225

[Blm jinnych Krc27Dom225]

ppk jiny/inny

JOŁECZKA• *ż* ‘choinka, drzewko bożonarodzeniowe, noworoczne’ A wtedy było drewniana szkoła ji joucečke zrobili na Nowy Rok Wsł08Pab222

[Blp joucečke Wsł08Pab222]

ppk || jodełka *ż*; *błrs* ёлочка *ż*; *ros* ёлочка *ż*

JON *zaim* → ON *zaim*

JÓZAFATA *m* ‘imię męskie – Józefat’ Rzn27Dom244

[Mlp Juzafata Rzn27Dom244]

K

KABAN *m* ‘wieprz’ [Dawniej] jeszcze kaban było Wsł08Pab220

[Mlp kab'an Wsł08Pab220]

ppk kaban/kaban *m* || świnia *ż*; *błrs* кабан *m*; *ros* кабан *m*

KACAП• *m pogard.* ‘przezwiśko Rosjanina lub wyznawcy prawosławia’ My to drugi raz nazywali kacapy [prawosławnych], my to drugi raz – o, kacap ty Wsł08Pab220

[Wlp kac'ap Mlm kac'apy Wsł08Pab220]

ppk kacap *m*; *błrs* gw. кацап *m*; *ros* кацап *m*

KACZA• *ż* *zool.* ‘kaczka’ Rdn27Dom269

[Blp kacza Rdn27Dom269]

ppk kaczka *ż*

KALEKTYW• *m* ‘rolnicza spółdzielnia produkcyjna’ Nie szed do kaliektywu, nie szed w kauchoz Stj08Pab229

[Dlp kal'ektyvu Stj08Pab229]

ppk kolektyw *m*; *ros* коллектив *m*

KALYNDAR• *m* ‘kalendarz’ I kalyndary [ksiądz] daże nam przywozi [z Polski] Wsł08Pab219

[Blp kalyndary Wsł08Pab219]

błrs каляндар *m*

KALCHOZ• *m* 'kołchoz, rolnicza spółdzielnia produkcyjna' No, a pośle wojny zrobili kaŭchoz. No wtedy już był kaŭchoz Wsł08Pab221

[M,Blp kaŭx'os Wsł08Pab221]

ppk kołchoz/kołkoz/kałchoz/chołchoz m i in.; błrs gw. калхоз m; ros колхоз m

KAMBAJN• *m rol.* 'kombajn' Kaŭchoz daje kambajn, [...] a pokunt dadzo kambajn Wsł08Pab135

[Blp kamb'ajn Wsł08Pab135]

błrs камбайн m; ros комбайн m

KAMIANQK *m* 'kaganek' Wsł08Pab229 → KAPCJŁOCZKA *ż*

[Mlp kaŕan'ok Wsł08Pab229]

błrs камінок m

KAMIŚJA• *ż* 'komisja wojskowa' A późni już przechodzięm kamiśje w swoim wjenkomie Stj08Pab233

[Blp kaŕniśje Stj08Pab233]

ros комиссия ż

KANAWA• *ż* 'rów melioracyjny' Bo to wszystko było bardzo mokre [...], to takie kana- wy, takie rowy pokopali mocne Wsł08Pab223 → RÓW *m*

[Blm kanavy Wsł08Pab223]

ppk kanawa ż; błrs канава ż; ros канава ż

KAPCJŁOCZKA *ż* 'kaganek' Światu [światła] nie byŭo, a byŭa ta kapcjuczka Wsł08Pab220 → KAMIANQK *m*

[Mlp kapć'uczočka Wsł08Pab220]

ppk korciłka ż 1; błrs gw. капцёлачка ż; ros коптилочка ż

KAPIEJKA *ż* 1. 'jedna setna część rubla, najdrobniejsza moneta w Rosji' Stj08Pab228; 2. 'marne grosze, niewielkie pieniądze' Potem był saŭchoz, zrobili, w saŭchozie już lieżej byŭo, chuć jako kapijke pŭacili Stj08Pab228

[Blp kaŕejke Stj08Pab228]

błrs капейка ż; ros копейка ż

KARCZOWAĆ• *ndk* → KORCZOWAĆ *ndk*

KASZA• *ż* 'rozdrobniony, na wpół płynny pokarm, tu: karma dla świń' Świnium te wiadra trza byŭo ciungnuć tam metry ze sto, trza byŭo te wiadra niś z kaszo, cinżko byŭo Wsł08Pab224

[Nlp kašo Wsł08Pab224]

ppk kasza ż 2

KAZAĆ• *ndk* 'mówić, powiadać' A ta wraczicha mówi [że wy nawiernie nie Ruskije], kažu nie, kažu, ja Polaczka Wsł08Pab225

[ter1lp kažu Wsł08Pab225]

błrs казаць ndk

KIEPSKI• 'marny, niezbyt dobry' Zimnia tutaj kiepsko byŭa Stj08Pab235

[Mlp ż kepsko Stj08Pab235]

ppk kiepski; błrs gw. кепски

KILQMETR• / KIŁQMETR• *m* 'kilometr' [Do kościoła] w Leplu to trzeba iść ze dwadzieścia kilometrów Wsł08Pab216 Krasnołuczka tam już dwa kiłqmetry od nas Wsł08Pab215 [...] chutor byŭ, a z pułtora, jak po ty, po biełarusku tam, po rusku kiłqmetry, a po polsku to ni będzie kiųqmetry, inaczej jakoś Wsł08Pab223

- [Mlm *KiŁQmetry* Wsł08Pab215,223 Dlm kilometr Wsł08Pab216]
ppk kilometr/kiłametr *m*; *błrs* кіламетр *m*; *błrs gw.* кіломатр *m*; *ros* километр *m*
 KIŁQMETR *m* → KIŁQMETR *m*
- KLOCKI • *lm* 'pyzy' My tam gutujim klocki te, no tam klocki [...], ciasto udcisniesz, wtedy uklepisz i minsa tam we środek Wsł08Pab218
 [Blm klocki Wsł08Pab218]
błrs gw. клёцкі *lm*
- KLUSKI • *lm* 'ciastka ?' Wsł08Pab224 ♦ Słodkie kluski 'ciastka, ciasteczka' Tedy tam kliusków tych napieczym siodkich Wsł08Pab224
 [Dlm kl'uskuf Wsł08Pab224]
ppk klucki *lm* 1
- KŁAŚĆ • *ndk* 'kłaść' Kładziesz siano na stuų, a u was też kładą? Da, kładą siano na stuų Wsł08Pab217
 [ter2lp kładże ter3lm kładą Wsł08Pab224]
ppk kłaść/kładnąć *ndk* || łożyć *ndk*
- KOBITA / KOBİETA • *ż rzad.* 'żona' To siostra mojej bywszej kobity. Moja byųa Jirena [miała na imię], ta Marja Stj08Pab231 [Syna] kobita pomarųa pirsza, to z drugum tera żyje Stj08Pab233 Moja kobieta jak sie uczųą, to już i niemiecki uczyli Stj08Pab233 → SWOJA *ż*, ŻONKA *ż*
 [Mlp kobeta/kobita Stj08Pab233 Dlp kobity Stj08Pab231]
ppk || baba *ż* 3, żonka/żona *ż*; *błrs pot.* кабета *ż*
- KOCHAŃNIE *n* 'kochanie; miłość' Ubr27Dom199,227
 [Mlp kochańnie Ubr27Dom199,227]
błrs каханне *n*
- KOCIĆ SIĘ • *ndk* 'toczyć się' Kocisia, kocisia wianek po ulicy Osp27Dom227
 [ter3lp kocisia Osp27Dom227]
ppk kocić się/kacić się *ndk*; *błrs* каціцца *ndk*; *ros* катиться *ndk*
- KOLE / KOLE / KULY *przyim* 'koło, obok' Ot, kole mnie tam trzecio chata Wsł08Pab221 Kole mnie blisko jest ajer taki Wsł08Pab220 Nie byųo tak, że dom kuly domu Wsł08Pab223 → DLA
 [kol'e Wsł08Pab221 kol'e Wsł08Pab220 kuly Wsł08Pab223]
ppk kole/kola/kala/koło²/kola i in.; *błrs* каля
- KOLEJA *ż* 'kolej, droga żelazna' Ścn27Dom227
 [Mlp koleja Ścn27Dom227]
ppk koleja/kuleja *ż*/kolej² *m*
- KOLEKTYW* *m* → KALEKTYW *m*
- KOŁCHOZ* *m* → KAŁCHOZ *m*
- KOMBajn* *m* → KAMBAJN *m*
- KOMINEK* *m* → KAMIANQK *m*
- KOMISJA* *m* → KAMIŚJA *ż*
- KOMUNIST *m* 'komunista, członek partii komunistycznej' Przyjechaų jeden tu komun-
 nist [...] taki parcijny Stj08Pab236
 [Mlp komuńist Stj08Pab236]
ppk komunist/komunisty *m*; *błrs* камуніст *m*; *ros* коммунист *m*

KONCZYĆ• *dk* 'skończyć, ukończyć' Jedna instytucja konczyu, byu nauczycielko
 Wsł08Pab222 Dwa instytucje konczyu Stj08Pab229 → POKUNCZAĆ *dk*
 [prze3lp m konczyu Stj08Pab229 prze3lp ż konczyu Wsł08Pab222]
ppk kończyć/konczyć *dk*; *błrs* кончыць *dk*; *ros* кончить *dk*

KONIEC• *m* 'koniec, kraniec, punkt końcowy' Pływaj Kasieńka od konca do konca
 Rdn27Dom228
 [Dlp konca Rdn27Dom228]
ppk koniec *m* 3

KOPCJŁOCZKA* ż → KAPCJŁOCZKA ż

KOPIEJKA* ż → KAPIEJKA ż

KORCZOWAĆ• *ndk* 'karczować' Wo, karczowali te liasy i siali, wo Wsł08Pab223
 [prze3lm korčovali Wsł08Pab223]
błrs карчаваць *ndk*; *ros* корчевать *ndk*

KORONA ż *bot.* 'cesarska korona – nazwa kwiatu' Co [jak] się [ten kwiat] nazywa? A ja
 mówię – korona Wsł08Pab224
 [Mlp korona Wsł08Pab224]

KOŹŁAK• *m* 'zdr od kozioł, koźlątko' [Siano] krowie dumy [...], koźlaku dam Wsł08Pab217
 [Clp koźlaku Wsł08Pab217]
ppk koziulek *m*

KRAKOWIAKI *lm bot.* 'nazwa kwiatów' Co to sie nazywa? A ja mówię – krakuwiaki, już
 po polsku. Zaczyna sie śmiać, że to krakowiaki Wsł08Pab224
 [Mlm krakuváki Wsł08Pab224]

KRASKA• ż 'farba' Woskiem pisali, kraski byli wtedy [do pisanek] Stj08Pab231
 [Mlm kraski Stj08Pab231]
błrs gw. кра́ска ż; *ros* кра́ска ż

KRUPA ż 'kasza' [Na Boże Narodzenie], no co?, krupa, pieruowka jak abyczna
 Wsł08Pab217 Tedy jenczmiennych krup zgotujim Wsł08Pab224
 [Mlp krupa Wsł08Pab217 Dlm krup Wsł08Pab224]
ppk krupa ż 1,3; *błrs* крупы *lm*; *ros* крупа ż

KTO / CHTO *zaim* 'kto' Każdy niesie ci butelke, ci jajka, no co chto tam ma Wsł08Pab217
 A kto chce, to wcale nie sieje Stj08Pab234
 [Mlp xto Wsł08Pab217 kto Stj08Pab234]
ppk kto/chto; *błrs* хто

KTO TO / CHTO TO *zaim* 'ktoś' Chto to przyjdzie jeszcze Wsł08Pab217
 [Mlp xto to/kto to Wsł08Pab 217]

KTÓRY / CHTÓRY• *zaim* 'niektóry' Chtóre poumierali, których na wojnie pobili
 Stj08Pab228
 [Mlm xture Dlm kturux Stj08Pab228]
ppk który/chtóry

KULY *przyim* → KOLE *przyim*

L

LAĆ• *ndk* 'lać, wylewać płyn' Wsł08Pab217 ♦ Lony poniedziałek → PONIEDZIAŁEK *m*
 [ibt lony Wsł08Pab217]

LAS• *m* 1. 'las, obszar porośnięty drzewami' A wtedy nasze rudzice kupili te liasy. Wo, korczowali te liasy i siali, wo Wsł08Pab223 Tu na lias przyjechały. Nasze dziadki przywieźli małych dzieci i poprzyjeżdżali, bo tu dużo liasu Stj08Pab228; 2. 'drewno budulcowe' [...] jak ja wozięm lias o na te chate Stj08Pab236

[Dlp l'asu Stj08Pab228 B/p l'as Stj08Pab228,236 B/m l'asy Wsł08Pab223]

ppk 1 las *m*; 2 *błrs* лес *m*; 2 *ros* лес *m*

LEJCY• *lm* 'lejce' Dał dzied babie lejcy w ruki, a sam sieł na wóz szYROKI Osp27Dom203
[*B/m* lejcy Osp27Dom203]

błrs gw. лейцы *lm*

LEKKO• *przysł* 'lekko, bez trudu, też *przen.*' Stj08Pab228

leżej *przys* 'stw od lekko – lżej' W sauczozie już leżej było, choć jako kapijke pęcili Stj08Pab228

[*stw* l'eżej Stj08Pab228]

ppk lekko/letko, *stw* leżej *ndm*

LEPIEJ* *przysł* → **LIEPI** *przysł*

LEŚNIK• *m* 'leśniczy, też gajowy' Un liśnikiem robiu dwadzieścia pińć liat Stj08Pab230
[*Nlp* liśnikiem Stj08Pab230]

ppk lasnik *m*; *błrs* ляснік *m*; *ros* лесник *m*

LETKOMYSŁY 'lekkomyślny' Bo kawaler letkomysły, on Boga nie boi Osp27Dom231
[*Mlp m* letkomysły Osp27Dom231]

ppk letkomysny

LEŻEĆ• *ndk* 'leżeć' [...] że leżali moje stroi Rżn27Dom205

[*prze3lm* leżali Rżn27Dom205]

ppk leżeć *ndk*

LIEPI *przysł stw* 'lepiej, więcej, bardziej' Было może ze siedemdziesiunt [domów], a to ji liepi było, do wojny wiency było Stj08Pab232

[*stw ndm* lepi Stj08Pab232]

ppk lepiej *ndm*; *błrs gw.* лепі *ndm*

LUBIĆ• *ndk* 'kochać' [Dzieci] jak un ich lubiały, jak uny jego uważali Wsł08Pab219
[*prze3lp m* lubały Wsł08Pab219]

ppk lubić *ndk* 1; *błrs* любіць *ndk*; *ros* любить *ndk*

Ł

ŁADOWAĆ• *ndk* 'przygotowywać, szykować – o potrawach' Bardzo dużo ni ładowałam na Boże Narodzenie. Wtedy tak dużo ni ładowały jak teraz Wsł08Pab226
[*prze1lp z* ładowałam Wsł08Pab224 *prze3lm* ładowały Wsł08Pab226]

ppk || stroić *ndk*

ŁĄCZNIK *m* 'buhaj, byk rozplodowy' Drn27Dom232

[*Mlp* łącznik Drn27Dom232]

ppk łącznik *m*

ŁOPNAĆ• *dk* 'pęknąć' A tu nich to apendicít ten był, zrobiu sie, un uopnuu Wsł08Pab225
[*prze3lp m* u'opnuu Wsł08Pab225]

błrs лопнуць *dk*; *ros* лопнуть *dk*

M

MAHAZIN• *m* ‘sklep’ A tera wsio z tego mahazina, wsio z tego mahazina, ci ŭono dobre, ci ŭono kiepskie, usio z tego mahazina Wsł08Pab220 Może kole mahazina wam kto mówią o mnie, tam moja siostra, Biaŭkowsko [mieszka] Wsł08Pab225

[Dłp mayažina Wsł08Pab220,225 Błp mayaz’lin Wsł08Pab218]

ppk magazyn/magazין *m* || *kram m*; *błrs* магазін *m*; *ros* магазин *m*

MAHAZINSZCZYCA z ‘sprzedawczyni, ekspedientka’ Pudziesz w mahazin, to mahazinszczyca ŭona nie umi [po polsku], to po biełorusku ż nio Wsł08Pab218

[Młp mayaz’ińščyca Wsł08Pab218]

ros pot. магазинщица *ż*

MAIĆ• *ndk* ‘maić, przysrajac świeżą zielenią’ A jak Zielune Świuntki, krów jak u nas pasun, to krów majomy Wsł08Pab217

[ter3łm majomy Wsł08Pab217]

MAŁADZIQŹ *ż* → MŁODZIEŹ *ż*

MAŁY• ‘niewielkich rozmiarów, mały; mający niewiele lat – o osobach’ Stj08Pab230

samy mniejszy ‘stn w od mały, tu: najmłodszy’ Ja samy mnijszy był Stj08Pab230

[stn w samy mńiŭšy Stj08Pab230]

ppk mały (samy mały/samy mniejszy); *błrs* малы (меньшы, найменьшы);

ros самый малый

МАМОЧКА• *ż* ‘forma adresatywna, *zdr* od mama’ Wsł08Pab220 ♦ Mamoczki moi rodne wykrz ‘o matko kochana’ Wsł08Pab220

[Włm m’amocłki Wsł08Pab220]

ppk mateńka *ż*; *błrs* мамачка *ż*; *ros* мамочка *ż*

MARLA• *ż* ‘gaza opatrunkowa, merla, tu: tiul?’ Z marly welun byŭ zrobiony i kwiaty tam Wsł08Pab226

[Dłp marly Wsł08Pab226]

MASZYNA *ż* ‘samochód’ Maszyna chleb przywozi Wsł08Pab135 Chleb przywożo nam dwa razy w tygodniu, maszyna produkty przywozi nam Wsł08Pab 220

[Młp mašyna Wsł08Pab220]

ppk maszyna *ż* 1 || taksówka *ż*; *błrs* машына *ż*; *ros* машина *ż*

MATUSIA *ż* ‘*zdr* od mama, mamusia’ I ŭo jeszcze ciocia moja ji matusia [tu mieszkają]. Matusia ŭona tera lieży caŭkiem Stj08Pab232

[Młp matuša Stj08Pab232]

ppk mateńka *ż*

MERLA* *ż* → MARLA *ż*

MIENIĆ SIĘ• *ndk* ‘zmieniać się’ Białoruski jenzyk to duzo podobny do polskiego [...], udarenie tylko mieni sie Stj08Pab235

[ter3łp mieni še Stj08Pab235]

ppk mieniać się/mienić sie *ndk*; *błrs* мянцца *ndk*; *ros* меняться *ndk*

MILE przysł ‘w miły sposób’ Piontaj mile prosi, żebym go kochała Rżn27Dom271

[mile Rżn27Dom271]

MIRNO przysł ‘w zgodzie, zgodnie’ Puliaki tutaj żyli mirno mindzy sobo Stj08Pab233

[mirno Stj08Pab233]

ros мирно *ndm*

MIRTA *ż* bot. ‘mirt – kwiat doniczkowy’ I kwiaty taki, mirta byuа Wsł08Pab226

[Mlp mirta Wsł08Pab226]

ppk mirta *ż*/mirt *m*

MŁODA *ż* ‘panna młoda’ Szczęśliwy podróż młoda wyprawia Ubr27Dom245

[M,Blp młoda Ubr27Dom245]

ppk młoda *ż*

MŁODZIEŻ *ż* / MAŁADZIQŻ *ż* *ż* ‘młodzież’ My tam się [w kapliczce] zbieramy, maуа-dzioż tam ni chodzi Wsł08Pab216 Tutaj bardzo ni ma ty mюdziejy Wsł08Pab219

[Mlp maуаżoś Wsł08Pab216 Dlp mюżeży Wsł08Pab219]

ppk młodzież *m*/maładzioż *ż*; *ros* молодёжь *ż*

MOJ *zaim* *dzierz m* ‘mój’ Moj bačka daze byu predsiedacielem sielsowieta Wsł08Pab216

[Mlp moj Wsł08Pab216]

ppk mój¹ *m*; *błrs* мой *m*; *ros* мой *m*

MOŁODIQŻ* *ż* → MŁODZIEŻ* *ż*

MÓJ* *zaim* *dzierz* → MOJ *zaim* *dzierz*

MUSIĆ *ndm* ‘chyba’ Mamie byuо musić sidymdziesiunt trzy liata jak mama pomarуа Wsł08Pab221 To by musić, ja nie wim, pogуupieliбы zrazu Wsł08Pab223 Pozawczoraj musić bardzo bura byuа Wsł08Pab224 Coś jakoś Góra, musić Zilona Góra Wsł08Pab216

[musiћ Wsł08Pab216,221,223,224]

ppk musi/musić² *ndm*; *błrs* мусіць *ndm*

N

NACZYNAĆ SIĘ* *ndk* ‘zaczynać się, rozpoczynać się’ A już w ta nidziela już sie naczyna post adwyntny Wsł08Pab217

[ter3lp naçyna še Wsł08Pab217]

ppk naczynać się *ndk* || poczynać się *ndk*, zaczynać się *ndk*; *ros* начинатьъ *ndk*

NADZIEWAĆ* *ndk* *kogo* ‘wkładać coś, ubierać coś, nakładać coś *na kogoś*’ I my wtedy уапim tych krów i nadziwumy ich tam, z brzózki tyn wianeczek na rogi i usio, i gu-nim do domu Wsł08Pab217

[ter1lm nażiwumy Wsł08Pab217]

ppk nadziewać *ndk* || odziewać *ndk*, ubierać *ndk* 4; *błrs* надзяваць *ndk*; *błrs* gw. надзеваць *ndk*; *ros* надевать *ndk*

NAJEŻDŻY* ‘przyjezdny, nietutejszy’ Oni ni tutejsze, oni najeżdże Stj08Pab236

[Mlm najeżże Stj08Pab236]

ppk najezdny/najezdzy || pozajezdny, zajezdny; *błrs* наезджы; *ros* наезжий

NAJŚĆ* *dk* ‘zajść, mieć miejsce, zdarzyć się’ Naszуа taka rozmowa Stj08Pab236

[prze3lp *ż* naşуа Stj08Pab236]

NAŁADOWAĆ* *dk* ‘przygotować, naszykować – o pokarmach dla ludzi i zwierząt’ A wy przyjdzieta, naуаdujeta [karmy dla bydła], to czego ojcu nie trzymać [krowy] Wsł08Pab225

[przy2lm naуаdujeta Wsł08Pab225]

ppk nastroić *dk*

NAMÓWIĆ• *dk* 'namówić *kogo*, skłonić namowami do czego' [...] ale nie namówim ślicznej panienczki Rzn27Dom235
[*przy1lm* namówim Rzn27Dom235]

NAPEWNIE *part* 'z pewnością, na pewno' Napewnie u innej ty bywasz Ubr27Dom235
[napewnie Ubr27Dom235]
ppk napewnie *ndm*

NATUSZYĆ• *dk* 'udusić dużo czego, nasmażyć' Najwincy kapusty byço natuszone z kartoflami i z grochem Wsł08Pab226
[*prze nos* natuszone Wsł08Pab226]
ppk natuszyć *dk*; *błrs* натушыць *dk*; *ros* натушить *dk*

NAWIĄZAĆ• *dk* 'zrobić dużo czego na drutach, szydełkiem' Wiele my nawiunzali, wiele my nawyszywaliśmy Wsł08Pab220
[*prze1lm* nawiunzali Wsł08Pab220]
błrs навязаць *dk*; *ros* навязать *dk*

NAWIEDZAĆ *ndk* 'odwiedzać' Szczyńśliwie wam zajechać, czyńsci do nas przyjizdzać, nawiedzać nas, naszych Polaków Wsł08Pab221
[*bzk* nawięzać Wsł08Pab221]
ppk nawiedzać *ndk*; *błrs* наведваць *ndk*

NAZAD* *przysł* → NAZOD *przysł*

NAZOD *przysł* 1. z określeniem czasu 'temu, wstecz' Jakby ta zimia była liat zy trzydzieści nazod, o, to by my trochy i żyli Stj08Pab229; 2. 'ponownie' A teraz patrze nazod, nie zawiunzali sie dobrze [...], kartofli nie będzie Wsł08Pab224
[nazot Wsł08Pab224 n'azot Stj08Pab229]
ppk nazad/nazad *ndm*; *błrs* назад *ndm*; *ros* назад *ndm*

NIACHAJ *part* → CHAJ *part*

NIEBYM *part* 'niby, niby to, jakby' Trzecia niebym kocha, jeszcze czwarta żąda Rzn27Dom237
[niebym Rzn27Dom237]

NIEGRAMOTNO *przysł* 'niepoprawnie, niegramatycznie' [Ja] niegramotno pisze bardzo Wsł08Pab222
[niegramotno Wsł08Pab222]
ppk niegramotny *przym*; *ros* неграмотно *ndm*

NIEWIESTKA *ż* 'synowa' Niewiestka rozumi [po polsku] i ğuny [wnuki] rozumiu Wsł08Pab219
[Mlp niewestka Wsł08Pab219]
ppk niewiestka/niewiastka *ż*; *błrs* нявестка *ż*; *ros* невестка *ż*

NO 1. *part* 'tak' [Czy po rosyjsku tu mówią?] No tak Wsł08Pab218; 2. *sp* 'ale' No, ni ma tak bardzo Rośjanów Wsł08Pab218 A jido ji tu troche [do kościoła], no nie wszystkie Stj08Pab227
[no Stj08Pab227 Wsł08Pab218]
ros но

O

OBIAD* *m* ‘pora obiadu, południowa pora’ ♦ Do obiadu ‘przed południem’ Wsł08Pab217
 [Dlp obadu Wsł08Pab217]
ppk obiad *m*

OBJEDZENIE *n* ‘coś pysznego’ Gotujim klocki [...] wykładasz na miski, i takie obje-
 dzenie, to chto przyjizdzą, to nicht nie wiedziou, co to Wsł08Pab218
 [Mlp objeżenie Wsł08Pab218]
ros объедење *n*

OBKWITNAĆ* *dk* ‘przekwitnąć’ Uno [kwiat] zaraz obkwitnie, zaraz upadnie [opadnie]
 Wsł08Pab224
 [przy3lp opkfitnie Wsł08Pab224]

OBLIĆ SIĘ* *dk* ‘oblać się, zalać się’ Rzn27Dom238
obliwszy się *ipu* Pójde ja pójde obliwszy się łzami, a on siedzi za stolikam z jednemi
 panami Rzn27Dom238
 [ipu obliwszy się Rzn27Dom238]
ros облитьсѧ *dk*

OBRATNO* *przyst* → ABRATNO *przyst*

OBRAZOWANIE *n* ‘wyszktałenie’ Stj08Pab234
 [Mlp obrazowanie Stj08Pab234]
ppk obrazowanie *n*; *ros* образоване *n*

OSKRZYBAĆ* *dk* ‘oskrobać’ I my tyn ajir ubskrzybim nożem Wsł08Pab220
 [przy1lm upskšybm Wsł08Pab220]

OBUCZAĆ* *ndk* ‘uczyć’ Była w Wesołowie, była szkoła, no, obuczali Stj08Pab232
 [prze3lm obučali Stj08Pab232]
ppk obuczać *ndk*; *ros* обучать *ndk*

OBYCZNO* *przyst* → ABYCZNA *przyst*

ODKAZYWAĆ SIĘ *ndk* *od czego* ‘odmawiać wykonania czego, tu: wypierać się czego’ No
 i ja Polaczka [...], a czego sie odkazywać od polskości Wsł08Pab219
 [bzk odkazywać se Wsł08Pab219]
ppk odkazywać się *ndk*; *ros* отказываться *ndk*

ODKRYCIE *przyst* ‘otwarcie, bez ukrywania się’ A ksiundz przyjechał odkrycie, już nie
 skrycie, odkrycie Stj08Pab236
 [otkryće Stj08Pab236]
ppk odkrycie *ndm*; *błrs* аткрыта *ndm*; *ros* открыто *ndm*

ODKRYWAĆ* *ndk* → ADKRYWAĆ *ndk*

ODMIERAĆ* *ndk* → UDMIERAĆ *ndk*

ODROBIĆ* *dk* → UDROBIĆ *dk*

OFIARA* *ż* → ACHWIARA *ż*

OGRODOWIZNA *ż* ‘warzywa, rośliny warzywne’ Nie lubie, żeby u mnie ogrodowizna
 zarosła bardzo Wsł08Pab224
 [Mlp ogrodowizna Wsł08Pab224]
ppk ugodowizna *ż*

OLTANA• *ż* ‘altana’ W oltanie pożółkło drzewo Krc27Dom240

[Ms/p oltanie Krc27Dom240]

ppk oltana *ż*

OŁADKI * *lm* → AŁADKI *lm*

ON / UN / JON *zaim osob* ‘on’ Już un pińć lat u nas Łukaszenka Wsł08Pab219 Spasibo Łukaszenku, jon nam pienśju daje Stj08Pab226 Una na te uopate pościeli tyn ajir, a un taki pachniuncy i ona tam widziała [wiedziała] wiele [jak długo trzeba piec] Wsł08Pab220 On byu wojenny jakiś Wsł08Pab222 Ony z Radomia gdzieści Wsł08Pab222 Bo uny, o teraz uny mieli przyjechać Wsł08Pab222 Pokunczali szkoły i uoni już gramotne byli Wsł08Pab222

[M/p *m* on Wsł08Pab222,226 un Wsł08Pab219 jon Stj08Pab226 M/p *ż* ona/una Wsł08Pab220 Mlm ony/uny/uoni Wsł08Pab222]

ppk on *zaim*

OPIAT’* *przyst* → APIAĆ *przyst*

OPLATEK* *m* → APŁATEK *m*

OSTAĆ SIĘ• *dk* ‘zostać, pozostać’ Tut wszystkiego ostało sie jedynaście czuowiek, uo, w tych chatach tytej Stj08Pab232 Tak się i ostajem Stj08Pab233 ♦ Ostać się bez *kogo* ‘być osieroconym przez *kogo*, zostać bez *kogo*’ Ostał się sześć liat bez uojca bez matki i tak uo przeżył Stj08Pab230

[*prze1lp m* ostał się Stj08Pab230 ostajem się Stj08Pab233 *prze3lm* ostało się Stj08Pab232]

ppk ostać/ostać się *dk od kogo; błrs* астацца *dk; ros* остаться *dk*

OSTANOWKA* *ż* → ASTANOWKA *ż*

OTPUK *m* ‘urlup’ No to Tania mówi – u mnie zimo uotpusk, to ja już ni przyjade na liato Wsł08Pab225

[M/p uotpusk Wsł08Pab225]

ppk otpusk *m; błrs* водпуск *m; ros* отпуск *m*

OZIORO• *n* ‘jezioro’ A ja pójdę do oziora nogi wypołoszczę Krc27Dom241 → JEZIORA *ż*

[D/p oziora Krc27Dom241]

ppk ozioro *n; ros* озеро *n*

P

PACHARONY• *lm* ‘pogrzeb’ Teraz wicie, no jak na pacharonach, lepsze stoły sprawiajo, jak na wesela Wsł08Pab226

[Ms/p paxaronax Wsł08Pab226]

ppk || pochowanie/schowanie *n* || pogrzeb *m; błrs gw.* пахараны *lm; ros* похороны *lm*

PAKA SZTO *przyst* ‘tymczasem; jak dotychczas’ Paka szto spasiba Łukaszenku, on nam pienśju daje Stj08Pab226

[paka što Stj08Pab226]

ros пока что

PALCZATKA *ż* ‘rękawiczka z pięcioma palcami’ Rzn27Dom241

[M/p palczatka Rzn27Dom241]

ppk palczatka *ż; błrs* пальчатка *ż*

PAN *m* 'dziedzic' To przecież pan byu. Da, Zaćwilichowski pan byu Wsł08Pab223

[Mlp pan Wsł08Pab223]

ppk pan *m* 2

PANOWIE *lm* 'forma adresatywna – sposób zwracania się do mężczyzn i kobiet, państwo' Nie wiedziaua, że takie panowie przyjado do mnie. Jak bym wiedziała, że panowie [przyjadą], bym co liepi zładowaa Wsł08 Pab224

[Mlm panove Wsł08 Pab224]

ppk panowie *lm*

PANSKI• 'należący do dziedzica, do pana; charakteryzujący pana' To tam cztery domy tylko byu i wsio, a wiency ni byu. To jeszcze panskie [domy] się pozostawały, to przecież pan byu Wsł08Pab223

[Mlm panske Wsł08223]

ppk panski¹

PARADOK• *m* 'porządek' Stj08Pab231 ♦ Po paradku 'po kolei' Tak i wsadzić [bochenki chleba do pieca] po paradku, jedyn rzadek, drugi, trzeci [...] Stj08Pab231

[Ms/p po paradku Stj08Pab231]

ppk || porządek *m*; *błrs* парадак *m*; *ros* порядок *m*

PAWLINA *ż* 'imię żeńskie – Paulina' Rzn27Dom242

[Mlp Pawlina Rzn27Dom242]

PENSJA* *ż* → PIENŚJA *ż*

PERŁOWKA *ż* → PIERŁOWKA *ż*

PIĆCIE *n* 'picie, napój' Ubr27Dom242

[Mlp pićcie Ubr27Dom242]

PIEC *m* / PIECZ *ż* 'urządzenie do pieczenia, tu: piec chlebowy' [Chleb] na uopate i w piec Stj08Pab231 Tera u nikogo pieca ni ma takiego, a u nas byu piec taki Wsł08Pab220

Jak piecz wielka, to można byu i dziewińc [bochenków] posadzić, po trzy Stj08Pab231

[Mlp *m* pec Dlp *m* peca Wsł08Pab220 Blp *m* pec Stj08Pab231 Mlp *ż* peč Stj08Pab231]

ppk piec¹ *ż*; *błrs* печ *ż*; *ros* печь *ż*

PIECZ *ż* → PIEC *m*

PIEŃ *m* 'część drzewa z korzeniami pozostała po ścięciu' Stj08Pab234 ♦ Sam jak pień 'sam jak palec, samotny' I tyż siedze sama jak pień Stj08Pab234

[Mlp peń Stj08Pab234]

ros пень *m*

PIENŚJA• *ż* 'emerytura' Całe swoje życie odrobiuę w kuźni i na pieńsze poszeduę z pińdzisińciu liat Stj08Pab233 Spasiba Łukaszenku, jon nam pieńśju daje Stj08Pab226

[Blp peńśje Stj08Pab233 peńśju Stj08Pab226]

ppk pieńśja *ż*; *błrs* пенсія *ż*; *ros* пенсия *ż*

PIENŚJONIER• *m* 'emeryt' Pińśjaniery nie puaco Stj08Pab228

[Mlm pińśjańery Stj08Pab228]

ppk pensjonier/pieńśjonier *m*; *błrs* пенсіянер *m*; *ros* пенсионер *m*

PIEREWQDCZYK• *m* 'tłumacz' Uun tu żyje ji robi tu za pierewqdczyka Wsł08Pab224

[Blp perev'otčyka Wsł08Pab224]

ppk przemówca *m*; *ros* переводчик *m*

PIERIEPISKA z 'korespondencja, korespondowanie' Ja napisałam raz, nie odpisali.
Pieriepiska skończyła się Stj08Pab233

[Mlp *per'eńska* Stj08Pab233]

ppk || korespondencja *ż*; *błrs* перапіска *ż*; *ros* переписка *ż*

PIERŁOWKA / PERŁOWKA • z 'kasza perłowa' Nasypiesz jinczminia, tuczkim tuczesz i wtedy krupy robisz, perłowke Wsł08Pab220 [Na Boże Narodzenie] no co, krupa, pierłowka jak abyczna Wsł08Pab217

[Mlp *perofka* Wsł08Pab217 Błp *peruofke* Wsł08Pab220]

ppk perłówka *ż*; *ros* перловка *ż*

PIEŚŃ z 'rymowany tekst śpiewany, pieśń' Wsł08Pab217 ♦ Postna pieśń 'pieśń religijna przeznaczona do śpiewania w okresie Wielkiego postu' Już trzeba śpiewać postne pieszni, rano [wcześniej] takie, Pana Jezusa, śpiewali, tam wsio, a teraz trzeba śpiewać postne pieszni Wsł08Pab217

[Błm *peśni* Wsł08Pab217]

PISACIEL *m* 'pisarz, też: autor jakiegoś tekstu' Bo teraz przysyłały miuny tako ksionżeczke [...] To ja myślę, że to tyn musić pisaciel Wsł08Pab221

[Mlp *писацел* Wsł08Pab221]

ppk pisaciel *m*; *ros* писатель *ż*

PISAĆ • *ndk* 'malować' Woskiem pisali, kraski byli wtedy [do malowania pisanek] Stj08Pab231

[*prze3lm* *pisali* Stj08Pab231]

błrs пісаць *ndk*; *ros* писать *ndk*

PISANKA • z 'pisanka' [Na Wielkanoc] pisanki zrobisz woskim z cybuly Wsł08Pab225

[Błm *pisanki* Wsł08Pab225]

ppk || malowane jajko

PLEMIANNICA z 'siostrzenica lub bratanica' No, plemiannica moja to wie, gdzie mi żyjo Wsł08Pab222 Nie na mnie adres, a na plemjannice moje Wsł08Pab221

[Mlp *plem'anńica* Wsł08Pab222 Błp *pl'eń'ianńice* Wsł08Pab221]

ppk plemianica/plemiennica *ż* || bratanica *ż*; *błrs* плямянніца *ż*; *ros* племянница *ż*

PLEN • *m* 'niewola' Z plieniu popadłem do domu Stj08Pab233

[Dłp *pl'enu* Mslp a *pl'eńe* Stj08Pab233]

ppk plen *m*; *błrs* плен *m*; *ros* плен *m*

POBIĆ • *dk* 'pozabijać, zabić wiele istot' Chtóre poumirali, których na wojnie pobili Stj08Pab228

[*prze3lm* *pobili* Stj08Pab228]

ppk pobić *dk* 2; *błrs* пабіць *dk*; *ros* побить *dk* *pot*

POCHILONY 'pochylony, schylony' Co to za budynek, stary, pochilony Rzn27Dom199

[Mlp *m* *pochilony* Rzn27Dom199]

ppk pochilony

POCHORONY* *lm* → PACHARONY *lm*

POCHUDZIEĆ • *dk* 'schudnąć' Widzicie, ja teraz bardzo zem pochudziała Wsł08Pab219

[*prze1lp* *pochuźała* Wsł08Pab219]

ppk pochudnieć *dk*; *błrs* пахудзець *dk*; *ros* похудеть *dk*

POCZTALIQŃ • *m* 'listonosz' A wtedy posyłam na poczte i jo robiąm pocztalionem, dwadzieścia cztery lata udrubiąm pocztalionem Wsł08Pab221

- [Nlp počtał'onem Wsł08Pab221]
ppk pocztaljon/pocztyljon m; błrs паштальён m; ros почтальон m
- PODEJŚĆ• *dk* 'tu: podrosnąć – o cieście' Wtedy una zamisi, tyn chleb pudejdzie Wsł08Pab220
 [przy3lp pudejże Wsł08Pab220]
ppk podejść dk
- PODJAĆ *dk* 'podnieść coś leżącego, tu: zebrać z ziemi' [Len] wtedy podjuńć i sortować i dopiro uoddać Stj08Pab230 → PODNIEŚĆ *dk*
 [bzk podjuńć Stj08Pab230]
ppk podjąc dk || podnieść dk 2; błrs падняць dk; ros поднять dk
- PODNIEŚĆ *dk* 'podnieść coś leżącego, tu: zebrać z ziemi' [Len] póki wyleży się, to ji zgniye, bo ni ma komu jego podniść i zwiunzać Stj08Pab230 → PODJAĆ *dk*
 [bzk podniść Stj08Pab230]
ppk podjąc dk 1; błrs падняць dk; ros поднять dk
- PODFEBEL *m* 'feldfebel – stopień podoficerski' [...] a podfebel Juzafata Rzn27Dom244
 [Mlp podfebel Rzn27Dom244]
- PODNOŚIĆ SIĘ• *ndk* 'rosnąć – o cieście' [Chleb] apiać podnosių się, aż z dzieżki uciekaų Stj08Pab230
 [prze3lp *m* podnosių się Stj08Pab230]
ppk podnosić się ndk || podchodzić² ndk
- PODOBNY• *na kogo, na co* 'podobny do kogo, do czego' Byli kwiaty podobne na mak Wsł08Pab224 ♦ Dużo podobny → DUŻO *ndm*
 [Mlm podobne Wsł08Pab224]
ppk podobny na kogo, na co
- PODOIĆ• *dk* 'wydoić' Cinżko byųo i dojić, o podoje i te dzieci krzyczu : mamusia, no na co tobie ta krowa Wsł08Pab224
 [przy1lp podoje Wsł08Pab224]
ppk podoić dk; błrs падаіць dk; ros подоить dk
- PODPALIĆ SIĘ• *dk* 'przyпалиć się od spodu' [Chleb] ni pudpoly sie, ni ma purpoųu, nic Wsł08Pab220
 [przy3lp putpoly się Wsł08Pab220]
ros посп. подгореть dk
- PODRÓŻ• *m* 'podróż' Szczęśliwy podróż młoda wyprawia Ubr27Dom245
 [Blp podróż Ubr27Dom245]
- PODSOBNY• 'pomocniczy' Stj08Pab235 ♦ Podsobnechoziajstwo → CHAZIAJSTWO *n*
 [Mlp potsobne Stj08Pab235]
błrs падсoбны; ros подсoбный
- PODWÓRZ• *m* 'podwórze, podwórko' Stoją konie na podwórzu Rzn27Dom245
 [Msłp podwórz Rzn27Dom245]
ppk podwórz/podwórek m, podwórka ż
- PODŻARYĆ• *dk* [d-ż] 'podsmazyć' Ji na patelnie sobie podżaryli, nu ji śmietanki sobie wųożyli Wsł08Pab225
 [prze3lm podżaryli Wsł08Pab225]
ros поджарить dk

POHIBNAĆ• *dk* 'zginać, stracić życie – zwykle na wojnie' A wo wremja wojny to pohib, to jak mój ɔojciec, ɔo, byu na frońcie Wsł08Pab220

[*prze3lp p'o'ɔ'ip* Wsł08Pab220]

ppk pogibnąć *dk*; *ros* пог_ибнуть *dk*

POKA CZTQ* *przyst* → PAKA SZTQ *przyst*

POKRASIĆ• *dk* 'pomalować' Tam wybielili, tam pokrasili, ta ɔsio Stj08Pab215

[*prze3lm* pokraśili Stj08Pab215]

ros покрасить *dk*

POKRYWAŁA* *n* → PUKRYWAŁA *n*

POKUNCZAĆ• *dk* 'ukończyć – o wielu, pokończyć' O, jego córki tu chodzili [do szkoły], po cztery klasy pukunczali i ɔoni już gramotne byli Wsł08Pab222 → KONCZYĆ *dk*

[*prze3lm* pokunčali Wsł08Pab222]

ros пот. поконч_ать *dk*

POLACZKA z 'Polka' Przyjizdżaju tutaj jedna Polaczka Wsł08Pab223 Bačka z Polski, no ji ja Polaczka Wsł08Pab219

[*Mlp* polačka Wsł08Pab223 Pol'ačka Wsł08Pab219]

ppk Polaczka/Pulaczka ż; *błrs* полька ż, *pot.* палячка ż; *ros* полячка ż

POLEWYJE• *lm* 'roboty polowe' Ja [pracowałam] w brygadzie na polewých Stj08Pab230

[*Mslm* pol'ev'yx Stj08Pab230]

POLSKA• / POLSZCZA• z 'Polska' Bačka z Polski Wsł08Pab219 Wsie z Polski ponajeżdżawszy Poliaiki Wsł08Pab220 Naszeż bački to z Polszczy Wsł08Pab215

[*Dlp* Polski Wsł08Pab215,219,220 Polščy Wsł08Pab215]

ppk Polska/Polszcza ż, *Polszcz m*; *błrs* Польшча ż, *ros* Польша ż

POLSZCZA z → POLSKA z

POLZA• z 'korzyść' Wsł08Pab226 ♦ Być w polze *komu* 'ktoś będzie miał korzyść, będzie dla kogoś korzystne' Dajta mnie na msze, dajta, ɔo, to mnie będzie w polze Wsł08Pab226

[*Blp* polze Wsł08Pab226]

ros польза ż

POŁUCZAĆ SIĘ• *ndk* 'udawać się, wychodzić' Pisanki zrobisz woskim s cybuly [...] i ɔadnie sie poɔuczajo Wsł08Pab225

[*ter3lm* poɔuczajo še Wsł08Pab225]

ros получа_ться *ndk*

POŁUCZYĆ *dk* 'dostać, otrzymać' Stj08Pab233 ♦ Połuczyć ranienie → RANIENIE *n*

[*bzk* poɔuɔyć Stj08Pab233]

ros получи_ть *dk*

POMRZEĆ• *dk* 'umrzeć' Już ni mam meɔża, pomar, też Polak byu Wsł08Pab215 Przywieźli jego do domu. Kalyka. On w domu pomar Wsł08Pab220 Jak mama pomarɔa Wsł08Pab221 I jak chto pomrze, przychodzu tu za nami, żeby przyjść pośpiwać Stj08Pab233 → ZEMRZEĆ *dk*

[*prze3lp m* pomar Wsł08Pab215,220 *prze3lp z* pomarɔa Wsł08Pab221 *przy3lp* pomze Stj08Pab233]

ppk umarć/zmarć/umrzeć/wymrzeć *dk*; *błrs* памерц_і *dk*; *ros* помере_ть *dk*

POMYĆ SIĘ• *dk* 'umyć się; też: wykapać się' W sobote w łaźni sie pomyli, ɔu siostry tam Zosi do ɔaźni poszli pomyliśmy sie Wsł08Pab225

- [*prze1lm* pomyliśmy się *prze3lm* pomyli się Wsł08Pab225]
ppk pomyć się *dk*; *błrs* памыцца *dk*; *ros* помыться *dk*
- PONAJEŻDŹAĆ• *dk* 'najechać, przyjechać w pewnej ilości' Wsł08Pab220
ponajeżdżawszy *ipu* Wsie [wszyscy] z Polski ponajeżdżawszy Poliaci Wsł08Pab220
 [*ipu* punajeżżaŕsy Wsł08Pab220]
ros понаезжать *dk*
- PONAPIWAĆ SIĘ• *dk* 'ponapijać się alkoholu, upić się – o wielu' O, tam ponapiwajo się, to jeszcze jak Wsł08Pab226
 [*prze3lm* ponařivajo się Wsł08Pab226]
ppk ponapiwać się *dk*; *błrs* панапывацца *dk*; *ros* понапиваться *dk* *posp.*
- PONIEDZIAŁEK*m* 'poniedziałek' Wsł08Pab217 ♦ Lony ponidziaek 'lany poniedziałek – drugi dzień Świąt Wielkanocnych' Abliwali się, oj [...], my nazywali jego liony punidziaek Wsł08Pab217
 [Mlp puńiżauk Wsł08Pab217]
- POOSTAWAĆ SIĘ• *dk* 'pozostawać, zostać, pozostać' I ęo tu się poustawali ichne dzieci Wsł08Pab220
 [*prze3lm* poustavali się Wsł08Pab220]
błrs пааставацца *dk*; *ros* пооставаться *dk* *posp.*
- POPAŚĆ• *dk* 'trafić, dostać się' Z plienu pupadłem dę dum Stj08Pab233 Ciotka ichno popadęa do Polski Wsł08Pab221 [Mama] popadli do balnicy Wsł08Pab225
 [*prze1lp m* pupadęem Stj08Pab233 *prze3lp* ż popadęa Wsł08Pab221 *prze3lm* popadli Wsł08Pab225]
ppk popaść *dk*; *błrs* папацці *dk*; *ros* попасть *dk*
- POPISAĆ• *dk* 'napisać, wypisać kolejno' Každy popisaę te swoji rodni, un [ksiądz] wyczytywaę każe nazwisko Wsł08Pab218
 [*prze3lp m* pořisaę Wsł08Pab218]
- PORADOK* *m* → PARADOK *m*
- POROZSTRZELAĆ• *dk* 'rozstrzelać wiele osób' Tu wszyscy wrogi [byli uznani za wrogów] i wszystkich wybrali [zabrali], puruzstrzylali Stj08Pab233
 [*prze3lm* puruśšylali Stj08Pab233]
ppk porozstrzelać *dk*; *błrs* парасстрэляваць *dk*; *ros* порасстреливать *dk*
- POSIEWNAJA ż 'kampania siewna' Posiewnaja, czsza pracować Wsł08Pab135
 [Mlp pořevnaja Wsł08Pab135]
ros пот. посевная ż
- POSKROBEK *m* żart. 'najmłodsze, ostatnie dziecko' Jo samy mniejszy byę, poskrobek Stj08Pab230
 [Mlp poskrobek Stj08Pab230]
ppk paskrobek *m*, podskrebacz *m*
- POST *m* 'post, wstrzymanie się od spożywania niektórych pokarmów' Wsł08Pab217
 ♦ Post adwyntny 'post obowiązujący w okresie adwentu' Już się naczyna post adwyntny, post dwudziestego siódmego; cztery tygodnie postu byęo Wsł08Pab217
 [Mlp post Wsł08Pab217]
ppk post *m*
- POSTNY• 'postny, dotyczący postu' Wsł08Pab217 ♦ Postna pieśń → PIEŚŃ ż
 [Blm postne Wsł08Pab217]
ppk postny/posny/pośni

POSTROJENIE *n* 'budynek' Wtedy byўa tamóј, jakieś postrojenie byўo, i zrobili [tam]
szkoła Wsł08Pab222
[Mlp postrojenie Wsł08Pab222]
błrs пастро́енне *n*

POŚLE *przyim z D* 'po czym, później niż opisany fakt, zdarzenie' Pośle wojny
Stj08Pab227 I pośle wojny zrazu, jak tylko Ruskie przyszli Stj08Pab234
[pośle Stj08Pab227 pośl'e Stj08Pab234]
ppk posle/posle/opośje; *ros* после

POŚNIK *m* 'wigilia; wieczera wigilijna' I posnik mówili i wigilia mówili Wsł08Pab224
→ WIGILIA *ż*, WILJA *ż*
[Mlp pośnik Wsł08Pab224]
ppk || wigilia/wilja *ż*

POTOMKOWY• 'tradycyjny' Potomkowa piosenka Krc27Dom247 → POTOMNY
[ż Mlp potomkowa Krc27Dom247]

POTOMNY• 'tradycyjny' Potomna piosenka Krc27Dom245 → POTOMKOWY
[ż Mlp potomna Krc27Dom245]

POUCHODZIĆ• *dk* 'pouciekać, uciec – o wielu' Tera dzieci ni ma, wszystkie poucho-
dziły u horod Wsł08Pab229
[prze3lm поухо́дзі́ў Wsł08Pab229]
ros поухо́дитъ *dk*

POUJEŹDŹAĆ• *dk* 'powyjeżdżać, wyjechać' [Starzy] poumierali, [młodzi] poujeżdżali
Stj08Pab228
[prze3lm poujeźżali Stj08Pab228]
ros по́уезжа́тъ *dk*

POZAWCZORAJ *przysł* 'przedwczoraj' Wsł08Pab224
[pozafčoraj Wsł08Pab224]
błrs пазаўчора, *ros* позавчера

POZIEMKA *ż bot.* 'poziomka' Rżn27Dom248
[Mlp poziomka Rżn27Dom248]
ppk poziomka/poziumka *ż*

POŻYŁY 'starszy, w starszym wieku' Napewnie tyn 'ten' Walenty umar, un już pożyły
byў Stj08Pab233 A chtóre byli jus i pożyłe liudzie [...], te uadmirażo Stj08Pab228
[m Mlp pożyły Stj08Pab233 Mlm pożyłe Stj08Pab228]
ppk podżyły; *błrs* пажылы; *ros* пожилой

PÓJŚĆ• *dk* 'tu: wyjść za mąż' Ażeby mnie nie złe ludzi, poszłab ja za niego
Rżn27Dom203
[war1lp ż poszłab Rżn27Dom203]
błrs пайсці *dk*; *ros* пойти *dk* за кого

PRAWIĆIELSTWO *n* 'rząd' No, może nowe prawicielstwo tera porzuńdzi liepi Stj08Pab234
[Mlp pravićielstvo Stj08Pab234]
błrs правіцельства *n*; *ros* правительство *n*

PREDSIEDACIEL• *m* 'przewodniczący' Moj bačka daże byў predsiedacielem sielsawieta
Wsł08Pab216 Predsiedacielem kauchozu robił do prezidenta [zanim został prezy-
dentem] [Stj08Pab229]

- [Nlp pretśed'aćelem Wsł08Pab216 Stj08Pab229]
ppk predsiedaciel *m*; *błrs gw.* прэ́дседаталь/прадсядацяль *m*; *ros* председатель *m*
- PRETENSJA• *ż* 'żądanie' Ale przyjechał jeden tu komunista z Wołosewicz, taki parcyjny, ji pretenżje jemu przedstawił, żeby ubirał się [wynosił się, zabierał się z tego miejsca] Stj08Pab236
 [Blp pretenż'je Stj08Pab236]
ppk pretensja *ż*
- PREZIDENCJA *ż* 'prezydent wraz z członkami rządu' A tera narodził się znów Bóg, prezydentja nasza chodzi do cerkwi Stj08Pab246
 [Mlp prez'idencja Stj08Pab246]
- PREZIDENT *m* 'prezydent' Taki prezident, już on pińćlat u nas, Łukaszenka Wsł08Pab219 Predsiedacielem kauchoza robiu do prezidenta [zanim został prezydentem] Stj08Pab229
 [Mlp prez'id'ent Wsł08Pab219 Dlp prez'id'enta Stj08Pab229]
ppk prezydent *m*; *błrs* прэ́зідэнт *m*; *ros* президент *m*
- PRODACIEL• *m* 'zdrajca' No, a w wojne wszystkie [Polacy] byli prodaciel Stj08Pab233
 [Mlm prod'aćeli Stj08Pab233]
ros предатель *m*
- PRODUKTY• *lm* 'artykuły spożywcze' Maszyna produkty przywozi nam Stj08Pab230
 Uuna przywoziła jej i produkty Stj08Pab 135
 [Blm produkty Stj08Pab135,230]
ppk produkty *lm*; *błrs* прадукты *lm*; *ros* продукты *lm*
- PROHRAMA *ż* 'program' Ciliwizar też tylko po rusku, po biełarusku, no tam mińska prohrama idzie i rosijska programa idzie Wsł08Pab219
 [Mlp prohrama Wsł08Pab219]
ppk programa *ż*; *błrs* праграма *ż*; *ros* программа *ż*
- PROSTYNIA• *ż* 'prześcieradło' Jeszcze niwiestkie puuddawałam i prostyni tam i rynczniki Wsł08Pab220
 [Blm pr'ostyni Wsł08Pab220]
błrs gw. прастыня *ż*; *ros* простыня *ż*
- PROSIĘ *n* 'prosię, prosiak' Wsł08Pab217
 [Mlp prośe Wsł08Pab217]
ppk prosiak/parsiuk *m*
- PRYGŁASZAĆ• *ndk* 'zapraszać' Prygłaszali, u nich tam sady byli, ugaszczali [...] jabkami Stj08Pab236
 [prze3lm prygłášali Stj08Pab236]
błrs gw. прыгласаць *ndk*; *ros* приглашать *ndk*
- PRYJOMNY• 'adoptowany, przysposobiony' Ciotka jego wzina na przyjmnego syna sobie Stj08Pab234
 [Blp *m* przyjmnego Stj08Pab234]
błrs прыёмны; *ros* приёмный
- PRYSŁUGA• *m*, *ż* 'służba, osoby usługujące' Żebyś byli koni w karecie, a przysługi w aksamicie Osp27Dom203
 [Mlm prysługi Osp27Dom203]
błrs прыслуга *ż*; *ros* прислуга *ż*

PRYŚPIEWUSZKA ż 'przyśpiewka' Krc27Dom249

[Mlp pryśpiewuszka Krc27Dom249]

ppk pryśpiewuszka ż

PRZECIERPIEĆ *dk* 'poczekać cierpliwie' Osp27Dom249

[bzk przecierpieć Osp27Dom249]

ppk przecierpieć *dk*; błrs gw. працярпець *dk*

PRZECIW *przyim* 'przeciwko *komu*, *czemu*' A jeżeli sum ludzie [w kościele], co nie rozumio po polsku, to my już nie przeciw [żeby odpawiało się po białorusku] Stj08Pab227

[pšećif Stj08Pab227]

ppk przeciw/przeciwko 2 *ndm*

PRZEKAZYWAĆ• *ndk* *kogo* 'nakazywać, polecać *komu*' I dzieci przekazuje Wsł08Pab226

[ter3lp pšekazuje Wsł08Pab226]

PRZEPISUWAĆ SIĘ• *ndk* 'korespondować, pisywać do siebie' To my ze swoimi [z Pol-
ski], to my sie przepisywali do wojny Wsł08Pab223

[prze1lm pšepisuwali še Wsł08Pab223]

ppk przepisywać się; błrs перапісвацца *ndk*; ros переписываться *ndk*

PRZEPROWADZIĆ *dk* 'przetłumaczyć' Jeżeli po polsku to Janek, a jeżeli po rusku prze-
prowadzić, to Iwan Stj08Pab231

[bzk peproważić Stj08Pab231]

ppk przeprowadzić *dk* 2; ros перевести *dk*

PRZÓDY *przysł* 'wcześniej, dawniej' Jak przódy przyjeżdżają ta Zosia Stj08Pab232

[pšudy Stj08Pab232]

ppk przódy/przódi/przódziej i in.

PRZYJŚĆ SIĘ• *dk* 'być w stanie, móc' A na drugi rok już sie nie przydzie [krowy trzymać],
bo już [ja jestem] sąaba Stj08Pab234

[przy nos pšyże še Stj08Pab234]

ppk przyjść się/przyjść *dk*; błrs прыйсціся *dk*; ros прийтися *dk*

PRZYSIĘGNAĆ• *dk* 'przysiąc' Już moja kochana na wiek przysiężysz Ubr27Dom251

[przy2lp przysiężysz Ubr27Dom251]

ppk przysiąc *dk*; błrs прысягнуць *dk*; ros присягнуть *dk*

PRZYWANDROWAĆ• *dk* 'przywędrować' Przywandrowali do ciemnego lasu

Rdn27Dom252

[prze3lm przywandrowali Rdn27Dom252]

PRZYWIEŚĆ• *dk* 'sprowadzić, przenieść' A jak nas przywiedli nazad z tych chutorów
[...] Wsł089Pab223

[prze3lm pšywedli Wsł08Pab223]

błrs gw. прывесці/прывясці *ndk*; ros привести *ndk*

PTASZYNA• *m* 'ptaszek' Powiedz mi szara ptaszyno, po co sień zbłonkał w te mury
Krc27Dom252

[Wlp m ptaszyno Krc27Dom252]

ppk ptaszyna ż 1/ptaszka/ptuszka ż

PUKRYWAŁA• *n* 'kapa, narzuta' I te pukrywaua, te wsio, wsio powyszywane Wsł08Pab220

[Mlm pukrywała Wsł08Pab220]

ros покрывало *n*

R

RADÓWKA *ż* ‘kolej, kolejka’ To dopuścim, dziś u mnie radówka, ja biore chleba tam [...], każdy niesie [coś] Wsł08Pab217

[Mlp radufka Wsł08Pab217]

błrs gw. радѡўка *ż*

RANIENIE• *n* ‘zranienie, rana’ Stj08Pab233 ♦ Połuczyć ranienie ‘zostać rannym’ A na froncie połuczyciem ranienie i po ranieniu poszedę do domu Stj08Pab233

[Błp rańeńe Stj08Pab233]

ros ранение *n*

RASA *ż* ‘rasa, tu: kategoria ludzi’ Szlachta to wyższa rasa. To ji te krasnoŭczanskie wyższa rasa byŭa Stj08Pab236

[Mlp rasa Stj08Pab236]

RASIJA *ż* ‘Rosja’ [...] jak to w Rasiji Wsł08Pab219

[Mslp v rašiji Wsł08Pab219]

ppk Rosieja/Rasieja *ż*; *błrs* Рася *ż*; *ros* Россия *ż*

RAZ *m* ‘raz’ Wsł08Pab220 i in. ♦ Drugi raz → DRUGI

[Mlp ras Wsł08Pab220,223,224]

ppk raz *m*

RAZMÓWIĆ SIĘ• *dk* ‘porozumieć się, dogadać się’ [...] rozmów się sa mnoju

Rżn27Dom216

[roz^k lp rozmów się Rżn27Dom216]

ppk rozmówić się *dk* 2

RAZRESZEŃJE *n* ‘pozwolenie’ Jest na to razreszeńje Stj08Pab236

[Mlp razrešeńje Stj08Pab236]

ros разрешение *n*

RAŻNICA *ż* ‘różnica’ U nas ni ma tego, ni ma raźnicy, a tam, mówio, jest raźnica Wsł08Pab219

[Mlp r'aźnica Dlp r'aźnicy Wsł08Pab219]

błrs gw. разніца *ż*; *ros* разница *ż*

REBRA• *lm* ‘zebra’ I ŭu mamy daże ji rebrów nie widać Wsł08Pab225

[Dlm rebruf Wsł08Pab225]

błrs рабрѡ *n*, *lm* рэбры; *ros* ребро *n*, *lm* пёбра

REPYTRYZACJA *ż* ‘repatriacja’ Tylko [...] o to, to jak repytryzacja ta szŭa, to przysŭali mnie dokument Wsł08Pab222

[Mlp repytryzacja Wsł08Pab222]

ROBIĆ• *ndk* 1. ‘pracować’ Stj08Pab233; 2. *kim* ‘pracować jako kto, być kim’ [...] poszŭam na poczte i jo robiŭam pocztalionem, dwadzieścia cztery lata Wsł08Pab221

♦ Główka robi → GŁÓWKA *ż*

[ter3lp robi Stj08Pab233 prze1lp *ż* robiŭam Wsł08Pab221]

błrs gw. рабіць *ndk*

RODNIA• *ż* ‘rodzina, krewni’ Każdy popisŭ te swoji rodni Wsł08Pab218 → RODZINA¹ *ż*, SIEMJA *ż*

[Błm rodńi Wsł08Pab218]

ppk rodzina¹ *ż* 1, rodzima *ż* 1, radnia/rodnia *ż* || familia *ż*, czeladź *ż* 2; *błrs* радня *ż*;

ros родня *ż*

RODNY• 'rodzony' Wsł08Pab220 ♦ Mamoczki moi rodne → МАМОЧКА ż
[Wlm rodne Wsł08Pab220]
błrs родны

RODZICE *lm* 'rodzice' A nasze rodzice byli w Polsce Wsł08Pab223 Nasze rudzice wzięli od pana [ziemia] na wypłatę Wsł08Pab223 → БАЎКІ *lm*
[Mlm rożice/rużice Wsł08Pab223]
ppk rodzice/rodzicy *lm*

RODZIĆ• *dk* 'urodzić się' To wim, że ґuna rodziґa gdzieści w radomski huberni Wsł08Pab222 → RODZIĆ SIĘ *dk*, URODZIĆ SIĘ *dk*
[prze3lp rożiґa Wsł08Pab222]
ppk rodzić się/urodzić się *dk*

RODZIĆ SIĘ• *dk* 'urodzić się' W trzydziestym pierszym roku rodziґam sie Stj08Pab232 My już tutaj sie rodzili [...] my już tutaj sie rodzili Wsł08Pab215 → RODZIĆ *dk*, URODZIĆ SIĘ *dk*
[prze1lp rożiґam še Stj08Pab232 prze1lm rożili še Wsł08Pab215]
ppk rodzić się/urodzić się *dk*; *błrs* радзіцца *dk*; *ros* родиться *dk*

RODZINA•¹ / RUDZINA•¹ 'rodzina, osoby spokrewnione' [...] i rudziny jakie przyjado, my ich oczekiwali Wsł08Pab222 → RODNIA ż, SIEMJA ż
[Mlm rużiny Wsł08Pab222]
ppk rodzina¹ ż 1, rodzima ż 1, radnia/rodnia ż || familia ż, czeladź ż 2

RODZINA² ż 1. 'ojczyzna' To jim sie chciaґo przyjechać na rodzine mamy Wsł08Pab222; 2. 'ojcowizna' Żona już tego, co wysłali [zesłali, wywieźli], przyjżdzґa tutaj na rodzinu, [a] ta rodzina już lasem zarosł, ziemia jej Stj08Pab229
[Mlp rożina Stj08Pab229 Blp rożine Wsł08Pab222 rożinu Stj08Pab229]
ppk rodzina² ż 1, rodina² ż; rodzina³ ż 2; *błrs* радзіма ż; *ros* 1 родина ż

ROSIJA* ż → RASIIA ż

ROZKUŁACYĆ• *dk* 'odebrać gospodarstwo wiejskie: ziemię, inwentarz żywy, maszyny rolnicze i budynki gospodarskie' Wsio zabrali jak kauczoż arhanizawali, a kto nie szed, to go roskuґacyli i wysłali w Sibir, czy w Kazachstan Stj08Pab229
[prze3lm roskuґacyli Stj08Pab229]
ppk rozkułaczyć *dk*, okułaczyć *dk*; *błrs* раскулачыць *dk*; *ros* раскулачить *dk*

ROZMAWIAĆ SIĘ *ndk* 'rozmawiać' No, już tam trzeba sie rozmawiać po rusku Wsł08Pab225 A ґuny po białorusku zawsze rozmawiali sie Stj08Pab235
[bzk rozmaivać še Wsł08Pab225 prze3lm rozmaivali še Stj08Pab235]
ppk rozmawiać się/rozmawiać *ndk* || gadać *ndk*

ROZMIJSZAĆ• *dk* 'wymieszać' Kartofli [...] stґukli no ji wody cieplutki rozmijszali Stj08Pab231
[prze3lm rozmijszali Stj08Pab231]
błrs размяшаць *dk*; *ros* размешать *dk*

ROZMÓWIĆ SIĘ* *dk* → RAZMÓWIĆ SIĘ *dk*

ROZPŁYWAĆ• *ndk* 'rozpływać się, tu: rozprzestrzeniać się' [...] nie rozpływaj jak woda (z zamawiania ognia) Krc27Dom254
[rozk lp rozpływaj Krc27Dom254]

ROZRABIAĆ• *ndk* 'przygotowywać ziemię pod uprawę' Tutaj nie było nic, tutaj rozrobiali zimia, jak mama upowiadґa, zimia rozrobiali, bo tu było byli, ni było dzie sadzić Wsł08Pab220

[*prze3lm* rozroćbali Wsł08Pab220]

ppk || opracowywać *ndk*; *błrs* разрабляць *ndk*; *ros* разрабатывать *ndk*

ROZUMNY• ‘mądry’ Stj08Pab236

rozumniejszy *za kogo* ‘stw od rozumny – mądrzejszy *od kogo*’ Szlachta [...] to ji te krasnoŭczańskie wyższa rasa bya, rozumniejsze *za* [przesiedlonych z Polski] Polaków Stj08Pab236

[*Mlm* stw rozumńejše Stj08Pab236]

ppk || domądrzały, mądry, wymądrzawszy; *błrs* разумны; *ros* разумный

ROŻA• *ż bot.* ‘róża’ Wywi(j) sobie [wianek] z drobnej ruty, a mnie z starej roży

Rzn27Dom254

[*Dłp* roży Rzn27Dom254]

RÓW• *m* ‘rów’ To tutaj nasze rodzice bardzo charawali [harowali], ilie ŭoni rowów nakopali tu Wsł08Pab223 Takie te rowy pokopali, mocne, szyrokie Wsł08Pab223 → KANAWA *ż*

[*Dłm* rovuf *Blm* rovy Wsł08Pab223]

RÓWNO przysł ‘jednakowo, bez różnicy’ Stj08Pab235 i in. ♦ Wszystko równo → WSZYSTKO *ndm*

[*ruvno* Stj08Pab229,235]

błrs уцё роўна; *ros* всё равно

RÓWNOWAĆ• *ndk* ‘równać, wyrównywać’ A my go [len] równowali, równowali i ni mogli nijak wyrównować Stj08Pab230

[*prze1lm* ruvnovali Stj08Pab230]

ppk równować/równać *ndk*

RUDZICE *lm* → RODZICE *lm*

RUDZINA¹ *ż* → RODZINA¹ *ż*

RUKAWADZICIEL• *m* ‘kierownik’ Ni ma rukawadzicielej, młodzi nie chcum pracować Stj08Pab230

[*Dłm* rukavażiśiel’ej Stj08Pab230]

ros руководитель *m*

RZĄDEM przysł ‘rzędem, w szeregu’ Wyr’zniemy tu na kamieniu rzondem was wszystkich imiona RznII27Dom266

[rzondem RznII27Dom266]

RZUCAĆ• *ndk* ‘przestawać robić *co*, zaniechać *czego*’ Rzucać chodzić do szkoły

Rzn27Dom255

[*bzk* rzucać Rzn27Dom255]

ppk rzucać *ndk*

S

S przyim → Z przyim

SA przyim → Z przyim

SAABSZCZAĆ SIĘ• *ndk* ‘kontaktować się’ Una tam wincy saabszczaja sie z nim

Wsł08Pab216

[*prze3lp* *ż* saapščaŭ še Wsł0Pab218]

ros общаться *ndk*

SAM• / SUM *zaim* 1. 'sam, bez drugiej osoby' Wsł08Pab222; 2. 'podkreśla, uwydatnia tożsamość' A un sum [sam] z Polščczy też ksiundz Wsł08Pab215 ♦ Sam po sobie/sam z siebie 'bez pomocy innych, jako samouk' Ale ja sama po sobie nauczycyŭam sie i po polsku lepi trochy czytać Wsł08Pab222 Ale tak samo po sobie trochy po ksiunŭczy polski modle sie Stj08Pab232 Czytaju [czytam] pa polski, ja sama z siebie nauczycyŭa sie pośle wojny Stj08Pab227 ♦ Sam jak pień → PIENŃ *m*
[Mlp *m* sum Wsł08Pab215 Ź sama Stj08Pab234 Ź sama po soŭe Wsł08Pab222 Stj08Pab232 Ź sama po ŭebe Stj08Pab227]
ppk sam

SAUCHQZ• *m* 'państwowe gospodarstwo rolne' A wtedy z kaŭchoza zrobili saŭchoz. Nie ma nic teraz z tego saŭchoza, wsio puruzbirane Wsł0Pab221 W saŭchozie juŭ lieŭej byŭo, choŭ jako kopiejke pŭacili Stj08Pab228
[Dlp saŭchoza Blp saŭxos Wsł0Pab221 Mslp saŭchoŭe Stj08Pab228]
ppk sauchqz *m*; *błrs gw.* саўхoз *m*; *ros* совхoз *m*

SAUCHOZNY 'sowchozowy, naleŭący do sowchozu' Wsł08Pab215 ♦ Saŭchozny dom → DOM *m*
[Mlp *m* saŭchozny Wsł08Pab215]
ppk sowchozny; *błrs gw.* саўхoзны; *ros* совхoзный

SA / SU *ter3lm ndk* → BYĆ *ndk*

SETKA Ź → SOTKA Ź

SIA *zaim* → SIĘ *zaim*

SIADAĆ• *ndk* 'siadać' Siondaj, siondaj kochanie moja. Jeszcze ni bende z tobo siondała Rŭn27Dom256
[bzk siondać *prze1lp* Ź siondała *rozklp* siondaj Rŭn27Dom256]
ppk siadać *ndk*

SIĄŚĆ• *dk na co* 'siąść na czym' Osp27Dom255
[*prze3lp m* siąđł Osp27Dom255]

SIBIR• / SIBIER• *m* 'Syberia' Roskuŭacyli i wysyali w Sibir Stj08Pab229 My w tysionc dziwincet dwudziestym dziewionтым roku wyjeŭdzali na Sibir, do Sibiry, no a tam wszystkie Ruskie Stj08Pab232 → SYBERJA Ź
[Blp s"ib'ir Stj08Pab229 ŭib'er Stj08Pab232 Dlp ŭibiry Stj08Pab232]
ppk Sibir *m*, Syberia/Sibiria Ź; *błrs* Сибір Ź; *ros* Сибирь Ź

SIE *zaim* → SIĘ *zaim*

SIELSAWIET *m* 'Rada Gminna, zarząd wsi' Polski sielsawiet byŭ daŭe Wsł08Pab222
[Mlp ŭelsaŭ'et Wsł08Pab222]
ppk sielsoviet *m*; *błrs* сельсавет *m*; *ros* сельсовет *m*

SIEMJA• Ź 'rodzina jako podstawowa jednostka społeczna' Wsiu siemju wywieŭli Stj08Pab136 Trzy siemji zyli Stj08Pab136 → RODNIA Ź, RODZINA 1 Ź
[Blp ŭem'ju Mlm ŭem'ji Stj08Pab136]
ppk rodzina¹ Ź 1, rodzima Ź 1, radnia/rodnia Ź || familia Ź, czeladź Ź 2; *błrs* сям'я Ź; *ros* семья Ź

SIEŃ *zaim* → SIĘ *zaim*

SIĘ / SIEŃ / SIE / SIA *zaim zwrotny* 'się' Rozmów się Rŭn27Dom216 Zbłonkał się Krc27Dom252 Goście sień bawio Krc27Dom261 Kto sień z kim zakocha Rŭn27Dom268 Zawdy sie modlili Wsł08Pab216 My tam sie zbierumy Wsł08Pab219 Kocisia, kocisia

wianek po ulicy Osp27Dom227

[się Rzn27Dom216 sień Krc27Dom252, 261 Rzn27Dom268, sia Osp27 Dom227]

ppk się/sień²/sia/si; *ros* -ся

SIERP* *m* → SIRP *m*

SIRP• *m* 'sierp' Wszystko żyto ryncami, sirpym trza byćo żuć Stj08Pab230

[Nlp śirpym Stj08Pab230]

ppk sierzp *m*

SISCIEMA ż 'system, układ' Stj08Pab232 ♦ Chuterna sisciema → CHUTERNY

[Mlp śiścema Stj08Pab232]

błrs сісцeма ż; *ros* система ż

SKACINA• ż 'bydło, inwentarz żywy' Trzeba jiść, bo trzeba dzieci pokarmić i skacine sparadkować Stj08Pab231

[Blp skaćine Stj08Pab231]

ppk żywioła ż; *błrs* скаціна; *ros* скотина ż

SKORA ż 'karetka pogotowia ratunkowego' Uot ja do balnicy, skoro [karetka] mnie wzina do balnicy Wsł08Pab225

[Mlp skoro Wsł08Pab225]

ros скорая ż (помощь)

SKOTINA* ż → SKACINA ż

SKRYCIE przysł 'ukradkiem, skycie, potajemnie' Ksiundz przyjechał odkrycie, już nie skrycie Stj08Pab236

[skryće Stj08Pab236]

ros скрыто *ndm*

SKRZYDEŁKO• *n* 'zdr od skrzydło, skrzydełko' To mówiąc skrzydełkiem ruszy Krc27Dom256

[Nlp skrzydełkiem Krc27Dom256]

ppk skrzydła/krzydła *n*

SMYNTARZ *m* → CMENTARZ *m*

SO *przyim* → Z *przyim*

SOOBSZCZAĆ SIĘ* *ndk* → SAABSZCZAĆ SIĘ *ndk*

SOTKA• / SETKA• ż 'miara powierzchni gruntu równa 100 m²' Po pare sotek daway [..], po dwadzieścia pieńć setek Stj08Pab235 Szeżdżiesiunt setek zrazu dali Stj08Pab235 A kto chce, to wcale nie sieje, nawet ni jedny sotki nie sieje i nigdzie nie pracuje Stj08Pab234

[Dlp sotki Stj08Pab234 Dlm sotek/setek Stj08Pab235]

ppk setka/sotka ż; *błrs* сотка ż; *ros* сотка ż

SOWCHOZ* *m* → SAUCHOZ *m*

SOWCHOZNY* → SAUCHOZNY

SPARADKOWAĆ *dk* 'oporządzić, zrobić obrządek' Trzeba [...] skacine sparadkować Stj08Pab231

[bzk sparatkować Stj08Pab231]

ppk sporządkować *dk*; *błrs* спарадкаваць *dk*

SPORADKOWAĆ* *dk* → SPARADKOWAĆ *dk*

SPRAWIAĆ• *ndk* ‘wyprawiać, urządzać – o przyjęciu’ [Stype] sprawiajo, o tam ponapiwajo sie jeszcze jak Wsł08Pab226 ♦ Sprawiać stoły → STÓŁ m
[*ter3lm* spraŭaio Wsł08Pab226]

ppk sprawiać *ndk*; *błrs* справляць *ndk*; *ros* справлять *ndk*

STAC¹ *dk* ‘stać, być w pozycji stojącej’ Stj08Pab229 ♦ Stać głową za kogo ‘stać murem za kimś, bronić czyichś interesów’ Nasz prezydent, to on za ludzi stoi głową Stj08Pab229

[*ter3lp* stoi Stj08Pab229]

ppk stać¹ *ndk* 1

STAC² *dk* ‘stać się’ Był już wtedy sielsawiet polski, potym ruski stał tyn sielsawiet Wsł08Pab216 Co stało, nie wiem, nic nie wiem Wsł08Pab219

[*prze3lp m* stał Wsł08Pab216 *prze3lp n* stało Wsł08Pab219]

ppk stać się *dk*; *błrs* стаць *dk*; *ros* стать *dk*

STARSZENSTWO *n* ‘starszyzna’ Wsio starszenstwo stoi wcale Rzn27Dom257

[*Mlp* starszenstwo Rzn27Dom257]

STARY• ‘mający wiele lat’ A jak my stare, to my tam chodzim [do kościoła] Wsł08Pab216 **samy starszy** ‘*stnw* od stary – najstarszy’ A nas było sześcioro w domu, a ja sama starsza Wsł08Pab222

[*Mlm* stare Wsł08Pab216 *stnw Mlp* z sama starša Wsł08Pab222]

ppk stary, *stnw* samy starszy; *ros* старый, *stnw* самый старший

STARZYK *m* ‘stary człowiek, staruszek’ Tam taki starzyk Diteł i do niego z Polski przyjeżdżajun Wsł08Pab216

[*Mlp* stażyk Wsł08Pab216]

ppk stary² *m* || podżyły

STĘPA* ż → STYMPA ż

STOJAĆ• *ndk* ‘stać’ Tak długo stojali za mno Wsł08Pab224 W zimie stojali, sortowali, snopeczki wiunzali Stj08Pab230

[*prze3lm* stojali Wsł08Pab224 Stj08Pab230]

ppk stojać *ndk*; *błrs* ста́ць *ndk*; *ros* стоять *ndk*

STÓŁ *m* ‘stół, sprzęt domowy’ [W wigilię] kładziesz siano na stuu, kłado siano na stuu Wsł08Pab217 ♦ Sprawiać stoły ‘urządzać/wydawać przyjęcie’ Jak teraz, wicie, no jak na pochoronach, lepsze stoły sprawiajo, jak na wesela Wsł08Pab226 ♦ Żałobny stół ‘stypa, poczęstunek po pogrzebie; też: poczęstunek czterdziestego dnia po pogrzebie’ Sprawiajo [stype], nu ji czterdzieści dni apiać hulanka [...], żałobny stuu Wsł08Pab226

[*Mlp* stuu Wsł08Pab226 *Blp* stuu Wsł08Pab217 *Blm* stouy Wsł08Pab226]

ppk stół¹/stoł *m*

STRÓJ• *m* ‘ubiór, strój’ Moje stroi Rzn27Dom204

[*Mlm* stroi Rzn27Dom204]

ppk strój *m*

STRYJO *m* ‘brat ojca, stryj’ Tam ichny stryjo, to tego chuoopca stryjo [...], to tyn stryjo zahinuł Wsł08Pab221

[*Mlp* stryjo Wsł08Pab221]

ppk stryj/stryjek *m* || dziadzia *m* 1

STYMPA ż 'stępa, drewniane naczynie z tłuczkiem do rozdrabniania produktów' Stympa byŭa tako, no jak, moŭe u was ni stympa woŭajo, цu nas stympa Wsł08Pab220
 [Mlp stympa Wsł08Pab220]
 ppk stępa/stupa ż

SU *ter3lm* → BYĆ *ndk*

SUM *zaim* → SAM *zaim*

SUP *m* 'zupa' Tylko sup [ugotowałam]. Moŭe wam supu nalać? Wsł08Pab224 → ZUPA ż
 [Mlp sup Dlp supu Wsł08Pab224]
 błrs суп *m*; ros суп ż

SWIAŻ• *m* 'kontakt' [...] do tiurmy pozabirali, to Polaków brali za swiaż z Polsko Wsł08Pab228
 [Blp sfaż Wsł08Pab228]
 błrs сувязь ż; błrs gw. связь ż; ros связь ż

SWOJA ż 'własna żona' Wtedy my ze swojo szlub tedy brali tutaj Stj08Pab235 → KOBITA ż, ŻONKA ż
 [Nlp sfojom Stj08Pab235]

SWOWOLNY• 'postępujący według własnej woli, od nikogo niezależny' Bo wdowa jest swowolna Krc27Dom259
 [Mlp ż swowolna Krc27Dom259]
 ros своевольный

SYBERJA• ż 'Syberia' Aresztowany, na Syberji zaginuŭ, ni wróciŭ Wsł08Pab222 → SIBIR *m*
 [Mslp syber'ji Wsł08Pab222]
 ppk Syberia ż

SZLACHCIANKA* ż → SZLACHCIUNKA ż

SZLACHCIC *m* 'szlachcic, mężczyzna pochodzący ze szlachty' Jedyń taki tyż byŭ szlachcic, no on pisze sie Białorus Stj08Pab236
 [Mlp ślaxćic Stj08Pab236]
 ppk szlachetny² *m*, szlachta *m*

SZLACHCIUNKA ż 'szlachcianka, kobieta szlacheckiego pochodzenia' Tutaj w Stajsku Żachowski jest taki i Żurawska Zulka jeszcze, taka szlachciunka Stj08Pab235
 [Mlp ślaxćunka Stj08Pab235]

SZLACHTA ż / SZLACHTY *lm* 'szlachta, ludzie szlacheckiego pochodzenia; stan szlachecki' Tam też trzeba po biełarusku mówić [...], tam też, choć szlachta, jak nazywajo Wsł08Pab218 Przyjeżdżały też [do kościoła] szlachty, modlili się po polsku Stj08Pab236 Una katoljczeski wiary szlachta Stj08Pab236 Tu sun [są] daŭe takie katoliki, uny, jak to, szlachty uny nazywajo Wsł08Pab218
 [Mlp ślaxta Wsł08Pab218 Stj08Pab236 Mlm ślaxty Stj08Pab236]
 ppk szlachta ż/szlachty *lm*

SZTRAF• *m* 'mandat' Mnie sztrafu nic [nie dali] Wsł08Pab224
 [Dlp štrafu Wsł08Pab224]
 ppk sztraf *m*; błrs штраф *m*; ros штраф *m*

SZTRAFOWAĆ• *ndk* 'karać mandatem' Mnie nic nie sztrafuwali Wsł08Pab224
 [prze3lm štrafuwali Wsł08Pab224]
 błrs штрафавать *ndk*; ros штрафовать *ndk*

SZUSTROŚĆ • *ż* 'zwinność' A za jego szustrość wypijemy szóste Ihm27Dom260

[Błp szustrość Ihm27Dom260]

błrs шустраць *ż*; *ros* шустрость *ż*

SZYŃKA • *ż* 'szynka' To ji nie ma co, żeby kawałek szynki wzięść [kupić] Wsł08Pab225

[Dłp šynki Wsł08Pab225]

ppk || kumpiak *m*

SZYROKI 'szeroki' A sam sieł na wóz szyroki Rdn27Dom260 Szyroki, ogromny listek na kalinie Rzn27Dom26 Te rowy pokopali mocne, szyrokie, duże Wsł08Pab223

[Młp *m* szyroki Rzn27Dom260 Błp *m* szyroki Rdn27Dom260 Młm šyroke Wsł08Pab223]

ppk szyroki; *błrs* шырокі; *ros* широкий

Ś

ŚWIAT • *m* 'światło elektryczne' Światu nie byųo, a byųa ta kapciuczka Wsł08Pab220

[Dłp śf'atu Wsł08Pab220]

ppk światła¹*ż*/światło¹*n*/światłość *ż* || elektra *ż*; *ros* свет *m*

ŚWIĘCONY • 'poświęcony' Tam byųo świncune miejsce, ona i teraz stoi tako maliutko ta kapliczka, i tam świncune miejsce byųo Wsł08Pab216

[Młp *n* śf'incune Wsł08Pab216]

ŚWIĘTOWAĆ • *ndk* 'czcić, obchodzić święto' My swoje świnta świntujim, a uny swoje Wsł08Pab217

[ter1łm śfintujim Wsł08Pab217]

ppk świętkować/świętkować *ndk*

ŚWINIA • *ż* *zool.* 'świnia' Świnium te wiadra trza byųo ciungnuć tam, tam metry ze sto trza byųo te wiadra niść Wsł08Pab224

[Cłm śf'ium Wsł08Pab224]

ppk świnia *ż* || kaban *m*, parsiuk *m*

ŚWINIAK *m* 'prosię, świniak' Jeszcze świniak byų Wsł08Pab220

[Młp śf'iąg Wsł08Pab220]

ppk || parsiuk *m*

T

TAKI • *zaim* 'taki' Stj08Pab233 ♦ Ot takie dzieųa → DZIEŁO *n*

[Młm także Stj08Pab233]

TAMÓJ *zaim* 'tam' A wtedy byųa tamój jakieś postrojenie Wsł08Pab222

[tamuj Wsł08Pab222]

ppk tam/tama/tamej/tamyka i in.

TANCOWAĆ • *ndk* 'tańczyć' Goście sień bawio, tancują Krc27Dom261

[ter3łm tancują Krc27Dom261 *roz*k łm tancujcie Osp27Dom262]

ppk tancować *ndk*; *błrs* танцаваць *ndk*; *ros* танцевать *ndk*

TELEWIZJA* *ż* → CILIWIZJA *ż*

TELEWIZOR* *m* → CILIWIZOR *m*

TIURMA* / CIURMA* *ż* 'więzienie' Do tiumry pozabirali Stj08Pab228 Chtórych do ciurmy pozabirali Stj08Pab228
[Dlp t'urmy/c'urmy Stj08Pab228]
ppk turma/tiurma *ż*; *błrs gw.* цюрма *ż*; *ros* тюрьма *ż*

TŁUCZEK* *m* 'tłuczek do stępy' Nasypiesz jinczminia tam i tuczkim tuczesz i wtedy te krupy robisz Wsł08Pab220
[Nlp tuczkim Wsł08Pab220]

TOLKI *part* → TYLKO *part*

TRADIĆJA *ż* 'tradycja' No, usio jest tradićja, zachuwaja sie tradićja Wsł08Pab218
[Mlp tradićja Wsł08Pab218]

TRANSPORT* *m* 'środku komunikacji' W transporcie, gdzieś to by nie było [gdziekolwiek by to było] Wsł08Pab219
[Mslp tr'ansporće Wsł08Pab219]
błrs транспарт *m*; *ros* транспорт *m*

TRAPKA* *ż* 'szmata' A kij długi i trapke przywiunzali mokro Stj08Pab231
[Blp trapke Stj08Pab231]
ppk trapka/trapa *ż* || łoskut *m*; *błrs gw.* трапка *ż*; *ros* тряпка *ż*

TROCHI / TROCHY *przyst* 'trochę' Może trochi ni tak my mówim, kto jego tam wie Wsł08Pab216 Kartofli trochy zgotowali Stj08Pab231
[trochi Wsł08Pab216 troxy Stj08Pab231]
ppk trochę/trocha/trochi/trochu *ndm*

TRAJURODNY* 'o pokrewieństwie trzeciego stopnia' A dwajurodne, trajurodne tam siostry, braty tam żyju Wsł08Pab222 A jego to już tam może trajurodne, może Wsł08Pab222
[Mlm trajurodne Wsł08Pab222]
błrs траюрадны; *ros* троюродный

TROSZKI *przyst* *zdr* 'troszkę' A tam jedna nauczycielka uuna troszki tam *ż* nimi [sprzeczała się] Wsł08Pab224
[troški Wsł08Pab224]
ppk troszka/troszki/troszku; *błrs gw.* трoшки

TRUDOSPOSOBNY* 'zdolny do pracy' A te chtóre trudospodobne, mogo robić, to te puaco za zimie Stj08Pab229
[Mlm trudospodobne Stj08Pab229]
ros трудоспособный

TRZEWICZKA* *ż* 'zdr od trzewik, trzewiczek' Tancujcie, walcujcie, trzewiczek nie psujcie Osp27Dom262
[Dlm trzewiczek Osp27Dom262]

TUT *przyst* → TUTAJ *przyst*

TUTAJ / TUTEJ / TUT *przyst* 'tu, w tym miejscu' Tut, tutaj każda nidziela tutaj odprawia msze Wsł08Pab216 W tych chatach tutej Stj08Pab232 Żydów ni ma tut Wsł08Pab218
[tutaj Wsł08Pab216 tutej Stj08Pab232 tut Wsł08Pab218]
ppk tutaj/tutej/tut/tuta/tuty; *błrs gw.* тут; *ros* тут

TUTEJ *przyst* → TUTAJ *przyst*

TYKO *part* → TYLKO *part*

TYLKO / TYKO / TOLKI *part* 1. 'tylko, wyłącznie' Ciliwizar też tyko po rusku Wsł08Pab219
To tam cztery domy tolki było Wsł08Pab223 Ja tyko do szkoły chodziłam jak była
polska szkoła, to tylko dwa lata Wsł08Pab222; 2. 'dopiero co, załedwie' Bo do trzeci
[klasy] tylko poszłam, a wtedy uojca nam zabraly Wsł08Pab222
[tylko Wsł08Pab222 tyko Wsł08Pab219,222 tolki Wsł08Pab223]
ppk tylko/tyko/tyku/tiku/tolko *ndm*; *błrs* толькі *ndm*; *ros* толькo *ndm*

U

UBIRAĆ• *ndk* 'zbierać plony' A w kaŭchozie wsio rynkami ubirali po wojnie, i wsiu zimi
[ziemię] siali i ubirali Stj08Pab230
[*prze3lm* ubirali Stj08Pab230]
ppk ubierać *ndk* 2; *błrs* убіраць *ndk*; *ros* убирать *ndk*

UBIRAĆ SE• *ndk* 'wynosić się, odchodzić' Taki parcijny jemu [kazał], żeby ubirać się, a on
mu powiedziać, że jest na to razrešenje i ni pojechać, ni posuchać jego Stj08Pab236
[*prze3lp m* ubirać się Stj08Pab236]
ppk ubierać się *ndk*; *ros* убираться *ndk*

UCZENIK• *m* 'uczeń' Zrobili zrazu ruskon szkołę, to niektórzy uczeniکی mówią – a mówim
[rozmawiajmy] po polsku [w szkole] Stj08Pab233
[*Mlm* ucēniki Stj08Pab233]
ros ученик *m*

UDARENIE *n* 'wymowa, akcent' Białoruski jenzyk to dużo podobny do polskiego, nawet
dużo jest słuw [słów], udarenie tylko mieni się Stj08Pab235 → AKCENT *m*
[*Mlp* udarenie Stj08Pab235]
ppk || akcent *m*, kłaustuk *m*; *ros* ударение *n*

UDMIERAĆ *ndk* 'umierać, wymierać' A chtëre byli jus pożyłe liudzie [...], te udmirajo,
a jechać – nicht ni przyjedzie żyć do nas Stj08Pab228
[*ter3lm* udmirajo Stj08Pab228]
ppk odmarć *dk* || pomarć *dk*, zmarć *dk*

UDROBIĆ *dk* 'przepracować, pracować określony czas' Dwadziaścia cztery lata odro-
biłam pocztalioem Wsł08Pab221
[*prze3lp z* udrobiłam Wsł08Pab221]
błrs атрабіць *dk*; *ros* отрабо́тать *ndk*

UGASZCZAĆ• *ndk* 'częstować' U nich sady byli, ugaszczali jich tam jabkami Stj08Pab236
[*prze3lm* ugaścali Stj08Pab236]
ppk ugaszczać *ndk* || traktować *ndk*

UKAZAĆ• *dk* 'wskazać, podać' To przysłali mnie dokument, że w jakim uojciec roku sie
urodziu i w jaki guberni, w jaki wsi, wszystko było ukazano Wsł08Pab222
[*ibt nos* ukazano Wsł08Pab222]
ppk ukazać *dk*; *błrs* указаць *dk*; *ros* указать *dk*

UMYZGAĆ• *ndk dla kogo* ‘umizgać się *do kogo*’ Dla jednej umyzga Rzn27Dom263

[*ter3lp umyzga Rzn27Dom263*]

ppk || łabunić się ndk

UN *zaim osob* → ON *zaim osob*

URODZIĆ SIĘ• *dk* ‘urodzić się’ [...] w jakim ȳojciec roku sie urodziȳ Wsł08Pab222 →

RODZIĆ *dk*, RODZIĆ SIĘ *dk*

[*prze3lp m uroziȳ Wsł08Pab222*]

ppk urodzić/urodzić się/rodzić się dk

USIĘ *zaim* → WSIĘ *zaim*

USIO *zaim* → WSIO *zaim*

UWAŻAĆ• *ndk* ‘szanować’ Jak uny [dzieci] jego [ojca] uważali Wsł08Pab219

[*prze3lm uważali Wsł08Pab219*]

ppk uważać ndk 1,3; btrś gw. уважаць ndk; ros уважать ndk

W

W / WE *przyim*, *przy wskazywaniu miejsca we wnętrzu czegoś lub kierunku do wnętrza*

czegoś ‘do’ Minsa tam we środek [włóżyć] Wsł08Pab218 I w gotowane wode wrzu-

cisz Wsł08Pab218

[*w/we Wsł08Pab218*]

ppk w/we

WABSZCZĘ *part* ‘w ogóle’ Stj08Pab230

[*vaapšče Stj08Pab230*]

ros вообще ndm

WAKRUH *przysł* ‘wokół, dokoła’ Tutaj wakruch to dzierewni wsio spalili Wsł08Pab216

[*vakrux Wsł08Pab216*]

ppk krągiem ndm; ros вокруг ndm

WALCOWAĆ• *ndm* ‘tańczyć walca’ Tancujcie, walcujcie, trzewiczek nie psujcie

Osp27Dom262

[*roz k lm walcujcie Osp27Dom262*]

WANDROWAĆ• *ndk* ‘wędrować’ Jaś Kasiu namówił, żebyś wandrowała Prt27Dom263

[*prze3lp ż wandrowała Prt27Dom263*]

ppk wandrować ndk

WBOGI• ‘ubogi, biedny’ Zostaniesz się wbogim Krc27Dom264

[*Nlp wbogim Krc27Dom264*]

WCALE ‘tu: *zaim ndm* – w pełnym składzie, wszyscy’ Wsio starszeństwo stoi wcale

Rzn27Dom257

[*wcale Rzn27Dom257*]

WDRUG *part* ‘a nuż’ [...] wdrug trzeba będzie Wsł08Pab222

[*vdruk Wsł08Pab222*]

ros вдрызг ndm

WE *przyim* → W *przyim*

WĘDROWAĆ* *ndk* → WANDROWAĆ *ndk*

WIATR* *m* 'wiatr' Powiedz wietrzu mej rodzinie Krc27Dom264

[Wlp wietrzu Krc27Dom264]

ppk wiatr/wiater/wiatyr/wiatry *m*

WIAZAĆ* *ndk* → WIUNZAĆ *ndk*

WIECIERAN *m* 'weteran' Tam taki Sųwiński żyje, on wiecieran wojny, i un też, jego bački też z Polski Wsł08 Pab 216

[Mlp vėcer'an Wsł08 Pab 216]

błrs ветэран *m*; *ros* ветеран *m*

WIEDZIEĆ* *ndk* 'znać, orientować się' Wszystkie pieśni zapomniałam, i polskie i ruskie, ni jeden pieśni nie wim Wsł08Pab225 Po dziś dzień nie wim przyczyny Wsł08Pab216

[ter1lp vım Wsł08Pab216,225]

ppk wiedzieć *ndk*; *błrs* ведаць *ndk*

WIEK* *m* 'wieki, wieczność' Ubr27Don251 ♦ Na wiek 'na wieki, na zawsze' Ubr27Don251

[Błp wieki Ubr27Don251]

WIELE *zaim* 'ile' [...] ona już tam widziała wiele [godzin piec chleb] Wsł08Pab220

[vėle Wsł08Pab220]

ppk wiele/wiele *ndm*

WIELGAŚNY 'ogromny' Dyk ȳot już tyn dymb [dąb] tam, Boże mój, jaki un wilgaśny, już wiele jego liat Wsł08Pab221

[mMlp vılgaśny Wsł08Pab221]

WIERCHUSZKA* z 'góra, władze, grupa rządząca' Jeśli wzionść w ogóle, [to przed wojną] tak i z wierchuszki nie było nic [nie dyskryminowano Polaków] Stj08Pab233

[Dłp vėrxuški Stj08Pab233]

ros верхушка *ż*

WIEŚ *zaim* 'cały, wszystek' [...] wsiu zimiu [ziemię] siali i ubirali Stj08Pab230

[żBłp ɸs'u Stj08Pab230]

ros весь

WIETIERAN* *m* → WIECIERAN *m*

WIĘCY *czego przysł* 'ponad co, więcej niż co' Już jak [ma się] wiency hektara, to wtedy trzeba dopuacać Wsł08Pab228

[vėncy Wsł08Pab228]

WIĘKSZY *na* ile 'stw od duży, wielki – większy o ile' Na połowę większy Ścn27Dom236 [stw większy Ścn27Dom236]

ppk większy

WIGILIA z 'wigilia; wieczerza wigilijna' I pośnik mówili i wigilia mówili Wsł08Pab224 → POŚNIK *m*, WILJA z

[Mlp vıgil'ja Wsł08Pab224]

ppk wigilia/wigilla *ż*

WILJA* z 'wieczerza wigilijna' [...] to jakom ja wilje będę robić? Stj08Pab234 → POŚNIK *m*, WIGILJA z

[Błp vıl'je Stj08Pab234]

ppk wigilia/wigilla *ż*

WIUNZAĆ *ndk* 'robić na drutach, szydełkiem' A tera tam maładziōż ni wiunzać, nie wyszywać, una pujińcia ni ma Wsł08Pab220

[*bzk* ūnzać Wsł08Pab220]

ppk wiązać *ndk*; *błrs* вязаць *ndk*; *ros* вязаť *ndk*

WKIEDY *przysł* 'czasem, czasami, niekiedy' Wkiedy rubel, wkiedy pōł rubla, wkiedy dwadzieścia pińć kopiejek za dziń zarobisz Stj08Pab230

[*fkedy* Stj08Pab230]

WŁAŚĆ ż 'władze, ekipa rządząca' A tera narodziu sie znów Bóg, prezidencja nasza chodzi do cerkwi, druga [inna] właść Stj08Pab236

[*Mlp* vłaść Stj08Pab236]

błrs gw. власць; ż *ros* власть ż

WO / WOT *wykrz* 'o' Jakiś wo Wsł08Pab222 No wot! Wsł08Pab220 I wot już tam ona z prawy na liewej strunie [mieszka] Wsł08Pab215 A tera, to wicie, wódke pijun, wot jak, wódke pijun Wsł08Pab219

[*vo* Wsł08Pab222 *vot* Wsł08Pab215,219]

ppk wot/uot; *błrs gw.* во; *ros* вот

WOJENKQM* *m* 'skrót od wojenkomat = Wojskowa Komenda Uzupełnień' A późni już przechodziuē kamiśje w swoim wojenkomie i jeszcze na sześć miesieny [dali zwolnienie] Stj08Pab233

[*Ms/p* voienkoīne Stj08Pab233]

błrs ваенкамат *m*; *błrs pot.* ваенқом *m*; *ros* ваенкомат *m*

WOJENNY *rzecz m* 'wojskowy, człowiek zawodowo służący w wojsku' On byu wojenny jakiś Wsł08Pab222

[*Mlp* voienny Wsł08Pab222]

ppk wojeny/wujeny; *błrs* ваенны *m*; *ros* военный *m*

WOKRUG* *przysł* → WAKRUH *przysł*

WOŁAĆ* *ndk* 'nazywać' A byu, jak to wołali? Wsł08Pab220 Może u was ni stympa wołajo, u nas stympa Wsł08Pab220

[*ter3lm* vołajo *prze3lm* vołali Wsł08Pab220]

WOBSZCZE* *part* → WABSZCZE *part*

WOT *wykrz* → WO *wykrz*

WRACZICHA / WRACZYCHA ż 'lekarka' A ta że wraczicha mówi, wy nawiernie nie ruskije Wsł08Pab225 I zaraz wraczycha pyta, co wy jedli Wsł08Pab225

[*Mlp* vračixa/vračyxa Wsł08Pab225]

ppk || doktorka ż; *błrs* урачыха ż; *ros* врачиха ż *pot.*

WREMIA *n* 'czas' Wa wremja wojny Wsł08Pab216 ♦ Wsio wremia 'cały czas' My po polsku wsio wremja rozmawiali Wsł08Pab215

[*Mlp* vrem'ja Wsł08Pab216 wsio vrem'ja Wsł08Pab215]

błrs pot. врэмja *n*; *ros* время *n*

WRUCZNUJU *przysł* 'ręcznie' A w kaŭchozie to i za darmo [pracowaliśmy], a wsio wrucznuju, wsio rynkami ubirali Stj08Pab230

[*vručnuju* Stj08Pab230]

ros вручну *ndm*

WSIAKI• ‘różny, rozmaity’ To my wsiakie zabawy sobie robili Wsł08Pab226

[Błm fśake Wsł08Pab226]

ppk wszelaki; *błrs* усякі; *ros* всякий

WSIE / USIE *zaim lm* ‘wszystkie – w odniesieniu do rzecz nieżywothnych, wszyscy – w odniesieniu do rzecz męskożywothnych’ Tu wsie poprzyjiżdżali Polaki s Polszczy Wsł08Pab220 Nie wsie [mówią po polsku], nie wsie, no alie balszynstwō Wsł08Pab215 We wsie struny [strony, kierunki] Stj08Pab229 [Znam] fsich, jaki tu je Wsł08Pab221 → WSZYSTKI *zaim lm*

[Młm fśe Wsł08Pab220 Stj08Pab229 uśe Wsł08Pab215 Błm fśix Wsł08Pab221]

błrs yce; *ros* все

WSIO / USIO 1. *zaim n* ‘wszystko’ No, una wtedy bierze, wygarnie tam wsio z tego pieca Wsł08Pab220 Tam i rynczniki i te pokrywā te – wsio, wsio puwyszywane Wsł08Pab220; 2. *ndm* ‘cały czas, stale’ To my chodzili i wsio śpiwali, i ja ji od ni [niej] trochy [nauczyłam się] Stj08Pab232 → WSZYSTKO 2 ♦ I wsio/ ta wsio ‘i już, i koniec’ Zaraz upadnie wszystko i fsio Wsł08Pab224 Już nie Wacławowa, a Wiesiałowa i wsio Wsł08Pab216 Tam wybielili, tam pokrasili, ta wsio Wsł08Pab215 ♦ Wsio wremia → WREMIA *n*

[fśo Wsł08Pab220,224 Stj08Pab232 ωśō Wsł08Pab215, 215, 216,220 215]

ppk wszystko; *błrs* yčë; *ros* всё

WSIOWY• ‘wiejski’ Polska szkoła, polskie wsiowe nauczyciele Wsł08Pab222/223 → DZIEREWIENSKI

[Młm fśove Wsł08Pab222/223]

ppk wioskowy

WSZYSTKI *zaim lm* ‘wszyscy’ A tu woła na mnie wszystkie Krc27Dom265 → WSIE *zaim lm* [Młm wszystkie Krc27Dom265]

ppk wszystek

WSZYSTKO 1. *zaim n* ‘wszystko’ Stj08Pab229 → WSIO *zaim n*; 2. *ndm* ‘wciąż’ Ja na ciebie, mój Jasieńku, wszystko narzekała Rżn27Dom265 ♦ Wszystko równo ‘wszystko jedno, mimo to/ wszystko’ Nie było u niego nic, a wszystko równo go w Kazachstan [zesłali] Stj08Pab229 To uni chudzili niektóre du polski szkoły, alie późni wszystko równo po białorusku [rozmawiali] Stj08Pab235

[wszystko Rżn27Dom265 fśystko Stj08Pab229,235]

ppk wszystko *ndm*; *błrs* yčë *ndm*; *ros* всё *ndm*

WUĆZONY ‘wykształcony, taki, który pobierał nauki’ Nu, on wućzony, dwa instituty konczyū Stj08Pab229

[Młp m v’ućony Stj08Pab229]

ppk uczony; *błrs* вучоны

WUJEK *m* ‘wujek’ Chaj wujek mówi, bo un starszy, to un wi Stj08Pab232

[Młp wujek Stj08Pab232]

ppk wujek *m* || dziadzia *m* 1

WUJENKA ż ‘wujenka, żona wujka’ Wujinka, una ksiunżkie mnie kupiūa w kościeła w Liepliu Stj08Pab232

[Młp wujinka Stj08Pab232]

ppk wujenka ż || ciocia ż

WYBRAĆ *dk* 1. ‘wziąć, wydostać jedno po drugim, jedną osobę po drugiej’ Bo tu wszystkie były wrogi [byli uważani za wrogów] i wszystkich wybrali, poruszczyli Stj08Pab233; 2. ‘wyrwać, wyjąć z ziemi’ Lien [trzeba] ryncami wybrać, omłócić [...]

Stj08Pab230

[*bzk* wybrać Stj08Pab230 *prze3lm* wybrali Stj08Pab233]

ppk wybrać *dk*; *błrs gw.* выбраць *dk*

WYBRAĆ SIĘ• *dk* ‘wydostać się, wyjść na czołową pozycję’ A teraz on wybrał się po całym es-en-ge [skrót od Sojuz Niezawisimych Gosudarstw], pierwszy jidzie Stj08Pab234

[*prze3lp m* wybrał się Stj08Pab234]

ros выбраться *dk*

WYCHODEK• *m* ‘wyjście z sytuacji’ Nie ma wychodku Wrn27Dom265

[*Dlp* wychodku Wrn27Dom265]

ppk wychodek²/wychod *m*; *błrs* выход *m*; *ros* выход *m*

WYHODOWAĆ SIĘ• *dk* ‘wychować się – o dzieciach’ A nas jus pewnie troje było, jus my sie i wychodowali Stj08Pab228

[*prze3lm* vyhodovali się Stj08Pab228]

ppk wyhodować się *dk*

WYKATAĆ• *dk* ‘wytoczyć na tokarce’ [Jajka] te ż dżierewa wykatanie i pokrąszenie Stj08Pab231

[*ibt lm* vykatane Stj08Pab231]

błrs выкатаць *dk*

WYPIELIĆ *dk* ‘wyplewić’ Córka to wypieęa ‘wyplewiła’, wsio pomogęa mnie wypielić Wsł08Pab224 ż

[*bzk* wypelić *prze3lp* wypieęa Wsł08Pab224]

ppk wyplewić *dk*

WYPLIWAĆ• *ndk* ‘plewić, usuwać chwasty’ Jide po bruzdach i wypliwum krzoczki Wsł08Pab224

[*ter1lp* vyplivum Wsł08Pab224]

WYPLATA• *ż* ‘wyplacanie, spłacanie rat’ Nasze rodzice to wzieni [ziemie] od pana na wypłate, jakoś to oni tam Wsł08Pab223

[*Blp* vyplate Wsł08Pab223]

WYPOŁOSKAĆ• *dk* ‘wypłukać’ A ja pójde do oziara, nogi wypołoszczę Krc27Dom266

[*przy1lp* wypołoszczę Krc27Dom266]

błrs выпаласкаць *dk*; *ros* выполоскать *dk*

WYPRAWIAĆ• *ndk* ‘wyprawiać, przygotowywać do drogi’ Szczęśliwy podróż młoda wyprawia Ubr27Dom245

[*ter3lp* wyprawia Ubr27Dom245]

WYRÓWNOWAĆ *dk* ‘wyrównać’ A my go równowali, równowali i ni mogli nijak wyrównować Stj08Pab230

[*bzk* vuruvnovać Stj08Pab230]

WYRZNAĆ• [r-z] *dk* ‘wykuć, wyrzeźbić’ Wyr’zniemy tu na kamieniu was wszystkich imiona RznII Dom266

[*przy1lm* wyr’zniemy RznII Dom266]

WYSOKI• 'wysoki' Stj08Pab236

wyższy 'stw od wysoki – wyższy' Szlachta to wyższa rasa, [...] wyższa rasa byuā
Stj08Pab236

[Mlp ż stw wyżša Stj08Pab236]

ppk wysoki, stw wy[ż]szy

WYUCZAĆ• *ndk* co 'uczyć się czego' Chuć i byuā polska szkoła, alie wyuczali jenzyk
białoruski Stj08Pab233

[prze3lm vyučali Stj08Pab233]

ppk uczyć co *ndk*; błrs вывучаць *ndk*; ros выучивать *ndk*

WYWIĆ• *dk* 'uwić, wijąc zrobić coś' Wywi sobie [wianek] z drobnej ruty Rzn27Dom254
[rozłk lp wywi Rzn27Dom254]

WYWIWAĆ• *ndk* 'wić' A ja nie chciała, wianki wywiwała Rzn27Dom266

[prze1lp ż wywiwała Rzn27Dom266]

WYZYWAĆ• *ndk* 'wywoływać po imieniu, nazwisku; także wzywać do stawienia się'
I tyn apiać wyzywo [o wywoływaniu kogoś w zabawie] Wsł08Pab226

[ter3lp wyzywo Wsł08Pab226]

ppk wyzywać *ndk*; błrs вызываць *ndk*; ros вызывать *ndk*

WZIAĆ• *dk* 1. 'wziąć' Ja na wojne nie pojedę i ciebie nie wezmę Krc27Dom198; 2. 'kupić'
To nie ma co, żeby kawałek szynki wziunść Wsł08Pab225

[bzłk wziunść Wsł08Pab225 przy3lp wezmę Krc27Dom198]

WZROŚY• 'dorosły' Chtóre byli małe, to się te pozostawali, a wzrosłych wszystkich
pobrali [aresztowali] Stj08Pab233 → DORODNY

[Dłm wzrosųyx Stj08Pab233]

ppk dorodny; ros взрослый

Z

Z / Ż / S / SA / SO *przyim wielofunkcyjny* 1. z *kim*, z *czym* [...] rozmów się sa mnoju
Rzn27Dom216 [...] my ż nim pa polsku [rozmawiamy] Wsł08Pab218; 2. z *kogo*,
z *czego* A un sum [sam] z Polszczy też ksiundz [...] Wsł08Pab215 U nas byuā ksiundz
na Wszystkich Świntych s Polski Wsł08Pab218

[z Wsł08Pab215 ż Wsł08Pab218 s Wsł08Pab218 sa Rzn27Dom216]

ppk z/ze/ż/s/ś *przyim*

ZA CO *zaim pytajny* 'dlaczego' Nie wim przyczyny, za co ji co Wsł08Pab219

[za co Wsł08Pab219]

ros *posp.* i *gw* за что

ZAD• *m* 'tył' Tam siedzo chłopak i ż dziewczyno zadym i wtedy tak mówio [...] Wsł08Pab226

[Nłp zadym Wsł08Pab226]

błrs зад *m*; ros зад *m*

ZAGRUŻAĆ *ndk* 'tu: obciążać pracą, zadaniami' Chruszczow odją [...] po dwadzieścia
pięć soteł, żeby nie zagrużać czuowieka [pracą] Stj08Pab235

[bzłk zagrużać Stj08Pab235]

ppk zagrużić *dk*; błrs загружаць *ndk*; ros загружать *ndk*

- ZAHINAĆ• *dk* 'zaginać' To tyn stryjo zahinuć, uni napisali, na Syberji Wsł08Pab221
 [prze3lp *m* zaŭinuć Wsł08Pab221]
ppk zginać/żginać *dk* 2; *błrs gw.* загінуць *dk*
- ZAKŁĘCIE• *n* 'przysiężenie, obietnica pod przysięgą' Krc27Dom224 ♦ Istne zaklęcia
 'szczerze przysiężenia, obietnice' Gdzie twoje istne zaklęcia? Krc27Dom224
 [Mlm zaklęcia Krc27Dom224]
błrs заклінанне *n*; *ros* заклинание *n*
- ZAKOCHAĆ SIĘ• *dk z kim* 'zakochać się w kim' Kto sień z kim zakocha, nigdy tak nie
 minie Rzn27Dom268
 [przy3lp zakocha sień Rzn27Dom268]
- ZAKRĘCIĆ• *dk* 'zawinąć' Wtedy [...] minsa tam we środek, wtedy zakryncisz toto wsio
 Wsł08Pab218
 [przy2lp zakryńciś Wsł08Pab218]
ppk zakręcić *dk* 1; *błrs gw.* закруціць *dk*
- ZAPRAWIĆ SIĘ• *dk dezapr.* 'tu: upić się, wypić zbyt wiele alkoholu, dosłownie – zatan-
 kować' Na Nowy Rok wtedy wzięli zaprawili się te nauczyciele Wsł08Pab222
 [prze3lm zaprawili še Wsł08Pab222]
błrs заправіцца *dk pot.*; *ros* заправиться *dk*
- ZARZUCIĆ• *dk* 'zaniedbać, zapuścić' Teraz nie sieju, wsio pole zarzucili Stj08Pab230
 [prze3lm zażucili Stj08Pab230]
ros забро́сить *dk*
- ZAR'ZNAĆ• [r-z] *dk* 'zarznąć' Jak zarznęła kacza i kaczora, gotowała z rańnia do wie-
 czora Rdn 27Dom269
 [prze3lp z zar'zněła Rdn 27Dom269]
- ZAUFANIE• *n* 'zaufanie' Nie masz zaufania Ubr27Dom269
 [Dlp zaufania Ubr27Dom269]
- ZAWDY przysł 'zawsze' Zawdy się modlili Wsł08Pab216 My swoje świntujim, my zawdy
 Boże Narodzenie dwudziestego piuntego Wsł08Pab217
 [zavdy Wsł08Pab216,217]
ppk zawždy/zawżda *ndm* 1
- ZBŁĄKAĆ SIĘ• *dk* 'zabłądzić' [...] po co sień zbłąkał w te mury Krc27Dom257
 [prze3lp *m* zbłąkał sień Krc27Dom257]
ppk zbłąkać się *dk*
- ZEMRZEĆ• *dk* 'umrzeć' Ona też zmarła Stj08Pab231 → POMRZEĆ *dk*
 [prze3lp z zmarła Stj08Pab231]
ppk umarć/zmarć/pomarć *dk*
- ZESZTRAFOWAĆ• *dk* 'ukarać mandatem' A tam jedna nauczycielka, ɥuna troszki tam
 z nimi [sprzeczła się], i jim [ja] zysztrafuwali Wsł08Pab224
 [prze3lm zyštrafuwali Wsł08Pab224]
ros оштрафовать *dk*
- ZGWAŁTOWAĆ *dk* 'zgwałcić' Krn27Dom270
 [bzk zgwałtować Krn27Dom270]
ppk zgwałtować *dk* || znahalić *dk*; *błrs* згвалтаваць *dk*
- ZIARNECZKO• *n* 'zdr ziarenko' Nie ma tu dla ciebie ziarneczko Krc27Dom276

[Błp ziarneczko Krc27Dom276]

ppk ziarneczko/ziareczko n

ZIEMIANKA• z 'ziemianka, niska chata wgłębiona w ziemię' [Początkowo] w ziemlan-
kach żyli Wsł08Pab223

[Mslm žemlankax Wsł08Pab223]

błrs зямлянка ž; ros землянка ž

ZJEŹDZIĆ• / ŻJEŹDZIĆ• dk 'pojechać na jakiś czas, pojechać i wrócić' Tam zjeżdziu
[właściciel ziemski] i sprowadziu tutaj chłopotstwo to bidne Wsł08Pab223

[prze3lp m žjeźziu Wsł08Pab223]

ppk zjeździć dk; błrs з'ездзіць dk; ros съездить dk

ZŁADOWAĆ• dk 'przygotować – o potrawach, ugotować' Jak bym wiedziała, że pano-
wie [przyjdą], bym co lepi żądowała, a tak nie wiedziałam, że [...], tak tylko sup
Wsł08Pab224

[prze1lp ż żądowała Wsł08Pab224]

ppk nastroić dk

ZŁOŻYĆ• dk 'wyłożyć, przygnieść do ziemi – o uprawach' Musi bardzo bura była i wicie
żożyła te kartofle Wsł08Pab224

[prze3lp ż żożyła Wsł08Pab224]

Z MAŁKU przysł 'od małego, z maleńkości' ŚcnDomn270

[z małku ŚcnDomn270]

błrs змалку ndm

Z RAŃNIA przysł 'od rana' Gotowała z rańnia do wieczora Rdn27Dom269

[zrańnia Rdn27Dom269,271]

błrs зранку ndm; błrs gw. зраня ndm

ZRAZU przysł 'od razu, zaraz, natychmiast' To musić [oni] to by poguupieliby zrazu
Wsł08Pab223 Z polski szkoły zrobili zrazu ruskon szkołe Stj08Pab233 Pośle woj-
ny, zrazu jak tylko Ruskie przyszli, tak zrazu abratno w kauchoz Stj08Pab235

[zrazu Wsł08Pab223 Stj08Pab233,235]

ppk zrazu ndm; błrs зразы ndm; ros сразу ndm

ZRZYNAĆ• ndk 'żąć' [W młodości] sotek i dwadzieścia zrzynauam, a teraz pod starość
jak pude, to snopka ni moge podjuńć Stj08Pab231

[prze1lp ż żzynauam Stj08Pab231]

ppk || żąć ndk

ZUPA ż 'zupa' Wsł08Pab224 → SUP m

[Mlp zupa Wsł08Pab224]

Ż

Ż przyim → Z przyim

ŻJEŹDZIĆ dk → ZJEŹDZIĆ dk

ŻWIEŚĆ z 'wiadomość' Gdy ci już zwieść przyjdzie Krc27Dom198

[Mlp żwieść Krc27Dom198]

ros весть ž/известие n

Ż

ŻAŁOBNY ‘żałobny, dotyczący żałoby’ Wsł08Pab226 ♦ Żałobny stół → STÓŁ *m*

[Mlp *m* żaŁobny Wsł08Pab226]

ppk żałobny

ŻART• *m* ‘żart’ A za jego żarta wypijemy czwarta Ścn27Dom271

[Blm żarta Ścn27Dom271]

ŻEBY / ŻEB *sp* ‘żeby’ A dziewiąta prosi, żeb jego kochała Rzn27Dom271

[żeb/żeby Rzn27Dom271]

ppk żeb/żeby

ŻONKA ż ‘żona’ Ot, Jasnicza żonka, to una może ni rozumi pu polsku Wsł08Pab216 →

KOBITA ż, SWOJA ż

[Mlp żonka Wsł08Pab216]

ppk żonka ż || baba ż 3; *błrs* жо́нка *ż*; *ros* жена *ż*

ŻYĆ *ndk* 1. ‘żyć, pędzić życie’ I tak ўо żyli te nasze rodzice Wsł08Pab223 Tam w Polsce może liepi by żyły jak tu żyły Wsł08Pab223; 2. ‘mieszkać’ [...] my żyli w jednej chacie Rzn27Dom199 Dla [koło] Osipowicz żyją Polacy Osp27Dom217 Tam taki Sławiński żyje [...], on też z Polski Wsł08Pab216 [Syn] w Leplu żyje Wsł08Pab221 Nicht nie przyjedzie żyć do nas, młode tu nie przyjado Stj08Pab228

[*bzk* żyć Stj08Pab228 *ter3lp* żyje Wsł08Pab216,221 *ter3lm* żyją Osp27Dom217 *prze1lm* żyli Rzn27Dom199 żyli Wsł08Pab223 żyły Wsł08Pab223]

ppk żyć *ndk* 2; *błrs* жыць *ndk*; *ros* жить *ndk*

9. PODSUMOWANIE

Przedstawione opracowanie zostało oparte na wszystkich istniejących i opublikowanych w literaturze przedmiotu materiałach dotyczących gwar polskiej ludności chłopskiej dobrowolnie przesiedlającej się z terenów Polski etnicznej na obszary Białorusi. Przesiedlenia te miały miejsce od lat 60.–70. wieku XIX i zakończyły się przed I wojną światową (1914). Zapisy polszczyzny przesiedleńców z tamtego okresu na Białorusi stanowią podstawę opracowania rozdziałów słownictwa charakteryzującego polskie gwary przeniesione na Polesiu i na Białorusi północno-wschodniej (SGPol, SGPół, SGB).

Mowa Polaków-osadników zapisywana była na Mohylewsczyźnie w roku 1927 [Dombroski 1932, przedruk 2001], na Polesiu w 1936 i 1939 [Friedrich 1936, Tarnacki 1939] oraz w 1962 i 1963 roku [Werenicz 1973b: 202–212], na Witebszczyźnie w 2005 i 2006 [Ostrówka, Jankowiak 2007]. A więc na poszczególnych obszarach wpływ różnego wschodniosłowiańskiego otoczenia na przeniesione gwary polskie od chwili osiedlenia się do momentu ich zapisania/zarejestrowania przez eksploratorów wynosił: Mohylewsczyzna – około 60 lat, Polesie około 30–35 lat i 62–63 lata (zapisy W. Werenicza), Witebszczyzna – około 100 lat. Pamiętać należy też, że na Mohylewsczyźnie przez cały okres ludność polska pozostawała w językowym otoczeniu białoruskim a także w kontakcie z rosyjskim, gdyż ziemie te początkowo wchodziły w skład (w czasie zaborów) Rosji carskiej, a po rewolucji Białorusi sowieckiej. Podobnie na Witebszczyźnie – po okresie carskim nastąpił okres władzy radzieckiej z urzędowym obok białoruskiego językiem rosyjskim.

Całkowicie odmienne warunki lingwistyczne panowały na Polesiu. Tereny, na których zostały założone wsie i osady polskich przesiedleńców, przez krótki okres, do 1917 roku, pozostawały pod rosyjską administracją carską. Jednakże język rosyjski funkcjonował tu w stopniu minimalnym, gdyż miejscowi urzędnicy pochodzili częściowo z polskiej miejscowej szlachty lub ludności białorusko- czy ukraińskojęzycznej. Po tym okresie interesująca nas część Polesia weszła w skład II RP. Powstały polskie urzędy, polskie szkolnictwo, polskie życie kulturalne. Cały czas w kościele katolickim obok łaciny posługiwano

się językiem polskim. Język rosyjski i białoruski jako urzędowy zaczął obowiązywać od roku 1945 oraz wcześniej przez dwa lata (od września 1939 do lata 1941) po zajęciu przez Sowietów wschodniej części Polski. Wywierał więc wpływ przez okres około 19 lat przed zapisaniem tekstów tylko na mowę niewielkiej części ludności polskiej, która nie wyjechała do Polski w ramach repatriacji. Większość materiałów gwary polskiej przeniesionej z Mazowsza na Polesie pochodzi już z eksploracji mowy ludzi, którzy jako repatrianci opuścili tereny radzieckie i osiedlili się na Dolnym Śląsku. Od tej chwili wpływy wschodniosłowiańskie na omawianą gwarę ustały, ale wschodnioslawizmy, na które na tym obszarze składają się zapożyczenia z języka rosyjskiego, białoruskiego, ukraińskiego i z gwar poleskich, nadal funkcjonowały, jak pokazują zapisy gwary repatriantów z Zamosza, głównie jako paralelne nazwy synonimiczne. Na przykład: *baćki* – *ojce* ‘rodzice’; *czerwiąg* – *robak/rosówka* ‘glista’; *dzirektor* – *kierownik*; *hadałka* – *wróżka*; *hanuca*, *trapka* – *szmata* ‘ścierka’; *hołowieszka* – *głównia* ‘tłące się polano, także *bot*. śnieć zbożowa’; *jakor* – *kotwica*; *kaban* – *dzik*; *kalidqr* – *siunki* ‘korytarz’; *lenta* – *stążka*; *ławocznica/prodawszczycza* – *sprzedawczynia*; *ochota* – *polowańie* ‘polowanie’; *podmiotki* – *zelówki*; *pożnia* – *żytnisko*; *skrynia* – *futryna* (*okienna*); *sołowiej* – *słowik*; *zawusznicy* – *kolczyki*; *wydranka* – *nowina* ‘pole uprawione po raz pierwszy po wykarczowaniu’ i bardzo wiele innych. Wśród rusycyzmów w mowie zamoszan osiadłych na Dolnym Śląsku wyróżnia się grupa słownictwa określana jako „sowietyzmy”. Są to nominacje typowo radzieckich realiów z zakresu polityki, administracji, wojskowości, życia społecznego, szkolnictwa, które natychmiast po zajęciu przez ZSRR terenów Polski wdarły się do mowy wszystkich mieszkańców – niezależnie od narodowości i ich języka ojczystego. Sprzyjała temu sytuacja, że w bardzo krótkim czasie po wkroczeniu wojsk sowieckich rozpoczął się przyjazd urzędników wraz z rodzinami, także rodzin wojskowych i innych służb mundurowych. Dlatego też ich kontakty językowe z ludnością miejscową stały się codziennością³².

W zapisach mowy repatriantów z Polesia, dokonanych przez Werenicza już na terenie Polski, odnajdujemy sowietyzmy, które musiały zadomowić się w ich mowie jeszcze przed repatriacją, a więc w krótkim okresie lat 1939–1941 (za tzw. „pierwszych sowietów”) i w latach 1944–1945 (od ponownego wejścia „sowietów”), czyli za tzw. „drugich sowietów”). Do tej gupy sowietyzmów należą: *krasna armija*, *wojenny* ‘wojskowy, żołnierz’, *wojenkomat* ‘wojskowa

³² Z powyższego typu słownictwem zetknęłam się osobiście w dzieciństwie mieszkając w jednym z powiatowych miast na Wołyniu. Podaję tu zapamiętane przykłady: *bieloruszka* ‘osoba o niespracowanych dłoniach, co miało świadczyć o tym, że prace fizyczne wykonywali za nich wynajęci „eksploatowani” pracownicy’, *pasport* zamiast dawnego ‘dowód osobisty’, *powiestka* ‘wezwanie do stawienia się u władz’, *prowierka* ‘rewizja lub sprawdzanie dokumentów’, *mityng* ‘wiec’, *gorsowiet* ‘zarząd miasta, magistrat’, *uprawdqm* ‘administrator domu’, *komunist* ‘każdy radziecki funkcjonariusz’, *politruk* ‘oficer polityczny’, też ‘enkawudysta’, *sałdat* ‘wojskowy’, *wredny element* ‘szkodliwe warstwy społeczne, czyli polscy urzędnicy, ludzie zamożni, właściciele sklepów i przedsiębiorstw’, *ekspłuatator raboczego klasa* ‘człowiek zatrudniający robotników, służących’, *kułak* ‘zamożny chłop’, *rozkułaczyc* ‘odebrać ziemię i inwentarz’.

komenda uzupełnień, *sałdat* 'żołnierz', *patrul* 'patrol', *tank* 'czołg', *jeropłan* 'samolot', *palahon* 'poligon', *uczastkowy* 'dzielnicowy', *naczelstwo* 'kierownictwo', *bukwar* 'elementarz', *kłas* 'klasa', *szkolnik* 'uczeń', *skamiejka* 'ławka szkolna', *doska* 'tablica szkolna' i inne.

Ekscerpcja publikacji źródłowych z zakresu gwar polskich późnego osadnictwa przyniosła znaczny materiał, który pozwolił mi na przedstawienie zasobów słownictwa charakterystycznego dla poszczególnych odmian gwary. Z mazowieckich gwar polskich na Polesiu pochodzi 1961 leksemów, z Białorusi wschodniej (z Witebszczyzny łącznie z Mohylewszczyzną) 517 leksemów, z gwar „ślazackich” 108 leksemów. Ze wszystkich źródeł łącznie (materiałów Cz. Dombroskiego, H. Friedricha, J. Tarnackiego i M. Ostrówki oraz M. Jankowiaka) do opracowania rozdziałów *Słownictwa* Cz. I, II, III udało się wyodrębnić 2686 leksemów podstawowych oraz 520 wariantów (łącznie 3206 jednostek), 309 frazeologizmów i stałych związków wyrazowych oraz 22 tzw. podhasła, na które składają się osobliwe formy gradacyjne przymiotników i przysłówków (typu: *bogaciejszy*, *nowiejszy*, *szcze wienc głębszy*, *kulturniej*, *lidźyj* 'lżej' i in.). Ponadto prawie 150 wyrażen frazeologicznych i stałych związków wyrazowych, co stanowi 7,6% dodatkowych jednostek w stosunku do całego zbioru leksyki. Z porównania tej proporcji zwrotów z podobnymi danymi uzyskanymi dla *Słownika współczesnej mówionej polszczyzny północnokresowej*, stanowiącymi tam 10,5%, wynika, że mowa późnych osiedleńców polskich była równie barwna i bogata, czemu sprzyjały także zapożyczenia z nowego otoczenia językowego.

Porównanie gwar polskich późnego osadnictwa na Kresach północno-wschodnich z mówioną polszczyzną północnokresową nasuwa kolejne wnioski. Wyraźnie zaznaczają się głębokie różnice w zakresie zachowania (czy inaczej – utraty) cech mowy przodków, tj. pierwszych przybyszów na ziemi Wielkiego Księstwa Litewskiego. Różnice te wynikają zarówno z genezy polszczyzny północnokresowej wobec polskich gwar późnego osadnictwa, jak i czasu, jaki upłynął od chwili ich przybycia. Polszczyzna północnokresowa ukształtowała się w wyniku długotrwałego wzajemnego oddziaływania mowy przedstawicieli różnych warstw społecznych – szlachty, mieszczaństwa, kleru, niewielkich grup chłopstwa – przybywających na wschodnie ziemie Rzeczypospolitej Obojga Narodów z różnych miejsc Polski etnicznej. Ich osiedlanie się także odbywało się w rozproszeniu. Nie tworzyły się wskutek tego w jednym miejscu większe skupiska polskie. Kolejnym czynnikiem mieszania się i zbliżania się cech ich mowy była stopniowa polonizacja językowa litewsko- i białoruskojęzycznej ludności miejscowej, początkowo wyższych warstw społecznych, najpóźniej chłopstwa. Według Haliny Turskiej polonizacja pewnych grup chłopstwa litewskiego miała miejsce dopiero od drugiej połowy XIX wieku [Turska 1982]. Polonizacja pojedynczych rodzin/rodów białoruskich mogła następować już wcześniej. Warunki historyczne i społeczne sprzyjały powstawaniu dwujęzyczności, w wyniku czego ujednolicił się język, zwłaszcza w warstwie wymowy. Polszczyzna północnokresowa charakteryzuje

się jednolitym zestawem cech na całym jej obszarze – pewne różnice wynikające z wpływów różnego otoczenia językowego (obszar białoruski, litewski, łotewski w Łatgalii) tej jednolitości nie przekreślają. Do cech wspólnych bowiem dołączają się tu cechy dodatkowe z lokalnych języków etnicznych, zwłaszcza w zakresie leksyki.

Natomiast późne osadnictwo ludności polskiej z przełomu XIX i XX wieku, głównie z początków XX w., miało inny charakter. Przesiedlały się jednocześnie duże grupy ludności chłopskiej z jednego polskiego obszaru gwarowego osiadając w jednym lub kilku bliskosąsiedzkich miejscach³³. Wskutek tego zachowana została jednolitość społeczno-kulturowa, obyczajowa, językowa. Krótki – w porównaniu z okresem kształtowania się polszczyzny północnokresowej – czas od opuszczenia ojczyzny do przybycia na wschód (na tereny obecnej Białorusi) oraz (dzięki sąsiedztwu) możliwość utrzymywania kontaktów z rodakami nie spowodowały w gwarach późnego osadnictwa zauważalnych zmian strukturalnych. Za swojego rodzaju fenomen możemy uznać sytuację, w której w różnych oddalonych od siebie miejscach Białorusi (Polesie, Witebszczyzna, Mohylewszczyzna) przeniesione tu gwary polskie zachowały tak liczne i wyraziste cechy macierzyste. Nie obserwujemy w gwarach przeniesionych takiej szczególnie jaskrawo charakteryzującej cechy wymowy polszczyzny północnokresowej jak akanie, inne (np. wymowa *ł* zębowego, słabszy stopień palatalizacji szczelinowych) nie są powszechne i raczej słabo zarysowane. Znacznemu wzbogaceniu natomiast uległa leksyka. Jednak w odróżnieniu od SMPP hasel par synonimicznych i łańcuchów synonimów jest niewiele. Przeważają oboczności składające się z leksemu rodzimego (ogólnopolskiego lub polskiego gwarowego) i leksemu zapożyczonego z języka sąsiedztwa wschodniosłowiańskiego – gwary poleskiej, gwary białoruskiej, języka rosyjskiego, np. ATRAMENT *m* – CZERNIŁO *n*; KOSZARY *lm* – KAZARMY *lm*; JAGŁANY – PROSIANY. Łańcuchów synonimów składających się z trzech leksemów jest 30, np. RODZICY *lm* – OJCY *lm* – BAĆKI *lm*; KAJET *m* – ZESZYT *m* – CITRAĆ *ż*; JIGŁY *lm* – KOLUCHI *lm* – SZPILKI *lm*, zaś składających się z czterech synonimów tylko dwa: KÓŁKO *n* – JASZCZYK *m* – SUKAJŁO *n* – SPON *m* ‘element przyrządu do zwijania nici na cewki w krosnach’; PROSIAK *m* – PODŚWINIAK *m* – WARCHŁAK *m* – KABANCZYK *m*. Natomiast w słowniku polszczyzny północnokresowej (SMPP) dominują dłuższe łańcuchy leksemów synonimicznych, niektóre składają się z kilkunastu, a nawet dwudziestu elementów.

Zapożyczenia leksykalne z otaczających gwar wschodniosłowiańskich i z języków państwowych – rosyjskiego i białoruskiego – obserwujemy we wszystkich gwarach późnego osadnictwa. Są obecne w mowie potomków przesiedleńców udokumentowane od najwcześniejszych zapisów. Wśród zapożyczeń wyróżniamy: rusycyzmy (głównie są to leksemy z okresu, gdy tereny z danymi osiedlami polskimi przeszły pod panowanie Związku Radzieckiego

³³ Podobne osadnictwo chłopskie w tym samym okresie miało miejsce także na Syberii, gdzie do dziś dobrze przetrwały ich gwary macierzyste [Golcekie 1989, Figura 2003, Głuszkowski 2009, Umińska 2013 i in.].

(stały się Białoruską Republiką Radziecką), białorutenizmy, ukrainizmy na Polesiu. W stosunku do większości zapożyczeń leksykalnych niemożliwe jest precyzyjne stwierdzenie, z którego języka na danym terenie pochodziło słowo-wzorzec pożyczki. Na przykład w gwarze polskiej na Polesiu z rosyjskiego, białoruskiego i ukraińskiego mogły przeniknąć takie wyrazy jak *brakonier* 'kłusownik', *czerepacha* 'żółw', *kisły* 'kwaśny', *ruczka* 'obsadka'; z białoruskiego i ukraińskiego – *bodnia* 'mała beczka, beczółka z przykrywką', *homon* 'gwar, szum głosów', *grebla* 'grobla', *zanipadać* 'zapadać na zdrowiu' i inne.

Zbadanie zakresu zapożyczeń w gwarze Stajska i Wesołowa na Witebszczyźnie i wsiach polskich (już nieistniejących) na Mohylewsczyźnie wykazało znaczny udział słownictwa zapożyczonego z języka białoruskiego i rosyjskiego, który wynosi aż 46% „osobliwej” zarejestrowanej leksyki. Obejmuje on wschodniosławizmy (38% składu zapożyczeń), np. takie jak: *burjan* 'chwasty, zielsko', *kambajn* 'kombajn', *podsobne chaziajstwo* 'gospodarstwo pomocnicze lub przydomowe', *rozkułaczyć* 'odebrać ziemię i gospodarstwo chłopom', *sotki/setki* 'działki ziemi przydzielane kołchoźnikom do użytkowania własnego', *kamisia* 'komisja', *mahazyn* 'sklep', *pocztaljon* 'listonosz', *produkty* 'artykuły żywnościowe', *sztrafować* 'karać mandatem', *pochudnieć* 'schudnąć', *wypołoskać* 'wypłukać', *zagrażać* 'przen. obciążać obowiązkami', *szustrość* 'zwinność' i in.). Najliczniejsze są zapożyczenia wyłącznie z języka rosyjskiego bez oparcia w białoruszczyźnie (ponad 43% składu zapożyczeń), np. *apendicit* 'zapalenie wyrostka robaczkowego', *gospital* 'szpital', *bolszynstwo* 'większość', *bywszy* 'były', *da* 'part. tak', *dziwiczja familija* 'nazwisko panieńskie', *no* 'przyim. ale', *paka szto* 'tymczasem', *polza* 'korzyść, pożytek', *ranienie* 'rana, zranienie', *saabszczać się* 'kontaktować się', *wakrug* 'wokół', *wabszczę* 'w ogóle' i in.). Białorutenizmy stanowią 18% składu zapożyczeń, np.: *bački* 'rodzice', *radojka* 'kolej, kolejność', *żonka* 'żona', *rodny* 'rodzony', *chaj* 'nich', *dyk* 'ale, przecież', *musi* 'chyba', *kazuć* 'mówić', *wykaczać* 'rozwałkować', *sparadkować* 'uporządkować', *zhwałtować* 'zgwałcić', *zrańnia* 'od rana' i inne. Wśród wschodniosławizmów i rusycyzmów wyróżnić można grupę sowietyzmów, czyli słownictwo polityczno-społeczne, wojskowe, nową radziecką terminologię administracyjną, np. *krasna armija*, *chuterna sisciema*, *kalektyw*, *kałchoz*, *kamunist*, *predsiedaciel sielsawieta*, *rukawadziel*, *trudospasobny*, *wiecieran*, *wojenkom* i inne. Mimo prawie dziewięćdziesięcioletniego okresu pozostawania w radzieckim systemie rządów (od roku 1918 do chwili nagrania wypowiedzi informatorów w roku 2006) w słownictwie mieszkańców Stajska i Wesołowa podczas wypowiedzenia się po polsku sowietyzmy używane są tylko przy braku nazw polskich.

Rusycyzmy i wschodniosławizmy obecne są też w mowie zapisanej przez Werenicza we wsich, gdzie polska ludność mówiła gwarą śląską (w SGPŚl). Zanotowałam 15 wschodniosławizmów (*da sp* 'i', *krutoj* 'gęsty', *pokaczać* 'pomagać', *pomyć* 'uprać', *siemja* 'rodzina', *szerściany* 'wełniany' i in.), 7 rusycyzmów (*pohibnąć* 'zginać', *po wkusu* 'do smaku', *tugo* 'ściśle' i in.), 4 białorutenizmy (*dojunka* 'skopek', *pościlką* 'prześcieradło' i in.), 2 ukrainizmy (*czownik* 'czołenko tkackie', *wże* 'już').

Wszystkie wsie założone przez polską ludność chłopską na przełomie XIX i XX wieku (Polesie, Witebszczyzna) powstały na obszarach dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Należało się spodziewać, że podobnie jak w gwarach i języku białoruskim oraz w polszczyźnie północnokresowej w mowie osadników polskich z tych obszarów napotkamy wiele lituanizmów przejętych za pośrednictwem języków ich nowego otoczenia. Jak wiemy, pewne lituanizmy sięgają nie tylko krańców Polesia. Odnajdujemy je także w gwarach ukraińskich na Wołyniu. Jednak, wbrew oczekiwaniom, w leksyce z poleskich wsi polskich pochodzi 10 lituanizmów: *denko* 'drewniane wieko beczki; pokrywka', *kłunia** 'stodoła', *kul* 'równy wymłócony snop bez mierzwienia słomy', *łupy* 'wargi zwirzęcia', *pogard* 'wargi człowieka', *mentaszka** 'osełka do ostrzenia kosy', *otawa* 'trawa z drugiego pokosu', *pakulle* 'odpadki przy klepaniu lnu; pakuly', *sokotać* 'głos wydawany przez kury', *szklud** 'szeroki topór do ociosywania kory', *żłukto** 'drewniana balia o wysokich brzegach', przy czym tylko cztery z nich (oznaczone tu gwiazdką) notował J. Tarnacki w materiałach z Polesia. W słownictwie Witebszczyzny zarejestrowano zaledwie jeden (!) leksem – *ajer* 'tatarak'. W zapisach mowy osadników ze Śląska na Polesiu zarejestrowano tylko *denko/dynko*. Brak innych popularnych lituanizmów w materiałach ze Stajski i Wesołowa oraz Glinki i Ślązaków Bryniewskich wynika prawdopodobnie z odmiennej metody badawczej. W tych wsiach nagrywane były rozmowy, wypowiedzi mieszkańców na różne tematy. Były to teksty związane, opowieści, dialogi. Nie prowadzono badań kwestionariuszowych. Natomiast na Polesiu i od przesiedleńców z Polesia eksploratorzy uzyskiwali odpowiedzi na konkretne pytania kwestionariusza, czyli właściwie były to badania etnograficzno-językoznawcze. Stąd pojawiły się w materiałach konkretne nazwy, wśród nich lituanizmy.

Przegląd materiałów gwarowych wszystkich gwar polskich późnego osadnictwa na Białorusi pozwala na szereg wniosków odnośnie do stanu ich zachowania i perspektyw przetrwania na przyszłość.

Na Polesiu gwary mazowieckie zachowywały przez dziesiątki lat wszystkie swoje pierwotne osobliwości językowe przy jednoczesnym asymilowaniu cech płynących z wschodniosłowiańskiego otoczenia. Wpływ wschodniosłowiańskiego sąsiedztwa zaznaczył się już w latach 30. XX wieku, najsilniej w leksyce [Fridrich 1936, Tarnacki 1939]. Osobliwości fonetyczne i morfologiczne obok dalszych słownikowych dokumentują dopiero zapisy Werenicza poczynające się od 1961 roku, czyli po zmianach na Polesiu państwowości i języka urzędowego. Prawie całkowitemu zanikowi uległa jednak rodzima polska gwara niektórych polskich lub częściowo polskich wsi, np. Hołowczyce i Gruszówka. Polska gwara śląska w dwu poleskich wsiach całkowicie wyszła z użycia. W roku 1971 młode pokolenie, jak stwierdził W. Werenicz, było tam już całkowicie białoruskojęzyczne.

Na Witebszczyźnie dwie wsie polskie w powiecie lepelskim stanowiły jeszcze do niedawnych lat polską oazę językową. Ludność tych wsi od chwili osiedlenia się na przełomie XIX i XX wieku pozostawała bez styczności z ojczyzną

i rodakami. Mimo to badania w 2005 i 2006 roku [Ostrówka, Jankowiak 2007] wykazały znajomość i posługiwanie się rodzimą gwarą polską przez osoby starszego i średniego pokolenia, a także niektóre osoby młodsze. Młodzież kształcąca się w miastach, pozbawiona polskiej szkoły, stała się białorusko- i rosyjskojęzyczna. Od chwili wprowadzenia do liturgii języków narodowych kościół nie ma tu większego wpływu na zachowanie polszczyzny. W zapisach wypowiedzi informatorów ze Stajska i Wesołowa obok wpływów wschodniosłowiańskich odnajdujemy jednakże szeroki zestaw rodzimych cech gwarowych oraz cech polszczyzny północnokresowej. Obecność tych ostatnich wskazuje, że działały tu mechanizmy zmian językowych analogiczne do kształtowania się polszczyzny północnokresowej na obszarze dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego od wieków.

Zebrane w niniejszej publikacji materiały językowe opublikowane dawno w rozproszonych mało dostępnych wydawnictwach, a także pozyskane niedawno nowe zapisy mowy od przedstawicieli ostatniego już pokolenia Polaków mówiących rodzimą gwarą (Stajsk, Wesołowo), stanowią dokument, dzięki któremu zachowane zostaną językowe skarby kultury polskiej. Badaczom udało się zapisać i dzięki temu utrwalić mowę, w której każda osobliwość odzwierciedla historię języka, stanowiąc kontynuację zachodzących w nim zmian. Oby nie zostały zapomniane.

10. ANEKSY

Skróty

anat. – anatomia

B – biernik

blrs – w języku białoruskim

blrs gw. – w gwarze białoruskiej

bot. – nazwa botaniczna

bzk – bezokolicznik

C – celownik

czas – czasownik

D – dopełniacz

daw. – dawne

dezapr. – z dezaprobatą

dk – aspekt dokonany

dzierż – dzierżawczy

dźwiękonaśl. – wyraz dźwiękonaśladowczy

gw. – gwarowe

ibt – imiesłów bierny czasu teraźniejszego

ict – imiesłów czynny czasu teraźniejszego

i in. – sygnalizuje, że hasło występuje też na innej stronie danej publikacji lub w innej publikacji

ipu – imiesłów przysłówkowy uprzedni

ipw – imiesłów przysłówkowy współczesny

iron. – ironiczne

kulin. – termin kulinarny

lekc. – określenie lekceważące

leśn. – leśnictwo

licz – liczebnik

lm – liczba mnoga

lp – liczba pojedyncza

lud. – ludowe

M – mianownik

m – rodzaj męski

med. – termin medyczny

męskoosob – forma męskoosobowa

Ms – miejscownik

N – narzędnik

n – rodzaj nijaki

ndk – aspekt niedokonany

ndm nieodmienny

nos – forma nieosobowa

part – partykuła

pieszcz. – pieszczotliwe

pogard. – pogardliwe

pol – w języku polskim

poles – gwara poleska

posp. – wyraz mający znamiona pospolitości, prostacki

pot. – potoczny

ppk – w polszczyźnie północnokresowej

prze – czas przeszły

przen. – przenośnie

przest. – przestarzały

przy – czas przyszły

przyim – przyimek

przym – przymiotnik

przyst – przysłówek

rel. – termin religijny

rol. – termin rolniczy

ros – w języku rosyjskim

rozk – forma trybu rozkazującego

ryb. – rybołówstwo

rzad. – rzadko używany/notowany

rzecz – rzeczownik

(sic!) – potwierdza, że podana forma nie jest pomyłką

SGB – *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Białorusi Wschodniej (na Witebszczyźnie i Mohylewsczyźnie)*

SGPol – *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu (gwary mazurskie)*

SGPśl – *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu (gwary śląskie)*

sp – spójnik

stnw – stopień najwyższy

stw – stopień wyższy

(tak u Wer./Tur./Dom.) – sygnalizuje, że znaczenie leksemu podane przez wymienionych autorów we wskazanej publikacji według naszej wiedzy może być błędne

tech. – termin techniczny

ter – czas teraźniejszy

ukr – w języku ukraińskim

ukr gw. – w ukraińskiej gwarze poleskiej

war – tryb warunkowy

wet. – weterynaria

wulg. – wulgaryzm

wykrz – wykrzyknik

zaim – zaimek

zb – zbiorowe

zdr – zdrobnienie

zool. – nazwa zoologiczna

ż – rodzaj żeński

żart. – żartobliwe

* – sygnalizuje utworzoną, zbliżoną do ogólnopolskiej lub ogólnorosyjskiej/ogólnobiałoruskiej, postać leksemu, po której odsyła się do funkcjonujących w gwarze wariantów hasła

• – sygnalizuje hipotetyczną formę podstawową zrekonstruowaną na podstawie materiałów

[] – obejmuje dokumentację form i wariantów fonetycznych występujących w tekstach

[...] – w ilustracjach – sygnalizuje opuszczony fragment wypowiedzi informatora

[t-t] – sygnalizuje rozdzielczą wymowę głosek

♦ – frazeologizm lub utarty zwrot

? – wątpliwości co do podanego przez eksploratora znaczenia

→ – odsyła do głównej postaci hasła albo do synonimu

/ – oddziela oboczne warianty hasła; w dokumentacji form – oddziela oboczną postać fonetyczną wyrazu podaną przez tego samego informatora

|| – pod hasłem na poziomie 4. sygnalizuje, że przytoczone i odmienne (niespokrewnione z wyrazem hasłowym) leksemy, funkcjonujące w polszczyźnie północnokresowej, mają znaczenie analogiczne do danego hasła

1, 2 itp. – cyfra w pasku odsyłania: do *ppk* cyfra po wyrazie wskazuje numer znaczenia danego leksemu w *Słowniku mówionej polszczyzny północnokresowej*; do *błrs, ukr, ros* cyfra po leksemie białoruskim, ukraińskim, poleskim lub rosyjskim wskazuje, do którego znaczenia w danym haśle (tzn. w rozdziale *Słownictwo polskiej wyspy gwarowej na Polesiu*) odnosi się podany odpowiednik.

Skróty nazw słowników, periodyków, wydawnictw

ABS – Acta Baltico-Slavica, red. Iryda-Grek-Pabisowa, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy Instytutu Slawistyki PAN, Warszawa.

AUNC – Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne, Filologia Polska, Toruń.

JP – Język Polski. Organ Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego. Kraków.

Ossolineum – Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków.

PJ – Poradnik Językowy. Uniwersytet Warszawski. Towarzystwo Kultury Języka, Warszawa.

Polgow I – Польские говоры в СССР. Часть 1. Исследования и материалы 1967–1969, ред. В.В. Мартынов, Академия Наук БССР, Издательство „Наука и Техника”, Минск 1973.

Polgow II – Польские говоры в СССР. Часть 2. (Исследования и материалы 1967–1971, гг.), ред. В.В. Мартынов, Академия Наук БССР, Издательство „Наука и Техника”, Минск 1973.

PWN – Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

SFPiS – Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy Instytutu Slawistyki PAN, Warszawa.

SMPP – Słownik mówionej polszczyzny północnokresowej.

SO – Slavia Orientalis, Komitet Słowianoznawstwa PAN, Warszawa.

SOW – Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.

SPK – Studia nad Polszczyzną Kresową, tom I–VI red. J. Rieger, W. Werenicz, tom VII red. J. Rieger. Tomy I–VII Ossolineum, Wrocław, od tomu VIII – Wydawnictwo Naukowe SEMPER, Warszawa.

STNWar – Sprawozdania z posiedzeń Komisji Językowej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział I Językoznawstwa i Historii Literatury, Warszawa.

ZPSS – Z Polskich Studiów Slawistycznych, Komitet Słowianoznawstwa i Językoznawstwa PAN, Warszawa.

ZWSP – Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Studia Filologiczne, Bydgoszcz.

Kanon tekstów 1

(wraz z adresami bibliograficznymi do SGPol)

- Bjz36Fri Henryk Friedrich, *Obserwacje nad mową wsi mazurskiej na Polesiu*. Referat zgłoszony na 1-szy Zjazd Sprawozdawczo-Naukowy, poświęcony Ziemiom Wschodnim, Warszawa 1936, s. 3–11. Reprodukacja odbitki referatu → SPK IX, s. 145–153.
- Gln73Wer Вячеслав Л. Веренич, *Образцы диалектных текстов*: Глинка (Glinka), [w:] P o l g o w II, Минск 1973, s. 208–209.
- Grs86Wer Вячеслав Л. Веренич, *Тексты из Наровлянского района Белорусской ССР*. Грушовка (Gruszówka), SPK IV, Ossolineum, Wrocław 1986, s. 113–117.
- Hwc86Wer Веренич Вячеслав Л., *Тексты из Наровлянского района Белорусской ССР*. Головчицы (Hołowczyce), SPK IV, Ossolineum, Wrocław 1986, s. 117–118.
- Mzw39Tar Józef Tarnacki, *Studia porównawcze nad geografią wyrazów. Polesie – Mazowsze*, Zakłady Graficzne „Drukarnia Bankowa”, Warszawa 1939 [Leksemy przeniesione z Mazowsza].
- Pls39Tar Józef Tarnacki, *Studia porównawcze nad geografią wyrazów. Polesie – Mazowsze*, Zakłady Graficzne „Drukarnia Bankowa”, Warszawa 1939 [Leksemy poleskie].
- Slz73Wer Вячеслав Л. Веренич, *Образцы диалектных текстов*: Слензакі Бриневскіе (Ślęzaki Bryniewskie) [w:] P o l g o w II, Минск 1973, s. 210–212.
- Zms64Wer Вячаслаў Л. Вярэніч, *Сістэма скланавых і асабовых форм мазурскай гаворкі ў Палесці*, Весці Акадэміі Навук Беларускай ССР. Серыя грамадскіх навук, nr 4, Мінск 1964, s. 118–128.
- Zms65Wer Władysław Werenicz, *Wpływ środowiska językowego na zmiany leksykalne gwary (na materiale gwarowym z Polesia i Dolnego Śląska)*, PJ 1965, z. 4, s. 141–150.
- Zms73Wer Вячеслав Л. Веренич, *Образцы диалектных текстов*: Замошье (Zamosze), [w:] P o l g o w II, Минск 1973, s. 202–208.
- Zms90Wer Вячеслав Л. Веренич, *Польско-белорусское языковое взаимодействие (На материале мазурского островного говора в Полесье)*, SPK V, Ossolineum, Wrocław 1990, s. 7–142.

Kanon tekstów 2

(wraz z adresami bibliograficznymi do SGB – Mohylewszczyzna)

Adresy bibliograficzne z powiatu osipowickiego na Mohylewszczyźnie pochodzą z publikacji: C. Dombroski, *Ze słownictwa i gramatyki języka ludności polskiej na Białorusi Sowieckiej*, Białoruska Akademia Nauk. Sektor Polski, Mińsk 1932. Przedruk [w:]

ABS 26, 2001/2002, s. 195–272.

Dmj32Dom – wieś Demajka

Drn32Dom – wieś Nowa Drażń

Ihm32Dom – wieś Ihumeń

Krn32Dom – wieś Kraśnik

Krc32Dom – wieś Kryczewiec

Łpc32Dom – wieś Łapicze

Osp32Dom – miasto Osipowicze

Prt32Dom – wieś Protasewicze

Rzn32Dom – wieś Rożnietów

RznII32Dom – wieś Rożnietów Drugi

Rdn32Dom – wieś Rudnia

RdnPrt32Dom – wieś Rudnia-Protasewicze

RdnPrtII32Dom – wieś Rudnia Protasewicze Drugie

Ścn32Dom – wieś Ścienki

Ubr22Dom – wieś Uborek

Wrn22Dom – wieś Waryńszczyzna (dawniej Księżdowo)

Kanon tekstów 3

(wraz z adresami bibliograficznymi do SGB – Witebszczyzna)

Adresy bibliograficzne z powiatu lepelskiego na Witebszczyźnie pochodzą z publikacji: I. Grek-Pabisowa, M. Ostrówka, B. Biesiadowska-Magdziarz, *Język polski na Białorusi Radzieckiej w okresie międzywojennym. Polszczyzna mówiona*, SOW, Warszawa 2008.

Stj08Pab – wieś Stajsk

Wsł08Pab – wieś Wesołowo

Literatura

- Ananiewa N., 2007, *O polskich gwarach Syberii: projekt badawczy*, ABS 31, s. 25–32.
- Dejna K., 1993, *Dialekty polskie*, Ossolineum, Wrocław.
- Dombroski C., 1932, *Ze słownictwa i gramatyki ludności polskiej na Białorusi Sowieckiej*, Białoruska Akademia Nauk. Sektor Polski, Mińsk. Przedruk [w:] I. Grek-Pabisowa, *Materiały do historii języka polskiego na Białorusi Radzieckiej*, ABS 26, 2001–2002, s. 195–272.
- Figura L., 2003, *Historia i teraźniejszość polskiej syberyjskiej wsi*, [w:] *Wierszyna z bliska i z oddali. Polska wieś na Syberii*, red. E. Nowicka, M. Głowacka-Grajper, Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków, s. 71–132.
- Friedrich H., 1936, *Obserwacje nad mową wsi mazurskiej na Polesiu*. Referat zgłoszony na 1-szy Zjazd Sprawozdawczo-Naukowy, poświęcony Ziemiom Wschodnim, Warszawa, s. 3–11. Reprodukacja odbitki referatu – SPK IX, s. 145–153.
- Głuszkowski M., 2009, *Obraz własny mieszkańców Wierszyny – polskiej wsi na Syberii na tle historii ich miejscowości. Na podstawie tekstów pisanych oraz ustnych relacji wierszynian*, [w:] *Literatura Ludowa*. Dwumiesięcznik naukowo-literacki, nr 2(53), Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 3–17.
- Golcekiev – Ю.П. Гольцекер, *Из наблюдений над особенностями польского говора села Вершина в Сибири*, [w:] *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny*, Rozprawy Sławistyczne 4, red. S. Warchoł, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1989, s. 133–147.
- Grek-Pabisowa I., 2002, *Współczesne gwary polskie na Litwie i Białorusi*. Fonetyka, SOW, Warszawa
- Grek-Pabisowa I., 2004a, *Wokół monografii Czesława Dombroskiego pt. Ze słownictwa i gramatyki języka ludności polskiej na Białorusi Sowieckiej*, Mińsk 1932, ABS 28, s. 9–34 (zob. też Kanon tekstów).
- Grek-Pabisowa I., 2004b, *Z badań języka polskiego na Białorusi Radzieckiej w okresie międzywojennym*, [w:] *Kultura i świadomość etniczna Polaków na Wschodzie. Tradycja i współczesność*, red. A. Kuczyński, M. Michalska, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, s. 141–149.
- Grek-Pabisowa I., 2013, *Mniej znana odmiana języka polskiego na białoruskim Polesiu i na Witebszczyźnie*, ABS 37, s. 299–310.
- Grek-Pabisowa I., Maryniakowa I., 1999, *Charakterystyka języka północnokresowych gwar polskich*, [w:] *Współczesne gwary polskie na dawnych Kresach północno-wschodnich*, SOW, Warszawa, s. 13–48.
- Grek-Pabisowa I., Ostrówka M., 2012, *Zakres wpływów obcych we współczesnej polszczyźnie północnokresowej. Wpływy litewskie*, Rozprawy Komisji Językowej, t. LVIII, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 111–122.
- Grek-Pabisowa I., Ostrówka M., Biesiadowska-Magdziarz B., 2008, *Język polski na Białorusi Radzieckiej w okresie międzywojennym. Polszczyzna mówiona*, SOW, Warszawa.

- Grek-Pabisowa I., Ostrówka M., Biesiadowska-Magdziarz B., 2010, *Mniejszość polska i jej język na Białorusi Radzieckiej w okresie międzywojennym*, SO LIX, nr 2, s. 215–227.
- Iwanow M., 1999, *Pierwszy naród ukarany. Stalinizm wobec polskiej ludności kresowej (1921–1938)*, PWN, Warszawa.
- Jankowski – Ф. Янкоўскі, *Гістарычная граматыка беларускай мовы, частка 1. Фанетыка*, Wydawnictwo Вышэйшая Школа, Мінск 1974.
- Kamińska M., 1968, *Gwary polskie*, Ossolineum, Wrocław.
- Karski – Е. Карский, *Белоруссы. Язык белорусского племени*, cz. 2, Варшава 1908 [wydawca nieustalony].
- Krywicki – Ф.Ф. Крывіцкі, *Дыялекталогія беларускай мовы*, Wydawnictwo Вышэйшая Школа, Мінск 2003.
- Leksyczny atlas – Лексічны атлас беларускіх гавораку няці тамах*, t. 1, Акадэмія Навук Беларусі, Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа, Мінск 1993.
- Mazurkiewicz-Sułkowska J., 2013, *Cechy polszczyzny północnokresowej utrwalonej w poezji Feliksa Mieszczańskiego ze wsi Kadysz na Białorusi*, ABS 37, s. 419–432.
- Mędelska J., Marszałek M., 2003, *Język polski na Białorusi Radzieckiej okresu międzywojennego (Kilka uwag na gorąco)*, ABS 27, s. 63–71.
- Mitrenga-Ulitina S., 2015, *Język polski mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Obrębski J., 2007, *Polesie*, red. nauk. i wstęp A. Engelking, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Ostrówka M., Golachowska E., 2012, *Polszczyzna na Mohylewsczyźnie – przeszłość i stan obecny (Raport z badań terenowych)*, ABS 36, s. 113–138.
- Ostrówka M., Jankowiak M., 2007, *Język polski na Białorusi Wschodniej. Sytuacja socjolingwistyczna i uwagi o mowie wsi Stajsk i Wesołowo*, ABS 31, s. 175–198.
- Otrębski J., 1931, *Lituanizmy słownikowe w dialekcie polskim na Wileńszczyźnie*, JP XVI, s. 79–85.
- Rott-Żebrowski T., 1992, *Gramatyka historyczna języka białoruskiego*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.
- Rudnicki S., 2000, *Gwara polska wsi Korczunek koło Żytomierza*, SOW, Warszawa.
- Sawaniewska-Mochowa Z., 1979, *Lituanizmy w mowie „wileńskich” mieszkańców okolic Bartoszyz*, ZWSP Bydg. St. Fil. 5, Bydgoszcz, s. 204–218.
- Sawaniewska-Mochowa Z., 1982, *Osobliwości fonetyczne i fleksyjne dialektu północnokresowego zachowane w mowie mieszkańców okolic Bartoszyz*, AUNC Fil. Polska XX, Toruń, s. 65–83.
- Sawaniewska-Mochowa Z., 1991, *Bibliografia prac o polszczyźnie kresowej (do roku 1987)*, SPK VI, s. 223–254.
- Sawaniewska-Mochowa Z., 1995, *Bibliografia prac o polszczyźnie kresowej, za lata 1989–1993 (z uzupełnieniami do roku 1988)*, SPK VIII, s. 265–282.
- Sułkowska E., 1988, *Zagadnienia polsko-białorusko-litewskiej interferencji językowej na ziemiach północno-wschodniej Polski*, ZPSS, seria VII, s. 395–405.

- Szybieka Z., 2002, *Historia Białorusi 1785–2000*, Wydawnictwo Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin.
- Tarnacki J., 1939, *Studia porównawcze nad geografią wyrazów. Polesie – Mazowsze*, Zakłady Graficzne „Drukarnia Bankowa”, Warszawa.
- Tekielski K., 1980, *Lituanizmy leksykalne w dialekcie okolic Podbrzezia i Niemenczyna*, ABS 13, s. 62–73.
- Tekielski K., 1982, *Polszczyzna gwarowa okolic Podbrzezia i Niemenczyna na Wileńszczyźnie*, JP LXII, s. 282–293.
- Turska H., 1939, *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie*, Wilno. Druk ocalonych fragmentów: SPK I, 1982, s. 19–122.
- Umińska E., 2013, *Polskie cechy fonetyczne i leksykalne w gwarze wsi Wierszyna (Syberia Wschodnia)*, [w:] *Słowiańskie wyspy językowe i kulturowe*, red. E. Nowicka, M. Głuszkowski, Eikon Studio, Toruń, s. 27–42.
- Urbanczyk S., 1984, *Zarys dialektologii polskiej*, PWN, Warszawa.
- Werenicz 1973a – В.Л. Веренич, *К историко-социологической характеристике польских переселенческих говоров в Полесье*, [w:] *Polgow II*, Минск 1973, s. 128–159.
- Werenicz 1973b – В.Л. Веренич, *Образцы диалектных текстов*: а) Замосье (Zamosze) s. 202–207 б) Глинка (Glinka) s. 208–209 с) Слензаки Бриневские (Ślężaki Bryniewskie) s. 210–212 d) Кустовница (Kustownica) s. 212–214 [w:] *Polgow II*, Минск 1973, s. 202–214.
- Werenicz 1975 – В.Л. Веренич, *Проблемы интерференции в островных говорах (на материале мазурского диалекта в Полесье и в Нижней Силезии)*, Автореферат кандидатской диссертации, Минск [maszynopis w Archiwum Białoruskiej Akademii Nauk].
- Werenicz 1986 – В.Л. Веренич, *Тексты из Наровлянского района Белорусской ССР*, а) Грушовка, s. 113–117; б) Головчицы, s. 117–118, SPK IV, s. 113–118.
- Werenicz – Веренич В.Л. 1990, *Польско-белорусское языковое взаимодействие (На материале мазурского островного говора в Полесье)*, SPK V, s. 7–142.
- Werenicz 1991a – В.Л. Веренич, *Да сацыямоўнай характарыстыкі дзвюх польскіх вёсак у Лепельскім раёне Беларускай ССР*, [w:] *Беларуска-руско-польскае супастаўляльнае мовазнаўства. I. Матэрыялы Першай усесаюзнай канфэрэнцыі (17–19 ліпеня 1990 г.)*, red. Л.М. Вардамацкі, Віцебскі Педагагічны Інстытут, Віцебск.
- Werenicz W., 1991b, *Wpływ środowiska językowego na zmiany leksykalne gwary (na materiale gwarowym Polesia i Dolnego Śląska)*, PJ 4 (229), s. 141–150.
- www.dialektologia.uw.edu.pl (zob. Dialektologia polska UW 2.2. Ugrupowania dialektów... Dialekt mazowiecki)
- Zacharowa, Orłowa 1970 – К.Ф. Захарава, В.Г. Орлова, *Диалектное членение русского языка. Дialectологическая карта русского языка в Европе*, Wydawnictwo Просвещение, Москва.
- Zdaniukiewicz A., 1972, *Gwara Łopatowszczyzny. Fonetyka, fleksja, słownictwo*, Ossolineum, Wrocław.

- Zdaniukiewicz A., 1982, *Gwary wileńskie w woj. olsztyńskim po trzydziestu latach (stan i perspektywy badań)*, ABS 14, s. 305–308.
- Zdaniukiewicz A., 1983, *Samogłoski nosowe w gwarach wileńskich*, PJ 1, Warszawa, s. 17–24.
- Zielińska A., 2013, *Mowa pogranicza. Studium o językach i tożsamościach w regionie lubuskim*, SOW, Warszawa.

Literatura uzupełniająca

- Barszczewska N., Jankowiak M., 2012, *Dialektologia białoruska*, SOW, Warszawa.
- Basara J., 1964–1965, *Terminologia budownictwa wiejskiego w dialektach polskich*, t. I–II, Ossolineum, Wrocław.
- Dzięgiel E., 2012, *Polskie gwary „mazurskie” na Ukrainie*, [w:] *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 5: *Polskie dziedzictwo językowe na dawnych Kresach*, red. E. Dzięgiel i in., Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa, s. 65–73.
- Falińska B., 1974, *Polskie słownictwo tkackie na tle słowiańskim*, t. I: *Słownik gwarowych nazw tkackich*, Ossolineum, Wrocław.
- Jankowiak M., Grajewski Ł., 2011, *Szlakiem białoruskich Poleszuków (Raport z badań terenowych)*, ABS 35, s. 215–236.
- Moszyński K., 1928, *Polesie Wschodnie*, Wydane przez Kasy im. Mianowskiego, Warszawa.
- Ossowski L., 1935, *Zagadnienia językowe Polesia*, Wydawnictwo Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Pauls J., 1973, *O kontaktach językowych w dialektach zachodniego Polesia*, SO XXII, z. 3, s. 374–375.
- Pietkiewicz C., 1938, *Kultura duchowa Polesia Rzeczyckiego. Materiały etnograficzne*, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa.
- Tarnacki J., 1936, *Podział językowy Polesia na podstawie faktów leksykalnych*, Drukarnia Techniczna, Warszawa.
- Tarnacki J., 1937, *Słownictwo polskie na Polesiu*, [w:] *Sprawozdania Komisji Językowej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego XXX*, Warszawa, s. 77–97.
- Werenicz W., 1971, *Stan badań nad gwarami polskimi w ZSSR*, PJ 1 (285), s. 27–36.
- Werenicz W., 1982, *Z zagadnień socjolingwistycznej charakterystyki dwóch skupisk polonijnych na Łotwie*, ABS 14, s. 277–293.
- Ziłyński J., 1932, *Opis fonetyczny języka ukraińskiego*, Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków.
- Веренич В., 1967, *Полесские лексические проникновения в польском говоре Замошья*, [w:] *Тыпалогія і гісторыя славянскіх моў і ўзаемазвязі славянскіх літаратур (Тэзісы дакладаў і наведарамленняў)*, Беларускі Дзяржаўны Універсітэт, Мінск, s. 55–58.

- Веренич В., 1968, *Акцэнттуацыя і камбінаторыка галосных польскай гаворкі ў Палессі*, SO XVII, z. 3, s. 449–455.
- Веренич В., 1969, *Об изменениях в лексике польских репатриантов из Польсы, проживающих в Нижней Силезии*, [w:] *Исследования по польскому языку*, Институт славяноведения и балканистики АН СССР, Москва, s. 254–259. Rec. J. Basara, A. Zdaniukiewicz, PJ 1970, s. 406–411.
- Веренич В., 1973с, *Польскія перыферычныя гаворкі на ўсходзе. Да гісторыі пытыння*, [w:] *Polgow I*, s. 5–21.
- Веренич В., 1973d, *Состояние и перспективы исследования „польщизны кресовой”*, [w:] *Polgow I*, s. 183–212.
- Жилко Ф.Т., 1958, *Говори української мови*, Видавельство Радянськка Школа, Київ.
- Клімчук Ф.Д., 1983, *Гаворкі Заходняго Палесся. Фанетычны нарыс*, Wydawnictwo Nauka i тэхніка, Мінск.
- Клімчук Ф.Д., 1995, *Аб суадносінах гаворак Брэска-Пінскага Палесся і Падляшша*, [w:] *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim*, red. M. Kondratiuk, „Orthdruk”, Białystok, s. 121–125.
- Рудницький Е., 1937, *Українська мова та її говори*. Львів, Wydawnictwo Рідня Школа. Przedruk: Winnipeg 1965.

Wykorzystane słowniki

- Greк-Pabisowa I., 1995, *Słownik ortograficzny języka rosyjskiego z zasadami pisowni i interpunkcji*, Warszawski Dom Wydawniczy, Warszawa.
- Greк-Pabisowa I., Jankowiak M., Ostrówka M., 2017, *Słownik mówionej polszczyzny północnokresowej*, red. nauk. I. Greк-Pabisowa, Preprint: iReteslaw, Instytut Sławistyki PAN, Warszawa.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiecki W., 1900–1927, *Słownik języka polskiego*, t. 1–8, Reprint PIW, Warszawa
- Reczek S., 1968, *Podręczny słownik dawnej polszczyzny*, Ossolineum, Wrocław.
- SJPdor – *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 1–10, PWN, Warszawa 1958–1968.
- Słownik języka polskiego*, 1978–1981, red. M. Szymczak, tom 1–3, PWN, Warszawa.
- Zdanowicz A., Bohusz-Szysko M., Filipowicz J., Tomaszewicz W., Czepliński F., Korotyński W. (z udziałem B. Korotyńskiego), 1861–1862, *Słownik języka polskiego*, t. 1–2, Wydany staraniem i kosztem Maurycego Orgelbranda, Wilno.
- Беларуска-рускі слоўнік*, 1962, red. К. Крапіва, Акадэмія навук Беларускай ССР, Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа. Дзяржаўнае Выдавецтва Замежных і Нацыянальных слоўнікаў, Москва.

Большой толковый словарь русского языка, 2003, red. С.А. Кузнецов, Российская Академия Наук, Изд. „НОРИНГ”, Санкт-Петербург.

Бялькевіч І.К., 1970, *Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны*, Wydawnictwo Nauka i тэхніка, Мінск.

Волкава Я.В., Авілава В.Л., 2004, *Польска-беларускі слоўнік*, red. Г.А. Цыхун, Беларуская энцыклапедыя, Мінск.

Грінченко Б., 1907–1909, *Словарь української мови*. Зібрала Редакція журналу „Кієвская Старина”, т. 1–4, Київ.

Даль В., 1956, *Толковый словарь живого великорусского языка*, т. 1–4, Издательство Национальных и Иностранных Словарей, Москва.

Каспяровіч М.І., 1927, *Віцебскі краёвы слоўнік. З гаворак Мсціслаўшчыны*, Выданне Віцебскага Акруговага Таварыства Краязнаўства „Зара Запада”, Мінск.

Лаучуте Ю.А., 1982, *Словарь балтизмов в славянских языках*, Академия Наук СССР, Издательство „Наука”, Ленинград.

Лексіка гаворак беларускага прыпяцкага Палесся. Атлас. Слоўнік. 2008, red. Ф. Клімчук, Н. Кошчанек, Г. Вештарт, Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы, Выдавецтва ВІТАА „Права і Эканоміка”, Мінск.

Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча, 1979–1986, т. 1–5, Акадэмія навук Беларускай ССР, Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа, „Навука і Тэхніка”, Мінск.

Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы, 2002, red. М.Р. Суднік, М.Н. Крыўко, wyd. 3, Нацыянальная Акадэмія навук Беларусі, Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа, Выдавецтва Беларуская энцыклапедыя, Мінск

Яшкін І.Я., 2005, *Слоўнік беларускіх мясцовых геаграфічных тэрмінаў. Тапаграфія. Гідралогія*, Беларуская навука, Мінск.

Яшкін І.Я., 2009, *Слоўнік беларускіх імёнаў*, Wydawnictwo Адукацыя і выхаванне, Мінск.